A. JAKŠTAS

MOKSLAS IR TIKĖJIMAS

POPULIARIŲ APOLOGIŠKŲ STRAIPSNIŲ RINKINYS

ĮVADĄ PARAŠĖ **J. E. VYSK. P. BUČYS**

IŠLEIDO **„ŽINIJOS BENDROVĖ“**

1930 - VYTAUTO DIDŽIOJO - METAI

Nr. 3187.

IMPRIMATUR
Datum Kaunae, 31 octobr. 1930.
Joseph, Archiepiscopus.

L. S.

Leidėjų žodis

Leisdami visuomenei šį trečiąjį tomą A. Jakšto jubiliejinės raštų laidos, giliai džiaugiamės galį prisidėti prie pynimo to garbės, meilės ir pagarbos vainiko, kurį pins aukštai gerbiamam prelatui kunigui Aleksandrui Dambrauskui visa lietuvių tauta, atsidėkodama už jo nenuilstamą, didžiai gausingą ir tikrai vaisingą darbą, kaip mokslo, literatūros taip ir visuomenės dirvoje. Tačiau drauge su tuo „Žinijos" Bendrovė, nusimano, jog spausdindama A. Jakšto„ Mokslą ir Tikėjimą", daro labai svarbų ir be galo naudingą indėlį mūsų literatūron.

Ir mūsų inteligentija ir besišviečiantis kaimas gyvai reikalingi yra aiškesnio ir gilesnio įsisamoninimo pagrindiniais žmogaus ir pasaulio būtybės klausimais. Koliai tokio įsisamoninimo stingame, koliai aiškaus visatavaizdžio neturime, toliai mes ir tarp savęs nesutariame ir neapčiuopiame savo veikimui ir visam šalies progresui tvirto pagrindo. Ligšiol jei kas norėjo susidaryti sau aiškesnę katalikišką pasaulėžvalgą, buvo priverstas knistis ir rankioti šioj srityj raštus išbarstytus mūsų literarūroj, pradėjus nuo pat spaudos atgavimo. Vienas rimčiausių šioj srityj rašytojų ir yra A. Jakštas. Jo paties surinktieji, atatinkamai sutvarkytieji ir suredaguotieji jo straipsniai įvairiais žmogaus, pasaulio ir tikėjimo klausimais, suglausti į vieną tomą, sudarys bene pirmąjį, tačiaus visiškai vykusįjį „Pasaulėžiūros Vadovėlį". Be to vadovėlio negalės apsieiti nei jaunas levita, nei kūnigas, nei mūsų senas ar jaunas pasaulinis inteligentas, nei studentas ar moksleivis, nei pagaliaus pamėgęs skaitymą kaimo jaunuolis ar jaunuolė.

A. Jakšto bene didžiausias viso gyvenimo idealas buvo šviesi, giliai tikinti ir dora Lietuva. Šis tomas — tai rinkinys jo dvasios gražiausios toje srityje kūrybos. Lai tat eina šios knygos vykinti Lietuvos gyvenime Jo siekiamąjį kilnų idealą.

Ilgiausių metų mūsų didžiam rašytojui A. Jakštui.

Leidėjai

Įvadas

Kaip žvaigzdės danguje, taip ir rašytojai tautoje ne visi vienaip šviečia. Yra pirmojo dydžio šviesų ir yra vos teprimatomų žvaigždučių. Kartais didieji raštininkai teikiasi pridėti įvadą prie jauno autoriaus veikalo, supažindindami visuomenę su juo. Šiuo atveju darosi visai priešingai: retai ir mažai kieno žinomas žmogus[1]) rašo įvadą į A. Jakšto veikalą. Tam įvadui anaiptol netenka darbo supažindintį Lietuvos visuomenę su Jakštu. Kas moka lietuviškai skaityti, tas yra skaitęs įvairiausių Jakšto, Druskiaus, Dambrausko raštų. Daugelis, ir nemokėdami skaityti, dainuoja jo sudėstytas dainas. Tatai Lietuvos raštijoje Jakštas yra pirmojo dydžio žvaigždė, visai nereikalinga to, kad kas ją pirštų visuomenei.

Įvado rašymo garbė man teko dėl to, kad ši garsaus autoriaus knyga pavadinta „Populiarių apologetiškų straipsnių rinkiniu". Manyta, kad aš, per dvidešimt šešerius metus dėstęs apologetiką aukštose mokyklose, turiu šį tą numanyti apie to mokslo populiarizavimą Lietuvoje, ir kad turiu pareigos pareikšti savo nuomonę apie Jakšto nudirbtąjį darbą, tikybą beginant nuo priekaištų, jai daromų mūsų šalyje.

Ta nuomonė, žinoma, negali būti galutina. Nors Jakštas nebejaunas žmogus, bet jo kūryba dar nebaigta ir visai nemažėja. Įvadas nėra jo aptariamosios knygos kritika, nei panegerikas. Jis negali polemizuoti su pareikštomis veikale mintimis, nei virsti vienų tik gerumų sąrašu. Kas šitose sąlygose įvadą rašo, tas statosi pirmuoju leidžiamosios knygos skaitytojum. Jis savo įspūdžius patiekia kitiems vėlesniesiems skaitytojams. Jei jis dalyką išmano, tai tas patiekimas nebūva jiems be naudos.

Jakšto raštinė kūryba prasidėjo „Aušroje" ir tebeina iki dabar. „Aušra" žlugo dėl to, kad lietuviuose, išėjusiuose mokslus, pasirodė dvi kryptys: viena už religiją, kita prieš ją. Bedygstančioji Lietuvos inteligentija ėmė neigti katalikybę, kuri buvo tau-

[1]) Gerb. prof. d-ras vyskupas Pr. Bučys nėra „retai ir mažai kieno žinomas žmogus". Leidėjų pastaba.

tos religija. Neigimas rėmėsi mokslu, kurio maža tebuvo lietuviškai tebekalbančioje liaudyje. Civiliems inteligentams rodėsi, kad to mokslo nėsą nei dvasiškijoje, kad toji dvasiškija ginanti ir skelbianti tikybą, daugiausiai tik asmeninio patogumo ir pelno sumetimais.

Jakštas žodžiu ir darbais pareiškė, jog tai ne tiesa. Ne asmens sumetimais, o vien tik tiesos ir idealo trokšdamas, jis buvo perėjęs iš Petrapilio universiteto fizikos-matematikos fakulteto į Kauno seminariją. Ne mokslo atsižadėjo jis tada, o savęs. Patekęs į tarpą jaunuolių, daug mažiau už jį išsilavinusių, Jakštas gavo pergyventi skaudaus nuliūdimo ir nerimasčio laiką. Nors jisai tylėdamas kentėjo ir savo dvasios kovą nešiojosi širdyje, bet iš jo eisenos ir elgesio ją atspėjo taip-gi nepaprastas žmogus „Anykščių Šilelio" autorius, inspektorius Antanas Baranauskas. Jis pats, būdamas Seinų Vyskupu, man pasakojo, kad, pasišaukęs susikrimtusį klieriką, sumaningais klausimais iškvotė iš jo dvasios tragediją. Nuo tos dienos Dambrauskas ir Baranauskas susigiminiavo mintimis ir širdimis. Jakštas pamatė, kad dvasiškijoje yra kilnių širdžių ir šviesių protų.

Jis tat negalėjo pritarti tiems inteligentams, kurie, mokslą brangindami, smerkdavo religiją. Jis žinojo, kad mokslas yra brangus ir kad religija nepigesnė už jį. Jakštas norėjo savo gyvenime pasilaikyti abidvi brangenybes. Ne iš teorijos, o iš pergyventų vidaus kovos sunkių valandų jis žinojo, kad mokslas derinasi su religija ir religija su mokslu. „Aušros" redaktoriaus J. Šliupo peršamoji pažiūra Jakštui rodėsi klaidinga teorija ir netinkama gyvenimui. Jakšto gyvenimo tezė buvo ir yra: religija ir mokslas dvi draugingos, viena kitai naudingos, tautoms ir visiems žmonėms išganingos brangenybės. Ta tezė spindi šios knygos varde: „Mokslas ir tikėjimas". Jaunas buvo Jakštas, kada dviejų krypčių kova prasidėjo Lietuvoje. Jis jau paseno, ji dar nesiliovė. Jis ne vien žiūrėjo į kovą, bet jis kovojo.

Šiandien mes turim vienoje knygoje suimtus krūvon tos kovos darbus. Dvidešimt šeši straipsniai, tai dvidešimt šešios Jakšto apgintos pozicijos. Bet ta knyga neapima visko. Joje nėra lenkiškai rašytos Falb'o klaidų kritikos; nėra nė „susirašinėjimo katalikų teologo su pravoslavu", apleisti kai kurie ir lietuviškai rašyti straipsniai. Tikybos pozicijas Jakštas gynė ir recenzijose, kurių daug prirašė, ir poezijoje ir šiaip veikaluose. Kovai aptilus, karo vadas pasižymėjusiems kareiviams sega prie

krūtinių jų narsumo ir sumaningumo ženklus. Šiame pasaulyje nėra tokio ordeno, kūris galėtų tinkamai pagerbti beveik penkių dešimčių metų ilgos kovos Jakšto nuopelnus.

Per tą ilgą laiką galėjo pasitaikyti ir klaidingas žodis ir neganėtinai ištirtas sakinys ištarti. Kritikų ir dvasinių cenzorių uždavinys tuos sakinius pažymėti. Rimtas žmogus dėl jų neliaus gerbęs didžių kilnaus kovotojo nuopelnų.

O kovotojas buvo ir tebėra kilnus. Jis kovojo su tais, kurie, įsižiūrėję į vieną brangenybę, meta šalin ir mynioja kitą, kuriems neištenka proto abiejų gerumams pamatyti ir įvertinti. Lietuvos kultūros darbe Jakštas stoja kaipo derintojas sintetikas. Jis neniekina savo priešų branginamąjį mokslą, nors jie niekina jo branginamąją religiją. Jo priešai taip neigia religiją, kad nesiteikia nei pažinti jos. Jis gerai žino savo ginamąją religiją. Jis nesiliauja ją tyręs, kada gauna teologijos magistro laipsnį. Jis tampa teologijos mokslų pagrindo Šv. Rašto profesorium. Iš kitos šalies jis nepameta matematikos ir tobulėja joje iki išrandant naujų dalykų trigonometrijoje. Gamtos - matematikos Fakultetas jį kviečia pas save profesoriauti. Religijos ir gamtamokslių derintojas Jakštas yra plataus proto ir plačios minties žmogus. Jis nepakenčia siaurapročių. Jis rašo straipsnį „Šalin siauraprotystė“. Tai nėra pripuolamas publicistikos kūrinys; tai esminė Jakšto dvasios žymė. Jei jisai perviršįvertina J. Serre kaipo filosofą ir teologą, tai tas įvyksta dėl to, kad Serre yra parašęs knygą: „La Religion de l' esprit large“ (Plačiosios dvasios religija).

Gamtos mokslais dažniausiai švaistė tie, kurie mokslą skelbė tikybos priešininku. Gamtininku daugiausiai pasireiškė Jakštas savo apologetiškuose straipsniuose. Jis seka tų mokslų plėtotę ir minėja planetą Plutoną, nors ją pirmąkart pamatė jaunutis astronomas G. W. Tombaugh tik 1929 metais. Bet Jakštas mokėjo paliesti ir sociologiją, pažymėdamas, kad „Tėve mūsų“ turi svarbios reikšmės valstybinei ekonomijai. Jakštas siekė istorijos, tirdamas jos uždavinius, svarstė politikos esmę, smarkiai ginčijosi su J. Kubilium dėl katalikų veikimo dėsnių. Filosofijos srityje jis yra išleidęs tam tikrų knygų, gvildenęs teosofiją, ne kartą pareiškęs rimtų nuomonių kalbos dalykuose ir pirmininkavęs esperantistams Lietuvoje. Pridėkim prie to, kad jis yra stambus poetas ir didžios knygų leidimo įstaigos įkūrėjas bei pirmininkas, tai suprasim, kaip plačios dvasios tas žmogus yra,

ir nesistebėsim, kad jis kartais gana smarkiai yra prikirtęs siaurų pažiūrų ir siaurų jausmų žmonėms.

Tačiaus jo dvasios platumas anaiptol nepaneša į teologinį liberalizmą. Didžiosios protinės sintezės erelis Jakštas nutupia pas V. Jėzaus kojas ir klauso, kaip Dievas Mokytojas kalba „Tėve mūsų", įsigilina į kiekvieno žodžio reikšmę. Straipsniuose „Subjektyvizmas katalikiškoje publicistikoje" ir „principų klausimas" Jakštas smarkiai reikalauja iš katalikų, kad jie klausytų dvasinės vyriausybės ne vien dogmatinių definicijų, bet ir nurodymų, kaip dirbti viešasis darbas. Straipsnį „Žmogaus siela" Jakštas pradeda dogmatiniu būdu, cituodamas Šv. Raštą. Su Leonu XIII Jakštas apgailestauja amerikanizmo klaidas, su Pijum X Sillon'o netikusį metodą. Dievo apreiškimo absoliučią tiesą Jakštas pabrėžia, besiginčydamas su p. Šepečiu, straipsniuose „Prie ko-gi pirmyn" ir „Kur-gi išganymas", o Bažnyčios neklaidingumą rašte „Trys didieji Dievo žodžiai" ir kitur.

Albertui M. Weiss'ui mirus 1925 m., pasibaigė didžiųjų Vokietijos ir pasaulio apologetų laikotarpis. Jakštas nestojo Hettinger'io, Schanz'o, Weis'o eilėn jiems gyviems tebėsant, nesiėmė uždavinio jų pradėtąjį ir gerai pastumėtąjį darbą tobulinti. Jis buvo Lietuvos apologetas ir pirmiausiai, beveik išimtinai, tas jam rūpėjo, ką Lietuvių dvasios, proto ir kultūros gyvenimas buvo iškėlęs. Jakštas atsakinėdavo tik tiems priekaištams, kuriuos iškeldavo kovojantis Lietuvojo antichristianizmas. Peržiūrėjus jo tilpusių šioje knygoje straipsnių sąrašą, tas gana aiškiai matyt.

Jie išrodo lyg nesugiję vienas su kitu pripuolami raštai. Tačiaus ta pripuolamybė nėra taip didelė, kaip išrodo pirmą kart dirstelėjusiam. Autorius, pridėdamas vieną kitą sakinį kiekvieno straipsnio pabaigoje sumezgė juos į vieną nuoseklią eilę. Jis nebūtų galėjęs to padaryti, jei jų turinyje nebūtų buvę protinio giminingumo. Pilnos apolegetinės sistemos iš tų straipsnių nesusidarė, bet susidarė ištisa eilė stambiųjų pasaulėžiūros punktų. Negali sakyti, kad tai būtų vientisas betoninis tiltas, bet tai yra eilė stambių tvirtai gulinčių upelyje akmenų, taip arti kits kito esančių, kad žmogus drąsiai gali kelti koją nuo vieno ant kito ir taip pereiti per putojantį, sraunų ir pavojingą upelį.

Jakštas tenkinosi tuomi dėl to, kad apologetikos nestatė pirmiausių ir svarbiausių savo gyvenimo uždaviniu. Ar jis apo-

logetiką statė antru, ar trečiu ar dar tolimesniu savo gyvenimo uždaviniu, tą jis geriausiai galėtų pats pareikšti. Mes gi matome, kad jis ir taip padarė labai daug. Kiti, net pirmoje savo uždavinių vietoje statydami apologetiką, yra padarę daug mažiau naudos. Jo apologija nebuvo teorijos vaisius, o buvo gyvo ir tikro savoje tėvynėje iškilusio reikalo aprūpinimais, būtino darbo nudirbimas. Jeigu šitos rūšies darbas mažiau palieka pėdsakų apologetikos istorijoje, tai jis vis-gi daugiau vaisių atveda žmonių ir tautos sielose.

Besiginčydamas su priešais, Jakštas neiškraipydavo jų nuomonių, neslėpdavo stipresnių jų įrodymų nuo savo skaitytojų. Dažnai jis aiškiau ir stipriau suglausdavo jų išvadžiojimus, negu jie patys būtų galėję tai padaryti, tačiaus paskui jis savo ginamajai tiesai duodavo taip stiprių įrodymų, kad priešo argumentacija visai nublankdavo. Paskutinis šios knygos straipsnis yra tos, šv. Tomo Akvyniečio mėgiamosios taktikos pavyzdys. Drauge jis parodo ir aukštąją polemikos etiką.

Dauguma apologetiškųjų Jakšt. straipsnių yra polemiškų. Polemikos vertė pareina nuo dialektikos. Ypač ankstybesniuose jo raštuose dialektika yra kaip plienas mikli, kieta ir aštri. Vėlesniuose raštuose matyt daugiau dogmatizmo, bet ir dialektika nerūdija, tiktai apsitraukia sunkiai išreiškiamu ilgo amžiaus prityrimo rimtumu, kaskart daugiau mintijančiu apie pasaulio pabaigą ir amžinąjį gyvenimą tarp išrinktųjų. Mylėdamas žmones Jakštas nori, kad tų amžinai laimingųjų būtų kuodaugiausiai. Begu atsiras lietuvis, kuris ginčytųsi su juomi.

Tik pilnybės dėliai, gal, reikia pasakyti, kad šis paskutinis straipnis yra, gangreit, vienų vienas iškilęs ne iš Lietuvos gyvenimo, o rodąs autoriaus susirūpinimą ir plačiame pasaulyje gvildenamais klausimais. Rūpintesi Jakštas rūpinosi visu kuomi, kas svarbu pasaulio inteligentijai: ir tarptautine kalba, ir Lobačevskio geometrija, ir Einšteino relativizmu, ir lenkų mesianizmu, ir filosofinėmis Rusijos kryptimis, bet rašo jis dažniausiai apie tą, kas iškyla Lietuvos dvasios gyvenime. Jis yra Lietuvos dvasios, mokslo ir kultūros darbininkas ir tai tokis, kurs nepaiso savęs.

Jis nemėgsta girtis, net skaudžiai išsitaria ant Kudirkos už ką tas Lietuvą pavadino „didvyrių žeme“. Jei mums valia spė-

lioti, sakytume, kad Jakštas mūs tautos himną redaguotų: „Lietuva, tėvyne mūsų, darbininkų žeme!“ Jis pats naudingiausias, jei ne pirmutinis jos darbininkas, tiek kilnesnis, kad jos dvasią valo, raudamas iš jos pikžoles ir, išaręs, išpurenęs, sėja į ją tiesos ir idealo sėklas. Dieve duok, kad jis sulauktų laimingos ateities, kada galės šiame pasaulyje pasidžiaugti savo darbų vaisiais.

Kun. Pranciškus Bučys M. J. C.

Roma, 1930 birželio 12 d.

Materijos paslaptis[1]

Žmogus gyvena gamtos apsuptas. Gamta jį visados stebino, ir jis nuo neatmenamų laikų yr pradėjęs ją tyrinėti. Tie tyrinėjimai nebuvo bergždi. Nemaža gamtos dėsnių susekta senovėj, dar daugiau svarbių rezultatų gauta nūn naujais metodais ir tobulesniais tyrimo įtaisais. Tačiau vis dėlto mokslui net ir šiandien nepavyko išspręsti trys pamatininiai gamtotyros klausimai:

1) kaip iš dangaus kūnų yr susidaręs pasaulis,

2) kaip dangaus kūnai yr susidarę iš materijos ir

3) kaip ir iš ko yra susidarius pati materija?

Tiesa, mokslas yra jau susekęs, kad dangaus kūnų materija yra maždaug ta pati, kaip ir mūsų žemėje. Bet kaip pati žemė yra susidarius iš materijos, šis klausimas tebėra mums taip pat neaiškus, kaip ir pasaulio bei materijos susidarymo būdas.

Ypač tamsus — pastarasis materijos kilmės ir esmės klausimas. Gal dėl to jį pirmiausia ir yra pradėjęs gvildenti ankstybiausis gamtos mokslas — fizika.

I.

Seniausias to mokslo pastangas materijos esmei išaiškinti randam suformuluotas Aristotelio. Jis yr pastebėjęs, kad visuose daiktuose esama dviejų bendrų savybių: kiekybės (quantitas) ir kokybės (qualitas). Abi jiedvi esmingai skirias, taip kad nei viena iš antros išvesti, nei viena antra išaiškinti negalima.

Toliau jis yr konstatavęs, kad keičiantis vienam daiktui į kitą, pirmasis nevisai pranyksta ir antrasis nevisai iš nieko atsiranda. Pav., medžiui degant, jis nevisai dingsta, nes jo vietoj atsiranda anglis, pelenai, dūmai. Vadinas, tie nauji dalykai yr atsiradę ne iš nieko, bet iš buvusios jau medy materijos. Turėdamas tai galvoj, Aristotelis taip protavo:

Visuose daiktuose randasi du skirtingu pradu: vienas, kurs, daiktams keičiantis, pasilieka ir yra juose kiekybės pagrindu, an-

---

[1]) Sk. „Logos“ 1927 m. 1 n-rį

tras — kurs, daiktams keičiantis, pasilieka ir yra juose kokybės pagrindu. Pirmutinį absoliučiai pasyvų pradą Aristotelis pavadino pirmine materija (materia prima), antrą — aktyvųjį — substanciale forma (forma substantialis). Jo išmanymu, jiedvi esą dvi atskiros substancijos, tik nepilnos. Pilnai substantancijai bei daikto esmei sudaryti reikia jų dviejų susijungimo. Be to susijungimo pirminė materija nė egzistuoti negalinti. Tuo būdu toji materija, kurią mes matom žemėj, vandeny, medy ir tt., Aristotelio išmanymu, jau yra antrykščias padaras; jį susidarius jungiantis tam tikrai substancialei formai su pirmine materija. Tokia tai, trumpai suglaudus, buvo materijos teorija senovės ir viduramžių fizikoj.

Arčiau prisižiūrėjus, lengva pastebėti, kad ši materijos teorija rėmės daugiau protavimu, negu gamtos tyrimu, ir todėl ji yra netiek fiziška, kiek filosofiška. Kaip tokia, ji tebevartojama net ir šiandieną neoscholastiškosios kosmologijos vadovėliuose; bet tarp šiandienių fizikų ji neturi šalininkų: jie tiesiog ją ignoruoja, laikydami fizikos mokslui visai nepritaikoma. Jos vietoj modernioji fizika turi savo visai kitą, naują materijos teoriją.

Nauja ji, žinoma, tėra vien reliatyviai, nes jos pagrinde glūdi senoji Demokrito atomų teorija, tik paremta naujomis hipotezėmis ir įvairiais naujais šiandienės eksperimentalės fizikos daviniais. Atsiradus XVII amžiuj, ji buvo iš pradžių mechaniška, nes viską aiškinus mnchanišku savytarpiu atomu veikimu. Pusiau XIX šimtmečio ji yr įgavus naują išvaizdą, virsdama elektromagnetiškąja, nes bandžius visus fiziškus apsireiškimus išaiškinti elektromagnetiškų jėgų veikimu. Pagalios XX-me amžiuje (1905—1915) yra virtus reliatyviškąja, nes savo pamatan padėjus garsiąją Einšteino reliatyvumo teoriją.

Visi tie trys materijos teorijos etapai charakterizuojas atskirais teigimais, kurių vieni yra hipotetiško pobūdžio, kiti grynai moksliški. Trumpumo dėliai aš tuos teigimus apie materijos esmę stengsiuos išdėti maždaug chronologiškai, statydamas šalia eksperimentais patvirtintų faktų taip pat ir hipotezišku tvirtinimus. Atsižvelgiant į visa tai, naujoji materijos teorija galima suformuluoti šiaip.

II.

Visas materialis pasaulis glūdi panertas milžiniškoje eterio jūroje.

Eteriu užpildyti visi tarplanetiniai ir tarpžvaigždiniai erdvės tarpai.

Eteriu yr kiaurai persisunkę ir visi fiziški kūnai, kaip jūros kempinės vandeniu.

Eteris jungia viso pasaulio kūnus ir sudaro iš jų vieną milžinišką vienetą, būdamas jų vidujiniu ryšiu.

Savo esme eteris yra homogenė, vienarūšė, tolydinė neapsakomo skystumo substancija [1]).

Būdamas neapsakomai skystas, eteris yra nesvarus, neapčiuopiamas, nepagaunamas, nors ir dideliai elastiškas.

Veikiančios etery vidujinės jėgos sukelia jame vietomis tam tikrų sūkurių bei sukoncentruotos energijos sankaupų, iš kurių ir susidaro svarioji, pagaunamoji materija, nelyginant kaip mazgai iš virvutės, arba kieti kristalai iš skysčių.

Nuo įvairaus eterio energijos susikoncentravimo stiprumo pareina įvairios svariosios materijos rūšys, moksliškai vadinamos chemiškais elementais!

Tų chemiškų elementų šiandienis mokslas yra priskaitęs 92. Iš jų 87 jau surasti, o 5 dar nesusekti, nors chemiškų elementų periodinėj sistemoj yra iš aukšto nustatytos jiems vietos, jų atominiai svoriai ir net chemiškos jų savybės.

Tie chemiški elementai, kuoįvairiausiai kombinuodamies ir jungdamies, sudaro visus fiziškojo pasaulio kūnus, o jungiąs juos eteris teapsireiškia vien įvairių fiziškų (šviesos, elektros, magnetizmo) jėgų fenomenais.

---

[1]) Naujaisiais laikais ima reikštis nauja pažiūra, laikanti eterį ne vienarūše substancija, bet sudėtine iš dviejų eterio rūšių. Ši pastaroji hipotezė yra išdėta Paul'io Collardo veikale: Les deux Ethers. La vraie figure du Monde. Paris, E. Chiron, 1926. Kaip žemiau pamatysim, ji atrodo labiau panaši į tiesą, negu vienarūšio eterio. Priėmus Colliard'o pažiūrą, pasaulio atsiradimas tektų pradėti aiškinti šiuo būdu: Pradžioje yr buvę du milžinišku nevienokiai sukoncentruoto eterio debesynu. Traukos veikiami juodu artėjo į vienas antrą, iki galop susiliejo į vieną dar didesnį maišyto dvirūšio eterio debesyną, iš kurio ir yra išriedėjęs visas pasaulis. Yra fizikų, manančių, eterį esant tolydinį, bet turint atomiškąją struktūrą, panašią į svarosios materijos. Bet ši hipotezė atrodo abejotina. Sintetizuodamas abi tiedvi hipotezi prof. O. Volkas mano, eterį esant substanciją draug tolydinę ir netolydinę (stetig-unstetige), t. y. vienu žvilgsniu tolydinę, antru — netolydinę.

Chemiški elementai patys savy nėra tolydiniai, kaip eteris, bet sudėti iš atskirų mažyčių materijos dalelyčių vadinamų atomais[1]).

Apie tų atomų mažumą galima spręsti iš to, kad 1-me vandenilio grame (greičiau 1,008 gr.) atomų yra $60{,}6.10^{22}$, t. y. 606 000 000 000 000 000 000! Tasai apskaitymo rezultatas vadinas Loschmidto skaičium. Jis šiandienėj fizikoj vaidina svarbią rolę. Iš jo nesunku apskaityti ir vieno atskiro atomo dydis. Norėdamas duoti apie jį konkretesnį supratimą, vokiečių fizikas Mie yr pavartojęs šitokį palyginimą: jei paimsim, sako jis, nedidoką obuolį, tai materijos atomas bus tiek kartų už tą obuolį mažesnis, kiek obuolys yr mažesnis už žemės rutą (skritulį).

Nežiūrint to savo nuostabaus mažumo, atomai vis dėlto nėra matematiški punktai; jie turi savo gana komplikuotą sudėtį, nes susidaro iš centralio, teigiamai įelektrinto branduolėlio, vadinamo protonu, ir tam tikro skaičiaus neigiamai įelektrintų, aplink protoną įvairiomis orbitomis besisukančių elektronų.

Vandenilio atome, kur tėra tik vienas elektronas, ir helijo atomuose su dviem elektronais, šie sukasi aplink savo protonus tais pat Keplerio dėsniais, kaip ir mūsų planetos apie saulę. Sunkesniuose elementuose, kurių atomai turi daugiau elektronų, šie sukas daug painesniais, dar gerai neištirtais dėsniais. Tuo būdu atomai galima pavadinti saulių sistemų miniatūromis.

Atomų branduolėliai-protonai turi masę žymiai didesnę negu elektronai. Savo esme protonai yra svarios, neapsakomai sukoncentruotos, teigiamai įelektrintos materijos gabalėliukai[2]). Elektronai turi kur kas mažesnę masę negu protonai, ir savo esme yra nebematerijos, tik neigiamosios elektros dalelytės[3]).

Bet ir elektronai nėra paskutinis etapas gamtos mažybių eilėje. Vokiečių fizikas Ehrenhaftas Vienoje yra radęs dar mažesnių gamtos padarų, pavadintų subelektronais ir lygių $1/200$

---

[1]) Kaip esama net eterio atomiškos struktūros šalininkų, taip netrūksta šiandieną net ir svariosios materijos tolydinumo teoretikų. Jų skaičiun senovėj priderėjo garsusis Heraklitas, skelbusis, jog, panta rei — viskas teka, o šiandien tokie žymūs fizikai, kaip G. Jaumann'as, D-ras Lohr'as ir k. Sk. šio pastarojo knygelę: Atomismus und Kontinuitätstheorie in der neuzeitlichen Physik. Leipzig, Teubner, 1926.

[2]) Kiti laiko protonus teigiamosios elektros įlydžių konglomeratais.

[3]) Faktas, kad visų chemiškų elementų atomai yra sudėti iš teigiamai įelektrintų protonų ir neigiamai įelektrintų elektronų, lengviausiai duodas aiškinamas aukščiau minėtąja dviejų įvairiarūšių eterių hipoteze.

elektrono, o Ehrenhafto mokinė/ J. Porankevičiūtė yra gavusi dar smulkesnių subelektronų, lygių 1/2000 elektrono!

Šių dienų fizika yra ne tik suskaičius chemiškųjų elementų atomus, bet ir suradus jų svorį. Svorio žvilgsniu įvairių elementų atomai yra labai nelygūs.

Visų lengviausis yra vandenilio atomas, visų sunkiausis — urano. Paėmus vandenilio atomo svorį vienetu, rasta, kad sidabro atomas pav. yra 107,88 kartų, aukso — 197,2 kart ir urano — 238,2 kart yra sunkesni negu vandenilio atomas.

Įvairių elementų atomai, jungdamies chemiškai, sudaro kūnų molekulas, kurios laikos susikibę kohezijos jėga. Bet ir susikibę jos gali kiekviena sau judėti gamindamos tuomi šilimos, kūnų plėtimos ir k. fenomenus. Šilimai kylant, kohezija mažta ir gali net visai pranykti. Tuomet molekulos vėl susiskaldo į atskirus atomus. Tam pačiam tikslui vartojama stiprios elektros srovės ir kitokios priemonės.

Yra fizikų manančių, kad sunkesnių elementų atomai yra susidarę iš susibūrimo krūvon tam tikro vandenilio atomų skaičiaus, nelyginant kaip įvairios išvaizdos mūrai susidaro iš didesnio ar mažesnio tų pačių plytų skaičiaus.

Ar iš tikrųjų taip yra, ar vandenilis galima laikyti visų elementų pagrindu (Urstoff), mokslas kategoriško atsakymo neduoda. Bet jis nė kiek neabejoja faktu, kad juo kurio elemento atomas yra sunkesnis, juo daugiau elektronų sukas aplink jo protoną. Pav., vandenilio atome aplink jo protoną tesisuka tik 1 elektronas, fosforo atome — 15, o urano atome net 92 elektronu. Apskritai — tam tikro elemento atomas turės *n* elektronų, jei sustatytų pagal svorį elementų lentelėj tas elementas bus užimąs *n*-tąją vietą. Taigi elementas, stovįs toj lentelėj 1-oj vietoj turės savo atome 1 elektroną, stovįs 2-oj vietoj turės 2, stovįs 20-oj vietoj turės 20 elektronų ir t. t.

Iš to, kad sunkesnių elementų atomai turi daugiau elektronų negu lengvesnių elementų atomai, plaukia savaime išvada, kad numušus vieną kitą elektroną ir atatinkamą protono dalį nuo sunkesnio elemento, galima gauti lengvesnio elemento atomas, kitaip sakant, vienas elementas paversti kitu, pav. gyvsidabris ar švinas — auksu. Ir iš tikrųjų, žinant, kad gyvsidabrio atomas turi 80 elektronų, o aukso atomas tik 79, užtenka numušti 1

elektronas ir atatinkama protono dalis nuo gyvsidabrio atomo, kad iš jo gautumėm tyrąjį auksą [1]).

Elektronams ir protonams numušinėti vartojami radijaus išleidžiamieji α (alfa) spinduliai. Jie susideda iš teigiamai įelektrintų helijo atomų, skriejančių su labai dideliu greitumu. Galima tam tikslui vartoti ir stipri elektros srovė. Vokietijoj tuo keliu 1925 metais jau buvo Miethės ir Stammreicho daryti atatinkami bandymai, ir, laikraščių žiniomis, iš gyvsidabrio buvę gauta keletas aukso dulkelių. Amerikiečiai fizikai, pakartoję tuos bandymus, sakos, aukso neradę. Taigi naujoji alchemija kol kas liko dar abejotina. Bet kelias į sunkesnių elementų pavertimą lengvesniais atrodo atrastas.

Atvirkščias procesas — pavertimas lengvesnių elementų sunkesniais iki šiol nebuvo bandytas. Mat, čia prie tam tikro atomo esamųjų elektronų ir protonų reiktų prikabinti vienas kitas elektronas viršaus, kas, be abejo, yra daug sunkiau, negu vienas kitas elektronas numušti [2]).

Be materijos šių dienų fizika tyrinėja ir energiją, apsireiškiančią įvairiuose (šviesos, elektros, magnetizmo ir k.) spinduliavimuose. Pasirodė, kad ir spinduliavimų apsireiškimai duodas geriausiai išaiškinami, jei energija vaizduojamasi suskirstyta mažyčiais kiekiais, vadinamais **kvantais**, kaip materija atomais. Kvantų teorijos autorius yra vokiečių fizikas **Maksas Plankas**. Šiai teorijai iliustruoti galime pavartoti šį palyginimą. Jei turim vandens kibirą, tai jį ištuštinti galim dvejopu būdu: arba jį išpildami tolydine srove, arba išsemdami tam tikrais indais bei šaukštais. Spinduliavimuose gamta pasirodo besielgianti antruoju būdu, būtent, spinduliuojanti ne tolydine srove, bet mažyčiais energijos kiekiais. Šį faktą Plankas ir yra išreiškęs formula: $e=h. r$, kame r reiškia virpėjimų skaičių, h mažytį darbo kiekį, vadinama Planko veiksmo kiekiu, o e=energijos kvantą.

---

[1]) Gauti auksas iš švino daug sunkiau, nes švino atomas turi 82 elektronu, taigi čia tektų numušti nebe 1, bet 3 elektronai, kas yra surišta su daug didesnėmis sunkenybėmis.

[2]) Rutherfordas Cambridge ir Kirsch'as su Pettersonu Vienos Radioinstitute bebandydami neseniai minėtu būdu numušinėti azoto, boro, aliuminijaus, fosforo, sieros ir kitų elementų atomus, yr gavę iš jų **vandenilio atomų**. Tai parodo, kad pažiūros į vandenilį, kaipo visų chemiškų elementų pagrindą, naujausiais laikais randa rimtos eksperimentalės paramos. Plg. laikrašty „Natur und Kultur“ (sausio 1927 m.) prof. d-ro L. **Meitner** straipsnį „Ueber die kuenstliche Umwandlung der Elemente“.

III.

Kas aukščiau pasakyta apie eterį ir materijos atomus, remias daugiausia XIX amžiaus fizikos daviniais. Naujausioji reliatyvistiškoji fizika, prasidėjusi nuo 1905 m., pasigaudama plačiai pagarsėjusios nūn reliatyvumo teorijos, yr įnešus ir į materijos klausimą naujų pažiūrų.

Remdamiesi tuo, kad bet koks materijos atomas randas netik tam tikroj vietoj erdvėje, bet ir tam tikru laiku, ir nurodydami, kad erdvė su laiku yra tampriai susijusi, naujausi fizikai ėmė žiūrėti į pasaulį, kaipo į keturmatį erdvės ir laiko kontinuumą ir tyrinėti jame materijos judėjimo dėsnius. Apibendrinę erdvę naujos riemanninės geometrijos pagrindais, jie yr priėję ir naują materijos teoriją. Vienas žymiausių dabartinių reliatyvistų H. Weyl'is pamatinius šitos teorijos rezultatus šitaip formuluoja:

„Materijos dalelės ne tik nėra erdvės punktai, bet yra dalykai visai beerdviai (überhaupt nichts Räumliches), nors jie ir glūdi erdvės apsiautoje (Umgebung), iš kurios ir ima pradžią jų lauko veiksmai".

Taigi „materijos dalelės, anot Weyl'io, yra analogiškos mūsajam „aš", kurio veiksmai, kad ir beerdviui jam esant, vis dėlto apsireiškia tam tikroj pasaulinio kontinuumo vietoj" [1]).

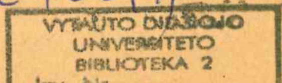
Kokia yra tų materijos dalelių esmė, Weyl'is kategoriškai nenustato, bet yra linkęs matyti jose „gyvybės ir valios", ir identifikuoti jas su Leibnico monadomis. Tai yra materijos klausimu paskutinis šių dienų fizikos žodis.

Nuostabu, kad ir kai kurie naujausi filosofai grįžta prie Leibnico monadų. Vienas tokių filosofų yra lenkas V. Liutoslavskis, kuris tačiau savo mokslą nevadina monadologija bet eleuterizmu [2]). Daro tai jis dėl to, kad, jo išmanymu, pagrindinė monadų savybė esanti — „laisva kūriamoji valia". Į klausimą, kas tikrai egzistuoja, Liutoslavskis atsako: tikrai egzistuoju aš ir panašūs į mane ašens (jažnie). Bet kaip iš tų „ašenų" jis sudaro materiją, neteko sužinoti. Aišku tik viena, kad Liutoslavskis kaip ir Weyl'is yr bandę seną Leibnico monadų teoriją apvilkti modernių rūbu ir tuo pateisinti mielą jiems pažiūrą į materiją, kaipo gyvą daiktą. Ką apie tai manyti?

---

[1]) H. Weyl, Was ist Materie? Berlin, J. Springer 1924, 58 p.

[2]) W. Lutoslawski. Logika ogólna. Krakuw 1907, 21 p.

Pirmiausia tenka čia pažymėti, kad H. Weyl'is yra daugiau matematikas, negu fizikas. Bandydamas išaiškinti gamtos dėsnius, jis remias netiek eksperimentais, kiek naujos matematiškos fizikos teorijomis. Taigi ir jo „materijos dalelės" yra ne kas kita, kaip tik tam tikros jo gautų matematiškų formulų interpretacijos. O kadangi tos formulos išvestos iš aukščiau minėtojo keturmačio pasaulio kontinuumo, sudarančio vien matematiškąją abstrakciją, tatai ir nežinia, ar kas atatinka toms formuloms tikrumoje, juoba kad Weyl'is tose savo „materijos dalelėse" tariasi randąs net „gyvybės ir valios", kas jokia matematika nepagaunama.

Be Leibnico ir Weyl'io yra ir daugiau materijos gyvybės skelbėjų. Vienas jų V. Preyer'is yr laikęs gyvybę net amžina ir pirmesne, negu negyvoji materija; ši pastaroji, jo išmanymu, atsiradus vėliau, kaipo gyvųjų kūnų atmatos, sustingimas, sušalimas[1]). Panašiai yr manęs ir T. Fechner'is. Jis tvirtino, kad pirmykštis žemės stovis buvęs zookosmiškas; šį pakeitęs antrykščias molekuleris-organiškas, kuris vėliau yr perėjęs į molekulerį-anorganiškąjį[2]). Dar kiti, kaip šit Arrhenius, W. Thomsonas, Helmholtz'as yr manę, gyvybę žemėj esant nesukurtą, tik atneštą iš kitų planetų, toms dar iš kitų, ir tuo būdu irgi esant amžiną.

Preyer'is yr bandęs savo pažiūrą pagrįsti praplėstu gyvybės supratimu. Gyvybę jis matė net žėruojančių ugninių masių judėsy. Bet prieš tai protestavo net tokie liberalai mokslininkai, kaip Häckel'is ir Verworn'as, nurodinėdami, jog žėruojančių sutirpusių masių judėjimas pavadinti gyvybe tegalima vien simboliškai bei poetiškai, tik niekados tikra to žodžio prasme. Ir iš tikrųjų, kas to nepaiso ir metaforas verčia tikrenybe, tas ne mokslą skleidžia, tik žmones klaidina. O jau gyvybei amžinatvės pripažinimas yra visai nemoksliškas prasimanymas, nes, kaip žemiau pamatysim, net ir pačios materijos amžinumas yra labai abejotinas.

Tas pat pasakytina ir apie Fechnerio teoriją, kuri užuot moksliškų įrodymų remias vien sąmojingais palyginimais ir analogijomis. Pasakos gi apie gyvybės keliavimą iš vienos planetos

---

1) W. Preyer, Naturwissenschaftliche Tatsachen und Problemen. Berlin, 1888, 50—52 p. Pas mus J. Herbačiauskis irgi mano ugnį, vandenį ir kitus elementus turint „inteligencijos". Sk. š. m. Dz. Kow. 70 nr.

2) Th. Fechner, Einige Ideen zur Schöpfungs-und Entwickelungsgeschichte der Organismen. 1873, 41 p. ir tt.

kitosna paversti mokslo faktu nepavyko net Thomsonui su Arrheniusu, kaip tai puikiai yr įrodęs Stölzle [1]).

Bet jei gyvybė nėr atskridus žemėn su šviesos spinduliu, jei jos nėra žėruojančiose masėse, jei ir pačiuose atomuose ji labai abejotina, užtat, pradedant nuo atomų lig tolimiausių žvaigždynų spindi visur gamtoje neužginčytini aukščiausios išminties, o drauge ir tobuliausios gyvybės pėdsakai. Kiek yra gamtos dėsnių (o jų susekta jau tūkstančiai), kiek yra gyvijoj organiškų struktūrų (o jų yra milijonai), kiek yra materijos atomų (o jų bus milelionai), tiek yra nesugriaunamų įrodymų, kad visa tai sutvarkyta aukščiausios Būtybės, kurios žmogaus protas nei pasiekti, nei suvokti neįstengia.

IV.

Kitas svarbus dalykas materijos klausime — tai jos atsiradimas bei kilmė. Materialistai materijos kilmės klausimo visai nepripažįsta, nes jie laiko materiją ne atsiradusia, bet amžina. Amžina gi ji atrodo jiems dėl to, kad ji esanti nesunaikinama. „Jei materijos negalima sunaikinti, tai ji negalima nė sukurti", sako jie. Bet šis protavimas yra grynas sofizmas, ir panėši visai į šitokį protavimą: „sykį pasakytoji nesąmonė nebegali būti niekad nepasakyta nesąmone, taigi ji yra be galo, o todėl ir be pradžios, vadinas, ji yra amžina".

Kad šių dienų fizikai turimomis priemonėmis neįstengia materijos nei sunaikinti, nei sukurti, tai tiesa. Bet iš čia toli gražu negalima išvedžioti, kad ir aukštesnė už fizikus galybė nėr galėjus bei negalinti to padaryti. Taigi ir garsusis fizikos dėsnis, kad esamosios pasauly materijos suma yra pastovi, nedidėjanti ir nemažėjanti, neturi matematiškų dėsnių būtinumo. Jis teisingas vien siaurose žmonių tyrimo ribose. Ar jis bus teisingas po milijonų metų, griežtai atsakyti negalima, lygiai kaip ir į klausimą: ar materija nenyksta kur tolimiausiuose debesynuose ir ar naujai nesusidaro iš eterio tuščiose tarpžvaigždinėse erdvėse [2])? Panašūs klau-

---

[1]) Sk. D r. R e m. Stölzle, Der Ursprung des Lebens, Habelschwerdt, Frank 1924.

[2]) Nauji, neseniai atrasti k o s m i š k i s p i n d u l i a v i m a i daug stipresni už visus žemiškuosius, K o l h ö r s t e r i o išmanymu, ateina į žemę iš tolimų „jaunųjų" žvaigždžių, kuriose, užuot elementų y r i m o proceso,

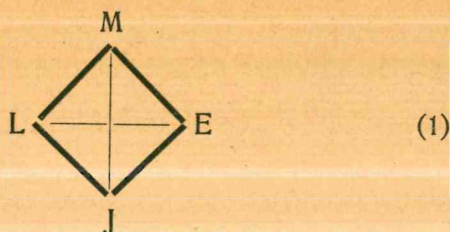
simai šiandieną juo labiau pamatuoti, nes šių dienų fizika yra liudytoja atomų yrimo (pav. radijuje), o naujausi fizikai, laikydami materijos daleles „beerdviais dalykais“ atrodo priėję pačios materijos d e m a t e r i a l i z a c i j ą.

Be to, šiandienių fizikų išmanymu, visos materijos pagrindas — chemiškieji elementai nėra amžini; kai kurių amžius pasirodo, sulyginti, ne per ilgas: pav. uranas pusiau suirsta per 10^9=1 000 000 000 metų, o radijus net per 1750. Yra kūnų, kurie pusiau suirsta per kelias dienas, valandas ir net minutes. Ir tuo elementų yrimo greitumu netenka stebėtis, nes, pav. nuo gramo radijaus kiekvieną sekundą atskyla po 34 milijardus radijaus atomų! Prie tokio milžiniško atskylančių atomų skaičiaus reiktų laukti dar greitesnio radijaus yrimo, ir jei tai neįvyksta, tai tik dėl to, kad 1-me radijaus grame randas 2750 trilijonų atomų!

Žinant tai, yra rimto pamato spėlioti, kad ir svarioji materija gyvuos, rasit, nė kiek daugiau už uraną. Kitaip sakant šiandienė fizika mūsų materijai nežada amžinatvės, o jei materija nebus amžina a t e i t y, tai nėra jokio rimto pamato laikyti ją amžina p r a e i t y. Kaipo einanti prie galo, ji atrodo turėjusi ir pradžią. Vadinas, šiandieną fizika atrodo pilnai pritarianti katalikų teologijos mokslui, kad Dievo viskas sukurta l a i k o p r a d ž i o j e (ab initio temporis. Conc. Later. IV). Tiesą sakant, kitaip ir negalėjo įvykti. Nes Dievuje nesant jokių permainų, negalėjo būti ir laiko; laikas yra gamtos padaras; jei joj nebūtų materijos judesių, nebūtų ir kuo bematuoti laikas, per tai nebūtų ir paties laiko. Taigi laikas teatsirado, kai pirmas atomas suvirpėjo. O kadangi virpėjimas negalima įsivaizduoti be to, k a s v i r p a, ir be e r d v ė s, kur virpama ir galop be l a i k o, kurį tas virpėjimas sudaro, tatai naujausi fizikai m a t e r i j ą, j u d ė j i m ą, e r d v ę ir l a i k ą jungia į vieną kompleksą ir bando to komplekso dėsnius surasti. Jei materiją pažymėsim raide M, erdvę (fiziškąją) raide E, judėjimą raide J ir laiką raide L, tai minėtasai keturių pasaulio pradų kompleksas galima išreikšti šiuo simboliu:

---

einąs jam priešingas n a u j ų e l e m e n t ų d a r y m o s procesas, kuris ir gaminąs tuos stipriuosius, net mūs žemę pasiekiančius, kosmiškus spinduliavimus. Sk. laikraštį „Forschungen und Fortschritte“ š. m. 1 bal. n-ry straipsnį: D e r U r s p r u n g d e r H ö h e n s t r a h l u n g von Dr. W e r n e r K o l h ö r s t e r. Berlin.

Nūn kyla klausimas, ar gali tie keturi pradai turėti begalinį dydį? Pripažindami su Einšteinu pasaulį, kad ir beribiu, bet galuotu[1]), naujausi fizikai tuomi pat pripažįsta materijos ir erdvės galuotumą. Judėjimas — maksimalio savo greitumo (300 000 kilometrų į sekundą) tepasiekia vien šviesos plitime. Greitesnio judėjimo už šį, fizikų išmanymu, gamtoj nė būti negali. Belieka ketvirtas pradas — laikas. Čia galimas ginčas apie tai, ar pasaulio egzistavimo laikas yra begalinis, ar galuotas, nors ir labai didelis? Kitaip sakant, katra iš dviejų formulų

$$L = \infty \qquad (2)$$

$$L = a < \infty \qquad (3)$$

yra tikra. Materialistai laikosi (2), katalikai (3). Ginčas atrodo neišsprendžiamas. Bet giliau pažvelgus, lengva pastebėti, kad tikrumoj taip nėra. Jau pats pasaulio pradų kompleksas (1) ganėtinai nušviečia ginčo esmę. Nes pritaikinę šiam kompleksui katalikų formulą (3), gaunam pilną simetriją ir nuoseklumą, kadangi visi keturi pradai lieka tuomet vienarūšiai, nes visi yra galuoti. Priėmus materialistų formulą (2), pasaulio pradų simboly dingsta simetriškumas ir nuoseklumas, nes trys pradai M, E, J yra galuoti, o ketvirtasis L begalinis. Norėdami gauti simetriškumo ir nuoseklumo, materialistai turėtų suteikti begalinį dydį ir materijai, ir erdvei, ir judėjimui. Bet, kaip aukščiau matėm, šiandienis mokslas neleidžia jiems to padaryti. Tuo būdu pilnai nuosekli tepasilieka vien katalikų formula (3), teikianti laikui nuo pasaulio atsiradimo iki nūdien vien galuotą dydį.

V.

Bet pripažinę pasaulį neamžiną ir jo egzistavimo laiką išreiškiamą galuotu skaičium, mes arčiau apibrėžti to skaičiaus ne-

---

[1]) Panašiai į rutą (sferą), kuri turi paviršių, kad ir beribį, bet galuotą, nes matematiškai išreiškiamą galuotu skaičium. Kaipo galuotas, pasaulis turi ir galuotą stipiną (spindulį) $R=3.10^{26}$ kilometrų, ir galuotą tūri $2\pi^2R^3 = 2.10^{77}$ kūb. centimetrų, ir galuotą svorį $= 4{,}6.10^{53}$ gramų. Tuo būdu pasaulio masė tesanti tiktai 230 trilijonų kartų didesnė už saulės masę.

įstengiam. Jei fizikai neklysta tvirtindami, jog elementas uranas pusiau dingsta beirdamas po miliardo metų, tai jam dar žemėj visai nepranykus, tenka manyti, kad ir pasaulio amžius bus nemažesnis už urano. Tik ir čia viskas pareina nuo to, ką mes laikysim pasaulio pradžia. Nes savaime aišku, kad kitoks bus pasaulio amžius, jei mes jo pradžią skaitysime nuo dabar esamųjų žvaigždžių ir planetų atsiradimo, kitoks, jei imsim skaityti nuo materijos susidarymo, dar kitoks — nuo eterio sukūrimo.

Yra mokslininkų, manančių, kad esama dar už eterį skystesnių substancijų, vadinamų astralių, beveik susisiekiančių su dvasių pasaulių ir todėl teikiančių eterinės medžiagos mirusių sielų ir net angelų kūnams, kaip tai yr manę kaip kurie Bažnyčios Tėvai (šv. Justinas, Ireniejus, Kiprijonas, Ambroziejus ir k.) ir kai kurie viduramžių teologai ir kaip nūn dar tebemano šiandieniai teosofai. Neįsileisdami į tų įdomių nuomonių vertinimą, mes tepažymėsim čia tik analogiją, jog kaip yra coeli coelorum, taip lygiai yra ir materiae materiarum — materijų materijos, vienos už kitas skystesnės, vienos už kitas labiau dematerializuotos, vienos už kitas artimesnės tam niekui (nihil relativum), iš kurio Dievo žodis ir yra jas iššaukęs. Todėl ir laiko L dydis pareis nuo to, nuo kurios materijos atsiradimo jį skaitysime. Žengdami nuo dabartinio pasaulio į materiją, nuo materijos į eterį, nuo etero į dar subtilesnes materijos rūšis, mes ir laikui L gausim kaskart didesnių skaičių, dėl galuotumo galuotų, bet kaskart labiau beartėjančių begalenybėn.

Yra žmonių, kurie milžiniškų skaičių bijos. Po teisybei mes jų neturėtumėm būgštauti, nes pasauliui esant Dievo padarui, visai naturalu, kad jame spindi tikrai dieviška multitudo magnitudinis — didybės dauguma. Ji, laikui bėgant, yr nuolat draug su mokslu augus. Pav. Ptolomėjo pasaulis atrodė didelis. Bet atėjęs Kopernikas jo ribas žymiai yr praplėtęs. Šiandieną Einšteinas skelbia pasaulį esant beribį, kad ir galuotą, ir laiko jį daug didesniu, negu Koperniko manyta. Nė kiek nebus nuostabu, jei ateities mokslas šiandieną Einšteino nustatytas pasaulio ribas dar labiau praplės. Iš čia plaukia praktiška išvada: skaičių klausime, liečiančių ar tai pasaulio pradžią, ar jo ribas, ar žvaigždžių bei atomų daugumą, nebūkim skrupuliantai, nesibijokim net dideliausių skaitmenų, nes mažiau nusidėsim Dievo

darbus kiek padidindami, negu juos mažindami. Viena, ko mes turime vengti — tai laikyti materija amžina, nes tai būtų didelė klaida. Jei ji randas pas senovės materialistus, tai ji dar galima dalimi pateisinti, nes jie laikė materiją netik nesunaikinama, bet ir nekintama. Šiandieną tos iliuzijos jau nebėra. Ją sunaikino naujoji fizika, parodydama, jog kaip viskas gamtoje, taip ir materija, yra evoliucijos eigoje. Toji evoliucijos pradžia randas tolimiausioj preity, slaptingame etery, jos pabaiga glūdi tolimiausioj ateity, tame pat slaptingame etery. Iš eterio išėjus, materija rodo tendencijos dematerializuotis ir vėl eterio okeanan sugrįžti. Kai kas gali čia įžiūrėti amžinąjį materijos ratu sukimąsi — nuo eterio į eterį, ir iš šio vėl eterin. Bet tai yra negalimas dalykas dėl dviejų priežasčių. Pirmiausia mokslas yra neišgriaunamai įrodęs, kad jokio perpetuum mobile negali būti. Tuo vardu vadinama prietaisas, kurs syki paleistas, turi galios amžinai judėti ir net tam tikrą darbą nuolat atlikinėti. Tokio prietaiso negalimumas mokslo pripažintas jau nuo 1775 metų. Taigi tokiuo perpetuum mobile negali būti nei atskiras materijos atomas, nei visas materialis pasaulis.

Antra ir paties eterio amžinas buvimas nėra užtikrintas. Kaip aukščiau esam matę, daugelis chemiškų elementų, alfa spinduliais skaldomi, virsta vandeniliu. Daugeliui elementų turint tą ypatybę, labai panašu į tiesą, kad tą pat ypatybę turi ir visi kiti elementai nuo helijo lig urano, kitaip sakant, kad jie yra suskaldomi. Bet jei taip yra su chemiškais elementais, tai nėra racijos laikyti nesuskaldomu ir paties vandenilio, nes ir jis juk yra chemiškas elementas. Bet nebesant kitam lengvesniam elementui, vandenilis beskildamas, tegali virst vien eteriu, iš kurio, kaip spėjama, ir yra susidaręs. Tuo būdu hipotezė apie elementų virtimą vandeniliu, o iš vandenilio eteriu, atrodo labai artima tiesai, nes turinti moksle žymios paramos. Bet jei materija gali dematerializuotis virsdama eteriu, tai yra pamato manyti, kad ir eteris gali deeterizuotis, virsdamas dar neapčiuopiamesniu dalyku, bei reliatyviu nieku. Ši hipotezė atrodo taip pat labai panaši į tiesą, nes iš nieko kilusio eterio grįžimas niekan atrodo naturaliausis dalykas. Taigi materijos amžino palaikymo reikalauja ne tiek mokslas, kiek Dievo apreiškimas. Ne iš mokslo, tik iš apreiškimo mes žinom, jog materija pagarbintame Kristaus kūne yra pakelta lig Dievybės; ne mokslas,

tik Šv. Raštas mus mokina, jog šiam materialiam pasauliui pasibaigus, „bus nauja žemė ir naujas dangus“ [1]).

VI.

Iksiol esame kalbėję apie materiją, kaipo fizikos dalyką. Dabar belieka tarti keletas žodžių apie materiją, kaipo g a m t o s p a s l a p t į.

Apsipratę kasdieniniame gyvenime su materijos apsireiškimais, mes palengvėl įgaunam įsitikinimo, kad materija tai paprasčiausis ir savaime suprantamas daiktas. Bet užtenka bent kiek giliau pažvelgti į materijos esmę, kad tuojau suprastume savo klaidą. Ir iš tikrųjų, jei pasiklausim patys savęs, kaip materija ir jos atomai gali dematerializuotis ir virsti eteriu, kaip eteris gali deeterizuotis ir tapti beveik nieku, tai tuojau išvysim, kad mūsų protas niekaip to suprasti neįstengia. Mums iš to daros pilniausia paslaptis. Jei ji šiaip jau nelabai mus testebina, tai vien dėl to, kad su daiktų nykimu mes esam užtektinai apsipratę.

Visai kitaip yra su materijos s u k ū r i m u i š n i e k o. Čia tai jau tikra paslapčių paslaptis, neturinti gamtoj sau jokių analogijų [2]). Griežtai pasakius, ji mums yra dar sunkiau priimtina negu pačios giliausios tikėjimo paslaptys, k. š. Trejybės, Įsikūnijimo, Atpirkimo. Nes šių paslapčių centre stovi Dievas, kurio esmės nesuprantamumas mums savaime aiškus.

Kas kita materija: būtybių eilėje ji stovi žymiai žemiau negu mes. Mes juk ją kojomis minam, rankomis liečiam, akimis matom, taigi atrodo, jog turėtum jos esmę kiaurai suprasti, kaipo žemesnę už mus. Tuo tarpu taip nėra: jos kilmė iš nieko mums lieka ir liks amžinai neatspėjama. Mes jaučiam tik neaiškiai, kad

---

[1]) Tuomet aš mačiau n a u j ą dangų ir n a u j ą žemę, nes p i r m a s i s dangus ir p i r m o j i žemė nuėjo (a b i i t). Apr. XXI. 1.

[2]) Sukūrimui iš nieko šiokią tokią analogiją teduoda vien matematika. Nes jei a yra bet koks galuotas skaičius, tai dalydami jį begaliniu dydžiu gausim:

$$\frac{a}{\infty} = 0, \quad \text{iš kur} \quad 0 \times \infty = a \qquad (1)$$

Lygybė (1) parodo, jog nors nulis padaugintas galuotu skaičium v i s a d a d u o d a n u l į, tačiau padaugintas b e g a l e n y b e gali duoti b e t k o k į g a l u o t ą s k a i č i ų. Panašiai ir begalinė Dievo jėga gali iš nieko sukurti bet kokį daiktą. Kiek plačiau apie tai bus paminėta žemiau straipsny „Žmogaus paslaptis“.

materija yra lyg kokia siena, už kurios stovi Dievas, ir kad toje sienoj nėra jokių durų nei langų, pro kuriuos galėtumėm į anapus pasaulio pažvelgti.

Tačiau žinojimas, kad materija yra Dievo sukurta iš nieko, nėra bergždžias ir bevaisis. Anaiptol, juo remdamies mes turim galimumo geriau materijos esmę pažinti.

Ir iš tikrųjų, kaipo išvesta iš n i e k o, materija savo esmėje yra Dievo, b ū t i e s p i l n u m o s, tikriausia p r i e š i n g y b ė. Tuo žvilgsniu ji galima pavadinti vienu žodžiu — n e D i e v a s[1]. Analizuojant detaliau tą priešingybę, galima gauti tolesnių įdomių išvadų, dar aiškiau nušviečiančių materijos esmę. Štai keletas svarbesniųjų:

Dievuje v i s k a s s u j u n g t a v i e n y b ė j e, materijoj v i s k a s s u s k a i d y t a miliardais molekulų, atomų, protonų, elektronų.

Dievas y r a t y r a s v e i k s m a s (actus purus), materija yra t y r a s n e - v e i k s m a s, p a s y v u m a s, i n e r t i n g u m a s, įvairių ne-dieviškų ir todėl chaotiškų veiksmų galimumas.

Dievas yra a b s o l i u t i D v a s i a i r g y v y b ė, materija visiška n e - d v a s i a i r n e - g y v y b ė[2]. Gyvybei sukurti reikėjo atskiro Dievo-Kūrėjo akto.

Dievas yra visais žvilgsniais b e g a l o d i d i s, materija yra visais žvilgsniais g a l u o t a, suskaitoma, išmatuojama, susveriama ir todėl galima tvarkyti i n m e n s u r a, p o n d e r e e t n u m e r o.

Dievas yra v i s u r e s ą s, materija savaime tegali būti tik v i e n o j v i e t o j. Bet ir ta viena jos vieta yra nepastovi, kiekvienu laiko momentu dėl nuolatinio materijos judėjimo nuolat besikeičianti.

Dievas yra a m ž i n a s, be pradžios ir galo, materija yra l a i k i n a, turėjusi pradžią ir einanti evoliucijos keliu prie sui-

---

[1]) Nors skirtumas tarp D i e v o ir n e - D i e v o yra tiek pat aiškus ir logiškai pagrįstas, kiek ir tarp mūsojo „aš" ir „ne-aš", tačiau Spinoza, kuriam pagerbti pasaulis šiandieną rengia dideles iškilmes, nesupratęs to skirtumo, s u m a i š ė D i e v ą su n e - D i e v u ir tuo keliu priėjo savo prieštaravimų pilną m o n i s t i š k ą j ą s u b s t a n c i j ą, kurią vienur vadino D i e v u, kitur g a m t a (Deus sive Natura). Iš tos substancijos logiškai išplaukė Goethės panteizmas, Hackelio materializmas, Osvaldo monizmas ir kitos panašios klaidingos sistemos. Visų jų tėvas yra Spinoza.

[2]) Dėliai to ir gyvųjų monadų teorija atrodo materijai nepritaikoma ir per tai moksle nepriimtina.

rimo, dematerializacijos, taigi ir prie galo. Tačiau, kaip remdamies Apreiškimu aukščiau nurodėm, tas materijos galas nebus visiškas jos panaikinimas, tik perkėlimas naujan garbingan stovin, kur ji paliaudama buvus, kuo buvo, įgaus naujų savybių, kurias mums bent kiek nušviečia Kristaus atsikėlusio kūno ypatybės.

Šių įdomių antitezių eilė būtų galima dar toliau tęsti, bet tariamės, užteksiant ir to parodymui, kad katalikiška pažiūra į materiją leidžia mums giliau pažinti jos esmę ir svarbiausias savybės.

Tačiau nei tų savybių pažinimas, nei aukščiau išdėtos senovės ir šių dienų materijos teorijos nė iš tolo nėr mus priartinę prie materijos paslapties išsprendimo. Nežiūrint dviejų tūkstančių metų žmonijos pastangų, materijos esmė, kaip yr buvus, taip ir toliausioj ateity pasiliks giliausia paslaptis.

Tiesą sakant, kitaip ir negali būti. Nes jei žmogus kada nors pilnai suprastų, k a i p i š n i e k o y r s u s i d a r ę s b e n t v i e n a s a t o m a s, tai jis tuomi pat sužinotų, ir k a i p t a s a t o m a s v ė l n i e k u p a v e r s t i. O kadangi visa gamta yra eteriu glaudžiai surišta, tai virstant nieku vienam atomui, nueitų tuo keliu nebūtin ir kiti, ir galop visas pasaulis taptų sunaikintas.

Žinant tai atsirastų tūkstančiai tos pasaulio pražūties pageidautojų. Su kokiu velnišku pasityčiojimu jie tartų: „Tu, Dieve, pasaulį iš nieko sukūrei, o štai aš priešais Tavo valią paversiu jį nieku, kad ir pats žūdamas“!..

Mūsų laimei materijos paslaptis ir saugo šį pasaulį nuo tų virš-Herostratų pasikėsinimų. Taigi ne rugoti, bet ačiū turime tarti Dievui už tos paslapties paslaptim laikymą[1]).

26. II. 27.

Rašant šis straipsnis naudotasi šiais veikalais:

---

[1]) Išdėtos šiame straipsny (1 — 17 psl.) fizikų pažiūros į materiją yra paremtos daugiausia N. Bohro fizikon vestu atomo modeliu. Pačiais naujausiais tyrinėjimais jis pasirodė nebeįstengiąs visų materijos ypatybių išaiškinti. Todėl Cüricho fizikas Schrödingeris neseniai yra pasiūlęs naują atomo modelį. Schrödingerio atomas susidaro iš branduolėlio ir apsiaučiančiojo jį neigiamosios elektros debesio. Toji elektra nuolat bevirpėdama. interferencijos dėsniais sudaranti tam tikrus elektros mazgus, kurie ir atatinka Bohro elektronams. Tuo būdu Bohro elektronai nėra elektros d a l e l ė s, bet elektros v i r p ė j i m o r e z u l t a t a i. Sk. laikr. Germania 175 n-ry straipsny „E i n e n e u A t o m e - T h e o r i e“.

Max Born, Der Aufbau der Materie. Berlin, J. Springer, 1920.

A. Kistner, Der Feinbau der Materie. Karlsruhe in Baden, G. Braun, 1923.

H. Weyl, Was ist Materie? Berlin, J. Springer, 1924.

B. Bavink, L' atomistique. Exposé elementaire. Paris, Gauthier-Villars, 1924.

Abbé Th. Moreux, Alchimie moderne. Paris, G. Doin, 1924.

G. Mie, Das Wesen der Materie. Leipzig, Teubner, 1919.

Dr. Fr. Schön, Unser naturwissenchaftliches Weltbild. II Teil. Das Wesen der Materie und der Wärme. Würzburg, 1922.

P. Kirchberger, Atom-und Quantentheorie. Leipzig 1922.

Dr. Rem. Stölzle, Ursprung des Lebens. Habelschwerdt, Franke 1924.

Prof. V. Čepinskis, Atomas (Elektrinė materijos teorija), Kaunas, 1925.

Pažinę, kiek buvo galima, kas yra materija, iš kurios yr susidarius žemė ir kiti dangaus kūnai, pažiūrėkim nūn, kaip iš dangaus kūnu yra sudarytas pasaulis.

Pasaulis ir jo ribos.[1])

Senovės išminčiai du dalyku laikė už vis pažintinu: žmogų ir pasaulį. Pažink save, pažink pasaulį — tai buvo pamatinė visos senovės graikų filosofijos mintis. Anie senovės mokslo vyrai nė kiek nepanešėjo į šios gadynės materialistus matančius žmoguje vien gyvulį: žmogus jiems buvo nuostabiausias dalykas, kuriame atsispindi visas pasaulis; todėl jie ir praminė žmogų mažuoju pasauliu—mikrokosmu, šio didžiojo pasaulio—makrokosmo vainiku. Ir tame sugretinime žmogaus su pasauliu iš tikrųjų nėra jokio perdėjimo, jokios netiesos. Daug kas abu tuodu klausimu — ir kas yra žmogus ir kas yra pasaulis—laiko lygiai svarbiu, nes tikras į juodu atsakymas yra tikriausias kelias, vedąs prie bendrojo žmogaus ir pasaulio Kūrėjo — Dievo.

Tačiau šiandieną aš neketinu čia jus, gerb. skaitytojai, perdaug varginti; taigi palikęs žmogų—tą mažytį pasaulį nuošaliai, kalbėsiu vien apie didįjį arba tikrąjį pasaulį ir parodysiu kaip jis yra sustatytas ir kaip toli siekia jo ribos.

---

[1]) Sk. „Ateities“ 1916 m. 2 n-rį.

I.

Pasaulis, kaip rodo patsai žodis, senovės žmonių kalboj reiškė visa, kas yra po saule. Taigi pirmučiausia pasauliu vadinas — žmonių gyvenamoji žemė, su visa kas ant jos yra, su jos jūromis ir vandenynais, su jos tyrais ir kalnynais, su visomis jos tautomis ir viešpatijomis.

Negalėdamas niekur prieiti žemės galo bei krašto, senovės žmogus laikė ją be galo didele. Dangus su savo saule, mėnuliu ir žvaigždėmis atrodė jam lyg koks prie žemės priedas, nelyginant, kaip namų lubos su pakabintomis po jų lempomis tiems namams apšviesti.

Tiesa, jau nuo pat pradžios žmonės buvo patėmiję, kad tos dangaus lubos yra nepaprastos, nes kasdien sukasi iš kairės pusės dešinėn. Ačiū tam sukimuisi saulė, mėnulis ir žvaigždės, užtekėję vienoj dangaus pusėje, kilsta aukštyn ir padarę didesnį ar mažesnį ratilą, leidžiasi žemyn iki visai dingsta palindę kažkur po žemės apačia.

Bet, žinoma, ta pirmutinė pažiūra į dangų, kaipo į besisukantį aplink žemę krištolinį skliautą su nejudomai prisagstytomis ant jo žvaigždėmis, negalėjo ilgai viešpatauti žmonėse. Jie kasdien žiūrėdami į dangų, greit patėmijo, kad ne visos žvaigždės atrodo lyg kalte prie dangaus prikaltos, kad, pav. saulė, mėnulis ir keletas kitų žvaigždžių nuolat danguje keičia vietas. Taigi teko padalinti žvaižgdes į du skyriu: į nejudančias, arba pastovias ir į nepastovias bei judančias. Šios pastorosios pavadinta klaidžiojančiomis arba planetomis.

Be mėnulio ir saulės—tų planetų senovėje buvo atrasta penkios ir pavadinta dievaičių vardais: vieną — Merkurijum, antrą—skaisčiąją aušrinę—Venerim, trečią—pasižyminčią raudona spalva—Marsu, ketvirtą, turinčią didesnę už kitas ramią baltą šviesą—Jupiteriu ir penktą—Saturnu.

Visos šitos penkios planetos draug su mėnuliu ir saule, nuolat ant dangaus keisdamos vietas, pridarė senovės astronomams daug vargo. Jie pamatė, kad visiems dangaus apsireiškimams išaiškinti nebeužtenka vieno krištolinio žvaigždžių skliauto.

Todėl jie priėmė garsaus graikų filosofo Aristotelio, sugalvotus septynius naujus krištolinius dangaus skliaustus—vieną saulei, vieną—mėnuliui, o taip pat po vieną ir kiekvienai iš planetų. Tuo būdu, senovės mokslininkų išmanymu, aplink žemę

sukęsi be minėtojo žvaigždžių skliauto dar septyni nauji skliautai, būtent saulės, mėnulio, ir kitų penkių planetų, ir, žinoma, kiekvienas sukęsi savotiškai, kitokiu savo ašies palinkimu, nors ir vienon pusėn—nuo kairės dašinėn.

Tų septynių skliautų išradėjai manė, jog pridūrus prie jų aną aštuntąjį žvaigždžių skliautą, visi matomojo dangaus apsireiškimai tapę visai išaiškinti. Bet stambiai apsiriko. Mat ilgainiui, geriau planetų judėjimus ištyrę, pamatė, jog saulės, mėnulio ir planetų negalima laikyti nejudomai prisegtais prie savo skliautų viename daikte, kad saulė, mėnulis ir planetos netik su savo skliautais, bet ir ant tų pačių skliautų nuolat keičia vietas užbrėždami tam tikrus mažesnius ar didesnius ratilus. Tuos naujus planetų ratilus, pramintus epiciklais arba antratiliais pirmutinis mokslan įvedė graikų astronomas Plotomėjus antrame šimtmetyje Kristui gimus. Tai buvo paskutinis senovės astronomijos žodis.

Nuo to laiko per 13 šimtmečių Plotomėjaus sugalvotasis žvaigždžių bėgio aiškinimas, įsivyravęs visose mokyklose, buvo laikomas tikriausia tiesa. Aštuonių skliautų ir epiciklų teorijos nieks nedrįso kritikuoti. Visi jos laikėsi, visiems jį mokyklose buvo aiškinama. Vos tik keli teatsirado mokslininkai, kurie buvo nepatenkinti jos painumu. Vienas iš jų Alfonsas X Kastilijos karalius, didis astronomijos mylėtojas ir žinovas, kalbėdamas sykį apie Plotomėjaus epiciklų sistemą, net neiškentė nesušukęs: „Jei Dievas kurdamas pasaulį būtų manęs pasiklausęs, aš jam būčiau daug geresnį sustatęs pasaulio planą, kaip kad dabartinis mokslas nurodo“. Karaliaus pyktis turėjo pamato. Epiciklų ir 8 skliautų sistema buvo baisiai paini. Bet čia buvo kaltas ne Dievas, tik Plotomėjaus mokslas. Pirmutinis, kurs tai aiškiai įrodė, buvo katalikų kunigas, Frauenburgo kanauninkas, Mikalojus Kopernikas.

Lenkai sako, kad jis buvęs lenkas, vokiečiai—kad vokietys. Aš čia jo kilmės klausimo negvildensiu, nes mokslui nesvarbu, kas jis buvo, tik ką pasakė. O pasakė jis štai ką: visi Plotomėjaus gudriai sugalvoti planetų epiciklai ir aštuoni dangaus skliautai yra ne kas kita, kaip vien apgaulinga matomybė. Sukas ne dangaus skliautai aplink žemę, bet žemė aplink save ir aplink saulę. Iš to dvejopo žemės sukimosi ir susidaro visas regimasis sukimos saulės, mėnulio ir žvaigždžių aplink žeme.

Kopernikas ne vien tai pasakė, bet ir savo pasakymą moksliškais įrodymais patvirtino plačiame veikale „apie dangaus kūnų sukimąsi“, išleistame 1543 metais Nürenberge.

Šis Koperniko mokslas rado mokslininkų tarpe ne vieną sekėją. Bet netrūko ir priešų seno Plotomėjaus moklo šalininkų tarpe. Jie įtarinėjo Koperniko teoriją nesutinkant su Šv. Raštu. Koperniko sekėjams kilo čia ne viena kliūtis. Tačiau šitos kliūtys viena po kitos palengvėl apgalėta ir Korperniko mokslas ilgainiui pripažinta visų mokslo vyrų, kurie ji dar naujais neišgriaunamais faktais patvirtino taip, kad šiandien nieks jau jo tikrumu neabejoja. Pažiūrėkim tatai, kokios buvo to naujo mokslo pasekmės. Jos pasirodė labai didelės ir svarbios. Aš čia paduosiu vien pačias svarbiausias. Štai jos:

1) Žemę, kurią ikšiolei visi laikė nejudoma, stovinčia vienoj vietoj, pripažinta judoma net dvejopu judėjimu — aplink save ir aplink saulę.

2) Į pasaulio vidurį žemės vieton pastatyta saulė. Žemė liko nustumta paprastų planetų eilėn, šale Merkurijaus, Venerio, Marso ir kitų.

3) Aplink žemę besisukančių pripažinta tik vienas mėnulis, kaipo neatskiriamas žemės palydovas.

Tuo būdu, ačiū Koperniko mokslui, žemės reikšmė rodės žymiai sumažėjusi. Bet užtat pasaulis pasirodė esąs kur kas didesnis negu senovėje buvo manyta.

Dar labiau tai paaiškėjo, kai apskaityta keliai planetų ir jų nuo saulės tolumas ir didumas. Tie apskaitymai parodė, jog, pav. žemės tolumas nuo saulės siekia 149.400.000 kilometrų, paskutinė gi iš senovės žinomųjų planetų Saturnas bėga aplink saulę dar beveik 10 kartų didesnėje tolumoje.

Lygiu būdu padidėjo ir saulė. Pasirodė, ji jau nebe kepurės didumo, kaip paprastai akiai atrodo, bet esanti ruta, kurios skersinis turi ilgio 1.586.690 kilometrų, t. y. 109 kartus ilgesnis už žemės skersinį, kurs irgi yra ne niekis, nes turi ilgio 12756 kil. Kitaip sakant, jei per žemės vidurį padarytumėm tiesų tunelį nuo vieno jos krašto lig kitam, tai toks tunelis turėtų ilgio 12.756 kil., o panašus tunelis pravestas per saulės vidurį būtų 109 kartus dar ilgesnis. Dėlei to, jei saulę įsivaizdintumėm didumo vidutinio obuolio, tai žemę reiktų įsivaizdinti didumo aguonos grūdelio. Saulės didumo rutai sudaryti, reikėtų imti tokių rutų, kaip žemė, apie 1.280.000.

Toks tai didelis pasirodė naujas saulės pasaulis, Koperniko išaiškintas.

II.

Bet to pasaulio pažinimui pats Kopernikas, tiesą pasakius, tik pamatą tepadėjo. Kiti mokslo vyrai, laikydamiesi tvirtai to pamato, ėjo toliau ir priėjo naujų atradimų. Tame dalyke amžinai pasiliks minėtina 1609 m. rugsėjo 16 diena, kurioje garsus Galilei's buvo pabaigęs dirbti pirmutinį teleskopą. Teleskopu vadinas ilgas vamzdis, kuriame tam tikru būdu sudėstyta padidinantieji stiklai. Žiūrint per tokį teleskopą arba žiūroną tolimi daiktai pasirodo dideliai priartinti. Pasidirbęs sau tokį teleskopą Galilei's su nekantrumu laukė nakties, norėdamas pažiūrėti per jį į dangų. Diena rodės jam be galo ilga, saulė perdaug išlengva nusileidžianti. Bet galų gale šiaip taip susilaukė nakties. Drebančia ranka nukreipia savo jis teleskopą į aušrinę arba Venerį. Nustebęs išvydo, kad tai ne žibantis šviesos taškelis, kaip akiai atrodo, bet toks pasaulis, kaip mūsų žemė. Pažiūrėjo į Jupiterį — naujas nustebimas: ta tariamoji žvaigždė pasirodė vėliau tūkstantį kartų didesnė ruta už mūsų žemę, be to, turinti dar 4 mėnulius. Kitų 5 mėnulių Galilei's nepamatė, nes jo teleskopas buvo persilpnas. Nukreipė toliau savo teleskopą į Saturną — čia dar keistesnis reginys nustebino Galilei'į: ši žvaigždutė vėliau pasirodė pasauliu šimtą kartų didesniu už žemę ir su dideliu, dideliu, briliu per vidurį, žiedo pavidalo. Vėliau per geresnius teleskopus atrasta 10 Saturno mėnulių. Galop pažiūrėjus per savo teleskopą į mėnulį, Galilei's pamatė ant jo įvairių kalnų, slėnių ir kitokių mėnulio paviršiaus nelygumų.

Nuo to laiko astronomijos plėtojimas tapo surištas su ištobulinimu teleskopų. Kas geresnį įstengdavo pasidirbti teleskopą, tas daugiau galėjo padaryti danguje naujų atradimų. Ir iš tikrųjų tie atradimai pradėjo greit eiti viens po kito.

1781 m. atrasta nauja besisukanti aplink saulę planėta pavadinta U r a n u. Ji yra 56 kart didesnė už žemę, bet dėl savo tolumo nuo saulės (2852 milijonų kilom.) atrodė mažyte vos beužmatoma žvaigždele. Nelengva buvo ji tarp tiekos žvaigždžių įžiūrėti. Bet per teleskopą ir ji patėmita. Ir ar žinote kas ją atrado? Gi vienas Anglijos vargonininkas. Tiesa, tas vargonininkas buvo draug ir garsiausias astronomas. Jis vadinos Vilius Herschelis.

1801 m. padaryta naujas žingsnis pirmyn. Italas Piazzi atrado dar vieną mažytę planetą tarp Marso ir Jupiterio. Astronomai seniai jau buvo patėmiję, kad tarp Marso ir Jupiterio, sulyginus su kitų planetų keliais, yra perdidelis tarpas, kad čia turėtu rastis koki nors planeta. Tie spėliojimai ir išsipildė ačiū atradimui aukščiau minėtos mažytės planetėlės, gavusios gausybės dievaitės Cereros vardą. Vardas pasirodė tikrai tinkamas, lyg koki pranašystė. Nes po Cereros atradimo pasipylė didelė daugybė naujų atradimų. Iki 1845 m. buvo surasta toje pat vietoje tarp Marso ir Jupiterio dar 5 naujos mažytės planetėlės. Paskui tas skaičius kone kasmet ėjo vis didyn ir didyn, taip, kad šiandiena tų naujų planetėlių, Cereros kaimynių, skaitoma daugiau kaip 1000. Astronomai spėja, kad čia kitados būta tik vienos didžiulės planetos, bet ji dėl nežinomų priežasčių sprogus, lyg bomba, ir išsisklaidžius į 1000 mažyčių planetėlių - skeveldrų.

Galop 1848 m. prancūzas Leverrier'as atrado paskutinę tolimiausią nuo saulės planetą pramintą Neptunu. Jos atradimas labai įdomus. Leverrier'as, tyrinėdamas Urano judėjimus, patėmijo, kad tos planetos bėgimas aplink saulę nevisai toks, koks turėtų būti pagal teoriją, kad jis yra kažko sukliudytas. Tatai iškilo savaime klausimas: kas gi Uraną kliudo? Leverrier'as prileido, kad tokiu kliudytoju tegali būti nauja nežinoma planeta, esanti toli už Urano. Padaręs tą spėliojimą, Leverrier'as ėmė tyrinėti, kokio didumo ir kokiam tolume turėtų būti ta nežinomoji planeta, kad ji galėtų padaryti tokios įtakos į Urano aplink saulę bėgimą, kokią astronomiški tyrinėjimai parodo. Matematiškais apskaitymais Leverrier'as priėjo, kad ta nežinomoji planeta turi būti truputį mažešnė už Uraną, bet labai tolima nuo jo (apie 1618 milijonų kil.), kad ji savo kelionę aplink saulę baigianti vos per 164 metus ir 326 dienas ir kad tą ir tą dieną ji turėtų rastis danguje toj ir toj vietoj.

Gavęs iš Leverrier'o tas žinias Berlyno astronomas Galle nukreipė nurodyton vieton savąjį teleskopą ir iš tikrųjų beveik toje pat vietoje surado Neptūną.

Visas mokslo pasaulis nustebo dėl tokio astronomijos tobulumo ir neskundė Leverrier'ui pagarbos ženklų.

Kiek vėliau patėmyta, kad Neptūnas turi taipgi ir savo 1 mėnulį. Tiek bent ligšiol teatrasta. Bet labai galimas daiktas, kad Neptūnas turi ir daugiau mėnulių. Nes visos tolimesnės už žemę planetos turi po kelis mėnulius, kaip šitai Marsas 2, Jupiteris 9,

Saturnas 10, Uranas 4. Taigi astronomai ir spėja, kad aplink Neptūną, be vieno atrastojo sukas dar gal būt kokie 2, 3 mėnuliai, tik jie dėl tolumo kol kas liko dar nepatėmyti. Ir tai nenuostabu, nes jei pats Neptūnas atrodo mažyte žvaigždele, tai jo mėnuliai, kurie už jį beabejo daug mažesni, dar sunkiau tepamatomi. Šiaip ar taip atradimas naujų mėnulių pas Neptūną ir net Uraną, mums matos, yr galimas, ir mes labai būtumėm laimingi, jei to atradimo garbė tektų kokiam lietuviui [1]).

Truputį toliau už Plutoną nuklysta kartais tik viena Halley'o kometa, kuri taipgi bėga aplink saulę. Ji tą savo kelionę užbaigia per 75 metus ir paskutinį kartą ji buvo matoma danguje 1910 m.

Kometomis, kaip žinome, vadinas žvaigždės, susidedančios iš šviesios galvos ir bent kiek tamsesnės, bei užtai labai ilgos, uodegos arba šluotos. Tokių kometų, besisukančių aplink saulę, yra apie 20. Jos skiriasi nuo planetų tuo, kad jų keliai panėši į pailgas elipses, kuomet planetos bėga aplink saulę beveik ratilu, bemaž ko vienokiame tolume nuo saulės. Bet tokių kometų, besisukančių aplink saulę, tam tikrais astronomų apskaitytais keliais, yra visai nedaug, t. y. kaip sakiau apie 20. Visos kitos, kurių patėmyta apie 1000, prie saulės sistemos visai nepriklauso. Jos yra viešnios atklydėlės iš kitų tolimų pasaulių, todėl, sykį mums pasirodžiusios, daugiau mūsų pasaulin nebegrįžta.

Tuo būdu, kaip matote, baigiantis XIX šimtmečiui saulės sistemos tyrinėjime prieita šių rezultatų:

1) Mūsų pasaulio vidurį užima saulė. Ji yra 745 kartus didesnė, kaip visos planetos krūvon sudėtos ir todėl ji jas visas valdo ir aplink save sukdina.

2) Aplink ją sukas 9 didesnės planetos: Merkurijus, Venuo, Žemė su 1 mėnuliu, Marsas su 2 mėnuliais, Jupiteris su 9, Sa-

---

[1]) Iki pastarųjų laikų Neptūnas laikyta paskutine saulės sistemos planeta. Bet 1930 m. pradžioje Lowel'io observatorijoj Amerikoj d-ras S l i p h e r'i s yra atradęs dar vieną didelę 9-tą planetą, pavadintą P l u t o n u. Už Neptūna ji bent kiek mažesnė skersiniu, turinčiu apie 32.000 kilometrų; ji yra nutolusi nuo saulės 6,700 milijonų kilometrų, bet saulė net ir iš taip tolo ją valdo.

Paskelbus Plutono suradimą, italų astronomas R a f a e l i s B e n d a n d i pareiškė, kad saulės sistemoj esama dar 4-rių planetų, kurių paskutinioji esanti septynis kartus nuo saulės toliau, negu Neptūnas ir apsisuka aplink saulę vos per 2900 metų. Tuo būdu saulės sistemos užimamas plotas esąs 50 kartų didesnis, negu lig šiol manyta.

turnas su 10 mėnulių, Uranas su 4 ir Neptūnas su 1 mėnuliu ir Plutonas. Taigi viso labo 9 planetos su 27 mėnuliais.

3) Toliau tarp Marso ir Jupiterio sukas aplink saulę daugiau kaip 1500 mažų planetėlių, ir galų gale,

4) skrieja aplink saulę apie 20 periodiškų kometų. Visą tą gražų dangiškųjų kūnų būrį saulė netik apšviečia ir apšildo, bet ir aplink save sukdina ir net traukia paskui save su dideliu greitumu. nes per 1 sekundę nulekia tolyn 19,9 kilom., t. y. apie 3 mil.

Ne vienas iš jūsų, gerb. skaitytojai, gal nesykį stebėjotės matydami, kaip vienas garvežys velka paskui save dvi tris dešimtis sukabinėtų vagonų. Jums buvo nuostabu, kaip viena mašina gali patraukti tokią daugybę tų ant ratų pastatytų nemažų namelių, sudarančių lyg kokį kaimą ar miestelį.

Čia gi didesnis stebuklas: nes saulė traukia paskui save 9 dideliausias planetas su 27 nemažais jų mėnuliais, o be to dar daugiau kaip 1000 mažesnių planetų ir apie 20 kometų — ir visą tą būrį traukdama lekia pirmyn 1200 kartų greičiau už patį greičiausiąjį traukinį, nes per vieną sekundę pralekia 19,9 kilom. Taigi kolei mes pabaigsime skaityti šį straipsnį, per tas dvi valandi saulė bus pralėkus nemažiau 154.000 k., o su saule ir mes ant žemės būsime tokį pat tolimą kelią padarę, nors to visai nė nepajusime.

III.

Dabar gal paklausite savęs, kur gi ta saulė taip lekia ir mus su savim velka? Į šį klausimą atsakymas nelengvas. Iki kol mes kalbėjom apie saulę ir planetas, mes turėjom tikrų žinių, mokslo patvirtintų. Bet vos išeinam iš saulės sistemos ir norim žengti tolyn, esame priversti remtis daugiau abejotinais spėliojimais kaip grynais faktais. Tiesa, tų spėliojimų netrūksta, bet jų vertė toli nevienokia. Į tiesą panašiausi šiame mūsų klausime rodos bus šie prileidimai:

Kadangi saulė netik bėga pirmyn, bet ir pati apsisuka aplink save per 25 d. ir 9 val., kaip ir mūsų žemė, todėl galima manyti, kad ji nėra palaida, bet sukas aplink kitą už save daug didesnę žvaigždę. Tuo būdu saulė su tąja žvaigždele sudarytų taip vadinamąją dvilypės žvaigždės sistemą.

Tokių dvilypių, o kartais ir po 3 ir daugiau vienon sistemon įeinančių žvaigždžių astronomai surado nevieną. Bet kame yra toji žvaigždė, saulės drauginінkė, ir ar ji viena, ar jų dau-

giau, šios gadynės mokslas nieko tikro pasakyti neįstengia. Vieni sako, kad ji artėja į Herkulio žvaigždyną, kiti, kad į skaisčiausią Vegos-Lyros žvaigždyną, treti, kad sukas aplink Alcionos žvaigždę.

Net ir pats kelias, kuriuo saulė bėga į slaptingą nežinomą tolį, taipgi kol kas nėra galutinai kaip reikiant ištirtas [1]). Žinoma tik, maždaug kurion pusėn saulė bėga, nes patėmyta, kad ji į kaikurias žvaigždes artėja, o nuo kitų tolsta.

Tuo remdamiesi astronomai spėja, kad mūsų saulė yra toki pat žvaigždė, kaip ir kitos ir, kad draug su kitomis, ji priklauso neapsakomai didelei žvaigždžių krūvai, vadinamai P a u k š- č i ų k e l i u.

Tuo vardu, kaip žinote, žmonės vadina aną balzganą juostą, kuri tęsias per visą dangų vietomis persiskirdama į dvi šaki. Plika akimi matos tik silpnutė tos juostos šviesa ir kur-ne-kur viena antra žvaigždelė. Tuo tarpu pažiūrėjus per dldžiulius teleskopus, pasirodo, kad visas paukščių kelias susideda iš neapsakomai didelės daugybės žvaigždžių, kurių spinduliai ir sudaro aną balzganą Paukščių kelio šviesą. Tuo būdu atrasta, jog Paukščių kelias yra tai dideliausia žvaigždžių krūva. Aukščiau minėtasai Herschelis bandė jas suskaityti ir, ar žinote kiek priskaitė? Gi 18 milijonų! Peterburgo astronomas Sruvė manė Herschelį apsirikus 2 milijonais, nes Paukščių kelyje esą žvaigždžių nemažiau 20 milijonų. Prancūzui Chocornac'ui ir šitas skaitmuo pasirodė esąs per mažas. Jis sako, Paukščių kelyje esą žvaigždžių apie 77 milijonus. Na, žinoma, žvaigždės ne litai; nutraukęs jų keletą ar net ir keliasdešimtis milijonų niekam skriaudos nepadarysi, nebent vienam Dievui, kuris jas pasaulin leido. Mums vis dėlto matos, į tiesą panašesnis benebus tik paskutinis Chocornac'o skaitmuo. Taigi, rodos, nedaug tesuklysime pasakę, jog mūsų saulė yra viena iš anų 77 milijonų žvaigždžių, priklausančių Paukščių kelio sistemai. Yra faktų, kuriais rementis spėjama, jog saulė bėga, maždaug to Paukščių kelio viduriu. Jei taip būtų iš tikrųjų, tai tektų pripažinti, jog Paukščių kelio sistemai priklauso ne vien saulė, bet ir dauguma kitų regimų danguje žvaigždžių, kad ir labai toli nuo Paukščių kelio danguje šviečiančių.

---

1) Pagal Herschelį ir Argelanderį punktas, kurin saulė bėga, randas Herkulio žvaigždyne a 260^0,$d+30$, pagal Stumpę ir Newcomb'ą a 280^0,$d+35$; o pagal Koboldą a 270^0, d 0^0.

Tas žvaigždžių švietimas, kaip žinome, toli nevienoks. Yra žvaigždžių labai šviesių, yra bent kiek temsesnių, yra ir visai plikai akiai nematomų. Astronomai šviesos didumu paskirstė visas dangaus žvaigždes į 23 skyrius. Pačios skaisčiausios priskirta pirman skyriun. Jų yra ten tik 21; labai šviesios, bet bent kiek mažėliau, antran — jų priskaityta 51. Panašiu būdu, trečian skyriun prirašyta 200 žvaigždžių, 4-n — 595 ir t. t. Juo žvaigždžių šviesa mažesnė, juo jų daugiau danguje randame. Viso labo plika akia matome 5719 žvaigždžių, o matomų per didžiausius teleskopus astronomo Ernsto apskaitymais — esą daugiau kaip pusaštunto milijardo, t. y. apie 7500 milijonų.

Aš, tiesą pasakius, tiems teoretiškiems apskaitymams nevisai tetikiu. Astronomai imdami pavyzdį iš Dievo, beria žvaigždes milijardais. Todėl manau, jog tikresnių žinių reikia ieškoti kur kitur. Tas žinias, kaip man rodos, paduoda dangaus fotografija. Nufotografavimas viso dangaus, kaip patys suprantate, yra darbas ir be galo didelis ir be galo sunkus. To vienas žmogus atlikti negalėjo. Taigi antroje XIX šimt. pusėje astronomai padarė didelę talką. Sukvietė darban visas žymesnes pasaulio observatorijas. Pasidalino dangų į tam tikrus sklypus (žemės politikai jiems to negynė) ir kiekvienai observatorijai paskyrė po sklypą. Sklypas dangaus nufotografuoti jau netaip sunku. Taigi darbas ir buvo laimingai atliktas. Visas dangus pavyko nufotografuoti ant 22.054 klišių. Jos dabar guli observatorijų archyvuose ir be galo palengvina astronomų darbą. Turint fotografiškąją dangaus dalies klišę, astronomui nebereikia laukti nakties ir žiūrėti per teleskopą; jis gali dangų tyrinėti ir dieną ir skaityti žvaigždes, kurias fotografija, taip sakant, nuo dangaus žemėn yra nutraukusi. Pagal Newcombo statistikos iš 1908 m. tokių žvaigždžių nutrauktų su fotografijos pagalba priskaityta apie 125.000.000[1]). Šitu skaitmeniu galime jau visai pasitikėti, nes fotografija nemoka meluoti. Taigi tie 125.000.000 žvaigždžių yra ne astronomų svajonė, bet tikras gamtos faktas. Taigi jei šitie visi 125 milijonai žvaigždžių priklauso Paukščių keliui, jei kiekviena iš tų žvaigždžių yra panaši į mūsų saulę ir turi savo planetas ir mėnulius, tai galite dabar sau įsivaizduoti, koksai tos Paukščių kelio sistemos didumas ir kiek ji užima ruimo! Jos didumui ir net žvaigždžių vienos nuo kitos tolumui išmatuoti jau nebeužtenka

---

[1]) Naujausi astronomai visų žvaigždžių nuo 1-jo lig 23-jo dydžio priskaito 1.052.000.000!

kilometrų nei mylių. Astronomai tuos tolumus matuoja šviesos greitumu. O šviesa gera lakūnė; per vieną sekundę ji pralekia 300.000 kilom., t. y. apie 300.000 varstų Kad geriau suprastumėt, koks tai greitumas, atsiminkit, jog nuo saulės lig žemės yra 149.400.000 kilom. Tolumėlis, rodos, nemažas. Bet šviesai jis perlėkti vieni juokai. Jis visą tą kelią perbėga per 8 minutes ir 15 sek. Bet, kad ta pati šviesa galėtų atlėkti lig žemės nuo tolimiausios mūsų planetos Neptūno, jau reikia jai būti kelionėje mažiausia 4 val., nes ta planeta nuo žemės yra daugiau kaip 4. 000 milijonų kilometrų. Na, tai, rodos, irgi nearti. Bet tas tolumas, sulyginus su žvaigždžių tolumu, yra vienas niekniekis. Nes, kad šviesa galėtų pasiekti žemę nuo artimiausių žvaigždžių, ji turi bėgti ne minutėmis, ne dienomis, ne mėnesiais, bet ištisais metais, dešimtimis ir net šimtais, o kartais net ir tūkštančiais metų.

Kad perlėkti nuo vieno Paukščių kelio krašto iki kito, šviesa reikalautų ne mažiau 7.000 metų[1]). Iš to galite suprasti, koks to Paukščių kelio didumas.

Bet ir pats Paukščių kelias, toli dar nepaskutinė pasaulio riba. Nors 125.000.000 žvaigždžių ir didelė žvaigždžių krūva, bet ji nėra vienui viena. Tokių krūvų arba atskirų Paukščių kelių yra tūkstančiai. Neptūno atradėjas Herschelis pats vienas jų surado danguje apie pustrečio tūkstančio. Kadangi tie nauji Paukščių keliai plikai akiai ir per silpnus teleskopus atrodo, kaip balzgani silpnai šviečiantys debesėliai, todėl jie ir pavadinta d e b e s y n a i s.

Iš ko jie susideda, ilgą laiką nežinota. Herschelis pirmutinis su savo didžiuliu teleskopu įrodė, kad daugelis tų debesynų tai dideliausios žvaigždžių krūvos. Bet kai kurie debesynai net ir Herscheliui nepavyko išskirstyti žvaigždžių krūvomis. Jis manė, čia esąs kaltas jo teleskopas, kad su didesniais ir geresniais teleskopais būsią galima visi debesynai žvaigždžių krūvomis paversti. Bet čia Herschelis klydo. Šiandien jau įrodyta, kad debesynai yra dviejų rūšių: vieni iš tikrųjų sudideda iš didelės žvaigždžių daugybės ir yra naujais Paukščių keliais, kiti gi yra susidarę iš smulkiausių šviečiančių dujų arba gazų. Astronomai spėja, tos antrosios rūšies debesynai esą pačioje savo gyvenimo pradžioje: ilgainiui iš jų, lyg iš kokių kiaušinių, išriedėsią naujos žvaigždės, kurios, savo laiku, sudarysią žvaigždžių krūvas, pana-

1) Naujausiais apskaitymais jai reikėtų ne 7000, bet 300.000 metų!

šias į mūsų Paukščių kelią. Tų tai abiejų, t. y. pirmos ir antros rūšies debesynų, astronomai šiandien žino 7.840.

Ar už tų debesynų dar ir toliau tęsiasi pasaulis, ar ten už tų žvaigždynų ir debesynų yra dar kiti žvaigždynai ir debesynai, nuo kurių šviesa dar nesuskubo ateiti lig mūsų žemei, to nieks nežino; žinoma tik tiek, jog toliau nei žmogaus akis, nei teleskopai, nei pagaliau fotografija nesiekia. Jei ten ir yra žvaigždžių, tai jų šviesa bebėgdama tūkstančiais tūkstančių metų lig mūsų visai sumenkėja ir nei mūsų akys nei fotografija jos nebepagauna. Dėlei tų priežasčių mes ir priversti esame anuos 7.840 debesynų laikyti paskutine matomojo pasaulio riba. Toliau eiti nebegalim. Galim tik nuo tos ribos žvilgterėti atgal ir peržiūrėti trumpai visą, taip sakant, regimojo pasaulio inventorių, tiktai jau nuo kito galo. Štai iš ko jis susideda:

1) Jin įeina apie 7.840 debesynų bei žvaigždynų. Mūsų Paukščių kelias yra vienas iš jų.

2) Tasai gi Paukščių kelias yra dideliausia žvaigždžių krūva, joje esą apie 125.000.000 žvaigždžių. Mūsų saulė yra viena iš tų žvaigždžių.

3) Mūsų saulės sistema susideda iš 9 didžiųjų planetų, 27 mėnulių, daugiau kaip 1200 mažųjų planetėlių ir apie 20 kometų. Mūsų žemė yra viena iš tų 9 didesniųjų planetų. Tuo būdu nulipom vėl ant žemės.

Aukščiaus jau mes lyginom žemę su saule ir radom, kad žemė yra 1.280.000 kartų mažesnė už saulę, kad ji prieš saulę yra lyg aguonos grūdelis. Jei dabar sulyginsime tą pačią mūsų žemę su Paukščių keliu ar net ir su visu pasauliu, tai turėsime pripažinti, kad ji prieš pasaulį bus miliardų miliardus kartų mažesnė už menkiausią ore judančią dulkelytę. Ką gi tada besakyti apie gyvenantį ant žemės žmogų, kurio kūnas sulyginus su visu žemės skrituliu yra nedaugiau, kai menkiausis atomas [1]). Tai tiesa, bet... toli ne visa. O ne visa dėl to, kad kiek žmogus menkas savo kūnu, tiek jis yra galingas savo dvasia, jei tik jos purvan neįmurdo. Ta žmogaus dvasios galybė kuopuikiausiai pasirodo šio pasaulio tyrinėjime. Pasinaudodamas savo proto šviesa, žmogus, kaip jau matėme, ėjo pasaulio pažinime nuo vienos

---

[1]) Naujausieji tyrinėtojai tvirtina, žmogų užimant vidurį tarp atomo ir viso pasaulio, nes žmogus uź atomą yra didesnis 1.10^{27} kartų, pasaulis už žmogų esas didesnis 1.10^{28} kartų! Kitaip sakant, atomas yra beveik tiek kartų mažesnis už žmogų, kiek žmogus mažesnis už kosmą.

tiesos prie kitos, lipo aukštyn lyg laiptais nuo žemės prie saulės, nuo saulės prie Paukščių kelio, nuo Paukščių kelio prie paskutinių ir tolimiausių debesynų, o prilipęs paskutinę pasaulio ribą, gali, lyg koks šeimininkas, apžiūrėti iš tolo visą šį pasaulį, lyg savo ūkį. Ir netiktai žmogus visą šį pasaulį savo protu apima ir apžiūri, bet ir dar toliau eina, statydamas sau klausimą, iš kur ir kaip šis visas pasaulis atsirado ir kokiu keliu jis priėjo prie savo dabartinio stovio.

Pasaulio pradžia mokslo ir apreiškimo šviesoje.[1])

I.

Pažvelgęs sąmoningai į pasaulį pirmą kartą, žmogus paprastai nustemba: pasaulis pasirodo jam neapsakomai įvairus ir be galo didelis. Dėliai to senovės žmonės teikdavo pasauliui net dieviškų savybių, o kai kurias jo dalis, k. š. saulę, mėnulį, žemę —tiesiog dievaičiais laikė.

Vėliau nustebimas nyksta ir jo vieton stoja noras pasaulį suprasti. Pirmutinis klausimas, kurį čia žmogus sau yra statęs, buvo šis: iš kur ir kaip pasaulis atsirado? Kitaip sakant, senovės žmogui pirmų pirmiausia parūpo — kosmogonija. Šiandieną ji sudaro gamtamokslio viršūnę. Žiloj snnovėj, kol dar nebuvo duotas Šv. Rašte apreiškimas, ji tegalėjo būti mitu. Dėliai to kosmogoniškų mitų ir randam visose senovės tautose.

Kadangi tautų pažiūros nevienodos, tatai ir kosmogoniški jų mitai yra įvairių-įvairiausi. Pav. senovės Egypte Saiso gyventojai yra tikėję, kad pasaulį yra išaudusi dievaitė Nit, panašiai kaip motiną išaudžia savo vaikams rūbą.

Asyriečių manyta, pasaulis atsiradęs iš dievų kovos. Mat, dievaitis Mardukas yra nuveikęs Tiamatą (chaosą), perkirtęs jos kūną pusiau, iš vienos dalies padaręs dangų, iš antros — žemę. Žmogų sutvėręs pasigaudamas dievaičio kraujo.

Fenikiečiai buvo įsitikinę, kad pradžią pasauliui padarę chaosas ir dvasia. „Dvasios veikiamas chaosas tampa materija, turinčią gyvybės sėklų. Ilgainiui materija įgauna kiaušinio

---

[1]) Sk. „Židinio“ 1926 m. 6 n-rį.

formą. Kiaušinis perskyla, ir iš vienos pusės pasidaro dangus, o iš kitos žemė“[1]).

Būta kosmogoniškų mitų ir pas senovės lietuvius, jų išmanymų pasaulis ir atsiradęs iš tam tikro milžiniško g r ū d o[2]).

Vadinas, pasaulio atsiradimą vienos tautos aiškino t e c h n i š k a i (audimu), kitos p o l i t i š k a i (vienos iš dviejų kovojančių galybių nugalėjimu,) trečios o r g a n i š k a i (išriedėjimu bei išdygimu).

Žinoma, tie kad ir sumaningi kosmogoniški mitai negalėjo žmogaus pilnai patenkinti· Laikui bėgant ir mokslui besiplečiant žmogus, geriau pažinęs pasaulį, surado svarbesniuosius jo dėsnius ir jais remdamasis suprato, kad pasaulis nėra nekintamas, kad jis eina pirmyn evoliucijos keliu, kuriame kiekvienas etapas yra pirmesnių tam tikrų priežasčių padarinys. Tai susekęs, žmogus ėmė bandyt tuo pačiu evoliucijos keliu eiti toliau, tik ne pirmyn, bet atgal — į pirmykštį pasaulio stovį bei jo pradžią.

Šis kelias buvo nelengvas. Nes šių dienų mokslas, kad ir yra susekęs nemaža gamtos dėsnių ir daug atskirų mokslo faktų, tačiau tarp jų šen ir ten liko dar neviena spraga, kuri tenka užpildyti daugiau ar mažiau tiesai panašiais spėliojimais. Iš šitų spėliojimų ir yra susidarę šių dienų kosmogoniškos hipotezės. XX amžiaus mokslininkai skirsto jas dviem rūšim: senesnių (Kanto, Laplace'o, Faye'o, ir k.) ir naujesnių (Belot'o, Hörbigerio, See ir k·). Pirmąsias vadina m o n i s t i š k o m i s, nes jos išveda pasaulį iš v i e n o milžiniško miglyno, antrąsias — d u a l i s t i š k o-

[1]) Sk. Dro A. Grigaičio: S e n o j o į s t a t y m o p r o b l e m o s, 1 d. Mariampolė. 1925 m., 26 psl.

[2]) Vieną, bent kiek jau sukrikščionintą lietuvių kosmogoniškąjį mitą man teko girdėti iš a. a. vysk. Baranausko. Štai trumpai suglaustas jo turinys:

Kaip viskas žemėj kyla iš tam tikrų sėklų, taip ir pasaulis yr atsiradęs iš tam tikro milžiniško grūdo. Dievas jį padalino pusiau: iš vienos pusės sukūrė dangų, iš antros žemę, žoles, medžius, gyvulius. Baigiant kūrimo darbą, nuo pasaulio grūdo beliko tik mažas trupinys. Dievui nusigrįžus į šalį, velnias kapt ir pavogęs tą trupinį. Bet neturėdamas kur dėt, įsikišo jį savon burnon. Tuo tarpu Dievas atsigrįžo ir laimindamas sukūrtus daiktus tarė: aukite ir dauginkitės! Bematant ėmė viskas augti—žolės, medžiai, gyvuliai, o drauge pradėjo augti iš pasaulio grūdo trupinys velnio burnoj, plėšdamas gomurį. Iš skausmo velnias pasileido bėgti aplink žemę, kramtydamas ir spiaudydamas lauk ano trupinio liekanas. Ir kur tik jo koks kąsnelis krito, ten tuojau išaugo kalnas. Iš didesnių kąsnelių pasidarė didesni kalnai, iš mažesnių — kalvos ir kalvelės.

mis, kadangi jos pasaulio atsiradimą aiškina dviejų pirmykščių miglynų bei milžiniškų kūnų savitarpiu veikimu[1]).

Kad šie bendri posakiai geriau paaiškėtų, tenka išdėti čia bent po vieną hipotezę iš abiejų rūšių. Pradėkim nuo antrosios. Čia tipingiausia yra Hörbigerio hipotezė. Šio mokslininko išmanymu, pasaulis yra atsiradęs šitokiu būdu: pradžioje tebuvę tik du, bet užtat milžinišku rutuliu—viens didžiulės, ugningos, saulės pavidalo, antras mažesnis, tamsus ir šaltas, nes sudėtas vien iš ledo bei sniego. Traukos dėsniui veikiant tuodu kūnu artėjo į vienas antrą, iki galop mažesnysis ledinis nugrimzdo ugninio viduriuose. Tuo būdu beliko tik vienas ugninis. Bet, šio kad ir prarytas, ledinis rutulys nedingo. Karščiui veikiant, jis ėmė tirpti, virsti vandeniu; vanduo nežmoniškai kaitinamas—virto garais, šie vėl begaliniai spaudžiami ir kaitinami, yra įgavę tokios milžiniškos jėgos, kad galop kaip bomba, suspragdinę ugninį rutulį į miliardus skeveldrų; iš ugninės medžiagos skeveldrų susidarę dabartinės žvaigdės, iš mišrios—planetos, mėnuliai, o pats Paukščių kelias, esąs iš vieno sniego.

Bet ir čia dar negalas. Hörbigerio išmanymu, visos žvaigždės, traukos dėsniui toliau veikiant, ilgainiui vėl susilies vienon milžiniškon saulėn, o vandeninė megžiaga — į vieną šaltą ledinį rutulį, kuris ilgainiui įk·itęs minėton ugninėn saulėn, susprogdins ją miliardais skeveldrų, ir vėl tuo pat būdu kartosis viskas nesuskaitomą daugybę kartų, lyg kokiame užburtame rate. Dėliai to, šis Hörbigerio mokslas ir vadinama nūn „Welteistheorie"[2]).

Tai ne vienu atžvilgiu panaši yra Belot'o teorija, tik ji nuo Hörbigeriškės tuo skirias, kad joje medžiaga neskirstoma į ugninę ir vandeninę. Bet užtat Belotas ypatingai pabrėžia savo teorijos panašumą į šių dienų mokslą apie organiškųjų būtybių pradžią, ir tame panašume mato ypatingą savo teorijos vertę.[3])

Nežiūrint moksliško aparato, kuriuo tiedvi teoriji (ypač Belotiškė), yra apvilktos, visgi jiedvi atrodo per daug fantastiški (ypač Hörbigeriškė), kad būtų galima tikėti, jiedvi atspėję tikrą pasaulio pradžią. Nes, kad ir kaž kiek daug garų būtų buvę ug-

[1]) Nuošaliai nuo jųjų stovi Multono planetezimiškoji hipotezė bent kiek panaši į mūsų Kašarausko geogoniškąją hipotezę. Slg. „Tauta ir Žodis" III kn. 1925 m., 242 psl.

[2]) Populiariai ji yra išdėta H. Fišerio knygelėj: Die Wunder des Welteises. Eine gemeinverständlich Einführung in die Welteislehr Hanns Hôrbigers. Berlin H. Paetel 1922.

[3]) Belot Essal de Cosmogonie tourbillonnaire Paris 1922 p. 252.

ninėj saulėj, ir jų jėga, kad ir kaž kaip būtų buvus didelė, vis dėlto sunku tikėti, kad ji viena, sprogdindama minėtąją saulę, būtų galėjus jos skeveldras numesti į tokį tolį, nuo kurio šviesa, bėgdama po 300000 kilom. į sekundą, teateitų į mus tik po 10.000 metų!... Viena mechaniškoji garų plėtimosi jėga to nieku gyvu nebūtų padarius. Dėliai to ir negalima pasakyti, kad abi tiedvi teoriji turėtų daug šalininkų ir būtų nustūmę šalin seną monistiškąją Kanto Laplace'o hipotezę. Anaiptol, garsaus prancūzo matematiko H. Poinarė[1]) pasakymu, ji, kad ir reikalinga pataisų, vis dėlto dar ir šiandien nėr nustojus savo vertumo. Jos sumetimais — pradžioje yra buvęs vienas, visą pasaulį apimąs, pirmykščios dujiškos materijos miglynas. Jam su laiku suskidus į daugelį mažesnių miglynų, vienas šių pastarųjų ir yra davęs pradžia mūsų saulės sistemai, kurios tolesnė evoliucija ėjus šio keliu:

Materija, sudaranti dabartinę saulę su jos planetomis, mėnuliais ir kometomis, būdama pradžioje dujų stovy, buvo labai išsiplėtus, užpildžius tarpplanetines erdves ir siekusi toli už paskutinės Neptūno[2]) planetos kelio. Tačiau, kad ir palaida, vis dėlto ji palengvėl sukos aplink miglyno ašį. Traukos veikiama, ji ilgainiui ėmė spiestis miglyno vidurin. Besispiesdama, ji pradėjo tirštėti, o nuo to draug kaisti ir greičiau suktis. Tuo būdu miglyno vidury susidarė saulė. Pradžioje ji buvo daug didesnė negu dabar. Kaipo sudaryta iš skystos medžiagos, ji nuo sukimosi ėmė ašigaliuose plokštėti, o pusiaujy — pampti. Ilgainiui pusiaujo išpampimas atitrūko nuo saulės, sudarydamas tam tikrą materijos žiedą, panašų į dabartinius Saturno žiedus. Bet žiedo materijai skystai esant, jis negalėjo išsilaikyti pusiausvyroj, turėjo trūkti ir jo materija gavo susitraukti į tam tikrą rutulį, kuris ir sudarė pirmutinę planetą Neptūną. Panašiu būdu atsiradę ir visos kitos planetos. O kadangi pradžioje jos buvo skystos ir žėrinčios kaip saulė, ir atitrūkdamos nuo jos yra paveldėjusios jos sukimąsi aplink ašį, tatai kaip saulė planetas, taip planetos tokiu pat būdu yr pagimdžiusios savo menulius.

Atitrūkusieji nuo saulės planetiniai žiedai galėjo kartais išlaikyt pusiausvyrą ir netrūkti. Taip yr atsitikę su Saturno žiedais. Bet tie patys planetiniai žiedai, trūkdami galėjo nesusi-

---

[1]) Sk. H. Poincarė Leçons sur Les Hypothéses cosmogoniques 2-m édition Paris 1913.

[2]) Arba Plutono.

rinkti į vieną kūną, bet subyrėti į daugelį mažesnių rutuliukų. Šį faktą matome planetoidose, beskriejančiose aplink saulę tarp Marso ir Jupiterio. Jų skaičius siekia tūkstančio[1]).

Remiantis šiaja hipoteze tenka pripažinti, kad ir mūsų žemė, susidariusioji iš planetinio saulės žiedo, pradžioje yra buvus ugninga skysta ir žerėjus pati kaip saulė, lygiai kaip ir jos mėnulis.

Kaip ilgai žemė yr išbuvus žvaigždės stovy, mokslas pasakyti neįstengia. Jis tik remdamasis tarpplanetinėse erdvėse dideliu (—273°C) šalčiu, tvirtina, kad žemė su mėnuliu turėjo ilgainiui ataušti, netekti savo žerėjimo, apsidengti kieta tamsia pluta ir palengvėl įgauti dabartinę savo išvaizdą.

Tuo būdu žemės pereita gan ilga evoliucija. Jos etapus nuo pirmykščio žvaigždiško lig dabartinio planetiško būvio plačiau aprašo geogonija su geologija. Kadangi su tąja evoliucija rišas augalų, gyvulių ir žmonių atsiradimas, tatai bus ne pro šalį ir ją čia bent trumpai aprašius. Pradėkim nuo pradžios, t. y. nuo žemės žievės atsiradimo.

Ji pradėjo rodytis žemės paviršiui gerokai ataušus.

Iš pradžių ugningame skystame ir dėl to banguojančiame žemės paviršiuje rados atšalusių ir dėl to sukietėjusių materijos gabalų. Jie plaukiojo kaip yžos upėj, pradėjus šalti. Beplaukiodami, jie jungės, darės didesni ir storesni. Su laiku jų didumas pasiekė šimtų tūkstančių kv. kilometrų. Tos milžiniškos kietos žemės yžos padėjo pamatą mūsų saužemiams. Kelioms tokioms yžoms beplaukiojant susidaužus, jų susidaužymo kraštuose turėjo rastis žemės iškilimo. Tie iškilimai — tai dabartiniai kalnai. Galop tos milžiniškos yžos apdengę visą žemę rutulį ir sudarę žemės žievę.

Tai žievei pamatą padėjo kietai sustingusios granitų, bazaltų, porfirų uolos. Ši akmeninga žievė, kad ir tvirta, nevisur tegalėjo atlaikyti tebekunkuliuojančio dar žemės vidurio spaudimą. Daugely vietų pirmoji žemės žievė sprogdavo, jos paviršiun išsiliedavo ugningoji lava. Vienur kitur veikiančios viduje garo jėgos iškeldavo žievės dalį aukštyn, sudarydamos kalnus ir kitokius žemės paviršiaus nelygumus.

Beveik visas žemės vanduo tebebuvo dar garo pavidale susimaišęs su oru ir savo mase slėgė žemės žievę. Dėliai to oras buvo labai sunkus, nuolatintų žaibų raižomas, perkūno tren-

[1]) Iki 1926 m. vasario jų buvo įregistruota 1024.

kiamas, smarkių viesulų sukamas. Šviesos kad ir nestigo, bet ji buvo keista — nepanaši nei dienos nei nakties šviesai. Pati saulė, kiek ji protarpiais per debesis buvo galima užmatyti, yr buvus dvigubai didesnė ir pailga. Ji spindėjo melsva elektros šviesa. Tačiau, besiskverbdama pro storus garu persisunkusio oro sluoksnius, ji nušviesdavo žemės paviršių raudona, ugninga šviesa.

Orui vėstant, vandens garai virsta lietum ir energingai ima plauti nelygią, suraižytą žemės žievę. Tikriau sakant, tai ne lietus, bet tikras tvanas. Palietę vietomis dar teberaudonuojančią nuo karščio žemę, vandens lašai, vėl virsta garais ir kyla į orą. Bet žemumose šen ir ten susidaro kaskart didėją klanai, ežerai, jūros. Tuo būdu žemės sausuma vis mažėja, o užpiltos vandeniu žemės plotai didėja.

Lietaus plaunamos, vėjų džiovinamos, pirmykščios uolos ima palengvėl trupėti. Vanduo tuos trupinius benešdamas žemyn, sudaro suneštos žemės klodus, prirengdamas dirvą būsimajai augmenijai.

Žemei turint šilimos priežastį savyje, nebuvo dar metų padalinimo keturiomis dalimis. Nuo ašigalių lig pusiaujo per ištisus metus viešpatavo visur ta pati aukštoka temperatūra: visur buvo tvanku ir karšta, lyg gerai prikurentoj pirty. Tai buvo geriausios sąlygos augalams plėstis. Jie ir atsirado netrukus.

Iš pradžių pasirodė bežiedžiai, bet nuostabus savo įvairumu ir ūgio didumu. Jų stiebai tiesiomis linijomis stiepės į dangų. Pirmykščios žolės buvo panašios paparčiams, bet savo aukštumu prilygo pušims; jų viršūnės siūbavo ore lyg palmės. Milžiniškos driekanos augo didžiausiomis giriomis. Didžiulės sigilarijos, 30 metrų aukščio, kėlė auštyn savo nendrėtas viršūnes, lyg šluotas nuolat apniukusiam dangui nušluoti. Apačioj augo 15 metrų aukšti kalamitai, panašūs mūsų asiūkliams, dygo milžiniški grybai, kurių kepurės turėjo apskritime 30 metrų. Balose žėlė jauni paparčiai, nendrės, plūdai ir kitoki vandenų augalai.

Tuo būdu susidarė sąlygos gyvulijai plėstis. Ir ji vienkart pasirodo įvairiausiuose pavidaluose, įvairiausio didumo. Pirmiausia tenka čia paminėti polipai ir trilobitai, didžiuliai nuo 2 metrų ilgio vėžiai, vorai ir kitoki sparnuoti vabzdžiai. Drauge pasirodo milžiniški nuo 26 metrų ilgio driežai — diplokokai, brontozaurai, igvanodonai, įvairių rūšių nosragiai ir kitoki gyvijos milžinai. Ore skraido ilgais (8 metrų) sparnais didžiuliai ptero-

daktiliai, upėse plaukioja baisūs pleziozaurai, bekovoją su tolygiais sau ichtiozaurais, pranokėjais mūsų krokodilų.

Vėliau praslinkus kokiems šimtams tūkstančių metų ir orui dar labiau atvėsus, atsiranda, kad ir kiek mažesni, bet vis dėlto didžiuliai dinoterijai (5 metrų aukščio), mastodontai (2,50 metrų aukšč.), megaterijai (2,25 m· auk.), mamontai, didžiulės beždžionės ir kitoki žinduoliai ir paukščiai·

Po naujų šimtų tūkstančių metų, orui dar labiau atvėsus ir keturioms metų dalims pradėjus reikštis, milžiniškoji augmenija ima menkėti, o su ja ima nykti ir pirmųjų amžių milžinai gyvuliai· Jų vieton atsiranda palengvėl kitokio tipo ir žymiai mažesni. Ir juo arčiau einam į žmonijos istorijos laikus, juo augmenija ir gyvulija daros kaskart panašesnė dabartinei florai ir faunai.

Aukščiau patiekti teigimai nėra iš piršto išlaužti, bet remias žemės kloduose užsilikusiomis augalų ir gyvulių suakmenėjusiomis liekanomis[1]). Iš jų daroma išvada, kad augalų ir gyvulių evoliucija žemėj yra besitęsus labai ilgą laiką. Geologai ir paleontologai skirsto jį keturiomis gadynėmis (pirminė, antrinė, tretinė ir ketvirtinė), šias gi dalija į tryliką atskirų laikotarpių bei periodų· Jų išmanymų, ne tik kiekviena gadynė, bet ir kiekvienas periodas, (išskyrus pastarąjį naujausį), tęsės šimtus tūkstančių metų, o visas laikas — nuo žemės žievės susidarymo iki naujausių laikų yr siekęs tūkstančius milijonų amžių.

Štai maž daug, ką šių dienų mokslas skelbia apie pasaulio, žemės, augmenijos ir gyvulijos atsiradimą·

II.

Dabar pažvelkim, ką apie tuos pat klausimus sako Dievo duotas žmonijai apreiškimas. Jį randame pirmame Šventraščio puslapy. Štai ištisas jo tekstas:

1. Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę·

2. O žemė buvo tyra ir tuščia, ir tamsybės buvo ant gelmių ir Dievo Dvasia sklendeno ant vandenų·

3. Ir Dievas tarė: Tepasidaro šviesa! Ir pasidarė šviesa.

4. Ir Dievas matė, kad šviesa buvo gera, ir jis atskyrė šviesą nuo tamsybių.

5. Ir praminė šviesą diena, o tamsybę — naktimi; ir pasidarė vakaras ir rytas, pirmoji diana.

---

1) Th. Moreux Les Enigmes de la Création. D'où venons-nous? Paris, La bonne Presse.

6. Dievas taipogi tarė: Tepasidaro tvirtuma tarp vandenų, ir ji teatskiria vandenis nuo vandenų!

7. Ir Dievas padarė tvirtumą ir atskyrė vandenis, kurie buvo po tvirtuma, nuo buvusių viršuje tvirtumos. Ir taip įvyko.

8. Ir Dievas praminė tvirtumą Dangumi, ir pasidarė vakaras ir rytas, antroji diena.

9. Dievas vėl tarė: Vandenys, esą po dangumi, tesusirenka į vieną vietą ir tepasidaro sausuma! Ir taip įvyko.

10. Ir Dievas praminė sausumą žeme, o susirinkusius vandenis praminė jūromis. Ir Dievas matė, kad tai buvo gera.

11. Ir tarė: žemė teišželdina žaliuojančias žoles ir duodančias sėklą, ir vaisinių medžių, duodančius vaisius pagal savo veislę, kurių sėkla būtų juose pačiuose ant žemės. Ir taip įvyko.

12. Ir žemė išželdino žaliuojančią žolę, ir duodančią sėklą pagal savo veislę, ir medžius duodančius vaisius, ir turinčius kiekvienas sėklą pagal savo veislę. Ir Dievas matė, kad tai buvo gera.

13. Ir pasidarė vakaras ir rytas, trečioji diena.

14. Dievas vėl tarė: Tepasidaro žiburiai dangaus tvirtumoje, ir teatskiria dieną ir naktį, ir tebūnie ženklais, ir tepažymi laikus ir dienas ir metus;

15. ir tegul jie žiba dangaus tvirtumoje, kad apšviestų žemę. Ir taip įvyko.

16. Taip Dievas padarė du didžiuoju žiburiu: didesnįjį žiburį dienai valdyti, o mažesnįjį žiburį nakčiai valdyti, taipogi ir žvaigždes.

17. Ir jis jas patalpino dangaus tvirtumoje, kad žibėtų viršuje žemės;

18. ir valdytų dieną ir naktį ir atskirtų šviesą nuo tamsybių. Ir Dievas matė, kad tai buvo gera.

19. Ir pasidarė vakaras ir rytas, ketvirtoji diena.

20. Dievas dar tarė: Vandenys teišduoda plaukiančias gyvas esybes ir sparnuotuosius viršuje žemės po dangaus tvirtuma.

21. Ir Dievas sutvėrė dideles bangžuvis ir visokias gyvas ir galinčias judėti esybes, kurias vandenys išdavė pagal jų veislę, ir taipogi sparnuotuosius, kiekvieną pagal jo veislę. Ir Dievas matė, kad tai buvo gera.

22. Ir jis juos palaimino tardamas: veiskitės ir dauginki-

tės ir pripildykite jūros vandenis; ir paukščiai tesidaugina ant žemės.

23. Ir pasidarė vakaras ir rytas, penktoji diena.

24. Dievas dar tarė: Žemė teišduoda gyvas esybes, kiekvieną pagal jos veislę, galvijus ir slankiojančius gyvius, ir laukinius žvėris, visus pagal jų veislę. Ir Dievas matė, kad tai buvo gera.

25. Ir Dievas padarė laukinius žvėris pagal jų veislę, ir galvijus ir slankiojančius žemės gyvius pagal jų veislę. Ir Dievas matė, kad tai buvo gera;

26. ir tarė: Padarykime žmogų į mūsų paveikslą ir mūsų panašumą, ir jis tevaldo jūros žuvis, ir dangaus paukščius, ir žvėris, ir visą žemę, ir visus slankiojančius, kurie kruta ant žemės.

27. Ir Dievas sutvėrė žmogų į savo paveikslą; į Dievo paveikslą jį sutvėrė; sutvėrė juodu, vyriškį ir moteriškę.

28. Ir Dievas juodu palaimino ir tarė: Veiskitos ir dauginkitos ir pripildykita žemę, ir ją paverkita, ir viešpataukita ant jūros žuvų, ir ant daugaus paukščių, ir ant visų gyvulių, kurie kruta ant žemės.

29. Ir Dievas tarė: štai judviem daviau visokią žolę ant žemės, turinčią sėklą, ir visus medžius, turinčius savyje savo rūšies sėklą; kad būtų penas judviem,

30. ir visiems žemės gyvuliams, ir visiems dangaus paukščiams, ir visiems krutantiems ant žemės, kuriuose yra gyvybės dvasia, kad turėtų ko ėsti. Ir taip įvyko.

31. Ir Dievas matė visa ką buvo padaręs, ir buvo labai gera. Ir pasidarė vakaras ir rytas šeštoji diena.

II. 1. Taip tat užbaigtas buvo dangus ir žemė, ir visas jų pagražinimas.

2. Ir Dievas septintoje dienoje užbaigė savo darbą, kurį buvo padaręs; ir ilsėjos septintoje dienoje nuo viso savo darbo, kurį buvo atlikęs.

3. Ir jis palaimino septintąją dieną, ir ją pašventino, nes joje ilsėjos nuo viso savo darbo, kurį Dievas buvo sutvėręs ir padaręs [1]).

Toks tai yra Biblijos pasakojimas apie pasaulio pradžią.

---

[1]) Genes. I, 1—32, II, 2—3.

III.

Jei mes jį nūn sulyginsime su aukščiau išdėtais mokslo teigimais apie tą patį dalyką, tai pirmu pažvelgimu atrodys, kad apreiškimas ir mokslas čia nieku gyvu negalima sutaikinti. Tuo remdamies krikščionijos priešai drąsiai tvirtina, kad laikantis mokslo, tenka atmesti apreiškimas, o laikantis apreiškimo, tenka prieštarauti mokslui. Nes štai, girdi, —

1) apreiškimas išveda pasaulį iš chaoso (hebr. t o h u v a b o h u, t. y. iš tyrumos iš tuštumos), mokslas — iš dujuoto miglyno, kurio kiekviena materijos dalelė griežtai laikėsi gamtos dėsnių ir todėl nebuvo ten jokio chaoso;

2) apreiškimas tvirtina, saulę esant sukurtą tik ketvirtą dieną, o mokslas — kad ji yra buvus pačioj pradžioj, dar žemei neatsiradus;

3) apreiškimas kalba apie sukūrimą kaž kokios dangaus tvirtumos, mokslas jos neranda ir visai ginčyja jos buvimą;

4) apreiškimas kalba apie šešias tvėrimo dienas, mokslas tepriima tik keturias geogoniškas gadynes su 13 laikotarpių, reikalaudamas visam tam ne 6 dienų, bet milijonų metų;

5) apreiškimas sako, kad pirma buvę sukurti augalai, paskui gyvuliai, mokslas tai ginčyja, nurodydamas, kad seniausiuose žemės kloduose, kur pasirodo pirmieji suakmenėję augalai. ten pat randama ir suakmenėjusių gyvulių liekanų, ir t.t. ir t.t.

Tų ir kitų skirtumų tarp Biblijos teksto ir mokslo teigimų buvimas yra faktas. Užginčyti jie negalima. Bet iš antros šalies mes negalime taipgi rinktis katrą nors vieną — Biblijos ar mokslo teigimą, atmesdami antrąjį. Gamta yra taipgi Dievo knyga kaip ir Biblija. Jei jų abiejų autorius yra Dievas, tai tarp Dievo žodžių, surašytų Šventrašty ir įbrėžtų žemės kloduose, negali būti jokio pasipriešinimo. Dėliai to katalikai egzegetai jau nuo senovės yr bandę bibliškojo šešiadienio pasakojimą sutaikinti su gamtamokslio daviniais. Tam tikslui buvo sugalvota daugybė sumanių teorijų. Jos galima paskirstyti dviem rūšim: vienos, aiškindamos kūrimo šešiadienį, atsižvelgia į mokslo faktus bei hipotezes, kitos remias vien egzegezės principais; dėliai to pirmos vadinama k o n k o r d i s t i š k o m i s, antros e g z e g e t i š k o m i s.

Pirmosios Biblijos žodį dieną (hebr. j o m) ima i l g o l a i k o t a r p i o prasme, taigi jų išmanymu, pasaulis buvęs sukurtas ne per šešias 24 valandų dienas, bet per šešis neapibrėžto ilgio

periodus. Taip yr mokinę Vigouroux, Corluy'is, Hamard'as, Kaulenas ir daugybė kitų egzegetų. Šioje hipotezėje Biblija su gamtamoksliu yra sutaikoma maž daug šiuo būdu:

I, 1. Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę.	Šiam tekstui atatinka sukūrimas miglynų materijos ir susidarymas žvaigždžių Laplace'o bei kitų mokslininkų teorijomis.
I, 2. Žemė buvo tyra ir tuščia ir tamsybės buvo ant gelmių.	Žemė pradžioj buvo tam tikra chaotiška masė, kurioj materijos elementai buvo sumišę, nebuvo šviesos, nes nebuvo užtektino karščio.
I, 3—5. Pirmoji diena. Ir tarė Dievas: Tepasidaro šviesa.	Tai reiškia, kad saulės šviesa, prasiskverbus pro tirštus debesius, yra pradėjus teikti žemės paviršiuj šiek tiek šviesos, nors pati saulė pro debesius dar nebuvo matoma.
I, 6—8. Antroji diena. Ir tarė Dievas: Tepasidaro tvirtuma tarp vandenų ir teatskiria vandenis nuo vandenų.	Tirštesnioms vandens dujoms su lietumi žemėn nukritus, vandenų dalis liko debesyse, kurių laikymąsi ore senovės žmonės ir aiškino tvirtumos neleidimu jiems nukristi.
I, 9—13. Trečioji diena. Ir tarė Dievas: Vandenys esą po dangumi, tesusirenka į vieną vietą ir tepasidaro sausuma... Žemė teišželdina žaliuojančias žoles.	Žemei auštant, jos žievė rietės, iš čia vienos jos dalys kilo, kitos slugo. Per tai iš jūrų iškilo sausžemiai, kuriuose atsirado augalai, iš pradžių maži, vėliau milžiniški, iš kurių susidarė akmeninių anglių klodai.
I, 14—19. Ketvirtoji diena. Dievas tarė: Tepasidaro žiburiai dangaus tvirtumoje.	Žemei dar labiau atvėsus ir vandens ir angliarūgščio garams sumažėjus, oras prablaivo ir saulė, mėnulis ir žvaigždės, buvę pirma nematomi, dabar pasirodė visoj savo skaistybėj.
I, 20—23. Penktoji diena. Dievas tarė:	Tam atsako rastieji antrinės gadynės sluoksniuose milžiniškų šliužų ir paukš-

Vandenys teišduoda plaukiančias gyvas esybes ir sparnuotuosius viršuje žemės.	čių liekanos, k. š. pleziozaurų, ichtiozaurų, pterodaktilių, sparnuotų driežų, milžiniškų varlių ir kitų kitokių.
I, 24—26. Šeštoji diena. Dievas tarė: Žemė teišduoda gyvos esybės, galvijus, slankiojančius gyvius ir laukinius žvėris.	Tai atsako tretinės gadynės klodams, kuriuose randama suakmenėjusios liekanos įvairių žinduolių, k. š. dinoterijų, mastodontų, bezdžionių ir k.
I, 26—30. Dievas tarė: Padarykim žmogų į mūsų paveikslą ir panašumą.	Čia prasideda ketvirtinė gadynė, kurioj irgi yr buvę milžiniškų gyvių, k. š. mamontų, hipopotamų, nosragių, kurie buvo jau žmogaus bendralaikiai.

Šitoji konkordizmo hipotezė, kaip matom, *bendrais bruožais* gana gerai atsako tiek Biblijos tekstui, tiek pirmykščiams žemės evoliucijos etapams.

Bet ji turi vieną gan žymią blogąją pusę, tai jos amžina *priklausomybė nuo gamtos mokslo evoliucijos*. Gamtamoksliui keičiantis, ji priversta jį vytis ir keisti savo įrodinėjimus. Bet to, ji net ir patį Šv. Raštą iš dalies iškraipo, nes paprastam, visiem suprantamam žodžiui *jom* — *diena* pakiša gan nepaprastą neapibrėžtai ilgo laikotarpio prasmę.

Galop bandydama žūt būt sutaikinti Biblijos šešiadienio pasakojimą su šių dienų gamtos mokslu, ji tyliai pripažįsta, kad Biblijoj esama *gamtos mokslo davinių* apie pasaulio pradžią. Tuo tarpu jau nuo senovės daugelis Šv. Rašto aiškintojų yr priėję įsitikinimą, kad Biblijos, kaipo *apreiškimo šaltinio*, tikslas yra — teikti žmonijai *tikybos tiesų*, o *ne gamtamokslio žinių*, rodyti, kaip žmogus *turi eiti į dangų*, o ne tenkinti jo žingeidumą moksliškais pasakojimais apie tai, *kuriais keliais saulė, mėnuo ir žvaigždės eina danguje*. Šią tiesą yr pažymėjęs Leonas XIII savo enciklikoj, išleistoj lapkričio 18 d. 1883 m. ir Bibliškoji Komisija 1909 m. [1]).

---

[1]) Tai darydami, jie betgi niekam nedraudžia imti žodį *jom* ir ilgo laikotarpio prasme, ir nesmerkia besilaikančių tos nuomonės.

IV.

Turėdami visa tai galvoj, daugelis egzegetų tvėrimo šešiadieniui išaiškinti laikosi kitos, būtent idealizmo hipotezės. Jos šalininkai žodžiui diena-jom grąžina jo paprastą prasmę. ir nebe pamato tvirtina, kad Mozė savo tvėrimo šešiadienio pasakojime visai neturėjęs tikslo nurodyti chronologiškąją eilę, kurioj atskiros būtybės buvę sutvertos. Jo šešios dienos — tai šeši tos pat idejos vaizdai. Iš čia šiam aiškinimo būdui ir duota idealizmo hipotezės vardas.

Senovėj jai buvo palankūs kai kurie Bažnyčios Tėvai, k. š. Klemensas Aleksandrietis, šv. Atanazas; jos laikėsi šv. Augustinas ir Origenas. Šiandien ji turi šalininkų Vokietijoj ir Anglijoj, dabar jų randas net ir Prancūzijoj.

Savo pamatan ji deda šešiadienio pasakojimo formą ir jo vidujinę ideją. Šituo atžvilgiu Mozės tvėrimo pasakojimas pripažįstama didaktiško-istoriško turinio poema, bei didaktišku ir istorišku pasakojimu poemos pavidale. Šiuo pigiai įsitikinsime, peržiūrėję iš eilės to pasakojimo tris, tik ką minėtąsias savybes: didaktiškumą, istoriškumą ir poetiškumą.

I. Kad Mozės tvėrimo pasakojimas yra didaktiškas, tai aišku iš to, kad jo tikslas yra teikti pamokymo, tik ne moksliško, bet religinio. Ir iš tikrųjų jame randame labai svarbių pamokymų apie Dievą, pasaulį ir žmogų. Iš to pasakojimo sužinome, kad Dievas yra vienas, visagalis; kad tarp Jo įsakymo ir išsipildymo nėr jokio tarpo: Jis tarė — ir atlikta. Dėliai to pasaulis yra Jo rankų padaras, taigi ir visa, kas yr pasauly, pareina iš Dievo ir nėra nieko, kas iš Jo nepareitų. Toks pat Dievo padaras yra ir žmogus: jo kūnas imtas iš žemės, jo dvasia paties Dievo įkvėpta. Be to Dievas yra ir geras: Jis rūpinas žmonėmis, jų plėtimuosi ir žemės užvaldymu, Jis laimina ir žmonių darbą, kaipo savo dieviškos kūrybos atvaizdą, ir religinį poilsį, kaipo savo dieviško poilsio atminimą.

Mozės laikais visi šie pamokymai buvo reikalingi; jie brangūs ir šiandieną.

Bet šis Mozės pasakojimas visai nepretenduoja būti moksliškas. Biblija nėra mokslo vadovėlis. Jos kalba yra liaudies kalba; liaudis laikos matomybių, Biblija taipgi.

II. Tačiau iš antros šalies Mozės pasakojimas nėra gryna fantazija, jis turi savyje ir istorijos elementų. Tiesa, Biblija

nemokina istorijos, dėl jos pačios, kaipo gryno mokslo dalyko; ji teliečia istoriją tik tiek, kiek ši teliečia dogmą. Dėl buvimo yr Biblijoj ir istoriškų veikalų, k. š. Karalių Knygos, Eangelijos. Yra ir tokių, dėl kurių istoriškumo eina ginčas, k. š. Tobijo, Jonos ir k.

Tenka čia paaiškinti ir pats klausimas, kas yra istorija. Paprastai sakoma, kad tai yr' nušvietimas tikrai buvusių[1]) įvykių. Bet tą nušvietimą kiekviena gadynė ir beveik kiekviena tauta savaip suprasdavo.

Graikų ir Romos senovėj ir net Renesanso laikais į istoriją žiūrėta labiau kaip į meną, negu kaip į mokslą. Vėliau yra atsiradus istorija, remianti savo pasakojimus šaltinių daviniais. Kuo ji virs ateity, sunku atspėti.

Iš to, kad koks pasakojimas yr' istoriškas, visai dar negalima spręsti, kad jis laikosi chronologiškos tvarkos. Yra istoriškų veikalų, kur chronologijos visai beveik nesilaikoma. Tas chronologijos nesilaikymas sutinkama netik senovėj, bet ir naujesniais laikais. Pavyzdžiu čia gali būti šv. Vincento Pauliečio gyvenimas, parašytas kun. Abelly ir išleistas 1664 m. Kiek pavartę rasime ten perskyrimų, pažymėtų tokiomis antraštėmis kaip šv. Vincento nuolankumas, šv. Vincento meilingumas, šv. Vincento tylumas ir p. Kiekviename šių perskyrimų autorius apžvelgia visą šventojo gyvenimą. Vadinas, autoriaus labiau norėta pažadinti skaitytojus pamilti šventojo dorybes, negu supažindinti su jo gyvenimo įvykiais.

Taigi istorijos prasmė buvo ir tebėra įvairi ir lanksti. Tuo remdamies, mes turime teisės ir Mozės tvėrimo pasakojimui pripažinti istoriškumą. Tai yra pažymėjus ir Bibliškoji Komisija 1909 metais. Bet jos atsakymui geriau suprasti, reikia atsiminti, prieš kuriuos aiškinimus jis buvo nukreiptas. Faktiškai jis tėr' pasmerkęs vien vadinamąją „iš rytų mitologijų skolinimo sistemą". Apie 1890 ir 1905 m. jos yr laikęsi Fr. Lenormant'as, Loisy ir k. Jų išmanymu, Mozė rašydamas savo tvėrimo pasakojimą, yr kai ką skolinęs iš babiloniškų mitų, juos tik tikybos atžvilgiu tinkamai apkuopdamas. Bibliškoji Komisija yr pareiškus, kad Mozės pasakojime nėra jokiu mitologiškų elementų. Mozės pasakojimas turi, be abejo, liaudies istorijos pobūdį, bet turi „pamatą objektyvioj realybėj". Nes Dievas iš

---

[1]) Taigi ne fiktiviškų, ne pasakiškų, ne mitiškų, bet tikrų, realių.

tikrųjų yra sutvėręs visus daiktus ir patį žmogų. Tai yra du istoriškųjų faktų pavyzdžiu, kuriuodu Bibliškoji Komisija yra pažymėjus savo atsakyme.

Bet kad ir istoriškas, visgi tvėrimo pasakojimas nėra grynai chronologiškas. Mozė visą tvėrimo darbą yr nupiešęs šešiuose idealiuose vaizduose. Ar tie vaizdai jam pačiam buvo stebuklingai apreikšti, ar jis yr juos ėmęs iš Adomą siekiančio padavimo, ar pats juos sugalvojęs, šie klausimai yr neišsprendžiami. Bet ar šiokia jų kilmė, ar tokia, neabejotina tik viena, kad jie su gamtamoksliu nei su chronologija neturi nieko bendra.

Dar labiau tai patvirtina trečioji Mozės pasakojimo savybė, jo poetiškumas.

III. Mozės tvėrimo pasakojimas yra patiektas aiškiai poetiškoj formoj. Jis sudaro poemą. Šios pamatas yra istoriškas, bet išdėstymo smulkmenos yra sugalvotos.

Poezija — tai idėjų didybė, tai žavinčių vaizdų blizgėjimas, tai užvis gilių ir galingų jausmų gyvumas, išreikštas karštu, harmoningu, dailiu stilium. Visos tautos yr jautusios reikalo panašias mintis, vaizdus, jausmus reikšti ypatinga kalba, visos savai poezijai teikdavo ypatingo papuošimo, kuris vadinos eiliavimu.

Pirmutinė ir giliausi eiliavimo savybė — yra pasikartojimai. Mat, poezija pirmiausia yra jausmo kalba. Jausmas žymiai skirias nuo proto. Protas nuolat domis, ieško visada ko nors naujo; jausmas — paprastai maitinasi tais pat maloniais bei liūdnais atminimais.

Pas graikus ir romėnus pasikartojimus sudarydavo taisyklingai pakaitomis einančios trumpos ir ilgos sąjamos. Pas mus pasikartojimus sudaro vienoks galutinių sąjamų skambėjimas bei rimas.

Kai jausmas būna dar stipresnis, pav. liriškoje poezijoje, atsiranda savaime net ištisos pasikartojamosios eilės. Pas senovės žydus eiliavimą sudarydavo paralelizmas, t. y. pakartojimas tos pat minties, tik kitokiais žodžiais. Jis pigiai galima matyti psalmėse.

Tuo remiantis, nesunku įrodyti, kad ir Mozės tvėrimo pasakojimas yra savotiška poema. Iš visų senovės epiškosios poezijos liekanų ji yra visų kilniausia. Jos pamate, kaip esam matę, glūdi didingiausia mintis. Bet pačiame pasakojime žymu autoriaus noras išdėti savo mintis poetišku būdu, t. y. pasigaunant poetiškų pakartojimų, paralelizmų. Tai matyt jau iš paties pasa-

kojimo sustatymo, Jis prasideda tam tikru prologu bei įžanga.

„Pradžioje Dievas sutvėrė Dangų ir žemę.

Ir žemė buvo tyra ir tuščia.

Ir tamsybės buvo ant gelmių“.

Toliau eina pats pasakojimas. Jis susideda iš šešių strofų. Jų kievienoj aprašoma atskiras Dievo darbas. Kiekviena strofa baigias pasikartojančia eilute: „Ir buvo vakaras ir rytas“, o taipgi ir kita: „Ir matė Dievas, kad tai buvo gera“.

Be to kiekvienoj strofoj yra ir kitų pasikartojančių posakių, k. š. „Dievas tarė“, „ir taip įvyko“.

Galop prologui (I, 1) atitinka pasakojimo epilogas bei užbaiga (II, 1—4). 1).

Tuo būdu Mozės kūrimo pasakojimas tenka pripažinti neabejotina poema. O jei taip, tai, remiantis visų pripažinta tiesa, kad Biblijos tikslas yra mokyti tikybos tiesų, o ne gamtamokslio žinių, tenka priimti išvadą, kad Biblija ir gamtamokslis jokio taikinimo nereikalingi. Nes Biblija ir mokslas kalba ne apie tuos pat, bet apie visai skirtingus dalykus. Mokslui rūpi žinoti, kaip pasaulis rutuliojosi, kaip ėjo pirmykščios floros ir faunos evoliucija. Biblija, palikdama visa tai nuošaliai, stengias vien pamokyti žmogų, kad visa, kas yr pasauly, pareina iš Dievo, kad Jis yr viso ko pradžia, kūrėjas ir valdovas.—Biblijos kalba yra liaudies kalba, ir tai dar liaudies, gyvenusios prieš kokį pusketvirtą tūkstantį metų. Jei ir šiandien liaudis įvairiuose kraštuose ne kiek mokslo dalykuose apsišvietus, tai ką ir besakyti apie aną senovės liaudį. Ji vadovavos vien jausmais ir sprendė pagal matomybę. Ji matė pav., kad aukštai laikos debesys ir nekrinta, ji tą nekritimo priežastį ir pavadino „tvirtuma“, padarydama ją atskira būtybe. Tame ji apsiriko; bet ji nei kiek nesuklydo priskaitydama tą nekritimo priežastį Dievui. Vadinas, čia ne mokslo klaida, terminologijos skirtumas.

Tas pat pasakytina ir apie šešias kūrimo dienas. Jos buvo reikalingos Mozei religinei tiesai išreikšti, ir jis jomis, kaipo tam tikra schema, pasinaudojo. Bet jos yra vien religinės savaitės simbolis ir todėl neturi nieko bendra su geogoniškomis gadynėmis, lygiai, kaip ir šešių dienų kūrimo laikais — su geogoniškų laikotarpių metų miliardais.

---

1) Idealizmo hipotezės aprašymą ėmėm iš „Notes prises au Cours du Brevet supérieur d'Instruction religieuse de M. l'abbe Paquier. La Creation Les origines de l'univers et de l'humanité. Le Catéchiste N 1 ir 2, 1924—25;

Tas pat pasakytina ir apie augalų ir gyvulių atsiradimą žemėje. Ar jie yr pasirodę vienkart, kaip sako geologija, ar augalai jau yr augę prieš gyvulius, kaip pasakoja Mozė, tai mums neturi jokios svarbos, nes Biblijai visai nerūpėjo čia chronologiškoji kūrimo tvarka nustatyti, bet tik pažymėti, kad ir augalai ir gyvuliai yra Dievo padarai, o ne kokie dievaičiai.

Taip pat yra ir su kitais tariamais Biblijos nesutikimais su gamtos mokslu. Griežtai imant jų nėra ir negali būti, nes Biblija kalba apie vienus, gamtos mokslas apie kitus dalykus, arba jei ir apie tuos pat dalykus, ką ir mokslas, bet ne tuo pačiu atžvilgiu. Pav. tas pat Mozės kūrimo pasakojimas kalba apie visų daiktų santykį su Dievu, o mokslas — apie jų savitarpius santykius, apie jų priežastingą sąryšį vienų su kitais.

Tuo būdu idealizmo hipotezė, skirdama griežtai religijos sritį nuo gamtos mokslo, padaro galą visiems Biblijos ir mokslo nesutikimų ginčams, ne tik dabartiniems, be ir būsimiems. Todėl mokslininkai teplėtoja laisvai savo gamtos mokslą, o egzegetai tetyrinėja savo Bibliją. Tikri vienų ir antrų tyrimo rezultatai nekuomet neduos progos Biblijos ir mokslo konfliktams. Konfliktų tegali atsirasti vien tuomet, kai mokslininkų er egzegetų bus suklysta ar nukrypta į šalį nuo griežtų mokslo metodų.

V.

Remiantis šiais pamatais, galima pusėtinai nušviesti ir pagarsėjęs šiandieną gyvių kilmės klausimas. Senovėj jo nebūta, nes krikščionys, tenkindamies Biblijos pasakymu, kad visus gyvius yr Dievas sutvėręs, visai nė nekėlė klausimo: kaip, kokiu būdu gyviai yr atsiradę žemėj. Mokslui gi šis klausimas labiausiai rūpi. Dėliai to zoologai stengias pažinti ne tiktai kiekvieną gyvį atskirai, bet ir sužinoti, kokie yr buvę tolimiausi to gyvio protėviai.

Savo atsakuose į šį klausimą gamtininkai yr suskidę dviem dalim: vieni tvirtina, kad kiekvienas gyvis gimdo visados tos pat veislės gyvį, ir todėl, eidami atgal gimdymo eilėmis, visados prieisime tos pat veislės to gyvio protėvius; kiti mano, kad tam tikro gyvio protėviai gali būti visai kitos veislės, negu pats gyvis. Kitaip sakant, vieni stovi už veislių ne-

kintamybę, antri už jų kintamybę. Pirmieji vadinas fiksistai, antrieji—transformistai. Ir vieni ir antri sutinka, kad gyviuose esama tam tikro rutuliojimosi bei evoliucijos, skirias tuo, kad fiksistai evoliucijai tepripažįsta galios vien gyvių rūšims gaminti, o transformistai mano, evoliucija galinti privesti gyvį net prie savo veislės perkeitimo. Ką apie tai manyti?

Pirmiausia tenka čia pažymėti, kad transformizmas, kaipo siekiąs už patyrimo ribų, tėra vien gryna hipotezė. Dėl būvimo yra kai kurių jai palankių faktų, bet esama ir kitų faktų, sudarančių jai nenuveikiamų sunkenybių[1]. Vienas iš tokių yra tariamasis žemesnės veislės gyvio virtimas aukštesnės veislės gyviu. Transformistų išmanymu, tas virtimas įvykstąs nepastebimai, gyviui kitėjant palengvėl, per labai ilgą laiką. Bet jei tas būtų tiesa, tai tarp žemesnės veislės gyvio, pav. bezdžionės, ir aukštesnės veislės—žmogaus, turėtų būti didelė daugybė tarpinių gyvių, tam tikrų žmogbezdžionių, ar bezdžionžmogių. Bet kasinėjant žemę, kad ir rasta jos kluoduose daugybė suakmenėjusių liekanų įvairių dingusių gyvių, tame skaičiuj bezdžionių ir žmonių, bet ikšiol niekam dar nepavyko iškasti jokių neabejotino bezdžionžmogio griaučių bei kaulų.

Dėl būvimo yra mokslininkų, kurie tikis surasią ilgainiui bezdžionžmogio liekanų. Bet toks tikėjimas moksle netur jokios vertės. Taigi šiandien taip reklamuojamas transformizmas yra vien hipotezė, spėliojimas, bet nieku gyvu nėra griežtojo mokslo davinys. Jei jis nūn tarp netikėlių randa pritarimo, tai vien dėl to, kad jis laikomas patogiu ginklu Dievo tvėrimui griauti. Mat transformizmu tikimasi galėsią pašalinti „Dievo hipotezę“. Bet ši viltis yra be pamato. Nes kad ir galima transformizmu aiškinti įvairių gyvių kitimas, tačiau jis nieko negal pasakyti apie pačių tų gyvių pradžią. Kad kitimas galėtų eiti, pirma reikia, kad jau būtų keletas ar bent vienas gyvis. Į klausimą gi, iš kur ir kaip yr atsiradus žemėj gyvybė, transformizmas neturi jokio rimto atsakymo. Išvedžioti gyvybė iš negyvos materijos—yra tai skelbti pasakas, nes visos netikėlių mokslininkų pastangos sutverti gyvybę iš negyvos materijos eksperimento keliu yr nuėję niekais. Biologijos aksiomos, kad gyvybė tegal kilti vien iš gyvybės (omne vivum e vivo, omne vivum ex

[1]) Ar. Guibert et Chinchole, Les origines. Paris, Letouzey, 1923, 248—252 p.

ovo, omnis cellula e cellula) tebestovi tvirtai po šiai dienai, kaip tai neišgriaunamai yr įrodęs garsusis gamtininkas L. Pasteuras. Tuo būdu tiek savaimis gimimas (generatio aeqvivoca), tiek transformizmas, žiūrint į juodu vien mokslo atžvilgiu, tenka pripažinti neturinčiais tvirto moksliško pagrindo. Vadinas, tikrojo mokslo atsakymas čia yra neigiamas.

Nūn pažiūrėkim, ką sako apie savaimį gimimą ir transformizmą apreiškimas ir krikščioniškoji teologija? Patogumo dėliai padalinkime šį klausimą dviem dalim: 1) augalų ir gyvių pradžia ir 2) pirmųjų žmonių atsiradimas.

1) Augalų pradžią Biblija aprašo šiais žodžiais: „Ir tarė (Dievas): žemė teišželdina žaliuojančias žoles... ir vaisinius medžius" (Gen. I, 11) Apie gyvius ten pat pasakyta: „Ir Dievas tarė: vandenys teišduoda plaukančias gyvas esybes ir sparnuočius.., Žemė teišduoda gyvas esybes, galvijus ir slankiojančius gyvius ir laukinius žvėris" (Gen. I. 20, 24). Tais žodžiais konstatuojama, kad Dievas savo žodžiu yr sutvėręs ir augalus ir visus gyvius. Bet kokiu būdu ir kaip yr sukūręs, Biblijoj nieko nepasakyta. Dėliai to katalikas mokslininkas čia yra visai laisvas. Jis gali manyti, kad augalai ir gyviai yr atsiradę susyk vienkarčiu Dievo kūrimo aktu; jis turi lygią teisę laikytis ir priešingos nuomonės, kad augalai ir gyviai rutuliojos ilgos evoliucijos keliu, kaip to reikalauja transformizmo hipotezė. Bendri Biblijos posakiai „žemė teišželdina", „vandenys, žemė teišduoda" duodas ir vienaip ir antraip aiškinami. Dėliai to naujesniais laikais randas ir tarp katalikų ne tik fiksistų, bet ir transformistų[1]). Šie pastarieji nieko netur prieš transformizmą, kaipo patogią gamtamokslio hipotezę, nesutinka tik laikyt jo tikra mokslo tiesa, nes jis tebėra dar jokiais griežtais įrodymais nepagrįstas, pasilikdamas vien tikimybės ribose.

---

[1]) Sk. pav. de S. Teilhardo straipsnį jezuitų laikrašty „Etudes" (birželio 5 d. 1921) vardu: „Comment se pose aujourd'hui la question du transformisme".Autorius ten rašo: „L'interpétation transformiste des choses (si on reduit à son élément essentiel...) ne cesse pas être une solution qui semble s'imposer. De plus en plus nettement, elle apparait comme la seule explication possible de la distribution morphologique temporelle, géographique des êtres, vivants". O Louvain'o univ. prof. H. de Dorlodot yr parašęs knygą: Le Darvinisme au point de vue de l' orthodoxie catholique. vol. I L'origine des espéces. Bruxelles Vromant, 1921, 193 p. in. 16., kur įrodinėja, transformizmą esant nepriešlngą mūsų tikybos mokslui.

2) Bet kad ir duotųs transformizmas taikinamas augalams ir gyviams, kyla čia naujas klausimas, ar Biblija ir teologija leidžia taikinti transformizmą žmogui? Kitaip sakant, ar leista katalikui laikytis pažiūros į žmogų, kaipo ilgos evoliucijos padarą ir pripažinti iš čia kylančią jo giminystę su žemesniais gyviais.

Apie tai katalikų mokslininkų tarpe buvo išreikšta daug visokių nuomonių, o dar daugiau pas nekatalikus. Vienos jų yra grynai materialistiškos, kitos — daugiau ar mažiau kreacionistiškos.

Materialistiškose teorijose — visas žmogus, kaip jis yra, su kūnu, siela ir protu, tepripažįstama vien evoliucijos ir transformizmo padaru. Katalikui tikinčiam, kad žmoguje be kūno yra ir nemirioji, Dievo sutvertoji siela, panašios materialistiškos pažiūros yra visai nepriimtinos; tarp materijos ir žmogaus dvasios, galinčios mintyti ir protauti, glūdi neperžengiama bedugnė. Pagalios bibliškasis pasakojimas apie žmogaus (o ypatingai Ievos) sutvėrimą, atrodo visai nesutaikomas su absoliučiu žmogaus išsirutuliojimu iš žemesnių gyvių.

Kai dėl kreacionistiškų teorijų, tai jos visos sutinka tame, kad žmogaus sielos tvėrimą pripažįsta Dievui. Skirias vien žmogaus kūno kilmės klausime. Vienos iš tų teorijų mano, kad žmogaus kūnas yra tikrai evoliucijos padaras ir išsirutuliojęs transformizmo keliais iš gyvulio kūno: mat, kai šis besirutuliodamas yr galop tapęs panašus žmogiškam, tuomet Dievas, paėmęs tą kūną ir įkvėpęs jin dvasinę sielą, ir tuo būdu atsiradęs pirmasis žmogus. Ką manyti apie šią pažiūrą?

Čia pirmiausia tenka pažymėti, jog kas kita galimumas, o kas kita—tikrenybė bei faktas. Ar Dievas galėjo tuo būdu žmogų sukurti? Be abejo galėjo, nes žmogus nuo gyvulio daugiausia skiriasi savo siela. Kūno atžvilgiu skirtumas yra neabejotinai mažesnis. Todėl pripažinę, kad sielą Dievas yra sutvėręs, negalime ginčyti, kad žmogaus kūnui sutverti Dievas galėjęs pasinaudoti ir evoliucijos mechanizmu.

Bet ar taip buvę iš tikrųjų? Ar Dievas yr naudojęsis transformizmu, tai yra visai kitas klausimas. Čia pirmiausia mums tenka atsižvelgti į Dievo apreiškimą. Tenai gi pasakyta, kad „Viešpats Dievas padarė iš žemės molio žmogų, ir įkvėpė į jo veidą gyvybės kvapą“ (Gen, II, 7). Vadinas, aiškiai, skiriama kūnas nuo sielos. O prieš sukuriant žmogų, „Dievas tarė:

padarykim žmogų“ (Gen. I 26). Tie žodžiai parodo tiesioginį ir betarpiškąjį Dievo dalyvavimą kūrime tiek žmogaus kūno, tiek ir jo sielos.

Tiesa, molis, apie kurį kalba Biblija, galėjo būti ir organiškoji, evoliucijos apdirbtoji materija, bet kad toji evoliucija, pati viena, būt galėjus išdirbti visą žmogaus kūną, vien tik antrykščioms priežastims beveikiant, o Dievui visai evoliucijon nesikišant ir jos tinkamai nekreipiant, tai atrodo nesutaikoma nei su paties Dievo žodžiais „Padarykime žmogų“ nei su Jo veikimu „Viešpats Dievas padarė iš žemės molio žmogų“. Dėliai to Bibliškoji Komisija (birželio 30 d. 1909) yra paskelbusi, kad žmogus yra ypatingo Dievo kūrimo padaras.

Iš čia matom, kad katalikui priimtinos tik tokios žmogaus kūrimo teorijos, kurios net ir žmogaus kūno kūrime pripažįsta betarpiškąjį Dievo įsikišimą. Turėdami tai galvoj, kai kurie katalikai transformistai yr iškėlę šitokią naują hipotezę: evoliucija palengvėl tobulinus gyvijos karalystę; tam tikru momentu Dievas yr paėmęs gyvulio kūną, padaręs jame tam tikrų pataisų bei patobulinimų, taip, kad tas gyvulio kūnas tapęs identiškas mūsų kūnui. Kai žmogaus kūnas tuo būdu buvo sutvertas iš „molio“ organizuoto ir evoliucijos apdirbto, Dievas įkvėpė jin galop protingąją sielą.

Ši teorija neprieštarauja nei Biblijos pasakojimui, nei teorijos reikalavimams. Taigi negalima smerkti nei per drąsiais laikyti tie mokslo vyrai, kurie iš pamėgimo evoliucijos laikytųs tos teorijos.

Bet ar yra būtina pripažinti evoliucija bei transformizmas? Ar fiksizmo teorija, laikanti gyvių veisles nekintamomis, yra visai nustojusi moksle reikšmės? Griežtai imant, atsakyti į tai tenka neigiamai. Nes kaip kitur, taip ir pačiame Lietuvos universitete yra ne tik transformistų, bet ir fiksizmo šalininkų. Jei gerb. prof. Ivanauskas guldo galvą už evoliuciją ir transformizmą, tai lygiai gerbiamas prof. Landau,as savo pagarsėjusioj pernykščioj paskaitoj „Biologiškoji relatyvybės teorija“ yra gan aiškiai pasisakęs, nerandąs užtektinų pagrindų trauktis nuo fiksizmo, nes gamtoje kiekvienas gyvis yra savotiškai tobulas, kaipo turįs visa, kas reikia jo gyvybei ir veislei palaikyfi, ir dėl to neturįs užtektino pamato keistis.

Taigi pilno aiškumo tuo klausimu dar nėra: gal augalų ir gyvių veislės keitės, gal ir ne. Kas laikos veislių kitimo, daro tai dažniausiai ne dėl moksliškų įrodymų, bet vien dėl savo subjektyvaus įsitikinimo. Daugeliui transformizmas yra vien tikėjimo bei skonio dalykas.

Bet ir sutikus pripažinti veislių kitimą, lieka neišspręstas naujas klausimas: kaip veislės keitės, ar pamažėl, kaip yra manęs Darvinas, Häckelis ir k., ar tam tikrais šuoliais, kaip to reikalauja H. de Wries'o ūmių mutacijų teorija. O kadangi transformizmas remias daugiausia paveldėjimu, tai reiktų giliau patyrinėti garsūs tuo klausimu Grigo Mendelio raštai. Be to visas, teorijoje taip žavįs transformizmas, tebepaneši į gražų, bet ore tekabantį rūmą, ir todėl neįstengia fiksizmo nuveikti. Negriauna veislių pastovumo nė hibridų (pav. mulo) buvimas. Nes mulas, kad ir atrodo kitos veislės negu jo tėvai asilas ir kumelė, bet toliau veisdamasis jis savo ainijoj vėl grįžta pirmykščion arklio ar asilo veislėn. Tas pats pasakytina ir apie kitus hibridus.

Už veislių kitimą atrodo kalbąs veislių šakojimasis įvairiomis rūšimis. Bet būdamas apribotas vienos veislės ribose, tasai rūšių transformizmas nėra absoliutus ir veislių pastovumo negali išgriauti. Dėliai to kai kurie katalikai transformistai (k. š. A. R. Wallace) yr priėję išvadą, kad transformizmas griežtai išaiškinti tegalima vien aukštesnių protingų butybių naturalėn gyvių evoliucijon įsikišimu. Veislės skaidės rūšimis. Šioms veislės ribų peršokti neįstengiant, ateidavę pagalbon aukštesnės protingos būtybės ir lyg kelte perkeldavę iš vienos veislės kiton, artimiausion[1]).

---

1) Lecomte. Le Darvinisme et l'origine del'homme. Paris, Palmé, 1873 p. 2 — 3. Ši pažiūra randa sau dalimi patvirtinimą paties Šv. Tomo Akviniečio raštuose. Nes pav., vienur jis tvirtina, kad dieviškoji išmintis „diversis rebus diversos rectores praeposuit" (1. 9. 100,1. ad 3) kitur tuos „rectores" dar aiškiau apibrėžia sakydamas: „Unaquaeque res visibilis in hoc mundo habet angelicam potestatem sibi praepositam" (De div. quaest. LXXXIII, 79); trečiur dar konkrečiau angelų funkcijas specializuoja tardamas: „praesunt animalium nativitati et virgultorum et plantationum et ceterarum rerum incrementis" (In Num. hom XIV). Tuo remiantis, yra pamato manyti, kad pasaulio kūrimo darbe, dangiškosios dvasios nebuvo vien žingeidžios žiūrovės, bet ir aktingos Dievo padėjėjos, bent augmenijos ir gyvijos besiplėtojime. Pažiūra į dangiškąsias dvasias amžinai begiedančias Dievui: „Šventas, Šventas, Šventas, Galybių Viešpats", be abejo, yra kilni.

Ši hipotezė, kad ir rimtai pagrindžia transformizmą, mokslininkams materialistams nepatinka dėl joj neva glūdinčio teologiškojo elemento. Jie bevelija laikytis įsikibę grynai meterialistiškojo transformizmo. Šis juos žavi tuo, kad apsieina be aukštesnių protingų būtybių ir teikia galimumo visus augalus ir gyvius surišti giminystės raiščiais ir „naturaliu būdu" išaiškinti tiek jų panašumus, tiek ir skirtumus. Skirtumai nušviečia jiems augmenijos ir gyvijos išsišakojimą, panašumai — rodo visoj organiškoj gamtoj vieno tam tikro plano buvimą. Dėliai to šiandienėj botanikoj ir zoologijoj transformizmas laikoma patogia darbine hipoteze, teikiančia ne vieną mokslui naudingą patarnavimą.

Išpūsdami tų patarnavimų svarbą, netikį transformistai dažnai eina dar toliau ir savo materialistiškąjį transformizmą versdami dogmatu, drįsta net visai neigti tvėrimą. Bet atmesdami aukščiausiąją tveriančiąją Būtybę, jie tuomi pat gauna visus savo aiškinimus remti vien aklų, atsitiktinai gamtoj veikusių jėgų besigrūmimu. Bet tokiu aiškinimu tenkintis tegal nebent nebrendęs bei nekritiškas protas. Žmogus giliau galvojęs aiškiai mato, kad tuo keliu nėra galimumo nei gyvybės pradžios įtikinamai išaiškinti, nei vieno organiškoj gamtoj plano buvimą moksliškai įrodyti. Abu tuodu faktu lieka pigiai suprantamu ir neabejotinu, pripažinus augmenijos ir gyvijos pradžią vien aukščiausios tveriančios ir tvarkančios Išminties padaru. Nes protą pilnai patenkinti tegali tik gilesnė kreacionizmo ir transformizmo sintezė. Dėliai to, kaip jau aukščiau esam matę, katalikų teologija nėra absoluti transformizmo smerkėja. Ji nedraudžia jo taikinti augmenijai ir gyvijai, jo taikymą žmogui tepripažįsta leistiną vien žmogaus kūnui, ir tai tik su tam tikrais aukščiau pažymėtais apribojimais; žmogaus gi sielai, kaipo tiesioginiam Dievo padarui, laiko transformizmą visai nepritaikoma, nes žmogaus panašumas gyvuliams baigiasi jo kunu; savo siela jis pridera aukštesniam pasauliui: per ją jis yr sukurtas ne į gyvulio, bet į Dievo paveikslą ir panašumą, kaip tai ir pažymėta Biblijos pradžioje.

VI.

Tasai žmogų iš gyvulių išskiriąs panašumas Dievui apsireiškia pirmiausia žmogui įgimtoj kūrimo galioj. Dievas visa

---

Bet kažin, ar nebūtų dar kilnesnė, jei įsivaizduotumėm jog tos pat dvasios gieda tą pat giesmę bedalyvaudamos pasaulio kūrimo darbe, kaipo Dievo valios vykintojos?..

ko Tvėrėjas, norėjo, kad ir žmogus, Jo paveikslas, taptų mažu kūrėjėliu, išradinėtų ir tvertų naujus sau reikalingus daiktus ir tuomi papildytų Dievo kūrimo darbą žemėje. Ir žmogus darė tai nuo pat savo atsiradimo. Tai matom iš pirmųjų žmonijos pėdsakų, iš seniausių žmogaus būstinių, iš nubrėžtų olų sienose senovės žvėrių paveikslų, iš užsilikusių titnago kirvukų ir kitokių įvairių pabuklų ir papuošalų.

Pas gyvulius, net ir artimiausius žmogui (k. š. bezdžiones) nieko panašaus nerandame. Jos jokio išradimo nėr padarę, jokio elementariausio prietaiso nėr pasigaminę, nors laiko tam yr turėję net daugiau, būdamos, transformistų išmanymu, daug senesnės už žmogų. Žiūrint materialisto akimis tasai skirtumas kūrybos atžvilgiu yra tiesiog neišaiškinamas. Nes klausimui: dėlko žmogaus kūryba yra beribė, o gyvulių nė kiek nesiplečianti, tėra tik vienas racionališkas atsakymas: negavę iš Dievo einančios kūrybinės, nemirios dvasios, gyvuliai ir nesugeba nieko sutverti. Visa ką jie padaro, k. š. paukštis — lizdą, bitė — korį, voras vortinklį ir t. t., eina iš jų instinkto ir tedera vien jų gyvybei bei veislei palaikyti. Toliau už to tikslo jų „kūryba“ nesiekia. Todėl jų ,,kūryba“ yra vien statiška, nesąmoninga, minimališka, o žmogaus kūryba yra dinamiška, sąmoninga, beribė. Visa mūsų šių dienų aukštoji kultūra, visi išradimai susisiekimo srity, visi architektūros, technikos, literatūros ir tapybos šedevrai, yra tos beribės žmogaus kūrybos padarai, jam įgimtos kūrimo galios vaisiai. Tokią tvėrimo galią yra turėjęs jau ir pirmasis, mums nežinomu būdu iš Dievo rankų išėjęs žmogus.

Arčiau nupiešti jo fizišką išvaizdą mokslas nesugeba, bet turi davinių manyti, jį, net ir po nuopolio, nepanešėjus gyvuliui, nes turėjus tikrą protą ir laisvą valią, sugebėjus prieiti pažinimo savo sielos ir Kurėjo Dievo, o drauge ir savo morališkos atsakomybės ir pareigos Dievą gerbti.

Tiesa, mes negalime pasakyti, jį turėjus platų mokslą, žinojus gamtos paslaptis ir sugebėjus sunaudoti visas materiales pasaulio energijas. Tačiau sutvertas pažangai, jis savo ainijoj yr palengvėl žengęs priekin visose mokslo ir technikos srityse; ir tuo nuo pat savo atsiradimo skyrės nuo gyvulių, neįstengiančių nei žingsnio pirmyn pažengti. Todėl žmogus nėr pakiles iš gyvulybės į dabartinį savo aukštį, bet pačiame sutvėrimo akte gavęs

protingą, nemirią sielą, jis nuolat žengia rutulojas iš žemesnio kultūros laipsnio į aukštesnį.

Toji kultūra pradžioj be abejo yr buvus prastoka. Pastatyti patogioj srity, kurios geografiškoji padėtis arčiau mums lieka nežinoma, pirmieji žmonės yr gyvenę misdami žemės vaisiais. Ainijai bedaugėjant, teko kelti žemės kultūrą, didinant jos derlių arba sumaniau bemedžiojant. Tam tikslui žmonės yr pasigaminę įvairių prietaisų ir ginklų. Juos darės jie iš pirmos pasitaikiusios medžiagos, k. š. iš akmens, vėliau ją tinkamiau apdirbdami. Ilgainiui žmonės yr susipažinę su metalais.

Ainijai dar labiau badaugėjant ir civilizacijai bekįlant, atsirado neišvengiamų susirėmimų ir kovų, ypač dėl maisto. Pirmykščioj vietoj pasidarius gyventi ankštoka, teko noroms nenoroms skirtis. Gyvesni ir stipresni ėjo ieškotis sau maisto ir ramybės kitur. Nešdamies su savimi šeimynų tradicijas ir ginklų darymo meną, jie pradėjo kolonizuoti žemės paviršių, Civilizacijai pirmykščioj vietoj tolyn bekylant, išeiviai beklaidžiodami kultūros neliestose šalyse, gaudavo pritirti vargo ir įvairių pavojų. Vieni užėję turtingesnių sričių, ilgainiui iškildavo bekultūrėdami; kiti, patekę į nederlingus bei gyvenimui nepatogius plotus, gaudavo skursti ir net dalinai išsigimti.

Be to klimatui, maistui ir kitoms gyvenimo aplinkybėms žiloj priešistoriškoj gadynėj daug smarkiau veikiant, keitės dalimi ir žmonių išvaizda. Iš čia ilgainiui atsirado įvairių žmonių rasių, baltų ir varsuotų.

Toks tai bendrais bruožais yra buvęs žmonijos evoliucijos vaizdas. Jį patvirtina tiek senovės istorija, tiek ir pati preistorija. Tas vaizdas tur svarbos tuo atžvilgiu, kad jis nušviečia mums du svarbiausiu faktu: iš vienos šalies žmonių prigimties vienumą, o iš antros jų nepaliaujamą žengimą pirmyn.

To pirmyn žengimo tempas yra ir buvo nelygus. Šiandien civilizuoti kraštai kįla greičiau, o necivilizuoti lėčiau. Senovėj tas kilimas yr buvęs dar lėtesnis. Dėliai to šių dienų mokslininkai tvirtina, žmoniją esant daug senesnę, negu viduramžiais manyta. Jų išmanymu, žmonijos pradžios reikią ieškoti pastarojoj k e t v i r t i n ė j g a d y n ė j. Kiti drąsesni nukelia žmonių atsiradimą net į dar scnesnę, t r e t i n ę g a d y n ę.

Pavertę tas gadynes metais, jie žmonijos senumui gauna milijonus metų. Kam tai patinka, gali sau sveikas į tai tikėti, nes Biblija apie žmogaus pradžią tepažymi tik tiek, kad jis buvo

sutvertas p o a u g a l ų i r g y v u l i ų, pačioj tvėrimo šeštadienio pabaigoj, b e t k a d a, p r i e š k i e k m e t ų, apie tai jokių nurodymų neduoda. Taigi ar žmogus yr sutvertas prieš 10.000, ar prieš 100.000, ar prieš 1.000.000 metų, tikybai vistiek, nes pačios Biblijos pasakymu, pas Dievą viena diena yra kaip tūkstantis metų. Dėliai to ir kat. bažnyčia griežtai nustatytos pirmųjų žmonių tvėrimo chronologijos neturėjo ir neturi. Chronologija yra tam tikras mokslo dalykas, o Biblijai, kaip aukščiau esam matę, rūpi ne mokslas, bet tikybos dalykai.

26. IV. 26 Kaune.

Katalikiškojo transformizmo 50 metų jubiliejus.¹)

(1871—1921).

Praeitam straipsny esam trumpai nurodę, koks transformizmas katalikui yra priimtinas, koks ne. Čia žvilgtelsime atgal į katalikiško transformizmo praeitį ir nurodysime dabartinį jo būvį.

Transformizmu vadinama teorija, kuri augmenijos ir gyvijos veisles laiko kintamomis ir tuo jų kitimu aiškina floros ir faunos išsirutuliojimą žemėje. Kaipo toksai, transformizmas pripažįsta gyvoje gamtoje evoliuciją bei raidą.

Transformizmui priešinga yra fiksizmo teorija. Ji augmenijos ir gyvijos veislių kilimą absoliučiai paneigia ir jokios gamtoje evoliucijos nepripažįsta. Fiksistų išmanymu augalų bei gyvulių veislės lieka amžinai pastovios, nekintančios.

Fiksizmas daugiausia šalininkų teturi teologuose, kurių dauguma po šiai dienai tebelaiko visą augmeniją ir gyviją tiesioginiu Dievo kūrimo padaru. „Visos jų veislės to paties Dievo tapę palaimintos, geromis pripažintos, taigi ir esą nereikalingos jokio patobulinimo evoliucijos keliu“.

Gamtininkai beveik visi laikosi transformizmo, kuris šiandieną, galima sakyti, ir yra virtęs bendra gamtos tyrėjų pažiūra. Tačiau turime čia pažymėti, kad transformizmo esama ne vienos rūšies. Jų svarbiausios yra trys: transformizmas Lamarckinis, transformizmas Darvininis ir galop transformizmas katalikiškasis. Šiame straipsny kalbėsime vien apie šį pastarąjį.

Jo autorium yra katalikas zoologas profesorius Jurgis Mivartas. Jis 1871 m. yra išleidęs Londone veikalą „On the Genesis of species“, kuriame pirmą kartą iš katalikų šalies išreikšta teorija apie rūšių kitimą apskritai ir apie žmogaus kūno išsirutuliojimą iš žemesnių gyvių. Kai dėl žmogaus sielos, tai Mivartas draug su visais katalikų teologais laikė ją tiesioginio Dievo kūrimo padaru. Ši teorija pavadinta katalikiškuoju darvinizmu, bet mūsų išmanymu, jai labiau

¹) Sk. „Draugijos“ 1921 m. 9-10 n-rį.

sutvertas po augalų ir gyvulių, pačioj tvėrimo šeštadienio pabaigoj, bet kada, prieš kiek metų, apie tai jokių nurodymų neduoda. Taigi ar žmogus yr sutvertas prieš 10.000, ar prieš 100.000, ar prieš 1.000.000 metų, tikybai vistiek, nes pačios Biblijos pasakymu, pas Dievą viena diena yra kaip tūkstantis metų. Dėliai to ir kat. bažnyčia griežtai nustatytos pirmųjų žmonių tvėrimo chronologijos neturėjo ir neturi. Chronologija yra tam tikras mokslo dalykas, o Biblijai, kaip aukščiau esam matę, rūpi ne mokslas, bet tikybos dalykai.

26. IV. 26 Kaune.

Katalikiškojo transformizmo 50 metų jubiliejus.[1])

(1871—1921).

Praeitam straipsny esam trumpai nurodę, koks transformizmas katalikui yra priimtinas, koks ne. Čia žvilgtelsime atgal į katalikiško transformizmo praeitį ir nurodysime dabartinį jo būvį.

Transformizmu vadinama teorija, kuri augmenijos ir gyvijos veisles laiko kintamomis ir tuo jų kitimu aiškina floros ir faunos išsirutuliojimą žemėje. Kaipo toksai, transformizmas pripažįsta gyvoje gamtoje evoliuciją bei raidą.

Transformizmui priešinga yra fiksizmo teorija. Ji augmenijos ir gyvijos veislių kilimą absoliučiai paneigia ir jokios gamtoje evoliucijos nepripažįsta. Fiksistų išmanymu augalų bei gyvulių veislės lieka amžinai pastovios, nekintančios.

Fiksizmas daugiausia šalininkų teturi teologuose, kurių dauguma po šiai dienai tebelaiko visą augmeniją ir gyviją tiesioginiu Dievo kūrimo padaru. „Visos jų veislės to paties Dievo tapę palaimintos, geromis pripažintos, taigi ir esą nereikalingos jokio patobulinimo evoliucijos keliu“.

Gamtininkai beveik visi laikosi transformizmo, kuris šiandieną, galima sakyti, ir yra virtęs bendra gamtos tyrėjų pažiūra. Tačiau turime čia pažymėti, kad transformizmo esama ne vienos rūšies. Jų svarbiausios yra trys: transformizmas Lamarckinis, transformizmas Darvininis ir galop transformizmas katalikiškasis. Šiame straipsny kalbėsime vien apie šį pastarąjį.

Jo autorium yra katalikas zoologas profesorius Jurgis Mivartas. Jis 1871 m. yra išleidęs Londone veikalą „On the Genesis of species“, kuriame pirmą kartą iš katalikų šalies išreikšta teorija apie rūšių kitimą apskritai ir apie žmogaus kūno išsirutuliojimą iš žemesnių gyvių. Kai dėl žmogaus sielos, tai Mivartas draug su visais katalikų teologais laikė ją tiesioginio Dievo kūrimo padarū. Ši teorija pavadinta katalikiškuoju darvinizmu, bet mūsų išmanymu, jai labiau

[1]) Sk. „Draugijos“ 1921 m. 9-10 n-rį.

pritinka kat. transformizmo vardas; dėliai to mes ją toliau taip ir vadinsime.

Savo pasirodymu ji padalino katalikus į du būriu: vieni ją su džiaugsmu yr priėmę, kaip tinkamiausį ginklą kovai su bedieviškuoju darvinizmu, kuris anais laikais (1870—1895) buvo įsivyravęs visose gamtamokslio šakose. Tos Mivarto teorijos šalininkai stengės ją teologiškai pateisinti nurodinėdami, kad ji nėra visai nauja, kad panašias pažiūras buvo jau pirmais krikščionybės amžiais išreiškę Bažnyčios Tėvai šv. Augustinas ir šv. Ambroziejus. Tos taktikos laikės katalikai „pažangininkai".

Visai kitom akim yra pažiūrėję į Mivarto hipotezę katalikai konservatistai. Šie kategoriškai paskelbė ją tiek esant tevertą, kiek ir pats bedieviškasis darvinizmas. Jie tikrino radę joje daug neaiškumų, nekonsekvencijų ir nutylėjimų, todėl ir buvo tikri, kad Roma greit ją pasmerksianti. Tai atrodė labai panašu į tiesą. Mivarto priešams iš čia buvo daug vilties, o jo draugams daug susirūpinimo. Tačiau Bažnyčia tarės, būsią geriau šiuo klausimu savo autoritetingo balso tuo tarpu visai nekėlus. Tuo būdu Mivarto teorija tebėra po šiai dienai Romos nei pagirta nei pasmerkta, bet kat. teologų (pav. Tanquerey'o ir k.) laikoma per drąsi (temeraria).

Šiandien nuo anų laikų yra jau praslinkę 50 metų. Per tą laiką turėta daug progų tiek už, tiek prieš kat. transformizmą stoti žodžiais ir darbais. Kokiame gi stovy tebėra nūn ši tiek ginčų sukėlusioji problema? Ypač, kaip katalikų mokslininkų žiūrima į natūralės žmogaus kūno iš žemesnių gyvių kilmės hipotezę?

Konservatistai katalikų teologai griežtai ją smerkia. M. J. Scheebenas[1]), pav., savo plačiame teologijos vadovėly nuomonę apie gyvuliškąją žmogaus kūno kilmę vadina tiesiog eretiška. Hurteris[2]) laiko ją absoliučiai klaidingą, kaip prieštaraujančią protui ir šv. Raštui. Net ir Pohle[3]), kurs kitur pasirodo švelnesnių pažiūrų šalininkas, Mivarto teoriją kategoriškai atmeta. Jo išmanymu ji, „kad ir nesanti gal eretiška, visgi prieštaraujanti tiek natūraliai Biblijos žodžių prasmei, tiek pačiam krikščioniškam kūrimo supratimui.

---

[1]) M. J. Scheeben Lehrbuch der Dogmatik 1878, II 144.

[2]) H. Hurter. Teol. Dogm. Compendium Oeniponti 1900, II[10], 232.

[3]) Pohle. Lehrbuch der Dogmatik, 1908 I,[3] 424.

Nuo konservatistų dogmatikų neatsilieka ir konservatistai egzegetai. Jie stato ištisą eilę įrodymų už tiesioginį Dievo įsikišimą žmogaus kūno kūrime. Kas norėtų arčiau susipažinti su tais įrodymais, tepaskaito Hummelauerio [1]) Aem. Schoepferio [2]) ir k. atatinkamus veikalus.

Tačiau netrūksta teologų (k. š. Ardouin, Delsaux, Duilhé de Saint-Projet ir k.), kurie nesibaido transformizmo apskritai ir net jo pritaikinimo žmogaus kūno genezei moksliškai išaiškinti. Jie nurodo, kad visa Biblijos kūrimo istorija yra perdėm antropomorfiška ir kad todėl aprašytasai ten žmogaus kūno iš žemės tvėrimo būdas reikia imti platesne prasme. Be to iš bibliškojo pasakojimo apie žmogaus kūrimą savaime aišku, jog to pasakojimo tikslas buvęs pamokyti žmogų, kad ir jo kūnas taip pat kaip ir kiti daiktai yra Dievo sukurtas. Bet į klausimus: kaip Dievas yra sukūręs žmogaus kūną, kiek tam darbui suvartojęs laiko: vieną sekundą ar milijonus metų, o taipgi ir kas tai buvo tas žemės molis, iš kurio žmogaus kūnas buvo sukurtas, ar tai buvo neorganiškoji materija, ar organiškoji ir t. t., atsakymo Biblijoje visai nerandame. Taigi ką Hummelaueris ir kiti egzegetai sako įrodinėdami tiesioginį Dievo įsikišimą žmogaus kūno (o ypač Ievos) kūrime, visai tai neturi nusveriančios vertės, nes galima tai gerai sutaikinti ir su priešinga nuomone, remiantis žinomąja vizijos hipoteze, kuriai net ir pats Hummelaueris pripažįsta nemaža svarbos [3]). Ir iš tikrųjų iš paties Biblijos teksto matome, jog, Dievui kuriant Ievos kūną, Adomas buvęs užmigdytas, taigi Ievos kūrimą jis yra matęs tam tikrame dvasios regėjime bei vizijoje. Iš čia galima spėti, Adomui panašioj vizijoj buvęs apreikštas ir jo paties kūno sutvėrimas. Bet vizijoje paprastai nurodoma, kas daros bei kas įvyksta, o ne kaip daros ir kaip įvyks. Pilnos tapatybės tarp realybės ir vizijos paprastai nebūna.

Be bibliškų dauguma teologų daro dar transformizmui ir kitų priekaištų, imamų iš paties gamtamokslio. Šie, galima sakyti,

---

[1]) Hummelauer S. J. Comment. in Genesim Parisiis 1895, 129 ir sek.

[2]) Aem. Schoepfer. Geschichte des A. T. mit besonderer Rücksicht auf das Verhältniss von Bibel und Wissenschaft, Brixen 1902 44 ir sek.

[3]) Bet po Bibliškosios Komisijos nusprendimo iš 1909 m. birželio 30 d., kad, šiandieną, net ir laikantis vizijų teorijos reikia pripažinti, kad tose vizijose glūdi istoriškas populerus Dievo kūrimo darbų aprašymas.

yra daug svarbesni neg teologiškieji, nes remdamies to paties gamtamokslio faktais gali sugriauti nevieną transformizmo pamatą, — kaip tai faktiškai ir yra atsitikę su Haeckelio konkretizuotu darvininiu transformizmu.

Ar panašus pavojus negresia ir katalikiškajam transformizmui? Ar jo pamatai tvirtesni už darvininio?

Norint čia turėti savo nuomonė, reikia susipažinti bent su svarbesniais argumentais, už katalikiškąjį transformizmą ir prieš jį.

Kat. transformizmo šalininkai, kaip jau esam aukščiau paminėję, nurodo pirmiausia, jog žymiausiu jų pranokėju yr buvęs šv. Augustinas. Šis Bažnyčios Tėvas be abejo didžiausias krikščionijos išminčius. Jo pažiūra šiame klausime daug sveria. Jis tvirtino žmogaus kūną buvus ne tiesioginiai Dievo sukurtą, bet išsirutuliojus iš tam tikros pirmykščios sėklos bei gemalėlio. „Žemė yr gavus iš Dievo galią sudaryti žmogaus kūną, bet tiktai jį vieną“ [1]). Augustino pažiūros šiuo klausimu plačiau yr išdėtos Grassmanno [2]) monografijoj.

Augmenų ir gyvulių transformizmui palankus yra ir šv. Tomas Akvinietis. Jis savo Teologiškoj Sumoj [3]) cituoja šv. Augustino žodžius: „In prima institutione naturae non quaeritur miraculum, sed quid natura rerum habeat“ [4]) ir pripažįsta tikybai neprieštaraujančią šv. Augustino hipotezę, kad Dievas pradžioje sukūręs viską užmazgoje (seminaliter), tai yra lyg būtų įbėręs žemėn tam tikrų sėklų, iš kurių ilgainiui visa augmenija ir gyvija išsirutuliojus. O jei tas transformizmas bei evoliucija yra pripažįstama floros ir faunos srity, tai dėlko jos netaikinti ir žmogaus kūnui, juoba, kad šv. Ambroziejaus pasakymu, [5]) žmogaus kūnas yra sukurtas tuo pat planu, kaip ir gyvulių kūnai (anima... ad imaginem Dei, corpus autem ad speciem animalium). Netrūksta transformizmui palankių nuomonių ir pas kitus Bažnyčios Tėvus. Pav., šv. Efremas, Jonas Auksaburnis, Bazilius yr manę paukščius išsirutuliojus iš gyvių, turėjusių žuvų pavidalą.

Senoji scholastika irgi nebuvo transformizmui principialiai priešinga. Ji, pav., yr mokinus, kad žmogaus gemalas įgaunąs ne-

---

[1]) S. Augustinus De Genesi ad litteram 6, 2,22

[2]) Grassmann. Die Schöpfungelehre die hl. Augustinus und Darvins. Regenstrug 1889.

[3]) S. th. 19. 67a. 4 ad 3.

[4]) De Gen ad lit. 2,1.

[5]) S. Ambrosius Hexaemeron V17.

miriąją sielą ne prasidėjimo valandoj, bet po tam tikros evoliucijos. Iš pradžių žmogaus gemale veikianti augalinė siela, vėliau gyvulinė ir tik evoliucijai baigiantis jų vietą užimanti dvasinė. Šią pažiūrą scholastika yr paėmus iš Aristotelio. Žymiausias iš scholastikų šv. Tomas Akvinietis aną embriologiškąjį procesą aprašo šiais žodžiais: „Kadangi atsiradimas ko nors viena visada yra lydimas kito pranykimu, todėl reikia pasakyti, jog, kaip pas žmogų, taip ir pas kitus gyvius, pranykimas pirmykščios gyvybės formos įvyksta tik tuomet, kai jos vietą užima tobulesnioji ir tai tuo būdu, kai naujoji gyvybės forma įgauna visa tai, ką yr turėjus pirmesnioji ir net daug daugiau... Taigi ir galima sakyti, kad dvasinė siela yra Dievo kūriama evoliucijos pabaigoje ir kad ji drauge įgauna augalinės ir gyvulinės sielos ypatybių, šiom abiem dingstant“ [1]).

Vadinas, gemalo evoliucija esanti gimusio žmogaus miniatūra, nes, teisingu Atenagoro pasakymu, žmogus egzistuoja kaip akmuo, auga kaip augalas, jaučia kaip gyvulys ir mąsto kaip angelas [2]), kitaip sakant, jis tebeturi visas esimo lytis, kurias savo protu dar kilnesnes padaro.

Šiai senai scholastikų teorijai nesipriešina naujausi embriologijos daviniai. Remdamasis Hertvigo (Ueber Embryologie), ir Preyerio (Physiologie des Embryo) veikalais Mercieras tvirtina, kad žmogaus gemalo evoliucijoj mokslas aiškiai atskiria tris fazes. Pirmojoj jis panėši į augalą, antrojoj į gyvį, ir tik trečiojoj tevirsta žmogum.

Trejopos žmogaus sielos teorija, [3]) viešpatavusi viduramžy ir vėliau, išsilaikė teologų tarpe iki pat XIX amžiaus. Tik įsivyvyravus darvinizmui, jos pradėta vengti ir ji pakeista nauja — apie vieną dvasinę sielą, susijungiančią su gemalu pačiame jo prasidėjimo momente. Aišku, kad tą pažiūrų permainą yr iššaukę teologuose ne tiek dogmatiški principai, kiek visai pašaliniai atžvilgiai, būtent, noras palengvinti sau darbą kovoj su bedieviškuoju darvinizmu. Faktiškai gi net pačios sielos transformizmas — iš augalinės į gyvulinę, iš gyvulinės į dvasinę— scholastikų nebaidė.

Galop aukščiau minėtas antropomorfiškasai Biblijos pasakojimas apie žmogaus kūno kūrimą, atrodo irgi įnepriešingas kat.

---

[1]) S. Thomas. Summa theol. lq. 118 a. 2 ad 2.

[2]) Atenagoras. Iš numirusių atsikėlimas.

[3]) Jos laikės ir Dantė, apdainavęs ją savo „Dieviškojoj komedijoj“. Gemalo sielų trejopume jis yr matęs šv. Trejybės atspindį.

transformizmui. Šio pasakojimo antropomorfiškąjį charakterį mielai pripažįsta dauguma teologų. Visose kat. teologiškose mokyklose šiandieną mokinama, jog esą galima bibliškąjį „Šešiadienį“ aiškinti kaip kam tinkama, kad tik nebūtų keliama abejojimo dėl teksto tikrumo ir jo įkvėpimo. O jei taip, tai ir tekste apie žmogaus kūno kūrimą galima literalės prasmės nesilaikyti, juoba, kad tas kūrimas yr buvęs ne iš nieko, bet iš jau pirma sutverto „žemės molio“. „Dėl ko gi tik toji vienintelė vietelė Šešiadieny, kur kalbama apie žmogaus kūrimą, turėtų būti visada imama literale prasme?“ klausia tėvas Ganderis[1]). Iš čia matom, jog esama ne vieno argumento, nurodančio, jog kat. transformizmo hipotezė yra panaši į tiesą (probabilis) ir neprieštaraujanti gerai suprastoms tikybos tiesoms.

* * *

Bet ir kat. transformizmo priešininkai turi ne vieną argumentą.

Pirmiausia jie nurodo, kad nėsą svarbios priežasties atsitraukti nuo literalės prasmės „Šešiadienio“ tekste apie žmogaus kūrimą.

Antra — primena faktą, jog Vatikano susirinkime Dogmatiškoji komisija buvo parengusi kanoną: „Jei kas ginčija, kad visa žmonija yra kilusi iš vieno bendro tėvo, teesie nuo Bažnyčios atskirtas“.

Trečia — pabrėžia esminį skirtumą tarp žmogaus ir gyvulio sielos. Siela gi yra esminė žmogaus dalis. Jei žmogaus kūnas būtų kilęs evoliucijos keliu iš žemesnių gyvių, tai reiktų pripažinti, kad ir žmogaus siela yra kilus iš gyvulių sielos. Bet Bažnyčios mokslu žmogaus siela yra tiesioginis Dievo padaras. Taigi transformizmas, ar jis bus šioks ar toks, esąs priešingas aiškiai Bažnyčios dogmai.

Be to ir pats gamtamokslis nepritariąs transformizmui, nes kol kas jokios tarpinės grandies tarp žmogaus ir artimiausių jam bezdžionių nesurasta. „Paleontologija nežino gyvuliškų žmogaus pranokėjų“. Šie Branco's žodžiai, pasakyti paleontologų kongrese prieš 19 metų, pasilieka teisingi ir po šiai dienai.

Mokslas yra konstatavęs labai didelį skirtuma tarp žmogaus ir bezdžionės jų smagenų didumo ir svarumo atžvilgiu. Gi-

1) M. Gander. Abstammungslehre. Efnsiedeln 1907.

musio vaiko smegenys augdamos priauga 1100 gramų viršaus; tuo tarpu gimusio gorilos smegenys teužauga tik apie 60 gramų.

Yra ir kitų žymių anatomiškų skirtumų žmogaus kiaušo, kojų, odos struktūroj, kurių transformizmas kol kas neįstengė tinkamai išaiškinti. Tuo būdu pats gamtamokslis nurodo, jog tarp žmogaus ir artimiausių jam gyvulių net ir kūno atžvilgiu yra didelis tarpas, kurio evoliucija neturi kuo užpildyti.

Galop pastarais laikais net ir pačių gamtininkų tarpe ima rastis fiksistų, nepripažįstančių augmenijoj ir gyvijoj jokio transformizmo ir jokios evoliucijos. Vienu iš tokių yra prof. D-ras Alb. Adamkiewicz'ius, kurs savo naujausiam veikale: Die Eigenkräfte der Stoffe, das Gesetz von der „Erhaltung der Materie" und die Wunder im Weltall; Berlin Simion, 1920 tvirtina, jog „gyvi padarai iš pat pradžios turėjo būti tokie, kokie jie yra šiandieną ir jog jokio kilimo iš prasčiau organizuotųjų prie tobuliau organizuotųjų negalėjo būti"[1]). Gyvių atsiradimo priežastį d-ras Adamkiewicz'ius mato ne Dievo kūrime, bet tam tikrų materijos jėgų (die Eigenkraft) veikime. Savo pažiūras į tą dalyką šis mokslininkas yr plačiau išdėjęs veikale: „Die Formel der Schöpfung" [2]). Jo turinys paties autoriaus sutrauktas trumpon tezėn skamba šitaip... „Die Eingenkraft der Erdobertläche in einer gewisser Phase ihrer Abkühlung es war, die die organische Welt etappenweise mit einem Schlage und in höchster Vollendung so geschaffen haben dürfte, wie etwa auch heute noch die Eigenkraft der höchst organisierten Gebilde der Schöpfung, der Ganglienzellen der Grosshirnrinde, aus derer Substanz vor unserem inneren Auge mit einem Schlage eine voll-

---

[1]) Pglk Dr. J. Ude. Kann der Mensch vom Tiere abstammen Graz 1914.

Dr. Ude. Der metaphysischer Beweis für die Unmöglichkeit der Tierabstammung des Menschenleibes. München 1917.

L. abbé Leroy. Pour et contre Evolution Paris 1901 2 vol.

A. Ruf Wie steht es mit dem naturwissenschaftlichen Beweisen für die Tierische Abstammung des Menschen. Merentheim 1918.

[2]) Op. c. 82 p. Štai kaip skamba tas sakinys originale: „Schon hieraus ergibt sich, das die Lebewesen gleich am Anfang so gevesen sein müssen, vie sie heute sind und das niemals ein Aufstieg von einfacheren zu höherer organisierten Geschöpfen stattgefunden haben kann". Čia turime pažymėti, kad prof. Adamkiewicz'ius yra grynas pirmeivis ir griežtas stebuklų priešininkas.

endete Welt den Wiederschein des Alls — erschaft in ihren Gebilden des Traumes“.

Vadinas, čia tvirtinama, jog gyvijos kūriamoji priežastis esanti tam tikra materijos jėga; ji tegalėjus apsireikšti žemės kevalui užtektinai ataušus; gyviai atsiradę vienu laiku, susyk visoj savo tobulybėj.

*
* *

Iš čia matom, jog ir fiksizmas nėra visai dingęs[1]). Taigi pasirinkimas kurios nors iš dviejų pažiūrų: transformizmo ar fiksizmo, nėra lengvas dalykas. Priėmus vieną — reikia sugriaut antrojo argumentus. Bet tas darbas yra dar sunkesnis. Kad nei transformistai nėr ligšiol moksliškai nuveikę fiksistų, nei fiksistai transformistų -— tai yra faktas. Taigi, laikantis mokslo principų negalima nei fiksizmas, nei transformizmas laikyti moksliškomis teorijomis: abi tiedvi pažiūri tebėra kol kas vien mokslo hipotezių stovyje. Bažnyčiai nieko čia nenutarus, katalikas turi teisės rinktis iš jų dviejų, kuri jam atrodo labiau įtikinanti. Bet priėmęs kartą nors, turi stengtis pateisinti ją iki galo. Taręs A — tur tarti B, C ir ir t. t. iki Z. To reikalauja logika ir mokslo metodas.

*
* *

Kadangi kova tarp fiksizmo ir transformizmo labiausiai sukas apie žmogų, jo kilmę bei pradžią, tatai ir pagvildenkim kiek plačiau „žmogaus paslaptį“, kad geriau suprastumėm, kas jis yra ir kieno paveikslu jis sukurtas: Dievo ar gyvulio?

---

[1]) Jis turi savo atstovų ir mūsų Vytauto D. universitete prof. Landau'o asmeny.

Žmogaus paslaptis.[1])

(Aotropologiškasis klausimas proto ir tikybos šviesoj).

Pasaulio kūrimo darbą Dievas, kaip žinom, yr užbaigęs mažyčio pasaulio — žmogaus sukūrimu. Kaipo betarpiškas Dievo padaras, žmogus buvo iškeltas aukščiau už kitas žemiškas būtybes. Jis buvo skirtas sueiti į sąmoningus santykius su Dievu. Bet žmogus, neišsilaikęs pirmykščioj aukštybėj, nupuolė, įžeisdamas Dievą savo nepaklusnumu. Jei žmogus būtų buvęs pats sau paliktas, jo nupuolimas būtų turėjęs virsti jo visišku prapuolimu. Bet Dievas nenorėjo jo pražūties, todėl parodęs savo begalinę galybę ir išmintį pasaulio ir žmogaus sukūrime, apreiškė savo dar brangesnį tobulumą — gailestingumą ir meilę žmonijos atpirkime. Tuo būdu mūsų sandora su Dievu remias dabar trimis aukščiausiomis ir paskutinėmis tikybos tiesomis: teologiškąja bei Dievo Kūrėjo paslaptimi, kristologiškąja bei atpirkimo paslaptimi ir antropologiškąja bei žmogaus paslaptimi. Pirmos dvi jau yra ganėtinai išaiškintos visuotinų santarybų nustatymuose. Trečioji gi — žmogas paslaptis tebėra dar mums tamsi ir gali būti išaiškinta tik ateityje. Šio uždavinio išsprendimas, t. y., protui tikybai ir pededant, tos paslapties nušvietimas kaip tik ir įeina antpologiškajin klausiman, kuriam paaiškinti ir patieksime čia keletą teologiškų ir filosofiškų pastabų.

I.

Visa, kas ligšiol sugalvota antropologiškajam klausimui išspręsti, susideda iš atskirų bandymų egzegetiškai nušviesti šie pirmojo Biblijos puslapio (Gen. I,· 26-27) žodžiai: „Padarykime žmogų į mūsų paveikslą ir mūsų panašumą“. Ką gi jie reiškia ir kaip jie reika suprasti?

Šv. Rašto žinovai šiame klausime yra išreiškę įvairių nuomonių. Vieni, laikydami „panašumą“ — „paveikslo“ sinonimu, mano čia esama ne dviejų atskirų idėjų, bet tik vienos, nes antrasis daiktvardis, jų išmanymu, esąs tik „sustiprinimas pirmojo“.

1) Sk. „Draugijos“ 1908 m. 13 n-rį.

ir todėl visą aną sakinį parafrazuoja šiaip: „Padarykime žmogų į mūsų panašiausį paveikslą". Tos nuomonės laikosi žinomas biblistas Kanlenas, mūsų Šv. Rašto vertėjas arkivysk. J. Skvireckas ir kiti.

Bet yra egzegetų, kurie „paveikslą" ir „panašumą" griežtai skiria ir todėl minėtąjį Šv. Rašto sakinį parafrazuoja žodiais: „Padarykim žmogų taip, kad jis būtų mūsų paveikslas dėliai savo panašumo į mus"[1]).

Pirmoji nuomonė remias vien filologija, tariamąja hebrajų kalbos dvasia, bet suplakdama dvi atskiri idėji (paveikslo ir panašumo) vienon, tuomi pat gerokai atsitraukia nuo Biblijos teksto. Be to dar ji permaž teatsižvelgia ir į pozityviąją teologiją, ypač į tokiuos autoritetus, kaip šv. Tomo Akviniečio, šv. Bonaventūros, Petavijaus, Scheebeno ir k., o taip pat ir į Rytų Bažnyčios teologus, kurių dauguma rimtai gvildena skirtumą tarp Dievo paveikslo žmoguje ir Jo panašumo [2]). Tuo remiantis, mums ir atrodo, kad antroji nuomonė kur kas geriau duodas sutaikoma ir su Šv. Rašto tekstu ir su visuotinosios Bažnyčios padavimu. Dėliai to mes čia ir laikysimės jos.

Nustatę Gen. I, 26—27 teksto prasmę, patyrinėkim nūn, kas gi yra tas Dievo paveikslas ir panašumas žmoguje, ir ką apie tai sako Bažnyčios Tėvai ir vėlesnieji kat. teologai?

Kaip kitos tikybos tiesos, taip ir ši paaiškėjo nesusyk. Vieni Bažnyčios Tėvai tą Dievo paveikslą ir panašumą yra matę žmogaus kūne, kiti jo sieloje. Dievo paveikslas žmogaus kūne šv. Tėvams buvo ne visai aiškus. Šis dažniausia identifikuota su stačiu žmogaus stuomeniu, jo aukštyn iškelta galva, ko nėra pas gyvulius ,,palinkusius į žemę" (šv. Augustinas). Tuo būdu žmogus net ir paviršutine savo išvaizda, sulygintas su gyvuliais, atrodė esąs jų valdovas, karalius, dangaus Karaliaus atvaizdas.

Bet kur kas lengviau Šv. Tėvams buvo surasti Dievo paveikslas žmogaus sieloj. Dievas yra dvasia ir siela yra dvasia. Dievas yra nemirus ir ji nemiršta. Panašumas savaime puola

---

1) Sk. Ks. P. Nowakowski, Dr. św. teol. Uczyńmy człowieka na obraz i podobieństwo nasze. Rozprawa egzegetyczno—dogmatyczna. Warszawa, nakl. księgarni „Kroniki Rodzinnej". 1913, 88 str. in-12, 27 pol.

2) Sk. Dr. J. Matulevičiaus dizertaciją: Doctrina russorum de statu iustitiae originalis. Cracoviae 1903. 52—68 psl.

akin. Plėsdami toliau tą palyginimą šv. Tėvai kas kart arčiau ir griežčiau apibrėžia Dievo paveikslo esmę žmoguje. Ir taip šv. Augustinas mato Dievo paveikslą žmogaus prote, Makarijus Aleksandrietis — žmogaus laisvoj valioj, šv. Ambroziejus— prote ir valioj, šv. Jonas Auksaburnis — Dievo suteiktame žmogui viešpatavime ant jūros žuvų, oro paukščių ir visokių žemės gyvulių.

Kiti eina dar toliau ir bando nurodyti, kame žmoguje apsireiškia Dievo paveikslas, ir kame jo panašumas. Ir taip Jonas Damaskietis žmoguje Dievo panašumą randa „žmogaus proto galioje ir jo valios laisvėje, o Dievo panašumą — dorybėje, kiek žmogus gali jos turėti". Šv. Eucherijus Lionietis bando nustatyti skirtumą tarp Dievo paveikslo ir panašumo rašydamas: „Tarp paveikslo ir panašumo yra tas skirtumos, kad „Dievo paveikslas" yra visuose žmonėse, o „panašumas" tik kai kuriuose. Dievo paveikslas skiriasi nuo Dievo panašumo bei tobulybės, nes Dievo paveikslo žmogus savo sieloje nepraranda net ir nusidėdamas, o Dievo panašumo tepasiekia vien šventosios sielos, nes Dievo paveikslas liečia žmogaus prigimtį, o panašumas pareina nuo malonės".

Sutraukdamas krūvon įvairias Šv. Tėvų nuomones tuo klausimu įžymus kat. biblistas Hummelaueris, S. J. šiaip rašo: „Dievo paveikslas yra visame žmoguje, o labiausia jo sieloj — dvasinėj, nemirioj, protingoj, turinčioj laisvą valią, papuoštoj dorybėmis, bandančioj atvaizduot savy Dievo tobulumus, o antrykščiu keliu — Dievo paveikslas reiškias ir žmogaus kūne dėl jo kilnios išvaizdos, atvaizduojančios Dievo didenybę, o taip pat ir dėl jo kalbos, kuri yra mūsų minčių ir valios reiškėja, pagalios ir dėl išorinių veiksmų, reiškiančių vidaus dorybes" [1]).

Dievo paveikslo ir panašumo žmoguje klausimas yra rūpėjęs ir teologų kunigaikščiui šv. Tomui Akviniečiui. Būdamas priešininkas visokio idėjų painiojimo, jis stengės kuogriežčiausiai atskirti Dievo paveikslą nuo Dievo panašumo žmoguje, kuoaiškiausiai tiedvi idėji nušviesti ir pagilinti. Tam tikslui jis paima paveikslą apskritai, jo esmei apibrėžti nustato tris sąlygas, pažymėdamas, kad paveikslo esmei neužtenka bet kokio panašumo į vaizduojamąjį daiktą, bet reikia, kad panašumas liestų tos pat rūšies daiktą (secundum speciem), arba bent charakterin-

---

[1]) Sk. Nowakowskio op. c. 60 psl. Iš to pat veikalėlio imtos ir kitos šv. Tėvų ir teologų mano čia patiektos citatos.

gą jo žymę (accidens proprium speciei), ir kad todėl dviejų daiktų, pav., baltumas nesudaro jų panašumo. Panašumas atsiranda paveikslą jau nupiešus ir todėl panašumas yra paveikslo tobulumas. Po šių bendrų pastabų šv. Tomas eina prie Dievo paveikslo ir panašumo žmoguje ir skiria jame net trejopą Dievo paveikslą: prigimties, malonės ir garbės danguje (naturae, gratiae, gloriae).

Kitas nemažiau garsus Bažnyčios mokslininkas pal. Bellarminas, gvildendamas tą pat klausimą, taip atsiliepia: „Reikia žinoti, kad į Dievo paveikslą žmoguje yra galima trejopa pažiūra: prigimties, nuolatinio palinkimo (habitus) ir pavienio veikimo atžvilgiu. Iš tų trijų paveikslų kategorijų antrasis ir trečiasis sudaro vien pirmosios kategorijos paveikslo ištobulinimą. Nes, piešiant paveikslą, jei tik yra jame pažymėti linijų bruožai, jau yra tikras paveikslas, kad ir neužbaigtas; kai jis įgaus varsų, taps dar tobulesnis; o kai jame bus žymu net muskulai, gyslos ir kitos smulkmenos, jis pasieks savo aukščiausio tobulumo; tokiuo pat būdu ir protingos sielos substancija jau yra Dievo paveikslas; bet kai ji bus malonės būvy, Dievo paveikslas joje bus tobulas ir dailus, o kai ji dar ir darbu pamils ir pažins Dievą, joj Dievo paveikslas pasieks didžiausio tobulumo ir grožio". Vadinas, Dievo paveikslas sieloje, augant dorybėms, eis kaskart tobulyn, ir Dievo panašumas joje nuolat didės.

Panašiu būdu tą klausimą gvildena Scheeben'as, Hurteris, Pesch'as ir kiti įžymesni kat. teologai. O apie pravoslavų teologus kun. Novakovskis sako, jog „jie net perdėdami stengias visą mokslą apie žmogų paremti Biblijos nurodymais apie mumyse išreikštą Dievo paveikslą ir panašumą" [1]).

Iš šio trumpai suglausto teologiškojo svarstymo, atrodo, kad Dievo paveikslo ir panašumo žmoguje klausimas esąs baigtas, išsemtas, iš visų pusių nušviestas, jog prie jo daugiau nėr kas bepridėti. Kad tikrumoje esama toli gražu netaip, gerb. skaitytojai patys tuojau įsitikins, jei tik nepatingės susipažinti su žemiau dedamomis garsaus lenkų filosofo J. M. Hoene Wronskio pastabomis. Jos galima išreikšti šiomis tėzėmis:

II.

1. Mokslas apie žmogaus sukūrimą į Dievo paveikslą ir panašumą yra patiektas pirmame Genezės knygos perskyrime,

---

[1]) Sk. Ks. Nowakowski op. c. VII p.

draugе su mokslu apie Dievą pasaulio Įkūrėją. Bet jei pirmoji religijos tiesa skelbia Dievą esant dangaus ir žemės Kurėją, o antroji—žmogų esant sukurtą į Dievo paveikslą, tai, anot Wronskio, esą aišku, kad to Dievo paveikslo žmoguje reikia pirmiausia ieškoti ne kur kitur, tik jo kūriamoje galioje (sa virtualité créatrice).

2. Jei Dievas yra Kūrėjas (créateur), tai žmogus, sukurtas pagal Dievo — Kūrėjo paveikslą ir panašumą ir Dievo apdovanotas kūriamąja galia, turi ne kitokį pašaukimą, kaip užbaigti Dievo kūrimo darbą pasauly (accomplir la création de Dieu), kaip Dievo padėjėjas bei sąkūrėjas (co-créateur).

3. Dievas sukūrė dangų ir žemę, bet neparūpino žmogui gatavų priemonių kūrimo paslapčiai tirti, nesukūrė jam gatavos astronomijos, fizikos, geologijos ir kitų mokslų. Parodęs savo begalinę galybę visatos sukūrime, Dievas panorėjo, kad ir žmogus, kaip Dievo paveikslas, parodytų atsakomą kūrimo galią, sukurdamas mokslą ir kultūrą, o labiausiai — atrasdamas absoliučias tiesas, kurias supratęs, ir tegalėsiąs pasiekti galutiną savo žemėj gyvenimo tikslą.

4. Toji kūriamoji žmogaus galia turi būti sunaudota ne tiktai Dievo kūrimui matomam pasauly užbaigti vis labyn ir labyn betobulinant meterialę kultūrą, bet ir Dievo kūrimui užbaigti pačiam žmoguje. Visa, kas žmoguje jau yra iš prigimties, kas Dievo kūrimu sukurta, turi būti papildyta paties žmogaus pastangomis bei jo paties kūriamąja jėga, naudojantis jojo protu. Iš čia—paties žmogaus susikūrimas (création propre de l'homme) yra viena iš pagrindinių Wron-filosofiškos sistemos tezių. Tą jis dažnai kartoja ir aiškina įvairiuose savo veikaluose[1]).

1) Štai keletas paaiškinančių citatų: savo laiške popiežiui Leonui XII Wronskis, remdamasis šv. Jono evang. III, 3—7, taip rašo: „Ainsi, suivant ces paroles sacrées de l'Ecriture sainte, l'immortalité est une régênération spirituelle de l'homme, qui doit être son propre ouvrage, (oportet vos nasci denuo), c'est-à-dire, la création propre de l'homme..."

Į priekaištą, kaip žmogus pats gali save sukurti, Wronskis atsako: „...cette difficulté est purement apparente; car ce que l'homme doit créer lui même, nest pas ce quil y a déjà de créé en lui. L'immortalité qu'il doit se donner, par une création propre, ni est pas au nombre des atributs qu'il a reçus du Créateur. Cés atributs créés ne sont, pour ainsi dire, que les organes par lesquels l'homme peut opérer la production de l'immortalitè, qu'il n'a pas encore; à proprement parler ce qu'il y a de créé dans l'homme, ne constitue que les facultés par lesquelles il peut accomplir sa création propre". O kitoje vietoje priduria: „Dans sa tonte puissance, le

5. Tuo būdu—kūrimo dovana matomam pasauly išreiškia žmoguje Dievo paveikslą; paties gi savęs sukūrime, bei doriškame tobulėjime, kaipo laipsniškame prilygime Dievui apsireiškia žmogaus panašumas Dievui[1]).

Nurodytos Wronskio pažiūros į antropologiškąjį klausimą mūsų išmanymu, yra vertos ypatingai dėmesio. Šiais laikais, kuomet yra susidarius net tam tikra pažiūra į pasaulį, ir uoliai platinama universitetuose ir populiariose knygelėse apie tai, kad mokslas, girdi, negalįs kitaip žiūrėti į žmogų, kaip tiktai „rein zoologisch", t. y. kaip į gamtos padarą, sukurtą gyvulio paveikslu ir panašumu, krikščioniškiems mintytojams nepridera tenkintis vien tik atmetimu tos „grynai zoologiškos" pažiūros, bet reikia prieš tą žmogų žeminančią materializmo dogmą sąmoningai statyti krikščioniškąją tezę apie žmogų, kaipo gyvą ir veiklų Dievo Kūrėjo paveikslą. Atsižvelgiant į tai, nurodytoji Wronskio pastanga filosofiškai nušviesti dogmą apie žmogų, reikia laikyti brangintina, kaipo nurodančią kelią į galutiną antropologiškojo klausimo išsprendimą.

Ir iš tikrųjų — nurodytiems penkiems lenkų filosofo tvirtinimams vargiai bau galima padaryti svarbesnis koks priekaištas. Kad žmogus turi kūriamąją galią, to, manom, nieks nedrįs be-

---

Créateur ne pouvait concevoir rien autre qui fût digne de lui, si ce n'est la production d'êtres inconditionnels qui à l'instar de lui, accomplissent eux mêmes leur création et qui, „formés ainsi à son image", comme le dit l'Écriture sainte, se donnent, comme lui, leur immortalité. Or ce don celeste que nons promet la religion, c'est-à-drie, l'existence par soi même, car c'est en cela que consiste l'immortalité, n'est naturellement possible que par soi même. Cfr. Reforme du savoir humain T. II. pp. 407; 425—426; 476—477; Prolègomènes du Messianisme p472 s9

Tuo būdu, anot Wronskio, žmoguje fiziškas kūnas su jo gabumais ir nemiri siela su jos protu, valia, atmintimi ir galop Dievo malonė dovanai Dievo suteikiamoji žmogui — visa tai yra ne kas kita, kaip tik sąlygos bei priemonės, kurių pasigaudamas žmogus patsai turi save susikurti, t. y. pasigaminti savo amžinąją laimingą nemirybę, nes ta nemirybė, kurią mes žemėj turim, yra netikra, nekvalifikuota, potencialė, galinti tapti ir gera ir bloga. Kitaip sakant, Wronskio tezė apie žmogaus paties susikūrimą yra filosofiškoji parafrazė šv. Augustino žodžių: „Žmogau, Dievas sukūrė tave be tavęs, bet negali išganyti tave be tavęs".

1) Pažymėtina, kad rusų teologų aiškinimai, kas yra Dievo paveikslas ir panašumas žmoguje, labai artimi Wronskio pažiūroms. Sk. D-ro Jurgio Matulevičiaus disertaciją: Doctrina russorum de statu iustitiae originalis, Cracoviae, 1903.

ginčyti. Kad tąja kūriamąja galia pasinaudodamas žmogus kuo aiškiausiai prilygsta Dievui, savam Kūrėjui, tam taip pat vargu kas tepanorės prieštarauti. O pripažinę šią pažiūrą teisingą, turėsime sutikti ir su tvirtinimu, kad žmogus yra tam tikras sąkūrėjas, Dievo padėjėjas, pašauktas Dievo kūrybos darbui žemėje papildyti ir užbaigti. Ši mintis, kad ir aiški kaip diena, tačiau ji dar toli gražu neganėtinai tarp žmonių paplitus.

III.

Aiškiai matydami žmogaus prigimties kilnumą, bet visai nesuprasdami ne tik viršgamtinio, bet ir gamtinio žmogaus gyvenimo tikslo, senovės graikai yra praminę žmogų „mikrokosmu", t. y. mažyčiu pasauliu, visai teisingai pastebėję, kad žmogus iš tikrųjų turi šiek tiek bendra su visu pasauliu, kaip šit: aplamą egzistavimą — bendrą su negyvąja gamta, augimo ir plėtimos savybę - bendrą su visa augmenija, galvojimo savybę — bendrą su visu dvasiškuoju pasauliu. Tačiau, to neveizint, mums matos, daug tinkamiau bus pavadinus žmogų nemažyčiu pasauliu (mikrós kósmos) bet mažyčiu kūrėju (mikrós ktistès), arba anot šv. Povilo ap.—Dievo padėjėju, bendradarbiu: Teoū gàr ésmen sinergoi (1 Kov. III. 9.).

Ir iš tikrųjų, mielas skaitytojau, ar sveikas eini miesto gatvėmis, ar sėdi savo namuose, ar meldiesi bažnyčioje, atkreipk tik akį į visus aplinkinius daiktus ir pasiklauski savęs: kas tai yra— visi tie rūmai, tiltai, paminklai, kuriais gėriesi, arba — visos tos knygos, albumai, paveikslai, fotografijos, kuriais savo būtą esi papuošęs, arba—visi tie bažnytiniai daiktai, rūbai, žvakės, altoriai, kryžiai, vargonai, kurie žadina tavy maldingumo jausmų?.. Kaip visa tai pavadinti? Kurion kategorijon priskirti? Ir sveikas į šį klausimą nerasi kitokio atsakymo, kaip tik tą, kad visa tai yra ne kas kita, tik žmogaus rankų darbai, sudarą lyg D i e v o d a r b ų ž e m ė j p r i e d ą bei tų darbų p a p i l d y m ą. Jei tu p r i e d ų nebūtų, arba jai žmogus pasitenkintų vien tuo, kas paties Dievo žemėj yr sukurta, tai žemiškas žmogaus gyvenimas būtų labai ir labai apgailėtinas.

Imkim nūn kitą, socialę sritį. Dievas rojuje sukuria pirmą žmonių draugiją — pirmos šeimos pavidale, o vėliau, Kristus, Dievažmogis, įsteigia dievžmogiškąją draugiją — Bažnyčią. Šie faktai kiekvienam krikščioniui yra aiškūs ir neabejotini. Bet iš antros šalies pažiūra į žmogų, kaipo į Dievo darbą papildytoją ir bai-

gėją, randa pateisinimo ir šioj srity. Nes jei pasiklausime istorijos, iš kur ir kaip yra atsiradę kitos žmogiškos draugijos — visos tos imperijos, karalystės, respublikos, akcininінkų kompanijos, prekybos firmos, pramonės bendrovės ir t. t., o taip pat ir visos tos parapijos, vyskupijos, metropolijos, patriarchatai, — tai pasirodys, kad tiesioginis ir artimiausias tų visų socialių žmonijos organizacijų įkūrėjas yra ne Dievas, bet žmogus.

Taigi nėra nė mažiausios abejonės, jog Dievas, kad ir yra sukūręs visk ą, betarpiškai sukurdamas dvasių pasaulį, materiją ir gyvybę, bet suteikdamas kūrimo dovaną ir žmogui, leido ir jam šį bei tą sukurti ir tuo papildyti bei užbaigti Dievo kūrimo darbą žemėj.

Ir šis posakis galima taikinti ne vien fiziškai tvarkai, bet ir moralei. Nes žmogus, kad ir negali pats savęs sukurti, bet užbaigti savy kūrimo darbą, Dievo padedamas, ne tiktai gali, bet ir privalo. Visa, kas mumyse Dievo sukurta, be abejo yra gera; bet tas gerumas, jei Dievo malone ir sąmoninga žmogaus pastanga nebus tobulinamas, gali greit pagęsti, o tai, kas žmoguje yr visų geriausia—gyvas, viršgamtinis Dievo paveikslas — gali būti nuodėmėmis subiaurotas ar net ir visai sunaikintas. Todėl, kaip fizikas, naudodamasis gamtos jėgomis, susikuria sau elektros šviesą, taip lygiai ir kiekvienas žmogus, sąmoningai naudodamasis Dievo malone, turi savo gimtomis jėgomis bei gabumais pats savy sukurti pomirtinio laimingo gyvenimo negęstančią amžinąją šviesą. Kūrimo malonė padarė mus tokius, kokie esame, bet, pasigaudami sušelpiamosios malonės, privalome tapti tokiais, kokie turime būti pagal Dievo valią, kad neužsipelnytumėm papeikimo už Dievo malonių pavertimą nieku (II Kov. VI. 1.).

Tuo būdu, kiekvienas žmogus, kaip gyvas Dievo Kūrėjo paveikslas, apdovanotas kūriamais gabumais, ypač kilnesni žmonijos vadai, ar tai bus valstijų bei miestų įkūrėjai, garsingi karvedžiai ar teisdariai, dainiai ar filosofai, dailininkai ar išradėjai, mokslininkai ar reformatoriai, popiežiai ar teologai, pamokslininkai ar šventieji, — nežiūrint taip didelio jų pašaukimų svarbumo, visi jie istorišku-krikščionišku žvilgsniu, gali būti teisingai pavadinti vienu bendru vardu — Dievo kūrimo darbo žemėj užbaigėjais, nes Viešpats, nevaržydamas jų laisvos valios, naudojosi jais kaip protingais įrankiais savo viršiausiam tikslui—savo kūrimui žemėj užbaigti. Tuo atžvilgiu visa žmonijos

istorija yra ne kas kita kaip tiktai gesta Dei per homines. Dievo ir žmogaus bendradarbiavimas yra visos istorijos turinys. Šią tiesą Wronskis aiškiai pripažino ir energingiau už kitus filosofus skelbė žmonijai. Anot jo, visa žmonijos ateitis pareis nuo to, kaip ji (žmonija) pasielgs su tąja tiesa. Tos tiesos pripažinimas nurodys žmonijai jos galutiną žemėj gyvenimo tikslą (sa création propre); tos tiesos atmetimas turės nuvesti žmoniją į naują nupuolimą, jau nebe individualų, kaip tai atsitiko su Adomu, bet kolektyvų, kurs ir bus galutina žmonijos pražūtis bei nusižudymas (su déstruction propre).

IV.

Visa tai, ką mes aukščiau esam išdėję apie Dievo paveikslą ir panašumą žmogujė, tenušviečia antropologiškąjį klausimą tik pusiau. Nes kaip mokslas apie Dievą dalinas į mokslą apie vieną Dievą (de Deo uno) ir apie švenč. Trejybę (de Deo trino), taip lygiai ir klausimas apie Dievo panašumą žmoguje gali būti svarstomas taip pat dvejaip: arba kaip prigimtimi vieno Dievo paveikslas, arba kaip asmenimis trejybinio Dievo panašumas. Pirmuoju atžvilgiu šis klausimas jau ganėtinai išaiškintas. Taigi belieka jis nušviesti antruoju atžvilgiu [1]).

Kalbėdami aukščiau apie žmogų, kaip apie gyvą Dievo Kūrėjo paveikslą, mes žiūrėjom į žmogų, taip sakant, abstraktiškai, apskritai. Tikrumoje gi abstraktiško žmogaus nėra, o yra konkretus, gyvuojąs kaip vienas iš trijų žmogiškų asmenų: arba kaip žmogus — vyras, arba kaip žmogus — moteris, arba galop kaip žmogus — kūdikis [2]). Antropologiškojo klausimo išsprendimas, matyti, bus iktol nepilnas, kol faktiškai nebus įrodyta ir moksliškai išaiškinta, jog tarp dviejų prigimčių — dieviškosios ir žmogiškosios esama panašumo ne tiktai prigimties vie-

[1]) Žemiau išdėta mintis bendrais bruožais yra skolinta iš ispanų filosofo Donoso Cortes'o, būtent iš jo knygos: Essai sur le catholicisme, l. eliberalisme et le socialisme, Lyon, 1876, p. 74—75. Kitokioj bent kiek išvaizdoj ją randam pas Scheeben'ą (Handbuch der kath. Dogmatik. Freiburg i. B. 1878. Bd. II, 373—375 psl.).

[2]) Įdomu, kad kalbose trejopa daiktavardžių lytimi žodis kūdikis yra nekatrosios lyties, k. š. graikiškoje téknon, paidíon, vokiškoje das Kind, lenkiškoje dziecię, niemowlę, rusiškoje ditia ir k. Tuo instinktyviai nurodoma, kad kūdikis, ar jis yra tos ar kitos lyties, iš tikrųjų nėra nei vyras, nei moteris, bet tartum kažkas vidutinis, kur lytis jokios rolės nevaidina.

numo, bet ir asmenų trejopumo atžvilgiu. Dievo prigimty asmenų trejopumas yra visiems gerai žinomas nuo pat krikščionystės pradžios. Į asmenų trejopumą žmogiškoj prigimty ikšiol buvo mažai tekreipiama dėmesio. O tuo tarpu tai faktas neabejotinas ir, sprendžiant antropologiškąjį klausimą, labai svarbus.

Negalima sakyti, kad šiam uždaviniui išspręsti nebūtų jokių nurodymų. Jų esama iš senovės: jie randas antrame Genezės perskirime greta su nurodymais, kuriais mes jau naudojomės, spręsdami pirmąją to pat antropologiškojo klausimo pusę. Tiesa, racionalistai - kritikai nepripažįsta nei pirmojo nei antrojo Genezės perskyrimo tikrybės, tvirtindami, tai esą dvejopa vienos senobinės pasaulio sukūrimo legendos versija. Bet užtenka abu tuodu pirmuoju Genezės perskirimu atidžiai perskaityti, kad įsitikintumėm, jog čia esama ne dviejų to pat pasakojimo variantų, bet dviejų savo turiniu visai atskirų pasakojimų. Ir iš tikrųjų visas pirmojo Genezės perskirimo tikslas paduoda ne ką kitą, tik trumpą apsakymą apie Dievo sukurtą pasaulį (makrokosmą), kurin žmogus įeina vien tik, kaip jo dalis. Užtat tenai apie žmogų ir kalbama trumpai, kaip apie paskutinį Dievo sukurtąjį padarą. Tuo tarpu antrame perskirime randam specialinį pasakojimą apie sukūrimą m i k r o k o s m o, t. y. žmogaus, pirmų dviejų žmogiškų asmenų pavidale: žmogaus — v y r o ir žmogaus — m o t e r s, Adomo ir Ievos, paties Dievo surištų moterystės ryšiais ir turinčių savyje galios išvesti trečią žmogiškąjį asmenį, žmogų — k ū d i k į.

Biblijos pasakojimas apie žmogaus sukūrimą jau nuo seniausių laikų buvo kuoįvairiausiai aiškinamas. Tų aiškinimų šiandien net suskaityti nebegalima. Bažnyčios Tėvai tąja tema yra parašę gražiausių pamokslų, rabinai talmudistai išreiškę įvairiausių moteriškę žeminančių [1]) gudragalviavimų.

Aiškindami Biblijos pasakojimą apie žmogaus sukūrimą, Talmudo išminčiai, gvildeną įvairias to pasakojimo smulkmenas, sukėlė nemaža smulkių, kazuistiškų klausimų, aklai prisilaikydami teksto raidės, bet dvasios, t. y. to, kas šiam pasakojime yra svarbiausia, visai nepagavo. O tas svarbiausias dalykas kaip tik ir yra v y r o i r m o t e r s l y g y b ė D i e v o a k i v a i z d o j e, j ų

1) Sk. buv. dvas. Akademijos prof. J. B. Pranaičio straipsnį: „Kobieta w Talmūdzie", rinktinėj knygoj C h a r i t a s. Księga zbiorowa. Petersburg 1894. 302—311 psl. Šis straipsnis ypač vertėtų perskaityti tiems, kurie mano moteriškė esanti krikščionystėje labiau nuskriausta, negu judaizme.

į Dievo paveikslą ir panašumą sukurtos prigimties vienodumas. Biblijos pasakojimas neduoda nė mažiausio pagrindo moterį žeminantiems išvadžiojimams, kuriais pripildytas Talmudas. Anaiptol, šis pasakojimas aiškiai parodo, kad moteris, lygiai kaip ir vyras, yra betarpiškai Dievo sukurta, o patiektos ten smulkmenos duoda mums labai brangių nurodymų išspręsti klausimui, kaip ir kuo Dievo paveikslas ir panašumas apsireiškia kiekviename, skyrium paimtame žmogiškam asmeny. Tos smulkmenos, kaip žinom, nurodo šiuos dalykus:

Pirmas žmogiškasis asmuo, pirmas žmogus — vyras Adomas, Dievo betarpiškai sukurtas, yra gavęs gyvybę iš bepradės Pradžios ir tuo būdu jis yra visų pirmoji žmogiškosios prigimties pradžia, kaipo absoliučiai pirmasis, t. y žmogaus nepagimdytas ir iš žmonių nekilęs.

Antras žmogiškasis asmuo, pirmas žmogus — moteris Ieva. Ją padaro Dievas ne iš žemės gniužo, bet iš Adomo šonkaulio. Tuo būdu ji savo žmogiškąją prigimtį turi iš pirmo žmogiškojo asmens. Į tą pirmosios moters kilmę galime žiūrėti, kaip į tūlą aukštesnį gimimą, nes kiekvienas gimimas yra ne kas kita, kaip vieno asmens gavimas prigimties iš kito, arba iš kitų.

Galop trečias žmogiškasis asmuo, pirmas žmogus — kūdikis Kainas. Jis savo prigimtį gauna iš pirmojo žmogiškojo asmens per antrąjį, arba teisingiau — iš abiejų, kaipo einąs iš Adomo ir Ievos.

Visos tos bibliškojo pasakojimo smulkmenos, iš pirmo pažiūrėjimo keistos ir užtat nei senovinių, nei dabartinių žydų nesuprastos, pasirodo visai aiškios mums, krikščionims, išpažįstantiems mokslą apie Dievo prigimties asmenų trejopumą. Ir iš tiesų, kas gi yra pirmas žmogiškasis asmuo, pirmas žmogus — vyras Adomas niekieno nepagimdytas ir iš žmonių neeinąs, jei ne bepradžio Dievo Tėvo paveikslas? Lygiu būdu antrame žmogiškame asmeny, pirmame žmoguje — moteryje, gavusiame savo prigimtį iš pirmojo asmens, argi nespindi mums paveikslas antro dieviškojo asmens, Dievo Sūnaus, gavusio savo dieviškąją prigimtį priešamžiniu gimimu iš pirmojo asmens, Dievo Tėvo? Tas antrojo žmogiškojo ir antro dieviškojo asmens santykis daros dar aiškesnis, kai, laikui bėgant, naujoji Ieva, Švenč. Mergelė Marija

gauna pašaukimą būti Dievo Gimdytoja, t. y. tikra įsikūnijančio Dievo Sūnaus Motina. Galop trečias žmogiškasis asmuo, pirmas žmogus — kūdikis, Kainas, gavęs savo prigimtį iš pirmo žmogiškojo asmens per antrąjį, arba tikriau — iš abiejų draug, argi nėra gan žymus paveikslas trečio dieviškojo asmens, Šventosios Dvasios, gavusios savo dieviškąją prigimtį priešamžiniu ėjimu iš pirmojo dieviškojo asmens per antrąjį, arba, anot vakarų Bažnyčios žodžių: iš pirmojo ir antrojo, kaip iš vienos pradžios[1]).

Aukščiau nurodytosios analogijos, žinoma, nėra joks švenč. Trejybės paslapties aiškinimas. Tarp tų analogijų ir Švenč. Trejybės tikrumos esama tokio pat skirtumo, kaip tarp Dievo ir žmogaus. Tačiau, kadangi žmonių asmenų trejopumas, bent kiek nušviečia Švenč. Trejybės esmę, todėl mums matos vargiai kas iš krikščionių-teologų ryšis tų analogijų tinkamumą neigti. O jei mes sutiksime jas pripažinti bent dalinai tinkamomis, tai turėsime taip pat sutikti ir su tuo, kad nesuprantamoji Švenč. Trejybės paslaptis aiškia šviesa nušviečia ir mums rūpimąjį antropologiškąjį klausimą ir savo ruožtu dalimi aiškėja ir ji pati. Nes jei mes nerandam jokio sunkumo šalia vienos žmogiškosios prigimties pripažinti trijų žmogiškųjų asmenų buvimą, tai ir neturim jokio pagrindo neigti Dievo asmenų Trejybę šalia dieviškosios prigimties vienumo. Nes kaip nėra jokio prieštaravimo tame, kad Adomas — ne Ieva ir ne Kainas, Ieva — ne Adomas ir ne Kainas ir Kainas — ne Adomas ir ne Ieva, nors jie visi trys, paimti skyrium, turi tą pačią žmogišką prigimtį (vieną esme, bet ne skaičium), taip lygiai nėra jokio prieštaravimo ir Švenč. Trejybės dogmoj, kuri mus mokina, kad Dievas Tėvas nėra Dievas Sūnus nei Šv. Dvasia, Dievo Sūnus nėra Dievas

---

[1]) Norėdami išvengti priekaištų, tariamės, būsią ne pro šalį paaiškinus, kad į Kainą mes žiūrim čia ne kaip į pirmą žmogžudį, bet vien kaip į pirmą žmogiškąjį kūdikį. Kaip nusidėjėlis žmogžudys, Kainas, žinoma, yra piktosios dvasios paveikslas, bet kaip nekaltas kūdikis, jis be abejo yra buvęs Šventosios Dvasios paveikslas. Tuo faktu, kad pirmas žmogiškasis sūnus yra tapęs draug ir pirmuoju žmogžudžiu, nėra ko daug stebėtis. Juk ir pirmi gimdytojai buvo negeresni: sulaužę Dievo įsakymą, jie užsitraukė mirtį ne tiktai sau, bet ir visai savo ainijai; todėl jie visai teisingai gali būti vadinami ir nusižudėliais ir žmogžudžiais ir net dievažudžiais, kiek antrojo Adomo, Dievažmogio mirtis parėjo nuo pimojo Adomo velniažmogio nuodėmės.

Tėvas nei Šv. Dvasia ir Šv. Dvasia — nėra Dievas Tėvas nei Dievas Sūnus, nors kiekvienas iš tų trijų dieviškų asmenų turi vieną ir tą pačią dieviškąją prigimtį (vieną esme ir skaičium) [1]).

V.

Nuo žmogiškosios prigimties asmenų trejopumo pareina žmonių veislės dauginimasis. Jis įvyksta fizišku gimdymu, ir tuo atžvilgiu atrodo niekuomi nesiskiriąs nuo gyvulių dauginimosi. Tačiau dėl suteiktos žmogui kūrimo dovanos jis turi neabejotiną ryšį ir su Dievo paveikslo žmoguje klausimu. Ir iš tikrųjų, yra ne viena Dieviškosios prigimties savybė, kuri, nerasdama atsakomo atspindžio nei atskiruose žmonių asmenyse, nei atskirose žmonių šeimose, reiškiasi gan aiškiai visoje žmonijoje. Ir juo labiau žmonių veislė fiziškuoju gimdymu daugėja, juo nurodytasis atspindys daros pilnesniu ir aiškesniu. Pav., atskiram žmoguje ir net atskiroj šeimoj mes negalim pripažinti jokio Dievo visuresamybės paveikslo, tačiau kolektyvioj žmonijoj, gyvenančioj visame žemės paviršiuje nuo pusiaujo beveik lig pat žemės ašigalių, tūlo Dievo visuresamybės paveikslo be abejo esama. Lygiai ir Dievo duotoji žmogui galia valdyti žemę, atskiram žmoguje ir atskiroj šeimoj visai nežymi, faktiškai yra praplėsta ir įvykdinta kolektyvioj žmonijoj, surišusioj toliausius žemės kraštus telegrafais, telefonais ir kitokiomis susisiekimo priemonėmis. O tai kaip ir teikia mums gražų Dievo visagalybės bei visavaldystės paveikslą. Toliau iš savo patyrimo gerai žinom, kad atskiro žmogaus ir net atskiros šeimos gyvenimas yra labai neilgas, nes mirties dalgis tolydžio kerta gyvybę. Bet iš antros šalies mes lygiai gerai žinom, kad nors nepaliaujamai žūva atskiri žmonės, atskiros šeimos, o kartais net ištisos tautos ir valstybės, tačiau visa žmonija, nuolat bedaugėdama, vis gyvuoja ir net gauna viršų ant mirties [2]): tuo ji teikia tam tikrą fiziškos

---

[1]) Būtybių trejopumą randam ir pas gyvulius. Bet kadangi Biblijos pasakojime mes turim nurodymų vien apie tai, kaip buvę sukurtu du pirmuoju žmogiškuoju asmeniu, o apie pirmųjų gyvulių sukūrimą žinių nerandam, todėl mes turim teisės spręsti, kad tikrasis Švenč. Trejybės paveikslas tėra išreikštas vienoj tik žmogiškoje prigimtyje, o gyvuliuose, galima manyti, beesąs vien menkas, netobulas Švenč. Trejybės atspindžio šešėlis (vestigium seu adumbratio S. Trinitatis).

[2]) V bitvie smierti i roždenja
Osnovalo Božestvo
Nieskončajemost' tvorenja!

nemirybės pavyzdį, kuris kasgi yra, jei ne tūlas absoliučios Dievo nemirybės paveikslas. Galop, kad ir parodo mums istorija eilę genialių žmonių (k. š. šv. Augustiną, Tomą Akvinietį, Aristotelį, Leibnizą, Kantą, Wronskį. Vl. Solovjovą), kurie savo galingu protu buvo apsėję beveik visą žmonių žinijos dirvą ir tuo būdu net savo asmeny išreiškę tūlą Dievo visažinojimo paveikslą, tačiau kolektyvioji žmonija, be abejo, nesulyginti daugiau žino, negu atskiras, kad ir genialiausis žmogus, todėl kolektyvios žmonijos žinojimas yra, be abejo, daug pilnesnis ir tobulesnis Dievo visažinojimo paveikslas, negu vieno, kad ir mokyčiausio žmogaus žinojimas.

Aukščiau išdėti išvadžiojimai, mums matos, yra pakaktinai aiškiai įrodę, kad klausime apie Dievo paveikslo apsireiškimą žmoguje—žmonijos paplitimas žemėj yra labai svarbus elementas. Dėliai to, mums atrodo, nebe reikalo Biblijos pasakojime greta nurodymo, Dievą sukūrus žmogų, vyrą ir moterį į savo paveikslą ir panašumą, tuojau čia pat pridurti ir Dievo žodžiai: „Veiskitos ir dauginkitos, ir pripildykita žemę ir ją paverkita“ (Gen. I. 28).

VI.

Pavergti visą žemę žmonija tegali pasigaudama Dievo jai suteiktos kūrimo galios. Jei žmonės tos galios neturėtų, žmonių veislė kad ir kaž kaip paplistų, vis tiek žemės pavergti nieku būdu neįstengtų. Žmogus užvaldo ir pavergia žemę tik tiek, kiek jis yra Dievo kūrimo darbo žemėj užbaigėjas, turįs kūrimo galios, Dievo padėjėjas, sąkūrėjas. Bet jei taip yra, tai čia tenka paaiškinti, iš kur eina ta slaptingoji, žmogų taip iškelianti kūrimo pajėga?

Kai kalbama apie tam tikras aukštesniąsias žmogaus veikimo sritis, sakysime,—apie poeziją, dailę, muziką, tai žmogaus kūrimo pajėgos apsireiškimas tose srityse paprastai aiškinama įkvėpimu, o dažnai didesnio aiškumo dėliai priduriama įkvėpimas esąs tam tikras dvasios pagavimas, bei nušvietimas iš aukšto. Bet tikrumoje, žodžiai: įkvėpimas, dvasios pagavimas, nušvietimas iš aukšto taip pat maž dalyką tenušviečia. Jie tuo tik geri, kad teikia nurodymo, žmogų kūrimo metu kaž kaip prašokštant save patį, betarpiškai susisiekiant su

---

Mirozdanja prodolženje,
Viečnoj žizni toržestvo.
Graf. Tolstoj.

aukštesniuoju dvasių pasauliu. Tai yra labai svarbi tiesa. Tikrai sakant, be to susisiekimo kūriamasis žmogaus veikimas būtų taip pat negalimas, kaip negalimas yra elektros jėgos išgavimas, atskyrus anodą nuo katodo. Todėl negalima nesutikti su Vl. Solovjovu, kurs, aiškindamas įkvėpimo esmę, taip sako: „Jei mūsų tikras fiziškų daiktų pažinimas pareina nuo tų daiktų veikimo bei įtakos mums, tai ir tikras atitrauktinių idėjų pažinimas bei protinis patyrimas turi pereiti nuo idealių bei transcendenčių būtybių veikimo bei įtakų mums. Tų idealių būtybių veiksmas, sukeliąs mumyse protinį pažinimą (ir kūrimą), vadinas įkvėpimu". Bet ar gi galima įkvėpimo veiksmas apibrėžti vien tik dviem — filosofiškos ir dailiosios kūrybos sritimi? Mums matos, negalima. Nes jei pripažinsim idealių būtybių įtaką filosofams ir poetams jų kūrimo metu, tai nėra jokios priežasties nepripažinti tų pat būtybių įtakos ir kitokiems žmonėms, sakysime, teisdaviams, karvedžiams, išradėjams. Mes, pav., esame tvirtai įsitikinę, kad jei įkvėpimas nebūtų apšvietęs pirmos žagrės, akėčių ir net pirmykščios vyžos išradėjų, tai žmonija ir ikišiol būtų neturėjus tų taip naudingų daiktų.

Tuo būdu, jei iš vienos šalies, žmogus, turįs kūriamų gabumų, yra gyvas veikiąs Dievo kūrėjo paveikslas, tai iš antros — reikia pripažinti, kad visoks žmogaus kūrimo darbas pareina nuo vidujinio idealių būtybių veiksmo bei įtakos žmogaus sielai. Teologų kalboj tos būtybės vadinas dvasiomis bei angelais ir dalinas į gerąsias ir piktąsias. Dėliai to, kad ir vienos ir kitos turi įtakos žmogaus kūrimui, tariamės būsiant ne pro šalį tarus keletą žodžių apie abi jų rūši. Pradėkim nuo pirmosios.

VII.

Apie geruosius angelus paprastai manoma, kad jie yra Dievo skirti būti prie žmonių, kaip jų sargai (angelai-sargai), arba, būdami priskirti angelų chorams, vien tik tai ir teveikia, kad gieda Dievui amžiną giesmę: Šventas, Šventas Galybių Viešpats!.. Tiesa, sergėti žmones ir garbinti savo Kūrėjas — tai angelų pareiga. Su tuo, tariamės, kiekvienas krikščionis sutiks. Tačiau, kad angelų tarnystė tik tuo ir teapsireikštų, galima abejoti. Ar angelai, krikščionių teologų išmanymų, yra aukštesniojo dvasiškojo pasaulio būtybės. Žmogus, kad ir yra pasaulio valdovas, bet sulygintas su angelais, vis dėlto yra „mažką ma-

žesnis už juos“ (Ps. VIII, 6). Užtat, jei žmogus sukurtas į Dievo paveikslą, turi kūriamosios galios, tai tenka manyti, kad ir angelams, savo prigimtimi žymiai prašokstantiems žmogų, ne tik kad tokių pat kūriamųjų gabumų netrūksta, bet anaiptol, galima manyti, jie turi jų dar daugiau, kaip žmogus. Todėl kai kurių krikščionių mokslininkų spėliojimą, kad pasaulio kūrimo metu angelai nebuvę vien pasyvūs žiūrovai, bet veiksliai dalyvavę tame darbe, varydami pirmyn kosmo evoliuciją bei daugindami augmenų ir gyvių rūšis, negalima pavadinti keistu. Anaiptol, mums matos, toks spėliojimas[1]) galima laikyti net kur kas panašesniu į tiesą, negu visos kitos evoliucinės teorijos, aiškinančios kosmo kūrimąsi ir rutuliojimąsi be jokio protingos būtybės įsikišimo. Teisingu gr. L. Tolstojaus pasakymu„ evoliucijos teorija, stačiai kalbant, tvirtina vien tai, kad atsitikimas per begalinį laiką gali iš ko norite padaryti visa, ką norite. Klausimui atsakymo nebėra, tik tas pat klausimas pastatyta kitaip: valios vieton padėta atsitikimas, o begalinumo koeficientas perkelta nuo visagalybės ant laiko“. Kalbant kitais žodžiais, mechaniškosios evoliucijos teorijos neįstengia duoti tinkamo išaiškinimo, iš kur gamtoj yra atsiradus plano vienybė ir toji stebėtina tvarka, kurią mes kiekvienam žingsny surandam, tyrinėdami pasaulio dėsnius, o ypač augmenų ir gyvių srityse. Tiesa, tų evoliucinių teorijų sekėjai kai kada mini eilę faktų, lyg patvirtinančių tam tikrą nukrypimą nuo bendrojo plano, o kai kada net ir tam tikrą žingsnį atgal bendram organiškojo pasaulio besirutuliojime. Pav., kai kuriuose gyviuose nurodo užsilikusias pradines formas structures rudimentaires organizmui visai nereikalingas[2]). Jų visa prasmė yra tik ta, kad jos reiškia nustojusią augti tų narių užmazgą, kurie kituose gyviuose yra visai išsirutulioję ir organizmui labai reikalingi. Galop nurodo dar įvairias organizmų, neišskiriant nė žmogaus, netobulybes. Dėliai to tarp krikščionių apologetų ir gamtininkų kyla nesiliaujamų ginčų. Apologetai, nurodydami organiškojo pasaulio plano vienodumą, sako, kad tas vienodumas negalėjęs atsirasti savaime, atsitiktinai, bet turi būti priskaitytas vienam protingam kūrimo vieiksniui—Dievui. Evoliucinių gi teorijų šalininkai į tai atsako; jei viskas pasauly

---

[1]) Jį randam išreikštą ir naujausiame gražiame S. Bulgakovo veikale apie angelus (Liestvica Jakovlia, Pariž. 1929, 51 psl.). Dalimi tą pažiūrą pateisina pats Šv. Tomas Akvinietis. Žiūr. prierašą — pls.

[2]) Pav. vyrų krūtinės speniai ir panašios organiškojo pasaulio anomalijos.

reiktų laikyti betarpišku Dievo padaru, tai gamtoe negalėtų būti jokios netobulybės, jokios anomalijos. O jei mokslas atranda pasauly nemaž anomalijų, tai norom-nenorom tenka daug kas pasauly priskaityti aklos mechaniškos evoliucijos veikimui, o ne begalinės Dievo išminties tvarkymui.

Visos tos viena kitai priešingos ir viena kitą griaunančios nuomonės lengva sutaikinti, pripažinus, kad angelai, turėdami kur kas daugiau kuriamų pajėgų, negu žmogus, yra veikliai dalyvavę pasaulio kūrime, kaip Dievo plano vykdintojai. Laikantis šios pažiūros, lengvai duodas išaiškinami ir pasaulio plano vienodumas ir įvairūs jo vykdyme pasitaiką netobulumai. Klausydami Aukščiausiojo valios, angelai, be abejo, stengės Dievo planus kuogeriausiai įvykdinti, laikydamies jiems duotų iš anksto nurodymų. Iš čia ir eina toji plano vienybė ir tvarka, kurią mes visur gamtoje randame. Bet iš antros šalies, kaip būtybės, kad ir dvasiškos, bet ne visai tobulos, angelai galėjo netyčia daugiau ar mažiau nukrypti nuo bendro plano, nes savo kūrimo darbe, jie, reikia manyti, yra buvę lygiai laisvi, kaip ir žmonės, ir todėl to jų darbo rezultate galėjo rastis tiek progreso, tiek dalimi ir tam tikro regreso. Iš čia ir yra atsiradę gamtoj anomalijų ir netobulumų, apie kuriuos tik ką esam kalbėję[1]). Žinoma, tai yra tik teologiškoji hipotezė[1]). Bet ji atrodo labai panaši į tiesą, juoba,

---

1) Sk. Carbonelle S. J. Les confins de la science et de la philosophie. 2-e éd. t. II, p. 297, kur šis mokytas apologas tarp kitų dalykų išreiškia ir šią pažiūrą: „Enfin, l'histoire paléontologique nous montre dans son aspect général, depuis l'origine jusqu'aux tems actuels, un progrès incontestable, quelque chose comme le fruit de l'expérience. Un tel progrès ne pouvant se supposer en Dieu, c'est à des êtres finis et perfectibles qu'il nous fait songer. Parfois même, dans cette histoire comme dans celle des inventions humaines, on pourrait exceptionnellement signaler des pas en arière. Le progrès d'ailleurs s'y produit gènèralement par perfectionnements successifs, fondès sur les resultats antèrieurement acquis: les plans radicalement nouveaux y sont relativement rares, toujours comme dans les inventions humaines. On en conviendra sans peine, ce ne sont pas des caractères èvidents d'une oeuvre exclusivement divine". O kitoje vietoje, remdamasis principu, kad Deus in necessariis non deest, in superfluis non abundat, tas pats autorius, pripažindamas, kad Dievas yra betarpiškas kiek materialių tiek ir nematerialių substancijų kūrėjas, (be kurių negalima būtų išaiškinti gyvybės apsireiškimų), tvirtina, kad nėra jokio reikalo organizmų pradžią priskirti betarpiškajam Dievo veiksmui:..." On ne voit aucune raison qui nous force à rattacher immèdiatement à Dieu l'origine des organismes. Dieu est leur cause première, comme il est cause première de nos propres constructions; mais de même aussi que nos con-

kad ji nušviesdama evoliucijos teoriją, nurodo kelius prieštaravimams iš jos pašalinti. Mat, evoliucijos šalininkai, remdamiesi tuo, kad žmogus vartodamas tam tikrą pasirinkimo metodą, gali gauti naują augmenų bei gyvulių rūšių, laiko kiekvieną veislę kintama tvirtindami, kad prie tinkamų sąlygų per šimtus tūkstančių ar net ir milijoną metų viena veislė gali savaime virsti kita, visai nauja. Tuo tarpu evoliucijos priešininkai, nurodydami į tai, kad kiekvienos veislės atmainos neišeina iš rūšies įvairumo ribų, tvirtina, augmenų ir gyvių veislę esant nekintamą bei viena kiton nesikeičiant. Tas dvi viena kitai priešingas nuomones, remiančiąsias iš vienos šalies mokslo įrodytu rūšių kintamumu, o iš kitos nemažiau tikrų veislių nekintamumu, visai sutaikina aukščiau nurodytoji hipotezė. Nes kad ir yra neabejotina tiesa, jog niekam iš žmonių, net ir geriausiai vedant pasirinkimo darbą, nėra iki šiol pavykę išgauti naują augmenų bei gyvulių veislę, tačiau negalima taip pat prityrimo keliu įrodyti ir absoliutus veislių nekintamumas, bei galimumas vienai veislei pereiti kiton. Mokslas tegali tiktai tvirtinti, kad žmogus to neįvykdins. Bet kas žmogui neįvykdoma, lengvai gali būti įvykinta, vedant gamtiškąjį pasirinkimą aukštesnėms dvasiškoms būtybėms. Kiekvienas tikintytis krikščionis turi visai su tuo sutikti, nes ginčytis prieš tai reikštų ta pat, ką tvirtinti, angelus nesant sukurtus į Dievo Kūrėjo paveikslą, bei neturint jokios kūrimo galios, kas, mums matos, prieštarautų ir tikėjimui ir protui.

Visa, kas aukščiau pasakyta, verčia mus manyti, kad posakis „Dievas sukūrė pasaulį“ reikia imti ta prame, jog Dievas yra pirmoji ir betarpiškoji materijos ir nematerialių būtybių priežastis. Iš materijos, turinčios tam tikrų mechaniškų ir fiziškų savybių, ilgu kosmiškos evoliucijos procesu yr susikūręs regimasis kosmos; jo dalis yra mūsų planeta—žemė. Susidarius žemėj sąlygoms, leidžiančioms atsirasti gyvybei, Dievas yra davęs pradžią naujam biogeniškam procesui, kuriam veikiant ir išsirutuliojo organiškasis pasaulis. To rutuliojimos vykdyme yra dalyvavę aukštesnės dvasiškos būtybės, kaipo to biogeniškojo proceso vedėjos. Šiam gi

structions, ils peuvent avoir pour cause seconde et immédiate des êtres inférieurs à Dieu“. Cfr. op. c. pp. 293—294.

[1]) Dėl buvimo yra mokslininkų (pav. A. Morawskis ir St. Hontheimas S. J. ir kt.) bandančių apsieiti be tos hipotezės. Bet kad jų įrodinėjimai būtų stipresni už Carbonelle'o S. J., to negalėčiau pasakyti.

procesui žemėj[1]) savo tikslą pasiekus, Dievas davė pradžią trečiam antropogeniškam procesui, sukurdamas žmogų. Nuo to laiko kūriamasai angelų veiksmas pasikeičia slaptinga įtaka, žadinančia žmogų varyti kūrybos darbą visose jam prieinamose gyvenimo srityse. Sukūrus tai, ką vien tik Jo visagalybė sukurti tegalėjo, tolesniam pasaulio kūrimo darbe Dievas leido dalyvauti dvasiškoms būtybėms angelams, o to darbo užbaigimą žemėj—paliko žmogui, kaip gyvam veikliam Dievo Kūrėjo paveikslui[1]).

Tuo būdu mes matom pasauly trejopą kūrimą: žmogaus, angelų ir Dievo. Pirmojo kūrimo rezultatas — yra sukūrimas civilizacijos ir kultūros; antrojo — sutvarkymas „kosmo" ir organiškojo pasaulio. Trečiojo — iššaukimas iš nebuvimo buviman dvasių pasaulio, materijos ir gyvybės. Žmogaus ir angelų kūrimas, kaip apsireiškiąs vien formų keitimu, mums maždaug yra suprantamas. Dievo gi kūrimas, kaipo apsireiškiąs sukūrimu esamųjų daiktų iš nesamųjų bei iš nieko (ex onk onton, ex nihilo sui et subiecti) yra mums visai nesuprantamoji paslaptis. Ji, galima sakyti, yra daug nesuprantamesnė už kitas mūsų religijos paslaptis. Šv. Trejybės Įsikūnijimo, Eucharistijos ir kitoms paslaptims mes galime surasti tam tikrų analogijų, kurios kad ir negalima laikyti tų paslapčių įrodymu, vis dėlto jos bent šiek tiek tas paslaptis nušviečia. Dievo kūrimo paslapčiai jokios analogijos parinkti negalime[2]). Su visu tikrumu mes tegalime

---

[1]) Kituose dangaus kūnuose, anot mokslininkų, tas procesas dar neprasidėjęs, o kai kuriuose — jau visai pasibaigęs. Tikrumoj šie spėliojimai yra hipotezės, maž kuo tepagrįstos.

[2]) Žinomas teologas Scheeben'as atvirai tai pripažįsta: „Nur bring es die Natur dieses Begriffes (t. y. kūrimo iš nieko), dass er ein reiner und ganz eigenartiger Vernunftsbegriff, durch keine Analogie aus der Thätigkeit der Geschöpfe, der geistigen sowohl wie der sinnlichen erklärt und veradschaulicht werden kann. Sk. jo Handbuch der kath. Dogmatik Bd. II, n. 11

Pastaraisiais laikais prancūzų filosofas Gratry, beieškodamas tokių apologijų, yr kreipęsis į matematiką. Jo išvadžiojimų pagrindinė mintis galima išreikšti šiaip: Tesie $\frac{a}{b} = c$... (I). kur *a*, *b*, *c*. reiškia tam tikrus kintamus didžius. Dėliai savitarpės jų pareinamybės (1), didėjant dydžiui *b*, dydis *c* ima mažėti, taip kad dydžiui *b* artėjant į begalenybę ∞, c artėja į nulį. Matematiškai tai galima išreikšti formula: $\frac{a}{\infty} = 0$... (2), iš kur gauname: $a = \infty \times 0$... (3). Šita pastaroji formula parodo, kad principas ex nihilo

pripažinti vien tik materijos ir gyvybės buvimo faktą, o patys savy dvasinės jėgos egzistavimą, bet kas yra pati savyje materija, gyvybė ir visokia dvasinė substancija, ir kaip visa iš nebuvimo pasauly atsirado, apie tai tegalime pasakyti vien Du Bois Reymond'o žodžiais: ignoramus, ignorabimus!..

VIII.

Negalėdami Dievo kūrimo paslapties suprasti, mes vis dėlto turime pareigos būti dėkingi pasaulio Kūrėjui už visus Jo kūrimo rezultatus, nes, anot Šv. Rašto, visa, ką Dievas yra sukūręs, buvo gera (Gen. I). Ar visi angelų kūrimo darbai buvo geri, tuo galima abejoti. O jau apie žmogaus kūrimo rezultatus mes gerai žinom, kad jie dažnai būna labai negeri netik vienu kokiuo, bet neretai net ir visais žvilgsniais... Tai atsitinka nevien dėl to, kad žmogus yra apibrėžta, netobula būtybė, bet ir dėl to, kad jis gali būti pakurstytas kurti ne vien gerų aukštesnių būtybių, bet ir piktųjų. Žinomas yra stačiokiškas Liuterio posakys: „Žmogus, nelyginant asilas: jei ant jo užsilips angelas — nujos į dangų, jei velnias — nukabaldos į pragarą". Žinoma čia garsusis „daktaras" klydo, manydamas, žmogų negalint numesti nuo savęs negeistiną jojiką ir pasukti į šalį, bet pasakė ir tiesos, kad žmogui gali turėti įtakos tiek gerosios tiek ir piktosios dvasios.

Ir sename ir naujame Įstatyme randame nemaža nurodymų apie piktųjų dvasinių būtybių santykius su Dievu ir žmogum. Dievo jos yra amžinos priešininkės, Jo kūrimo naikintojos. Dievas, kaip esam matę, pirmiausia apsireiškia mums, kaip Kūrėjas. Bet ten pat, pirmuose Biblijos puslapiuose nurodyta ir Šėtonas, kaip ardytojas par excellence. Vos tik spėjo Dievas sukurti gyvybę, aukščiausiame apsireiškime — žmoguje, kaip šit velnias kuogreičiausiai skuba įnešti suardymą ir

---

nihil yra visada teisingas, išskyrus vienintelį atvejį, kai vienas iš daugiklių yra lygus begalybei. Anot Gratry, form. (3) yra puikiausia anologija Dievo kūrimo paslapčiai, nes kaip iš $\infty \times 0$ gauname galuotą dydį a, taip lygiai Dievas, begalinė Butybė, veikdama nieką, sukuria šį beitą, t.y. galuotus pasaulio kūrinius. Ši analogija, kad ir labai įdomi, vis dėlto negalima laikyti visiškai tinkama. Nes Dievo kūrimas yra veiksmas pilna to žodžio prasme, o padaugas $\infty \times 0$ yra simboliškai-matematiška formula. Plg. dar P. Courbet, Analogies de la science et de la religion I, pp. 18—19, o taip pat Réné de Cléré, Necessité mathémathique de l'existence de Dieu. Paris, Blond.

mirtį: jis yra „žmogžudys nuo pat pradžios“ (Jon. 8. 44). Dievas yra visokios tiesos pradžia, velnias gi — visokio melo pradžia: pasigaudamas visokio melo, jis stengias sunaikinti visokią tiesą. Dievas yra davėjas visokių malonių — dorybės, laimės, ramybės, meilės; velnias gi yra nuolatinis to viso naikintojas: sukeldamas pikta, jis ardo gera, užtraukdamas nelaimes, naikina laimę, gaivindamas neapykantą, griauna ramybę ir išplėšia meilę ir t. t. Trumpai tarus, jei apie Dievą galima pasakyti, kad Jis iki šioliai tebekuria, tai velnio veikimas galima apibrėžti vienu žodžiu—ardymas, griovimas.

Ir žmogaus velnias yra nemažesnis priešininkas: kaip plėšrus liūtas, jis nuolat ieško, ką galėtų praryti (I Petr. V. 8). Visos jo pastangos yra nukreiptos į vieną tikslą, idant žmogų, nedaug ką mažesnį už angelus, paverstų gyvuliu, iš Dievo tarno, padarytų savo vergu, būtybę sukurtą į Dievo Kūrėjo paveikslą perdirbtų į sau panašų ardytoją viso, kas gera: gyvybės, doros, teisybės, ramybės, laisvės... Ir, deja, jam dažnai tai pasiseka. Pavyzdžių toli ieškoti nereikia: ir istorija ir kasdienis prityrimas gali nurodyti daugiau neg reikia. Vienas pažvelgimas kad ir į šiandienę bolševikiškąją Rusiją, pilnai tai patvirtina.

Bet jei tai yra faktas, tai kyla naujas klausimas, kodėl gi Dievas, Geroji Pradžia, duoda taip didelės beveik beribės laisvės piktajai dvasiai, leisdamas jai darbuotis, tarsi labai svarbiam ar net būtinam žmonijos istorijoj veiksniui? Į šį klausimą galima atsakyti, nurodant nevieną priežastį. Bet nenorėdami per daug nutolti į šalį, tenkinsimės tik viena iš jų. Ji galima šiaip suformuluoti:

Visa, kas yr pasauly, yra neamžina, ir kintama, tik vienas Dievas yra nekintamas. Viskas plaukia-teka—kūrinių dėsnis, lygiai kaip absoliutus nekintamumas. Aš esu, kuris esu — dievybės dėsnis. Kaip kitus padarus, taip ir žmoniją valdo kintamumo dėsnis. Visais amžiais, kiekvienais metais, o kartais ir diena iš dienos besikeičiančios istoriškos sąlygos, norom nenorom verčia žmoniją kurti, išradinėti naujų priemonių, ieškotis naujų metodų, naujų formų, steigti naujų organizacijų — politiškų, socialinių, ekonomiškų, moksliškų, ir kitų kitokių. O ka-

dangi kiekvieno žmogaus kūrimo darbas reikalauja jėgu įtempimo, o kiekvienas jėgų įtempimas žmogų nuvargina, o nuovargio visi vengia, tai ir atsiranda savaime visiems žinomas ir istorijos nesyk patvirtintas faktas — žmonijos palinkimo į nekintamumą, žiaurių kovų dėl išgyventų ir persenusių formų, laikymosi neprotingo principo: iki mūsų taip buvo, tai ir tesie taip amžinai.

Čia tai, kai ta ar kita žmonijos dalis, stengdamasi prilygti Dievui ir būti nekintama, kaip Jis, nori prieš Jo valią džiaugtis nuolatiniu atilsiu ir, tarus pasauliui: „toliau nebeisiu", visai užaušti senose išgyventose formose, Viešpats Dievas ir duoda pilną laisvę piktajai dvasiai, kuri gudriai sužadinus žmonėse gobšumą, išdidumą, pavydą, viešpatavimo norą, socialius nesutikimus, tautišką neapykantą, tikybinį fanatizmą ir kitokias aistras, neprasčiau už bedūmį paraką ir melinitą suardo į dulkes senąją tvarką, atsilikusias organizacijas, nebetinkančias formas, ir tuo būdu, ardymo keliu, stumia žmoniją pradėti iš naujo kūrimo darbą, stoti į naujas istoriškos evoliucijos vėžes, eiti pirmyn į geresnę ateitį. Pati savy piktoji dvasia, žinoma, daro vien tik bloga ir geidžia tik blogų vaisių, bet Dievas saviškai pakreipdamas istoriškojo proceso eigą, taip viską sutvarko ir nustato, kad net ir iš tiesioginės betarpiškos blogybės, galų gale išeina nemaž gera. Taigi ir Goethe (Fauste I) teisingai yra apibūdinęs piktąją dvasią, kaip: Ein Teil von jener Kraft, Die stets das Böse will, und stets das Gute schafft.

IX.

Sutraukdami į krūvą visa, kas aukščiau išdėta, galime mūsų tyrinėjimą baigti šiomis pastabomis:

1. Pilnutinis antropologiškojo klausimo išaiškinimas pareina netiktai nuo pažiūros į žmogų jo individualiame vienume (atskiram žmogiškam asmeny) ir žmogiškų asmenų trejopume (šeimynoj, susidedančioj iš žmogaus - vyro, žmogaus - moters ir žmogaus - kūdikio), bet taip pat ir nuo pažiūros į žmogų visuotinoje žmogiškoje draugijoje (žmonijoj, kaip žmonių visumoj).

2. Žmogiškoji prigimtis, kaip atskiram asmeny, taip ir atskiroj šeimynoj ir galop visoj žmonijoj turi savo pilną reikšmę, žiūrint vien žmogaus pašaukimo — užbaigti Dievo kūrimo darbą žemėj, t. y. žiūrint žmogaus prigimties bendradarbiavimo bei sinergizmo su aukštesniuoju dvasių pasauliu.

3. Dėliai aukštesnio dvasių pasaulio dvejopumo žmogus savo kūrimo veiksme gali pasiduoti gerųjų bei blogųjų būtybių įtakai. Pirmam atvejy jis yra gyvas, veiklus Dievo Kūrėjo paveikslas, antram atvejy jis virsta velnio — ardytojo paveikslu. Bendradarbiaudamas su Dievu, kaip Jo padėjėjas bei sąkūrėjas, žmogus stoja į kelią, vedantį į galutiną žmogaus prigimties žemėj tikslą — į dievžmoniją; veikdamas gi piktosios būtybės įtakoje, t. y. ardydamas, kas kitų sukurta materialiame ir moraliame pasauly, jis daros velnio - ardytojo paveikslu ir stoja į galutino nuo Dievo atsiskyrimo kelią, vedantį tiesiog į velniožmoniją.

4. Dievžmonija ir velniožmonija yra tarsi du ašigaliu, į kuriuodu viens kitam priešingais keliais eina visuotinosios žmonijos istorijos procesas. Tai jau senovėje yr nurodęs šv. Augustinas savo veikale „De civitate Dei", o naujesniais laikais Vl. Solovjovas savo rimtai apgalvotam „pasakojime apie Antikristą".

5. Dievžmonijos pagrindas yra tautų brolybė, visų vienybė, visų vienybė meilėje, nes Dievas yra meilė; velniožmonijos gi pamatas — tai neapkentimas kitų ir visų kova su visais (homo homini, natio nationi lupus), nes velnias yra meilės ir net pačios gyvybės ardytojas.

6. Jei visos piktų būtybių pastangos yra nukreiptos į ardymą ir gadinimą to visa, kas kitų yra sukurta, tai žmogus, kaip Dievo Kūrėjo paveikslas, turi nesiliaujamai stengtis ne tiktai palaikyti visa, kas yr gera, bet ir nuolatos naujinti nauju tuolydiniu kūrimu. Nes išlaikyti kas yr sena, vienu tik naujų dalykų atmetimų, — visai nėra galima.

7. Atėmimas iš žmogaus, o dar labiau iš visos tautos galimumo pareikšti savo kūriamas jėgas — yra tai netik didžiausia žmonijos akivaizdoj neteisybė, bet ir didžiausias nusidėjimas Dievui; nes kaip atskiro asmens, taip ir atskirų tautų gyvavimas, be abejo, pareina nuo Dievo valios. O Dievo - Kūrėjo valia nekintama: Jis, kaip Kūrėjas, yra paskyręs žmones aktingam kūrimui, kas ir yra gyvenimo kelias, o ne pasyviam, nieko neveikiant, tūnojimui, vedančiam į nykimą ir mirtį. Dievas gi niekieno mirties negeidžia, nes „Jis juk ne mirusiųjų Dievas, bet gyvųjų" (Mork. XII, 27).

8. Žmogaus paslaptis iš p a t i e s ž m o g a u s neatspėjama. Ji glūdi aukščiau — dvasių pasauly — Dievuje ir aukštesnėse už žmogų būtybėse.

9. Kas tatai to dvasių pasaulio nepripažįsta ir tikis žmogų vien zoologiškai išaiškinsiąs ir net jam žemėj rojų sukursiąs, tas, pats būdamas gyvulys, žmogų paverčia g y v u l i u, o žmogaus gyvenimą žemėj — g y v u p r a g a r u. Bolševikų Rusija tai geriausiai yra įrodžius.

*
* *

Aukščiau esam įrodę, kad į žmogų negalima žiūrėti „grynai zoologiškai“, nes jis yra ne gyvulys, bet Dievo paveikslas. Bet kadangi tas Dievo paveikslas labiausiai reiškiasi žmogaus s i e l o j, tatai norint, kad žmogaus paslapties išaiškinimas būtų pilnas, reikia dar įrodyti, kad žmogus turi sielą, kad ji yra dvasiška, laisva ir nemiri. Tą įrodymą skaitytojas ras sekančiame straipsny.

Žmogaus siela.[1]

Įžanga.

Was wir bergen in den Särgen,
Ist nur Erdenkleid.
Was wir lieben, ist geblieben,
Bleibt in Ewigkeit.

Dar vaikai būdami, mes sužinojom, kad kiekviename žmoguje be regimojo kūno yra ir nematomoji, nemirioji siela. Kūnas yra matomas dėl to, kad jis sudarytas iš įvairių regimos materijos dalelių, kurių randame ir paprastoje žemėj. Dėliai to jis pūdamas ir virsta žeme. Siela gi yra dvasia, jokių materijos savybių neturinti; dėliai to ji yra nematoma, neapčiuopiama ir teatspėjama vien iš savo veikimo kūne. Ji negali kuo kitu virsti, taigi ir pasilieka amžinai dvasia, nes joje nėra jokių dalių, taigi nėra ir kas galėtų joje irti ir jai nykimą gaminti.

Deja, šiandien yra žmonių, kurie to esmingo sielos skirtumo nuo kūno nenori pripažinti. Jie laiko ją smegenų padaru, nelyginant kaip kad švitėjimas yra fosforo padaras.

Turėdami tai galvoj, mes pasistengsim čia įrodyti tris tiesas:

1) kad žmogus turėdamas sielą, sukurtą į Dievo paveikslą, esmingai skirias nuo gyvulių;

2) kad toji jo siela yra grynai dvasiška būtybė, nepareinanti nuo kūno ir laisva:

3) kad ji, kūnui mirus, nemiršta.

I. Skirtumas tarp gyvulio ir žmogaus.

Tas skirtumas yra jau pažymėtas pačioje Šv. Rašto pradžioje, pasakojime apie gyvulių ir žmogaus sukūrimą. Apie gyvulių atsiradimą ten papasakota šiais žodžiais:

„Dievas tarė: vandenys teišduoda[2]) plaukiančias gyvas esybes ir sparnuotuosius viršuje žemės po dangaus tvirtuma“ (Prad. I, 20).

Ir toliau:

---

[1]) Sk. „Religija ir kultūra“ 1928 m. 11 n-rį.

[2]) Hebraiškam tekste pasakyta dar vaizdžiau: „Vandenys te knibždėte knibžda nuo gyvų esybių ir sparnuotieji teskraido žemės viršuje“.

„Dievas dar tarė: žemė teišduoda gyvas esybes, kiekvieną pagal jos veislę, galvijus ir slankiojančius gyvius ir laukinius žvėris“ (Prad. I. 24).

Ir tie Dievo žodžiai neliko be sėkmės: vanduo ir oras ir žemė prisipildė visokeriopų gyvių (Prad. I, 21; I, 25).

Iš šio pasakojimo matom, kad visi gyvuliai savo gyvybę yr gavę:

1) per Dievo žodį („Dievas tarė“);

2) yr gavę ją iš žemės bei joje esamo vandens, o ne tiesiog iš Dievo („teišduoda vandenys“, „teišduoda žemė“);

3) kad toji jų gyvybė, būdama vien žemiška, yra neturinti savy jokio dvasiškumo.

Šią išvadą pilnai patvirtina patys gamtos faktai. Visi gyvuliai, net patys aukščiausi, kaip šit bezdžionės, kad ir išsimaitina ir palaiko savo gyvybę ir veislę, bet nesugeba nei savęs kuriam nors tikslui patobulinti, nei savo gyvenimo sąlygų pagerinti. Bitė, pav., dirba savo korius dabar, kaip kad dirbo prieš amžius. Voras taip pat spendžia savo tinklus, kaip kad yr spendęs prieš tūkstančius metų. Išmintis, kuri kartais yra žymi gyvulių padaruose, yra ne jų pačių, bet iš šalies jiems įdėta, panašiai, kaip kad mašinose pastebim gilų tikslingumą ir išmintį, bet įdėtą joms žmogaus, kuris jas yr padaręs. Dėliai to gyvuliuose randam instinkto jutimo, atminties, bet nerandam proto nei kitokių dvasiško gyvenimo apsireiškimų. Dresiruojant gyvulys galima išmokyti vieno kito protingo veiksmo, bet tas veiksmų protingumas bus ne gyvulio nuopelnas, tik žmogaus jį išdresiravusio. Dėliai to ir gyvulių vadinamoji siela neturi savy nieko dvasiška: gyvulio kūnui suirus, ji draug su gyvybe dingsta, virsdama nieku, iš kur Dievo galybės ir buvo iššaukta [1]).

Kas kita žmogus. Apie jo kilmę štai ką sako Šv. Raštas:

„Dievas... tarė: Padarykime žmogų į mūsų paveikslą ir mūsų panašumą, ir jis tevaldo jūros žuvis ir dangaus paukščius ir visą žemę ir visus slankiojančius, kurie kruta ant žemės (Prad. I, 26).

Ir kiek toliau nurodyta ir pirmojo žmogaus sutvėrimo būdas: Viešpats Dievas padarė iš žemės molio žmogų ir įkvėpė į jo veidą gyvybės kvapą. Ir žmogus pasidarė gyva esybė“ (Prad. II, 7) [2]).

[1]) Plačiau apie tai, kuo skirias gyvuliai nuo žmogaus sk. Prof. Pr. Būčio knygelę: „Žmogus ir gyvulys“, Chicago 1920.

[2]) Dar labiau yra pabrėžtas Dievo dalyvavimas moters sutvėrime (Prad. II, 21, 22).

Šis pasakojimas nušviečia mums ne vieną svarbią tiesą. Pirmiausia matom, jog žmogus iš visos gyvijos išsiskiria net ir savo kūnu. Jo kūną išduoda ne žemė, ne vandanys, kaip žuvų, paukščių ir gyvulių, bet jį padaro pats Dievas „iš žemės molio". Kas tai buvo per „molis" ir kaip Dievas žmogaus kūną yr padaręs, ar akies mirksny, ar per milionus metų besitęsiančią evoliuciją, mes nieko nežinom. Šitie klausimai yra palikti mokslininkų ginčams. Mums aišku tik viena, kad ir savo kūnu žmogus aiškiai skirias nuo gyvulių. Šie nuolat slankioja žemėn pasilenkę, žemėj vienatinio savo tikslo beieškodami, žmogus gi vienas vaikščioja status iškilusiu veidu, lyg karalius tarp nusilenkusių savo pavaldinių, lyg aukščiausis kunigas pašauktas klausyti Dangiškojo Tėvo įsakymų, lyg tikras pranašas, turįs ir pats eiti ir kitus vesti aukštyn į dangų. Be to, jis yra paties Dievo pastatytas visų kitų gyvulių valdovas [1]).

Žmogaus siela yra dar aukštesnės kilmės, nes yra paties Dievo žmogui įkvėpta. Kaipo Dievo, tyriausios, amžinos Dvasios, kvėpimas, mūsų siela neturi savy nieko žemiško, kaip gyvulių sielos, bet yra laisva, tyra nemiri dvasia. Iš čia ir kyla —

Žmogaus panašumas į Dievą.[2])

Žmogau, parodęs darbu genijaus galybę,
Dievo esi panašybė...

Tą žmogaus panašumą į Dievą Šv. Raštas pakartotinai primena kaipo svarbiausiąją tiesą, kurios žmogus turėtų niekuomet neužmiršti. Sukūrimas žmogaus į Dievo paveikslą ir panašumą — yra mūsų visų aukščiausias garbės titulas. Jis uždeda mums pareigą giliau jo prasmę patyrinėti. Kalbant čia apie žmogaus sukūrimą į Dievo paveikslą ir panašumą, pirmiausia kyla klausimas: kada tai buvo apreikšta? Pasirodo, kad pačiam gale, baigiant viso pasaulio kūrimo aprašymą, po to, kai jau buvo papasakota pirmiau įvykę Dievo kūrimo darbai, būtent sukūrimas dangaus ir žemės, šviesos ir tvirtumos, sausumos ir jūrų, žolių ir medžių, saulės, mėnulio ir žvaigždžių; visų plaukiančių ir skraidančių esybių ir visų gyvulių rūšių. Tuo būdu prieš pasakodamas apie žmogaus sukūrimą, Šv. Raštas jau buvo davęs aiškų

---

[1]) Plačiau apie žmogaus kūno skirtumą nuo gyvulių sk. minėtoj prof. Pr. Būčio knygelėj: „Žmogus ir gyvulys". Chicago 1920.

[2]) Nors ir esam apie tai kalbėję praeitame straipsny „Žmogaus paslaptis", bet tariamės būsią čia ne pro šalį tą tiesą pakartojus bent kiek nauoj formoj.

Dievo galybės supratimą, parodęs Dievą, kaipo didį visų daiktų Įkūrėją. Ir tik po to eina pasakojimas apie sukūrimą žmogaus į Dievo paveikslą ir panašumą. Į kokio Dievo? Aišku, jog į tik ką aprašytojo Dievo Kūrėjo. Būdamas aukščiausias pasaulio Kūrėjas, Dievas suteikė kūrimo galios ir į savo paveikslą sukurtam žmogui, kad taptų mažas kūrėjėlis, Dievo kūrimo darbo žemėj tęsėjas. Ir lyg patvirtindamas tą aukštą žmogui suteiktą kūrimo dovaną, Šv. Raštas pakartotinai priduria: „Ir Dievas sutvėrė žmogų į savo paveikslą, į Dievo paveikslą jį sutvėrė, sutvėrė juodu, vyriškį ir moteriškę". (Prad. I, 27).

Tuo brėžte pabrėžiama, kad žmogus yr leistas žemėj ne tam, kad panešėtų į akmenį nieko nejaučiantį, nei į žolę nieko neveikiančią, nei į gyvulį nieko negalvojantį; žmogus nėra akmens, žolės, gyvulio paveikslas, bet Dievo, dangaus ir žemės Įkūrėjo, Dievo amžinai gyvuojančio, jaučiančio, manančio, veikiančio. Nebuvo dangaus ir žemės, nebuvo žolių, medžių, gyvulių, žmonių, —Dievas tai padarė. Nebuvo tų namų, kur gyveni, nei tų rūbų, kuriuos dėvi, nei tų knygų, kurias skaitai — žmogus tai padarė. Dievas sukūrė saulę, žemę, mėnulį, žvaigždes, bet nesukūrė nei teleskopo, nei mikroskopo, nei kitokių prietaisų gamtai tyrinėti, palikdamas visa tai sukurti pačiam žmogui. Ir žmogus, gavęs iš Dievo kūrybos galią, iš tikrųjų visa tai pats sau pasidarė. Dievas sukūrė arklį, asilą, kuprį, kad žmogus jais pasinaudodamas galėtų greičiau kilnotis iš vienos vietos kiton ir užvaldyti visą žemę. Ilgą laiką žmogus jais ir naudojos susisiekimo tikslams. Bet vėliau gerai pagalvojęs, susikūrė sau garvežį, bėgantį greičiau už pačius grečiausius žirgus, ir pavežantį susyk tiek krovinių, kad nei šimtas arklių bei kuprių neįstengtų iš vietos jų pajudinti. Savo išrastu garlaiviu žmogus švilpia lekia per jūras, savo sugalvotu aeroplanu jis pakyla į orą daug aukščiau ir skrenda daug greičiau už pačius greičiausius arus. Eiki į miestą, ten pamatysi visokių fabrikų, įvairiausių mašinų, prietaisų, telegrafų, telefonų, elektros lempų — vis tai žmogaus padarai. Įženki į bažnyčią, ten išvysi puikių altorių, dailių paveikslų, gražiai grojančių vargonų, įvairių brangių šventų indų ir rūbų. Visa tai taipgi žmogaus padaryta, sukurta. Trumpai tarus, visa žmonijos kultūra, technika yra žmogaus kūrybos vaisius.

Bet ta mus stebinanti žmogaus kūryba technikos srity nėra vien šiandienės gadynės žymė. Aukštą techniką randam jau ir pas seniausias tautas, keletą tūkstančių metų prieš Kristui gimus. Pavyzdžiui užteks čia priminus kad ir senovės Egypto piramidos, sfinksai,

obeliskai, išlikę iki šiandie. Tas pat pasakyta ir apie dar senesnes, iš po žemės atkastas Asirijos ir Babilonijos kultūrų liekanas.

Žmogaus kūryba žymu net ir pas necivilizuotas, girių tautas. Visos jos turi pasidariusios tai įvairių namų padargų, tai ginklų medžioklei, tai laivelių vendeny paplaukioti, tai šiokių tokių kūno papuošalų, tai ugniai sukurti prietaisų. Pas gyvulius, net ir aukščiausius, k. š. bezdžiones, nieko panašaus nerandame. Taigi visoki techniški išradimai pirštu prikišamai parodo, kad žmogus stovi neapsakomai aukščiau už gyvulius.

Bet žmogaus kūryba toli gražu nesibaigia techniškais išradimais. Ji reiškias taipgi ir socialėj srity. Čia Dievo betarpiškai sukurta tėra tik pirmutinė žmonių draugija — šeimyna; visos kitos vėliau atsiradusios draugijos, ar tai bus imperijos, karalystės, respublikos, ar akcinės kompanijos, prekybinės firmos, pramonės trestai, mokslo institutai, ar kitos kokios, visos jos yra jau sukurtos ne Dievo, bet žmonių. Taip pat Kristus pradžioje yr įsteigęs savo Bažnyčią, bet vėlesnis jos sutvarkymas parapijomis, vyskupijomis, arkivyskupijomis, patriarchatais — yra ne Dievo, bet žmonių padaras.

Pagalios žmogaus kūryba gali būti nukreipta ne tik į pašalinius daiktus, bet į jį patį. Pamatęs savy daug netobulumų, silpnybių, nukrypimų nuo doros kelio, žmogus gali nebesitenkinti tuo, kuo jis yra ir panorėti virsti žmogum kaip reikiant, doresniu, tobulesniu, šventesniu. Dievo padedamas, žmogus prie gerų norų ir rimtų pastangų gali perdirbti save, pataisyti savo blogą būdą, ir ilgainiui pasiekti net aukštos, heroiškos tobulybės, pilniausio susijungimo su Dievu. Tame stovy žmogus gali pakilti į dar aukštesnę antgamtinę sritį: jo siela gali kiaurai regėti žmonių mintis, matyti būsimus atsitikimus; jo kūnas gali nejausti skausmo, pakilti į orą, daryti stebuklų. Nieko panašaus mes nerandam pas gyvulius.

Taigi kas žmogų laiko gyvuliu, nepripažįsta jame dvasiškos sielos buvimo, tas prieštarauja aiškiausiems faktams, tas palieka be atsakymo klausimus: dėlko iš milionų gyvulių tik vienas žmogus teturi kūrybos galios, dėlko tik pas vieną žmogų toji kūryba neribotai plečias, o pas gyvulius nuolat stovi vienokia nei kildama nei smukdama, dėlko tik vienas žmogus tegali save tobulinti, perdirbti, o pas gyvulius to niekur nematom?! Tikįs žmogus visa tai lengvai išaiškina nurodymu,

kad tik vienas žmogus tėra sutvertas į Dievo Kūrėjo paveikslą ir panašumą ir todėl Jis vienas tetur neribotos kūrybos galią. Gyvuliai tikros kūrybos neturi, nes jų padarai per amžius vis tie patys. Taigi, kad skirtumas tarp gyvulių ir žmogaus yra esmingas, o ne laipsniškas, tai aišku kaip diena. Žmogus gali sukurti ištisas naujas kultūras ir civilizacijas, o gyvulys — nesukuria nieko nauja. Žmogus visada kyla aukščiau, gyvulys stovi vietoj, nė kiek nepažengdamas pirmyn. O tai dėl to, kad žmogus turi dvasišką protingą sielą, o gyvulys jos neturi.

II. Ar žmogaus siela yra dvasia?

Kad žmoguje be kūno yra dvasiškoji siela, tam yra ne vienas įrodymas.

Pirmas įrodymas — žmogiškojo „aš“ pastovumas.

Du yra mokslo patvirtintu faktu:

Pirmasis toks faktas — tai nuolatinis žmogaus kūno keitimasis. Gyvame kūne visos jo dalelės gyvybės sukūrio pagautos greit lieka iš kūno išmetamos, taip, kad po tam tikro laiko [1]) mūsų kūnas lieka visai atnaujintas, nebe tas, kurį pirmiau turėjom. Tai įrodė bandymu prancūzų gamtininkas Flourens'as. „Aš apsukau, sako jis, jauno karvelio kaulą platinos siūlu. Palengvėl siūlu sudarytas žiedas apsidengė kaulo sluoksniais; po kiek laiko tas žiedas buvo nebe kaulo paviršiuje, bet jo viduryryje. Pagalios jis atsidūrė pačiame kaulo smegenų vamzdely. Kaip tai galėjo pasidaryti? Gi šituo būdu: kai iš viršutinės pusės kaulas yra gavęs naujų sluoksnių, uždengusių žiedą, iš kitos, vidujinės pusės jis yra praradęs senuosius sluoksnius, kurie ir buvo iš kūno išmesti. Tuo būdu kaulo materija, bandymo metu yra visa pakitėjus“.

Antrasis faktas — tai tas, kad žmogus, nežiūrint tų visų pasikeitimų jo kūne, lieka tas pats. — Aš gerai žinau, pav., kad prieš 18 metų esu parašęs tam tikrą veikalą. Mano kūnas nuo to laiko yra jau keletą kartų apkitęs, panaujėjęs; jame nebeliko nė vienos materijos dalelės, kurios yr buvę mano kūne prieš 18 metų, o bet gi aš esu tikras, kad prieš 18 metų minė-

[1]) Anot vienų mokslininkų — po kelerių (7—10) metų, anot kitų net po kelerių mėnesių.

tąjį veikalą yr parašęs ne kas kitas, tik aš pats. Dėlko? Gi dėl to, kad manasis „aš" yr pasilikęs tas pats, koks yra buvęs ir prieš 18 metų.

Kokią gi galima padaryti dabar išvadą iš tik ką pažymėtųjų tų dviejų faktų? Gi tą, kad many be materijos arba kūno yra dar kitas dalykas, nepanašus į kūną, nekintąs, kaip jis, pasilieką̨s, materijos dalelėms kūne besikeičiant, dėl to, kad jis nėra kūnas. Jis tai ir yra siela. Jei sielos žmoguje nebūtų, tai plėšikas, pav., išbuvęs keletą metų kalėjime, galėtų sakyti, kad jau jis nebe tas žmogus, nes visas jo kūnas yra visai naujas; tuo pat remdamos skolininkas galėtų sakyti, kad jis neprivaląs skolą mokėti, nes jo kūnas, buvęs skolinimos metu, yra visai pakitėjęs ir t. t. Bet kiekvienas jaučiąs, to negalįs pasakyti, nes jo „aš" liudija, kad jis nepakitėjęs.

Autras įrodymas — jutimų palyginimas.

Dažnai atsitinka, kad mes prityriame susyk įvairių jutimų. Pav., mums bevalgant obuolį, lieka maloniai paliesti ir mūsų regėjimas ir palytėjimas ir skonis. Bet aš galiu tuos įvairius jutimus lyginti vieną su kitais, manyti, pav., kad obuolys malonesnis yra regėti, paliesti, negu valgyti.

Bet kas gi yra tasai „aš", kuris tuos jutimus jaučia, juos lygina ir apie juos sprendžia. Tai negali būti koks sudėtingas daiktas, nes jei jame būtų dalių, tai viena jų gautų akies įspūdžių, antra gomurio, trečia pirštų ir mes nebeturėtumėm to vieno „žinovo", to „lygintojo" sprendėjo, kuris betgi tikrai mumyse yra. Vadinas, tasai „aš" turi būti nesudėtingas, neužimąs vietos, neturįs dalių, nei jokios savy materijos, kitaip sakant, tur būti dvasia.

Trečias įrodymas — iš sielos veiksmų.

Jei mūsų siela būtų kūniška, tuomet tepažintumėm vien tokius daiktus, kuriuos galėtumėm pagauti jutimais, pažintumėm vien tą ar kitą gyvulį (pav., arklį, šunį, katę...), vien tą ar kitą žmogų (pav., Petrą, Jurgį, Joną...). Bet mes turim bendrą sąvoką gyvulio, kuris nėra nei arklys, nei šuo, nei katė, mes turim bendrą sąvoką žmogaus, kuris nėra nei Petras, nei Jonas, nei Jurgis... Tos bendros sąvokos yra mūsų sielos padaras: ji tai iš visų gyvulių, iš visų žmonių atitraukia bendras ypatybes, jas suvokia ir tuo būdu sudaro bendras sąvokas, kurioms regimoj gamtoj atatinkamo regimo vaizdo visai nėra; taigi tos

bendros sąvokos turi jau nebe materijos, bet dvasiškumo žymę. Gyvuliai jokių bendrų sąvokų neturi: jie tepažįsta vien atskirus pavienius žvėris, atskirus, pavienius žmones ir kitką tam tikrais tų daiktų vaizdais.

Dar aiškesnių dvasiškumo žymių randam tokiose bendrose sąvokose, kaip tiesa, dora, grožis, panašumas, priešingumas, būtinumas ir k. Toms sąvokoms regimame pasauly nėra jokio atatinkamo materialinio vaizdo. Taigi joms pradžią yra davęs ne materialinis regimas pasaulis, bet aukštesnis regėjimas, dvasiškas mūsų sielos veikimas.

O jei mūsų siela sugeba kurti bendrąsias sąvokas, ypač grynai dvasiškas, apie kurias gyvulys neturi jokio supratimo, kaip šit apie tiesą, dorą, grožį ir p., jei ji tas bendrąsias sąvokas gali gretinti, lyginti, jungti, jomis remdamosi galvoti, spręsti, tai lygiai, kaip iš vaisių pažįstama medis, taip ir iš sielos dvasiškų padarų — bendrų sąvokų tenka spręsti, kad ir ji pati yra dvasiško pobūdžio.

Ketvirtas įrodymas — iš mūsų kalbos.

Mūsų sielos dvasiškumas žymu dar ir iš mūsų kalbos. Nėra žmonijoj tautų, kurios neturėtų savo kalbos ir būtų bekalbės. Pas gyvulius visai priešingai: nėra nė vieno gyvulio, kuris sugebėtų kalbėti. Jie nekalba ne dėl to, kad negalėtų kalbėti (pav. papūgos, šnekučiai, žmonių pamokyti sugeba ištarti ne vieną žmonių kalbos žodį), bet dėl to, kad neturi dvasiškos sielos kuri juose galvotų, spręstų, savo mintis reikštų. Taigi, gyvulys gali tik aklai kartoti vieną kitą jiems įkaltą žodį, bet nesugebės niekuomet pats kalbėti, nes neturėdamas bendrų sąvokų, nega, turėti nė žodžio toms sąvokoms reikšti. Jis tegal vien atskirais beprasmiais balsais reikšti neaiškius savo kūno jutimus. Žmogaus gi kalba, įrodo jį turint sielą-dvasią.

Penktas įrodymas — iš valios veiksmų.

Mūsų sielos dvasiškumas žymu dar iš mūsų valios veiksmų. Iš prityrimo žinom, kad žmogus gali trokšti visai neapčiuopiamų, grynai dvasiškų dalykų, pav., mokslo, garbės, šventumo. Gyvuliams tie dalykai visai nežinomi. Jei mūsų siela būtų iš materijos, tai ji ir tetrokštų vien dalykų materialinių, malonių vien kūnui. O jei žmogus trokšta grynai dvasiškių, su materija nieko

bendra neturinčių dalykų, tai vien dėl to, kad ir jo siela yra dvasia, o ne materija.

Be to kasgi nežino, jog tiems dvasiškiems turtams įsigyti, žmogus neretai gauna nemaž pavargti, save pergalėti, kūno malonumų išsižadėti. Ką tai reiškia? Gi tai, kad žmogus nėra vien iš materijos tesudėtas: nes jei jis būtų vien iš materijos, kaip gyvuliai, tai ir pasiduotų aklai kūno malonumams, kaip gyvuliai. Jei žmogus nesugedęs, to nedaro, tai aišku, jog jame be kūno yra ir aukštesnė dvasiška esybė — siela, turinti savo aukštesnių, nekūniškų troškimų.

Toms aukštesnėms dvasiškoms gėrybėms pasiekti žmogus neretai paaukoja ir savo turtą ir savo laisvę ir net pačią gyvybę, kaip tai, pav., yr padarę milionai kentėtojų guldydami savo galvas už tikybą. Pas gyvulius nerandame nieko panašaus, nes jiems dvasiškos sielos neturint, ir dvasiški turtai yra visai nesuprantami.

Šeštas įrodymas — iš žmogaus minties.

Jei žmogus būtų viena materija, tai tektų tvirtinti, materiją galint mintyti. Bet ar gali materija mintyti? Šį klausimą yra sau pasistatęs garsusis matematikas Leonardas Euleris XVIII-me amžiuje. Ir štai kaip jis į tą klausimą atsako: visi materialiniai kūnai turi vieną bendrą savybę — nerangumą bei inerciją. Tai reiškia, kad jei koks kūnas yra judąs, tai jis ir judės tol, kol kokia materialinė jėga nesukliudys jo judėjimo. Ir priešingai, jei koks kūnas yra nejudąs, tai jis ir nejudės tol, kol tam tikra materialinė jėga nepastumės jo ir nepadarys jį judantį. Bet mintijimo savybės yra visai priešingos materialinių kūnų savybėms: nes mintyti žmogus gali pradėti savaime, be jokio iš šalies pastumėjimo. Ir paliauti mintijęs gali taipgi savaime, be jokio iš šalies kieno nors veikimo. Taigi minty matom pilną savaimingumą, laisvę, kas visai yra priešinga materialinių kūnų nerangumui, kuris savo esme yra grynas nesavaimingumas, pilniausia priklausomybė nuo pašalinių jėgų. Todėl nesavaimingi materialiniai kūnai negali turėti sau priešingų savaimingų minties savybių, kitaip sakant, materija negali mintyti. O kadangi mes žmonės visgi mintijam, tatai mintijimo veiksmas tenka priskaityti ne kūnui, bet mūsų laisvai savaimingai dvasiškai sielai.

Septintas įrodymas — iš mūsų laisvos valios.

Nėra abejonės, kad mes turim laisvą valią. Bet laisvė reikštis tegali vien dvasioje, o ne meterijoje, kuri, kaip matėm, yra esmingai nelaisva, būdama nuolat priklausoma nuo pašalinių jėgų. Laisvė remias tuo dvasišku sugebėjimu, kuriuo mes renkamės ar atmetam tą ar kitą dalyką, pagal savo norą. Materijos jėgose tos laisvės nėra, visas jų veikimas visada esti būtinas.

Kad mes turim laisvą valią, tai neabejotinai įrodo faktas, jog mes galim kalbėti ar tylėti, stovėti ar sėdėti, dirbti ar ilsėtis. Gali kas mus kartais ir lenkti, kad padarytumėm tą ar kitą veiksmą, bet negali priversti;, tam, kad mes tikrai padarytumėm tą veiksmą, reikia kad mūsų valia atskiru aktu tam pritartų. Patys laisvos valios žmoguje neigėjai savo pasielgimais įrodo jos tikrą buvimą. Nes visi jų patarimai, pamokymai, paraginimai, pagyrimai, papeikimai, įsakymai, draudimai — neturėtų jokios prasmės, jei žmonės neturėtų laisvos valios ir elgtųsi būtinumo priversti. Kiekviena bausmė būtų tuomet didžiausi neteisybė ir žiaurumas, nes kaip gi būtų galima bausti ką nors už tai, ką jis būtinai turėjo padaryti.

Jei nebūtų žmoguje laisvos valios, nebebūtų nei skirtumo tarp gero ir pikto, tarp doros ir nuodėmės. Iš čia matom, kad laisvos valios buvimą užtikrina ne vien mūsų vidaus sąmonė, bet ir sveikas protas. O laisvosios valios buvimas mumyse užtikrina savo ruožtu mūsų sielos dvasiškumą, nes jei kur dvasia, ten ir laisvė, tai ir priešingai, kur laisvė, ten ir dvasia.

III. Ar žmogaus siela nemirs?

Mes pripažįstame žmogaus sielai nemirybę. Ką tai reiškia? Gi tai, jog siela gyvuoja net ir žmogui mirus, ir gyvuoja amžinai, kaipo savarankiška esybė. Nūn reikia tai įrodyti.

Žmogaus siela gali gyvuoti ir be kūno.

Pradėkim nuo žmogaus mirties, arba tikriau sakant, nuo klausimo: ar žmogaus mirtis būtinai traukia paskui save ir sielos mirtį? Nieku būdu. Nes jei žmogaus siela būtų vien materialinės gyvybės priežastis, kaip pas gyvulius, kurių sielos tetur vieną tikslą — gaivinti kūną, tai ji, kūnui mirštant, paliautų gyvavus. Bet žmogaus siela, kaip aukščiau matėm, yra dvasiška, savaranki būtybė, gyvuojanti aukštesniems dvasiškiems

tikslams, ir, kas svarbiausia, yra dvasiškojo mūsų gyvenimo priežastis, tatai ji ir negali pranykti, kaip gyvulių sielos. Nes jei šiandienis mokslas tvirtina, kad net mažiausios materijos dalelytės — atomai turi amžiną buvimą ir yra nesunaikinamos, tai juo labiau turi būti nesunaikinama mūsų siela, kuri yra tobulesnė žmogaus dalis, negu kūnas.

Šiame gyvenime kūnas ne retai kliudo sielos dvasiškąjį veikimą; nebetekus kūno, mūsų siela gali gyvuoti dar tobulesniu dvasišku gyvenimu. Grynai dvasiškos sielos savybės — protas, valia neturi nieko bendra su kūnu ir todėl šio suirimas visai nepasiekia sielos. Tokios grynai dvasiškos sąvokos, kaip šit tiesos, doros, grožio — pasilieka sieloj kūnui mirus, taigi ir nėra jokio pamato manyti, kad siela po kūno mirties negalėtų tomis sąvokomis užsiimti.

Šią mintį tenušviečia palyginimas: kaip suirus muzikos instrumentui, nenyksta muzikos menas, taip ir mirus kūnui, nenyksta sielos dvasiškas veikimas. Dvasiškam gyvenimui, proto ir valios veiksmams kūno pajėgos nėra būtinai reikalingos, taigi tie sielos veiksmai yra galimi ir sielai su kūnu persiskyrus.

Siela nemiršta, nes jos maistas yra amžinas.

Ir žmogaus kūnas ir jo siela, kad gyvuotų — negal apsieiti be atatinkamo maisto. Kūno maistas — iš materijos, kaip ir pats kūnas. Sielos maistas yra dvasiškas, kaip ir ji pati. Tas sielos maistas yra — t i e s o s.

Tiesų dėl buvimo esama visokių: yra mokslo tiesų, yra religijos tiesų, yra doros tiesų ir k. Bet nors tiesos ir įvairios, tačiau jos tur vieną bendra ypatybę — a m ž i n u m ą. Kiekviena t i k r a tiesa visada yra a m ž i n a.

Pav., mokslo tiesa, kad d u k a r t d u b u s k e t u r i — yra buvus tikra ir prieš pasaulio sutvėrimą, ji yra tikra ir dabar, ji bus tikra ir pasauliui pasibaigus, nes negalima sau įsivaizduoti, kad būtų toks laikas, kuomet d u k a r t d u — k e t u r i nebūtų tikra tiesa.

Imkim kitą religijos tiesą — kad D i e v a s y r a m y l ė t i n a s. Ji taip pat bus amžina, nes Dievas visada yra buvęs mylėtinas, yra ir dabar mylėtinas ir visada bus mylėtinas per amžius. Gali Dievą netikėliai neapkęsti, šmeižti, niekinti, bet Jis kaip

buvo, taip ir pasiliks savy visada mylėtinas, nes Jis negali paliauti buvęs mylėtinas.

Pagalios imkim kokią doros tiesą, pav., kad dorybė yra brangintina. Ji irgi yra amžina, nes nebuvo ir nebus tokio laiko, kada dorybė pati savyje paliautų buvus brangintina.

Tą tiesų amžinumą bando netikėliai išnaudoti savo tikslams, kovai su religija, skelbdami, kad ir fizikos tiesos bei gamtos dėsniai esą amžini, pav., kad pati materija yra amžina ir t. t. Dėl fizikos tiesų amžinumo, kaip ir dėl paties pasaulio amžinumo labai galima ginčytis. Bet valandėlei sutikim, kad ir fizikos tiesos yra amžinos. Tuomet mūsų sielos nemirybės įrodymas dar labiau sustiprėja. Nes jei visos tiesos yra amžinos, o jos sudaro sielos maistą, tai iš sielos maisto amžinumo, tenka spręsti ir apie pačios sielos amžinumą bei jos nemirybę. Nes prileidus ją kada nors numirsiant, išeitų didelė neatatinkamybė: sielos maistas — būtų amžinas, o pati siela tos amžinumos neturėtų. Kitaip sakant, sielos maistas būtų aukštesnis už ją pačią, kas yra gryna nesąmonė.

Mano jaunystėj šis įrodymas, paimtas iš prancūzų apologeto Nicolas'o, mane labai įtikino. Dėliai to ir tariaus būsią ne pro šalį jį čionai pakartojus.

Žmogaus siela net ir negali numirti.

Jos nemirybė plaukia savaime iš jos esmės. Mūsų siela, kaip matėm, yra dvasiška, bet kiekviena dvasia yra nepadalinanama, taigi ir nesuardoma.

Žmogaus regimas pranykimas (mirtis) yra tik suskaidymas žmogaus esmės į jos sudėtines dalis: kūną ir sielą. Kūnas genda ir irsta, bet siela, būdama dvasiška, materialinių dalių savy neturi, ir todėl negali suirti bei numirti kaip kūnas. Žmogaus sielą sunaikinti tegalėtų tiktai vienas jos Kūrėjas Dievas, bet Jis to nepadarys, nes tai priešintųs Jo gerumui, išminčiai ir teisingumui.

Dievo gerumas reikalauja, kad mūsų siela amžinai gyventų. Dievas mūsų sielon yr įdėjęs palinkimų ir troškimų, kurių šis gyvenimas negali patenkinti. Čion priklauso

a) mokslo troškimas. To troškimo apimtas, mokslininkas nemiega naktis, dirba, triūsia, nesibijo net pavojų savo gyvybei, suvartoja visas savo kūno ir dvasios jėgas, kad patenkintų savo troškimą tiesą pažinti, surasti atsakymą į jam rūpimus klau-

simus. Pagalios po ilgų vargų prieina įsitikinimą, kad jis težino vien tik tai, kad beveik nieko nežino. Tuo būdu šis mokslo troškimas žemėj liktų amžinai nepatenkintas; jei siela draug su kūnu turėtų mirti. Bet sielai nemirštant, ko žmogus čia žemėj nežinojo, gali sužinoti po mirties.

b) Dar visuotinesnis ir didesnis yra laimės troškimas; norima surasti pastovi laimė, kuri niekad nesibaigtų, bet žemėj tokios laimės nėra. Jei tat siela mirtų draug su kūnu ar apskritai būtų skirta kuomet nors mirti, tai ji negalėtų pasiekti tikslo, kurio iš prigimimo siekia. O tai prieštarautų žmogaus prigimčiai ir drauge nesutiktų su Dievo gerumu, nes tektų laikyti Dievą įdėjus žmogui troškimų, kurie niekad negal būti patenkinti. Dėliai to teisingai yr pasakęs Kantas: „Žmogus būtų buvęs niekingiausias sutvėrimas, jei būsimojo gyvenimo viltis nebūtų jam suteikus tam tikros aukštesnybės ir jei jo dabar supančiotos sielos pajėgos negalėtų po mirties pasiekti pilno išsirutuliojimo".

Be to, reikalauja ir Dievo Išmintis, kad mūsų siela amžinai gyvuotų. Nes tik tikėjimas į amžiną bausmę bei atlyginimą tegali žmogų stipriausios pagundos metu sulaikyti nuo pikto ir priversti jį velyk skaudžiausiai nukentėti, negu Dievą sunkia nuodėme įrūstinti. Jei mūsų siela kada nors mirtų, tai jokia laikina bausmė nebūtų jai gana baisi ir nesustabdytų nuo doriško puolimo.

Pagalios ir Dievo teisingumas taipgi reikalauja, kad mūsų siela amžinai gyvuotų. Nes Dievas iš visų mūsų reikalauja sau ištikimo tarnavimo. Jei mūsų siela kada nors turėtų mirti, tai būtų didžiausia neteisybė—už visišką Dievui atsidavimą, vietoj užmokesnio, susilaukti ilgainiui panaikinimo. Bet kadangi Dievas yra teisingas, tai ir tos neteisybės nebus ir mūsų siela niekuomet nemirs.

Šis įrodymas galima dar išreikšti ir šitaip. Dažnai žemėje dorybei neatsako laimė. Neretai teisingąjį žmogų persekioja nedorieji ir jis gauna mirti varguose ir skurde, nesuradęs sau niekieno užuojautos. Tuo tarpu niekšams, kitų skriaudėjams, šiam pasauly gerai sekas ir jie numiršta ūmai be jokių skausmų. Jei visiems su mirtimi viskas baigtųs, tai didžiausias nusidėjėlis išvengtų užsipelnytos bausmės ir jo likimas būtų toks pat, kaip ir to, kuris visą gyvenimą vargo ir niekuo nebuvo nusidėjęs. Turėdamas tai galvoj prancūzų filosofas Rousseau teisingai yra išsitaręs: „Jei aš žmogaus sielos nemirybei neturėčiau kitokio įro-

dymo, kaip vien teisiųjų priespaudą, jau viena tai neleistų man abejoti, kad žmogaus siela nemiri“.

Sielos nemirybės svarba gyvenimui.

Tikėjimas į sielos nemirybę teikia žmogui neišsemiamo džiaugsmo, priduoda jėgos kilniems darbams nuveikti, didžiausio pasiaukojimo nepabijoti.

Be tikėjimo į pomirtinį sielos gyvenimą dorybė ir pasišventimas netektų savo tikslo, pranyktų skirtumas tarp gero ir pikto, ir priešingai visų kūno geidulių patenkinimas taptų pateisintas.

Paneigimas sielos nemirybės panaikintų žmogaus širdyje tikėjimą į Dievą, o draug su juo taptų pašalintas ir svarbiausias dorovės pagrindas.

Netekęs tikėjimo į sielos nemirybę, žmogus nupuola žemiau už gyvulį, o per tikėjimą į sielos nemirybę — pakyla iki Dievo.

Dėliai to ir nenuostabu, kad tikėjimą į sielos nemirybę randame pas visas žemės tautas. Apie žydų tautos tikėjimą į tą dalyką liudija šie Šv. Rašto žodžiai: „Ir dulkės sugrįš į žemę, iš kurios yra, ir dvasia eis atgal pas Dievą, kurs ją davė“ (Pam. 12, 7). O išminties knygoj skaitom: „Teisiųjų sielos Dievo rankoje ir jų nepaliečia mirties kankinimas“ (Išm. 3. 1). Kas gi yra tie teisieji, kuriems užtikrintas „amžinas gyrius?“ Gi tie, „kas galėjo peržengti ir neperžengė, daryti pikta ir nedarė“ (Ekli. 31, 10).

Panašaus tikėjimo randame ir pas senovės egyptiečius, asyriečius, babiloniečius, graikus, romėnus ir kitas tautas. Taigi sielą laikė nemirštamą, galima sakyt, visa žmonija. Kas tat tai tiesai prieštarauja, tas parodo didesnės drąsos, negu mokslo.

Kad siela nemiršta, į tai tikėjo ne vien tamsios minios, bet ir didžiausį žmonijos išminčiai. Romėnų filosofas Seneka, pav., viename (102) laiške rašo savo draugui: „Tavo pastaroji žemėj diena, kurios tu būkštauji, bus amžinosios dienos aušra“.

Garsusis Platonas savo „Fedone“ būsimojo gyvenimo aprašymą baigia šiais beveik krikščioniškais žodžiais: „Iš tikrųjų, verta griebtis visų pastangų, kad šiame gyvenime būtumėm dori ir protingi, nes puikus yra už tai atlyginimas ir didelė viltis“.

Ciceronas pirmutinis pabrėžia sutartiną visų tautų tikėjimą į sielų nemirybę.

Ir tas bendras įsitikinimas, kad žmonių sielos nemiršta negali būti klaidingas, lygiai kaip ir įsitikinimas, kad Dievas yra. Nes kaip Dievo buvimas, taip ir tiesa, kad siela nemirs, nesiremia jokiu nepadoriu geiduliu, anaiptol, amžinos bausmės prisiminimas yra žmogui labai nemalonus. Tiesa gi, kad sielos nemirs, nėra nė jutimų apgaulė, nes jutimai sielos savybių betarpiškai nepagauna, taigi ir negali nieko tikra apie jas sakyti, nei jų neigti.

Priekaištai.

1. Dėl buvimo yra žmonių, kurie sako: dar nieks iš ano gasaulio nėr sugrįžęs ir todėl nežinom, ar siela, žmogui mirus, begyvuoja. Tas pasakymas taip pat yra neprotingas, kaip kad jei kas kitas pasakytų: nė vienas iš akmenų, kuriuos metam jūron, dar neišplaukė vandens viršiun, taigi ir negalime žinoti, ar tie akmenys jūros dugne dar tebeguli. Be to ir ne tiesa, kad nieks, iš ano pasaulio nebūtų sugrįžęs. Neminint Kristaus ir Lozoriaus, apie kuriuos žinom iš evangelijos, yra ir daugiau panašių, griežtai įrodytų atsitikimų, kaip šit numirėlių prisikėlimai šv. Bernardo, šv. Pranciškaus Ksavero ir kitų Šventųjų užtarymu.

2. Kiti sako: ir be sielos galima viskas gerai išaiškinti, nes žmoguj mintija ne jo siela, bet smegenys. Juo kieno didesni smegenys, juo daugiau juose yra fosforo, juo jame didesnis yra gabumas mintyti.

Į tai atsakome, kad taip manantieji remias nevisai patikrintais faktais. Jautis, pav., turi daugiau smegenų negu žmogus, o žąsies ir avies smegenyse yra daugiau fosforo, negu žmogaus smegenyse. O bet gi nei jautis, nei žąsis, nei avis nepasižymi kokiu ypatingu gudrumu.

Sako: nuo ilgo mintijimo smegenys pavargsta, ir daro išvadą, jog tai esti dėl to, kad mintija smegenys ne siela. Išvada visai klaidinga. Smegenys mintijimui yra taip pat reikalingi, kaip žirgas jojikui. Nuo ilgo mintijimo smegenys pavargsta, kaip ir žirgas nuo ilgo jojimo. Bet smegenys yra vien mintijimo p r i e m o n ė, o n e p r i e ž a s t i s, kaip ir žirgas yra jojimo priemonė, o ne priešastis. Pasakyti, kad smegenys mintija, yra tokia pat nesąmonė, kaip ir pasakius, kad žirgas joja. Pasakyme: sugedus smegenims, mintijimas pasunkėja arba tampa ir visai negalimas, yra tiek pat tiesos, kaip ir pasakyme: žirgui turint nesveikas kojas, jojimas pasunkėja ar ir visai virsta negalimas.

Smegenų liga tiek pat neneigia sielos, kiek ir žirgo kojų liga neneigia jojiko. Ir kaip jojikas gali pamesti nusikamavusį žirgą ir eiti toliau pėsčias, taip ir siela kūnui mirštant, gali pamesti smegenis ir pati viena be jų pagalbos pažinti viską kitokiu, vien dvasioms įgimtu būdu. Jei smegenys gamintų mintį, tai kiekvienam smegenų sužeidimui turėtų visada atsakyti tam tikra netvarka mintyse. Bet tai įvyksta toli gražu nevisada. Dažnai ir su gerokai sužeistais smegenimis žmogus sveikai mintija, ir priešingai, su visai sveikais smegenimis klieda niekus. Pav., iš 20 pamišėlių d-ras Lelut'as septynioliką rado turint visai sveikus smegenis.

3. Jei smegenys gamintų mintį, tai liktų neišaiškinama pati mūsų kalba. Kalba susidaro iš žodžių, žodžiai iš garsų. Jei garsai pasilieka tie patys, tai ir žodis turėtų, savo prasme, visada pasilikti tas pats. Sakysim tariam žodį ratas. To žodžio garsai paliečia mūsų klausą ir per ausį pasiekia mūsų smegenis. Jei smegenys gamintų mintį, tai gavusios įspūdžio nuo garsų žodžio ratas, jos ir tegalėtų priduoti tam žodžiui tik vieną prasmę, sakysime, besisukamosios vežimo dalies. Bet štai mes išgirstam šokių vedėjo komandą: „vyrai į ratą“, arba, pažvelgę į dangų, sakom: „aure aplink mėnulį ratas“. Visur čia tas pat vienokiai skambąs ratas, o betgi visuose trijuose atvejuose jis turi vis kitokią prasmę. Smegenys tos trejopos rato prasmės atskirti negali. Jas teatskiria ir sau tinkamą prasmę pasirenka vien dvasiškoji, mintijanti siela. Be jos mes tuoj gautumėm stoti prieš kalbos paslaptį. Vien sielos buvimas teduoda raktą tai paslapčiai atnarplioti.

4. Dar kiti sako: siela sukurta tam, kad būtų sujungta su kūnu. Todėl būdama sykį atskirta nuo kūno, ji nebeturi pamato toliau begyventi.

Į tai atsakom: būti sujungtai su kūnu — tai yra sielos paskyrimas šiame pasauly. Bet, kad šis jos paskyrimas būtų vienas vienintelis, to nieks dar nėra įrodęs. Būdama dvasia, siela ir be kūno gali garbinti Dievą danguje ir todėl turėti savo aukštą tikslą.

Pagalios atskyrimas sielos nuo kūno nėra amžinas. Visuotinojo Atsikėlimo dieną, kaip žinom iš Bažnyčios mokslo, kiekviena siela vėl susijungs su savo kūnu, nuo kurio daugiau visai nebesiskirs. Laikas gi nuo žmogaus mirties iki Visuotinojo Atsikėlimo, sulyginus jį su amžinuma, bus nedau-

giau, kaip vienas akies mirksnis. Taigi sielos atskiras nuo kūno buvimas, tiesą sakant, nesudarys jos gyvenime jokios žymės, nei atmainos, praslinkęs kaip debesėlio šešėlis.

5. Netrūksta ir tokių sielos neigėjų, kurie tenkinasi dar menkesniais priekaištais. Vienas tokių yra šis: „sielos žmogaus kūne nieks nėra matęs, taigi jos nei nėsama, ji tėra vien žmonių pasaka.

Tokiems galima taip atsakyti: sveiki sakotės sielos žmogaus kūne nematę. Bet kuriuo metu: po mirties, ar prieš mirtį?

Jei po mirties, tai pasivėlinot, nes siela jau iš kūno yra pasitraukus; todėl panešit į tuos svečius, kurie ateina apsilankyti, žinodami, kad šeimininkų nėra namie.

Jei prieš mirtį, tai siela tebėra kūne, bet sveiki jos negalit matyti dėl to, kad ji kaipo dvasia, yra nematoma. Jei jūs ją galėtumėt matyti, tai ji būtų materielinė ir todėl nebebūtų dvasia ir būtų ne siela, bet koks kūno apsireiškimas. Būdama sukurta į Dievo paveiksla, siela, kaip ir Dievas, teapsireiškia vien savo veiksmais kūne — gyvybe, protu, valia, dvasišku gyvenimu.

Laikymas gi nesamais tų dalykų, kurių mes nematom, yra labai menkos vertės protavimas, nes yra didelė daugybė dalykų, kurie neabejotinai yra, nors mes jų ir nematom. Pav., sveiki niekuomet nesat matę tėvynės, doros, garbės, žmonių proto, o bet gi kalbat apie tuos dalykus nė kiek jų buvimu neabejodami!

Užbaiga.

Žmogaus sielos laisvės ir dvasiškumo neigėjai, neigia paprastai ir jos nemirybę. Nesunku suprasti, dėlko jie tai daro. Mat, jei siela nėra nemiri, jei nėra kito gyvenimo, tik vien žemiškasis, tai nėra reikalo ir rūpintis dėl atsakomybės po mirties, ir galima be baimės duoti valią savo aistroms ir žemiausiems geiduliams. Ir atvirkščiai, jei siela yra nemiri ir atsakominga šiame gyvenime, tai ir gero ir pikto supratimas, ir mūsų pareigos, ir duoti mums Dievo įsakymai ir draudimai įgija praktiškos svarbos, kurios jie be to nebūtų turėję.

Iškyla tuomet ir neapsakomas mūsų sielos brangumas ir su visu savo didingumu suskamba mūsų atmintyje neužmirštini Kristaus žodžiai: „Ką padeda žmogui, jei jis laimėtų visą pasaulį, savo gi sielai kęstų nuostolį“ (Mat. 16. 26).

Kad to nuostolio savo sielai išvengtumėm, turim gerai žinoti: 1) kad mes turim savo sielą, 2) kad toji siela yra gyvas Dievo Kūrėjo paveikslas, 3) kad ji yra dvasia, kaip ir Dievas, 4) kad ji yra laisva ir atsakominga Dievui ir 5) kad ji yra nemiri. Visas tas tiesas mes ir esam čia trumpai išdėję. Duok Dieve, kad jos įrodymai įtikintų jaunuosius mūsų skaitytojus ir padėtų sustiprėti juose krikščioniškajai pažiūrai į pasaulį[1]).

Be dvasiškumo ir nemirybės žmogaus siela turi dar ir trečią svarbią savybę — ji yra laisva. Naudodamasis tąja savo sielos laisve, žmogus gali laisvai nustatyti savo gyvenimo tikslą ir laisvai jo siekti. Nuo tokio ar kitokio tos laisvės sunaudojimo pareis galutinas žmogaus likimas — laimingas ar nelaimingas. Taigi žmogui labai yra svarbus laisvės klausimas.

---

1) Rašydami šį straipsnį naudojomės šiais veikalais:

1) L'abbé E. Duplessy. Cours supérieur da Religion. La Nature de l'Homme. Paris 1919, in-24.

2) A. Heinen. Was ist Mensch? M. Gladbach, 1919.

3) Ks. St. Bartynowski. T. J. Apologetyka podręczna, Krakow 1918, in-16.

4) E. Hoppe. Die Philosophie Leonhard Eulers. Gotha, 1904, in-8.

5) Zur Bonsen. Zwischen Leben und Tod. Zur Psychologie der letzten Stunde. Düsseldorf Schwan, 1927.

6) Prof. Pr. Būčys. Žmogus ir gyvulys, Chicago in-16.

7) T. B. Andriuška S. J. Žmogaus siela, jos esimas, dvasiškumas ir nemirybė. Kaunas, 1924, in-8.

8) Dr. P. Mira. Kas šiandien kalbama apie žmogaus sielą. Kaunas, 1924, in-18.

Žmogaus laisvė ir religija. [1]

I.

Gyvename laisvės laikais. Laisvė skelbiama aukščiausia žmogaus teise, dėl laisvės revoliucijos keliama, už ją galvos guldoma, jai himnai kuriama, ji parlamentuose ginama, nė vieno jos atviro priešo nėsama. Anaiptol, visi ją, jei ne raštais, tai bent žodžiais gerbia, visi jos reikalingumą visuomenės gyvenime pripažįsta. Sako, žmogus be jos, nebūtų žmogus, tik vergas, gyvulys. Visa tai labai gražu. Tik viena nelaimė — maž kas jos tikrą esmę tesupranta.

Tas nesupratimas labiausiai apsireiškia, gan plačiai nūn paplitusioje nuomonėje, laisvę ir religiją esant du amžinu priešu, niekaip negalint greta sugyventi ir todėl turint nuolat kita su kita kovoti. Tos nomonės sekėjai paprastai sako: arba tu tiki, arba netiki; jei tiki, tai nėsi laisvas, nes tikėjimas yra laisvei priešingas, — o jei netiki, tai ne tik gali, bet ir turi laikytis absoliučios laisvės ir apsieiti be jokio tikėjimo, nes laisvė tam ir yra, kad tave atpalaiduotų nuo tikėjimo varžymų. Tuo būdu laisvė, ypač minties, daugelio laikoma tiesiog visiško skepticizmo sinonimu. „Laisvas mintytojas“ — esąs tik tas, kuris į nieką netiki; todėl juo kas mažiau tiki, juo didesnį turįs gabumą laisvai mintyti. Taip, pav., bedievis esąs laisvesnis mintytojas, negu paprastas deistas, o skeptikas — dar laisvesnis negu bedievis[2]). Mat, bedievis dogmatizuoja, skelbdamas, kad Dievo nesama, o skeptikas atmeta ir tą vienatinę bedievio dogmą, sakydamas: aš nieko netvirtinu, nes nieko nežinau: gal nėra Dievo o gal ir yra. Tuo būdu manymo laisvė virsta neretai visišku nemintijimu.

Panašių pažiūrų paprastai laikosi tokie „mintytojai“, kurie neturi beveik jokio supratimo apie religiją. Jie mano, — religija tai esąs rinkinys nesuprantamų formulų ir keistų apeigų

---

[1]) Sk. „Draugijos“ 1909 m. 35 n-rį.

[2]) Sk. Canet. La liberté de penser et la libre pensée 2 de. Paris, 1903, Blond, p. 4.

žmogaus protui ir valiai varžyti. Tuo tarpu, kaip žinom, yra visai priešingai, tikra religija yra ne varžymo, bet laisvės dalykas, nes religija yra laisvas laisvo žmoqaus sąryšis su Dievu, arba tikriau sakant, laisvas gyvenimas Dievuje, anot šv. Augustino žodžių: Ama Deum et fac guod vis. Taigi turėti religiją, reiškia, laisvai eiti Dievop iki pilnai susijungsiant su Juo, idant mes Jame, o Jis mumyse gyventų, lyg savo bažnyčioje, idant mes bendrautumėm su Juo, kaip prieteliai su prieteliu, kaip mokiniai su mokytoju, kaip vaikai su tėvu. O visa tai yra laisvos valios ir gero noro darbas. Todėl šale tiesos, kad Dievas yra visų savo kūrinių Viešpats, stovi visuomet ir kita neužginčytina tiesa, kad Dievas savo garbintojų tarpe nenori turėti vergų, vien iš baimės Jam tetarnaujančių. „Jau nevadinsiu jus vergais, bet prieteliais“ tarė Kristus savo mokytiniams, o jų asmenyje ir visai žmonijai. Padėti pamato tai visuotinai, dvasiškai žmonių prietelystei su Dievu ir yra atėjęs Kristus. Jis jon ir mus kviečia. Nuo mūsų laisvos valios pareis, ar mes ton prietelystėn susieisime, ar ne, ar tapsime Kristaus prieteliais, ar priešais. Taigi laisvė ir yra pirmiausia kiekvienos šventyneigos ir apskritai religijos sąlyga. Laisvėje esate pašaukti (Gal. V. 13), nes kur Viešpaties Dvasia, ten ir laisvė (2 Kor. III, 17).

Tai yra tikriausia ir visų svarbiausia tiesa, tik nelaimė, kaip kiekviena gyva tiesa esti neretai užmiršta bei blogai suprasta. Vardan tos dvasios laisvės daug daroma gera, bet nemaž pridirbama ir bloga. Vardan tos laisvės einama ir prie didžiausio heroizmo ir prie pikčiausio doriško nukrypimo, apsireiškiančio pilniausiu religijos atmetimu ir net visišku jos paniekinimu. Dėlko taip daros? Gi dėl to, kad dažnai užmirštama, jog laisvė netiktai suteikia žmogui teisių, bet uždeda jam ir tam tikrų pareigų. Kokios gi tos pareigos, ir kaip joms nusidedama?

II.

Norint geriau suprasti, kokių pareigų mums uždeda laisvė, ypač tikėjimo ir doros dalykuose, reikia pirma ištirti, kas yra apskritai pati laisvė?

Deja, žmonės juo daugiau kalba ir rašo apie ją, juo mažiau ją supranta. Galima net sakyti, jog šiandie kiek yra galvų, tiek ir įvairių laisvės supratimų. Ką gi reiškia tas nuomonių

įvairumas? Ar tai, kad laisvė visiškai negalima pažinti? Visai ne! Tai reiškia tik, kad žmonės mėgsta daugiau saviškai kalbėti, negu glaudžiau susipažinti su tuo, kas iš senovės jau yra išaiškinta ir išspręsta. Toks seniai išspręstas klausimas yra ir laisvės klausimas. Belieka tik atidžiau į jį pažvelgti. Pradėkim nuo klausimo, kame laisvė apsireiškia?

Kiekvienas, net ir nedaug galvojęs, pripažins, kad laisvė nevisur terandama. Nėra jos nei akmeny ant žemės gulinčiame, nei viny sienon įkaltoje, nei paveiksle ant jos kabančiame. Tie ir jiems panašus dalykai jokios neturi laisvės, jie griežtai laikosi savo vietos ir savaime pasijudinti iš jos negali. Taigi nėra laisvės ten, kur nėra matomo laisvės ženklo — judėjimo.

Kreipkimės dabar į judančius dalykus. Štai akmuo pakeltas krinta žemyn, dūmai kyla aukštyn, debesys plaukia į visas šalis, vanduo upėje bėga vis pirmyn, kur žemiau. Ar yra čia laisvės? Nė kiek! Nes visi tie judėjimai įvyksta ne savaime, ne laisvai, bet tam tikrais gamtos dėsniais. Todėl nėra laisvės nė čia. Kur gi jos ieškoti?

Jos ieškoti turime ne mechaniškame, bet gyvame judėjime, plačioje gyvijos karalystėje. Bet ar visur? Ir gi ne. Imkim visų aukščiausį gamtos gyvį — žmogų. Jis gyvena trejopu: kūno, proto ir doros gyvenimu. Kiekvienas net ir be ilgesnio galvojimo pripažins, kad veltui ieškotumėm laisvės fiziškame žmogaus gyvenime[1]). Nes kas gi nežino, kad mes ir gimstame, ir užgimę augame, ir užaugę senstame ir pasenę mirštame visai nelaisvai, ne iš savo geros valios. Kad ir kaž kaip norėtumėm, mes gimę, negalim neaugti, užaugę nepasenti, pasenę nemirti ir t. t. Visas kūno išsirutuliojimas pareina ne iš mūsų, bet iš tam tikrų gamtos dėsnių. Pasilieka tatai vien proto ir doros gyvenimas. Čia tai ir yra tikra laisvės viešpatija. Čia tai, tose visųaukščiausiose savo gyvenimo formose žmogus ir parodo pilnai savo laisvę ir gali net iš tų dviejų žemiško gyvenimo viršūnių, Dievo padedamas, pašokti dar aukščiau, į viršgamtinio gyvenimo sritį ir laisvai susijungti su Dievu, kaip laisvas padaras su savo Kūrėju,

---

[1]) Čia gali kas prikišti, kad žmogus visgi gali laisvai valgyti ką ar nevalgyti, tarti žodį ar netarti, važiuoti kur ar nevažiuoti ir t.t. Tai tiesa. Bet šie ir panašūs veiksmai arba neturi žmogui jokios reikšmės arba įeina į aukštesnę doros gyvenimo sritį.

kaip gyvas Dievo paveikslas su savo amžinu prototipu. Visa tai žmogus gali padaryti, nes žmogaus proto ir doros gyvenimas visiškai nuo jo pareina: jis gali jį saviškai tvarkyti ir valdyti, o toji galia ir yra žmogaus laisvė.

Bet čia reikia gerai atmintin įsidėti, jog ta mūsų laisvė bei galia tvarkyti ir valdyti mūsų proto ir doros gyvenimą yra ne vien psichiška bet ir doriška. Kaip psichiška galia, ji yra galėjimas daryti ką bei nedaryti. Tą paprastai ir vadina laisvoji valia. Kaip doriškoji galia, laisvė yra galėjimas daryti ne visa, ką norėtumėm, bet vien tik tai, kas sutinka su proto bei doros tasyklėmis. Kaip psichiškoji galia laisvė yra grynai bergždžias galėjimas daryti ką bei nedaryti; kaip doriškoji galia — ta pati laisvė yra visų aukščiausia karališkoji žmogaus teisė. Ji tai ir iškelia žmogų aukščiau visų žemės kūrinių ir suartina su Dievu. Nes, kaip Dievas, visųtobuliausia Būtybė, negalinti nieko daryti, kas priešintųs Jo begalinei Išminčiai ir šventumui, taip žmogus yra juo panašesnis Dievui, juo tobuliau sunaudoja savo laisvę, saugodamasis gera valia nuo kiekvieno darbo, kuris galėtų būti priešingas jo protui, tikėjimui bei dorai.

Deja, žmonės to nesuprasdami, dažnai tikrą laimės prasmę biauriai iškreipia. Jie užmiršta, jog tikra žmogaus laisvė ne tame, kad kiekvienas gali daryt, kas jam patinka, bet tame, kad neverčiamas laisvai darytų vien tik tai, ką turi daryti. Kai žmogus daro tai, kas jam patinka, neatsižvelgdamas į savo pareigas, tai jis, po teisybei, jau nebelaisvas, bet tikras vergas užgaidų, veikalų, svajonių.

Todėl teisingai yra pasakęs Leonas XIII: „Nėra didesnio absurdo, kaip posaky: žmogas yra laisvas, todėl jis neturi varžytis jokiomis taisyklėmis; priešingai — vien dėl to, kad žmogus yra laisvas, jis turi laisvai susivaržyti tam tikromis taisyklėmis".

Ir iš tikrųjų, jei žmogus turi teisę laisvai veikti doriškame gyvenime, tai jis turi išlaikyti tam tikrus įstatus, kuriais tas doriškas gyvenimas yra apibrėžtas. Nes teisei iš vienos šalies visuomet atsako pareigos iš kitos, o kur yra pareigos, ten tur būt ir tam tikri dėsniai bei įstatai, normuojantieji tas pereigas.

III.

Visa tai, kas aukščiau išdėta, yra pasakyta šiai tiesai paaiškinti, jog laisvė netik duoda žmogui teisių, bet ir uždeda jam svarbių pareigų, kitaip sakant, jog tikra žmogaus laisvė nėra absoliuti, bet apibrėžta tam tikromis proto, tikėjimo ir doros taisyklėmis. Nes jei mūsų laisvė pasirodo kuomet toms taisyklėms priešinga, tai ji jau ne laisvė, bet doriška netvarka bei doriškas absurdas. Jei kam tas dalykas būtų dar ne visai aiškus, galime keliais pavyzdžiais trumpai paaiškinti.

Štai žmogus turi nuodų: gali jų išgerti bei neišgerti. Kaip žinom, naudodamies laisve, vieni jų geria, kiti ne. Ir vieni ir antri elgias laisvai. Bet pirmųjų laisvė nėra doriška, nes nesutinka nei su sveiku protu, nei su Dievo valia—ir jos rezultatas yra mirtis ir nuodemė, t. y. pražudymas savęs ir draug pačios savo laisvės. Antri, negerdami nuodų, elgias netik laisvai, bet ir dorai, ir laisvai vykdindami doros ir proto taisykles, netik nepraranda savo laisvės, bet ją išlaiko ir sustiprina.

Imkim kitą pavyzdį. Štai mokinys. Jis eina įvairius mokslus, tyrinėja mokslo tiesas. Naudodamasis savo laisve, jis gali jas priimti, bet gali ir atmesti. Pav., jis gali sakyti, kad 2×2 bus ne 4, bet 3 ar 5; kad žemė visai neapvali, bet plokščia, arba kad šio regimo pasaulio visai nėra, kad jis mums tik rodos besąs ir t. t. Visa tai jis gali ne tik pasakyti, bet ir parašyti, nes tur laisvės. Bet koks tos laisvės rezultatas, patys matote: grynas absurdas bei sofizmas.

Panašiu būdu galima pasakyti, kad ir Dievo nėra, kad malda, mišių klausymas, išpažintis žmogui nereikalingi dalykai, kad vagystė, pasileidimas, girtybė — geri ir girtini daiktai ir t. t. Visa tai galima taip pat netik pasakyti, bet ir knygose atspausti, tam yra laisvė, bet ta laisvė bus tokios pat vertės, kaip ir ana laisvė nuodų gerti bei sakyti, kad 2×2 ne 4, bet 3 ar 5.

Koks žmogus gali nuodų gerti? Kuris savęs nemyli. Koks žmogus gali sakyti, kad 2 × 2 ne 4, bet 3 ar 5? Kuris tiesos nemyli. Kas gal sakyti, kad Dievo nėra? Kuris Dievo nemyli.

Iš čia matom, kad laisvė, pati viena, be meilės, yra bergždžia ir netik nepakelia žmogaus aukštyn, bet, anaiptol, jį purvan ir net pačion mirtin žlugdina.

Laisvė tik tuomet yra tikra ir vaisinga, kai ji mus ragina veikti ne tik laisvai, bet ir dorai ir logiškai,

kai ji laikos proto, tikėjimo ir doros taisyklių. Nes mūsų laisvė nėra absoliuti. Kiek yra mokslo, tikėjimo ar doros įstatų, tiek yra mūsų laisvei suvaržymų. Išmokai iš aritmetikos, kad pude yra 40 svarų, — jau nebėsi laisvas, negali sakyti, pude esą daugiau ar mažiau svarų kaip 40. Išmokai iš istorijos, kad Gediminas ir Vytautas buvo Lietuvos kunigaikščiai, jau nebesi laisvas, negali sakyti, jų nebūta arba jie buvę Maskvos kunigaikščiai; sužinojai iš katekizmo, Dievą sukūrus dangų ir žemę, jau nebesi laisvas, negali sakyti, Dievas dangaus ir žemės nesukūręs ir t. t.

Tiesa, prieš tai, kad šiaip jau mokslo tiesos mus varžo, žmonės neprotestuoja ir leidžia joms varžyti savo laisvę. Protestuoja vien prieš tikėjimo tiesas, dėl to, kad jos yra nesuprantamos, neaiškios. Kad neaiškios, tai tiesa. Bet dėl ko? Gi dėl to, kad jos nuo mūsų be galo tolimos. Tame dalyke jos labai panėši į anas tolimas, netik plika akimi, bet ir per geriausius teleskopus vos beužmatomas žvaigždes. Tos žvaigždės mūsų akims atrodo silpnai žibančiais taškeliais, bet astronomai, kurie jas geriau yr ištyrę, sako, tai esą ne punkteliai, bet tikros saulės, daug didesnės ir skaistesnės už mūsiškę, kuri pati viena visą žemę apšviečia. Na, o jei taip yra su dangaus kūnais, tai nėra kuo stebėtis dėl neaiškumo tiesų, liečiančių dangaus Kūrėją. Nes skirtumas tarp jo ir mūs yra neapsakomai didesnis negu tarpas tarp žemės ir anų vos užmatomų žvaigždžių, nuo kurių šviesa mus tepasiekia vos po 100000 metų, nors ji skrenda po 300000 kilometrų per sekundą!

Girdėdamas tai, koks kaimietis gali čia pasakyti: ot, niekus kalbate: kaip tai mažas spuogelis gali būti didesnis ir skaistesnis už saulę?! Aš to nematau ir tuo netikiu!.,. Bet mokytas žmogus to nepasakys, nes jis žino, kad tame dalyke klysta kaimietis, o ne mokslas. Taip pat yra ir su religijos dalykais. Kas jų gerai nepažįsta, gali juos lengvai užginčyti, lyg anas tamsus kaimietis astronomijos tiesas. Bet kas nepasigailės triūso tikėjimo tiesoms geriau pažinti, ras netiktai jas esant tokias, kokias Bažnyčia paduoda, bet ir įsitikins, kad jose esama tiek dvasiškos šviesos, kad priešais ją anų tolimų milžinų saulių šviesa bus lyg tamsiausias šešėlis.

IV.

Priimti laisvai tas tikėjimo tiesas, įtikėti jas apreiškiančiam Dievui — tai mūsų laisvos valios darbas. Nes laisvė, kaip jau esam sakę, yra pirmiausia tikėjimo sąlyga. Kur nėra laisvės, ten viešpatauja prievarta, ten negali būti nei tikro tikėjimo, nei tikros religijos. Bet iš antros šalies, ta pati laisvė uždeda mums ir svarbių pareigų. Ji, kaipo doriška galia, neleidžia mums atmesti nė vienos tiesos jos gerai neištyrus. Nes jei dora neleidžia mums, dalyko neištyrus, sakyti, mūsų prieteliai ar mokytojai mus apgaudinėja, tai dar labiau tas pat doros jausmas neleidžia netik sakyti, bet ir nė pamąstyti, Dievą bei Bažnyčią mus suklaidinus.

Tiesa, panašūs abejojimai gali užeiti mūsų galvon net ir be mūsų noro. Tuomet turim ne vien teisę, bet ir pareigą — arčiau ištirti tą tikėjimo tiesą, apie kurią atsirado mumyse abejojimo. Bet tame tyrinėjime turime būti labai rūpestingi, atsargūs, nepergreiti savo galutinuose nusprendimuose. Nes čia pigu suklysti ir nuo tikros tiesos toli nukrypti. Šv. Augustinas panašiuose atvejuose patardavo taip daryti: radęs Biblijoj kurią nesąmonę nesakyk: rašytojas nesilaikė tiesos, bet: arba rankraštis klaidingas (mat, tuomet visos knygos buvo ranka rašomos), arba vertėjas suklydęs, arba tu pats nesupranti[1]). O šv. Tomas Akvinietis, negalėdamas kurio painaus tikėjimo klausimo išspręsti, ieškodavo šviesos karštoj maldoj į Jėzų prikryžiuotąjį. Ir visuomet ją rasdavo. Mat, kaip prityrimas parodo, g r e i č i a u s i a i D i e v a s p r i e i n a m a, kai einama į Jį keliais.

Ir iš tikrųjų nuolanki malda ir didis protas, gilus tikėjimas ir aukštas mokslas — yra lyg du sparnu, kariais žmogus ir tegal pakilti Dievop. Jei vieno ar kito sparno mums trūksta, neaukštai tepakilsime Dievop, o jai abiejų trūksta, tai ir nė kiek nuo žemės nepakilsime ir visuomet pasiliksime ant jos lyg vabalėliai berėplioją.

Visa, kas aukščiau pasakyta, galime sutraukti šion trumpon išvadų eilėn:

1. Laisvė, pilna to žodžio prasme, apsireiškia vien visų aukščiausiose gyvenimo formose, t. y. proto ir doros gyvenime.

---

1) In scripturis si quid absurdum noverit non licet dicere: auctor libri non tenuit veritatem, sed: aut codex mendosus, aut interpres erravit, aut tu non intelligis (c. Faust 2,2; ad Hier. ep. 82.).

2. Laisvė yra doriška galia mūsų proto ir doros gyvenimui tvarkyti tam tikromis proto tikėjimo ir doros taisyklėmis.

3. Musų laisvė nėra absoliuti, nes yra apibrėžta nekintamais proto, tikėjimo ir doros dėsniais.

4. Juo mūsų laisvė daugiau prisilaiko tų proto, tikėjimo ir doros dėsnių, juo ji yra tobulesnė ir panašesnė Dievo laisvei.

5. Laisvė, tų dėsnių nesilaikanti, yra doriška netvarka bei protiškas absurdas.

6. Laisvė uždeda mums trejopą pareigą — tiesą mylėti, jos ieškoti ir tame jos ieškojime išlaikyti kuo didžiausį sąžiningumą.

7. Laisvė, privedus mus prie pat ribos, kur baigias gimtasis žmogaus gyvenimas ir prasideda viršgamtinis aukštesnis gyvenimas, ragina mus ištiesti ranką į dangaus Tėvą ir, Jam padedant, pereiti aną ribą ir susijungti su Juo karščiausiu meilės ryšiu.

Esam jau pažinę žmogaus sielą ir svarbiausias jos ypatybes. Jos veikimas aiškiausiai apsireiškia dvasiškame žmogaus gyvenime — minties ir religijos srityse. Savo normaliame stovy mūsų siela veikia per kūną bei jo jutimus — regėjimą, klausą, palietimą ir k. Bet—tam tikrais atvejais ji gali savo veikime pasirodyt ir nepriklausoma nuo kūno jutimų. Tuomet jos veiksmai vadinama metapsichiški, nenormaliai. Jie galima sutraukti į dvi kategoriji — telepatijos ir teleidijos. Šiems sielos apsireiškimams skiriama atskiras straipsnis.

Telepatija ir teleidija.

Šie įdomūs ir slaptingi fenomenai pastarame kare ypatingai išgarsinta. Jiems nemaža vietos yr užleidęs net toks oficialis laikraštis, kaip „Bulletin des armées“. Neramūs laikai ir kitokios didžiulės žmonijos slogos ypatingai yr padauginę tų nuostabių fenomenų skaičių.

Milijonams žmonių per ilgus ketverius metus teko gyventi ir mirti nepaprastame nervų įtempime ir dvasios pakilime, tatai ir nenuostabu, kad ten buvo susidarę sąlygų tiems tikrai nepaprastiems fenomenams apsireikšti. Bet, deja, tarp jų pasitaiko neretai ir visai netikrų, vien išsvajotų.

Todėl svarbu turėti bendrų taisyklių, leidžiančių atskirti, kas tuose laikraščių pranešimuose yra tikra, kas realybė, kas fantazija, kas yra gamtos padaras, kas yra už jos ribų.

Tam tikslui, kalbėdami čia apie telepatijos ir teleidijos apsireiškimus mes pirmiausia išdėsime istoriškąją klausimo pusę, paskui paduosime kalbamųjų fenomenų klasifikaciją, galop pabandysime juos, kiek tai bus galima, moksliškai išaiškinti.

I. Telepatija ir teleidija istorijoj.

„Pasauly nėra nieko nauja“, ar bent „visai nauja“, tai jau buvo pastebėta Senojo Įstatymo išminčiaus. Šis posakis visai pritaikomas ir telepatijos bei teleidijos fenomenams. Jie jau buvo žinomi žiloje senoveje.

Jų randame seniausiame istoriškame šaltiny — Šventajame Rašte, tiek Senojo, tiek Naujojo Įstatymo knygose, o taip pat ir Šventųjų gyvenimų aprašymuose. Iš ten sužinome, jog būta nemaža pranašų ir šventų žmonių, norėjusių surasti paslėptus daiktus ir matyti atsitikimus, įvykstančius nepasiekiamoje akims tolumoje.

Pav., pranašas Ezekielis pasakoja, jog sėdėdamas savo namuose yr matęs dvasioje biaurių išniekinimo scenų, įvykusių tolimoje Jeruzalės bažnyčioje (Ez. VIII p.).

Saulius, beieškodamas dingusių asilų, užeina pas pranašą ir tas jam nurodo, kur jis juos rasiąs (I Reg. c. IX et X).

Paulius, besimelsdamas Judo namuose, mato dvasioje ateinantį Ananiją, uždedantį rankas ir grąžinantį regėjimą, kas netrukus iš tikrųjų ir įvyksta (Ac. Ap. c. IX).

Šv. Alfonsas Liguoris, būdamas Neapoly, atsiduria dvasioje prie mirštančio popiežiaus Klemenso XIV Romoje.

Šv. Ambroziejus, laikydamas Romoj mišias, jautės besąs prie mirštančio šv. Martino Tours'e.

Popiežius Pijus V iš savo lango Vatikane mato krikščionių laimėjimą mušy su turkais prie Lepanto ir praneša tą džiaugsmingą žinią savo iždininkui Busotti'ui, atėjusiam pas popiežių valdiškais reikalais.

Panašių faktų daugybė randas Šventųjų gyvenimuose. Jie aiškinama stebuklu. Aiškinimas patogus ir panašus į tiesą, bet jis yra neužtektinas kitiems nemažiau nuostabiems istorijos faktams išaiškinti.

Pav., Apolonijaus Tyaniečio gyvenime skaitome, jog šis garsus mokytojas, per vieną filosofijos pamoką, staiga pertraukęs savo dėstymą ir sušukęs į užmušėją, kur kaip tik tuo metu mirtinai smogęs į ciesorių Domicianą: „Drąsiau, Steponai, mušk tą tiraną“.

Tiesa Apolonijaus gyvenimas yra apipintas legendomis, bet panašių faktų netrūksta ir šiandie. Jiems rinkti ir kritiškai patikrinti pastarais laikais yra susidariusių net atskirų mokslo draugijų. Anglijoj nuo 1880 m. veikia „Psichiškųjų tyrimų Draugija“, kur yra dalyvavę net tokie žymus vyrai, kaip Gladstone'as, Balfour'as, Ruskinas, A. Wallace'as ir k.

Jau pirmais savo veikimo metais ši draugija yra griežtai įrodžiusi tikrumą septynių faktų, kur sveikakūniai,, sveikapročiai ir morališkai visai ištikimi žmonės yra pranešę apie nelaimes, ištikusias jų draugus bei gimines, perskirtus tolumu normaliais jutimais nepasiekiamu.

Keleriais metais vėliau (1900) tokių autentiškų ir kritiškai patikrintų faktų, surinktų Gurnoy'o, Meyers'o ir Podmore'o, skaičius yra padidėjęs iki 702.

Kiti mokslininkai yra bandę iš tolo sugestionavimo bei telepatijos faktus eksperimentais iššaukti. D-ras Ochorovičius tų eksperimentų yra parodęs 806, iš kurių 341 yra visai pavykę.

Prancūzijoj šie klausimai yra sukėlę didėlio susidomėjimo. Jie buvo ilgai gvildenami Ch. Richet'o ir Dariex'o laikrašty „An-

nales des sciences psichiques“ ir diskutuojami „Psichiškųjų mokslų Draugijoj“ įsteigtoj kan. Brettes'o, o taip pat ir „Psichiškųjų mokslų Akademijoj“, įkurtoj prel. Meric'o.

To dėka nuolat didėjo eksperimentų skaičius, iš kurių žymiausi buvo padaryti Havre'o mieste trijų žymių mokslininkų — Gibert'o, Janet'o ir Ochorovičiaus. Ten buvo pavartota kuodidžiausis atsparumas apgaulei bei netikėtiems sutapimams išvengti.

Pažymėtini taip pat Brenheimo ir Liebault'o eksperimentai, kur buvo tiriami telepatiški apsireiškimai tarp asmenų, gyvenančių dviejuose miestuose — Nancy ir Koblenze, nutolusiuose nuo vienas antro 250 kilometrų.

Mums čia reiktų ištiso tomo, norint smulkiai išdėti visus faktus, žymėtus dieną iš dienos, ir surašytus daugiausia prel. Meric'o laikrašty „Revue du Monde invisible“.

Mes žemiau duosim iš ten ištisą virtinę faktų, iš kurių, tariamės, paaiškės vienas dalykas, jog tų nuostabių fenomenų realumu netenka šiandie abejoti.

Prieš bandydami juos aiškinti, mes, kiek tai bus galima, pasistengsime tuos faktus griežtai apribrėžti ir nurodyti jų rūšis bei klasifikaciją.

II. Šių fenomenų klasifikacija.

Kaip žemiau pamatysim, išaiškinti tie fenomenai nepavyko ligšiol dėl to, kad viena teorija bandyta apimti faktai, nors ir artimi, bet toli gražu nevienarūšiai. Jie iš pradžių vadinta vienu bendru telepatijos vardu. Bet tai buvo neteisėtas to vardo prasmės praplėtimas.

Iš tikrųjų gi kalbamųjų fenomenų pamate glūdi du atskiru dalyku. Nes arba čia turima du atskiru asmeniu (ar jei kam geriau patinka, dveji atskiri smegenys), perskirti daugiau ar mažiau dideliais tolumais, įeinantys į savitarpį tiesioginį kontaktą, jokiam dalykui regimai netarpininkaujant, arba vienas asmuo, matąs tolimus daiktus be jutimų pagalbos ir sueinąs į kontaktą su tolimais negyvais daiktais.

Pirmos rūšies fenomenus mes vadiname telepatiškais, antros — teleidiškais. Tuo būdu telepatija (nuo graik. žodžių tele — toli ir patein — jausti) reiškia tolimų įvykių nujautimą bei prajautimą, teleidija (nuo graik. žodžio tele toli ir idein — matyti) tolimųjų, paprastam regėjimui nepasiekiamų daiktų matymą. Vokiečiai teleidijai reikšti turi nu-

sikalę terminą „das zweite Gesicht“, prancūzai vadina ją „la double vue“. Mūsų išmanymų, priėmus graik. telepatijos terminą, nėra jokio reikalo lietuvinti ir teleidija.

I. **Telepatija.** Štai elementariausias telepatijos pavyzdys, paimtas iš prel. A. Farges'o knygos „Les phénomènes mistiques. Paris, 1921“, kurio absoliutų tikrumą autorius po to sakosi ištyręs. Jis buvo aprašytas įvairiuose medicinos žurnaluose ir referuotas Paryžiaus medicinos Akademijoje.

Jaunas d-ro X sūnus Ludvikas yr pagarsėjęs, kaip galįs skaityti savo motinos mintis. Ji galėjo jam mintimi paduoti atsakymus į įvairiausius klausimus, apie kuriuos jis, kaip vaikas, dar nebuvo turėjęs jokio supratimo.

Pav., ji atskleisdavo knygą, pridengdavo pirštu kokį žodį ar skaitmenį ir pareiškus tą žodį ar skaitmenį vien mintimi, liepdavo vaikui atspėti, ir vaikas, būdamas nuo motinos gana atokiai, atspėdavo tai.

Tuo būdu buvo daroma įvairių įvairiausių bandymų ir vaikas parodydavo tiesieg nuostabų mokėjimą svetimą mintį griežtai atspėti.

Motina vien mintimi, be žodžių, mostų ir kitų jutimų sugestionuodavo vaikui atsaką į duotosius jam klausimus. Taigi čia būta dviejų asmenų susinešimas iš tolo, tiktai neabišalio. Vaikas galėjo skaityti motinos mintis, bet ne motina vaiko. Čia būta tik vieno minčių įspėjėjo — vaiko; jo žinia buvo vien pasyvi, ji ėjo iš motinos — sugestijos keliu.

Šis vaiko pasyvumas sukėlė tėvui rūpesčio.

Norint vaikas išauklėti, išplėtoti jo proto pajėgos, reikia jos lavinti, versti veikti. Jų pasyvumas galėtų pasibaigti tų jėgų visiška atrofija: stebuklingas 7 metų vaikas galėtų virsti idiotu. Taigi tėvas turėjo vaiką atimti nuo motinos ir atiduoti jį mokyti paprastam mokytojui. Nuo to laiko ši nepaprasta vaiko ypatybė dingo.

Toks yra telepatijos tipiškas faktas. Čion reikia taipgi priskirti ir pajautimų bei nujautimų fenomenai, iš kurių tėvai ar draugai sužino apie ištikusias artimus jiems asmenis nelaimes. Štai keletas pavyzdžių.

Bretonų jūreivių žmonos jų vyrams jūroj skęstant ar mirštant būna neraminamos kažkokio vidujo neišreiškiamo jausmo. Šis apsireiškimas atrodo pasyviai gaunamas tam tikru jausmais pa-

tiriamu pranešimu apie įvykusią nelaimę. Jojo apimtos jos įgauna gilaus įsitikinimo, nelaimę tikrai įvykus.

Garsioji Labdaringojo Paryžiaus bazaro katastrofa, įvykusi gegužės 4 d. 1897 m. d-ro Gueilot'o liudijimu buvusi nujausta net Ardenne'se[1]). Tą pat liudija d-ras Archamband'as apie Paryžiaus komiškosios operos gaisrą, kuriame yra dingęs taip pat ne vienas žmogus.

Turime čia pažymėti, kad tie nuostabūs pranešimai gaunami paprastai tam tikrų vaizdų formoj, gali apsireikšti taip pat ir tam tikru balsu bei žodžiais. Taip, pav., viena motina yra girdėjusi šauksmą savo vaiko, kuris tuo pačiu laiku toli buvo įkritęs į gilų tarpuolį. Tuo būdu čia visuomet esama tam tikro susisiekimo dviejų asmenų, besančių nuo vienas antro žymioj tolumoj.

II. Teleidija. Visai kitoki yra teleidijos fenomenai. Čia asmens reginčio dvasia jau nebėra pasyvi, bet pati veikia. Ji negauna nuostabių įspūdžių bei pranešimų, bet pati ieško to, kas yr nežinoma ir neretai sugeba pamatyti daiktus, jutimais nepagaunamus. Štai keletas patikrintų pavyzdžių.

„Psichiškų mokslų Draugija", kurią aukščiau esam minėję, ilgą laiką yra tyrinėjus p-lę C., garsią tolimųjų daiktų matytoją. Ši draugija buvo sudarius specialę mokslininkų ir daktarų komisiją, kuriai ir buvo pavesta p-lė C. ištirti fiziologijos ir medicinos atžvilgiu. Iš tos komisijos pranešimo mes paduosime čia vieną įdomų teleidijos faktą iš daugelio kitų, lygiai patikrintų, būtent apie Montpeliere paslėpto iždo atradimą.

Vienas senas karininkas mirė tam mieste, nepareiškęs namiškiams, kame paslėptas jo turtas. Giminės labai nustebo nieko nesuradę nei iš jo procentinių popierių, nei auksinio šimto frankų pinigo, kurį jis nesykį rodydavęs savo brolėnams.

Vienas jų, pravažiuodamas Paryžių ir nugirdęs apie p-lės C. sugebėjimą matyti paslėptus daiktus, nuvyko pas ją, aprašė jai dingusio turto istoriją ir prašė patarimo.

Ši pareikalavo kuo smulkiausių žinių apie tą dalyką, būtent nabašninko namų, gatvės vardo ir numerio, kambarių aprašymo, kuriame aukšte jų būta ir t.t. Gavus tas žinias, p-lė C. ūmai užmiega somnanbulės miegu ir tame miege dvasioje keliauja į Montpelier'ą; po kelių svyravimų ji suranda kalbamus namus, lipa

---

[1]) Sciences Occultes. p. 142.

laiptais į nurodytą aukštą, pereina aprašytuosius kambarius — ir staiga, pakėlus lovos uždangalus, kur nabašninkas buvo miręs, pamato sienoje slapyklą, joje dėžutę, prikrautą popierių ir jų viršuje begulintį auksinį 100 frankų pinigą.

Paveldėjas, klausydamas p-lės C. aprašymo, nustemba, įtiki, grįžta į Montpelier'ą ir iš tikrųjų nurodytoj vietoj suranda savo dėdės palikimą.

Nemažiau nuostabus yra žymaus mokslininko ir gero kataliko d-ro Graiset'o padarytasai bandymas. Štai kaip yra buvę:

D-rui Ferroul'iui iš Narbonne'os pareiškus, kad jis pažįstąs vieną moteriškę sugebančią matyti daiktus, pridengtus nepermatomais kūnais, d-ras Grasset'as nutarė su savo minėtuoju kolega padaryti kiek galima mokslingiau apstatytąjį bandymą. Tam tikslui, pagrįžęs į Montpelier'ą, jis parašė ant paprastojo laiškų popierio puslakščio šiuos žodžius:

Le ciel profond refléte en étoiles nos larmes; Car nous pleurons ce soir de nous sentir trop vivre. WKOB. Kaiser ananke Montpelier 28 Octobre, 1897.

Žodis Kaiser buvo parašytas gotiškomis raidėmis. Visi tie žodžiai buvo parašyti rankos raštu. Popieris suvyniotas raštu vidun, apdėtas alviniu popieriu, užlipdytas gumiarabika, o dėl didesnio tikrumo, kad nieks laiško neatplėštų, persmeigta jis špilkute ir uždėta leko antspaudas. Visa tai įdėta į didesnį voką ir spalio 28 d. 1897 m. pasiųsta paštu į Narbonne'ą d-rui Ferroul'iui, kuris tą laišką gavo spalių 29 d. ryto metą ir atplėšęs viršutinį voką, paliko visą siuntinį ant savo rašomojo stalo.

D-ras Ferroulis, eidamas pas ligonius, tą pačią dieną aplanko ir kalbamąją moteriškę, gyvenusią nuo jo per 300 metrų ir praneša jai, kad 4 val. ateisiąs pas ją su gautuoju ką tik laišku. Moteriškė, sužinojus reikalą, siūlos perskaityti čia pat tą laišką, kad ir jo nematydama.

Abiem susėdus prie stalo, d-ras Ferroul'is patraukė savo ranka pro moteriškės akis ir ji nematydama laiško, tarė jam:

— Tamsta esi atplėšęs voką.

— Taip, bet voke yra laiškas, skirtas Tamstai perskaityti.

— Ar tai tas su dideliu juodu antspaudu?

— Taip.

— Ten esama sidabrinio popierio. Štai kas ten parašyta: Le ciel profond refléte en étoiles nos larmes,

car nous pleurons le soir de nous sentire vivre. Toliau esama raidžių panašių į tai (čia ji pirštu rodo raidžių išvaizdą): D. E. K.; paskui trumpas vardas, kurio aš nežinau; pagalios Montpelier 28 Octobre 1897.

Tuo būdu moteriškė yra pamačiusi alvinį popierį, apie kurį d-ras Ferroulis nieko nebuvo žinojęs. Ji perskaitė tekstą neatspėdama, kad tai būta eilių, perkeisdama žodžius ce soir į le soir ir praleisdama žodį trop; ji yra mačiusi visas didžiąsias rusų raides ir nubrėžusi jų panašumą; ji yra mačiusi vieną iš dviejų jai neišskaitomų, nes jai nežinomomis raidėmis parašytų vardų, pažymėdama, kad jis trumpas; galop ji perskaitė pažymėtąjį laiką. D-ras Ferroulis pats nežinojo laiško turinio, taigi negalėjo mintimi paduoti jai jokios sugestijos. O jei jis ir būt norėjęs padaryti mistifikaciją, nebūt galėjęs tai įvykinti neatplėšdamas antspaudo, bet jis sugrąžino d-rui Grassetui siuntinį neliestą, kaip tai buvo ištirta Montpelier'o Mokslų Akademijos posėdy[1]). Taigi matymas kiaurai pridengtų bei paslėptų daiktų šiuomi atrodo moksliškai visai konstatuotas.

III. [2])

Aukščiau paduotieji faktai yra imti iš praeito amžiaus. Kaipo gerokai pasenę jie gali daug kam atrodyti abejotini. Taigi tariamės, būsiant neprošalį supažindinus skaitytojus su naujausiais šioje srity darytų bandymų rezultatais. Juos imame iš Rud. Tischnerio ne seniai išleistos knygos: Ueber Telepathie, und Hellsehen. Experimentelle Untersuchungen, München, Bergmann 1921. 121 p. in gr. 8.

Tischneris su savo draugu Wasielewskiu yra daręs tuos eksperimentus savo namuose šiuo būdu: savo dirbamajam kambary už 1,60 metrų aukšto paravano jis sodindavęs uždengtų daiktų matytoją p-lę v. B. veidu į priešingą sieną, o nugarą — į paravaną. Paravanas buvo pridengtas storu kauru, kurio viršutinė dalis buvo užlenkta sudarydama lyg tam tikrą stogą. Tai buvo padaryta tuo tikslu, kad matytoja, net ir atsigrįžus veidu į paravaną, nieko negalėtų matyti, kas už jo daros.

Anapus paravano, 3—4 metrais atokiai stovėjo rašomasis stalas. Prie jo nugara į paravaną (o per tai drauge ir nugara į

1) La Croix, 31 août, 1921.

2) Pradžia žiūr. „Dr.“ 3—4 n-ry.

sėdinčią už paravano p-lę v. B.) sėsdavos Wasielewskis ir veidu į paravaną—pats Tischneris. Jis žiūrėjo, kad nebūtų apgaulės ir vedė seansų protokolus. Abudu eksperimentatoriu tolimame kambary, o kartais net kitame namų aukšte susitardavo dėl daikto skiriamo matytojai, jo akimi nematant, įspėti. P-lė v. B. šiuose eksperimentuose nebuvo užmigdoma. Jie daryta spalių mėn. 1912 m. Paduodame čia iš jų vieną kitą, kaip jie buvo įprotokoluota;

2 Bandymas spalių 25 d. 1912 m. 8, 14$^3/_4$ val. Wasielewskis ima į rankas žirkles. P-lė v. B. sėdėdama už paravano sako:

16$^3/_4$ min. Man atrodo kaž kas labai didelis. Aš dar tebesu perdaug užimta savo mintimis. Dabar man tas pats dalykas atrodo daug mažesnis siauresnis ir trumpesnis.

18$^3/_4$ min. Jis lyg sukamas panašus į prietaisą korkui traukti. Ne tai peilis, ne tai kas kita. Man sunku jis pažinti.

21$^1/_2$ min. Aš tebesu dar labai išsiblaškius. Šios dienos įspūdžiai į mane tebeveikia.

22$^1/_2$ min. Dabar jis atrodo apskritas, ir blizgąs. Jis vis tebeblizga. Dabar jis daros lyg žiedas.

24 min. Jis atrodo metalinis, blizgąs kaip stiklas ar metalas. Apskritas, betgi išilgai ištemptas, lyg tai būtų žirklės. Apačioj esama dviejų apskritų dalykų, į viršų eina ilgyn.

26$^1/_2$ min. Tai tur būt žirklės. (Įsitikrinusiai). Taip, tai žirklės.

3 Bandymas. Pradžia 8,36$^1/_2$ val. Wasielewskis ima smuiką. P-lė v. B. sako:

37$^1/_2$ min. Man atrodo nedidelis, pailgai apskritas daiktas, spalvotas.

39 min. Spalva rausvai gelsva, išvaizda panaši į kiaušinį, lyg pailgas skritulys, gelsvai rausvas, lyg sviedinys, bet ne sviedinys.

42$^1/_2$ min. Kaip spalvuotas kiaušinis, bet viršuj esama juodo taško.

43$^1/_4$ min. dabar aš matau kaž ką raudoną blizgantį. Dabar vėl tamsu. Kaž kas ilgas, su apvaliu kotu. Dabar jis virsta dideliu. Kas tai galėtų būti? Jis dabar pasidarė visai didelis. Matau jame du skaisčiu bruožu. Atrodo lyg būtų padarytas iš tamsaus medžio. Akačioje apskritas, viršuje ilgas kotas. Nūn atrodo lyg būtų smuikas.

49 min. Tai bus smuikas. Jis atrodo kaip smuikas.

Čia Wasielewskis buvo panorėjęs suklaidinti matytoją, bet ši užsigavus atsakė: „Iš tikrųjų atrodo kaip smuikas. Aš nieko kito čia nematau“.

128 B a n d y m a s. Mediumui įteikta dėžutė su įdėtu jon įspėti skirtu daiktu. Mediumas sako: tai yr kaž kas padaryta iš metalo, labai senas dalykas, neeinąs iš numizmatikos. Aš prieš save matau lyg juodą sieną. Vėl matau. Tai yra labai dailus darbas. Tamsu, kaip tamsiame koridoriuj. Atrodo lyg akmuo. Matyt jame metališki lapeliai. Ar nebus tai manžetų knypkis? (Tischneris atsakė Ne). Matau jame skaičių 5. Matau jame įbrėžta svetimas raides ir paveikslus lyg senovės žydų kunigų, senovįnius Romos gadynės rūmus — Rytų šaly. Raidės man atrodo senos, lyg būtų žydiškos. Aš jų negaliu įskaityti. Tai senovės radinys...

Iš tikrųjų dėžutėj buvo įdėtas vabalo paveikslas iš Egypto piramidos su įbrėžtais jams hieroglifais, kuriuos medijumas palaikė žydiškomis raidėmis.

Panašių bandymų su p-le v. B. buvo daryta daugiau, bet dėl vietos trūkumo mes juos čia apleidžiame. Visuose juose pažymėtina viena ypatybė: p-lė v. B. skirtą jai įspėti daiktą susyk pamato labai neaiškiai; pav. žirklės jai atrodo d i d e l i u, o smuikas—m a ž u, bet paskui ji pastebi daugiau to daikto ypatybių ir galop prieina tikrąją jo išvadą.

Tischneris tokį daiktų matymą vadina H e l l s e h e n; rusai tam dalykui turi terminą „jasnovidienije“. Bet savo esme šie fenomenai niekuo nesiskiria nuo mūsų aukščiau aprašytų teleidijos apsireiškimų.

Tiems teleidiškiems p-lės v. B. ir kitų dviejų medijų gabumams ištirti buvo pavartota ir raštas. Įvairūs asmens rašė tam tikrose kortelėse tai atskirus žodžius, tai skaitmenis, tai vardus ir, įvinioję jas į juodą popierį, davinėjo medijams įspėti, kieno tai kortelė ir kas joje parašyta. Medijai dažniausiai gerai tai atspėdavo.

Vienoj kortelėje kaž kas buvo parašęs lotyniškomis raidėmis rusiškus žodžius: „Ja nie ponimaju“. P-lė v. B. nurodė, kieno tai buvo parašyta, bet apie pačius žodžius pasakė, kad jų sąjamos jai nesudaro jokios prasmės. Bet pasitaikydavo ir neatspėjimų. Pav., vienos kortelės rašytojui p-lė v. B. tarė: „Tamsta neaiškiai parašei skaičius nepadėdamas apačioje taško, taigi aš nežinau, ar buvo parašyta 666 ar 999“... Iš tikrųjų gi kortelėj buvo parašy ta777.

Vienoj kortelėj buvo nubrėžta pritūpusios pelės paveikslas. P-lė v. B. įspėjo, kad tai esąs ne žodis nei skaitmuo, bet kaž koks brėžinys. Prašoma nubrėžti, kaip jis atrodo, ji tai išpildė. Kad ir nebuvo tarp tų dviejų brėžinių identiškumo, bet panašumas buvo neabejotinas (Žiūr. Tischnerio veikale 12 ir 13 brėž. 33 psl.).

Panašių bandymų su p-le v. B., p-le Sch. ir ponu Re. 1912, 1913 m. buvo padaryta 78. Neįspėjimų tepasirodė tik 8%. Tuo būdu teleidijos faktai ir šiais naujais bandymais reikia laikyti konstatuotais. Neįspėjimai galima išaiškinti tai neužtektinu minties sukoncentravimu įspėjėjuose, tai neaiškiu raštu paduotose kortelėse. Tos nuomonės laikosi ir Tischneris rašydamas: „Jau tų vienų eksperimentų užtenka teleidijai įrodyti. O dar labiau reikia pripažinti sprendžiamoji reikšmė bandymams darytiems su įvairiausiais medijais ir įvairiausiu būdu. Skepticizmui čia visai nebėra vietos“ [1]).

Bet jei tai tiesa, tai mums tenka prileisti žmoguje naujų aukštesnių galių buvimas, o drauge tenka ir pareiga bandyti tuos naujus fenomenus išaiškinti. Bet kas tai turi padaryti: filosofas, ar psichologas, ar neurologas, ar monelnikas magikas? Tiesą sakant, kiekvienas iš jų turi teisės čia tarti savo žodį ir tuo nušviesti iš savo matymo kampo šiuos naujus fenomentus. Bet niekas iš jų netur teisės apsiskelbti, jis tik vienas tegalįs tarti čia paskutinį sprendžiamąjį žodį. Be minėtųjų mokslų šiam klausimui galutinai išspręsti reikia dar gerai būti apsipažinusiam su pačiais tais naujais fenomenais ir jų literatūra, nes visos teorijos yra juk kuriamos faktams aiškinti. Kad jos tai atsiektų, privalo pačios remtis faktais. O tam pirmiausia reikia tų pačių faktų kuodaugiausia pažinti. Kaip jau aukščiau esam minėję, jų šiandien surinkta labai daug. Taigi nūn ir metas bandyti tų faktų priežastys ir mechanizmas moksliškai išaiškinti. Mėginimų šioje srityje nestinga. Mums belieka jie čia, nors trumpai, pažymėti.

---

1) Mums tai parašius, gauta laikraščio „Stimmen der Zeit“ š. m. kovo n-ris su įdomiu Bessmerio straipsniu „Versprechungen und Leistungen des Okkultismus“, kur pažymėta, kad įvykusiame rugsėjo mėn. 1921 m. Kasely visuotiname vokiečių okultistų susivažiavime bandyta viešai demonstruoti telepatijos ir teleidijos fenomenai. Bet bandymai nelabai pavykę, nes iš 18 eksperimentų tikrų rezultatų tėra davę vos 6. Bet čia ar nebus tik kaltos pačios eksperimentų aplinkybės. Viešuose dideliuose susirinkimuose medijų dvasia sunkiai tegali susikoncentruoti, taigi būdama išsiblaškius, ji dažnai ir klysta.

IV. Bandymas išaiškinti telepatiją.

Telepatijos ir teleidijos fenomenai iš pradžių bandyta aiškinti viena bendra teorija. Tie aiškinimai šiandieną pripažinta nevykusiais.

Norėdami to nepasisekimo išvengti, mes stengsimės tiemdviem visai atskiriem fenomenam surasti atatinkamų atskirų aiškinimų.

Pirmos rūšies, t. y. telepatijos faktus mes imsime iš aukščiau paduotojo pasakojimo apie jauną Angers'o matytoją Liudviką, D-ro X sūnų. Prelatas Farges'as sakosi tą vaiką ir jo tėvus gerai pažinęs, taip kad prileisti kokią apgaulę ar mistitikaciją nėra jokio pamato.

Šiame tipiškame apsireiškime mes stovime akivaizdoj dviejų asmenų: vaiko ir jo motinos, arba jei kam geriau patinka akivaizdoje dviejų labai jautrių smegenų, vienodai virpančių, taip kad jaunesniojo ir jautresniojo smegens virsta kito smegenų virpėjimo aidu.

Pagal. Aristotelio ir šv. Tomo Akviniečio filosofiškos teorijos, kiekviena idėja visada yra lydima tam tikro jautulinio vaizdo, o kiekvienas proto vaizdas visada yra lydimas tam tikro kokybinio smegenų sujudimo, vadinas, smegenų molekulų virpėjimas sukelia juose tam tikrą šviesos, skambėjimo ir kitko vaizdą. Jutimas, kurs čion prisiplaka yra ne kas kita, kaip vien to šviesaus, bei skambančio vaizdo sąmonė. Vaikas priimdamas tą vaizdą savo smegenysna turi sąmonės, jei jis yra atidus, ir todėl žino atsakymą, kūris jam yra pakišamas, o ne jo paties surastas ar ieškotas.

Jei vaikas yra išsiblaškęs ir neatidus, pasitaiko, kad jis jam pakišamąjį žodį blogai teatspėja; tai reiškia, kad jis negriežtai analizuoja savo dvasinio vaizdo įvairias smulkmenas. Tuomet motina jam sako: „Domėkis!“ Ir vaikas įtempia savo dėmesį, ir skaito savyje atidžiau.

Šis betarpiškai iš faktų plaukiąs aiškinimas netvirtina, kad vaikas „skaitąs motinos mintis;“ ši hipotezė yra neprileistina, nes betarpiškas veikimas sielos į sielą, minties į mintį, be jokio jautulinio ženklo, yra priešingas mūsų pačiai prigimčiai šiame stovy, bet ji prileidžia, kad vaikas savo smegenimis pagauna šviesos bei skambėjimo vaizdą siunčiamą jam kito asmens smegenimis.

Taigi kas iš smegenų į smegenis patenka nėra visai dvasios mintis, net ne jutimas, bet šviesos ar balso virpėjimas bei fizinis

vaizdas, kurį sąmonė kiekvienuose smegenyse perdirba į jaučiamąjį vaizdą, į pagavą bei percepciją. Tai lygiai, kaip kad telefono vieloj plaukianti srovė nėra mintis, bet vien elektros virpėjimas, kuris aparate padavėjyje buvo pagaminta tariamųjų žodžių garsu ir kitam vielos gale vėl tapo skambąs aparate priėmėjyje. Kitaip sakant, viename aparate mintis paversta virpėjimu, kitame virpėjimas mintimi.

Taigi „minties perdavimo“ terminas yra labai negriežta metafora, ir jis negalima imti griežta žodžių prasme.

Perdavimas vienų smegenų virpėjimo kitiems yra fenomenas analogiškas gerai žinomam fizikoj indukcijos fenomenui. Pav., jei dvi fortepiano stygi taip yra nustatyti, kad jos išduoda vienokį balsą bei skamba unisono, tai užtenka įvirpinti vieną iš jų, kad kita tuoj savaime atsilieptų.

Taigi užtenka kieno nors smegenims stipriai mintyti apie kokį vaizdą, kad tas vaizdas taptų sužadintas savaime kito asmens vienodai virpinčiuose smegenyse. Tam vaizdui savy pastebėti užtenka, kad šis antrasis asmuo atkreiptų dėmesį į tai, kas jame tuo laiku įvyksta.

Visi gamtos virpėjimai ar tai šviesos, ar balso, ar elektros, ar magnetizmo yra tuo būdu indukcijos dėka perduodami lyg bevieliu telegrafu.

Šis aiškinimas nėra naujas. Jį yra gynęs jau 1896 m. kun. Gayraud'as psichiškųjų mokslų Draugijoj. Jį palaikė D-ras Liebault'as po savo garsių telepatiškų eksperimentų tarp Nancy ir Koblentzo, o dar anksčiau T. Bonniot'as savo knygoj Le Miracle et ses contefacons; jis jį yr skelbęs kaipo labai panašų į tiesą.

V. Bandymas išaiškinti teleidiją.

Šioje fenomenų rūšy mes susiduriame jau ne be su dviem susisiekiantim smegenim, vienodai unisono virpantim be viršųjų jutimų pagalbos, bet su vieno asmens smegenim, su viena mintim, kuri susisiekia su kokiu negyvu daiktu, kad jį surastų bei pažintų.

Čia aišku, kad vienos bevielio telegrafo stoties nebėra ir kad todėl jis funkcionuoti nebegali. Bevielio telegrafo pavyzdys, kurs mums labai pritiko beaiškinant vaiko smegenyse motinos smegenų virpėjimo aidą, nebetinka, kuomet mums tenka išaiškinti, kokiu būdu p-lės C. mintis gali įeiti į santykius su paslėptu Montpellier'e turtu.

Čia tenka ieškoti kitos teorijos.

Mokslininkai yra jų sugalvoję tris: monų teoriją, dvejopo matymo teoriją ir psichiškąją teoriją. Peržiūrėkim jas iš eilės.

I. **Monų teorija** yra labai patogi teleidiškiems fenomenams aiškinti, nes ji tiesiog visus juos susyk paneigia. Fenomenai, kurių mechanizmas mums nesuprantamas, pareiškiama negalimais ir atmetama kaipo monai.

Tiesa, yra monelninkų, kurie įvairiais būdais sugeba padaryti dalykų panašių į teleidiškus. Tokie Oudin'ai, Donatos, Cumberlandai, kurių šiandien priviso labai daug, jau tai viešose aikštėse, jau tai ponijos puikiuose salonuose sugeba atspėti paslapčiausias mintis ir nurodyti įvykius tiek dabartinius, tiek buvusius ir net būsimuosius.

Bet ar viskas tai monai ir legendos, kurios plačiai pasakojama? Labai abejotina. Matant kaip šiandien dygsta visur mokslo draugijos psichiškiems fenomenams tyrinėti, kaip Anglijoj, Prancūzijoj, Vokietijoj ir kitose Europos ir Amerikos šalyse įsteigiama specialiai tam tikslui laikraščiai, sunku prileisti, kad visi tie mokslininkai ir mintytojai, kurių tarpe yra nemaž pragarsėjusių savo raštais visam pasauly, būtų vien apgavikai ar apgautieji.

Aiškinimas visų teleidiškų fenomenų vien monais atrodo per daug patogus ir nerimtas; jis nepatenkina proto, taigi reikia ieškoti kitas tų fenomenų aiškinimas, mokslingesnis ir gilesnis.

II. Dvejopo matymo teorija. Dvejopas matymas įvyksta regėtojui esant somnambulizmo bei hipnozės stovy. Jis vadinama antruoju stoviu. Žmogaus asmuo čia lyg suskyla į dvi dali: viena palieka vietoj, kita atsiskyrusi nuo pirmos eina ieškoti nežinomų daiktų. Čia bus ne pro šalį davus keletą paaiškinimų.

Pamišimo ir asmenybės suskilimo fenomenai jau žilos senovės filosofams yr davę progos prasimanyti negudrią žmogaus dvejetinio (rus. dvoinik'o) hipotezę; jį vėliau mielai buvo priimta kabalistų, teosofų, okultistų ir spiritistų. Šis iš rytų šalies atėjęs padavimas yra vienatinė bendra teorija visai šių dienų okultistiškų sektų gaujai.

Ji mokina, kad žmogus esąs sudėtas iš trijų substancijų: kūno, sielos ir trečios, kuri jungia kūną ir sielą, bet nėra nei vienu nei kitu. Ji įvairiose okultiškose doktrinose vadinama įvairiais vardais, tai perispritu, tai astraliu kūnu, tai psichišku kūnu, tai gyvųjų šmėkla, tai fluidiniu dvejetiniu, tai plastiškuoju tarpininku ir t. t.

Šis vardų įvairumas užtektinai parodo, kad to tariamojo dvejetinio šalininkai neturi jokios nusistovėjusios nuomonės apie tą dalyką; ju pažiūrose į jį tebeviešpatauja begalinis įvairumas. Apibrėžimo neaiškumai visai atitinka čia ir to dvejetinio funkcijų neaiškumą. Paprastai sakoma, kad jis skaldo žmogaus asmenį, taip kad šis viena savo dalim pasilikdamas vietoj, kita gali atsidurti toli ir ten gali matyti, girdėti, jausti ir veikti to asmens vietoj.

Tuo būdu užhipnuotizuotasai žmogus galįs savo fluidinį dvejetinį nukreipti į kitą vietą, į daiktus esančius labai toli. Tas dvejetinis savo fluidu galįs juos apsupti, kiaurai per juos persisunkti, ištirti visas jų paslaptis. Tokia yra prancūzų okultistų papos Dro Encausse'o (Papus'o) teorija, jo paties išdėta gruodžio 1 d. 1897 metais psichiškųjų mokslų Draugijoj.

Jei tikėti okultistais, tai to dvejetinio kelionėms nėra jokių nepasiekiamų tolybių. Pav., vienas iš okultistų yr smulkmeningai apipasakojęs savo kelionę į planetą Saturną.

Mes nebūtumėm nei minėję tų juokingų okultizmo svajonių, jei jos nesiplėstų net tokiose civilizuotose šalyse, kaip Prancūzija, Vokietija ir k. Randas ir net katalikų, kurie okultizme mato „moksliškąjį ateities katekizmą“.

Kad apsaugojus lengvatikius nuo šio pavojaus, pažymėsime čia aiškiausias to mokslo nesąmones.

1. To dvejetinio prigimtis yra visai nesuprantama. Jei jis yra kūniškas, materialis, jis nieku gyvu negali jungti kūną su dvasia; jei jis yra dvasinis, jis negali jungti dvasios su kūnu; jei jis yra drauge ir dvasinis ir materialis, jo sąvoka yra pati sau prieštaraujanti; jei jis yra nei viena nei antra, nei dvasia nei materija, nei tysus nei netysus, jis yra grynas absurdas.

2. Tam dvejetiniui pripažįstama galia atstovauti kūnui ir dvasiai, nors jis nėra nei viena nei atra, ir užuot jų dangintis į nepasiekiamus tolius, visai nuo jų atsiskyrus; bet visa tai yra vieni prieštaravimai. Nes jei jis atsiskiria nuo kūno ir nuo dvasios, tai tuomi pat jis nėra būtinas jųjų susijungimui. Sykį nuo jų atsiskyręs, kaip jis pats vienas gali egzistuoti, pats vienas veikti, jausti ir mąstyti be sielos? Galop kaip jis gali palaikyti ryšį su asmeniu, nuo kurio yr atsiskyręs, informuoti jį apie tai, kas daros kaž kur toli?

Taigi ši dvejetinio hipotezė, kaipo sulipdytoji iš nesirišančių su viena kita priešingų sąvokų ir nesąmonių, negali būti priimta jokio rimto mintytojo.

O katalikams ji visai yra nepriimtina kaipo priešinga Bažnyčios mokslui apie substancialį kūno ir sielos susijungimą žmoguje, nustatytam Vieniškiame susirinkime ir iškilmingai primintam papų Pijaus IX ir Leono XIII. Tiesa, neigimas filosofiškos teorijos apie materiją ir formą nėra herezis; bet yra herezis neigimas substancialio susijungimo kūno ir sielos žmoguje ir pripažinimas to susijungimo pripuolamuoju, sudaromuoju trečios substancijos, kaip tai tvirtina dvejetinio teorija.

Yra ir keistesnių dar teorijų, k. š. Julio Bois'o ir Baraduc'o pripažįstančių jau nebe vieną tarpininkaujančią grandį tarp kūno ir sielos, bet jų daugybę. Jos tai ir sudarą žmogaus „pasamonę“ ir besilaiką „sielos rūsiuose“. Bet šią teoriją teisingai pajuokia net ir patys okultistai[1]).

III. Psichiškoji teorija. Čia mes apleidžiame absurdo sritį ir prieiname drąsią hipotezę, kuriai yr pritarę tokie vyrai kaip šv. Augustinas ir šv. Grigalius, visa Platono mokykla ir pati šv. Teresė. Mes išdėsime jos gana patraukiančius įrodymus, bet drauge neslėpsime nei rimtų jai priekaištų padarytų šv. Tomo ir jo sekėjų.

Ši teorija prileidžia, kad žmonių sielos, būdamos dvasinės, gali neatsiskirdamos nuo kūno, naturaliu būdu įeiti į santykius jau tai su grynomis dvasiomis, jau tai viena su kita, jau tai su materialiu pasauliu nepasigaudamos nei penkių jutimo organų, nei dirksnių fluido, nei kokios kitos virpančios materijos.

Tiesa, visi šie garsūs vyrai pripažįsta, kad šis susinešimo būdas sieloms sujungtoms su kūnais nėra normalis. Bet kad ir nenormalis, jis vis gi galimas. Žmogui mirus ir jo sielai atsipalaidavus nuo kūno ryšių, jis taps net normalis. Bet jei mūsų sielos galės taip veikti tuoj po mirties, tai dėlko jos negalėtų panašiai veikti kelioms minutėms prieš mirtį, tame slaptingame merdėjimo momente, kuriame siela trauko savo ryšius su kūnu ir kuomet tie ryšiai palengvėl patys atsipalaiduoja.

O jei mūsų sielos gali laisvai veikti mirties valandoje, tai dėlko jos negalėtų panašiai veikti gyvenimo bėgy tam tikruose atsitikimuose, k. š. letarge, apalpime, hipnotiškame ir paprastame miege, kurie taip labai panėši į mirties stovį?

[1]) Journal du Magnetisme, 15 n-ris 1897.

Juk biologijos yra konstatuotas faktas, kad paprastai mirtis apima visą kūną ne susyk, bet palengvėl. Taigi esama jei ne vidurinio stovio tarp gyvybės ir mirties, tai bent stovio tarp visiško sielos gyvenimo be jutimų organų ir visiško jos gyvenimo tuose organuose.

Pažymėtina čia taipgi garsaus mistiko Görres'o nuomonė. „Žmogus, sako jis, nėra taip jau užtvertas savo kūne, kad jo regėjimas, tam tikroms aplinkybėms susidėjus, negalėtų prasiskverbti pro savo aptraukalą, įspitrėti daiktų dugną ir pastebėti, kas slepias po fenomenų uždangalu. Šis sugebėjimas savo žemesniuose laipsniuose yr apribotas vien materialiais daiktais. Pakilęs aukščiau žmogus gali kai kada matyti kito žmogaus dvasią... ir sielas atsiskyrusias nuo kūnų.

Kai kada regėtojai gali matyti labai toli, net kas daros Amerikoje (Sk. jojo Mistiką III t. 291, 296 ir k.)

Šv. Grigalius nesibijo net tvirtinti, kad siela, mirčiai artėjanti galinti natūraliu būdu pramatyti kai kuriuos būsimus daiktus viena savo prigimties subtilybe—subtilitate suae naturae[1]), o šv. Augustinas šį sielos sugebėjimą praplečia tvirtindamas, kad ji galinti panašiai veikti ir visuose tuose atsitikimuose, kur ji paliauja dalimi ar visai veikus per jutimus: Secundum quod a sensibus corporis abstrahitur, competit futura praevidere[2]).

IV. Kas manyti apie tą aiškinimą. Jis, be abejo, yra labai patogus, o priėmus Platono ir Dekarto hipotezę, tampa labai panašus į tiesą.

Bet ar pati toji hipotezė turi pamato? Ar panašu į tiesą, kad susijungimas sielos su kūnu butų prigimčiai priešingas, taip kad pažinimas pasigaunant organu reikėtų laikyti žmogui nebenaturaliu, o pažinimas be jutimų pagalbos būtų naturalis?.

Bet argi tai nebūtų statymas dalyko aukštyn kojomis? Jei Platono hipotezė būtų tikra, tai stebėtis tektų ne tuo, kad žmonės mato ne akimis ir girdi ne ausimis, bet priešingai tuo, kad ie mato, nors ir turi akis, ir girdi, nors ir turi ausis, nes tie organai tektų laikyti įgimtos žmogui teleidijos kliutimi.

Dėliai to šv. Tomas ir nesilaiko Platono ir jo sekėjų mokslo. Jei Dievas yr davęs žmogui akis, kad matytų šviesius daiktus, ir ausis, kad girdėtu muziką ir kalbą, tai yr padaręs

---

[1]) Dialog. C. IV: c XXVI.

[2]) Super Genes. ad. litt. l. XII. c. XIII.

dėl to, kad žmogaus prigimtis yra jų reikalingair kad be jų negal apsieiti.

Tuo remdamiesi tomistai tvirtina, kad žmogaus siela nei šiame gyvenime, nei po mirties, prieš atsikelsiant iš numirusių negalinti su materialiu pasauliu sueiti į santykius tiesioginiu, bet tik netiesioginiu būdu, pasigaudama vien vaizdų bei proto pavidalų (species intelligibiles).

Tiesa, šv. Tomas neneigia nuostabių žmogaus sielos transformacijų anormaliuose stoviuose, k. š. agonijoj, letarge, sapne. Jis pripažįsta nepaprastą kai kurių jutimu jautrumą, įgytą koncentruojant visą sielos jėgą į vieną kurį jutimą ar vaizdą.

Bet ši transformacija kad ir tikrai nuostabi, visgi neteikia sielai naujų galių nei visai naujo būdo daiktams pažinti.

Šv. Tomo išmanymu mūsų siela anormaliuose stoviuose, kuomet ji atsitraukia nuo jutimų bei materialių dalykų, quando abstrahitur a corporalibus, įgauna nuostabaus sugebėjimo dviem dalykam:

1. Ji lengvai pagauna net mažiausius judėjimus, lengviausius įspūdžius, normaliame stovy jai visai nepasiekiamus. Bet šis mūsų jutimų aštrumas neturi nieko bendra su pažinimu be jutimų pagalbos, kurį skelbia Platono sekėjai.

2. Ji šiame stovy virsta labiau prieinama aukštesniųjų dvasių apreiškiamai įsravai[1]).

Ši pastaroji pastaba atidaro mums naujus akypločius. Šv. Tomui, kaip ir kiekvienam sveiko proto žmogui nėra matymo be akių, nei girdėjimo be ausų, nei jautimo be jutimų, bet gali būti aukštesniųjų gerų ar blogų dvasių „apreiškiamosios įsravos".

V. **Aukštesniųjų dvasių įsravos hipotezė.** Ji buvo irgi žinoma jau senovėje. Ją vartojo daugiausia teologai telepatijos ir teleidijos fenomenams išaiškinti. Pasakyti, kad ji neturinti pamato, būtų per drąsu. Tiesa, ji ne moderni, daug kieno nūn pajuokiama. Bet jos negalimybė niekieno dar neįrodyta. Anaiptol Bažnyčios istorijoje, šventųjų gyvenimuose, yra konstatuota daugybė faktų, kur „Dievo pirštas" bei aukštesniųjų dvasių įsrava yra aiški kaip diena. Kaip Kristus taip ir žymesni jo sekėjai, šventi vyrai ir moters yr turėję nuostabaus sugebėjimo skaityti paslapčiausias žmonių mintis, pranašauti būsimus atsitikimus, matyti tolimus daiktus. Moksliškai kalbant buvo tai tikrausi telepatijos ir teleidijos fenomenai, tuo tik skirtumu, kad pas šven-

[1]) Theol. II, II g. CL XXII, a. 4.

tuosius tai įvykdavo ne hipnozės metu, ne „antrame stovy", bet jiems turint pilna sąmonę aiškioj dienos šviesoje. Tuo šie fenomenai griežtai skiriasi nuo panašių fenomenų pas šiaip jau žmones. Čia somnambulizmo hipnozės stovis virsta būtina sąlyga. Ji laikoma naturale nors ir nepaprasta žmogaus organizmo jėga. Bet kai kada ir patys tos slaptingos jėgos savininkai nurodo tikrą jos šaltinį. Taip, pav., ana aukščiau minėtoji garsi regėtoja p-lė C... sakėsi savo regėjimo metu esanti lydima aukštesnės dvasios, kurią ji vadino angelu Gabrieliu. Ar čia tikrai yr buvęs angelas Gabrielis, o ne kokia kita, visai kitokios rūšies dvasia, ne tik galima, bet ir reikia labai abejoti.

Prie šios progos prisimena atsitikimas, papasakotas man prieš kelias dešimtis metų vieno klieriko, dabar kun. Kr. Jis būdamas gimnazistas, dalyvavęs viename spiritistų seanse. Iššauktoji dvasia pasirodė esanti gana klusni: davinėjus atsakymų į įvairius paklausimus. Kada gi galop paklausta, kas ji esanti per viena, tai gauta atsakymas: „Čto to vrodie Božej obezjany" (Sic!). Kadangi gerosios dvasios Dievą garbina, o ne jį pamėgdžioja bei bezdžionauja, tai reikia prileisti, kad dalyvavusioji aname seanse dvasia nebuvo iš gerųjų.

Spiritizmo fenomenai nesudaro atskiros šakos; jie drauge su telepatijos ir teleidijos fenomenais priklauso vienai plačiai okultistiškų fenomenų sričiai. Taigi kaip spiritizmo, taip ir telepatijos bei teleidijos fenomenuose aukštesniųjų dvasių įsravos hipotezė toli gražu nėra iracionali. Su ja, kaip ir su apgaulės hipoteze, reiktų elgtis labai atsargiai. Būna nemaža apgavimų telepatijos ir teleidijos fenomenuose, bet n e v i s a d a. Taip pat daug yra okultistiškų fenomenų, kuriems išaiškinti aukštesnių dvasių įsravos hipotezė yra nereikalinga, bet ne visada. Kartais ji gali pasirodyti vienatinė ir būtina.

Tiesa, dėl buvimo, yra buvę mokslininkų, kurie tąja viena hipoteze stengės išaiškinti visus telepatijos ir teleidijos fenomenus. Tai buvo vienašališka pažiūra, ir kaip tokia, klaidinga. Šiandieną netrūksta mokslo autorių, kurie tuose fenomenuose niekur ir niekuomet neprileidžią aukštesnių dvasių įsravos ir bando suvesti viską į gryną gamtos jėgų veikimą. Tai yra kitas kraštutinumas, kurs irgi negali būti teisingas. Tiesa randas viduryje tarp jų dviejų. Tik, žinoma, konstatuoti ji kiekviename konkrečiame fakte nelengva. Čia reikia ir gilaus mokslo, ir tikro sąžiningumo ir didelio atsargumo, tiek faktus konstatuojant, tiek juos aiškinant.

* * *

Ankščiau esam bent kiek pažinę didelį pasaulį — gamtą, o taip pat ir mažąjį pasaulį — žmogų. Nūn belieka atkreipti mūsų protą į tų abiejų pasaulių Kūrėją — Dievą. Būdamas visais atžvilgiais begalinis, Dievas būtų buvęs mums visai neprieinamas ir nepasiekiamas, jei būtų mums savęs neapreiškęs. Bet jis norėdamas mus apšviesti, yra taręs mums savo žodį ir dar gi ne vieną. Tatai mums ir reikia tie Dievo žodžiai arčiau pažinti.

Trys didieji Dievo žodžiai.[1])

— Kurie?

— Tu juos, mielas drauge, tur būt žinai, nors gal ir neganėtinai esi apie juos galvojęs. Tie trys Dievo žodžiai tai — kuriamasis fiat, išganomasis Verbum Dei incarnatum ir mokomasis Verbum Dei scriptum. Pirmasis — tai — įsimaterijinęsis Dievo žodis, antrasis — įsikūnijęsis Dievo žodis, trečiasis — įsiraidinęsis Dievo žodis. Tie trys Dievo žodžiai turi savo ypatingus vardus: pirmasis — vadinas — pasaulis, apie kurį jau anksčiau kalbėjom, antrasis — Kristus, trečiasis — Šventraštis.

Tie trys Dievo žodžiai galima vadinti drauge ir trimis didžiomis Dievo knygomis: gamtos gnyga, išganymo knyga ir apreiškimo knyga. Kad ir labai jos įvairios savo turiniu, tačiau yra tai veikalai to paties autoriaus Dievo, kuris mums mielai juos yra davęs, laikydamasis principo non multa, sed multum. Turėdama tas tris didžiules Dievo knygas, žmonija negali skųstis, kad jai Dievo duotoji biblioteka esanti per maža. O kaip mokyti ir gudrūs būtų žmonės, jei tas tris Dievo knygas įstengtų kaip reikiant ištisai perskaityti ir pilnai suprasti!...

Tiesa, dėl buvimo yr buvę žmonių genijų, kurie bandė jas skaityti ar bent surasti, ką reiškia jų atskiros raidės. Amžiams slenkant žmonės apie tas didžiąsias Dievo knygas yr prirašę tūkstančius savo mažų knygelių. Ir tas jų triūsas neliko visai be naudos: anose trijose Dievo knygose žmonės pradėjo kai ką suprasti, nors, žinoma, labai netobulai.

---

[1]) Sk. „Draugijos“ 1910 m. 40 n-rį.

Būdamas paprastas žmogus, aš čia neseksiu pasaulio genijais, nė nebandysiu pagaminti kokį epokingą traktatą apie gamtos, Kristaus ar Šventraščio paslaptis. Stengdamasis padaryti vien kas galima, aš teduosiu tik trumpą straipsnį apie kelias, gal jau daug kam žinomas analogijas, kurių tarp tik minėtų trijų Dievo knygų tikrai esama. Tos analogijos įdomios pirmiausia man pačiam, bet gal ir tau, drauge, pravers kai ką apie jas išgirdus. Nemanau tave čia mokyti, tik norėčiau savo mintimis draugiškai su tavim pasidalinti.

I.

Tariuos, mielas drauge, esi skaitęs Šv. Raštą. Tai didžiulis veikalas, tik, žinoma, ne savo storumu, bet jame glūdinčių tiesų svarbumu. Apie Šv. Raštą, kaip įsiraidinusįjį Dievo žodį, galima tą pat pasakyti, ką šv. Jonas yr pasakęs apie įsikūnijusį Dievo žodį Kristų: „Jei būtų buvę surašyta visa, ką Jisai yra padaręs, tai visas pasaulis nebūtų galėjęs sutalpinti tų knygų“ (Jon. XXI. 25.).

Ir iš tikrųjų, jei mes turėtumėm būtinai perskaityti ir išmokti visa, kas per du tūkstančiu metų parašyta apie Šv. Raštą, tai kad ir Matuzaliaus amžių pasiektumėm ir būtumėm studijavę ne septynerius, bet septynius šimtis metų, visdėlto negalėtumėm pasakyti beturį pilną ir absoliutų Biblijos pažinimą. Nes šventojo mokslo turtai Biblijoje yra begaliniai.

Taigi ir nenuostabu, kad šventas mokslas kiekvieną amžių eina vis didyn ir tobulyn. Tai rodo ir istorija. Ir mes tuo neturim stebėtis. Nes jei gamtos knyga yra mums n e i š s e m i a m a s gamtinių tiesų šaltinis, juo greičiau galima tai pasakyti ir apie apreiškimo knygą.

Tuodu didžiuliu šviesos šaltiniu, kad ir nevienokiu balsu, niekados nepaliauja Dievo garbę garsinę. Tikrumoj jie skirias savo prigimtimi, kaip dangus nuo žemės. Bet yra tarp jų ir visai neužtylėtina puiki analogija.

Ir iš tikrųjų jai mesime akį gamtos knygon, ypač ton jos dalin, kuri yr prieinama žmogaus tyrimui, t. y. jei pažvelgsime į žemės skritulį, tai pirmiausia išvysime tenai du pasauliu: s e n ą j į ir n a u j ą j į. Tarp jų abiejų tvokso vandenynai su savo baisiomis gelmėmis. Abiejuose tuose pasauliuose matyt debesų siekiančių kalnų. Abiejuose nuo pusiaujo lig ašigalių kribždėte kribžda gyvių eilės, dalinamų trimis karalystėmis: augmenų,

žvėrių ir žmonių. Žemės lukšte, kalnų viduriuose glūdi neišsemiami turtai. Panašių gėrybių joks žemės Krėzas niekad nėr turėjęs. Štai šičia auksas, ten sidabras, ten paprastoji geležis, štai toliau kitokios naudingos naugės ir brangūs akmenys. Jų išmėtyme nematyti jokios tvarkos; visi regis išblaškyti nesilaikant jokių taisyklių, tartum palikti žmogui, kad jisai savo laiku ir pagal savo reikalus, visa tai rankiotų, tvarkytų ir aprašynėtų. Ir žmogus tikrai tai yr daręs. Jis aprašė žemės paviršių ir sutvėrė geografiją; begrupuodamas atrastas nauges, jis davė pradžią mineralogijai, belygindamas augmenų rūšis, jis sustatė botaniką ir t. t.

Taip pat maždaug galima pasakyti ir apie apreiškimo knygą. Nes, kaip gamtos knyga, taip ir Biblija dalinas dviem didelėm dalim: Senuoju ir Naujuoju Įstatymu, kuriuodu abudu sukas aplink vieną dvasinę ašį. Toji ašis — tai mūsų Išganytojas Jėzus Kristus. Jisai — tai svarbiausioji abiejų Įstatymų idėja. Senasis Jį garsina, Naujasis apie Jį atvirai kalba, statydamas prieš mus Jo mokslą ir gyvenimą. Abiejuose Įstatymuose randame taipgi ir gelmių neišmatuojamų ir aukštumų žmogaus protui nepasiekiamų. Abiejuose taipgi, lyg brangūs perlai, gausiai išmėtytos antgamtinės tiesos, kurioms gaunam negendančių ir už visokį auksą ar sidabrą brangesnių gėrybių, t. y. sielos išganymo ir amžinos laimės. Ir tos tiesos, lyg brangūs akmenys žemės viduriuose, glūdi paslėptos Biblijoj, išmėtytos įvairiose šv. knygose, jokia matoma tvarka nesujungtos. Todėl kaip gamtos knyga Dievo palikta žmonių žingeidumui ir ginčams, taip lygiai ir apreiškimo knyga pavesta Bažnyčios Tėvų ir krikščionių teologų tyrinėjimams. Iš čia gaunam svarbią išvadą, kad nėra jokių šventų mokslų, kurie daugiau ar mažiau nepareitų nuo Šv. Rašto: jisai yra jų arba pamatas arba bent tiesos įrodymo priemonė. Nes nuo to laiko, kai pradėta rankioti Biblijos tekstai liečią tikėjimą, atsirado dogmatiškoji teologija; surinkimas Biblijos tekstų, aiškinančių doros principus, d-vė pradžia moralei teologijai; noras ištirti tikra atskirų Biblijos tekstų prasmę, sudarė bibliškąją kritiką ir egzegezę ir t. t. Todėl, kaip pasauliniai mokslai daugiau ar mažiau liečia gamtos knygą, taip pat ir visi dvasiški mokslai daugiau ar mažiau yra surišti su Biblija, arba ja betarpiškai remias.

Tik ką nurodytoji tarp gamtos ir apreiškimo knygų analogija, kad ir yra neabejotina, tačiau jinai teaiškina tik viršuję Bibli-

jos pusę. Išaiškinti gi klausimas: kas yra Šv. Raštas patsai savyje, kokia jo vidujinė prigimtis, ši analogija negali. Ieškokim kitos.

II.

Be abejo žinai, mielas drauge, kad žydai ir krikščionys žiūri į Bibliją, kaipo į parašytąjį Dievo žodį — Verbum Dei scriptum. Ši definicija pigu suprasti; tačiau, kad ji nereikalautų platesnio aiškinimo, pasakyti negalima. Priešingai, apie šią formulą galima pasakyti tas pat, kas ir apie analogiškąjį Kristaus apibrėžimą, kaipo Verbum Dei incarnatum.

Apaštalai skelbė visoms tautoms, kad Kristus yra Dievo Sūnus, įsikūnijęsis Dievo Źodis, ir jiems pavyko pasiekti tai, kad šią tiesą uoliu tikėjimu yr priėmę ir mokyti graikai ir tamsūs barbarai. Tačiau, kaip Bažnyčios istorija mums rodo, reikėjo dar devynerių amžių, kad kristologiškoji tiesa, išreikšta formulėje — įsikūnijęsis Dievo Žodis, visiškai paaiškėtų.

Ir nėr ko čia tuo bestebėtis. Nes nuo to laiko, kai krikščionys ėmė galvoti apie kristologiškąją tiesą, savaime atsirado klausimas: kas yra Kristus, tikėjimu priimamas, kaipo Dievo Žodis, tapęs žmogum: ar Jis yra tikras Dievas, ar gal paprastas žmogus?

Daugelis gnostikų, įsidėmėję dieviškąją Kristaus galybę, yr manę, kad Kristus esąs tik Dievas, bet ne žmogus. Jų išmanymu, Kristaus kūnas buvęs ne tikras, tik regimas, taip sakant, jo šešėlis. Tuo būdu yr gimęs doketizmas. Kiti, kaip šit krikščionys, pakrypę į judaizmą, būdami atsidavę griežtam monoteizmui, mielai priimdavo Kristaus žmogystę, bet tikėdami, kad Dievo prigimties vienumas absoliučiai nesutinkąs su asmenų daugybe Dievuje, garsino, jie radę tikrinusį kristologiškojo klausimo išsprendimą jų pažymėtame skirtume tarp Dievo tylinčio, kalbančio, rašančio. Todėl atmesdami tikrą asmenų trejybę Dievuje, jie skirstė trejus modus bei būdus, kuriais Dievybė žmonėms apsireiškus. Pasak šios teorijos, tas pats Dievas, pasilikdamas viename asmeny, yra viską padaręs: Jisai amžinai pasilieka tylįs; savo Žodžiu Jis sutvėręs pasaulį, Jis per savo pasiuntinį Kristų paskelbęs žmonijai dieviškąjį mokslą ir išgelbėjęs ją. Todėl Dievo Sūnus skiriasi nuo Dievo Tėvo ne asmeniškai tik modališkai ir todėl Jisai esąs „omoúzios to Patrì“. Ši pažiūra buvo klaidinga. Vėliau atsirado iš čia ir daugiau erezių

—monarchianų, modalistų, patripasianų ir k., besidangstančių klaidingai aiškinamuoju „omoúzios" terminu [1]). Dėliai to drauge su jų mokslais ir formula „omoúzios to Patrì" buvo pasmerkta 3-juose provinciniuose sinoduose.

Tuomet pasirodė Arijus. Jis buvo labai mokytas ir gerai mokėjo graikų filosofiją. Sužinojęs, kad formula „omoúzios to Patrì" pripažinta klaidinga, jisai, remdamasis tuo pasmerkimu, yr padaręs išvadą, kad Dievo Žodis nėra vienaesmis su Dievu Tėvu nei vienos prigimties su Juo. Todėl, jo išmanymu, Dievo Žodis yra ne tik žemesnis neg Dievas Tėvas, bet dargi to padaras bei sutvertasai eonas. Išvada buvo klaidinga. Arijus liko pasmerktas visuotiname Nikėjos sinode. Kristologiškoji tiesa įgavo naują formulą: tapo išaiškinta, kad tarp Dievo Tėvo ir Sūnaus yra tikras asmenų skirtumas prie jų Dieviškos prigimties vienumo. Dievas Sūnus nėra Dievas Tėvas, nors Dievas Tėvas ir Dievas Sūnus yra tikras Dievas. Formula „omoúzios to Patrì" įgavo ortodoksinės prasmės ir net virto tikros krikščionybės obalsiu.

Tačiau šis išaiškinimas ginčų neužbaigė. Mat kilo naujas klausimas, — koks yra santykis tarp dievystės ir žmogystės Kristuje, ir kada, kuriuo momentu tuodu prigimimu Kristuje yr susijungę: ar krikšto metu, Šv. Dvasiai regimu būdu ant Kristaus nužengus, ar Jo prasidėjime; kitaip sakant, ką Marija yr pagimdžius: tikrąjį Dievą, ar paprastąjį žmogų? Toliau, jei gimęsis iš Marijos Kristus yra tikras Dievas ir tikras žmogus, tai kiek Jame asmenų: ar vienas dieviškas, ar du — vienas dieviškas, kitas žmogiškas. O jei Kristuje tik vienas dieviškas asmuo, tai ar turi Jis žmogišką sielą ir valią? Visus šiuos klausimus Bažnyčia pirmais devyneriais amžiais yra savo sinoduose iškilmingai išaiškinus.

Bet argi tuo kristologiškasis klausimas jau visai išspręstas ir išsemtas? Ar tolimesni klausimai jau visai nebegalimi? Nieku būdu! Scholastiškoji teologija su savo garbingiausiu vadu šv. Tomu Akviniečiu yr pakėlus daugybę naujų klausimų, pav.: koks yra Kristuje santykis tarp Jo dieviško ir žmogiško žinojimo, ar Jisai turėjo įsigytąjį mokslą ir t. t. Šių klausimų skaičius gali eiti nesuskaitomai didyn. Taigi matom, kad kristologijos tiesų evoliucija dar nėra pasiekus savo galo.

---

[1]) Pav., Paulius Samosatietis mokino, kad Dievo Sūnus turi vien Dievo Tėvo esmės dalelę ir ta prasme gali būt vadinamas vienaesmis su Tėvu. Savaime aišku, kad jo čia klysta.

Panašiai galime pasakyti ir apie pamatinę Biblijos tiesą, glūdinčią trumpame teologijos apibrėžime šv. Rašto, kaipo Verbum Dei scriptum. Tarp šios formulos ir ankščiau paminėto Kristaus apibrėžimo yra didelio panašumo. Mat abiejuose juose gan aiškiai pažymėtas dvejopas elementas: dieviškas ir žmogiškas, ir abudu kartu duoda žmogaus protui progos klausti, kaip tuodu elementu savytarpy santykiuoja? Iš čia randas taipgi ir abiejų kristologiškosios ir bibliškosios tiesų evoliucijoje panašumas.

Ir iš tikrųjų, kaip kristologiškame klausime iš pradžių perdaug aukštinta dieviškasis elementas, neužtektinai atsižvelgiant į žmogiškąjį elementą Kristuje, taip pat atsitiko ir bibliškame klausime. Aleksandrijos mokykla su savo vadu Origenu pas krikščionis, kabalistai pas žydus Šv. Rašte daugiausia yra ieškoję alegorijų ir dvasiškų reikšmių. Kabalistai dargi net kiekvienoj atskiroj Biblijos raidėj ir raidės ženklely stengės surasti tūlų paslapčių ir nuostabių Dievo išminties pėdsakų. Ši pažiūra tikrai galime pavadinti bibliškuoju doketizmu. Nes tie Biblijos tyrinėtojai žmogiškojo elemento joje visai nėra pastebėję.

Origenui beieškančiam Šv. Rašte vien dvasiškos prasmės buvo priešinga Antiochiškė egzegezės mokykla su savo vadais Diodoru Tarsiečiu, Šv. Jonu Auksaburniu ir k., kurie yra ypatingai susidomėję literale Biblijos teksto prasme. Čia žmogiškasis Šv. Rašto elementas yra radęs tinkamą įvertinimą. Vėliau, protestantų, o ypač šių dienų racionalistų egzegezėj nukrypta priešingan kraštutinuman ir ėmus žiūrėti į Bibliją, kaip į paprastąjį žmogaus veikalą, imta visai neigti Biblijoj dieviškąjį elementą ir todėl dabartinių racionalistų mokslai kai kuriais žvilgsniais visai atsako senobiniam arianizmui.

Bet juodu abudu, t. y. ir bibliškasis doketizmas ir bibliškasis arianizmas negali tinkamai išspręsti pamatinį biblijos klausimą: kas yra Šv. Raštas, nes juodu abudu yra ne kas kita, kaip tik bibliškos klaidos, visai vienokios, nors ir viena antrai priešingos. Teisingąjį bibliškojo klausimo išsprendimą teduoda mums vien Katalikų Bažnyčios mokslas, kuris žiūri į Bibliją ne vien kaipo į dieviškąjį, bet ir kaipo į žmogiškąjį veikalą skirdamas joje du atskiru elementu — dieviškąjį ir žmogiškąjį, ir pripažindamas joje dvejopą autorystę — dieviškąją ir žmogiškąją.

Vyriausias Biblijos autorius yra Dievas. Įkvėpimu Jisai apšviečia savo išrinktojo žmogaus autoriaus protą ir atmintį; Jisai savo išrinktąjį autorių valdo, kaip įrankį, ir jam rašant prie jo esti prižiūrėdamas, kad tas išrinktasis rašytojas rašytų tai ir taip, ką ir kaip Dievas nori kad būtų parašyta. Bet kaip kiekviena Dievo malonė nedaro prievartos, palikdama žmogui visą laisvę, taip panašiai atsitinka ir įkvėpime. Išrinktasis Dievo rašytojas šale įkvėpimo gavęs reikalingo proto apšvietimo ir valios pažadinimo, rašo tai ir taip, ką ir kaip pats Dievas nori. Tačiau tasai rašytojas įkvėpimo valandoj pasilieka visai laisvas vartojime savo gabumų, pasirinkime literatūros rūšių[1]) ir formų savo mintims išreikšti. Tos mintys ir jas reiškią žodžiai tikrai yra žmogaus rašytojo, tačiau jos drauge pasilieka Dievo mintimis ir žodžiais, nes tas mintis Dievas yra pirmiau savo išrinktajam rašytojui įkvėpęs. Tuo būdu vyriausiuoju kiekvienos Šventraščio knygos autorium ara tikrai pats Dievas. Jisai žmogų rašytoją yr pavartojęs kaip rašymo įrankį bei sekretorių, neatimdamas tiktai iš jo laisvės ir rašytojo iniciatyvos nei nesumažindamas veikalą berašant, darbo sunkenybės.

Tatai kaip kristologiškame, taip ir bibliškame klausime galima toliau klaustis ir tikrai buvo klausiama, kaip santykiuoja Biblijoj dieviškasis elementas su žmogiškuoju ir ar dieviškoji autorystė nepašalina čia žmogiškosios autorystės. Iš kitos šalies žinant iš pačios Biblijos, kad omnis homo mendax galima lygiai klaustis, ar žmogaus autorystė nesudarkė Dievo minties Šventraščio knygose, ar neįnešė josna kokios netobulybės ir net klaidų? Panašių klausimų eilė galima ir toliau tęsti. Iš čia matome, kad bibliškojo klausimo evoliucija taip pat dar nėra pasiekus galo, kaip kad nėr priėję galo klausimai — kristologiškasis ir kosmologiškasis.

III.

Šiandieną daug besiginčijama apie Biblijos „klaidas". Klausimas labai svarbus. Gaila tik, kad ligšiol dar niekur nerandam pilno jo išsprendimo. Dažniausiai sakoma, kad Biblija tikėjimo, ne mokslo knyga; kad jos šv. autoriai nebuvę akademikai, nei

---

[1]) T. von Hummelaueris S. J. skiria Biblijoj net 9 literatūros rūšis: Sk. jo: Exegetisches zur Inspirationsfrage. Freiburg im Br. Herder 1604. Iš to matyt, kad literatūros rūšys nustato Biblijos tekste tiesos rūšį. Pav., prilyginimo bei poezijos tiesa yra visai kitoki, negu istoriškoji.

geologijos, astronomijos bei fizikos profesoriai, kad jie kalbėję ne moksliškai, bet paprastai, visiems suprantamu būdu. Ir todėl veltui esą ieškoti Biblijoj tikros astronomijos, fizikos bei kritiškos istorijos su griežta chronologija, nes Biblija mokinanti ne apie tai, kaip dangus sutaisytas, bet apie tai, kaip reikia dangun eiti ir t.t. Šios pastabos man regis teisingos, nors ir ne visai patenkinamos. Ko joms trūksta? Pasistengsiu trumpai paaiškinti.

Kai kalbama apie Biblijos „klaidas", dažniausiai atsitinka, kad besiginčiją neužtektinai supranta klaidos esmę. Į klausimą, kas yra klaida, paprastai atsakoma vienu žodžiu — tai netiesa. Jei toliau klausiama, o kas yra tiesa, tai tenkinamasi scholastišku tiesos apibrėžimo pakartojimu: conformitas seu adaequatio rei cum intellectu, kalbant apie ontologiškąją tiesą ir conformitas seu adaequatio cum re cognita, kalbant apie logiškąją tiesą. Ši pastaroji tiesa gali turėti laipsnių. Vadinas, tiesa laikoma tam tikru žmogaus proto sutapimu su pažinimui duotuoju daiktu, bei tojo daikto padengimu. Bet ar tas visiškas padengimas visur randas ir ar jis visada yra galimas? Tuo tenka abejoti, nes dažniausiai tas proto pažinimo sutapimas su daikto esme esti vien tikras ganėtinu griežtumu, bet absoliutų griežtumą labai retai tepasiekia.

Paprastai užuot pasiekęs pilną ir absoliučią tiesą, žmogus vos žingsnis po žingsnio prie jos teartėja. Todėl kai kas ir sako, jog dažnai tiesa teesti vien approximatio intellectus ad rem. Toki tiesos definicija dažnai yra kur kas tinkamesnė mokslui net ir teologiškajam, negu aukščiau patiektoji statiškoji scholastikų[1]), nes daugybėje atsitikimų žmogaus protas nieko kito neįsigali, kaip artėti į duotojo daikto pažinimą, niekad jo pilnai nepasiekdamas. Iš to išeina, kad didelė daugybė mūsų tiesų, kuriomis mes šiandien taip didžiuojamės, yra neabsoliučios, tik reliatyvios[2]), t. y. tiesos negriežtai tikros.

---

[1]) Be to reikia atminti, jog tiesa logiškoji, matematiškoji ir p. turi visai kitonišką prigimtį, negu tiesa fiziškoji, morališkoji, teologiškoji ir k. Šį skirtumą užmirštant, ir kyla paprastai begalinių bergždžių ginčų apie Biblijos tiesą, ypač dabartinėj apologetikoj. Sk. Hummelauer'io op. c.

[2]) Sk. A. Deneffe's straipsnį „Relative Nahrheit" jėzuitų laikrašty „Stimmen aus Maria Laach" N. 1, 1910, 56—66 psl. Autorius ten tarp kitko rašo: „Veritas materialiter admittit gradus, sagt

Kai kurie smarkūs kritikai tas neabsoliučiai tikras tiesas vadina klaidomis, bet neteisingai. Išaiškinkime tai pavyzdžiu. Žinai, mielas drauge, kad $\pi = 3,141592....$ Tai yra neabejotina tiesa, ar ne taip? Bet klausiu, ar čia tinka definicija: adaequatio rei et intellectus? Nieku būdu. Nes tikrumoje π yra bent kiek didesnis negu 3,141592... ir todėl lygybė tarp jų nėra griežta. Panašiai jei parašytumėm:

$$\pi = 3,1415$$
$$\pi = 3,141$$
$$\pi = 3,14$$
$$\pi = 3,1$$
$$\pi = 3$$

turėtumem tą pačią matematiškąją tiesą, tik kaskart negriežčiau išreikštą. Formula $\pi = 3$ yra pirmas tojon tieson artėjimas, $\pi = 3,1$ antras, $\pi = 3,14$ trečias ir t. t.

Daugely techniškų apskaitymų užtenka ketvirto ir trečio artėjimo. Tačiau yra vienas Šventraščio autorius (III Reg. 7.33), kuris yr pasitenkinęs pirmuoju artėjimu imdamas $\pi = 3$. Ar jis galima dėliai to kaltinti, kaip padaręs klaidą? Nė kiek! Jisai yr išreiškęs tiesą užtektinai, tik be absoliutaus griežtumo.

Tas pat galima pasakyti ir apie daugelį kitų Šventraščio tekstų, kur paduota tiesos mums praktiškai visai pakaktinos, nors teorijos žvilgsniu ir neturinčios absoliutaus griežtumo. Kodėl gi taip yra Biblijoje? Tur būt todėl, kad Dievas nerado būtino reikalo mums duoti tiesas didesniu griežtumu. Svarbiausias Dievo elgimos dėsnis yra tas, kad Jisai in necessariis non deest, in superfluis non abundat. Jis duoda tai ir tiek, kas ir kiek mums yra būtinai reikalinga. Pav., Jis yra mums davęs kūną ir sielą, Jis išlaiko mūsų gyvybę slaptingu jųdviejų sujungimu, Jis yra gamtoj prirengęs visa, ko reikia mūsų gyvybei, bet Jis nenorėjo būti mūsų architektu ar virėju. Rūpinimąsi mūsų butu ir maistu Jis yr palikęs mums patiems. Tas pat galima pasakyti ir apie mūsų dvasiškąjį peną bei religinį mokslą. To Dievas yr užtektinai mums prirengęs Šv. Rašte. Tačiau Jis nepanorėjo būti mūsų katechetu, nei vesti dogmatiškos bei moralės teologijos vaisius.

Scholastik. Es ist eine Steigerung und eine Verminderung der Wahrheit möglich, insofern man von demselben Gegen eine geringere oder eine ausgedentere wahre Erkenntniss haben kann".

Dievas yr davęs mums religinės tiesos tiek, kiek jos reikėjo ir užteko mūsų išganymui, bet davė ją lyg in crudo, be moksliškos sistemos, be užbaigtų dogmatiškų apibrėžimų. Jis mums yra davęs tos tiesos tiek ir taip, kiek ir kaip savo amžinoje išminty rado mums būtinai reikalinga ir ganėtina.

Pav., mums būtinai reikėjo žinoti, kad Dievas yra pasaulio Kūrėjas. Tam tikslui Biblijos pradžioje Jisai ir davė pamatinę tiesą populiarin pasakojiman įpintą. Bet ar dangus ir žemė sutverti per šešias dienas, susidedančias iš 24 valandų, ar per tūkstančius metų, — tie klausimai, turį savo reikšmės moksle, yra be jokios svarbos tikėjimui. Ir jei per ilgą laiką į visas tvėrimo šešiadienio smulkmenas žiūrėta kaip į moksliškas tiesas, tai čia kalta ne Dievo išmintis, bet žmonių naivumas bei tikėjimo esmės neišmanymas. Taip pat mums reikia žinoti, kad Kristus yr daręs stebuklų, rodęs savo dievišką ją galybę, gydydamas ligonius, penėdamas keliais kepalėliais tūkstančius žmonių ir t. t. Bet ar Jis pavalgydinęs penkių ar keturių tūkstknčių minią[1]), ir ar Jis išgydęs pas Jerichą du ar vieną neregį[2]), tasai moksliškas skaičiaus griežtumas minėtuose atsitikimuose neturi jokios svarbos. Tikėjimui svarbu vien pats stebuklingas faktas, o ne ta ar kita jo aplinkybė. Todėl jei evangelistai dėl silpnos atminties, ar neganėtino dalykų sužinojimo ir nesutiktų tarp savęs, kiek Jėzus neregių yr išgydęs, kiek žmonių stebuklingai pavalgydinęs, ir kiek kartų vieną ar dusyk tai padaręs, mes vis tik negalėtumėm jų dėl to kaltinti nei jų pasakojimų apie tai „Biblijos klaidomis" vadinti. Nes tai visai ne klaidos, tik teisingi istoriški faktai, aprašyti su tikėjimui pilnai ganėtinu istoriškai tiesai artimumu, panašiai į formulą $\pi = 3{,}142$, kuri, kad ir turi savy netikrą skaitmenį 2, tačiau yra taip ganėtinai artima teisingam π dydžiui, kad daugely atsitikimų pilnoj praktikoi yra užtektina[3]).

[1]) Mat. XIV, 21; XV, 38; Mork. VIII, 9. Katalikai biblistai tuodu minios papenėjimu skiria, racionalistai juodu identifikuoja. Neįsileisdami į tuos ginčus, mes čia apskritai nurodome, kad Evangelijos istoriškumas nuo tų ginčų išsprendimo visai nepareina.

[2]) Mat. XX, 30; Luk. XVIII, 35.

[3]) Čia verta pažymėti šv. Augustino žodžiai. Šv. Jono evangeliją aiškindamas, jis pats apie save sako: „Aš sakau tik tai, ką galiu, ir ieškau to, Kuris gali pasakyti, kaip tai iš tikrųjų yra"... Ir šventasis tuojau priduria: „Dovanokit man, broliai, drąsų žodį: gal ir šv. Jonas nėr pasakęs visa, kaip

Todėl visų kritiškai patikrintųjų Biblijos tekstų turiny pirmiausia turime ieškoti ne tiek teoretiškos tiesos, kiek gyvenimui reikalingo religijos mokslo. Taip elgdamies egzegetai naudosis metodu, panašiu į vartojamąjį gamtininkų. Mat, šie, gerai žinodami, kad absoliutus griežtumas moksle yra nepasiekiamas, paprastai tenkinas praktiškai ganėtinu tiriamojon tieson artėjimu. Jei jie būtų ieškoję absoliutaus griežtumo, mes ligšiol būtumėm neturėję nei fizikos, nei astronomijos. Nes beveik visi tų mokslų svarbiausi dalykai, k. š. saulės metai, mėnulio mėnesio ilgis ir k. visai negalima griežtai apskaityti.

Pagalios visada reikia atminti, ką jau aukščiau esame sakę, kad Bibliją rašiusieji autoriai nebuvo panašūs į mūsų dabartinius mokslo vyrus, pripratusius prie ištobulintų griežtų mokslo tyrimo metodų. Visi buvo semitų tautos, kurioje net pačios moksliško griežtumo idėjos nėr buvę. Todėliai būtų didelė klaida ieškoti Biblijoj teoretiškų mokslo tiesų. Biblija visai ne mokslo traktatas, vedąs žmones į teoretiškąją absoliučią tiesą. Ji tik išganymo knyga, rodanti mums vien praktiškąjį kelią į absoliutųjį labą, kuriuo yra

---

yra, bet pasakęs tiek, kiek jis galėjo pasakyti. Jisai, mat, žmogus, t. y. būdamas žmogus kalbėjo apie Dievą. Jis iš tikrųjų buvo apšviestas, bet visada žmogus. Kalbėdamas, kaip apšviestas, jis galėjo kai ką pasakyti; kaipo neapšviestas, jis būtų nieko nepasakęs. Bet ir kaip apšviestas, jis yr pasakęs ne visa, kas yra, bet tik tai, ką jisai, kaip žmogus, galėjo pasakyti". Sk. Friedensblätter, 1907, 243 pusl.

Iš naujesnių autorių užteks čia pažymėjus žinomojo katalikų biblijos E. Margenot'o žodžius: Les apôtres ne racontaient partout les mêmes faits, ni les mêmes sentences du Maître, ni de la même façon et dans le même ordre ceux qui leur étaient communes. Il y avait donc dans leur prédication des ommissions, des transpositions, des modalités du même fait et du même discours"... Ir ėmęs parašo ant kryžiaus formulą, kaipo pavyzdį, Jis toliau sako: „Il n'ya eu qu'une seule inseription. Or les Evangiles nous en donnent quattre reproductions différentes quoique à peu près identiques: „Celui - ci est Jésus le voi des Juifs", Mat. XXVII, 37: Jésus, le Nazaréen, roi des Juifs", Joan. XIX. 19: „le roi des Juifs", Marc. XV, 26; „Cest ici le roi des Juifs", Luc. XXIII, 38. Une seule pourrait être littérale. Quelle est—elle? nous ignorons et cela importe peu à la fidélité des récits évangeliques. Trois du moins, si non les quattre, sont redactionnelles. S'agit-il de poroles du Sauveur, les deux formules de l'oraison dominicale et les trois reproductions évangéliques des formes de l'institution de l'Eucharistie sont des exemples bien connus". Sk. Revue de clerge français, 15 Mars, 1908. 721—722 psl.

amžinas gyvenimas ir laimė. Todėl Dievas nori tenkinti ne mūsų tuščią žingeidumą, tik mus užtektinai pamokyti apie tai, į ką mes turime tikėti ir ką veikti, kad tas absoliutusis labas būtų mums pasiekiamas. Žinoma, turime teisės ieškoti ir teoretiškų religinių tiesų ir mokslo metodu vis labiau ir labiau artėt į jų geresnį supratimą. Tačiau savo prigimtimi ir tikslu glūdįs Biblijoj Dievo Žodis visada pasiliks labiau lex Dei, negu veritas Domini, t. y. labiau Dievo įstatymas negu Viešpaties tiesa.

IV.

Asmeniškai įsikūnijęsis Kristuje Dievo Žodis malonės veikimu traukia savo Tėvop visą žmoniją. Individualis Dievo Žodžio įsikūnijimas yra pamatas, kuriuo remias Jo socialio įsikūnijimo procesas. Šio rezultatas — Bažnyčia. Pasak šv. Povilo Apaštalo tasai socialis įsikūnijimas galima pavadinti mistiškuoju Kristaus kūnu. Todėl į Bažnyčią galima žiūrėti, kaip į Kristaus asmeniško įsikūnijimo tąsą ir definijuoti ją, kaip Dievžodį įsižmonijusį t. y. susijungusį su žmonija. Nes jei Kristus yra Dievžmogis, tai Bažnyčia pagal Kristaus valią—kad visi būtų viena (ut omnes unum sint) — bus — Dievžmonija. Tarp Dievžodžio įsižmonijusio ir Dievžodžio įsimedžiaginusio, kitaip sakant, tarp Bažnyčios ir pasaulio, kaip tarp dviejų to pat autoriaus veikalų, galima iš aukšto spėti tam tikrų analogijų esamybė. Ir iš tikrųjų jų ten esama.

Nes pažvelgę pasaulin, tuoj matom, kad tai yra lyg koks grandinys, padarytas iš nuostabiai sutvarkytų dangaus kūnų sistemų. Štai mėnulis bėga aplink žemę, žemė ir kitos planetos turi savo matomą centralį punktą—saulę, nuo kurios savo bėgime visai pareina. Saulė vėl su savo vaikų — planetų būriu skrieja apie kaž kokį kitą centralį, bet mums visai nematomą punktą. Todėliai mūsų žemės rutos (skritulio) santykis su visu pasauliu yra nustatytas dviem centraliais punktais: vienu matomu—saule, kitu nematomu, apie kurį bėga pati saulė su visais savo palydovais. Ligikol bet koks dangaus kūnas rieda aplink matomąjį punktą—saulę, ligtol jis pasilieka mūsų saulės sistemoje. Bet jei jis sau tartų: kam man besisukti apie matomąjį centrą, riedėsiu velyk tiesiog apie be galo tolimą, nematomąjį pasaulio centralį punktą, tuomet to dangaus kūno elip-

šiskas kelias virstų paraboliškuoju. Toksai kūnas išeitų iš mūsų saulinės sistemos, taptų kometa, ir naujų žvaigždžių sistemų traukiamas, dingtų begalinėj dangaus erdvėj, pirm negu pasiektų aną nematomąjį pasaulio punktą, aplink kurį mūsų saulė skrieja.

Be abejo tu pats, drauge, jau matai čia puikią anologiją su Katalikų Bažnyčia. Mat, joje taipgi yra du didžiausiuoju vienybės centru: vienas matomas—Romos vyskupas—Šv. Tėvas, kitas nematomas—Kristus. Mažosios sistemos—parapijos priklauso vyskupų, vyskupijos su visomis parapijomis turi savo matomąjį centrą Romos Bažnyčioje. Pagalios Romos Bažnyčia su savo vyriausiuoju Viršininku — Galva su visais jo priklausomais nariais — vyskupais, su vyskupijų parapijomis bėga nuolat artėdamos į nematomąjį visų sutvėrimų centrą, į vyriausiąją Kristaus mistiškojo Kūno Galvą — į Dievžodį žmogum tapusį, į mūsų vienintelį pavyzdį ir Idealą, į mūsų „Kelią, Tiesą ir Gyvenimą“.

Tegu kokia parapija, ar vyskupas klaidžiais mokslais ar per dideliu nepriklausomybės noru suvilioti, pradeda matomąją Bažnyčios Galvą niekinti ir užsimano savotiškai į nematomąjį vyriausiąjį Bažnyčios centrą savo kelią kreipti, tuoj ši religinė draugija, nuo Bažnyčios kūno egoistiškai atsiskirdama, labai greitai ima džiūti, krypti, svyruoti, daros lengvutė ir per tat panašiai kometoms, ji trupa, skyla ir žūva pasaulio tuštumoj bei daros kokio svetimo, visai nebažnytinio centro sekėja ir baigia savo gyvenimą visųbiauriausiame cezaropapizme.

Pasaulis nėra kokia be tvarkos sumestų saulių, planetų, mėnulių, kometų krūva. Jis yra nuostabiai sutvarkyta dangaus kūnų sistemų sistema. Taip pat ir Bažnyčia nėra kaž koks palaidų asmenų bei nuo viena kitos nepriklausomų religinių organizacijų būrys. Gi turi būti viena didžiulė visapasaulinė Dievdraugija, glaudžianti savy visas tautas, turinti vieną vyriausiąjį Viršininką, Vadą ir Ganytoją, kuris ją vestų vienan svarbiausin žmonijos tikslan, kuriuo yra įgijimas laimingo, nemiraus gyvenimo vienybėje su tikrojo gyvenimo Šaltiniu—Dievu. Vien tik toj Dievdraugijoj ras savo pateisinimą ir praeitis ir dabartis. Tiktai toj dievžmoninėj Draugijoj ras žmogus visų savo širdies ir sielos problemų išsprendimą.

Bet kad tai galėtų įvykti, minėtoji dievžmoninė Draugija turi stengtis pasiekti „Kristaus amžiaus pilnumą, turi mesti šalin kiekvieną vaikiškumą („evacuare, quae sunt parvuli“), kaip netinkantį pilnam žmonijos amžiui. Kaip įsikūnijęsis Dievžodis buvo ne vien Dievžmogis, bet ir Dievkunigis ir Dievkaralis ir Dievpranašis, taip ir Dievžodyje įsikūnijusiam Kristaus Bažnyčioj, turi būti vienaip gerbiami visi trys—vyriausiojo Kunigo, Karaliaus ir Pranašo autoritetai. Vyriausiojo kunigo pareiga rūpintis praeitimi, Dievo duotojo tikybinio turto išlaikymu. Vyriausiojo karaliaus bei tautos vado pareiga — organizuoti, kaip reikiant, teisybės pamatais dabartį, t. y. valstybinį, socialį ir tautinį gyvenimą. Pagalios Pranašas, kaip laisvas idealų ieškotojas, turi juos Bažnyčios ir valstybės vadams rodyti, skelbdamas drąsiai gerų ir teisėtų reformų keliu geresnėn ateitin artėjimo reikalą, ir nurodydamas, kad toji geresnėji ateitis tegalima tikta pripažinus Dievo viešpatavimą žemėj ir stojus po Kristaus Karaliaus vėliava, ko kasdien ir prašome Viešpaties maldoje tardami:

Teateinie Tavo Karalystė[1]).

* * *

Savo apreiškimo knygoj bei Šventam Rašte Dievas yra sudėjęs visas tiesas apie save ir apie savo santykius su žmonija. Kristaus įsteigtoji Katalikų Bažnyčia saugo tas tiesas, kad niekas jų neiškraipytų ir su netiesa nesumaišytų. Tą savo uždavinį Bažnyčia Šv. Dvasios globiama sekmingai vykdė jau beveik du tūkstančiu metų ir vykdins lig pasaulio pabaigos. Tuo būdu Kristaus mokslas išliko Bažnyčioj tyras iki šių dienų. Svarbiausios tojo mokslo tiesos—tai tikėjimo paslaptys. Norėdami jas aiškiau išdėti, pasinaudosime dialogo forma.

---

[1]) Šis straipsnis versta iš Esperanto kalbos, Slg. P-ro A. Dombrovski. Malgrandaj pensoj pri grandaj demandoj. Kovno 1908, p.7-29.

Tikėjimo paslaptys.[1])

(Šventadienio pašnekesys).

Pašnekesio dalyvlai:

Šeimininkas,
Šeimininkė.
Svečiai:
Jaunas kunigas,
Mokytojas,
Studentas.

Pašnekesio laikas: Šv. Trejybės šventė, v i e t a — šeimininko sodas.

Tikėjimo paslaptys negali būti kiaurai suprastos.

Šeimininkas (svečiams). Na kaip gi sveikiems patiko šios dienos pamokslas. Aš juo tiesiog negaliu atsigėrėti. Toks sunkus dalykas, kaip Švenč. Trejybė, o jaunas kunigas išdėstė viską kaip ant delno.

Studentas. Taip, pamokslininko, matyt, būta gerai prisirengusio. Man tik gaila, kad jis nepasirinko savo pamokslui kito tikėjimo dalyko, žmonėms prieinamesnio ir suprantamesnio. Nes Švenč. Trejybė, nežiūrint visos jo iškalbos, pasiliko, kaip buvus, žmogaus protui nepasiekiama paslaptis. Ot, kad jis būtų Trejybės paslaptį man kiaurai išaiškinęs, padarydamas ją visai suprantamą, tai būtų buvęs vyras. O dabar visame jo pamoksle aš neužtikau nė vienos naujos minties.

Kunigas. Minties svarbumas pareina ne iš jos n a u j u m o, tik iš jos t i k r u m o. Kas man iš naujumo, jei jame nėra tiesos. O ką dėl draugo studento noro Švenč. Trejybės paslaptį k i a u r a i i š a i š k i n t i i r p i l n a i s u p r a s t i, tai jis yra v i s a i n e į v y k d o m a s. Nes kiaurai suprasti Švenč. Trejybę — reikštų kiaurai suprasti D i e v o p r i g i m t i s. Bet tam reiktų turėti begalinis protas ir pačiam būti Dievui. O tai yra negalimas dalykas. Dėliai to Dievuje yra ir visuomet bus mūsų protui visai neprieinamų paslapčių. Kad ir kažin kiek metų mes į jas gilintumėmės, vis tiek jų dugno niekuomet nepasieksime. Dėl buvimo,

[1]) Sk. „Religija ir kultūra“ 1928 m. 9 n-rį.

tiesa, buvo mokslininkų (k. š. lenkų filosofas Wronskis, vokiečių teologas Drey'is ir k.), maniusių, jog mokslui pašokus, pavyksią visos tikėjimo paslaptys kiaurai suprasti ir pilnai išaiškinti. Bet tai yra klaida. Pastarame visuotiname vyskupų Susirinkime Vatikane 1870 m. tarp kitų dalykų buvo svarstyta ir žmogaus proto santykiai su tikėjimo paslaptimis. Giliai apsvarsčius šį klausimą, buvo nutarta, jog tikėjimo paslaptys savo aukštumu prašoksta bet kurį sutvertąjį protą ir šiame gyvenime liks visuomet apsiaustos neišsklaistomomis tamsybėmis[1]).

Tikėjimo paslaptys pažinti galima tik dalinai.

Mokytojas. Aš visuomet taip ir maniau. Bažnyčiai įsakius tikėti į Švenčiausią Trejybę ir kitas tikėjimo paslaptis, aš ir tikiu. Tiktai vieno dalyko aš čia nesuprantu: kam kunigai savo pamoksluose vis dar tebebando Švenč. Trejybę ir kitas paslaptis žmonėms išaiškinti. Juk neišaiškinamo dalyko aiškinimas yra tuščias darbas. Be to tokie aiškinimai gal dar sukelti pačiam tikėjimui rimto pavojaus, nes besistengiant pasiekti paslapčių dugno, gali kilti abejojimų, kurių nemokėdamas atnarplioti, galiu paliauti visai tikėjęs. Taigi manau visai nėra reikalo kvaršinti sau galvos tikėjimo paslapčių aiškinimais, nes jos vis tiek liks naišaiškintos. Ar ne taip?

Kunigas. Būtų taip, jei tikėjimo paslaptyse tebūtų viena tik tamsa be jokio šviesos kriselelio.

Mokytojas. Įdomu išgirsti, kokį šviesos krislelį sveikas esi suradęs Švenč. Trejybėje ir kitose paslaptyse. Aš jo nematau. Nes jei aš negaliu suprasti tikėjimo paslapties ir niekuomet jos pilnai nesuprasiu, tai ji mano protui ir yra tikriausia tamsa. Juk taip?

Kunigas. Būtų taip, jei čia mes kalbėtumėm apie kurią žmogaus paslaptį, tyčia prasimanytą, kad joks žmogus jos nesuprastų. Bet mes kalbam apie paslaptis mums Dievo apreikštas. Dievo gi keliai ir tikslai yra visai kitoki negu žmonių. Jei Dievas yr apreiškęs mums tikėjimo paslaptis, tai jos yra

[1]) Divina enim mysteria sua natura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revalatione tradita et fide suscepta ipsius tamen fidei velamine contecta quamdam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in hac mortali vita peregrinamur a Domino... Conc. Vat. Sessio 3 de fide catholica cap. 4 de fide et ratione.

mums Dievo duotos ne tam, kad mus temdintų, bet tam, kad mus apšviestų, duotų mums geriau pažinti Dievo prigimtį. Tą Dievo prigimtį mes gaunam šiek tiek pažinti iš Dievo sutvertojo pasaulio. Žiūrėdami į begalinių žvaigždžių skaičių danguje, žinodami jų neapsakomą tolumą nuo kita kitos, gėrėdamies žemėj augalų ir gyvių daugumu, įvairumu ir dailumu, stebėdamies gražiausia pasaulio tvarka, mes pradedam bent kiek suprasti begalinį Dievo Galingumą ir neapsakomąją Jo Išmintį. Bet begalinė Dievo Išmintis ir Galingumas nėra mums pačios svarbiausios Dievo savybės. Yra Dievuje ir didelė daugybė kitų nemažiau kilnių tobulumų, pav., Dievo begalinė Meilė, Jo gerumas, Gailestingumas, Teisingumas ir t. t. Pasauly tie Dievo tobulumai beveik neįžiūrimi. Todėl Dievas ir paskelbė juos žmonijai kitokiu būdu, būtent, apreikšdamas juos tikėjimo paslaptyse. Suprasdama tai Kataliku Bažnyčia ir laiko tikėjimo paslaptis brangiausiu savo globai pavestu dieviškos šviesos spinduliu. Apie tai būtų galima daug kalbėti, bet mūsų tikslui užteks čia priminus šv. Jono evangelijos žodžius apie įsikūnijusį Dievo Sūnų. Šis evangelistas ten sako: „Jame (t. y. Kristuje) buvo gyvybė, ir ta gyvybė buvo žmonių šviesa. Šviesa šviečia tamsybėje, bet tamsybė jos neapėmė“ (Jon. I. 4, 5). Vadinas Įsikūnijimo paslapty yra tamsybių, yra ir šviesos. Mūsų protas tų tamsybių niekuomet neįstengs pilnai išblaškyti. Jos bus ten, kaip buvę, bet nevienos, nes su jomis liks ir tamsybėje šviečianti šviesa. Tas pat pasakytina ne vien apie Įsikūnijimą, bet ir apie Šv. Trejybę ir kitas tikėjimo paslaptis. Visose jose yra ne vien tamsos, bet ir šviesos spindulių. Ir kaip saulės šviesa duoda mums galimumo pamatyti daug gražių dalykų pasauly, kurių nakties tamsoj nematom, taip ir dieviškojo tikėjimo paslapčių šviesa leidžia mums Dievuje išvysti daugybę kilniausių tobulumų, kurių kitu keliu mes niekuomet nebūtumėm įstengę prieiti. Dėliai to, Katalikų Bažnyčia savo Vatikaniškame Susirinkime ir yra nutarus, jog „tikėjimo apšviestas ir Dievo padedamas žmogaus protas atidžiai, dievobaimingai ir protingai tyrinėdamas, gali įsigyti naudingo paslapčių pažinimo“. Kitaip sakant, glūdinti tikėjimo paslapčių tamsoje šviesa ne tik netemdo mūsų proto, bet teikia jam naudingo nors ir nepilno paslapčių pažinimo.

Tas pažinimas gaunama trejopu keliu: jau tai lyginant tikėjimo paslaptis su iš kitur mums žinomais daiktais, jau tai atsižvelgiant į savitarpį paslapčių santykį, jau tai žiūrint jų sąryšio su paskutiniu žmogaus tikslu. Vadinas, tikėjimo paslaptyse yra nemaža skaisčios šviesos, puikiai nušviečiančios ir Dievo prigimtį ir patį mūsų gyvenimo kelią. Dėliai to, vienas žymus prancūzų kunigas rašytojas yra neseniai išleidęs net atskirą knygelę vardu „Tyrinėkime tikėjimo paslaptis“[1]). Toks tyrinėjimas reikalingas ir mums.

Studentas. Jei patys kunigai ragina mus tyrinėti tikėjimo paslaptis, jei jose yra daug šviesos, jei toji šviesa yra prieinama mūsų protui, tai protas ilgainiui turėtų visas tikėjimo paslaptis kiaurai išaiškinti. O bet gi ir Tamstos pasakymu, paslaptys liks visada paslaptimis. Aš nesuprantu kaip čia yra?

Kunigas. Sveikas dėl to nesupranti, kad laikais kraštutinumų: arba viską galiu suprasti paslaptyse, arba nieko. O tikroji tiesa, kaip kitur, taip ir čia glūdi kaip tik vidury—tarp tų kraštutinumų: kas giliau apsipažįsta su tikėjimo paslaptimis, tas gauna suprasti jose ne viską ir ne nieko, bet šio to ir šiek tiek. O tai jau yra labai svarbu, juoba, kad tas pažinimas jose šio to gali neribotai plėstis, nors ir niekuomet nepasieks visiško jų supratimo.

Studentas. Nevisiškas bet ko pažinimas — ne koks pažinimas. Mokslo vertės teturi tik visiškas pažinimas, kur žmogus kiaurai ir pilnai viską supranta.

Kunigas. Su visišku pažinimu mes labai retai tesusitinkam. Neduoda visiško pažinimo ir šiandienis mokslas. Taigi tikėjimo paslapčių pažinimas, tiesą sakant, maž kuo tesiskiria nuo šiaip mokslo dalyku pažinimo. Pav., mokslas yr susekęs vieną kitą šviesos, elektros, gyvybės dėsnį. Bet tų dalykų dugno toli gražu nėr pasiekęs, nes kas yra pati šviesa, elektra, gyvybė, mokslas visai nežino: jam tai tebėra neišaiškinta paslaptis. Vadinas, ir čia dar labai toli iki visiško pažinimo.

Studentas. Tamsta davei pavyzdžių iš gamtos mokslų. Jie, tiesa, tebėra kol kas vien apytikriai. Bet be jų yra griežtų mokslų, kaip šit matematika. Jos kiekvienas dėsnis galima visiškai ir pilnai suprasti.

Kunigas. Užuot besiginčiję, pažiūrėkim. Štai tiesioji linija

---

[1]) Abbé F. Klein. Etudions les Mystères. Avignon, Aubanel. 1926.

ir negulįs joje punktas. Prašyčiau pasakyti man, kiek iš to punkto į tą tiesiąją galima nutiesti tiesiųjų lygiagrečių (paralėlių)?

Studentas. Tiktai vieną.

Kunigas. Taip yr manęs senovėj graikų matematikas Euklidas ir visi paskui jį iki XIX amžiaus. Bet šio amžiaus pradžioje atėjo rusas Lobačevskis ir į tą pat klausimą atsakė, esą galima nutiesti begalinė daugybė tiesiųjų lygiagrečių. Kiek vėliau vokietys Riemannas į tą pat klausimą paskelbė, esą negalima nutiesti nė vienos lygiagretės. Vadinas, į vieną klausima duota trys visai skirtingi atsakymai: tiktai viena, begalinė daugybė ir nė vienos. Ar negalėtumei, sveikas, to labai keisto matematikų nesutarimo išaiškinti, nes sakeisi, čia viskas kiaurai galima suprasti?

Studentas. Apie tai aš iki šiol negalvojau ir išaiškinti negaliu.

Kunigas. Tai gal galėtum pasakyti, kuo yra tiesioji ir kuo ji skiriasi nuo kreivių?

Studentas. Kai aš matau keletą kreivių ir tiesiąją liniją, tai aš šią pastarąją lengvai atskiriu nuo kreivių. Bet kas yra tiesioji, aš išaiškinti nesugebėčiau.

Kunigas. Šis savo nežinojimo prisipažinimas Tamstai gėdos nedaro, nes ir garsiausi matematikai gerai to išaiškinti nemoka. Dėliai to jie vis dar tebetyrinėja, ar matematika turi tvirtų pagrindų, ar jos rūmas tebekaba ore, kaipo grynos fantazijos padaras. Gal ilgainiui matematikos pagrindų tvirtumą jie ir įrodys, bet iki šiol jie tuo tvirtumu tiki, bet moksliškai įrodyt nėr įrodę.

Jei taip yra su griežtais mokslais, tai ir mums katalikams netenka rausti, kad mes savo tikėjimo paslapčių (pav. Šv. Trejybės) neįstengiam kiaurai suprasti. Tiesą sakant, tikėjimo paslaptys nėra vienintelės: mus iš visur apsupančių paslapčių skaičiuje jos tesudaro tik vieną jų dalį. Iš tikrųjų, jei pasiklaustumėm savęs, kas yra materija, kas yra energija, magnetizmas, visuotinoji trauka; kas yr augalo ar gyvio narvelis, kas yr mūsų kūnas, jo jutimai — regėjimai, girdėjimas ir t. t., tai gautumėm pripažinti, kad visa tai yra tikriausios paslaptys, kurias vien siaurapročiai nemokšai temano kiaurai supranta. Tikri mokslininkai visai kitaip į tai žiūri: dėl to jie ir nesistebi dėl tikėjimo paslapčių. Jie teisingai galvoja: Dievas yra neapsakomai didesnis už gamtą. Jei

gamtos moksle yra tiek neprieinamų ir neišaiškinamų paslapčių, tai negi gali nebūti Dievo moksle dar didesnių tikėjimo paslapčių, nes Dievas pats jose yra paslapčių Paslaptis.

Švenčiausios Trejybės paslaptis.

Mokytojas. Kad tikėjimo paslapčių esama, man tai visuomet buvo aišku. Aš tik maniau, kad jos mūsų protui yra visai tamsios. Tamsta, gerb. kunige, įrodei, kad tikėjimo paslaptyse esama šviesos, kurią mes savo protu galim pamatyti ir, jai padedant, ne vieną naują dalyką apie Dievą sužinoti. Jei taip yra, tai įdomu būtų išgirsti, ką mes galim sužinoti apie Dievą, pav., iš Trejybės paslapties?

Kunigas. Kad žmogus galėtų iš Švenč. Trejybės paslapties pasisemti sau gilesnio Dievo pažinimo, reikia pirma atsiminti žodžiai, kuriais Trejybės paslaptis Bažnyčios yra išreikšta. Tie žodžiai galima rasti kiekvienam katekizme; jie skamba šiaip: „Dievas yra vienas, bet trijuose Asmenyse“. Tai reiškia, jog Dievuje yra viena prigimtis, bet trys atskiri Asmenys. Kitaip sakant Dievuje reikia skirti du dalyku: prigimtis ir asmenys. Imant tuodu dalyku per vien, moksle apie Dievą lengvai galima įbrįsti į įvairias klaidas. Taigi nevalia painioti prigimtis su asmeniu. Bet kurio daikto prigimtis yra tai, kuo jis yra ir kuo skirias nuo kitų daiktų. Pav., medžio prigimtis yra kitokia negu akmens, nes medis nėra akmuo. Asmuo gi yra tokia būtybė, kuri visa, ką ji turi ir ką daro, priskaito sau, ir vadina save aš, pav., žmogus, angelas, Dievas. Taigi kas kita prigimtis, kas kita asmuo. Asmuo negali būti be prigimties, o prigimtis gali būti be asmens, pav., žolė, krūmas... Asmuo gali turėti ir ne vieną prigimtį, pav., Kristus turi dvi prigimti — dieviškąją ir žmogiškąją. Dievuje priešingai — vienoje prigimtyje yra trys Asmenys: Dievas Tėvas, Dievas Sūnus ir Dievas Šventoji Dvasia. Tie trys dieviški Asmenys skirias ne prigimtimi, nes ji yra viena ir ta patį visiems trims, bet savitarpiais santykiais: Dievas Tėvas yra nesutvertas, negimdytas ir iš nieko neeinąs ir todėl Jis nėra Dievo Sūnus nei Šventoji Dvasia; Dievo Sūnus yra Dievo Tėvo nuo amžių pagimdytas ir todėl Jis nėra Dievas Tėvas nei Šventoji Dvasia. Šventoji Dvasia eina iš Dievo Tėvo ir Dievo Sūnaus ir

todėl Ji nėra nei Dievas Tėvas, nei Dievo Sūnus. Kiekvienas iš Švenč. Trejybės Asmenų yra Dievas, nes turi dieviškąją prigimtį, bet tie trys dieviški Asmenys nėra trys Dievai, bet vienas Dievas, nes visiems trims dieviškiems Asmenims viena tėra bendra dieviškoji prigimtis. Atsižvelgiant į tą Švenč. Trejybės Asmenų ir prigimties skirtumą nesunku sugriauti paprastai Trejybės paslapčiai daromi priekaištai. Jų nevieną esat, tur būt, ir sveiki girdėję.

Studentas. Aš neseniai užtikau vieno gan žymaus prancūzų rašytojo knygoj šitokį pašiepimą: „Katalikų aritmetika, girdi, esanti tokia, kad trys joje sudaro vieną, ir vienas sudaro tris", Čia matyt, turėta galvoj Trejybės paslaptis.

Kunigas. Tamsta įspėjai: taikinta Trejybei, bet parodyta tiktai katalikų mokslo nežinojimas. Būtų tikrai nesamonė, jei Bažnyčia lieptų tikėti, kad trys dieviški Asmenys sudaro vieną Asmenį arba kad viena dieviškoji prigimtis sudaro tris dieviškąsias prigimtis. Bet Bažnyčia to nemokina. Ji skelbia tiktai, kad vienoje Dievo prigimtyje yra trys dieviški Asmenys. Čia gi taip pat nėra jokio prieštaravimo, kaip ir posaky, jog viename trikampy yra trys šonai. Skirtumas čia tik tas, kad buvimas vienam trikampy trijų šonų yra mums aiškus ir suprantamas, o buvimas vienoj dieviškoj prigimty trijų dieviškų Asmenų yra paslaptis, kurios mes nesuprantam ir niekad nesuprasim. Tačiau iš šio palyginimo aiškiai matom, jog Šv. Trejybės paslapty nėra jokios nesąmonės, jokios netiesos.

Mokytojas. Naudinga žinoti ir mokėti įrodyti, kad Trejybės paslapty nėra jokio prieštaravimo. Bet mums įdomu išgirsti, ką Trejybės paslaptis mums naujo pasako apie Dievą, kokius naujus Dievo tobulumus parodo, nes pats trijų Asmenų Dievuje buvimas mūsų protui ir širdžiai dar nieko nepasako.

Kunigas. Pastaruose savo žodžiuose sveikas esi per daug pasakęs ir per tai nuo tiesos nutolęs. Nėtiesa, kad trijų Asmenų Dievuje buvimas nieko nesakytų mūsų protui, nes iš jo mes sužinom svarbią tiesą, kad Dievas nėra kokia tamsi, akla beasmenė jėga, bet yra aukščiausia viršasmenė Būtybė, nes turinti savy ne vieną, bet tris Asmenis. Kol žmonija tos tiesos nebuvo žinojus, ji linko laikyti Dievu bet ką, kur matė žymesnės jėgos bei galios! Dėliai to, prieš Kristui gimus, vieni žmonės yr laikę Dievu saulę dėl jos gaivinančios šviesos ir šilimos, kiti žemę dėl jos didumo ir vaisingumo, treti perkūną dėl jo galingo

trenksmo, dar kiti manė dievais esant įvairius gyvulius bei gamtos padarus (miškus, upes ir kitką). Silpnas dievybės atspindys Dievo sutvėrimuose laikyta pačiu Dievu. Tai buvo klaida, nes nei saulė, nei žemė, nei kitas koks gamtos padaras negalėjo nei žmogų nuo pikto apginti, nei jam gero suteikti, nei ji užjausti. Į tikrą savitarpį santykį su žmogum tegalėjo sueiti vien tikras Dievas, turįs nepasiekiamai aukštą asmenybę, visais atžvilgiais prašokstančią visokius Jupiterius, Apolonus ir kitokius žmonių prasimanytus dievaičius. Tasai tikrasis Dievas yr pats apsireiškęs žydų tautai, o dar tobuliau Naujame Įstatyme kaipo dvasia (Jon. 4, 24) ir meilė (I Jon. 4, 16). Tobuliausia dvasia, tobuliausia meilė.

Būdamas tobuliausia dvasia Dievas pirmame Trejybės Asmeny, kaipo Dievas Tėvas, tobulai pažįsta savo prigimtį su visais jos begaliniais tobulumais. Iš to pažinimo savęs gema Dievuje tobulas savo prigimties ir jos tobulumų atspindys, išreiškimas, Žodis. Bet tas atspindys Dievuje nėra gryna matomybė, kaip mūsų atvaizdas veidrody, ir tas Dievo Žodis nėra tuščias, kaip mūsų žodžiai, bet turi tą pat dieviškąją prigimtį, kaip ir Dievas Tėvas, tuo tik skirtumu, kad Dievas Tėvas turi tą prigimtį pats iš savęs, o Dievo Žodis yr ją nuo amžių gavęs iš Dievo Tėvo. Bet prigimties gavimas iš kito žmonių kalboj vadinas gimimu. Dėliai to Dievo Žodis teisingai yra vadinamas dar ir Dievo Sūnumi. Turėdamas tą pat dieviškąją prigimtį kaip ir Dievas Tėvas, Dievo Sūnus yra tikrai amžinas, lygus Dievui Tėvui visame, išskyrus tik gimimo santykį.

Matydamas Dievo Sūnuje tobulą savo prigimties atspindį, Dievas Tėvas be galo myli savo Sūnų, lygiai kaip ir Dievo Sūnus savo Tėvą. Iš tos abišalės begalinės Dievo Tėvo ir Sūnaus meilės, paremtos bendra abiejų, dieviškąja prigimtimi, eina bei kyla trečiasis Trejybės Asmuo—bendrosios Tėvo ir Sūnaus meilės bendroji meilė — Šv. Dvasia. Ji visame lygi Dievui Tėvui ir Sūnui, išskyrus tiktai ėjimo bei kilimo santykį.

Tuo būdu Trejybės paslaptis mums, kad ir neaiškiai, bet ganėtinai parodo, jog Dievuje yra tobulo pažinimo savo prigimties, yra tobulos tarp Asmenų meilės yra ir tobulos gyvybės, nes pažinimas ir meilė be gyvybės yra negalimi. Iš čia gi savaime aiškėja, jog Dievas nėra kokia akla jėga ar tamsi beasmenė galybė, bet aukščiausio pažinimo, begalinės meilės ir amžinos gyvybės pilnuma. To viso iš pasaulio

mes nieku būdu nebūtumėm sužinoję. Vien Trejybės paslaptis mums tai apreiškė.

Pavyzdžiai nušviečia trejybės paslaptį.

Mokytojas. Malonu ir svarbu visa tai žinoti, bet vis tiek — vienoj prigimty Asmenų Trejybė prašoksta mūsų supratimą. Pirmiau kalbėdamas apie tikėjimo paslaptis Tamsta esi paminėjęs, kad jos galima bent kiek nušviesti palyginimais su mums iš kitur žinomais dalykais. Prašyčiau patiekti bent vieną kitą iš tokių palyginimų.

Kunigas. Mielu noru. Imkim štai kad ir pirmąją žmonių trejybę: Adomą, Ievą ir pirmąjį jų vaiką Kainą. Visi trys jie turi žmogišką prigimtį, visi jie yra žmonės. Bet kiekvienas jų sudaro atskirą asmenį. Adomas nėra Ieva nei Kainas, Ieva nėra Adomas nei Kainas, Kainas nėra Adomas nei Ieva, visai panašiai kaip Dievas Tėvas nėra Dievas Sūnus, nei Šv. Dvasia; Dievas Sūnus nėra Dievas Tėvas nei Šv. Dvasia, ir Šv. Dvasia nėra Dievas Tėvas nei Dievas Sūnus. Šį palyginimą galima tęsti ir toliau. Dievas Tėvas yra negimdytas ir iš nieko neeinąs. Adomas irgi yra negimdytas ir iš nieko kito neeinąs, kaip tik iš Dievo. Dievas Sūnus gauna dieviškąją prigimtį iš pirmojo Trejybės Asmens Dievo Tėvo. Ieva gauna savo žmogiškąją prigimtį irgi iš pirmojo žmogiškos trejybės asmens — Adomo, nes yra Dievo sutverta iš Adomo šonkaulio. Pagalios Šv. Dvasia eina iš Tėvo ir Sūnaus. Kainas irgi eina iš Adomo ir Ievos.

Žinoma, tas panašumas yra netobulas; atskiri asmenys, kad ir yra žmonės, bet jų prigimtis nėra ta pati; be to Kainas, užuot buvęs Šv. Dvasios atspindys, iš tikrųjų yra greičiau piktosios dvasios paveikslas, nes yr virtęs pirmuoju žmogžudžiu. Tačiau tarp Šventosios Dievo Trejybės ir pirmosios žmonių trejybės tūlo asmenų santykiavime panašumo, kaip matėm, neabejotinai esama.

Netrūksta ir kitokių panašumų, k. š. Dievo padarų yra trys rūšys: dvasiški, kūniški ir maišyti — iš kūno ir dvasios — žmonės. Saulėj yra trys dalykai — jos kūnas, šviesa ir šilima. Žemėj yra trys karalystės: mineralų, augalų, gyvių. Laikas skirstosi į tris skyrius: praeitį, dabartį, ateitį. Kūnai turi tris matavimus: ilgumą, platumą, aukštumą (bei gilumą). Visos geometrijos figūros galima suskirstyti trikampiais. Vienam trikampy yra trys šonai ir t. t. Tuo būdu visur randame Trejybės pėd-

sakų. Jų esama ir mūsų kalboj ir pačiam protavime, nes ir sakiniai ir silogizmai paprastai susidaro iš trijų dalių.

Mokytojas. Ačiū, kunigėl, už tuos paaiškinimus; dabar ir pats matau, kad be Trejybės paslapties daug ko apie Dievą būtumėm visai nesužinoję. Nes jei Dievuje tebūtų tik vienas Asmuo, tai Dievas, neturėdamas kito sau lygaus Asmens, būtų buvęs amžinai vienišas, neturįs nei ko pažinti, nei ko sau lygaus mylėti ir todėl Dievo gyvenimas, žmogiškai kalbant, būtų nepilnas, be turinio. Visai kas kita, kai Dievuje yra trys sau lygūs Asmenys vienoje Dieviškoje prigimty. Tarp tų trijų Asmenų jau galimi savitarpio pažinimo ir meilės santykiai, o su jais atsiranda ir pilnutinio dieviškojo gyvenimo sąlygos. Tuo remdamasis, aš drįstu spėlioti, kad ir kitos mūsų tikėjimo paslaptys turi savy taipgi nemaža dieviškos šviesos ir gali ne vieną naują Dievo tobulumą mums nušviesti. Būtumėm gerb. kunigui labai dėkingi, jei teiktųs ir tuos naujus Dievo tobulumus nors iš tolo mums parodyti.

Įsikūnijimo paslaptis.

Kunigas. Mielu noru, jei tik sveikiems nenuobodu manęs klausyti. Turiu tik iš anksto pažymėti, kad kitos tikėjimo paslaptys glaudžiai yra surištos su Šv. Trejybės paslaptim ir iš jos, galima sakyti, savaime plaukia.

Pirmiausia čia susiduriam su Įsikūnijimo paslaptim. Katekizmuose jį išreiškiama žodžiais: Antrasis Trejybės Asmuo Dievo Sūnus dėl žmonių išganymo yr tapęs žmogumi, gimdamas iš nekalčiausios Mergelės Marijos. Senovėj tos paslapties nebuvo ir negalėjo būti, nes pagoniški dievaičiai, ar tai saulė, ar žemė, ar perkūnas, ar koks kitas gamtos padaras, buvo žmogui visai svetimi, tolimi, tikrąja meile pamylėti negalimi. Visai kas kita tikrasis Dievas. Jis jau Senajam Įstatyme yr pareiškęs; „Mano pasigėrėjimas būti su žmonių vaikais“ (Pat. 8,31). Jam negana buvo, kad „jis yra netoli nuo kiekvieno mūsų“, negana, kad „jame mes gyvename, judame ir esame“ (AD. 17, 28), bet Jis panorėjo tobulai susijungti su mūsų žmogiška prigimtimi, tapti žmogus, lygus mums visame, išskyrus nuodėmę. Ir ne tik to panorėjo, bet ir tą savo norą įvykdė, priimdamas tobulą, nekaltą žmogystę ir gimdamas iš nekalčiausios Mergelės Marijos mažu kūdikėliu, kaip ir kiekvienas iš mūsų. Dėl ko Jis tai padarė? Gi vien dėl to, kad be galo yr pamilęs žmones. Tuo būdu amžinoji begalinė meilė, jungianti visus tris Šv. Trejybės Asme-

nis, lyg nebesutilpdama Dievuje, yra išsiliejus ir išėjus aikštėn pasaulio sutvėrime ir Įsikūnijimo paslapty.

Yra teologų, manančių, jog net ir žmonijai nenupuolus, Dievo Sūnus būtų atėjęs žemėn ir tapęs žmogus. Ir jie tai savo nuomonei randa nevieną rimtą įrodymą. Ar bereikia didesnės Dievo meilės ir palankumo žmonėms?!

Žmogumi tapęs Dievo Sūnus vadinos Jėzus. Jėzuje jungės tobulas Dievas ir tobulas žmogus. Kaip tobulas žmogus Jėzus turėjo tikrą žmogiška kūną ir tikrą žmogišką sielą, nebuvo jame tik žmogiško asmens, nes šio vietą Jėzuje turėjo užėmęs dieviškasis Dievo Sūnaus Asmuo. Protas to žmogiško asmens nebuvimo Jėzuje negali kiaurai suprasti; dalimi tai nušviečia mums šventieji, nes juo kuris jų daugiau išsižadėdavo savo asmens, savo valios, savo būdo dėl Dievo, juo jis tapdavo panašesnis Jėzui. Kadangi Jėzuje viešpatavo dieviškasis Asmuo, tai žmogiškam asmeniui čia nebebuvo vietos.

Pagalios dar viena pastaba: nors Jėzuje tobulą žmogystę buvo priėmęs tik vienas Dievo Sūnaus Asmuo, tačiau nusistatymas įsikūnyti ar neįsikūnyti parėjo nuo visų trijų Dievo Asmenų, ir todėl Įsikūnijimas buvo visos Šv. Trejybės reikalas[1]).

Atpirkimo paslaptis.

Mokytojas. Atėjimas Dievo Sūnaus į nenupuolusiąją, nekaltąją žmoniją, be abejo, yra didelis Dievo meilės ženklas. Bet ateiti į žmoniją Dievą įrūstinusiąją ir dargi prisiimti visas jos nuodėmes ir atlyginti Dievui už jas, liejant kraują ir mirštant ant kryžiaus už ją, yra dar didesnė Dievo meilė. Tai tiesiog visai nesuprantama, didžiausia paslaptis.

Kunigas. Visai teisingai. Atpirkimo paslaptis, galima sakyti, yra dar nesuprantamesnė už Įsikūnijimą. Nes Kristus, kaip žinom, yr pareiškęs apaštalams: „niekas neturi didesnės meilės, kaip tą, kad kas guldo savo gyvybę už savo prietelius“ (Jon.15, 13). Tuo tarpu guldydamas savo gyvybę už nupuolusiąją žmoniją, tame skaičiuj ir už savo žudytojus ir kryžiuotojus, Kristus yr parodęs dar didesnės meilės. Teisingu prof. Būčio pasakymu, „Jėzus turėjo drąsos ir meilės priimti skaudžiausią žmogybės dalį—mirtį.... Dievas apsiimdamas, kad Jo Sūnus mirtų, padarė absoliutinės teisybės veiksmą. Dievo galybė būtų išgelbėjusi Jėzų

[1]) Sk. Prof. Pr. Būčio Trumpa apologetika 3-a laida. 149 pusl.

nuo mirties, bet Dievo teisybė negelbėjo. Jėzus mirė dėl to, kad Dievas yra teisingas ir teisingumo pilnybė"[1])

Mokytojas. Seniau aš to gerai nesupratau. Dabar aiškiai matau, jog Atpirkimo paslaptis yra geriausias pažadinimas mylėti Dievą ir būti be galo dėkingam už tai, kad savo teisingumą yr nukreipęs į savo Sūnų, o mums parodęs savo begalinį gailestingumą.

Švenč. sakramento paslaptis.

Kunigas. Tai tiesa, bet ir čia dar ne galas Dievo meilės ir tikėjimo paslapčių. Norėdamas būti su mumis žemėje iki pasaulio pabaigos, mūsų Išganytojas išrado naują būdą pasilikti mūsų tarpe, įsteigdamas Švenč. Sakramentą ir palikdamas jame mums kaip brangiausiąjį peną ir vaistą savo Švenč. Kūną ir Kraują. Tuo būdu dabar, kur tik yra Švenč. Sakramentas, ten yra ir patsai Kristus su savo žmogyste ir dievyste, tas pats Kristus, kurs būdamas žemėje, skelbė savo evangeliją, gydydavo ligonius, prikeldavo numirėlius, atvaduodavo apsėstuosius nuo velnio. Paslėpęs menkam duonos paveiksle ne tik dievystę, bet ir žmogystę, Jis yra visiems prieinamas ir malonus, kas tiktai ieško Jo pagalbos ir nori Jam nusilenkti. Deja, yra žmonių, kurie tos Jo meilės nesupranta ir Jį visaip niekina.

Studentas. Man teko nesykį girdėti krikščionystės priešus tyčiojantis: „jūsų Dievas yra duonos kąsnis ir vyno gurkšnis"...

Kunigas. Kas taip tyčiojas, tas parodo tik savo nežinojimą, nes Bažnyčia nesako, kad duona ir vynas mišių aukoje tai Dievas, bet mokina, jog kunigui mišiose tariant to Sakramento įstatomuosius Kristaus žodžius, duona ir vynas virsta tikruoju mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Kūnu ir Krauju. O tame juk nėra jokio protui prieštaravimo, nes kiek kartų mes valgom duoną ir geriam vyną, toji mūsų suvartotoji duona ir išgertasai vynas paprastais gamtos dėsniais virsta mūsų kūnu ir krauju. Tuo tik ir tegalima išaiškinti mūsų kūno augimas. Kas tat kasdien kartojas paprastu prigimtu būdu, galėjo tai Kristus, kaip Dievas, įvykinti nepaprastu, stebūklingu būdu, paversdamas duoną ir vyną savo Kūnu ir Krauju. Kaip tai jis yr padaręs, to mes savo protu nesuprantam; tai yra Švenč. Sakramento paslaptis. Bet žiūrėdami meilės akimis, be vargo išvystam, jog tame Sakramente duota mums

[1]) Pr. Būčys, Trumpa apologetika 3-ji laida, 156 psl.

brangiausioji dovana ir sekmingiausias vaistas nuo dvasios silpnybių.

Dėliai to, teisingu Pr. Būčio pasakymu, Šv. Sakramentas yra „dvasios jėgų šaltinis“; ir iš numirusių kėlimos ir amžinos nemirybės laidas bei gvarantija[1]), kaip tai matyti iš paties Kristaus žodžių: „Aš esmi gyvoji duona, nužengusi iš dangaus, kas valgo tos duonos, gyvena amžinai, ir duona, kurią aš duosiu, yra mano kūnas (Jon. 6, 41). Ir kiek toliau dar aiškiau tą pat mintį Jėzus kartoja: „Kas valgo mano kūną ir geria mano kraują, turi amžiną gyvenimą ir aš jį prikelsiu paskutinėje dienoje“ (Jon. 6, 48—57). Žydai tais Jėzaus žodžiais piktinos, bet juose nėra nieko priešingo nei Dievui, nei žmogui.

Dar labiau tai paaiškėja, prisiminus pagoniškąją senovę. Ten netikriems dievaičiams neretai būdavo aukai užmušami nekalti kūdikiai bei suaugę žmonės. Vadinas, n e t i k r i d i e v a i l y g m a i t i n o s ž m o n i ų k ū n u i r k r a u j u. Čia gi tikrasis Dievas elgias atvirkščiai: J i s pats save aukoja žmonių i š g a n y m u i i r p e n i j u o s t i k r u s a v o K ū n u i r K r a u j u. Jau tas vienas sugretinimas pagoniškų aukų su vienintele tikra krikščionių auka aiškiai parodo visą Kristaus religijos kilnumą ir josios Šv. Sakramento paslapties šventumą. Apie Šv. Sakramentą galima tikrai pasakyti Šv. Rašto žodžiais: „Iš tikrųjų, nėra kitos taip didžios tautos, kuri turėtų taip arti savęs esančius dievus, kaip mūsų Dievas yra arti visuose mūsų maldavimuose“ (Atk. 4, 7). Turėdama Švenč. Sakramentą Bažnyčia gali kiekvieną valandą, dieną ir naktį atnašauti Dievui kiekvienoj vietoj švenčiausiąją mišių auką, o kiekvienas krikščionis visur gali ateiti pas pasislėpusį altoriuje Jėzų, tarti Jam ačiū už visas Jo malones, prašyti reikalingos tolesniam gyvenimui pagalbos, atsiprašyti Jį už praeitas neištikimybes ir nuodėmes. Labai gaila, kad pas mus Lietuvoje Viešpats Jėzus Švenč. Sakramente per maž tėra lankomas. To lankymo praktika yra be galo svarbi, vaisinga ir lengva. Nieko kito čia nereikia, kaip vien nusilenkti altoriuje beesančiam Jėzui, išdėti Jam savo reikalai, gyvenimo pavojai, mus varginančios pagundos ir prašyti Jo visagalės pagalbos, dvasios apšvietimo, valios geran palenkimo, arba dvasiškai išpažinti Jam savo nuodėmes ir pasiryžti, Jam padedant, taisyti savo gyvenimą.

---

1) P r. B ū č i o Trump. apolog. 162 psl.

Bažnyčios paslaptis.

Mokytojas. Turėdami Švenč. Sakramentą, mes katalikai tikrai galim pasakyti, kad Viešpats tikrai yra su mumis, nors tyli, nieko mums nesako, tik nematomai mūsų širdį ir sąžinę žadina.

Kunigas. Kad per Švenč. Sakramentą Jėzus visuomet yra su mumis, tai tiesa. Bet kad Jis visada tylėtų ir nei žodžio netartų, to pasakyti negalima. Nes Kristus gyvuoja ir veikia ne vien Švenč. Sakramente, bet ir katalikų Bažnyčioj. Bažnyčia gi yra dvasiškas Kristaus Kūnas. Ir aš ir Tamsta ir visi tikrai tikintieji į Kristaus mokslą sudarom tą dvasiškąjį Jo Kūną, kuriame Išganytojas tebetęsia žemėj savo Atpirkimo darbą. Per savo mums paliktąjį Vietininką, Šventąjį Tėvą, Kristus skelbia savo mokslą, smerkia naujai atsirandančias klaidas ir platina savo Karalystę žmonijoje.

Studentas. Man neaišku, kaip tikinčiųjų draugija gali sudaryti dvasiškąjį Kristaus Kūną?

Kunigas. Pilnai to išaiškinti aš neįstengsiu, nes tai yra atskira — Bažnyčios paslaptis. Bet ji galima šiek-tiek nušviesti palyginimu su žmogaus kūnu. Šiandienių mokslininkų išmanymu, mūsų kūnas susideda iš miliardų vos beįžiūrimų mažyčių narvelių. Kiekvienas narvelis kūne atskirai sau gyvuoja, auga, sensta, miršta. Iš tų begyvuojančių narvelių susidaro atskiri kūno nariai, kurie savo ruožtu sudaro kūno organizmą. Jei tie narveliai būtų visai palaidi, eitų kiekvienas savo keliu, tai mūsų kūnas greit suirtų ir žūtų. Nuo to žuvimo apsaugo kūną gyvoji žmogaus siela: ji tvarko atskirų narvelių veikimą, nustato jiems judėjimo kelius, neleidžia jiems nukrypti į šalį ir tuo palaiko tiek juos, tiek ir patį kūną. Panašiai esti ir dvasiškame Kristaus Kūne — Bažnyčioj. Atskirų narvelių vietą čia užima atskiri Kristaus išpažinėjai. Dėl gyvenimo jie gyvena kiekvienas savitu gyvenimu, turi savus uždavinius ir tikslus, bet tikėdami ir mylėdami Kristų, jie glaudžiai rišas su Juo į vieną dvasiškąjį kūną, panašiai kaip kūno narveliai jungiasi į vieną fiziškąjį organizmą. Taigi, kaip prieš du tūkstančiu metų Kristus gyvavo, kalbėjo, veikė pasinaudodamas savo žmogišku kūnu, taip lygiai ir dabar tebegyvuoja, tebekalba, tebeveikia per savo dvasiškąjį Kūną — Bažnyčią. Dėliai to Bažnyčia nėra vien Kristaus Vietininkė, Atstovė, Jo Sužieduotinė, bet tikrai sakant, ji ir Jis yra viena, nes ji yra dvasiškas Jo kūnas. Todėl, kaip nesakom Petro ar Jono kūnas

tai padarė, bet pats Petras ar Jonas tai padarė, taip lygiai, Bažnyčiai ką nutarus ar įsakius, reikėtų sakyti, ne Kristaus dvasiškasis Kūnas—Bažnyčia tai yr nutarus ar įsakius, bet pats Kristus tai yr nutaręs ar įsakęs. Kad ši išvada yra teisinga, parodo tai Kristaus žodžiai: „Kas jūsų klauso, manęs klauso, kas jus niekina, mane niękina“ (Luk. 10, 16). O dar aiškiau tai žymu iš Kristaus pažado apaštalams. „Štai aš su jumis iki pasaulio pabaigai“ (Mat. 28, 20).

Kitur savo santykį su Bažnyčia Kristus bandė nušviesti palyginimu apie vynmedį ir jo šakeles. Vynmedis — tai Kristus, šakelės — tai sudarantieji Jo dvasiškąjį Kūną — Jo išpažinėjai. Kol šakelės yr susijungę su vynmedžiu, jos gyvos ir vaisingos. Atkirstos nuo vynmedžio, niekam nebedera nebent sudeginti.

Mokykimės iš tų palyginimų geriau pažinti ir labiau branginti didelę Bažnyčios paslaptį ir nesiduokim suvedžiojami kas kart vis giliau Lietuvon besiveržiančiu Bažnyčios niekinimu. Laikyti ją vien žmogiška, valdžios ištroškusia organizacija, yra didelė klaida. Jei ji būtų viena iš daugelio grynai žmogiškų įstaigų, ji seniai jau būtų dingus. Jei ji nedingo ir nedings, tai vien dėl to, kad ji yra vienatinė Dievo mums žemėj paliktoji išganymo įstaiga. Dėliai to, ji ne be reikalo lyginama su Nojaus Arka. Šiandieniame pasaulį užliejusiame klaidų ir nedorybių tvane, išsigelbėti nuo pražuvimo tegalima vien laikantis jos įsikibus.

Mokytojas. Pažiūra į Bažnyčią, kaip į vienatinę išganymo įstaigą, už vis erzina tikėjimo priešus. Jie baisiai pyksta, kam Bažnyčia laiko save tikėjimo dalykuose neklaidinga ir skelbia, jog be Jos nėra išganymo. Jie šaukia, nejaugi nedoras katalikas dėl to, kad jis paviršutiniškai laikos Bažnyčios, bus išganytas, o doras nekatalikas, dėl to, kad jis nėr Bažnyčiai priklausęs, bus neišganytas.

Kunigas. Be reikalo jie taip šaukia, nes Bažnyčia, skelbdama, kad be Jos nėr išganymo, yr drauge skelbusi ir tai, kad kiekvienas suaugęs žmogus tobulos meilės aktu gali įgyti pašvenčiamos malonės ir joje miręs gali būti išganytas.

Studentas. Bet ar čia nebus tik prieštaravimo, nes iš vienos šalies sakoma, be Bažnyčios nėr' išganymo, o iš kitos, kad tobulos Dievo meilės aktu galima pelnyti išganymas ir be Bažnyčios.

Kunigas. Tarp tų dviejų tvirtinimų nėra jokio prieštaravimo. Nes reikalas priklausyti Bažnyčiai kyla iš to, jog Bažnyčia yra išganymo priemonė. Bet žmogus, sužadinęs savy tobulos Dievo meilės aktą, tuomi pat yr pasiryžęs pildyti visus Dievo įsakymus, tame skaičiuj ir įsakymą priklausyti Kristaus įsteigtai Bažnyčiai, jei tik jis apie tai žinotų. Bet nežinodamas be savo kaltės to įsakymo, jis ir neatsako už jo nepildymą. Taigi kas be savo kaltės nežino apie Bažnyčią ir be savo kaltės Jai nepriklauso, bet tobulos Dievo meilės aktais yr įsigijęs pašvenčiamosios malonės, tas nėra visai svetimas Bažnyčiai. Nepriklausydamas be savo kaltės Jos Kūnui, jis priklauso Jos sielai. Bažnyčios kūnas — tai regimoji Jos organizacija, jos parapijos, vyskupijos, arkivyskupijos, patriarchijos, beesančios vienybėje su vyriausiuoju Ganytoju Šv. Tėvu Romoje. Bažnyčios siela, tai Jos nematomas elementas, apimąs kiekvieną žmogų, kas tik turi pašvenčiamos malonės. Taigi ir nekatalikas, jei turės tos malonės, galės būt išganytas; ir katalikas, neturįs tos malonės, būdamas svetimas ir tolimas Bažnyčios sielai, nelaimės išganymo ir bus Dievo atmestas ir pasmerktas dar sunkiau negu tie, kurie niekuomet nėra buvę katalikai. Dėliai to šv. Augustinas teisingai yra šūkterėjęs sykį: „O, kaip daug yra ožių (t. y. nuo Dievo nutolusių) Bažnyčios sienose, ir kaip daug yra avių (t. y. Dievo ieškančių ir Jį mylinčių) už Bažnyčios sienų!“

Iš čia matom, jog posaky „be Bažnyčios nėra išganymo“— nėra jokio neteisingumo, jokio žiaurumo, kaip tai prikaišioja Bažnyčiai jos priešai. Nes išganymo nelaimės tik tie, kurie per nuodėmingą išsiskyrimą nenori iš savo kaltės priklausyti Bažnyčios Kūnui, arba per savo nedorą gyvenimą nepriklausys Bažnyčios sielai. Taigi ne Dievas, tik jie patys save padarys amžinai nelaimingus. Dievas, būdamas pati aukščiausia Teisybė nė vieno nekalto žmogaus nebaus.

Išganymo paslaptis

Mokytojas. Nekatalikų ir nekrikščionių išganymo klausimas be abejo svarbus ir įdomus. Bet mums katalikams daug daugiau turėtų rūpėti mūsų pačių išganymas. To tarpu, koks bus mūsų likimas numirus, to mes žemėj nežinom. Tai yra irgi labai svarbi mūsų tikėjimo paslaptis.

Šeimininkas. Daugelis suka galvą, rūpindamies savo žemišku likimu, kad, senatvei atėjus, turėtų duonos kąsnį ir pastogę. Bet kas bus visam gyvenimui pasibaigus, kaip užtikrinus sau laimingą amžinąjį gyvenimą, tas daug kam visai negalvoj. O tuo tarpu juk tai yra visųsvarbiausis mūsų gyvenimo klausimas.

Kunigas. Kad mūsų pomirtinis likimas yra d i d e l ė i r m u m s a r t i m i a u s i a p a s l a p t i s ir kad žmonės mažtekreipia į ją dėmesio, tai tiesa. Žmonių tos paslapties nepaisymas nesunku išaiškinti. Mat, galutinas mūsų likimas tepaaiškės vien mums mirus. Bet mirtis visiems yra nemaloniausias dalykas, todėl mirties atsiminimas ir stengiamasi kuotoliausiai nuo savęs nustumti. Nes kad ir žinom, jog turėsim mirti, bet manom, kad tai įvyks dar labai negreitai, po ilgo, ilgo gyvenimo ir kad turėsim dar laiko vėliau apie tai pagalvoti. Pavojinga klaida, nes žmogaus gyvenimo ilgis ne koks: viso labo vos 70 metų, geriausiame atvejy 80 m., o kas daugiau, tai vienas vargas ir skausmas, kaip tai sako Dievo įkvėptas psalmių autorius. Norim ar nenorim, nustatyta yra žmonėms mirti, ir nieko čia nepadarysi.

Studentas. Mirtis nebūtų baisi, jei nebūtų atsakomybės už blogus darbus.

Kunigas. Atsakomybės už savo darbus galėtų nebūti nebent tik tuomet, jei nebūtų paties Teisingojo Dievo. Dėliai to materialistai džiugindami save tuo, kad nesą sielos, kad siela tai smegenų padaras ir šioms suirus dingsianti, tvirtina drauge, kad ir Dievo nesą. Tvirtinti jie tai tvirtina, bet įrodyti sielos ir Dievo nebuvimo neįstengė. Nes siela tegalėtų mirti, jei ji būtų iš dalių sudėta; bet būdama d v a s i a, ji jokių dalių neturi, todėl ir mirti negali. Taigi būdama dvasia, siela yra ir bus nesunaikinama, nemirštanti. Jei šių dienų mokslas net materijos atomus laiko nesunaikinamais, tai juo labiau tas nesunaikinamumas pritinka sielai, neturinčiai savy jokių dalių, ko apie atomus pasakyti negalima. Pagalios to sielos nesunaikinamumo ir nemirybės reikalauja ir pats Teisingojo Dievo buvimas. Nes jei yra Teisingasis Dievas, tai Jis negali palikti nenubaudęs mūsų blogų darbų. Taigi žmogui mirus, jo siela nenyksta, bet p e r e i n a n a u j a n g y v e n i m a n. Tuo būdu žmogaus mirtis nėra jo b u v i m o galas, bet n a u j o g y v e n i m o pradžia Čia tai ir kyla svarbiausias klausimas, koks gi bus tas naujas gyvenimas?

Studentas. Apie jį, kaip pasirodo, esama žmonėse keistų keisčiausių nuomonių. Pav., esų neseniai skaitęs, budistus mo-

kinant, kad žmogui mirus, jo siela dėl mirimo nemirštanti, bet už savo blogus darbus yra įkūnijama į kurį nors gyvulį, k. š. arklį, šunį, katę, varlę, gyvatę ar kitą kokį. Šiam pastipus, jei toji siela atgailos neužbaigė, yra įkūnijama į kitą gyvulį, kol už visas nuodėmes atsilygins. Nustebau, sužinojęs, kad tokių pažiūrų į pomirtinį gyvenimą laikosi taipogi teosofai ir jų sekėjai. Yra šitaip tikinčiųjų ir pačiam Kaune. Šitokį sielų ėjimą per įvairius gyvulius jie vadina matempsichoze. Keistas vardas, bet dar keistesnis pats mokslas.

Kunigas. Šiam mokslui tikrai pritinka mūsų patarlė: kad ir nežmoniškai, bet kitoniškai. Tikrai nežmonišku reikia pavadinti žmogaus išvedžiojimas iš gyvulių, bet dar nežmoniškesnis būtų vertimas mirusiųjų žmonių gyvuliais, kaip tai daro budistai ir teosofai. Kad už blogus darbus reikalingas yra atsilyginimas Dievo teisybei, tai pripažįsta ir katalikų Bažnyčia, kaip tai matyt iš jos mokslo apie skaistyklą ir pragarą. Bet ir skaistykloj ir pragare žmogus kenčia tam tikras kančias, kaip žmogus, o ne kaip gyvulys. Vertimas žmogaus gyvuliu, būtų žmogaus pažeminimas, ištrynimas jame Dievo paveikslo ir panašumo, kurie kiekviename žmoguje yra įspausti. Dievas to negali padaryti, nes darydamas tai prieštarautų pats savo sutvarkymui, kuriuo žmogus yra žmogum, o gyvulys — gyvuliu.

Kad mirusiojo žmogaussiela neliks amžinai atsiskyrus nuo kūno ir nebus palikta pati sau, tai irgi tiesa; ilgainiui siela iš tikrųjų susijungs su kūnu, tiktai ne gyvulio, bet su prikeltuoju savuoju, kaip tai žinom iš Bažnyčios mokslo apie visuotinąjį kūnų iš numirusių atsikėlimą. To susijungimo su savo kūnu siela nuolat trokšta ir tas jos įgimtas troškimas bus patenkintas, kai Dievas dulkėmis virtusį jos kūną savo galybe atgaivins ir sujungs jį vėl su ja, kaip kad juodu pirma buvo sujungti asmens vienybėje. Grįžti savo kūnan sielai nebus jokio pažeminimo, anaiptol, jei tik jos neslegia sunkios neišdildytos nuodėmės, ji ras savo kūną skaistų, lengvą, sudvasintą, nebesuvaržytą vietos sąlygomis. Tik nusidėjėlių kūnai bus biaurūs, šlykštūs, ir todėl grįžimas į juos nusidėjėlių sieloms sudarys naujų neapsakomų kančių. Tuo būdu kiek siela bus nusidėjus, tiek ji ir bus baudžiama. Tai pilnai sutinka su Dievo teisybe. Siuntimas gi sielų atgailai į gyvulių

kūnus yra nesąmonė, prieštaraujanti ne tik žmogaus, bet ir Dievo prigimčiai.

Tų prieštaravimų nėra vien katalikų Bažnyčios moksle apie žmonių likimą jiems mirus. Čia nėra jokių svyravimų ir abejojimų: sunkiai nusidėję ir neatgailėję savo nuodėmių eis pragaran, mirę su mažomis nuodėmėmis, ar už dideles atleistas dar neatsilyginę — pateks kuriam laikui skaistyklon, o visai laisvi nuo nuodėmių ir bausmių už jas pasieks tiesiog dangų. Patekę dangun džiaugsis amžinąja laime, kaskart daugiau pažindami Dievą ir Jį labiau mylėdami. Atsidūrę skaistyklon gaus kentėti didesnes ar mažesnes kančias pagal savo nusikaltimus ir, atsilyginę Dievo teisybei, bus priimti į dangų. Pagalios mirę didelėse nuodėmėse be atgailos eis pragaran ir ten amžinai kentės ugnies bausmę ir sąžinės graužimą, kylantį iš to, jog gyvendami žemėj galėjo, Dievo padedami, užsipelnyti laimę Jį amžinai regėti ir per savo kaltę tos laimės yr netekę. Sąžinės griaužimas dalinai yra mums suprantamas; ugnies bausmė ir amžinas nusikaltėlių pasmerkimas yra ir bus mums visų baisiausia ir nesuprantamiausia p r a g a r o p a s l a p t i s. Pasaulis jos ypatingai nemėgsta ir daro jai šimtus priekaištų. Taigi apie ją teks plačiau pakalbėti atskirai kitą kartą.

Mokytojas. Geriau nušviesti pragaras ne pro šalį. Bet apskritai kalbant, pragaro paslaptis man atrodo savaime plaukianti iš paties gyvenimo. Nes jei žemėj yra žmonių, kurie eina per gyvenimą vien gera darydami ir tuo panėši į angelus, ir yra žmonių, kurie daug pikta daro ir tuo panėši į velnius, tai ir po mirties šale dorųjų vietos — d a n g a u s, turi būti ir nedorųjų vieta — p r a g a r a s. Man tai visai aišku. Daug tamsesnis — tai paprasto — n e i p e r g e r o, n e i p e r b l o g o ž m o g a u s i š g a n y m a s. Čia be ne bus tik pati didžioji paslaptis?

Kunigas (mokytojui). Sveikas palietei vieną iš pačių sunkiųjų teologijos klausimų. Galutinas žmogaus likimas — yra viena didžiausių tikėjimo paslapčių. Paprastai manoma, kad savo galutiną likimą nustato pats žmogus. Tai ne tiesa, arba bent nepilna tiesa. I š g a n y m a s n ė r a v i e n o t i k ž m o g a u s p a d a r a s, Jei žmogus pats galėtų s a v o v e i k i m u i r s a v o j ė g o m i s pelnyti išganymą, tai žmogus pats sau būtų Išganytojas ir galėtų įeiti į daugų be Kristaus. Tuo tarpu Kristus yra vienatinis tikras mūsų Išganytojas, b e k u r i o m e s nieko n e g a l i m e p a d a r y t i, kuo mes gilėtumėm dangų užsipelnyti. Taigi mūsų išganymas

yra daug sudėtinesnis dalykas negu paprastai apie jį manoma. Mūsų išganymas yra negalimas tiek be Kristaus nuopelnų, tiek ir be mūsų prisidėjimo. Išganymas yra bendras ir Dievo malonės ir mūsų geros valios padaras. Trokšdamas mūsų išganymo, Dievas teikia mums nuolat savo pagalbos išganymui pelnyti. Bet iš mūsų šalies reikia, kad mes gera valia sutiktumėm veikti išvien su tais Dievo malonių pažadinimais. Kartais Dievo pažadinimams mes mielai pasiduodam, bet neretai ir jiems pasipriešinam, Dievo balso savo širdy neklausom, o einam ten, kur mūsų prigimtis mus traukia. Taip per visą savo gyvenimą besvyruodami, mes ir mirties valandoje gerai nežinom, ko esam verti: išganymo, ar pasmerkimo. Džiuginam save viltimi, kad teksim Dievui skaistykloje nusvilę, bet pilnos tikrumos neturim. Dalimi tai mums ir naudinga, nes nebūdami tikri savo likimo, jaučiame reikalo doriau gyventi ir ištikimai pildyti Dievo valią, apsireiškiančią mums Jo malonės pažadinimais ir Jo leistais įsakymais. Dėliai to ši mūsų išganymo bei galutino likimo paslaptis turėtų būti nuolat mūsų atmintyje.

Mokytojas. Mūsų išganymas bei galutinas likimas, jei neklystu, bene bus tik paskutinė mūsų tikėjimo paslaptis.

Kunigas. Žemėj taip, bet danguj ši išganymo paslaptis bus apvainikuota kita, šį kartą tikrai paskutine — Dievo atlyginamos amžinos laimės bei d a n g a u s p a s l a p t i m i. Ji atskleisdama išganytajai sielai paties Dievo veidą, leis jai iš ten semtis per amžius kas kart vis gilesnio visų mūsų šventojo tikėjimo paslapčių pažinimo. Tas pažinimas, sujungtas su plaukiančia iš jo kaskart vis didesne Dievo meile, ir sudarys išganytosios sielos nesibaigiamąją laimę.

Kitos tikėjimo paslaptys.

Mokytojas. Ačiū, kunige, už tikėjimo paslapčių nušvietimą. Dabar tikrai matau, kad jose esama ne vien tamsos, bet ir šviesos, leidžiančios iš jų geriau pažinti Dievo tobulumus. Man už vis patiko išvedimas tikėjimo paslapčių iš vieno — Švenč. Trejybėj beglūdinčio Dievo meilės šaltinio. Tai yra labai gražu ir suprantama. Gaila tiktai, kad gerb. paslapčių aiškintojas ne į visas tikėjimo paslaptis teatsižvelgė. Kiek aš numanau, tai liko nepaliestas Kristaus iš numirusių atsikėlimas, pragaran nužengimas, užžengimas į dangų. Juk vis tai tikėjimo paslaptys, o Kri-

staus atsikėlimas yra viena pačių didžiųjų. Jąja remias visa krikščionystė. Geriau paieškojus, manau, rastųs ir daugiau tikėjimo paslapčių. Rodos taip? O jei taip, tai norėčiau pasiklausti, ar ir jos galima išvesti iš Dievo meilės?

Kunigas (mokytojui). Sveiko pastabos teisingos. Tikėjimo paslapčių yra daug daugiau, negu aš esu paminėjęs. Kristaus atsikėlimas tikrai yra vieną iš pačių didžiųjų paslapčių. Drauge jis yra ir didžiausias stebuklas. Žinoma, kas mano, kad Kristus buvęs paprastas žmogus, o dar labiau kas skelbia, jog nesą nei Dievo nei pragaro, tam visos tos mūsų tikėjimo paslaptys atrodo nesąmonės, panašiai, kaip aklam viskas atrodo tamsu. Bet kas turi proto, akis, tas lengvai pamato, jog Kristui esant visagaliam Dievui, nesunku buvo ir iš numirusių savo galybe atsikelti ir dangun įžengti bei pragaran nusileisti. O iš kitos šalies Dievas, būdamas begaline meile, negalėjo Savo Sūnaus dėl žmonių išganymo tiek pažeminto neišaukštinti ir nepakelti Jo į dangų, lygiai kaip ir būdamas amžina teisybė, negalėjo leisti Kristaus nekaltam Kūnui žemėj supūti. Pagalios ta pati meilė, kuri Kristų ant kryžiaus dėl žmonių išganymo yra numarinus, pastūmėjo Jį nužengti ir pragaran, arba tikriau sakant į tas gelmes, kur Senojo Įstatymo teisiųjų sielos laukė Dievo žadėtojo Išganytojo. Taip tai Dievo meilė viską tikėjime nušviečia ir išaiškina. Iš meilės Kristus miršta, kad mes amžinai nenumirtumėm, iš meilės Jis ir atsikelia, kad sužadintų mumyse gilesnio tikėjimo ir džiaugsmo, jog ir mes Kristaus pavyzdžiu ilgainiui taipgi atsikelsim. Iš meilės vaduoja Jis iš pragaro ir mirusius prieš Kristų teisiuosius. Ta pati meilė spindi ir visose kitose paslaptyse.

Šeimininkė. Savo menku protu, aš ne visa tesupratau, kas čia kalbėta apie Dievą ir Jo paslaptis. Vienas dalykas tik man paaiškėjo, jog Dievas yra meilė. Tai pažinus, aš sau ir galvoju, kad norint Dievas giliau pažinti, reikia, tur būt, daugiau karštos meilės, negu šalto proto. Naudinga yra kaskart daugiau sužinoti apie Dievo tobulumus, bet dar svarbiau Jis kaskart daugiau pamilti. Nes jei Dievas yra begalinė meilė, tai ir žmogus, turįs daugiau meilės, geriau gali Dievą pažinti, negu tas, kurs turi daug proto, o maža meilės. Dėliai to, tur būt, ir Kristus savo meilės mokslui skelbti yr pasirinkęs ne pasaulio išminčius, bet paprastus žvejus, jokių aukštų mokslų neišėjusius.

Studentas. Mūsų gerbiamos šeimininkės nuomonę pilnai patvirtina ir garsusis Angelas Silezietis, pasakęs:

Meilė stoja prieš Dievą be atsiklausimo,
Protas Jį teprieina po ilgo laukimo.

Kitoj vietoj to pat dainiaus dar griežčiau išsitarta:

Kelias Dievop per meilės vartus yr tiesiausias,
Mokslas mus per klampynes veda tolimiausias.

Kunigas. Gerbiamoji šeimininkė yr išreiškus teisingą nuomonę apie didelę meilės reikšmę Dievo pažinime. Neklydo ir Angelas Silezietis, tik gal kiek, kaip dainius, yr perdėjęs. Tikrumoje — Dievui pažinti lygiai reikalingas ir mokslas ir meilė, ir protas, ir širdis. O visųgeriausia — tai mokslas sušildytas meile ir meilė apšviesta protu.

Mokytojas. Po to, rodos, nėr kas bepridėti. Tegyvuoja mokslas, tegyvuoia meilė! Laikydamies to obalsio, ir mes padėkokim nuoširdžiai maloniems šeimininkams už vaišes kūniškas, o gerb. kunigui už puotą dvasišką ir keliaukim kiekvienas į savo pastogę, nes jau metas.

Mokytojo patarimas priimta be protesto ir svečiai kiekvienas išvažinėjo iš kur buvo atvykę.

Grįždami jie gėrėjos bręstančiais rugiais, žaliuojaučiu vasarojum ir gėlėtomis pievomis. Viskas iš slaptingų žemės gelmių sėmės sau gyvybės, vaisingumo ir grožio. Leido diegus ir pasėtos šiandieniame pašnekėsy religinių tiesų sėklos svečių galvose. Duok Dieve, kad ir jos ilgainiui išaugtų ir vaisių atneštų.

*
* *

Kalbėdami apie tikėjimo paslaptis, buvome palietę ir Švenč. Sakramento paslaptį. Bet kadangi ji užima mūsų Bažnyčioj ypatingą vietą, tatai tariamės, būsią ne pro šalį pakalbėjus apie ją dar atskirame straipsny.

Transsubstanciacijos paslaptis.

(Naujas bandymas Eucharistijos paslapčiai paaiškinti).

I.

Šis straipsnis rašytas 1908 m.[1]) Progos jam parašyti yra davęs įvykęs tuomet Marijampolėj nepaprastas Švenč. Sakramento išniekinimas. Kaltininkai buvo keli vietos gimnazijos mokiniai. Vaikiškai galvodami, jie sumanė padaryti eksperimentą: gavę konsekruotą ostiją, jie badė ją peiliukais, norėdami pamatyti, ar tekės iš jos kraujas, ar ne.

Pagailėtiną šį faktą gan plačiai yra svarstę anų laikų mūsų laikraščiai. Vieni jų jaunus prasižengėlius absoliučiai smerkė, kiti juos gynė, tik, deja, gana nevykusiai. Mat vieni to fakto priežastim laikė mokinių bedievystę, kiti jų—mokslišką žingeidumą. Dalimi ir tie ir kiti gal nevisai ir teklydo.

Bet jei ten būta bedievystės—tai nebrendusios, jei ten būta žingeidumo—tai tiesiog vaikiško. Jei tie mokiniai būtų buvę labiau išsilavinę ir rimčiau galvoję, o ypač, jei būtų plačiau apsipažinę su Kat. Bažnyčios mokslu apie Eucharistijos paslaptį, vargiai bau būtų drįsę padaryti tai, ką yra padarę.

Bet čia prieiname klausimą, kur gi anų laikų besimokančioji jaunuomenė galėjo rasti tą platesnį Eucharistijos mokslo išaiškinimą. Kur ji turėjo kreiptis abejojimams apie Švenč. Sakramentą atsiradus? Klausimas aiškus ir be galo svarbus, bet, deja, atsakymo vietoj tenka vien konstatuoti faktas, kad mes lietuviai, tame dalyke esame tikri dvasios vargšai. Be kelių trumpučių apologetikos vadovėlių (1908 m. ir tų dar nebuvo) platesnės monografijos apie Eucharistiją mes dar ir šiandie neturime, o nesant mūsų visuomenėj gyvesnės religinės minties, nėra nei sąlygų tokiai monografijai atsirasti.

Dėl ko taip yra, netyrinėsime. Nurodome tik pliką faktą, jog mūsų visuomenė kaskart žymiau skyla į dvi dali: į aklai tikinčiuosius ir aklai netikinčiuosius. Klausimai, dėlko aš tikiu, arba dėlko aš netikiu, retai kam pas mus teateina galvon. Tikima ne dėl įrodymų, bet vien dėl mūsų gero

1) Sk. „Draugijos“ 1908 m. 20 n-rį.

noro bei seno papratimo*), netikima taip pat ne dėl įrodymų, bet dėl naujai atsiradusios „netikėjimo mados“.

Ieškoti tikėjimo tiesoms moksliškų įrodymų, stengtis jas geriau suprasti, visa tai pas mus laikoma kaip ir nereikalinga. Galvoti, kalbėti apie tikėjimo dalykus rimtoje draugystėje „nepriimta“; rašyti apie tikėjimą palikta vien „Vienybei“ ir „Šaltiniui“. Tą „bereligiškumą inteligentiškoj spaudoj pirmutinis yra pradėjęs laužyti pastarais laikais „Rytas“. Garbė jam už tai. Bet pačiam gyvenime, draugiškuose pašnekesiuose religijos klausimai vis dar nėra įgiję pilietybės teisių ir yra vengiami.

Štai susitiko du inžinieriu ir kalbas, kas jiems labiausiai rūpi — apie naujas tiltų statybos sistemas. Susiėjo daktarai ir karštai ginčijas apie naujus gydymo metodus. Susipažino du matematiku—ir nėra galo jų dviejų šnekos apie naujas funkcijas bei kreives. Bet štai susitiko du krikščioniu ar net ir du kunigu. Pasiklausykim apie ką juodu šnekas? Gi apie viską, tik ne apie anuos amžinuosius dvasios klausimus, apie kurios tiek yra galvoję tokie minties galiūnai, kaip šv. Augustinas, šv. Tomas Akvinietis, Paskalis, Leibnicas, Vl. Solovjovas ir k.

Su tikėjimo tiesomis, su Bažnyčios dogmomis pas mus dažniausiai apsieinama, kaip su aptiekos žirniukais: vieni juos ryja, nekąsnodami, kiti juos tiesiog išspiauja, kaip kokį nederantį ir „sveikam protui“ visai nereikalingą dalyką. Mat vieni mano, kad tikėjimo tiesos — tai paslaptys, kurias kiek nori tyrinėk, nieko nesuprasi. Kiti dar griežčiau yra įsitikinę, kad dogmos — tai tiesiog absurdai, kurie verti ne tyrinėti, tik vien pajuokti. Katra iš tų dviejų nuomonių klaidingesnė: ar kai kurių mūsų fideistų absoliutusis a g n o s t i c i z m a s ar absoliutusis mūsų ateistų — a n t i d o g m i z m a s, neapsiimam spėlioti. Užteks čia tiek tik tepasakius, jog bažnyčia abi tiedvi nuomoni seniai yra pasmerkus, kaip dvi tikram tikėjimui lygiai priešingi klaidi.

---

*) Kalbėdamas apie įrodymų reikalą tikėjimui Gerb. Autorius mintija apie tą, kas teologijoje vadinasi tikėjimo pagrindais, lotyniškai: „motiva credibilitatis“. Kuomet senas kronikų autorius rašo, kad tais ar kitais metais įvyko tokis faktas, tai protingas istorijos kritikas nereikalauja iš kronikos autoriaus įrodymų jo posakiui, bet tyrinėja kronikos rašytojo sąžiningumą ir jo informacijų vertę. Vokiečių mokslas tai pavadino „Glaubwürdigkeit der Quelle“. Ta šaltinio ištikimybė yra pagrindas jo minėtam faktui pripažinti. Taip pat yra tikėjime: V. Jėzus apreikšdamas Eucharistijos dogmą, nedavė įrodymų, bet V. Jėzaus žodis yra kiaurai ir pilnai patikimas tiesos šaltinis. P. B.

Ir tas pasmerkimas, yra visai teisingas. Nes nekalbant jau apie ateistus, antidogmistus, ką gi daro anie absoliutaus tikėjimo tiesų nesuprastinumo skelbėjai? Jie žemina ir Dievą ir žmogų ir patį tikėjimą.**) Žemina jie tikėjimą, nes paverčia jį kaž kokių nesuprantamų magiškų formulų rinkiniu; žemina žmogų, skelbdami, jis vien tik pasyviai tegalįs dalyvauti tikėjimo akte; žemina galop ir patį Dievą, darydami Jį kaž kokiu keistuoliu, davusiu žmonėms ne aukščiausios Išminties ir Meilės tiesų, bet kaž kokių neatmezgamų galvosukių. Tikrasis Bažnyčios mokslas visai nepanėši į tą siaurąjį agnosticizmą. Mūsų Bažnyčia tame dalyke sako žmogui: „Sūnau, saugokis netikrų mokytojų. Neklausyk nei tų, kurie tvirtina: tu nieko negali žinoti apie Dievą; nei tų, kurie skelbia: tu viską apie Jį gali žinoti ir suprasti.

Nieko apie Dievą nežino tik gyvulys; viską apie Dievą gal žinoti tik pats Dievas. Tu nesi nei gyvulys, nei Dievas, tik žmogus, turįs proto tiesai pažinti. Todėl tu ir stovi tarp nieko nežinojimo ir tarp visko žinojimo. Tavo protas gal praskėsti tavo žinojimo ribas. Jei tik panorėsi ir nepatingėsi proto darbo, galėsi palengvėl nuolat tolti nuo nieko nežinojimo ir artėti į visko žinojimą, nors nuo šio pastarojo būsi visuomet be galo toli. Tikėjimo tiesos visuomet bus tau dalimi šviesa, dalimi tamsa, dalimi suprantamos, bet drauge ir tikros nepasiekiamos paslaptys.

Tuo atžvilgiu tikėjimo tiesos nėra nėkiek keistesnės už šiaip jau mokslo pagrindines tiesas. Pav., imkim kad ir gamtos mokslą. Ką mes žinom apie gamtą? Šį-tą. Kada apie gamtą žinosim viską? Niekuomet. Taip bent mano tikri mokslo vyrai. Todėl ir čia, kaip matom, žmogus stovi tarp nieko nežinojimo ir visko žinojimo. Civilizacija stumia jį į vis pilnesnį gamtos jėgų pažinimą ir padarymą jų vergėmis, tarnaujančiomis žmogaus tikslams. Bet, nežiūrint į tai, žmogaus žinojimas net ir toj srity visuomet pasiliks labai siauručiukas. To, ko mes gamtoje nežinome, visuomet bus neapsakomai daugiau, negu to, ką mūsų mokslas bus ištyręs. Tokie dalykai, kaip šit šilima, šviesa, elektra, gra-

**) Gerb. autorius čia nesako, kad visos Dievo apreikštosios tiesos pilnai gali būti suprastos, bet tik pabrėžia klaidą tų, kurie irracionalizmą nori padaryti įdomų katalikams. Autoriaus mintis pilnai išreikšta keliomis eilutėmis žemiau. P. B.

vitacija, gyvybė, materija ir k. p. pasiliks mums visuomet daugiau paslaptimis, negu pilnai suprastais mokslo dalykais.

Tatai šviesus protas neranda jokių rimtesnių priežasčių tikėjimo tiesoms niekinti. Jei jos pas mus vienų kitų yra niekinamos, tai čia kaltas ne jų aukštas mokslas, bet mažas kultūringumas. Jie per maža yr tyrinėję mokslą, o dar mažiau savitai galvoję ir todėl po teisybei jie reiktų vadinti ne „bedieviai", bet greičiau lengvapėdžiai „vėjavaikiai". Žinoma toji jų vėjavaikystė nėra be kaltės, bet visa kaltė versti vieniems tiems vėjavaikiams nebūtų teisinga. Čia kaltės dalį reiktų prisiimti mūsų visuomenei, kurioj pas mus maža tėra religinės minties. Juk iš širdies pilnumo veržias žodžiai pro burną. Kas ką myli, apie tai ir šneka. Tuo tarpu mūsų šnekose ir raštuose tikėjimo klausimai užima bene paskutinę vietą, o kartais ir visai jokios vietelės neužima. Mūsų tikėjimas yra virtęs vien bažnytiniu daiktu: atkalbėjom poterius, išmokom katekizmo — ir atlikta. Grįžtam ramia sąžine namon, bet tikėjimo dalykai negrįžta su mumis, jie pasilieka bažnyčioje, tarsi gyvenimui jie visai nesiduotų pritaikomi.

Prie tokių sąlygų iš kur beatsiras pas mus gyvesne religinė mintis? Jos nėra mūsų visuomenėje, jos nėra ir mūsų jaunuomenėje. Vietoj gyvos religinės minties dygsta, lyg raugės, negudri, tiesiog vaikiška bedievystė. Ką mes darome jai pašalinti? Mes tik rūgojam dėl jos. Bet vienais rūgojimais net ir mūsiškės nerimtos bedievystės nesustabdysime.

Yra, kurie sako, kad protu kovoti su bedievyste nėra galima, nes ji einanti iš doriško jaunimo sugedimo. Tai pasitaiko, bet nevisuomet taip būna. Bedievystė yra ne vien širdies ir valios, bet ir p r o t o l i g a ir todėl reikalauja atsakomų protinių vaistų. Mūsų katalikiškos spaudos pareiga kreipti į tai daugiau dėmesio ir gaminti dvasios vaistų apologetiško turinio knygelių bei straipsnių pavidale.

Kiek galėdami mes rūpinomės tą pareigą vykdyti. Tam tikslui dėjome mūsų redaguotoj „Draugijoj" tokių straipsnių, kaip „Tiesos ieškojimas", „Šalin siauraprotystė," „Antropologiškasis klausimas proto ir tikėjmo šviesoje" ir p. „Draugijos" 1908 m. 20 n-ry buvo įdėta ir šis straipsnis apie transsubstanciacijos paslaptį. Naujumo jis buvo nenaujas, nes pirmą kart buvo pasirodęs lenkų laikrašty „Kwartalnik Teologiczny" 1906 m., o paskui išleistas atskira brošiūra vardu: O i s t o c i e p r z e i s l o c z e n i a. N o w a

próba wyjasnienia tajemnicy Eucharystyi. Warszawa 1906.

Deja, dėl mūsų jaunystės karščio ten be reikalo ir per drąsiai buvo pulta sena Aristotelio fizika, o ypač kūnų sudėties iš materijos ir formos teorija. Ši pastaroji yra turėjus savo nuopelnų senovės ir viduramžių mokslui, leisdama jam daryti platesnių sintezių filosofijoj ir net teologijoj. Jos laikos dar ir šiandieniai Eucharistijos aiškintojai. Dėliai to minėti nereikalingi užsipuolimai čia pašalinti, per drąsūs kai kurie teigimai — sušvelninti, pats šis naujas bandymas Eucharistijos paslaptį paaiškinti — patiekiama ne kaip dogminė tiesa, bet vien, kaip turinti tūlo tikėtinumo teologinė hipotezė. Ją čia iškeliame vien tam, kad mūsų inteligentijai, ypač jaunimui, parodytumėm, jog Eucharistijos paslaptis nėra joks absurdas, bet gili apreikštoji tiesa, kuri naujausiais mokslo daviniais duodas lengvai pateisinama ir pakankamai nušviečiama. Kas šį straipsnį paskaitys, tikimės, pats įsitikins, kad tokie dalykai, kaip Eucharistija bei Švenč. Sakramentas reikia tyrinėti ne su peiliukais, bent nors su... protukais, jei pilnai subrendusio proto dar nesusilaukta.

II.

Norint geriau pažinti Eucharistijos paslaptį, pravartu prisiminti jos pradžia ir jos įvykimo sąlygos. Kad Eucharistijos paslaptis įvyktų, reikia trijų dalykų: duonos, vyno ir tam tikrų Kristaus žodžių, kuriuos ant tų atnašaujamų daiktų ištartų apaštalų įpėdinis kunigas. Jei vienos, dviejų ar ir visų tų trijų sąlygų nebutų, Eucharistijos paslaptis neįvyktų.

Apaštalams tas tris sąlygas yra nurodęs pats Kristus. Baigdamas savo žemės gyvenimą ir besirengdamas eiti paskutiniuosius savo Kryžiaus kelius, Išganytojas pastarojoj vakarienėj ėmė duoną, laimino ją, laužė ir dalino savo mokytiniams, tardamas: Valgykite iš jos, nes tai yra mano kūnas.

Taip pat paėmęs vyno taurę laimino ją ir dalino savo apaštalams, tardamas: Gerkite iš jos visi, nes tai yra mano kraujas. Po tų žodžių pridurė dar įsakymą: Tai darykite mano atminimui.

Būdamas įsikūnijęs Dievo Sūnus, Kristus negalėjo nei pats paklysti, nei kitų klaidinti. Taigi duodamoji apaštalams duona dieviška Kristaus žodžiu tikrai buvo paversta Jo Kūnu, ir duo-

damasai vynas tuo pat stebuklingu Kristaus žodžiu buvo virtęs Kristaus Krauju.

Nesuprasdami tų Išganytojaus žodžių, daugelis žydų pasipiktino ir atsitraukė nuo Kristaus. Apaštalai gi, kurie Kristų laikė tikru Dievo Sūnumi ir buvo matę Galilejos Kanoj stebuklingą vandens pakeitimą į vyną, mielai įtikėjo į Kristaus mokslą apie Eucharistiją. Vykdydami aukščiau minėtąjį Kristaus įsakymą, jie, atsiskyrę nuo žydų, tuojau yra įvedę „duonos laužymo“ pamaldas, iš kurių ilgainiui ir išsirutoliojo dabartinės mūsų mišios. Šių gi visa vertybė pareina nuo įvykstančio jose duonos ir vyno perkeitimo į Kristaus Kūną ir Kraują.

Iki konsekracijos Kristaus Kūno ir Kraujo Altoriuje visai nėra, o yra tik duona ir vynas. Po konsekracijos Altoriuje yra vien Kristaus Kūnas ir Kraujas, o duonos ir vyno visai nebėra; belieka vien tik duonos ir vyno pavidalai: jų skonis, kvapas, spalva, fiziškos bei chemiškos duonos ir vyno savybės, taip kad konsekruotoji ostija nuo nekonsekruotosios jutimais atskirti negalima. Tik kai kurie šventieji yra turėję stebuklingo instinkto, kuriuo galėdavę konsekruotąją ostiją išskirti iš tarpo nekonsekruotųjų. Šiaip jau kūno akimis žiūrint, konsekruotoji nuo nekonsekruotosios atrodo niekuo nesiskirianti, tuo tarpu tikėjimas mus moko, kad čia esama begalinio skirtumo, nes nekonsekruotoji ostija yra vien gryna duona, o konsekruotoji — tikras Kristaus Kūnas. Iki konsekracijos gryna duona, konsekracijos metu virsta — tikru Kristaus Kūnu. Kaip gi tai įvyksta? Į šį klausimą katalikų teologija atsako, jog ši didžiausi permaina įvyksta transsubstancijos keliu. Tuo būdu Eucharistijos paslapties supratimas pareina nuo transsubtancijos žodžio permanymo. Ką gi reiškia tas žodis?

Kaip kilęs iš lotyniškų žodžių trans — per ir substantia, — esmė, jis reiškia vieno kokio daikto esmės pakeitimą kito daikto esme. Pritaikinta Eucharistijai, transsubstanciacija reiškia konsekracijos metu duonos ir vyno esmės pakeitimą Kristaus Kūno ir Kraujo esme. Todėl lietuviškai transsubstanciacija galima trumpai pavadinti vienu žodžiu esmėkaita, arba esmėkita.

Bet čia savaime kyla ne vienas klausimas, pav., ar toks esmių pakeitimas yra galimas? Jei galimas, tai dėlko duona ir vynas, virsdami Kristaus Kūnu ir Krauju, neįgauna Kūno ir

Kraujo savybių,***) dėl ko Kristaus Kūne ir Krauje pasilieka visos duonos ir vyno savybės? ir t. t. Tiems ir panašiems klausimams išaiškinti prirašyta daugybė mokslo veikalų apie Eucharistiją. Jų skaičius nuolat daugėja vis naujais teologiškais traktatais.

Pastarais laikais pradėta rengti tarptautiniai Eucharistiški Kongresai. Jų jau yra buvę trys dešimtys, beveik visuose žymesniuose Europos, Azijos, Afrikos, Amerikos ir Australijos miestuose. Pernykštis iš eilės trysdešimtas yra įvykęs Afrikoj, Kartagos mieste, netoli nuo šv. Augustino tėviškės. Jame dalyvavo ir apie šimtas lietuvių. Tais kongresais norima sužadint katalikijoj gilesnio tikėjimo į Kristaus buvimą Švenč. Sakramente, paragint tikinčiuosius prie dažnesnės ir net nepaliaujamos Švenč. Sakramento adoracijos, atlyginti V. Jėzui už išniekinimus, kurių jis gauna pritirti šventose ostijose iš netikėlių ir šventvagių. Tas katalikų judėjimas pigu suprasti. Eucharistija juk yra katalikiškojo kulto centras; ji yra lyg Bažnyčios širdis nuolat tvaksinti ir tolydžio gaminanti viršgamtinio dvasios gyvenimo sąlygų.

Iš antros šalies, deja, tenka konstatuoti visiems taip pat gerai žinomas faktas, jog Eucharistijos paslaptis, užuot tapus kas kart aiškesnė dėl tiekos mokslo veikalų, kurių viso pasaulio teologai nuo 2000 metų yra prirašę, daros vis tamsesnė ir mūsų laikų žmogui dar labiau nesuprantama, negu yra buvus prieš 700 metų Šv. Tomo Akviniečio laikais ir todėl ne vieną sielą atgresia nuo tikėjimo ir nuo Bažnyčios.

Iš kur gi eina tos nesiduodančios išsklaidyti tamsybės? Ar jas gimdo pati tos paslapties esmė? I r t a i p, i r n e. T a i p, nes Eucharistijos paslaptis, kaip ir kiekviena kita mūsų tikėjimo tiesa, prašoksta žmogaus proto pajėgas. N e, nes nėra jokių pozityvių įrodymų, kad Eucharistijos paslaptis pati savyje turėtų būti daugiau nesuprantama už kitas. Taigi, jei nūn šią paslaptį dengia bent kiek tirštesnė tamsa, negu kitas, tai to tamsumo tenka ieškoti ne pačioj paslapty ir ne žmogaus proto silpnume, bet tūlame pašaliniame dalyke. Kokiame gi? Mūsų išmanymu—pergriežtame, aiškinant Eucharistijos paslaptį, b e s i l a i k y m e A r i s t o t e l i o fizikos****).

***) Eucharistija neįgauna fizinių Kristaus Kūno ir Kraujo savybių, nes fizinės savybės joje liekas iš duonos ir vyno, tačiaus Eucharistija įgauna iš Kristaus Jo dieviškąsias savybes ir Jo žmogiškąją gyvybę, bet neįgauna fizinių nei fiziologinių tos gyvybės veiksmų. P. B.

****) Kaip nepatogu persmarkiai suveržti apreiškimo tiesos su Aristotelio fizika, taip nepatogu jas jungti su naujesnėmis fizikos teorijomis, kurias

Jei jau katalikų teologai taip yr susigyvenę su Aristotelio teorija apie kūnų sudėtį iš materijos ir formos, iš esmės ir matomybių (substantia et accidentia), kad nemano be tų teorijų apsieiti, tai visi tie Aristotelio terminai galima jiems ir palikti. Reiktų tik bent kiek jie praplėsti naujausios šių dienų fizikos daviniais. Tie daviniai nėra jokia neapčiuopiama metafizika, bet yra patvirtinti griežtais eksperimentais viso pasaulio laboratorijose. Nematom jokios racijos, dėl ko tik vieni kat. teologai turėtų ignoruoti naujausią šių dienų fiziką, net ir klausimuose, turinčiuose sąryšio su problemomis apie kūnų sudėtį. Pav., dėlko materijai nepriduoti pamatinių fiziškų elementų protonų prasmės, o formai—protonus lydinčių elektronų prasmės? Arba pavadinus dabartinį atomą su jo protonu ir elektronais—materija, dėlko nepavadinti atominių (adhezijos, kohezijos, chemiškojo gimininingumo) jėgų—forma?

Dėl tų ir kitų sumetimų pastarais laikais senos Aristotelio ir naujos šiandienės fizikos susintezinimo reikalas atjaučiama kas kart gyviau. Netrūksta ir to sintezinimo bandymų. Taip prieš 30 metų mokytas prancūzų teologas, kun. A. Leray, savo veikale Le dogme et l'Eucharistie: Essai d'explication. 2-e èdition, Paris, Bloud et Barral, 1900, yra jau bandęs aiškinti Eucharistijos paslaptį protavimais gana artimais naujausios fizikos teorijoms. Kai kurie jų mums atrodo gana vykę ir turi tikros mokslo vertės, bet su kitomis jo pažiūromis, k. š. su jo teorija transsubstanciacijos, neva įvykstančios, Kristaus Kūno atomams užimant panaikintų ostijos atomų vietą ir k. — sunku sutikti, juo labiau, kad patys katalikų teologai tos ostijos atomų panaikinimo nereikalauja ir net nepripažįsta[1]). Dėliai to, nebūdami visai patenkinti Leray'o teorija, mes siulome kitą, kuri mums atrodo esanti daug naturalesnė ir racionalesnė. Ji galima sutraukti į šiuos teigimus:

III.

1. Eucharistijos paslaptis tol negalės būti prideramai išgvaldyta, kol nebus atsakomai išgvildenta sakramentinės transsub-

nevisada beatskiriame nuo hipotezių. — Pirma negu Le Roy a. a. Mercier tomistinę filosofiją suderino su mūs laikų gamtamoksliais ir materijos bei formos sąvokoms davė tų mokslų radiniams tinkančią prasmę. P. B.

[1]) Cfr. Scheesen. Handb. d. kath. Dogmatik IV t. 597 psl.: „Jhrem genetischen Wesen nach kann die Transsubstantiation nicht aufgefasst werden, als Annitrilation der Brod-und-Weinsubstanz, verbunden mit Substitution der Fleisches-und-Blutsubstanze Christi".

stanciacijos sąvoka. O duonos ir vyno persikeitimas į Kristaus Kūną ir Kraują tol negalės tinkamai būt išaiškintas, kol duonos, vyno, Kristaus Kūno ir Kraujo esmės bus imama griežta Aristotelio fizikos prasme.

2. Remiantis dabartinėmis fizikos-chemijos teorijomis, į duonos ir vyno esmę reikia žiūrėti kaip į įvairių molekulų (albumino, kazeino, fibrino, glutino ir k.) agregatus duonoje ir į įvairių chemiškų elementų (deguonio, alkoholio, cukraus ir k.) grupes—vyne. Su mažom permainom tas pat reikia pasakyti ir apie žmogaus kūno esmę kaip kiekvienam žmoguje, taip ir Kristuje, nes nors dabar jo kūnas yra palaimintas ir sudvasintas, galįs įeiti, kur nori, uždaromis durimis, tačiau jame esama ir tūlo materialumo, jis turi kūno ir kaulų. (Luk. 24,39).

3. Dabartinis gamtamokslis eksperimentais yra patvirtinęs, kad chemiškuose ir fiziologiškuose procesuose neorganiškųjų Kūnų atomai, dissociacijos keliu, gali pereiti į organiškuosius kūnus ir tapti šių pastarųjų dalelėmis. Pav., deguonies, azoto, vandenilio atomai, buvę pirma duonoje ir vyne, gali žmogaus kūne įeiti į naujus junginius, jei tik buvo įvesti žmogaus organizman valgio pavidale. Tuomet įvyksta savaime fiziškoji duonos ir vyno transsubstanciacija į žmogaus kūną ir kraują. Duonos ir vyno esmė pasikeičia paprastu būdu į žmogaus kūną ir kraują. Šitas persikeitimas pasidaro tuo būdu, kad atomai, pirma priklausę duonai ir vynui, dabar priklauso jau žmogui, kaip jo kūno dalelės.

4. Ši fiziškoji transsubstaciacija galima imti analogija (tik, žinoma, netobula ir labai tolima) hiperfiziškajai*****) bei sakramentinei transsubstanciacijai. Ši pastaroji įvyksta per tai, kad atomai, kurie prieš konsekraciją priklauso duonai ir vynui, po konsekracijos yra virtę priklausą Kristui, kaip Jojo Kūno ir Kraujo dalelės. Dėliai to

*****) Vietoje hiperfiziška aš sakyčiau antgamtinė. Tačiaus man rodosi, kad reikia pažymėti, jog duonos ir vyno atomai nelieka tuomi, kuomi buvę per konsekraciją. Konsekracija negali būti vien tik nuosavybės pasikeitimas. Ji siekia giliau. Jeigu konsekracijos esmė tebūtų tik nuosavybės pakeitimas tai būtų ne transsubstanciatio, bet impanatio. Šiandien nei vienas gamtininkas nesakys, kad pasiekę atomą, mes pasiekėm smulkiausią materijos organizuotę. Todėl ir Eucharistiją aiškinant nedera sustoti atome nei jojo dalyse: protonuose bei elektronuose, o reikia eiti į tas gelmes, kurių gamtamokslis dar nepasiekė. Jakšto hipotezė, gal, eina geru keliu, bet per greit sustoja, manydama galą priėjus. P. B.

jei prieš konsekraciją Kristus galėjo pasakyti: tie atomai ostijoj ir vyne nėra mano, nes jie nepriklauso mano Kūnui ir Kraujui; jie tepriklauso vien duonai ir vynui, kurių sąstatan įeina, tai po konsekracijos Kristus jau netik gali, bet ir turi tarti: tie ostijos ir vyno atomai, kurie pirma priklausė duonos ir vyno esmei, dabar mano paties nustatytuoju dėsniu, jie nebepriklauso duonos ir vyno esmei, bet yra mano paties, priklauso mano sakramentinio Kūno esmei, yra mano Kūnas. Jį Aš esu taip pat priėmęs mano asmens vienybės, kaip anksčiau buvau sujungęs žmogaus prigimtį su Dieviškąja Įsikūnijimo paslapty.

5. Bet tarp fiziškos ir hiperfiziškos transsubstanciacijos esama ne tik analogijos, panašumo, ten esama ir žymaus skirtumo. Mat fiziškoje transsubstanciacijoj atomai, pereidami iš vieno kūno kitan paprastai pasiduoda dissociacijai, chemiškų junginių irimui, skaidymuisi. Hiperfiziškoj bei sakramentinė transsubstanciacijoj tos dissociacijos visai nebūna******) Duonos ir vyno atomai, po konsekracijos, taps Kristaus Kūno atomais, lieka nekintami, sudarydami savitarpy tuos pat vidurinius tarpatominius santykius, kokie ostiioj ir vyne yra buvę prieš konsekraciją. Todėl mūsų jutimai ir nemato sakramentinėj materijoj po konsekracijos jokios permainos, jokio pakitėjimo. Tatai jei nekonsekruotoji ostija yra turėjus *m* atomų, tiek pat atomų ji turės ir po konsekracijos, tiktai tie *m* atomų jau nebepriklausys duonai, bet Kristaus Kūnui. Su atomais čia pasidaro maž daug tas pat, kas daros su pinigais, kai jie iš vieno savininko rankų patenka kitam, arba su matematiškais dydžiais, prie kurių pasikeičia vien tik ženklas — pliusas į minusą arba atbulai.

6. Nežiūrint į didesnį ar mažesnį atomų skaičių konsekruotoje ostijoje, priimantieji Švent. Sakramentą — priima ne dalį Kristaus Kūno, bet visą Jo Kūną, nes ostijos ir vyno atomai, po konsekracijai, virtę atomais priklausančiais Kristaus Kūnui, sudaro su juo vieną į dalis nedalinamą Kūną, taigi, kur yra nors vienos konsekrotuosios ostijos ar vyno atomas, ten yra ir visas Kristaus Kūnas ir Kraujas. O kadangi konsekruotųjų ostijų žemėj yra daug, o palaimintasai Kristaus Kūnas danguje

******) P. 9. pridėčiau: vietoje dissociacijos įvyksta kitas pasikeitimas, kurio rūšies mes nežinome. P. B.

tėra vienas, tai mes ir galim per konsekruotąsias ostijas ir konsekruotąjį vyną pasiekti ir garbinti vieną ir visur tą patį tikrąjį Kristaus Kūną ir Kraują.

Į klausimą, kaip visas Kristaus kūnas gali sutilpti mažytėj konsekruotoj ostijoj, šv. Tomas Akvinietis yra atsakęs šia savo teorija: tota dimensiva corporis Christi quantitas est in hoc sacramento non quidem ex vi sacramenti, sed ex reali concomitantia (Sum. Theol. 3 g. 76 a. 4). Tatai jei konsekruotoj ostijoj yra *m* atomų, o visas Kristaus Kūnas susideda iš $m+n$ atomų, tuomet konsekruotoj ostijoj *m* Kristaus Kūno atomų bus ex vi sacrameti, o likusieji *n* atomai bus ex reali concomitantia. Iš čia savaime plaukia, jog ar kas priima visą konsekruotąją ostiją, ar jos dalelę, ar net ir vieną tik jos atomą, visuomet priima visą Kristaus Kūną, susidedantį iš $m+n$ atomų [1]).

7. Kadangi sakramentinės materijos atomai būna per konsekraciją peresminti vien hiperfiziškai, o fiziškai jie pasilieka tuose pat tarpatominiuose santykiuose, kaip ir prieš konsekraciją, todėl konsekruotoji sakramentinė materija pareina nuo fizikos-chemijos dėsnių, kaip ir nekonsekruotoji, taigi ji gali pasiduoti fermentacijai, puvimui, suvirškinimui viduriuose ir t. t.

---

[1]) Realės konkomitancijos bei palydovybės teorija žymiai palengvina Eucharistijos paslapties pažinimą. Deja, to negalima pasakyti apie su ja surištą tota dimensiva corporis Christi quantitas. Nes čia ir be paaiškinimų aišku, jog Kristaus Kūnas buvo visas ir ant Kryžiaus, ir Betleemo ėdžiose ir Savo Motinos įsčiuje. Bet iš kitos šalies taip pat aišku, jog Kristaus vienadienio Kūno dimensiva quantitas yra buvus be abejo daug mažesnė, negu Jojo Kūno vienamečio ir t.t. Pav., jei pirmą savo gyvenimo dieną Kristaus Kūnas yr turėjęs *a* atomų, tai kuriam laikui praslinkus, tas pats Kristaus Kūnas, beaugdamas, galėjo turėti $2a$, $3a$..., na atomų. Iš čia savaime plaukia išvada, jog gimtojo Kristaus, o dar labiau — palaimintojo visybė bei pilnybė visai nepareina nuo atomų skaičiaus, o per tai ir nuo Jojo dimensiva quantitas. Remdamies tuo, mes manome, jog aukščiau išdėtas mokslas apie tota dimensiva Corporis Christi quantitas neturi dar dogmatiško griežtumo ir yra ne daugiau, kaip privati šv. Tomo Akviniečio teologiškoji nuomonė. Dogma yra tame, jog konsekruotoje ostijoj Kristaus Kūnas randas tikrai, realiai ir esmiškai (vere, realiter et substantialiter), o klausimai apie tai, ar „tota dimensiva Corporis Christi quantitas pertinet ad essentiam sacramenti“ ir kokiam Kristaus Kūnui ji atsako: ar vienerių ar 33 metų amžiaus ir t.t., — priklauso teologiškoms nuomonėms bei hipotezėms, apie kurias kiekvienam leista turėti savo nuomonę. A. J.

Kai tai įvyksta, tuomet sakramentinio Kristaus kūno atomai tam tikru Kristaus paties nustatytu dėsniu paliauja priklausę Kristui, paliauja buvę Jo Kūno atomai, bet pradeda vėl priklausyti duonai, vynui ar žmogui, būti atomai Jo kūne, ar kitų fiziškų kūnų atomai, į kuriuos nekonsekruotoji sakramentinė materija paprastai persikeičia.

Žinoma, tuose septyniuose punktuose pateikta toli gražu ne pilnas ir ne tobulas transsubstanciacijos paslapties išaiškinimas, bet tik trumpi to išaiškinimo metmenys, bei pagrindai. Daug kas gal būt net ir iš katalikų bus jais nepatenkinti. O pravoslavams teologams, transsubstanciacijos dogmos visai nepripažįstantiems, ši teorija atrodys, be abejo, visai nepriimtina. Pravoslavų pažiūros į Eucharistiją yra išdėtos žurnalo „Put'" 1930 m. 20—21 n-riuose. Ten ypač pasižymi savo nepalankumu kat. transsubstanciacijos mokslui žiuomas rusų teologas Bulgakovas. Bet kadangi žurn. „Put'" 20 n-ry tepaduota vien tiktai pirmoji griaunamoji jo straipsnio dalis, o antrosios, kur jis yra bandęs paduoti savo teorijos apie Eucharistiją, konstruktyvios dalies įdėtos ž. „Put'" 21 n-ry man neteko daug skaityti, tatai to ilgoko straipsnio turinio nematau čia reikalo plačiau minėti.

IV.

Kat. Bažnyčios mokslą apie švenč. Sakramentą Tridentiškė Santaryba yra išreiškus šiuose kanonuose:

1. Si quis negaverit in SS. Eucharistiae Sacramento contineri vere, realiter et substantialiter, Corpus et Sanquinem, una cum anima et divinitate D. N. J. Christi ac proinde totum Christum... anathema sit.

2. Si quis dixerit, in Eucharistiae Sacramento permanere substantiam panis et vini, una cum Corpore et Sanquine D. N. J Christi, negaritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae pani, in corpus et totius substantiae vini in Sanquinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica Ecclesia aptissime transubstantionem appellat, anathema sit.

3. Si quis nevaerit in venerabili Sacramento Eucharistiae, sub utraquaque specie et sub singulis cuiusque speciei partibus, seperatione facta, totum Christum contineri, anathema sit.

4. Si quis dixerit, peracta consecratione in admirabili Eucharistiae Sacramento non esse Corpus et Sanquinem D. N. J. Christi,

P r i e r a š a s

prie 188 psl. (15 eil. virš.).

Naujas rusų teologas Bulgakovas transsubstanciaciją (prieosuščestvlenije) atmeta ir jos vieton stato graikų metabolé, rus. priloženije[1]). Jis Eucharistijos paslaptį šitaip aiškina: „Viešpats, savo dvasiškame ir pagarbintame kūne sėdįs Tėvo dešinėje sudaro permainoje (v prieloženii) sau kūną iš duonos, šio pasaulio medžiagos ir gaivina jį savo krauju. Taigi permainai netik nereikia paties daikto (duonos, vyno) transsubstanciacijos, bet toji transsubstanciacija yra čia net negalima, nes pasauly visai nėra tokio daikto, į kurį duona ir vynas galėtų persikeisti, kadangi pagarbinto Kristaus kūno šiame pasauly nėra, jis yra už šio pasaulio (vnie etavo mira). Viešpats įsteigė Eucharistijos paslaptį bebūdamas žemėje, kuomet tebeturėjo dar žemiškąjį kūną. Bet šis kunas virto vėliau atsikėlimo kūnu, o paskui dangun užengime tapo nebepasauliniu (priemirnym). Todėl duonos ir vyno permaina reikia suprasti ne kaipo vienos medžiagos perėjimą kiton, bet kaipo Viešpaties dvasiškojo kūno ryšys su eucharištiškąja šio pasaulio medžiaga (materija). To ryšio nustatymas ir yra permaina (prieloženije), aktas ne fiziškas, bet metafiziškas“. (Putj, XXI, 11 psl.).

O savo straipsnio gale priduria:

„Ši permaina (prieloženije) įvyksta jungiantis sakramentinėms medžiagoms su dvasišku, pagarbintu, dangun įžengusiu Viešpaties kūnu, kuris jose (sakr. medžiagose) žemėj apsireiškia“.

Transsubstanciją atmeta ir kiti rusų teologai, tik motyvuoja savo mokslą kitaip. Vienybės jų pažiūrose nėra. Taigi kiekviena jų yra subjektyvi ir todėl pravoslavų cerkvės mokslo reikšti negali.

---

1) Griežtai imant metabolé reiškia perkeitimą, pasikeitimą, permainą.

2) Pabraukimai mano. A. J.

sed tantum in usu, dum sumitur, non ante vel post et in hostiis seu particulis consecratis, quae post communionem reservantur, vel supersunt, non remanere verum corpus Domini, anathema sit.

5. Si quis dixerit Christum in Eucharistia exhibitum spiritualiter tantumm anducari et non etiam sacramentaliter et realiter, anathema sit.

6. Si quis dixerit vel precipuum sanctissimae Eucharistiae fructum esse remissionem peccatorum vel ex eo non alios effectus provenire, anathema sit. (Conc. Trid. sessio XIII).

Iš šitų kanonų vien tik antrasis teadrodo reikalaująs tūlo paaiškinimo. Iš tikrųjų nevienam mažiau atidžiam skaitytojui, gali pasirodyti, jog kadangi, einant mūsų hipoteze, duonos ir vyno atomai per konsekraciją nenyksta, tatai duonos ir vyno esmė atrodo pasiliekanti ir po jų konsekracijai, taip kad transsubstanciacija neatrodo beesanti pilna ir absoliuti, kaip kad to reikalauja Bažnyčios mokslas*******). Čia yra iš tiesų keblumas, bet tik paviršutinis. Nes prileisdami, jog visi duonos ir vyno atomai po konsekracijai palieka priklausą Kristaus Kūno ir Kraujo esmei, kaipo materinės Jo Kūno ir Kraujo didelės, mes tuo pačiu tvirtinam, jog visa duonos ir vyno esmė persikeičia Kristaus Kūno ir Kraujo esmėn, taip kad konsekruotoje sakramentinėje materijoje nebelieka nei vieno atomo, kuris priklausytų duonai bei vynui ir būtų Kristaus Kūnui ir Kraujui svetimų. Taigi, jei visi ik vienam duonos ir vyno atomai virsta Kristaus Kūno ir Kraujo atomais, per tai pripažįstama ipso facto ir pilnoji duonos ir vyno transsubstanciacija į Kristaus Kūną ir Kraują. Tuo būdu konsekruotoji ir nekonsekruotoji ostija savo esmės atžvilgiu skirias kuo absoliučiausiai. Pirmoji yra Kristaus Kūnui priklausąs atomų agregatas, antroji gi paprasčiausias duonos esmei tepriklausąs fiziškų atomų agregatas. Todėl įvykstanti nekonsekruotos ostijos konsekracijos metu permaina bei transsubstanciacija yra tikra, pilna ir absoliuti transsubstaciacija, tiktai ne fiziška, bet antgamtinė, hiferfi-

*******) Iš tikrųjų tas kanonas išrodo nesuderinamas su patiektąja hipoteze ir tai dėl to, kad ji sako atomus liekant nepasikeitus. Taigi hipotezę tobulinant, man rodos, būtinai reikia įvesti ir atomų pasikeitimo esminį, substancialį pasikeitimą. Nėra ką norėti, kad dabartinėje mokslo būklėje mes viską suprastume.

Pastabas pridėjo P. B.

ziška. Tas pat tenka pasakyti ir apie vyno konsekracijos metu įvykstančią transsubstanciaciją į Kristaus Kraują.

Kiti aukščiau nurodytieji kanonai mūsų hipotezei apie sakramentinę transsubstanciaciją net ir paviršutiniškai neatrodo bepriėštaraują.

Taigi remdamies šitais įrodymais, mes ir manome, jog mūsų nuomonė neatrodo prieštaraujanti autentiškam Kat. Bažnyčios mokslui.

Be to ji yra pažymėtina dar ir tuo atžvilgiu, jog puikiai pradeda išblaškyti tamsybes, kuriomis Aristotelio fizika buvo apsiautus šią kilnią Eucharistijos paslaptį. Žiūrint į Eucharistiją šiandienių fizikos — chemijos teorijų atžvilgiu, galima sakyti, jog toji paslaptis dalimi daros net suprantamesnė už kitas mūsų tikėjimo tiesas. Tedėl esame tvirtai įsitikinę, jog ir pats šv. Tomas Akvinietis, jei būtų šiandien gyvenęs, būtų be abejo priėjęs tų pat ar panašių rezultatų.

Galop šis bandymas Eucharistijai paaiškinti randa dalimi tūlą patvirtinimą dar ir katalikų teologų pažiūroje į Dieviškąjį Įsikūnijimą, kaip į assumptio humanitatis in Deum. (Symb. 5 Athan.). Ir iš tikrųjų, kuo gi yra Eucharistija, jei ne tūla assumptia materiae (panis et vini) in Deum. Ši teologiškoji formula mums atrodo daug racionalesnė, negu adductio ar reproductio Corporis Christi, apie kurias po šiai dienai tebesiginčija teologai [1]).

Visųdidžiausioji Eucharistijos svarba yra ta, kad žmonės, priimdami tą sakramentą su tikru prisirengimu, jungias meilės ryšiu su Dievu. Senos netikros pagonių religijos buvo paremtos irgi žmogaus susijungimu su dievais. Bet ten tam susijungimui įvykinti buvo prasimanyta atnašavimai netik gyvulių, bet ir žmonių bei kūdikių. Mat buvo įsigalėjusi nuomonė, kad dievai papenėti žmoniu bei kūdikių kūnais ir prigirdyti jų krauju virsta palankesni ir geresni likusiems gyviesiems. Tokios buvo pažiūros Molocho, Ozirio ir kitų panašių pagonijos dievaičių garbintojų.

Steigdamas trikrąją religiją, kaipo antitezę netikrosioms religijoms, Jėzus Kristus norėjo aiškiai parodyti, jog susijungimui su tikru Dievu reikia tikros meilės, o ne kruvinų aukų; tikrojoj religijoj jau ne žmonės peni Dievą savo bei savo vaikų kūnu ir krauju, bet pats Dievas peni

1) Cfr. Scheben, op. c. IV. t. 599 p.

žmones savo Dieviškojo Sūnaus Kūnu ir Krauju. O daro tai dėl to, kad būdamas begalinė meilė, be galo myli žmones ir trokšta jau čia ant žemės, kiek tai yra galima, suteikti jiems iš savo begalinės gerybės bent pradžią tos begalinės laimės, kurios pilnai pritirs susijungę su Dievu jau ne laikinai bei sakramentiškai, bet amžinai visokios laimės pilnybėje.

21.VII.30.

Viešpaties malda. [1])

Tėve mūsų, kurs esi danguje! Teesie šventas Tavo Vardas. Teateinie Tavo karalystė. Teesie Tavo valia, kaip danguje, taip ir ant žemės. Kasdienės mūsų duonos duok mums šiandien. Ir atleisk mums mūsų kaltes, kaip ir mes atleidžiame savo kaltininkams. Ir nevesk mus į pagundą, bet gelbėk mus nuo pikta. Amen.

„Kuomet Jėzus vienoje vietoje meldėsi, atsitiko, kad vienas jo mokytinių jam tarė:

— Viešpatie, pamokink mus melstis“ (Luk. 11, 2; Mat. 6. 9).

Šiandien mes suprantam, kas yra malda; mes žinom, kad melstis — reiškia šnekėtis su Dievu, garbinti Jis, Jam dėkoti už visa ir prašyti Jo pagalbos tolesniam mūsų gyvenimui.

Tik ką pašauktiems Kristaus apaštalams tai toli gražu nebuvo dar aišku. Matydami Išganytoją besimeldžiant, jie buvo patraukti Jo pavyzdžiu ir pajuto savy noro melstis. Bet teisingai manydami, kad tik Jėzus, būdamas Dievo Sūnus, težino gerai, kaip reikia į Dievą kreiptis ir ko Jo prašyti, jie per vieną iš savo draugų [2]) ir kreipės į Jėzų, prašydami, kad juos pamokintų melstis. Tas jų prašymas ėjo ne iš tuščio žingeidumo, bet iš rimto noro pažinti Diovo valią ir glaudžiau susijungti su Dievu, Jam ištikimai betarnaujant.

Matydamas tai, Jėzus mielai išpildė jų prašymą, tardamas:

— Kuomet jūs meldžiatės, sakykite: Tėve mūsų, kurs esi danguj! Teesie šventas Tavo vardas, teateinie Tavo karalystė ir t. t. kaip kad mes kasdieną dabar kalbame.

---

[1]) Sk. „Religijos ir kultūros“ 1928 m. 8 n-rį.

[2]) Kas buvo tas vienas, Evengelijos nenurodo. Šiokio tokio pamato tur spėliojimas tų, kurie mano, tai buvęs šv. Petras ar šv. Jonas.

Kurioj vietoj toji malda buvo pirmą kartą Kristaus paskelbta, Šv. Rašte nenurodyta. Krikščionių padavimu, tai įvykę Alyvų kalne. Dabar toje vietoj stovi bažnyčia, vadinama „Viešpaties maldos bažnyčia". Joje trisdešimts dviejose akmens lentelėse įbrėžta Viešpaties malda trisdešimts dviem kalbom. Bet visame pasauly ji kalbama ne trisdešimts dviem, tiktai šimtais įvairiausių kalbų. Ji yra visų krikščioniškų tautų malda. Nėra maldos, kuri būtų už ją kilnesnė, brangesnė, šventesnė savo turiniu. Bažnyčia yr gavus ją, kaipo brangiausį palikimą, iš paties Kristaus; ji šventai išlaikys ją iki pasaulio pabaigos, nes įsakius savo kunigams kalbėti bei giedoti ją kiekvienose mišiose pačiu svarbiausiu metu — tarp ostijos konsekracijos ir komunijos.

Kaipo einanti iš Dievo Sūnaus, ši malda yra pilna kilniausių minčių ir tinkamiausių mums pamokymų. Taikinti mūsų gyvenimui maldos „Tėve mūsų" mokslą yra tas pat, ką tvarkyti mūsų gyvenimas evangelijos įsakymais, nes teisingu Tertulijono pasakymu „Tėve mūsų" — yra sutrumpintoji evangelija [1]). Tatai ir nenuostabu, jog žmonija, maldingai kalbanti Viešpaties maldą, susilaukia gausių Atpirkimo vaisių ir virsta viena tikra Dievo šeimyna, viena šventa krikščioniška bendruomene.

Sustatydamas žmonijai maldą „Tėve mūsų", Kristus yra sudėjęs jon visa, kas yra reikalinga mūsų dvasios ir kūno reikalams.

Žiūrint žodžių skaičiaus, ji yra trumputė, nes tesusideda iš vieno kreipimosi į Dievą ir šešių prašymų. Toje Viešpaties maldoje nėra nė vieno žodžio, kurs neturėtų gilesnės prasmės. Dėliai to mes ir pasistengsim čia kiek galima giliau nušviesti kiekvieną „Tėve mūsų" žodį.

Kreipimasis į Dievą.

Tėve!

Viešpaties malda prasideda šauksmu į Dievą: Tėve!

Klaidingus pagonijos dievaičius žmonės laikydavo piktais valdovais, o save jų vergais. Tų piktų valdovų žiaurumui permaldauti degindavo neretai savo nekaltus vaikelius. Koks skirtumas tarp anų kraugeringų melagingų dievybių ir tikrojo Dievo, pripažįstančio mus jau nebe ver-

[1]) Evangelii breviarium.

gais, bet savo vaikais ir leidžiančio vadinti save mieliausiu vardu: Tėve.

Sužavėtas tuo Dievo malonumu, šv. Povilas apaštalas skelbė tai primygtinai pirmiesiems krikščionims, rašydamas: „Jūs... gavote ne vergystės dvasią, kad jums vėl reiktų bijoti, bet gavote įsūnystės dvasią, kurioje šaukiame... Tėve. Pati dvasia duoda liudijimą mūsų dvasiai, kad mes esame Dievo vaikai (Rom. 8, 15—17). Tą pat primena ir šv. Jonas apaštalas: „Veizėkite, rašo jis, kokią meilę Tėvas mums suteikė, kad mes vadinamės Dievo vaikais ir esame“ (I Jon. 3, 1). Dėkokim tat nuolat Dievui už tą malonę ir visuose savo reikaluose nepaliaukim kreiptis į Jį su meile, šaukdami: Tėve! Ir iš tikrųjų tas Tėvo vardas pilniausiai Jam priklauso: 1) Jis yra mūsų Tėvas, nes yr mus sutvėręs; 2) Jis yra mūsų Tėvas, nes mus nuolat laiko, kad nevirstumėm nieku, iš kurio esam išvesti; 3) Jis yra mūsų Tėvas, nes Jis mus yra įsūnijęs, padaręs savo vaikais ir dangaus tėvainystės paveldėjais. Tai žinodami, mes jau drąsiai galim kreiptis į savo geriausiąjį Dievą, šaukdami: Tėve.

Bet tai darydami ir būsimąją dangaus tėvainystę prisimindami, turim ir gyventi ne kaip velnio vaikai, bet kaip Dievo vaikams pridera. „Jei mes Dievą vadiname savo Tėvu, sako šv. Ciprijonas, tai ir turime elgtis kaip Dievo vaikai, idant kaip mums malonu turėti Dievą savo Tėvu, taip kad ir mes būtumėm Dievui malonūs“. Atsižvelgdamas į tai ir Kristus ragina mus: „Būkite tobuli, kaip ir jūsų dangiškasis Tėvas tobulas“, „būkite gailestingi, kaip ir jūsų Tėvas gailestingas“. Ir norėdamas pašalinti iš mūsų nereikalingą baimę, primena, jog be Tėvo valios „ir plaukas nuo galvos jums nepražus“. Taigi mes privalom visada pilniausiai pasitikėti Dievu, nes Kristus aiškiai yr pasakęs: „Ko tik prašysite Tėvą... jis duos jums“.

Taigi visi mes gyvenam tojo Tėvo meilės apsupti, o per tai ir mūsų bendravimas su Dievu ir malda į Jį turi būti mums malonūs dalykai. Tojo Tėvo meilės jūroje mes turėtumėm visada jaustis laimingi. „Žuviai niekad nebūna vandens per daug, sako šv. Jonas Vianney'is; jai juo daugiau vandens, juo geriau“. Lygiai ir mes turėtume gerėtis skęsdami savo Tėvo meilės jūroje. Kas tai gerai savo atmintin įsidėtų, tas būtų apdraustas nuo gyvenimo apsivilimų: didžiausia nelaimė nenuvestų jo nusiminiman, bet būtų palaikyta paprastu Dievo leistu išbandymu. Kas tai atsimintų, tas suprastų, ką reiškia šv. Pranciškaus Asy-

žiečio žodžiai: „Mano Dievas ir mano viskas“, tas ir su šv. Terese šauktų: „Man užtenka paties Dievo“ ir su šv. Laurynu kartotų: „Mano mirties naktis nežino tamsybės, bet viskas spindi šviesoje“.

Tokį tai mokslą teikia mums jau tas vienas žodis Tėve, kuriuo mes kreipiamės į Dievą pradėdami Viešpaties maldą. Žmogus savo protu niekumet nebūtų priėjęs to mielo vardo, jei Dievo Sūnus, Jėzus Kristus, mus to nebūtų išmokinęs. Tesie Jam už tai amžina padėka iš mūsų.

Tėve mūsų.

Žmogus niekad pats vienas negyvena. Ir gimdamas ir augdamas, ir veikdamas ir mirdamas jis reikalingas kitų pagalbos. Dėliai to senovės filosofas ir yra pavadinęs žmogų visuomenišku gyviu (animal sociale). Atsižvelgdamas į tai ir Kristus savo maldą „Tėve mūsų“ yr padaręs ne atskiro asmens, bet visuomenės malda. Todėl ir liepė šauktis į Dievą ne: „Tėve mano“, bet „Tėve mūsų“. Dėliai to kalbėdami tą maldą mes niekad nesimeldžiam vien patys už save. Toji malda yra vieša ir bendra. Joje mes prašome Dievo malonių ir sau, ir visai mūsų tautai ir visai žmonijai, nes Kristus jokių ribų čia nėr nustatęs. Anaiptol jis norėjo, kad visi žmonės per krikštą priderėtų vienai Jo įsteigtai Išganymo įstaigai — Katalikų Bažnyčiai. Taigi šaukdamies: „Tėve mūsų“, mes išpažįstam, jog visi žmonės draug su mumis yra pašaukti būti Dievo vaikais ir mylėti Jį, kaip savo dangiškąjį Tėvą. Todėliai Kristaus Bažnyčioje iš atžvilgio į Kristų dingsta atskirų žmonių skirtumai: čia, kaip sako šv. Povilas, „nebėra nei žydo, nei graiko; nebėra nei vergo, nei laisvojo; nebėra nei vyriškio, nei moteriškės, nes visi jūs esate vienas Kristuje Jėzuje“ (Gal. 3. 28). Tuo būdu Dievo akivaizdoje visi žmonės yra lygūs. Tąja vienatine tikra lygybe remias ir tikra žmonių brolybė.

Senovės pagonijoj nei vienos nei antros nėr buvę. Tik krikščionystė pakėlė ir sulygino su vyru moterį, pripažindama abu Dievo vaikais; tokiais pat Dievo vaikais ji laikė ir įvairių luomų žmones ir tuo sulyginimu padėjo pamatą vergijos panaikinimui. Ji taipgi paskelbė ir visas tautas Dievo akivaizdoje esant lygias. Tuo remdamos, ji nepripažįsta nei vienos tautos išrinktąja ir įgaliotąja kitas tautas niekinti, išnaudoti, pavergti. Kiekviena

tauta turi teisės naudotis išganingais krikščionybės vaisiais. Kiekviena tauta turi sau Dievo skirtą uždavinį šiam pasauly, turi teisės gyvuoti ir plėstis tam tikrose ribose ir naudotis tomis gyvenimo sąlygomis, kurios jai yra reikalingos savo amžinam tikslui pasiekti.

Iš to, kad Dievas yra nevien mūsų, bet ir visų žmonių Tėvas, plaukia savaime daugybė svarbių išvadų. Kai kurias iš jų gražiai nurodo šv. Jonas Auksaburnis. „Tasai šauksmas „Tėve mūsų“, sako jis, pašalina pasauly visokią neapykantą, tramdo visokį pasipūtimą ir puikybę, tolina pavydumą, įveda meilę, kuri yra viso gero motina, išlygina žmonių reikaluose visokį nelygumą ir skelbia didžią pagarbos lygybę tarp karaliaus ir vargšo“.

Tas pat šauksmas: „Tėve mūsų“ primena dar mums ir svarbų Katalikų Bažnyčios misijų uždavinį. Jis tyliai žadina mus daryti rimtų pastangų, idant milionai šiandienių pagonų pažintų Kristaus mokslą, idant visos pasaulio tautos sudarytų vieną Dievo šeimyną, atsižadėdamos kitų silpnesnių tautų pavergimo, išnaudojimo, jų tvirkinimo ir kitokių nekrikščioniškų su jomis poelgių, nes ir jos turi tą patį Tėvą, kaip ir mes.

Kurs esi danguje.

Nors Dievas yra visur, „nors Jis yra netoli nuo kiekvieno mūsų, nes Jame mes gyvename, judame ir esame“ (AD. 17,28), bet pilnai mums teapsireikš vien danguje, jei tik to verti būsime. Dėliai to, kad ir gyvename mes žemėje, bet galutinas mūsų gyvenimo tikslas yra ne žemė, tik dangus, arba tikriau sakant, Dievas, gyvenąs ten „neprieinamoje šviesoje“. Kaipo Dievo vaikai, ir mes esam ton švieson pašaukti. Tai mums ir primena žodžiai „kurs esi danguje“. Juos kalbėdami, mes išpažįstam savo tikėjimą į pomirtinį gyvenimą, į buvimą dangiškos Dievo karalystės, kur beviešpatauja vien meilė, linksmybė, ramybė ir laimė, kur nebebus piktumo, neapykantos, pavydumo, kivirčų, barnių, kur kiekviena ašara bus nušluostyta, (Apr. 21, 4), kiekvienas skausmas ras suraminimą, kiekvienas geras darbas — savo užmokestį, kiekviena skriauda — atlyginimą. Tos dangiškos laimės žmonių sielos nuolat trokšte trokšta. Tatai daro didžiausią skriaudą žmonijai, kas jai išplėšia tikėjimą į pomirtinį gyvenimą danguje. Nes žmonės, paliovę tikėję į dan-

gų, ima visomis jėgomis ieškoti vien žemiškos laimės. O tasai vienašališkas tos laimės ieškojimas veda juos tiesiog į gobšumą, pavydumą, neapykantą, nesantaiką, susirėmimus, plėšimus, užmušimus, ir kas dar blogiau, į pasaulinius karus. Dangaus gi ilgesys ir pastangos jį pasiekti sudaro jau čia žemėj tam tikrą dangaus laimės nujautimą ir teikia tikros ramybės, kurios pasaulis suteikti neįstengia. Žmonės, kurie jaučias vienokiai pašaukti į amžinąją laimę, būna ir šiame gyvenime sau giminingi ir artimi. Taigi žodžiai kurs esi danguje ne be reikalo prikergti prie šauksmo „Tėve mūsų"; jie tiesiog kelte kelia mūsų dvasią dangun.

Pirmas prašymas.

Teesie šventas Tavo Vardas.

Senovės žydams Dievo vardas reiškė ne tiek Dievo pavadinimą, kiek pačią slaptingą Dievo prigimtį, tai yra visą Jo begalinę Išmintį, Galybę, Gailestingumą, Teisingumą, Šventumą ir kitas Jo neapsakomas savybes. Danguje visos tos Dievo savybės randa aukščiausios pagarbos. Meile liepsnojantieji Serafinai ten nuolat garbina Dievą šaukdami: „Šventas, Šventas, Śventas, Galybių Viešpats" (Iz. 6, 3; Apr. 4, 8). Žemėj, deja, to dažnai nebūna. Švenčiausis Dievo Vardas, Jo Prigimtis, Jo Apvaizda, būna neretai blogų žmonių niekinamos, biauriai keiksmais, blevyzgomis, išniekinimais įžeidžiamos. Mes, kaipo Dievo vaikai, turime dėti visas pastangas, kad Dievo vardo įžeidimų nebūtų, turime trokšti, kad Dievas, brangiausis mūsų Tėvas, visur ir visada būtų visų gerbiamas, kaipo visų daiktų pradžia ir tikslas, kaipo pasaulio Tvėrėjas ir Valdovas, kaipo žmonių Karalius ir Tėvas. Jei kiekvienam vaikui rūpi, kad jo tėvo vardas būtų su pagarba minimas, juo labiau mums turėtų rūpėti, kad mūsų dangiškojo Tėvo Vardas būtų visų šventu laikomas, su aukščiausia pagarba ištariamas. Gražų tokio Dievo vardo gerbimo pavyzdį yr palikęs garsusis anglų mokslininkas Niutonas. Kiek kartų tekdavo jam ištarti Dievo vardas, tiek kartų jis nusiimdavo nuo galvos savo kepuraitę. Deja, šiandien iš bedievybės, iš šlykščiausio Dievo niekinimo, yr susidarius lyg kokia velniška religija. Tas liūdnas apsireiškimas turi mus, Dievo vaikus, pažadint kas kart dar giliau dangiškojo mūsų Tėvo Vardą branginti, laikyti jį švenčiausiu dalyku

ir vartoti jį su didžiausia pagarba. Tą gi pagarbą geriausiai Jam parodysime, jei Dievo Vardą šventu laikysime 1) savo širdy, išpažindami, jog Dievas yra visokios gerybės ir šventybės šaltinis; 2) darbu, pavyzdingai gyvendami, ir savo pareigas eidami, suderėtą darbą sąžiningai dėl Dievo, o ne dėl žmonių akių atlikdami, įvesdami savo namuose dorus papročius, pav., šventų giesmių giedojimą, dvasiškų knygų skaitymą, ypač ilgais rudens ir žiemos vakarais; 3) žodžiu, reikšdami ir patys Dievo meilę ir mokydami kitus Dievą mylėti.

Drauge niekad neužmirškime, jog šventu laikytinas ne mūsų, ne mūsų tautos, ne mūsų partijos, bet už vis Tavo Vardas, Viešpatie. Šitą tiesą buvo jau gerai supratęs karalius Dovydas, kaip tai matyt iš jo maldingo šauksmo: „Ne mums, Viešpatie, ne mums, bet Tavo Vardui duok garbę“ (Ps. 113. 1).

Imkim ir mes iš čia pavyzdį ir neleisdami sau nė mažiausia nuodėme žeisti Dievo Vardo, garbinkim Jį dažnai, kartodami aną serafinų šauksmą: Šventas, Šventas, Šventas, Galybių Viešpats. Pilnas yra dangus ir žemė Jo garbės.

Antras prašymas.

Teateinie Tavo karalystė!

Po teisybei Dievas vienas tik teturėtų būti aukščiausias Karalius tiek kiekvieno atskiro žmogaus, tiek kiekvienos tautos ir visos žmonijos. Taip ir būtų buvę, jei žmogus nebūtų nupuolęs. Nupuldamas, jis suardė tą gražų Dievo planą. Dėliai to žmonija dabar yra suskilus į dvi dali: viena stovi už Dievą, kita — prieš Jį; viena pripažįsta Pijaus XI paskelbtąjį Kristų Karalių savo Valdovu, kita Jį atmeta ir niekina. Pirmoji sudaro Kristaus Karalystę, antroji — Antikristo karalystę. Tuo būdu, Kristaus Karalystė, kad ir yra žemėj įsikūrus, bet toli gražu nėra dar visos žemės užvaldžius. Taigi kalbėdami žodžius: teateinie Tavo Karalystė, mes prašom Dievo, kad įsteigtoji žemėj Kristaus Karalystė — Katalikų Bažnyčia nesilpnėtų, bet nuolat stiprėtų, augtų, dorybėmis ir mokslu ir, besiplėsdama, apimtų galop visą žemės skritulį, ir pritrauktų savęsp ne tik visas pagoniškas tautas, bet ir visus jos šiandienius priešus, visus bedievius, klaidatikius, idant tuo būdu išsipildytų Kristaus pranašavimas: „Ir... bus viena avidė ir vienas ganytojas“ (Jon. 10, 16).

Bet prašyti, kad ateitų Dievo karalystė, neužtenka. Dievas žemėj paprastai veikia per žmones. Taigi turim visada atsiminti, kad tą Dievo karalystės atėjimą galime ir privalome pagreitinti savo pasišventimu, prisidėjimu, uolumu, darbu. Čia reikia laikytis obalsio melskis ir dirbk, eik per gyvenimą, kaip Kristus gerą darydamas, Kristaus mokslą skleisdamas, Jam kelią rengdamas.

Prašydami atėjimo Dievo karalystės žemėn, mes tuomi pat turim daryti pastangų, kad Dievas valdytų žemėj viską, kad Jo dieviški įstatymai viešpatautų mūsų viešame visuomenės ir valstybės gyvenime. Mes neturim teisės nustatinėti Dievo valdymui ribų bei sričių. Visos žmonių gyvenimo ir veikimo sritys, visos tautos ir rasės, visos respublikos ir imperijos yra Jo valdžioje, Jojo ranka vedamos ir globiamos. Jis leidžia valstybėms ir sukilti prieš save, nes turi galybės jas nubausti. Jis leidžia kai kurioms jų žlugti, nes turi galybės jas, laikui atėjus, stebuklingai iš numirusių prikelti, kaip tai yr padaręs, pav., su mūsų Lietuva. Jo valdymo dėsnis: palaima tautoms Jo valdžiai gera valia pasiduodančioms, ir žuvimas tautoms Jo pripažinti savo Valdovu nenorinčioms ir Dievo karalystę žemėj palaikyti atsisakančioms.

Be šios platesnės Dievo karalystės yra dar ir kita siauresnė, apibrėžta Kristaus žodžiais: Dievo karalystė yra jumyse (Luk. 17, 21), t. y. mūsų dvasioj, mūsų širdy. Deja, dėl daugybės įsirioglinusių stabukų, Dievui ten dažnai vietos nebėra. Taigi tardami: teateinie Tavo Karalystė, turime žadinti savy rimto pasiryžimo vyti lauk iš savo širdies visus netikrus dievukus — kūno pageidimus, tuštybės monus ir dvasios išdidumą — užleisti joj vietą vienam tik Kristui, kaip visų „karalių Karaliui ir viešpačių Viešpačiui“. Ten tepasistato Jisai sau sostą ir pats vienas amžinai teviešpatauja.

Šio gyvenimo aplinkybės kartais nevieną iškelia į mokslo, meno, partijos bei tautos karaliukus. Daugeliui jų galva nuo to apsvaigsta, atsiranda noro nejuokais karaliauti — skelbti savo mokslą, diktuoti minioms savo valią. Tai baisi ir pavojinga pagunda. Vienatinis būdas jai nepasiduoti, išlaikyti savo moralę nepriklausomybę — tai kartoti amžinos tiesos žodžiai: Teateinie ne mano, bet Tavo Karalystė, Viešptie!

Trečias prašymas.

Teesie Tavo valia, kaip danguje, taip ir ant žemės.

Tardami tuos žodžius reiškiame karšto pageidavimo, kad Dievo valia visų ir visur šventai būtų pildoma. Dangui, tiesa, tobuliausiai ją pildo angelai ir šventieji ir tame randa sau tikrąją laimę. Ir žemėj žmonija yra juo laimingesnė, juo ji labiau žiūri Dievo valios. Dėliai to vokiečių ekonomistas von Namen yra teisingai pasakęs: „Žemė virstų dangum, jei tik krikščionystės dėsniai gautų pasauly pilną valdžią". Tos laimės žmonėms troško ir Kristus, nes pats duodamas pavyzdį yr taręs: „M a n o v a l g i s (t. y. troškimas, gyvenimas) y r a d a r y t i v a l i ą t o, k u r s m a n e s i u n t ė (Jon. 4, 34). Jis ir mirti eidamas pildė ne savo, bet Tėvo dangiškojo valią. Tuo Kristus yr davęs mums pavyzdį, kad ir mes pildytumėm Dievo valią, o ne savo užgaidus. Tuo būdu meldimas: t e e s i e T a v o v a l i a, k a i p d a n g u j t a i p i r a n t ž e m ė s yra nuolankumo, pasidavimo, paklusnumo malda. Yra tai lyg pakartojimas Marijos žodžių: „T e e s i e m a n p a g a l T a v o ž o d į". Pasaulis tos maldos nenori pripažinti. Jis nor eiti savais, Dievo valiai priešingais, keliais. Paklusnume Dievui jis mato kaž kokį savęs pažeminimą, pavergimą ir todėl pasipūtęs šaukia su Faraonu: „Kas tai yra Viešpats, kurs galėtų man įsakinėti"? Tuo tarpu, jei mes Dievo vaikai, tai klausyti to savo Tėvo nėra joks pažeminimas, joks pavergimas.

Viduramžiais obalsis: „To Dievas nori" yr pastūmėjęs visą Europą į kryžiaus karus Kristaus grabui iš po turkų atvaduoti. Šiandieną, deja, jis neberanda atgarsio Europos gyvenime. Šių dienų pasaulis ne tik nebemano Dievo valią pildyti, bet dar stoja į kovą su krikščionyste ir jos viešpatavimu žmonėse. Iš čia kyla mums pareiga — su didesne drąsa stoti prieš šį išdidusį pasaulį ir savo tobuliausiu paklusnumu Dievo valiai duoti ir kitiems giliausio pasidavimo Dievui pavyzdį. Nes kur neviešpatauja D i e v o v a l d ž i a, ten tuojau jos vietoj įsigali v e l n i o v a l d ž i a. Kur Dievas viešpatauja, ten kyla gerovė, pažanga, kultūra; kur įsigali bedievystė, ten tuojau randas skurdas, badas, atsilikimas, anarchija ir pražūtis. Dėliai to ir Viešpaties maldoje trys pirmieji prašymai, kaip matėm, liečia Dievo garbę, o žmonių reikalai pastatyti antroj vietoj, būtent išreikšti trijuose pastaruose prašymuose. Žmonės paprastai pirmoj vietoj stato savąjį „aš", o Dievą antroj, bet tai yra didžiausia klaida.

Ketvirtas prašymas.

Kasdienės mūsų duonos duok mums šiandien.

Pirmasis mūsų žemiškas reikalas — tai pramitimo, duonos reikalas. Neturčiai prašo tos duonos iš mūsų, mes, amžini elgetos, turim kasdien jos prašyti iš Dievo. Visokios mūsų pastangos pasigaminti maisto dalykų, visoks žemės dirbimas, sėjimas, sodinimas, laistymas nueis niekais, jei Dievas neduos derliaus. Bet iš kitos šalies, tenemano nieks, kad užtenka duonos vien prašyti, o dirbti nereikia. Tai būtų aiški klaida, nes šv. Povilo pasakymu, „jei kas nenori dirbti, tegul ir nevalgo (2 Tes. 3, 10; Luk. 11, 9). Taigi reikalingas ir darbas, bet jis vienas be maldos būva dažnai nevaisingas. Kaip kitur, taip ir čia reikia jungti darbą su malda. „Prašykite, ir bus jums duota". Bet prašyti turime Dievą ne pyragų, ne saldainių, ne kitokių skanumynų, tik vien kasdienės duonos, nes ji yr pagrindinis ir svarbiausias mūsų maistas. Prašom tos duonos ne savaitei, ne mėnesiui, ne metams, bet tik šiai dienai, nes mums svarbiausia, kad mes nė vienos dienos nebadautumėm. Šis prašymas kasdienės duonos perspėja mus, kad per daug nesirūpintumėm rytojum, ir nepasiduotumėm turtų krovimo pagundai. Pasaulinis karas geriausiai yra parodęs, kaip sukrauti dideli turtai gali per trumpą laiką niekais nueiti. Prašom tatai tiek, kiek reikia mūsų kukliam pragyvenimui, imdami pavyzdį iš senovės išminčiaus, maldavusio Dievą: „Neduok man elgetystės ir turtų, tik suteik man, kas reikalinga pragyventi" (Pat. 30, 8). Tasai duonos prašymas primena dar mums, kad turime ir kitiems žmonėms to geisti ir prašyti, ko patys sau geidžiame ir reikalingu laikome. Taip suprasta ši malda ragina mus prie labdarybės, savitarpės pašalpos, prie rūpinimos, kad ir kiti nekentėtų vargo ir skurdo, kad turėtų tiek uždarbio, kad iš jo galėtų įmanomai pramisti. Dėliai to vokiečių mokslininkas G. Ruhlandas, ilgai galvodamas apie tai, kaip čia sutvarkius ekonomijos gyvenimą, kad nebebūtų žmonėse bado ir skurdo, išgirdęs sykį vaikus besimeldžiant: kasdienės mūsų duonos duok mums šiandien, surado tuose žodžiuose galutiną išsprendimą rūpimojo jam klausimo ir parašė įdomų veikalą: Die Wirtschaftspoltik des Vater unser. Berlin 1895.

Šventieji Tėvai gyvenę anais laikais, kai dar krikščionys eidavo prie kasdienės Komunijos, aiškindami tą prašymą, nesykį

reiškė nuomonės, kad mūsų kasdienės duonos vardu reikia suprasti ne vien kūniška duona, bet ir dvasiškoji, t. y. švenčiausioji Komunija. Palaikydama mumyse dvasiškąjį gyvenimą, Komunija turi mums daug didesnės svarbos negu paprastoji duona. Toji dvasiškoji duona yra taipgi visiems teikiama, be skirtumo luomų, tautų, lyties, kultūros. Bet drauge čia tenka pastebėti, kad tos tautos ir žmonių klasės, kurios niekina dvasiškąją duoną, lieka nevertos ir kūniškos duonos ir jos ilgainiu tikrai nustoja.

Pagaliau, eidami prie savo ar Dievo stalo, atsiminkim, kad mes esam Dievo vaikai ir todėl imdami iš savo dangiškojo Tėvo abiejų rūšių duoną, nesigailėkim jos ir kitiems. Alkanus sušelpkim duonos kąsniu, nutolusius nuo Dievo stalo pažadinkim meilės žodžiu — grįžti prie šv. Komunijos.

Penktas prašymas.

Ir atleisk mums mūsų kaltes, kaip ir mes atleidžiame savo kaltininkams.

Krikščioniškoji visuomenė turi būti meilės, linksmybės ir ramybės visuomenė. Nieks jos taip neardo, kaip noras atkeršyti už pirtirtas skriaudas. Deja, kiekvienas Žmogus yra linkęs pats sau atsiskaityti su priešu. Bet tai priešinas Kristaus dvasiai. Dėliai to Kristus primygtinai skelbia, kad ir mes ne angelai, turim savo kalčių, kurių Dievas mums neatleis, jei mes neatleisim kitiems. Dievas yr gailestingas, bet tik tiems, kurie yr gailestingi kitiems. Taigi šitas penktasis prašymas yra drauge viešas mūsų prisipažinimas prie savo kalčių. — Nieks nėra be jų. „Jei sakytumėm, kad neturim nuodėmės, patys save suvadžiotumėm“ (I Jon. 1, 8). Taigi būdami patys nusikaltę Dievui, neturim būti per daug kieti kitiems. Save galim smerkti kuoaštriausiai, sau turėti nenulenkiamo teisėjo širdį, kitiems gi turėkim širdį motinos, lengvai dovanojančią, atleidžiančią, atsimindami, kad ir tie kiti yra tokie pat Dievo vaikai, kaip ir mes. Nesam gavę iš Dievo teisės kaltinti, teisti ir bausti kitus, bet iš Kristaus ir pirmojo kankinio šv. Stepono esam gavę gražiausį pavyzdį atleidimo kalčių net savo žudytojams, budeliams. Teisė bausti vienam Dievui tepriklauso, taigi ir palikim ją Jam. Jis nubaus mūsų kaltininkus gal skaudžiau, negu mes norėtumėm.

Patys gi nei bauskim jų, nei teiskim. Pastatyti jų vietoj, mes gal dar sunkiau būtumėm nusidėję. Jei šios pažiūros būtų įsigalėję mūsų kaime, spaudoj, partijų santykiuose, o, kiek tai neteisingų bylų būtų išvengta, kiek piktumo, rietenų, šmeižtų būtų pašalinta!...

Tas pat pasakyta ir apie savitarpius tautų santykius. Šis prašymas nedraudžia joms ieškoti teisybės, kreiptis Tautų Sąjungon, ar Hagos Tribunolan, neverčia išsižadėti savo političkų teisių, bet draudžia tautos skriaudėjos neapkęsti. Išsižadėdami tos neapykantos, mes pavedam savo bylą Dievui, visų tautų Valdovui. Skriaudai atitaisyti Dievas turi tūkstančius priemonių. Žmonėms dažnai noris, kad tas atitaisymas greičiau įvyktų. Bet nors Dievas ir nesiskubina, tačiau su savo pagalba niekados neateina per vėlai. Be to reikia neužmiršti ir tai, kad tautos nugalėtojos nevisada būna laimingesnės už nugalėtąsias. Tai matom ir šiandien. Taigi ir sunkiausioj padėty būdami neturėtumėm nusiminti, bet su Tobiju šaukti: „Didis esi, Viešpatie, per amžius ir Tavo karalystė visiems amžiams. Nes Tu plaki ir išgelbi, nuvedi į požemes ir atgal atvedi ir nėra, kas ištrūktų iš Tavo rankos“ (Tob. 13, 1—2). Tik reikia turėti drąsos tai tiesai atvirai skelbti pavergėjų akivaizdoje.

Šeštas prašymas.

Ir nevesk mus į pagundą.

„Nė vienas gundomas tegul nesako, kad jis Dievo gundomas“, nes Dievas... nė vieno negundo (Jok. 1. 13). Taigi kalbėdami žodžius, ir nevesk mus į pagundą, mes prašom ne to, kad visai nebūtumėm gundomi, (nes yra ir mums naudingų pagundų), bet to, kad Dievas suteiktų mums tvirtybės pagundas nugalėti ir nuo Dievo niekad neatsitraukti. Taigi šis prašymas perspėja mus, kad visada būtumėm pasirengę vengti ir atmesti nupuolimo pavojų, kurį mums rengia pagundos bei gundytojai. Šių tarpe yra vienas, turįs tūkstantį metų praktikos, kurs kiekvieną žmogų stengias suvilioti, jam laimės beieškant, ir pastūmėti į pražūtingus šunkelius. Tai Tamsybės Dvasia, vadinama šio pasaulio kunigaikščiu, turinčiu milionus pavaldinių. Tas „juodasis kunigaikštis“ visur sukas, kaip liūtas, ieškodamas, ką prarytų (Petr. 4, 8); jis skverbias į politi-

kos, visuomenės ir šeimų gyvenimą ir stengias visokeriopai jį gadinti. Jis įkalba motinoms vengti motinystės, net žudyti savo negimusius vaikus. Jis stumia pražūtin valstybes, kurstydamas jose anarchiją, bolševizmą, nuosavybės negerbimą. Jis mulkina tautas, skleisdamas jose bedievybę, religijos neapkentimą, bažnyčios persekiojimą. Šių dienų pasaulis nebetiki į velnią, tvirtina, jo nesą, ir per tai dar lengviau pasiduoda jo gundymams. Tatai ir nenuostabu, jog jis eina nūn per minių minias siūlydamas: „Duosiu jums visus pasaulio turtus ir valdžią, jei tik puolę man nusilenksite" (Mat. 4, 9). Ir jo klauso seni, klauso ir jauni. Šiems pastariems jis turi atskirą obalsį: „jaunimas turi visokio meilumo paragauti, niekuomet savęs nevaržyti, jokios tvarkos ir disciplinos nesilaikyti" Ir tuo nemaža moksleivijos ir studentijos patraukia į nuodėmes, juoba, kad maža kas tetur drąsos jaunimui tyrą krikščionišką tiesą priminti.

Taigi gundomi būdėkim, nusižeminkim, išpažinkim Dievui savo silpnybę ir kreipkimės į Kristų. Jis yr davęs mums pavyzdį, parodydamas, kaip reikia kovoti su gundytoju, jis suteiks mums ir pagalbos, kad kovoje su pagundomis nebūtumėm nugalėti. Neužmirškim taipgi šauktis Marijos ir mūsų Angelo Sargo.

Bet gelbėk mus nuo pikta.

Daug yra pikto rūšių: neturtas, nelaimės, ligos, mirtis... Bet jų didžiausia — tai nuodėmė, nes per ją visos kitos blogybės žemėj yr atsiradę. Nuodėmė žmonijos nelaimei yr sukėlus žmonėse aistras ir ydas. Pasaulis, deja, to nemato ir nenori pripažinti, o ypač gimtosios nuodėmės. Mat, jei Dievo nėra, tai nėra nei Dievo įsakymų, nei jų peržengimo. Taigi pastarasis Viešpaties maldos prašymas perspėja mus, kad saugotumėms didžiausios piktybės — nuodėmės ir progų vedančių į ją. Jis nedraudžia mums prašyti, kad Dievas išgelbėtų mus nuo bado, maro, ugnies, karo, visokių ligų ir mirties, bet drauge nurodo, kad visų baisiausia blogybė yra Dievo įžeidimas — nuodėmė. Ji dėl to yra visųbaisiausia, nes atskiria mus nuo visų didžiausios gėrybės — dangaus ir ten beviešpataujančio mieliausio mūsų Tėvo. Taigi prašydami išgelbėjimo nuo pikto, mes tuomi pat siekiame viso gero, kuris yr ne kas kita, tik vienas Dievas. Tuo būdu paskutinis Viešpaties maldos prašymas jungias su pirmuoju jos šauksmu: Tėve mūsų, kurs esi danguje.

Užbaiga.

Amen.

Baigiasi Viešpaties malda hebraišku žodžiu Amen. Jis reiškia: teesie taip, teišsipildo visa, ko mes esam iš Dievo prašę. Pridurdami tą žodį Amen prie Viešpaties maldos, mes išpažįstam savo tikėjimą, jog gauti ko prašom, patys negalim, jog mūsų prašymų išpildymas pareina ne iš mūsų nuopelnų, bet iš Davėjo viso gero, mūsų Dangiškojo Tėvo. Tuo būdu žodžio Amen prasmė yra beveik ta pati, kaip anų žodžių, kuriais Bažnyčia savo maldas paprastai užbaigia: Per Kristų mūsų Viešpatį. Nes kaip ji šiuos žodžius tardama išpažįsta, jog visos gerybės, kurių čia žemėj susilaukiam, yra gaunamos per Kristaus nuopelnus, taip ir mes baigdami Viešpaties maldą žodžiu Amen reiškiam, jog visa, ko toje maldoje esam prašę, tegalim gauti vien iš mūsų Dangiškojo Tėvo malonės. Tuo būdu Amen yra lygus prašymui: Tėve, duok visa, ko čia Tavo pamokyti prašėme.

Angelo pasveikinimas.

(„Sveika Marija").

Sveika Marija, malonės pilnoji! Viešpats su Tavimi. Tu pagirta tarp moterų ir pagirtas Tavo įščios Vaisius — Jėzus. Šventoji Marija, Dievo Motina, melsk už mus nusidėjėlius dabar ir mūsų mirties valandoje. Amen.

Po Tėvo dangiškojo kreipiamės į Dievo Sūnaus Motiną-Mariją. Pasiekus tos aukštos garbės, Ji yra galingiausia ir mieliausia mūsų užtarėja pas Dievą. Jos maloniausias Sūnus Jėzus Kristus yr nusistatęs per Ją dalinti žmonėms savo malones. Tuo būdu nuo Jos pareina ir pats mūsų išganymas.

Atsižvelgdama į tai Katalikų Bažnyčia yr sustačius gražiausiąją maldą į Mariją ir ragina savo vaikus kalbėti ją tuojau po „Tėve mūsų". Toji malda vadinas „Angelo pasveikinimas", nes ji prasideda žodžiais, kuriuos angelas yr taręs Marijai, pranešdamas, jog Dievas ją išrinko, idant Dievo Sūnus, priėmęs Jos kūne žmogystę, iš Jos užgimtų. Po tų angelo žodžių eina toliau toj maldoj Elzbietos sveikinimas, Marijai pas ją apsilankius. Baigias ši malda keliais Bažnyčios pridėtais žodžiais.

Žinodami tai, turim kalbėti tąją maldą kuomaldingiausiai, stengdamiesi giliau suprasti jos kiekvieną žodį.

Angelo žodžiai.

Sveika.

To žodžio prasmė yra dvejopa: jis vartojamas ir artimybei ir pagarbai reikšti. Nepažįstamiems ir tolimiems mes niekuomet nesakome: sveikas, sveika. Taigi tardami Marijai Sveika, mes tuomi išreiškiame savo džiaugsmą, kad Ji, turėdama žmogišką prigimtį, kaip ir mes, yra mums ne svetima, bet artimiausia, nes yra mūsų visų dvasiškoji Motina. Kaipo Jos vaikai, mes ir galim tarti Jai su meile: Sveika.

Drauge tuo žodžiu mes reiškiam ir savo pagarbą Marijai, išpažindami Ją esant Švenčiausią ir galingiausią iš visų sutvėrimų, o taipgi ir savo linkėjimą Jai, nes žodis sveika reiškia tą pat, ką ir: linksminkis, būk laiminga, turėk laimę, kuriai jokia sutvėrimų laimė negali prilygti.

Marija.

Tą žodį yr pridėjus Bažnyčia, nes angelas garbingiausio Marijos vardo nebuvo ištaręs. Daryti tai jam nebuvo nė reikalo, nes jis stovėjo Marijos akivaizdoje. Mums tas vardas reikia tarti dėl to, kad geriau atsimintumėm į ką kreipiamės ir išmoktumėm labiau gerbti Marijos kilnumą. Nes žodis Marija hebraiškai reiškia Valdovė, Švietėja. Ir iš tikrųjų Ji yra galingiausia Valdovė, nes Dievas padarė Ją dangaus ir žemės Karaliene; Ji yra ir tikriausia Švietėja, nes yr davus mums Išganytoją, teisybės saulę ir pasaulio šviesą.

Kaip tas Marijos vardas yra brangintinas, parodė mums Bažnyčia, įsteigdama jo pagarbai atskirą Marijos Vardo šventę (rugsėjo 12 d.). Imdami iš čia pavyzdį, gerbkim ir mes tą Marijos vardą, šaukimės jo savo varguose ir pagundose, o ypač mirties valandoje, nes tas Marijos vardas, šv. Bernardo pasakymu, „yra gyvybės ženklas, džiaugsmo ir malonių šaltinis“.

Malonės pilnoji.

Daug malonių Dievas buvo davęs Abraomui, Mozei, šv. Jonui Krikštytojui ir kitiems šventiems žmonėms, bet kiek Marija,

kaipo Dievo Motina, yra aukštesnė už visus juos, tiek ir Marijos malonė buvo pilnesnė, negu jų. Kad tai geriau suprastumėm, atsiminkim, ką Dievo malonė žmogui padaro? Pirmiausia ji naikina nuodėmes, teršiančias, lyg kokios dėmės, mūsų sielos skaistumą. Antra ji puošia mūsų sielą dorybėmis ir ypatingomis dvasiškomis dovanomis. Trečia ji suteikia pagalbos, kad galėtumėm atlikti gerus darbus ir jais įsigyti nuopelnų pas Dievą.

Marija buvo malonės pilnoji pirmuoju atžvilgiu, nes Jos nebuvo sutepus netik mirtinoji nei kasdienė nuodėmė, bet nebuvo jos palietus net ir gimtoji nuodėmė. Marija buvo malonės pilnoji ir antruoju atžvilgiu, nes turėjo visas dorybes ir visas Šv. Dvasios dovanas aukščiausiame laipsny. Galop Ji buvo malonės pilnoji ir trečiuoju atžvilgiu, nes yr padarius taip malonų Dievui darbą, eidama Dievo motinybės pareigas ir įgijus per tai tiek nuopelnų, jog tapo verta kūnu ir siela būti iškelta aukščiau, negu angelai.

Tačiau Ji yra malonės pilnoji nevien sau, bet ir mums. Kas tat kokių Dievo malonių yra reikalingas, tekreipias į Mariją ir neapsivils.

Viešpats su Tavimi.

Žodis Viešpats reiškia čia Dievą, Trejybėje vieną. Paprastai Dievas yra su tuo, kas gyvena su Dievu ir Dievuje. Marija nuo pat savo atsiradimo pasauly yr gyvenus nuolat glaudžiai susijungus su Dievu, tatai ir Švenčiausioji Trejybė laikė Ją ypatingoj savo globoj. Buvo su Tavim, o Marija, Dievas Tėvas, kuris ir išrinko Tave Savo Sūnui už Motiną. Buvo su Tavim Dievas Sūnus, kuris ir išlaikė Tavo šventą mergystę. Buvo su Tavim ir Šventoji Dvasia, kuri pripildė Tavo kūną ir sielą nepaprastu šventumu.

Dar to negana — Dievo Sūnus, priėmęs iš Tavęs žmogystę, žaidė ant Tavo kelių, leido Tau Save glamonėti, bučiuoti; gyveno prie Tavęs 30 metų, buvo Tau paklusnus, kalbėjos su Tavimi, guodė Tave nuliūdime; Tavo prašomas padarė pirmutinį stebuklą Galiliejos Kanoj, ir mirdamas Tavęs neužmiršo, pavesdamas Tave mieliausiojo mokinio globai. Jis ir iš numirusių atsikėlęs Tave pirmutinę aplankė ir vėliau Tave su kūnu ir siela danguje prie Savęs patalpino. Visa tai trumpai suglausdamas angelas ir tarė Tau: Viešpats su Tavimi. Bus ir su mu-

mis Viešpats, jei tik savo gyvenime stengsimės panešėti Mariją, jei persiimsim Jos dvasia ir rūpinsimės įgyti Jos ypatingai brangintų dorybių — maldingumo, skaistumo, nuolankumo, kuklumo, nepaisymo pasaulio monų, jo iškreiptų nuomonių, kvailų madų ir kitokių tuštybių.

Elzbietos žodžiai.

Tu pagirta tarp moterų.

Marijai aplankius Elzbietą, ši Dievo įkvėpta tarė kreipdamasi į savo brangiausiąją viešnią: Tu pagirta tarp moterų. Kai giria ką pasaulis, tuo nelabai galima patikėti, nes jo pagyrimai dažnai būna neteisingi ir kvaili. Vienatinis teisingas pagyrimas tai Dievo. Ką Dievas pagiria, tas neabejotinai pagyrimo vertas. Tokio pagyrimo yr susilaukus Marija pirma iš Dievo įkvėptos Elzbietos Taigi Elzbietos žodžiai: Tu pagirta tarp moterų reiškia: Tu tik už visas moteris, esi verčiausia pagyrimo, nes 1) jungdama savy nekaltą mergystę su vaisinga motinyste, Tu esi aukščiausias pasaulio stebuklas; 2) pagimdydama Išganytoją esi atnešus žmonijai išganymą; 3) dalindama mums Dievo malones, esi didžiausia mūsų Geradarė; 4) būdama visų dorų krikščionių, dvasiškų Kristaus brolių Motina, Tu turi tiek vaikų, kiek jokia kita motina nėr turėjus ir neturės. Atsižvelgdamas į visa tai, pasaulis ir reiškia Tau, o Marija, didžiausio pagyrimo kiek tiktai gali ir kiek išmano. Architektai stato Tavo garbei gražiausias bažnyčias, dailininkai aukoja Tau puikiausiuosius paveikslus ir stovylas, dainiai garbina Tave kilniausios poezijos kūriniais, kompozitoriai renka Tavo pagarbai dailiausias melodijas; šiaip jau katalikai gieda Tau šventas giesmes ir litanijas. Taigi Tu esi giriama ir garbinama nevien Jeruzolimoj ir Romoj, ne vien Lurde ir Čenstakave, bet ir mūsų Vilniuj Aušros vartuose ir mūsų kukliame Šilave ir kiekvienoj menkiausioj parapijos bažnyčioj. Nėra katalikiškos tautos, kuri Tavęs negarbintų. Tą būsimąją Tavo garbę Dievas Tau iš anksto buvo apreiškęs, kaip tai matyt iš Tavo pačios žodžių: „Štai nuo dabar visos kartos vadins mane palaiminta“ (Luk. 1. 48). Juose buvo tikra pranašystė, kuri ir pildos po šiai dienai.

Ir pagirtas Tavo įsčios Vaisius.

Tais žodžiais nurodoma, kad pažymėtoji Marijos garbė yra jai suteikta dėl turėjusiojo iš Jos gimti Sūnaus, pasaulio Išga-

nytojo. Jis vienas yra pagyrimo verčiausis, nes Jis vienas yra visokios gerybės šaltinis ir davėjas.

Pavadintas Jis čia Marijos „įsčios vaisius“, nes yr ėmęs sau žmogystę ne iš nieko, tik iš Marijos ir gimęs iš Jos palikdamas neliestą Jos mergystę, nelyginant kaip vaisius užsimezga ir noksta nedarydamas žalos medžiui.

Jėzus.

Kai Marija lankės pas Elzbietą, Jėzus dar nebuvo gimęs. Taigi Elzbieta ir nėra tarus to saldžiausiojo vardo. Jis angelo pasveikiniman tapo pridėtas Bažnyčios.

Hebraiškai žodis Jėzus reiškia Išganytojas. Tuo būdu jau pačiame Jėzaus varde buvo pažymėta būsimas Dievo Jam skirtas pašaukimas nešti žmonijai išganymą, būti jos Išganytoju. Dėliai to Jėzaus vardas teisingai yra Bažnyčios laikomas švenčiausiu; Jam pagerbti Bažnyčia yra įsteigus atskirą Jėzaus vardo šventę (sekmadieny tarp Naujų Metų ir Trijų Karalių). Mišiose, kiek kartų minimas Jėzaus Vardas, tiek kartų kunigas jo pagarbai palenkia galvą. Patartina ir šiaip jau katalikams pratintis panašiu būdu gerbti Jėzaus Vardą.

Bažnyčios žodžiai.

Šventoji Marija.

Šventu vadinam daiktą Dievui pašvęstą arba žmogų gera valia Dievui atsidavusį ir ištikimai Jam tarnaujantį. Ir vienu ir antru atžvilgiu Marijai šventosios vardas pilnai pritinka, nes Ji savo didžiausia garbe laikė būti Dievo tarnaite.

Dievo Motina.

Šis Marijos pavadinimas yr atsiradęs V-me amžiuje, greičiause 431 metais per visuotinąjį vyskupų Susirinkimą Efezo mieste. Mat, tuomet klaidatikis Nestorijus buvo ėmęs skelbti klaidingą mokslą, kad Marija esanti pagimdžius Kristų žmogų, o ne Dievą ir todėl, girdi, Ji galima vadinti Kristaus Motina, bet nieku būdu Dievo Motina. Vyskupų susirinkimas, kuriame dalyvavo ir šv. Tėvo atstovai, tą mokslą pasmerkė, paskelbdamas, Marijos pavadinimą Dievo Motina esant teisėtą ir teisingą, nes iš Jos gimusis Sūnus Jėzus, yra tikras Dievas, tapęs žmogum. Išgirdę apie tai Efezo gyventojai neapsakomai nudžiugę, bučiavo vyskupų rankas ir vakare iš to džiaugsmo dailiai

apšvietė savo namus. Džiaukimės su Efeziečiais ir mes ir tą brangų Dievo Motinos vardą kartokim su didžiausia pagarba.

Melsk.

Išreiškę Marijai aukščiausį pagyrimą, pavadindami Ją Dievo Motina, mes primenam, jog Jai esant taip artimai Dievui, yra lengva padėti mums: tam užtenka Jai vieno tik pažvelgimo, vieno žodelio, vienos paprasčiausios maldelės. Kodėl? Gi todėl, kad mieliausios motinos prašymas geriausiam ir visagaliam Sūnui yra lygus paliepimui. Dėliai to Bažnyčios mokytojai, nušviesdami Marijos santykius su Jos Dieviškuoju Sūnumi, teisingai vadindavo Marijos užtarimą maldaujamąja visagalybe. Todėl žodis, melsk reiškia čia tą pat, ką: Teikis tik paprašyti Dievą — ir viskas per Tavo užtarimą bus duota.

Už mus.

Žodis už mus turi čia platesnę reikšmę: prašydami Mariją melstis už mus, mes maldaujam Jos užtarimo ne vien sau ir savo artimiems, bet ir visiems žmonėms, ypač krikščionims, nes visi yra Marijos pagalbos reikalingi ir visi Jai yra lygiai brangūs, kaip Jos Sūnaus dvasiški broliai.

Nusidėjėlius.

Kaip elgeta, norėdamas daugiau suminkštinti žmonių širdį, rodo savo didžiausias žaizdas bei kūno negales, taip ir mes rodom Marijai didžiausią mūsų dvasios žaizdą — nuodėmę, padariusią mus pagailėtinais nusidėjėliais. Nusidėjėliai, galima sakyti, užvis traukia Marijos širdį, kaip yr traukę ir Jėzaus gailestingumą. Jis tai aiškiai yr pareiškęs fariziejams tardamas: „Žmogaus Sūnus atėjo gelbėti, kas buvo pražuvę“ (Mat 18, 31). Fariziejai už tai Jį vadino net „nusidėjėlių draugu“. Taigi prisipažindami Marijai, esą nusidėjėliai, mes greičiausiai sugraudinsim Jos širdį. Jei Ji teisingai vadinama Gailestingumo Karalienė, tai mes nusidėjėliai esam pirmi ir artimiausi Jos pavaldiniai. Todėliai mes visados galim drąsiai kartoti Marijos giesmės žodžius:

Nieks neprapuolė, kas Tavęsp puolė.
Nors nusidėjo, rado Šelpėją.

Ir mes verksmingi ir nelaimingi.
Tavęs nūn šaukiamės.

Dabar.

Mūsų gyvenimas po teisybei tėra vienas, nuolat tolyn slenkąs akimirksnis. Kas buvo vakar, tai jau nebe mūsų, kas bus rytoj — taip pat dar ne mūsų. Mūsų tėra tik tai, kas yra dabar, šio vieno akimirksnio bėgyje. Tuo būdu žodis dabar primena mums mūsų gyvenimo trumpumą ir netikrumą ir draug mūsų svarbią pareigą sunaudoti kiekvieną dieną, kiekvieną valandą Dievo garbei ir savo išganymui.

Ir mūsų mirties valandoje.

Mirties valanda yra sunkiausi ir pavojingiausi; taigi žmogus čia yra reikalingas ypatingos Marijos pagalbos. Nes tai valandai atėjus, neramina mus mūsų nuodėmių pilnoji praeitis, slegia dabarties skausmai ir kentėjimai, baugina nežinomoji ateitis, kamuoja gundytojo kugždėsiai. Žmogui svarbu tą valandą nenusiminti, nugalėti visas pagundas, išsilaikyti šventam tikėjime ir glaudžiam susijungime su Dievu. Marija toj pastaroj mūsų kovoj gali mums daug padėti, sustiprinti mus, paguosti, sužadinti mumyse tikrą gailėsį už nuodėmes, tobulą atsidavimą Dievo valiai ir išmelsti mums malonę taip numirti, kaip yr numiręs šv. Juozapas Marijos globiamas ir guodžiamas.

(Žodžio Amen reikšmės išaiškinimą žiūrėk aukščiau).

Rašant šis veikalėlis naudotasi šiais rašiniais:
I. Kramd. S. J. Vater unser. Stim. d. Zeit, 11 Heft. 1922.
Dr. S. Waitz. Modlitwa narodow. Pro Christo, N. 11. 1926.
Doz. G. Ruhland. Die Wirtschaftspolitik des Vaterunser Berlin. E. Hofmann. 1895.
M. Cuvelhier. S. J. Meditationes brevissimae Taurini. 1910.
V. Ermoni. Le Pater en images. Paris 1909.
M. J. Lagrange. L'Evangile selon saint Luc. Paris Leloffre, 1921.
Gaume. Zasady i całość wiary katolickiej. Kraków 1870, tom III.

*
*   *

Religijos paslaptys, sakramentai, malda — yra mūsų tikėjimo drauge ir tikros Kristaus Bažnyčios pagrindai.

Bet šalia vienos tikros Kristaus Bažnyčios esama daug kitų netikrumų. Iš kur jos atsirado? Gi iš žmonių siauraprotystės. Šios žalingumas nurodyta sekančiam straipsny.

Šalin siauraprotystė![1])

Daug šiandie kalbama ir ginčijamasi apie tai, dėlko pasauly tiek bloga, ir kokios yra to šiandienio nelabumo priežastys. Šių surasta labai daug, nes jų skaičiun įtraukta kone viskas: ir kapitalizmas, ir militarizmas, ir autokratų despotizmas, ir politiškos laisvės suvaržymas, ir asmens teisių susiaurinimas, ir minių tamsumas ir kitkas.

Kai kada socialės negerovės priežastim laikoma net ir t i k ė j i m a s, ypač katalikiškas, kursai tuo tikslu ir piešiama kuojuodžiausiai, kaip didžiausias kultūros priešas.

Suprantamas dalykas, pagal priežasčių d i a g n o z ę siūloma ir vaistai tam socialiam nelabumui pašalinti. Pašalinus tas priežastis, gyvenimas visame pasauly pasidarytų savaime tikrai laimingas.

Bet ar šis vienašališkas optimizmas yra protingas? Mes tuo labai abejojam, nes visos aukščiau nurodytos blogumo priežastys mums atrodo nei pačios vyriausios nei visųsvarbiausios. Jos tėra ne kas kita, tik paviršutiniai apsireiškimai vienos p a m a t i n ė s vidaus priežasties, iš kurios, lyg iš neišsemiamojo šaltinio ir plaukia visoks nelabumas tiek mūsų visuomenės, tiek tautos, tiek politikos ir net tikybos gyvenime.

Kasgi tai do priežasis, ir kur jos ieškoti?

Ji randas visur, nes ji glūdi ž m o n i ų p r o t o i r v a l i o s s i a u r u m e. Tas dvejopas proto ir valios siaurumas žmonėse ir yra didžiausias žmonijos priešas ir stipriausias krikščioniškos civilizacijos tramdytojas.

Ir iš tikrųjų — kogi žmonija ieško savo istoriškam gyvenime? Ji ieško dviejų vyriausių dalykų: t i e s o s i r l a b o, bet, deja, negali jų rasti, nes nurodytas dvejopas proto ir valios siaurumas naikino kur kas didesnę žmonijos kultūros darbo dalį.

Mat, pirmiausia žmonija neranda p i l n u t i n ė s religinės ir filosofiškos t i e s o s, nes žmonių proto siaurumas yr sukūręs aibes netikrų tikėjimų, siaurų filosofiškų sistemų, ir net nuo pa-

---

[1]) Sk. „Draugijos“ 1907 m. 9 n-rį. Užbaiga naujai pridėta.

čios Kristaus Bažnyčios atskėlęs keletą didelių priešingų jai skeveldrų.

Neranda žmonija nė pilnutinio labo, nes tas pat proto ir valios siaurumas visose imperijose, karalystėse, respublikose yr pridaręs aibes partijų, kuopų, grupių, savitarpy nesusiprantančių, neapsikenčiančių, šuniškai besiėdančių ir tuo neleidžiančių žmonijai žmoniškai gyventi.

Su valios siaurumu kovoja dar tikėjimas, auklėjimas, tautinės tradicijos, nors labai dažnai ši kova lieka be pasėkų.

Su proto siaurumu tinkama kova, kiek žinom, lig šiol dar visai nepradėta. Todėl ir nenuostabu, kad proto siaurumas tebeviešpatauja šiandien visame civilizuotame pasauly ir daro be galo daug žalos visur, kur tik pasirodo: tikėjime, filosofijoj, politikoj, moksle, visuomenės gyvenime ir tarptautiniuose santykiuose.

Žinant tai, kažin, ar nebūtų metas pradėti didžioji kova su proto siaurumu, kviečiant jon visus geros valios ir plačių pažiūrų žmones?..

Tuo tikslu aš ir dedu žemiau keletą kuklių pastabų.

Pirm viso ko visuomet reikia atminti, kad žmogaus proto didumas nėra identiškas su jo platumu. Nes didis protas nevisada esti platus protas. Anaiptol: net ir labai didelis protas gali būti labai siauras protas. Pavyzdžiu čia gali būti — Darvinas, Flamarionas, Tolstojus, Leninas. Kad jie turėjo gan didelio proto, to nieks negali neigti. Bet tas jų proto didumas buvo juose sujungtas su keisčiausiu jų proto siaurumu. To siaurumo dėka jie, pažinę vieną tik tiesos dalelę, visai jąja tenkinos, ją vieną temylėjo, ją vieną teskelbė ir, jos vienos pasigavę, visa kita stengės jąja išaiškinti. Todėl Darvinui visa tiesa atrodė beglūdinti vien evoliucinistiškame transformizme, Flamarionui — vien astronomijoj; Tolstojui — jo savotiškai suprastoj Evengelijoj, Leninui elementariausiame materializme.

Iš čia aiškėja, kad anie garsūs vyrai yra buvę netikri mintytojai, bet tik pusmintytojai, o kai kuriuose savo protavimuose, net tiesiog pusgalviai.

Dėlko?

Gi dėl to, kad tikri plačių pažiūrų mintytojai visai kitaip elgiasi. Jie tyrinėja ne vieną kokią tiesos dalelę, bet trokšta viską suprasti ir išaiškinti; tam tikslui jie nė vieno

fakto neištyrę neatmeta. Tikri mintytojai ieško pilnutinės visų svarbiausių mokslų sintezės, kuri matematiškai galima išreikšti šia formula:

(1) X= R+F+S

Čia R reiškia religijos problemas, F—filosofijos, S—mokslo, imto plačiausia to žodžio prasme, o X — visožvalga, paremta plačiausia religijos, filosofijos ir pozityvaus mokslo sinteze.

Tikri mintytojai tą visožvalgos (1) problemą ir stengias išspręsti visoje jos pilnumoje, rūpestingai ir karštai tyrinėdami R, F, ir S vertybes, svarstydami esamus ir galimus tarp jų santykius ir ieškodami jų plačios pilnutinės sintezės. Taip yr darę senovėj Aristotelis, viduramžiais Tomas Akvinietis, naujais laikais Hoene-Wronskis ir Vlad. Solovjovas.

Mintytojai siauromis pažiūromis naudojas visai kitu metodu: užuot atskirai ištyrę R, F, S vertes ir paskui jas moksliškai susintezinę, jie bevelija (1) problemos sprendimo darbą sau palengvinti panaikindami bei suvesdami į nulį jau tai visus tris (1) formulos narius, jau tai du iš jų, jau vieną kurį.

Suprantamas dalykas (1) problemos išsprendimas daros tuo būdu labai lengvas ir filosofiškų sistemų kūrimas virsta panašus į vaikų žaismą. Nes prie R=O, F=O, S=O iš (1) formulos gaunama

(2) X=O.... (nihilizmas, skepticizmas, agnosticizmas...); prie F=O ir S=O:

(3) X=R.... (misticizmas, panteizmas, tradicionalizmas...); prie R=O ir S=O:

(4) X=F... (racionalizmas, idealizmas, kriticizmas...); prie R=O ir F=O:

(5) X=S... (monizmas, materializmas, scientizmas...)

Visam tų vienašališkų sistemų beprotiškumui eikštėn išėjus, gema kitos kombinuotų sistemų rūšys, būtent prie S=O:

(6) X=R+F... (teosofija, spiritizmas, tolstoizmas); prie F=O;

(7) X=R+S... (okultizmas, gnosticizmas, kabala...); prie R=O:

(8) X=F+S... (pozityvizmas, socializmas, komunizmas...).

Šios pastarosios sistemos (6), (7), (8), kad ir apima bent kiek platesnę tyrinėjimo sritį, tačiau rimtai galvojančio žmogaus patenkinti negali, nes pateikia jo protui tiesą savotiškai iškraipytą, suplokštintą, sakyčiau dvimatę; tuo tarpu pilnutinė, absoliuti tiesa, galima pasakyti, yra — trimatė: mistiškai reli-

ginė, racionaliai—filosofiška ir pozityviai—moksliška, taigi turinti savy įspaustą dieviškos Trejybės žymę.

Todėliai sukraipytų ir suplokštintų sistemų autoriai panėši į žmones, netekusius to ar kito kūno jutimo, t. y. į aklus, kurčius bei nebylius. Aklas gali gerai girdėti, bet nieko nemato; kurčias gali gerai matyti, bet nieko negirdi; nebylys gali gerai matyti ir girdėti, bet neįstengia ką-nors pasakyti.

Visai taip pat būna ir su siaurapročiais mintytojais. Štai vienas jų yra didis gamtos tyrėjas, bet kadangi jis nėr pamatęs Dievo per teleskopą, nei žmogaus sielos per mikroskopą, tatai jis abi tiedvi būtybi ir laiko „mitais“ ir drąsiai iš visožvalgos (1) problemos braukia tikėjimą rašydamas R=O.

Kitas nepatenkintas siauručiu Büchnerio monizmu, siūlo savąjį „psichomonizmą“, išvestą iš šių pastabų: „Imu rankon akmenį. Ką aš žinau apie jį? Jis yra sunkus — štai jutimas, jis yra šaltas — štai kitas jutimas; jis yra kietas—štai vėl jutimas; jis turi išvaizdą—štai jutimų kompleksas; jis juda ir krinta žemėn—štai kitas jutimų kompleksas. Todėl apie akmenį aš nieko kita nežinau, kaip tik savo jutimus“. Iš čia ir gaunama išvada: „Aplamai teegzistuoja vien turtingas psichikos turinys“ (Max Verworn) ir t. t.

Anglas G. A. Abbot'as savo „Plokščiojoj šalyje“ labai sąmoningai aprašo ginčus tarp „linijinių“ ir „plokščiųjų“ būtybių. Pirmosios, gyvuojančios vienamatėje erdvėje ir tegalinčios judėti tiktai pirmyn ir atgal tiesiojoj linijoj, niekaip negalėjo suprasti kvadrato pasakojimų apie dvimatę erdvę. Kvadrato šneka apie tai, kad esą galima judėti ne tik pirmyn ir atgal, bet dar ir dešinėn ir kairėn, vargšams „linijiečiams“ atrodė „kvaila svajone“ ir visai negalimu daiktu. Žinoma, kvadratas juokės iš tų abejonių. Bet savo žaru — tas pat gudrusis kvadratas, kaipo plokšti būtybė, tegyvuojanti vien dvimatėj erdvėje, niekaip negalėjo suprasti judėjimo, aukštyn ir žemyn, net ypatybių kūbo, turinčio tris matavimus iki tapo varu pakeltas iš savo dvimatės erdvės ir tuo būdu įsitikino, kad kūbas ir kiti kūnai tikrai egzistuoja trimatėje erdvėje.

Tie Abbot'o „linijiečiai“ ir „plokštuoliai“ man savaime primena, kiek kartų aš gaunu paskaityti šių laikų neva moksliškus bei filosofiškus veikalus, parašytus autorių à la M. Verworn, E. Haeckel' ir k. Nes dažniausiai randu juose tiek to „linijiškumo“ bei „plokštumo“, kad net rodos, jie esą nukritę žemėn iš kaž-

kokio vien-ar-dvimačio pasaulio ir atsinešę iš ten savo specialę „plokščiąją“ bei „linijinę“ logiką. Pavyzdžių nenurodau: skaitytojas pats be abejo nesykį bus turėjęs rankose puikius veikalus tos „plokščios“ bei „linijinės“ literatūros, filosofijos sociologijos ir kitko.

Bet ne vien minties srityje apsireiškia tas pragaištingas „plokštumas“ ir „linijiškumas“: jį sutinkame ir visose kitose žmogaus veikimo srityse — dailėj, politikoj, partijų gyvenime ir kitur. Pav. padarykim šiandienio kraštutinio krūvinos revoliucijos šalininko—bolševiko analizę. Ką mes jame rasime? O gi galvoje tuštumą, širdyje—neapykantą, kišenėj bombą ar agitatorišką šlamštpalaikį. Kaip matot, tai taip pat sui generis „plokštuolis“ bei „linijietis“.

Ne kiek aukšteliau bestovi ir ramiosios evoliucijos šalininkai ir net Kristaus mokslo išpažinėjai. Kristus yra pasaulio mokytojas, bet ar pasaulis Jo klauso? Ar vykdo, kaip reikiant, Jo valią! Jis meldė savo Tėvą, kad visi būtų viena (Jon. 17, 21), bet kur šiandie toji krikščioniškoji vienybė? Jos vietoje tematom vien nesantaiką, nes krikščionys — protestantai ir krikščionys provoslavai vis dar nesiliauja kovoję su krikščionimis — katalikais, nuo kurių yra atsiskyrę. Kokios gi to atsiskyrimo, nesantaikos ir kovos priežastys? Pirmutinė ir visų svarbiausia — be abejo ne kita, taip tik proto siaurumas vaduose, kurie tas atskalas įvykdė ir žmonėse juos pasekusiuose, o antroji tolesnė — tai ta, kad dabartiniai krikščionys mač besirūpina savo tikybinės siauraprotystės pašalinimu, bevelydami po šiai dienai panešėti į anuos Abbot'o „linijiečius“ ir „plokštuolius“.

Tiesa, randas žmonių, sakančių, kad taip toliau negali būt. Bet kaip turi būt, kas reikia daryt, kad vėl sugrįžtų pilnutinė krikščionijos vienybė, apie tai nieko negirdime, išskyrus paprastą kasdieninį raginimą: „Skelbkim Kristaus mokslą ir karščiau kovokim su bedievyste“[1]).

Kad tikėjimas yra didelė jėga, tuo nieks krikščionių neabejoja. Bet daugumas dažnai užmiršta, kad tikėjimas nėra viskas. Galima net daugiau pasakyti, kad tikėjimas nėra net pats didžiausias brangumynas, kaip tai aiškiai yr nurodęs šv. Paulius sakydamas: „Dabar pasilieka tie trys dalykai: tikėjimas, viltis,

1) Pav., prieškarinis mariavitizmas kas gi buvo, jei ne tipiškiausias tikybinės siauraprotystės apsireiškimas.

meilė, tačiau didžiausias tarp jų yra meilė (I. Kor. 13.13). Paskutinysis žodis, mums matos, reikia čia imti plačiausia prasme, netiktai kaip Dievo ir artimo meilę, bet ir kaip meilė tiesos, labo, doros ir tobulumo. Nes nemylint tiesos, dorovės, labo vargiai bau galima mylėti Dievas ir artimas.

Todėl, jei norime, kad žemėj būtų geriau, tikėjimui prikerkime meilę, ne siauručiukę, bet kuoplačiausią, apimančią viską: ir Dievą, ir žmones, ir tikėjimą, ir mokslą, ir Bažnyčią, ir tėvynę, ir praeitį ir ateitį, žodžiu sakant, viską, išskyrus vien n e d o r y b ę ir m e l ą. „Praplėskim mūsų širdis, praplėskim mūsų protus", štai koks turi būti mūsų šūkis, nes vyriausias mūsų priešas, kaip aukščiau esam minėję, tai dvejopas siaurumas: minties srityje — p r o t o s i a u r u m a s ir veikimo srity — š i r d i e s i r v a l i o s s i a u r u m a s.

Iš judviejų — pirmąjį retai kas temato, todėl jis ir t e b e v i e š p a t a u j a a u t o k r a t i š k a i i r v i s a m e c i v i l i z u o t a m e p a s a u l y. Ar mes ir toliau leisime jam viešpatauti per amžius? Ne, mes to leisti neturėtumėm. Kas gi reiktų daryti tai pragaištingai siauraprotystei pašalinti? Mes turėtumėm tuojau pradėti kovą su ja. Bet kaip?

Pirm visko, mūsų išmanymu, reiktų rūpestingai daboti ir atidžiai įsižiūrėti į kiekvieną tos siauraprotystės apsireiškimą: literatūroj, filosofijoj, teologijoj, kritikoj, moksle, politikoj, socialiame ir tarptautiskame gyvenime ir t. t. Pastebėjus vieną ar kitą tos siauraprotystės apsireiškimą, reiktų tuojau be jokio pasigailėjimo pažymėti spaudoje, kaipo biaurią jeibę, nevertą jokio susimilimo, reiktų visur ir visuomet garsiai skelbti, kad siauraprotystė yra ne karalienė nei įstatimdavėja, bet žlibakė uzurpatorė, kuriai minties ir tikybos rūme nėra vietos.

Norint, kad tas kryžiaus žygis prieš žmonių siauraprotystę geriau pavyktų, reiktų mums išsiversti labai kilnią prancūzų filosofo G. Serre'o knygutę — „Au Large"! (I leid. Lyone 1890, II — Avignone 1926). Jos pilnas antgalvis pastarame leidime yra išreikštas šiais žodžiais: „Au Large! Esquisse d'une methode de conciliation universelle et d'ntellectualité integrale. Nouvelle édition entièrement transformée, préface de T a n c r è d e d e V i s a n. Avignon, Aubanel, 1926, 179 p. in — 16". Autorius, puikus stilistas, su nepaprastu sąmojingumu ir gilumu piešia įvairius žmonių siauraprotystės apsireiškimus — literatūroj, moksle, filosofijoj

ir t. t. Vargiai begalima rasti kitas tuo dalyku taip gražus veikalas.

Suprantamas dalykas, verčiant lietuvių kalbon, reiktų jis bent kiek perdirbti ar bent pridurti tam tikras priedas mūsų specialiai lietuviškai siauraprotystei apibūdinti. Medžiagos tam dalykui, mums matos, atsirastų daugiau neg reikia; nes kur-kur, o jau pas mus tą siauraprotystę galima susitikti beveik visur. Ir juo ji didesnė, juo drąsiau reiškias; mat, daugumo siaurapročių manoma, kad proto siaurumas galima užvaduoti b u r n o s p l a t u m u. Todėl didžiausieji mūsų siaurapročiai iš „plokštuolių" bei „linijiečių" veislės esti paprastai didžiausi platburniai, kuriems perkalbėti neužtektų net ir šimto filosofų. Tokie siaurapročiai neklausys jokių moksliškų įrodymų, jie vis kalbės savo, nes maž mokslo teturėdami, jie savo proto siaurumo visai nejaučia ir nemato, o per tai ir savo siauraprotystės nesigėdi. Jei jie turėtų plokščią nosį ar siaurą kaktą, be abejo prieš kitus tuo nesigirtų, anaiptol gėdytųs viešai rodytis žmonėms, bijodami, kad kas jų nepajuoktų. Su proto siaurumu tos bėdos nėra: daugumas jo visai nemato, todėl ir nepajuokia. Tatai ir nenuostabu, kad siaurapročių veislė pas mus stebėtinai greit daugėja. Na, ir tas jų daugėjimas tol nesiliaus kol geros valios ir plačių pažiūrų vyrai nesusijungs ir nepradės švento kryžiaus žygio prieš tą pragaištingą siauraprotystę, kuri, kaip jau sakėm, ir yra pati svarbioji visų socialių nelabumų priežastis ir pati didžioji krikščioniškosios civilizacijos slopintoja.

Galop, kalbant apie siauraprotystės žalas, tenka paminėti dar viena anomalija. Ji glūdi tame, kad didžiausi siaurapročiai prikaišioja siauraprotystę ne sau, bet... Katalikų Bažnyčiai, kaltindami ją per dideliu raidės laikymusi, dvasios nepaisymu, žmonių viso žvalgos siaurinimu ir t. t. Ką į tai atsakyti?

Geriausį atsakymą čia jau seniai yra davęs aukščiau minėtasis prancūzų filosofas J. S e r r e'a s savo puikiame straipsny „L'unité religieuse" (Irenikon, 1928 1—2 N.N.) ir savo dailiame veikale ,,La Religion de l' Esprit large. Paris, 1903". Šio pastarojo 7-sis skirsnis (171—189 p.) visas yra paskirtas katalikystei. Ten įrodyta, kad katalikystė yra plačiausia ir tobuliausia religinės tiesos sintezė. Autorius neginčija, kad kitose religijose visai nebūtų tiesos kibirkštėlių. Jų ten esama, bet jos yra sumaišytos su didžiomis klaidomis. Viena katalikystė tėra laisva nuo klaidų ir priešingybių. Joje suspiesta visa, kas kitose religijose yra

tiesa, gražu, tik aukštesniame ir tobulesniame laipsny. Dėliai to katalikystė ir galima pavadinti pilnutinė, absoliuti religija, nes ji apima visas Dievo apreikštas tiesas. Tuo ji prašoksta visas kitas religijas ir įgauna teisės vadintis viena vieninte!e tikra religija. Visos kitos religijos galima lengvai išvesti iš katalikystės, paneigiant joje didesnį ar mažesnį religinių tiesų skaičių. Platesnės ir pilnesnės religijos už katalikystę nerasi visam pasauly. Sulygintos su katalikyste, visos kitos religijos atrodo lyg apdaužytos, apkapotos, susmulkėjusios skeveldros. Sveiko proto ir plačių pažiūrų žmogus niekuomet jų sau nesirinks. Jis kreipsis ten, kur spindi visa tiesos pilnybė, kur toji tiesa skelbiama visoms tautoms, kur Dievo Rūmas pastatytas ant tvirčiausios nesugriaujamos uolos. O tas ir yra katalikystė.

Iš kitos šalies katalikystės tikrumas ir absoliutumas aiškėja dar ir iš to, kad ji viena pasauly daugiausia turi priešų. Puola ją siaurapročiai mokslininkai, pasiputėliai filosofai, visoki sektantai, apjakėliai politikai, bedieviai: publicistai ir kitoki priešai. Budizmas, judaizmas, mahometizmas ir net pati stabmeldystė dažniausiai paliekama ramybėj, vien tik katalikystė tebėra nuolat visokių puolimų objektu. Bet tai kaip tik ir patvirtina katalikystės vienatinumą, tikrumą ir absoliutumą. Žmogus siauraprotis gali to nepastebėti, bet plačių pažiūrų mintytojui tai aišku, kaip diena.

Kitiems nepatinka katalikystėje jos platus ritualas, apsireiškiąs įvairiomis apeigomis. Minėtasis J. Serre'as savo veikale „La religion de l'esprit large“ pateikia vieno prancūzo laisvamanio šį pasityčiojimą iš mūsų kulto:

„Vieną sekmadienį, sako šis laisvamanis, man iš katedros beišeinant, priėjo mano vienas draugų ir klausia:

— Na, ką tu, laisvamani, čia beveiki? Argi tu gali domėtis tuo, kas čia po gotiškais skliautais daroma?

Į tai atsakiau:

— O, mane daug kas čia interesuoja. Aš randu čia be galo įdomių ir tipiškų dalykų. Mat, aš matau čia krikščionių kunigus chaldėjiškos kilmės šventėmis, apsivilkus persiškais rūbais, laikant pamaldas indiškomis apeigomis, giedant graikų muzikos gaidomis žydų giesmes išverstas lotynų kalba“.

Šiuo, matyt, norėta pasišaipyti iš katal. Bažnyčios apeigų eklektiškumo. Bet tikrumoje šis priekaištas yra gražiausias katalikų kulto pagyrimas. Nes nenorom parodyta, kad mūsų Bažnyčia, visa, ką yr radus gera įvairiose tautose, sumaniai asimiliavo pavartodama tai Dievo garbei ir tuo būdu suteikdama savo kultui tam tikro universalumo. Todėl mums katalikams netik dogmos, bet ir kulto atžvilgiu netenka rausti; anaiptol, mes galim juo vien didžiuotis, radę jame nevien gerbtino žilo senumo, ir dailaus įvairumo, bet ir tikro katalikiško universalumo, padarančio jį tinkamą visoms tautoms ir parodančio drauge katal. Bažnyčios pažiūrų platumą.

*
* *

Plačios katalikų Bažnyčios pažiūros, pilnutinis jos mokslas daug kam nepatinka. Iš čia atsiranda priešų, protestuojančių prieš tą ar kitą Bažnyčios pagrindą. Atsakymą į kai kuriuos iš tų protestų skaitytojas ras sekančiame straipsny.

Prie ko gi pirmyn?[1])

(Atsakymas reformatų kunigui J. Šepečiui).

Paduotoji „Vienybės“ 1908 m. 26 — 27 n-se Kalvino biografija ir įdėtoji „Draugijos“ 30 n-je išleistos gerb. ref. kun. J. Šepečio knygutės „Jonas Kalvinas“ recenzija nepatiko jos autoriui. Nors jisai „dėlei atžagareivių kritikos“ neketino ginčų kelti, tačiau man padarė išimtį, paskelbdamas „Lietuvos Žiniose“ (Nr. Nr. 24 — 25) gana platų polemišką straipsnį, įvardintą daug reiškiančiais žodžiais. „Pas jus negrįšime“! Ar lietuviai reformatai įgaliojo kun. Š-tį taip rašyti ir ar jie visas jo pažiūras aprobuoja, aš nežinau. Man rūpi vien suprasti tikybinė mūsų reformatų dvasiškijos psichologija ir jų pažiūros į katalikystę. Minėtasai kun. Š. straipsnis duoda tam užtektinai medžiagos. Todėl ir tariuos būsiant ne pro šalį davus jį arčiau mūsų skaitytojams pažinti. Padalinti jis galima į dvi dali: pirmoje gerb. autorius daro man pačiam įvairių prikaišiojimų, an-

[1]) Sk. „Draugijos“ 1909 m. 33 n-rį.

troje — nurodo priežastis, dėl kurių reformatai „negrįšią“ pas mus, t. y. nesusijungsią su Katalikų Bažnyčia. Pažiūrėkim, kiek yra tiesos tuose priekaištuose ir ar reformatų nenorėjimo grįžti pas mus priežastys yra rimtos.

I.

Žinodamas gerai, kaip reformatai nemėgsta katalikiškų raštų, aš savo minėtojo straipsnio pradžioje padėjau šiuos žodžius: „Tas žinias imame tyčia ne iš katalikų raštų apie Kalviną, bet iš paties kalvinų kunigo veikalėlio, idant lietuviai kalvinai negalėtų mums prikaišioti, mes netiesą apie Kalviną parašę“. Buvo tai parašyta ne dėl „baimės“, nei dėl „veidmainystės“, kurią man kun. Š. nesidrovi prikaišioti, bet vien dėl išvengimo paprasto iš kalvinų šalies kaltinimo, būk katalikų laikraščiai netikras žinias paduodą. Tą tikslą aš pilnai esu pasiekęs. Nes nors kun. Š. ir nėra patenkintas mano raštais, bet vis dėlto yra priverstas pripažinti, kad žinios apie Kalviną, paduotosios mano straipsnyje ir recenzijoje, yra tikros, kaipo paimtos iš jo paties knygelės. Jis tik prikiša man, kam aš parinkęs „žinias tiktai tokias, kurios tik Kalviną pažemina“, kam aš užtylėjęs „apie tat, kad Kalvinas buvo savo laiko didvyris“.

Ar koks istoriškas asmuo yra tikrai didvyris ar ne, apie tai spręsti istorija palieka subjektyviems žmonių įsitikinimams. Pati ji tenkinas vien kritišku ištyrimu faktų, iš kurių susideda to ar kito istoriškojo asmens gyvenimas. Kun. Š. surankiojo tuos faktus iš Kalvino gyvenimo ir sudėjo savo knygutėn. Mano pareiga, kaipo publicisto, buvo, rašant apie Kalviną, tuos pačius faktus, nei vieno svarbesniojo neapleidžiant, iš kun. Š. veikalėlio atkartoti savo straipsniuose, ką aš ir padariau. Jei Kalvino paveikslas išėjo neperpuikus, tai jau čia ne mano kaltė, bet paties kun. Š., kurs nemokėjo dailiau Kalvino gyvenimo nupiešti, arba tikriau sakant — kaltė paties Kalvino, kad beveik visas jo gyvenimas susideda iš faktų, kurie jam garbės nedaro. Todėl kas bešališkai sulygins mano straipsnius su gerb. kun. Š. knygute — turės pripažinti, jog ir čia ir ten paduotas yra visas Kalvino gyvenimas. Remdamasis kun. Š. veikalėliu, aš papasakojau visa, kas skaitytojams apie Kalviną žinotina, būtent, kada ir kur jis gimė, kokių tėvų buvo vaikas, kur mokėsi, su kuo draugavo, kokius svarbesnius parašė veikalus, kokius pamokslus sakė, kaip krikščionišką gyvenimą Genevoje sutvarkė,

kaip su priešais kovojo, kada ir ką buvo vedęs, kada ir kur mirė, koki yra pačių reformatų nuomonė apie Kalviną ir jo mokslą!.. Na, kogi daugiau bereikia. Jei yra koks skirtumas tarp mudviejų, tai ne tas, kad mano paduoti faktai būtų neteisingi ar iškreipti (nes jie žodis į žodį pacituoti iš kun. Š. knygelės su nurodymu net puslapių), bet tas, kad mudu iš tų pačių faktų darome ne vienokias išvadas. Aš sakau, kad man, XX amž. žmogui, Kalvinas atrodo tiesiog siauraprotis viduramžių pamokslininkas ir krūvinas fanatikas, turįs savo sąžinėj nevieną nužudytąją žmogaus gyvybę — ir įrodau tai faktais iš Kalvino gyvenimo. Kun. Š., neneigdamas tų faktų, tikrai ir teisingai pažeminančių Kalviną, nori ir pats tikėti ir kitus įtikinti, būk Kalvinas vis dėlto buvęs „didvyris". Ginčytis su tuo subjektyviu kun. Š. įsitikinimu aš, žinoma, neturiu reikalo. Yra juk žmonių, kurie ir Judą Iskariotą vadina tikru „didvyriu" (rusų bolševikai jam net paminklą yra pastatę), o į Kristų žiūri kaip į nepraktišką svajotoją ir net dalimi kaip į apgaviką. Žinoma, tie žmonės nesitenkina tame dalyke vien dogmatiškais tvirtinimais: jie bando surasti įvairių įrodymų savo keistai pažiūrai patvirtinti. Todėl ir mes turime pilną teisę reikalauti iš kun. Š. įrodymų, kad Kalvinas tikrai buvęs didvyris. Kur gi jie yra ir ko verti?

Anot kun. Š., Kalvinas dėl to esąs didvyris, kad jame buvę ne vien silpnybių bet ir dorybių. Kalvinas pasižymėjęs, girdi, nepaprastu gabumu, darbštumu, tvarkos mėgimu, nuoširdumu, svetingumu, atvirumu, mokėjimu žmones sukelti, krūvon surinkti ir t. t. Tesie ir taip, nors kun. Š. knygelėje tos gerosios Kalvino ypatybės ir nėra kaip reikiant pažymėtos. Tesie Kalvinas tas dorybes ir turėjęs. Kas gi iš to išeina? Argi tų dorybių užtenka tam, kad jis taptų krikščioniškuoju didvyriu, o ypač Bažnyčios reformatorium? Mums matos, jog toli gražu neužtenka. Nes iš krikščioniško didvyrio turime teisės reikalauti dar vieno pamatinio savumo, be kurio visos kitos dorybės yra niekai, būtent įvykdinimo savo gyvenime Kristaus nurodytojo šventenybės idealo: „Būkite tobuli, kaip ir jūsų dangiškasis Tėvas yra tobulas" (Mat. V. 48). Tuo tarpu, to visų svarbiausio savumo pas Kalviną kaip tyčia ir nerandame. Visas jo gyvenimas ir darbai pasirodo labai tolimi nuo evangelijos idealo. Kristaus dvasios Kalvine beveik visai nesimato. Štai keletas įrodymų. Kristus uždraudė

ne tik žmogžudystę, bet ir rūstybę (Mat. V., 21, 22), Kalvinas gi per 5 metus savo popiežiavimo Genevoje (1542 — 1546) pasmerkė mirti 58 žmones, vėliau sudegino Mykolą Servetą, reikalavo „kad 700 jaunikaičių butų nubausti mirti". Kristus tarė: „Kas gi pasakytų savo broliui ... beproty, kaltas bus pragaro ugnies" (Mat. V. 22.), Kalvinas gi netik kalboje, bet ir raštuose savo brolius krikščionius, tiktai drįsusius jo mokslui priešintis, vadindavo ne tik bepročiais, bet ir „laukiniais žvėrimis", „šnypščiančiomis gyvatėmis", „nelemtais šunimis" ir panašiais keiksmais. Kristus pasakė: „Susitaikinkit greitai su savo priešininku" (Mat. V. 25), „mylėkit jūsų priešus" (ib. V. 44), Kalvinas gi mokėjo savo priešų neapkęsti, geras buvo vien tik savo prieteliams ir sekėjams. Tokių ir panašių aiškių - aiškiausių nusidėjimų Kristaus mokslui yra pilnas visas Kalvino gyvenimas. Ir todėl, mūsų nuomone, Kalvinas visai neužsipelnė krikščioniškojo didvyrio vardo, taip pat kaip to vardo nėra užsipelnę nei Henrikas VII, nei Ivanas IV Žiaurusis, nei kiti panašūs istoriški veikėjai, padarę žmonijai daugiau bloga negu gera. Tai yra ne mano subjektyvi pažiūra, bet tiesiog logiška išvada iš viso Kalvino gyvenimo. Tą pat išvadą prieitų be abejo ir kiekvienas kitas neiškreiptos sąžinės ir sveiko proto žmogus, net visai nekrikščionis, pvd., koks inteligentas kinietis bei japonietis, jei tik panorėtų ištirti evangeliją ir sulyginti, ko Kristus iš savo sekėjų reikalauja, su tuo, kaip Kalvinas gyveno, rašė ir veikė.

Gerb. kun. Š. vis dėlto šiame dalyke su manim nesutinka. Jis stengiasi būtinai įrodyti, kad Kalvinas buvęs tikras didvyris, net i r k a i p o k r i k š č i o n i s. Labai gaila, kad tą įrodymą remia ne istoriškais iš Kalvino gyvenimo faktais, bet vien plikais Renano žodžiais:

Kalvinas turėjo tokį didelį pasisekimą ir tokią didelę įtekmę ant žmonių dėl to, kad jis buvo didžiausis savo laiko ir amžiaus krikščionis (Sic!).

Ir citavęs tuos žodžius kun. Š. su džiaugsmu priduria:

O juk Renano žodžiams daugiau galime tikėti, negu p. Jakšto.

Na, žinoma, lygintis su Renanu aš neturiu jokių pretensijų. Renanas, kurs manė turįs teisės pažeminti Kristų, paneigiant Jo dievystę, galėjo su tokia pat teise iškelti Kalviną į padanges ir apšaukti jį „didžiausiu savo laiko ir amžiaus krikščionimi". Griauti tą Renano posakį man nėra jokio reikalo. Išgriovė

jį pilniausiai patsai kun. Š., pridurdamas nuo savęs keliomis eilutėmis žemiau šią pilnai teisingą pastabą:

Žinoma, mes netvirtiname, kad Kalvinas buvo šventas ... Kalvinas prigulėjo žmonių draugijai, dėl to nieks žmogiškas ir jam nebuvo svetimas, nesvetimos jam buvo ir visos žmonijos nuodėmės ir silpnybės.

Vadinas, iš vienos šalies išeina, Kalvinas buvęs neva „didžiausias savo laiko ir amžiaus krikščionis", o iš kitos—tasai pats Kalvinas pasirodo, kaipo žmogus, toli ne šventas, kuriam „nesvetimos visos žmonijos nuodėmės ir silpnybės". Bet jei taip, tai čia aiškių-aiškiausia priešingybė. Tiesos abiejose pusėse negali būti. Jei Kalvinas ne šventas žmogus, tai jo negalima pripažinti ir „didžiausiu savo laiko krikščionimi". Todėl aš čia labiau tikiu kun. Š., negu Renanu, nors ir nesuprantu, kaip gerb. mano kritikas tą taip aiškią priešingybę sugeba savyje sutaikinti.

Galop, kun. Š-iui nepatinka mano pasakymas, kad Kalvinas „sukūrė ne bažnyčią bet sektą". Protestuodamas prieš tai, kun. Š. prikiša man, aš nežinąs gerai, kas yra sekta.

Jei reformatų bažnyčia yra sekta, rašo jis, tai kokios gi bažnyčios sekta ji yra? Juk ne katalikų bažnyčios, nes katalikų ligšiol buvo tiktai dvi sekti—senų katalikų ir mariavitų.

Pasakymas perdrąsus ir visai netaip abejotinas, kaip gal gerb. kun. Š. kad matos. Sektos katalikų Bažnyčioje pradėjo atsiradinėti toli ne XIX ir XX amžiais, ir mums net nuostabu, kad gerb. kun. Š. jų tik dvi težino, būtent senkatalikių ir mariavitų. Kad tos dvi naujausios Katalikų Bažnyčios atskalos yra sektos, tame su kun. Š. visai sutinkame. Tik labai abejojame, ar patys senkatalikiai ir mariavitai sutiks priimti tą vardą. Nes jie taip pat kaip ir kalvinai savo tikybines kuopas vadina „bažnyčiomis". Ir mums būtų labai žingeidu išgirsti iš mūsų kritiko paaiškinimą, dėlko Döllingeris ir Kovalskis yra sektų įsteigėjai, o Kalvinas ne. Mes bent jokio esencialinio skirtumo tarp tų trijų istoriškųjų veikėjų nematome. Juk visi jie lygiai protestavo prieš Bažnyčios valdžią, visi lygiai reikalavo reformų ir visi tą reformos darbą pabaigė atsitraukimu nuo bažnytinės vienybės centro—Rymo popiežiaus, sukurdami kiekvienas sau po atskirą sekėjų kuopelę. Jei yra koks tarp jų skirtumas, tai vien tik k i e k y b i n i s. Kalvinas dangiau žmonių savęsp yra patraukęs, daugiau dogmatų atmetęs, daugiau permainų pamaldosna įvedęs, negu Döllingeris su Kovalskiu. Taigi jei kun. Ś. patinka savo kalvinų kuopa vadinti „bažnyčia", gali jis sveikas tai daryti, bet tas jo

žodis „bažnyčia“ šiuo atveju turės visai tokią-pat prasmę, kaip ir posaky: „senkatalikių bei mariavitų bažnyčia“.

II.

Katalikų Bažnyčia remias Kristaus žodžiais: oikodoméso ten ekklesian mov (Mat. XVI, 18) — „pastatysiu manąją bažnyčią“. Tie žodžiai parodo aiškiai, jog Bažnyčios steigimo teisę Kristus pasiliko sau vienam, niekam kitam jos nepavesdamas, ir jog jo įsteigtoji bažnyčia būsanti tik viena, o ne daug, tẽn ekklesian, o ne tàs ekklesias. Taigi Bažnyčios ir vienybės sąvokos yra viena nuo kitos neatskirtinos. Tą tiesą aiškiai patvirtina Kristaus žodžiai: „šventasis Tėve, išlaikyk juos tavo vardan, kuriuos man davei, idant būtų viena, kaip ir mes“ (Jon. XVII, 11). Tą pačią mintį Kristus toliau primygdamas dar po kelis syk pakartojo (Jon. XVII, 21, 22 23) ir galop patvirtino savo pranašyste: „Ir bus viena avija ir vienas piemuo“ (Jon. X, 16). Į tą taip aiškią Kristaus valią ir pranašystę nei kiek neatsižiūrėdami protestantizmo vadai XVI amž. ėmė steigti savas „bažnyčias“. Liuteris įsteigė savo, Kalvinas savo, Henrikas VIII savo ir t.t. Šale pirmykščios vienos ir senos Kristaus Bažnyčios atsirado didelė daugybė naujų mažų bažnytėlių. O nors jos visos rėmės bendru protestu prieš Rymą, bendru atmetimu senos bažnytinės hierarkijos ir sakramentų, vienu bendru laisvu šventraščio aiškinimu, bendra dogma apie išganymo sąlygas, tačiau vienybės tarp jų nebuvo, jos nėra ir po šiai dienai. Liuterio sekėjai gyvuoja sau, Kalvino sau, anglikonai sau, ir t. t. Visų protestantiškosios bažnyčios sektų ir sektelių susijungimo idėja nėra tarp protestantų papuliari. Šiek tiek didesnio populiarumo ji pradeda įgauti tik šiandien. Bet protestantų susijungimui reiktų naujo didelio reformatoriaus ir naujos didžios reformos. Tačiau visai nesımato, kad mūsų broliai protestantai to trokštų, lauktų ir Dievo melstų. Jie tenkinas istoriškuoju protestantizmo susiskaidymu. Į Kristaus nurodytąjį idealą—vienos avijos ir vieno piemens—jie matyt yra paliovę tikėję.

Tatai nėra ko stebėtis, jog idėja susijungimo su Katalikų Bažnyčia pas protestantus yra dar nepopuliaresnė. Suprasti tai galima, kad ir iš kun. Š. šauksmo: „pas jus negrįšime“.

Tiesą pasakius, mes to ūmaus reformatų grįžimo Katalikų Bažnyčion ir nesitikėjome. Mums buvo tik žingeidu sužinoti, dėl kokių priežasčių mūsų broliai reformatai dabar nenori pas

mus sugrįžti. Tą mūsų žingeidumą pasiryžo patenkinti gerb. kun. Š., duodamas mums suprasti, kad iš to susijungimo katalikams nebūtų jokios naudos.

Juk mes, rašo jis, jau mišių nebeužsipirksime, kryželių, rožančių ir škaplerių nebenešiosime ir nepirksime, vandens iš Liurdo į Vilnių negabensime, šventų vietų nelankysime, procesijose nadalyvausime, popiežiui nei skatiko neduosime, į stebuklus netikėsime, negavėsime etc. Nuo to viso atpratome.

Kad mūsų broliai reformatai nuo to viso yr atpratę, tai gal ir tiesa. Bet visai netiesa, jei gerb. mano kritikas mišių užpirkinėjimą, kryželių, rožančių ir škaplerių nešiojimą, vandens iš Liurdo gabenimą, šventų vietų lankymą, popiežiui petropinigio davinėjimą, procesijose dalyvavimą — laiko būtinomis kiekvieno kataliko pareigomis. Mums net tiesiog nuostabu, jog kun. Š., būdamas teologas, nežino, kad pas mus yra gan daug žmonių, kurie nė maž nepaliauja buvę katalikai, nors daugelio ar net ir visų tų dalykų nevykdo. Tiesa, į stebuklus katalikai tiki, bet ir tame dalyke tarp katalikų ir reformatų nėra jau taip didelio skirtumo. Jei reformatai dar nevirto racionalistais, tai be abejo jie draug su katalikais tiki į visųdidžiausį krikščionijos stebuklą — Kristaus iš numirusių atsikėlimą, o taipogi ir į kitus evangelijose užrašytus Viešpaties stebuklus. O Tikėti į stebuklus, kurie yra šventųjų gyvenimuose ar kitose dvasiškose knygose, Bažnyčia nieko neverčia: kas nori, tiki, kas nenori, gali ir netikėti. Tatai pasilieka viena dar gavėnė, kuri mus skiria. Bet jei mūsų broliai reformatai panorėtų susijungti su katalikų Bažnyčia, šv. Tėvas, atsižvelgdamas į tą jųjų gavėnės neapkentimą, be abejo sutiktų sumažinti jiems pasninko dienų skaičių bei pakeisti jį kitais gerais darbais.

Taigi svarbių ir tikrų priežasčių, kurios kliudytų susijungimą tarp katalikų ir reformatų, mūsų kritikas nenurodė.

Be to, jis, klausdamos, koki iš to susijungimo bus nauda mums katalikams, užmiršo pasiklausti, kokią čią naudą turėtų sau patys reformatai. Dėl turėjimo — Katalikų Bažnyčia gali iš to susijungimo ir jokios naudos neturėti, tai pat kaip jokios naudos neturi Dievas iš žmonių garbės. Bet kaip Dievo garbinimas yra mums būtinai reikalingas ir naudingas, taip pat nemažiau yra būtinai reikalingas ir naudingas krikščionių susijungimas. Aukščiau pacituoti Kristaus žodžiai: „idant mes būtumėm viena“, „tobulai taptumėm viena“, kuriuose yra išreikšta aiški Kristaus valia, geriausiai tai patvirtina. Jei tatai Kristaus valia

būtinai reikia įvykdyti—tai ir krikščionių susijungimas yra būtinai reikalingas. Įvykdę tą Kristaus valią—mes galime tikėtis gausesnių Dievo malonių—tame ir bus mūsų tikroji dvasiška nauda. Taigi apie grįžimą atgal Katalikų Bažnyčion per tam tikrą savo ikšiolinio tikėjimo reformą mūsų broliams reformatams būtinai reikėtų pagalvoti.

Kad nauja reformacija yra dabar reikalinga, tai pripažįsta ir patsai kun. Š. Jis tiktai priduria, kad toji reformacija turėtų eiti į prišakį, pirmyn, o ne atgal. Aš su tuo pilnai sutinku su gerb. mano kritiku. Eiti atgal istorijoje yra dargi ir negalima. Būtinai reikia eiti pirmyn. Bet iš kitos šalies reikia irgi neužmiršti, kad ir ėjimų pirmyn visokių esama. Eiti pirmyn prie geresnio, tobulesnio, krikščioniškesnio gyvenimo, be abejo, yra geras daiktas. Bet ėjimu pirmyn prie fiziškos ar doriškos mirties, nieks juk negali pasidžiaugti. Taigi visa svarba tame, prie ko einama? Pasakyti pirmyn labai lenga, bet to negana: reikia dar nurodyti tikslas, prie kurio ketinama eiti ir kitus vesti. Tad aš labai norėčiau žinoti, prie ko gi gerb. kritikas ragina mus žengti pirmyn ir kur ketina nuvesti: ar į Kristaus žadėtąją dangaus karalystę, ar į socializmo skelbiamąjį „žemės rojų“? Nes, tiesą pasakius, kun. Š. straipsnyje visa tai išdėta gana neaiškiai.

Dėl sakymo — jisai iš vienos šalies — gan kategoriškai sako:

mes stengsimės visą Kristaus mokslą įvykinti gyveniman,

bet iš kitos šalies tuoj skuba pridurti:

į stebuklus netikėsime, negavėsime...

Na, o tuo tarpu iš evangelijos kiekvienas gerai žino, jog Kristus darė stebuklus, kad žmonės į Jo dieviškąją pasiuntinybę tikėtų, o drauge savo pavyzdžiu ir į pasninką ragino.

Toliau Kristus liepia pirm visko „ieškoti Dievo karalystės“; tuo tarpu, anot kun. Š., išeina, kad Dievas davęs šitą žemę „žmonėms, idant sau padarytų rojų ir laimės vietą“.

Pasiekti tą tikslą, anot mano kritiko, kliudanti „dabartinė tvarka, dabartinė valdymo sistema“, kuri yra paremta „ant neteisybės ir nekrikščioniško pamato“. Jai pašalinti reikalinga nauja reformacija. Ir ji jau užtekanti.

Su šitos naujos reformacijos išsiplėtojimu, sako kun. Š., sulauksime geresnės ir teisingesnės tvarkos šiame pasaulyje. Tai ir bus ta Kristaus pažadėta „Dievo karalystė“.

Kas gi ją įvykins ir kokiu būdu, — atsakymo nerandame. Duota tik suprasti, kad prie to darbo prisidėsiąs kun. Š. su savo sekėjais reformatais. Tuo būdu mūsų krašte ši būsiančioji reformacija įvyksiant per susijungimą mūsų „pirmeivių" reformatų su „pirmeiviais" katalikais. Kun. Š. drąsiai apie tai pranašauja ir vardan lietuvių reformatų duoda viešai šitokį pažadėjimą:

Mes eisime draugiai ranka į ranką su tais katalikais, kuriuos jūs keikiate, su visais „Lietuvos Ūkininko", „Lietuvos Žinių", buv. „Skardo" ir „Žarijos" šalininkais, nes jie mūsų prieteliai ir broliai.

Vadinas, kun. Š. žada vesti savo brolius reformatus ne prie Kristaus ir jo sekėjų katalikų, bet prie socializmo ir jo skelbėjų „Skardininkų" bei „Žarijininkų". Tiktai čia kyla klausimas, ar daug atsiras tarp lietuvių reformatų, norinčių eiti draug su kun. Š. pirmyn prie socializmo, o ypač prie tokio vaikiško ir nebrendusio, koks buvo skelbiamas senoj „Žarijoj" ir „Skarde". Mums matos, jog ir tarp mūsų brolių reformatų vis dėlto yra kur kas daugiau tikinčių į Kristų, negu į Marksą, daugiau mylinčių aukštas evengelijos tiesas, negu žemas socialistų svajones. O jei taip yra, tai jie be abejo pamatys ir supras, jog kun. Š. nepergeras yra vadas, nes bėgdamas nuo „vilko", veda ant „meškos", šalindamos nuo katalikystės, artėja į socializmą.

Mūsų kritikas, prilyginęs katalikų Bažnyčią prie tvirtovės, sako, jog ir „stipriausia tvirtovė genda, jei per ilgą laiką jos netaisyti". Tai tiesa. Bet vyriausias tos tvirtovės valdytojas ir gynėjas ją nuolat ir taiso. Štai nuo 1918 m. gegužės 19 d. Lotynų Bažnyčios kanoniškos teisės sutvarkytos į Benedikto XV Corpus Juris Canonici, dabar rūpinamasi panašus kodeksas sustatyti ir rytiečiams katalikams. O tuo tarpu mums būtų labai malonu sužinoti, koki gi bažnytinė reformacija projektuojama pas mūsų brolius reformatus? Kas jos yra sumanytojas ir kokiu būdu ketinama ji vykinti? Nes mes ikšiol nieko apie tai negirdime ir nejaučiame. Reformatų vadai vis dar tebekovoja su katalikyste senais surudijusiais ginklais. Pastaroji polemika kun. Š. pilnai tai patvirtina. Nes ir ką gi joje naujo randame? Nič nieko. Vietoj moksliško rimtumo, vietoj tiesos, meilės — randame čia vien senus nudilusius katalikų kunigijai prikaišiojimus. Kalbėdamas apie katalikų Bažnyčios aukščiausius viršininkus, mūsų kritikas negali susilaikyti nepavadinęs jų „žmonėmis, kuriems pecunia bene olet"; pranašaudamas apie būsimą karalystę ant žemės, jis nesidrovi net Kristaus žodžius apie „vieną aviją ir

vieną piemenį" iškreipti šitokiu, vien jaunam kokiam cicilikučiui tepritinkančiu komentorium:

bus viena avija, nes nebebus piemenų, kurie avis tiktai kerpa, ir vilkų, kurie avis drasko, skirsto ir ėda.

Tais žodžiais mūsų kritikas duoda suprasti, kad vien tik katalikų dvasiškija yra anie piemenys, kurie avis kerpa ir „vilkai", kurie avis drasko, skirsto ir ėda...

Ar katalikų kunigai yra „sudraskę ir suėdę" kokį reformatą, aš nežinau. Bet dėl avių kirpimo, tai katalikų kunigai, rodos, nė kiek nedidesni kirpikai už įvairius daktarus, advokatus, pirklius ir net už pačius reformatų kunigužius, kurie, kaip visiems žinoma, irgi ne manna iš dangaus maitinas. O jiems to maisto juk reikia dar daugiau, nes turi ne tik pats pramisti, bet ir savo žmonas su vaikais išmaitinti. Taigi labai abejojame, ar reformatų parapijonams lengviau apsieina išlaikymas savojo kunigužio, negu katalikams savojo. Todėl metas jau būtų avių kirpimo alegoriją palikti mūsų cicilikams. Nes toki polemika — ne polemika ir tokie įrodymai — ne įrodymai. Gerbiamiems reformatams, kaipo krikščionims, nuo panašių prikaišiojimų reiktų jau atprasti, nes jie, kaipo visai nerimti, religijos tiesų išaiškinti nei kiek nepadeda.

Kristaus žadėtoji Dievo karalystė yra neapsakomos svarbos dalykas. Jai geriau suprasti reiktų įtempti visos žmogaus spėkos, o ne griebtis pigios polemikos. Dievo karalystėje nėra vietos neapykantai, nes ji yra tobulybės karalystė. Kaipo toki, ji ir remias ne netobulomis ir per tai mirtingomis žmonijos kartomis, (nes tuomet ji būtų vien mirties karalystė), bet absoliučiai tobulu asmeniu Jėzum Kristum pergalėjusiu viską ir neapykantą ir nuodėmę ir net pačią mirtį. Per tai ji ir yra amžinojo gyvenimo karalystė. Tasai absoliutiškai tobulas asmuo, Dievžmogis Kristus, kuriame gyvavo ir žmogystės ir dievystės pilnybė, yra įsteigėjas tikrosios krikščionystės, paremtosios šiais trimis neatskirtinai vienas su kitu surištais pagrindais. 1) absoliučiu faktu—kuriuo buvo apreiškimas absoliučiai tobulo asmens, kūniškai atsikėlusiojo iš numirusių Dievžmogio Kristaus; 2) absoliučiu pažadu absoliučiai tobulos visuomenės arba Dievo karalystės, pilnai atsakančios tam absoliučiai tobulajam asmeniui ir 3) absoliučiu uždaviniu—stengtis įvykinti pasaulyje aną pažadą, tobulinant nuolat visą mūsų kaip asmens taip ir visuomenės buitį Kristaus dvasioje.

Absoliutusis faktas jau įvyko, absoliutusis pažadas seniai yra duotas; bet absoliutusis uždavinys pasilieka ligšiol toli dar neišspręstas. Prisidėti prie jo išsprendimo — esame pašaukti visi krikščionys: ir katalikai ir reformatai ir kiti kitoki.

Taigi ir eikime visi pirmyn—prie Kristaus, o ne prie socializmo, visi prie absoliučios evangelijos tiesos, o ne prie siauručiukės, partyviškos „Žarijos" šviesos. Grįžimas prie „Skardo" ir „Žarijos" būtų žengimas ne pirmyn, bet atgal, būtų pakeitimas krikščioniškojo obalsio: propter Jesum žemu, materialistišku riksmu: propter esum.

Kur gi išganymas?[1])

La première des vérités chrétiennes c'est l'amour de la vérité.

Pascal.

I.

Įdėtas „Draugijon"[2]) mano straipsnis „Prie ko gi pirmyn?" nepasiliko be atbalsio. Gerb. reformatų kunigas J. Šepetys įdėdino „Lietuvos Žiniose"[3]) gana ilgą atsakymą, įvardintą bauginančiais žodžiais: „Ne pas jus išganymas!" To atsakymo tikslas — įrodyti, „kas faktiškai skiria katalikų ir reformatų bažnyčias".

Kaip visiems gerai žinoma, faktiškai jos skiriasi savo dogmomis. Tatai norint faktiškai įrodyti, kad išganymas ne pas katalikus, kun. Š-čiui nuo dogmų ir reikėjo pradėti, sistematiškai išdėstant bent tas iš jų, kurios reformacijos pagamintos virto reformatų bažnyčioje „išganymo sąlygomis". Taip bent, rodos, pritiktų logikos reikalavimais.

Deja, tos logikos kelio kun. Š., matyti, vengia; jis sakosi nenorįs „kelti dogmatiškų ginčų, nes tai platesnei visuomenei visai neįdomu". Kodėl — neįdomu — paaiškinimų nerandame. O tai labai gaila, nes su šiuo tvirtinimu, mums matos, vargiai kas besutiks.

Nesutiks visųpirma tikintieji reformatai, (o tokių dauguma), nes jiems, net ir anot paties kun. Š-čio, būtinai „reikia ieškoti tiesos tikėjimo dalykuose", t. y. tokių ar kitokių religijinių dogmų.

---

1) Sk. „Draugijos" 42—45 n-rį.
2) Sk. „Draugijos" t. IX, psl. 49—58.
3) Sk. š. m. „Liet. Žin." Nr. Nr. 15, 17. 20 ir 22.

Nesutik taip pat ir tikintieji katalikai, (o tokių pas mus irgi dauguma), nes jie tikėjimo tiesas dideliai brangina, jas stengias pažinti ir visada yra pasiryžę savo dogmas ginti.

Taigi ramus ir rimtas savo tikybinio credo išaiškinimas iš kun. Š-čio šalies, be abejo, būtų buvęs visai mūsų visuomenei labai įdomus...

Deja, kun. Š-tys polemikoje su manim bevelijo vengti dogmatikos. „Visus savo darodymus", kad ne pas mus išganymas, jisai pasiryžo remti ne Biblija ir protu, bet statistika.

Toksai iš teologo šalies pakeitimas teologijos statistika klausime, pas ką gi išganymas, gan keistai atrodo. Jei koks katalikas išdrįstų tikybinėj polemikoj pasirinkti tokį metodą, vargiai jis rastų pas mūsų brolius evangelikus pagyrimo. Bet kun. Š-tys, matyti, laikosi kitokios nuomonės. Jis ne tik tą metodą gerą laiko, bet dar tiesiog mano, radęs jame tulą naują polemišką ginklą. Štai jo paties žodžiai tame dalyke:

Aš noriu mano gerb. opponentui parodyti, kad mano ginklai nauji— nes jie aštriai ir giliai piauna ir daugiau sužeidžia negu seni.

Kaip pigu įspėti, tie „nauji ginklai" yra atkreipti į katalikų Bažnyčią; apsišarvojęs jais kun. Š-tys energiškai rengėsi „piauti ir žeisti" mane, kaipo tos Bažnyčios gynėją. Bet paskui bent kiek supratęs, jog „pioviko ir žeidiko" rolė kunigui nelabai pritinkanti, skuba jautresnius skaitytojus nuraminti paaiškinimu, kad jis visai neketinąs varyti savo tikėjimo propagandos, katalikų tikėjimą žemindamas; jam „rūpinti vien tiktai tiesa". Tai tiesai išaiškinti, jisai „nesigailėjęs darbo", nors ir buvęs užimtas rašymu „Naujo katekizmo"[1]). Pažiūrėkim gi, kaip ta kun. Š-čio tiesa iš tikrųjų išrodo.

II.

Kaip jau aukščiau esam minėję straipsnio „Ne pas jus išganymas" tikslas, anot paties kun. Š-čio žodžių, buvęs atsakyti

---

[1]) Prisipažįstu, man sunku suprasti, kam tas „Naujas Katekizmas" reikalingas. Jei, anot kun. Š-čio, kiekvienas reformatas privalo pats „ieškoti tikėjimo tiesų" Bibliją beskaitydamas, ir pats jas šv. Rašte gali atrasti, tai jis jas, Dvasiai šv. padedant, ten ir atras. Tiesa, nebūdamas neklaidingas, jis gali ir suklysti. Bet taip pat gali suklysti ir kun. Š., įbrukdamas savo katekizman tokias „tiesas", kurios visai nėra tiesos. Taigi platindamas savo „katekizmą", kun. Š. gali praplatinti vien savo asmeniškas pažiūras ir tuo būdu suvaržyti brolių reformatų evangeliškąją laisvę. Taigi patartumėm mūsų evangelikams velyk skaityti patį šv. Raštą, o ne kun. Š. katekizmą.

man, „kas faktiškai skiria katalikų ir reformatų bažnyčias". Koki vertė to atsakymo, žemiau bus parodyta. Čia gi negaliu nepriminti gerb. mano kritikui, jog jis, nors dėl atsakymo ir atsako, bet visai ne į tą klausimą, kuris mano buvo pakeltas. Aš, rodos, gan aiškiai buvau paklausęs: „prie ko gi pirmyn" — prie Kristaus, ar prie socialistiškojo materializmo? Tuo tarpu mano kritikas diplomatiškai nutylėjęs apie tai, visą savo ilgoką straipsnį užpildė gvildenimu to, kas mus faktiškai skiria? Tiesa, tai irgi svarbus klausimas, bet vis dėlto jis toli neidentiškas su manuoju. Taigi faktas pasilieka faktu, jog kun. Š-tys manąjį klausimą pakeitė kitu savuoju.

Bet toksai pakeitimas vieno klausimo kitu rimtame ginče neprivalo būti kenčiamas; juo labiau nepritinka tai daryti tiems, kurie viešai sakosi, jiems „rūpį tiktai tiesa". Nes toki polemika, kur užuot į pastatytą klausimą, atsakoma suvis į kitą, panėši į keleivio pašnekėsį su kurčia merga:

— Padėk Dieve, mergužėle!

— Runkulius kasu.

— Ar neprigirdi?...

— Ne labai ilgi.

Aišku, jog taip bepolemizuojant, sunku tiesa prieiti. Senovės klasikai puikiai charakterizuodavo tokius ginčus terminu: aerem verberare. Mums labai gaila, kad ir kun. Š-tys su savo „naujais ginklais" užsimanė taipogi nekaltąjį „orą pakapoti". Na, bet tai jau jo dalykas. Gerbdami asmeniškos laisvės principą, mes čion nesikišim. Grįškim velyk prie kun. Š-čio atsakymo, kokis jis yra ir pažiūrėkim, ko verta jo faktiškoji pusė.

III.

Savo pažadėtąjį paaiškinimą, „kas faktiškai skiria katalikų ir reformatų bažnyčias", kun. Š. padalino į dvi dali: pirmoje — jis svarsto klausimą, „dėlei kokių priežasčių nenori reformatai grįžti katalikų bažnyčion", antroje — kokią naudą reformatai turėtų iš sugrįžimo katalikų bažnyčion.

Pirmam tų dviejų klausimų mūsų kritikas jau pirma buvo paskyręs ištisą straipsnį: „Pas jus negrįsime" [1]). Galėjo tat iš tikrųjų prie jo nebegrįžti. Jei dabar vėl prie jo grįžta, tai matyt dėl to, kad išrado kokių naujų „darodymų". Kas gi tai per „darodymai"? Štai jie:

---

[1]) Sk. „Liet. Žin." Nr. 24—25, 1909.

Pirmiausia, sako kun. Š., dėl to nenorime (grįžti), kad mums reformatams savo bažnyčia ir tikėjimas yra mieli... tikėjimą mainyti kaip sutoną negalima...

Kas tiesa, tai tiesa. Žmogui yra įgimta mylėti ir branginti, kas yra savo. Ir jei čia kas galima kaltinti, tai, žinoma, ne mūsų broliai evangelikai pripratusieji prie savo bažnyčios ir tikėjimo, bet vien tik pats reformatų bažnyčios įsteigėjas, kursai kataliku gimęs ir katalikų Bažnyčios pinigais mokslus išėjęs, parodė didelį tai Bažnyčiai nedėkingumą ir dar didesnį savo įgimtojo tikėjimo nebranginimą, permainydams jį kaip sutoną...

Antra priežastis, dėl kurios broliai reformatai nenori grįžti katalikų Bažnyčion, tai jos begalinė netolerancija, apsireiškianti moksle, jog „visų kitų tikėjimų šalininkai paskirti pragaran". Taip, anot kun. Š., mokinanti enciklika „Quanto conficiamur". O kita enciklika „Humanum genus" ir bullė „In coena Domini", dalijanti visą žmoniją... į dvi dali: viena (katalikai) prigulį Dievui, „kita (visi kiti tikėjimai) velniui". Aukštieji katalikų Bažnyčios sargai, anot kun. Š-čio, vis dar tebegieda „Osanna laužams ir žudymams". Kad taip iš tikrųjų esama, mano kritikas randa įrodymų prof. L e p i c i e r o veikale „De stabilitate et progressu dogmatis" ir kun. C a d e n ė s straipsnyje „Ubi Petrus ibi Ecclesia", paskelbtame laikraštyje „Analecta Ecclesiastica" sausio 1895 m., o taip pat senoje Inkvizicijoje ir naujausiame Ferrero nužudyme, kur irgi, žinoma, ne kas kitas kaltas, tik katalikų Bažnyčia.

Lepicier'o ir Cadenės vardai man ne svetimi. Nesu aš jų garbintojas. Bet vis dėlto, kad jie būtų tokių baisenybių prirašę, kaip tai kun. Š. tvirtina, negalėjau tuo tikėti. Todėl naudodamasis savo kelione į užsienius, buvau pasiryžęs arčiau tą dalyką ištirti. Bet kol prisirengiau rašyti, jau mane pralenkė gerb. K. R., pagarsindamas savo puikų atsakymą kun. Š-čiui „Vadovo" 22 n-je (psl. 164—175). Taigi man čia nieko daugiau nebepalieka, kaip tiktai nuoširdžiai padėkoti p. K. R. už jo rimtą, tam tikrais šaltiniais paremtą, straipsnį ir konstatuoti vien faktą, jog kun. Š., bekapodamas savo „naujais ginklais" tariamąją katalikų netoleranciją, daugelyje dalykų sužeidė net ir pačią tiesą. Nes:

1) Kun. Š., kaip jau matėme, nurodo Cadenės straipsnį, „Ubi Petrus ibi Ecclesia", tuo tarpu tokio straipsnio nurodytame laikraštyje v i s a i n ė r a. Žodžiai „Ubi Petrus ibi Ecclesia" yra vien laikraščio „Analecta Ecclesiastica" deviza, o ne straipsnio įvardinimas.

2) Kun. S-čio pacituoti žodžiai yra paimti iš straipsnio „Sententia brachii saecularis etc.“, bet tą straipsnį yr parašęs ne prof. Cadene, kaip kun. Š. tvirtina, tiktai vienuolis Pijus a Langonio.

3) Paduotoje kun. Š-čio citatėje teksto žodžiams dviejose vietose kun. Š-čio vertime priduota reikšmė visai priešinga, negu yra originale, būtent žodį p a u c i s s i m i s kun. Š. yra išvertęs n e m a ž, o sakinį: i u d a e o s a c i n f i d e l e s a d b a p t i s m a n o n e s s e c o m p e l l e n d o s d e c r e v i t sulietuvino į „p r i v e r s d a m a s ž y d u s i r n e t i k i n č i u s k r i k š t y t i s“. Tiesa, klaidingą vertimą žodžio p a u c i s s i m i s kun. Š. atitaisė „Liet. Žin.“ 20-me n-je, bet visos kitos klaidos liko kol kas neatitaisytos. Kaip kun. Š. taikina tai su savo viešai paskelbtąja tiesos meile, sunku mums suprasti. Rasit jis pats tai vėliau paaiškins.

Tokios pat vertės yra ir visi kiti kun. Š-čio priekaištai dėl enciklikų „Quanto conficiamur“ ir „Humanum genus“, bullės „In Coena Domini“, nekatalikų išganymo, Ferrero nužudymo ir t. t. Kaip puikiai įrodė p. K. R. minėtame „Vadovo“ straipsnyje, visos tos priekabės remiasi arba netikru supratimu katalikų mokslo, arba iškreiptais tekstais bei žiniomis. Jos vien parodo, kad kun. Š. perdaug pasitikėjo savo iš trečiųjų rankų pagautais šaltiniais ir per tai vietomis rasit ir nenoromis jų klaidas pakartojo. Tai jį dalimi pateisina, nors ir nedaro garbės... Taigi, kaip matome, „nauji ginklai“ kun. Š-čio visai nekokie; jei ką jie ir „piauja“, tai greičiau patį mūsų kritiką, o ne katalikų Bažnyčią. Tai viena.

O antra — jei kam ir pritiktų prikaišioti katalikams netoleranciją bei neapykantą kitap tikinčiųjų, tai jau tik ne autoriui straipsnio „Ne pas jus išganymas“. Užuot katalikus tame dalyke kaltinus, jam reikėtų čia velyk pačiam atsiminti evangelijos patarimą: M e d i c e c u r a t e i p s u m. Nes ko ko, o jau neapykantos ir netolerancijos, kad ir šiame pastarame jo straipsnyje, randas tiek, kad daugiau sunku būtų ten ir beįbrukti. Juk vargiai kas beįtikės, būk tai vien „tiesos meilė“ verčianti mūsų kritiką viešai skelbti, kad „katalikybė pametė Kristaus pamatus (artimo meilę)“, kad jos hierarchiškoji Bažnyčios tvarka yra ne kas kita, tik „vergų valdymas vergais“, kad ji iš visų jėgų draudžianti „visokį tyrinėjimą tikėjimo dalykuose“ („Liet. Žin.“ Nr. 22 pas.), kad „po Rymo įtekme kiekviena tauta nuskursta, pavargsta ir kvailėja“ („L. Ž.“ Nr. 17) ir t. t.

Jei paklausime kun. Š-čio, kas gi čia yra, kaip tai viskas vadinas, jis žinoma, atsakys mums, kad tai esą, gink Dieve, ne jo neapykanta, bet „rimta kritika". Ko vertas tas josios „rimtumas" ir ji pati, paliekame spręsti mūsų kritiškai galvojančiai visuomenei [1]), Mes gi tuo tarpu parodysime velyk, koki yra kun. Š-čio „tolerancija". Ji žymi jau pačiame straipsnio antgalvyje „Ne pas jus išganymas". Jei tie žodžiai ne tuščia retorika, jei jie pilnai išreiškia vidujinį kun. Š-čio įsitikinimą, tai jau jų vienų iš tikrųjų pakanka parodymui, kaip mūsų kritikas yra tolerantiškas katalikams!.. Nes jei išganymas ne pas mus, kaip dogmatiškai, lyg koks popiežius ex cathedra, tvirtina kun. Š., tai jau tuomi pat jisai pasako, jog mes katalikai, negalėdami rasti savoj Bažnyčioj išganymo, turime visai amžinai pražūti ir, žinoma, ne kitur, kaip tik pragare, nes skaistyklos reformatai juk nepripažįsta.

Tuo būdu, kaip mato skaitytojai, mūsų kritikas, kurs taip baisiai pyksta ant katalikų Bažnyčios už tai, kad ji neva visus nekatalikus pragaran gramzdinanti ir skirianti juos velniui, (kas suvis ne tiesa [1]), pats pasirodo esąs dar aršesnis netolerantas, dogmatiškai apreikšdamas, kad mes pasilikdami katalikais, išganymo nerasime, nes jo pas mus nėra. Ir tai daros ne tamsiuose viduramžiuose, bet štai šiandieną, šio visų šviesiausio XX šimtmečio pradžioje!...

IV.

Aukščiau matėme, kaip kun. Š. naudojasi tekstais įrodymui, kad ne pas mus išganymas. Dabar pažiūrėkim, kaip jis tam pačiam tikslui vartoja statistiką.

Apsvarstydamas savo antrąjį klausimą apie tai, kokią naudą reformatai turėtų iš sugrįžimo katalikų bažnyčion, mūsų kritikas kategoriškai atsako, kad jokios, anaiptol — turėtų dar „nuostolių", nes, girdi, kaip parodo statistika, pas protestantus kur kas daugiau žmonių su aukštesniu mokslu, geresnis būvis, didesnė prekyba ir pramonė, geresnė darbininkų padėtis, mažesnis skaičius mirštančių, nusižudėlių, vagių ir t. t.

Čia tulas naivus katalikas, žinąs iš evangelijos, jog mokslas apie išganymą buvo mums atneštas žmonių be aukštesnio ap-

---

[1]) Sk. „Vadovas" l. c. 172.

[1]) Tariamės, jog mūsų visuomenė iki šiol šaltai žiūrėjusi į šią mūsų polemiką su kun. Š-čiu, ilgainiui atsilieps viešai ir išreikš savo nuomonę apie tai, kuriuoj pusėj „neapykanta" ir kurioj „rimtumas".

[2]) Sk. apie tai „Vadovo" 22-me n-je psl. 166—187.

švietimo, nesirūpinusių prekyba nei pramone, gal pasiklausti: kokį gi saryšį turi ta visa akademiškoji bei pirkliškoji statistika su išganymo klausimu. Atsakinėti tan klausiman mes, žinoma, neapsiimam, nes esam pupratę žiūrėti į religiją ir materialę gerovę, kaip į dvi suvis atskiras sritis. Užuot to norėtumem čia velyk priminti skaitytojams, kad visa ta statistika, kurią kun. Š. laiko nauju ginklu, yra ne kas kita, kaip vien pakartojimas gana senos (1854) Rousel'o tėzės apie tai, būk tautos priėmusios protestanizmą, ekonomišku ir politišku atžvilgiu stovinčios visada aukščiau, negu tautos katalikiškosios. Ko verta toji tėzė, „Draugijoj" (t. VIII, psl. 270—274) jau buvo paduotas rimtas prof. Būčio paaiškinimas. Taigi plačiau apie tai čia rašyti nematome jokio reikalo. Jei kas dar būtų ne pro šalį pridūrus, tai nebent tai, jog lyginimas materialės protestantiškų ir katalikiškų tautų bei viešpatijų gerovės, atsižvelgiant tiktai į vieną jų religiją, yra darbas tiesiog bergždžias ir daugiau negu naivus[1]. Nes tautų materialei gerovei pakilti kliudo ar padeda ne vien religija, bet ir daug kitokių įvairių sąlygų, k. š.: tautos būdas, gamta, klimatas, istorijos bėgis, politiškos konjunktūros ir t. t. Tatai kiekvienas statistikon įtrauktas faktas yra rezultatas įtakos ne vien tos ar kitos religijos, bet ir visų kitų istoriškai-politiškai-socialinių veiksnių. Užmiršus tai ir remiantis viena tik statistika, galima prieiti visai juokingų išvadų. Pvd., ką pasakytu kun. Š., jei mes imtumėm tvirtinti, kad reformatų tikėjimas vedąs žmones į tamsumą, užmušąs juose iniciatyvą, ir tam savo tvirtinimui įrodyti remtumėms statistika lietuvių laikraščių, kurių lietuviai katalikai Rusijoje prieš karą turėjo 10 („Draugiją", „Viltį", „Vienybę", „Vadovą", „Vargoninką", „Šaltinį", „Spindulį", „Lietuvaitę", „Žemdirbį" ir „Garnį"), o lietuviai reformatai nei vieno. Tokį pat rezultatą prieitumėm ir ėmę skaityti žmones su aukštesniu mokslu pas lietuvius protestantus ir katalikus. Pasirodytų, kad inteligentų pas mus katalikus esama kur kas daugiaus. Taip pat ir dėl gerovės: imkim kitą pavyzdį: katalikiškoji Belgija arba Bavarija yra kur kas tur-

---

[1]) Sk. R. P. Flamèrion S. J.: De la prosperité comparée des nations catholiques et des nations protestantes au point de vue économique, moral, social. 2-me éd. Paris, Bloud, 1901 ir Yves de la Brière: Nations protestantes, et nations catholiques. Où est la supériorité sociale. Etude économique et historique. Paris, 5-rue. Bayard.

tingesnės, negu grynai protestantiškoji šiaurinė Prusija. Anot kun. Š. teorijos turėtų būti atvirkščiai, tuo tarpu taip nėra, o nėra dėl to, kad kalnuotos, pilnos minerališkų turtų Belgija ir Bavarija, gamtos atžvilgiu yra kur kas geresniame padėjime, negu smiltėta, nederlinga Prusija. Taigi bendro dėsnio čia nėra ir negali būti: yra vietomis protestantiškų kraštų turtingesnių, bet yra nemaž ir katalikiškų tautų geriau pasiturinčių už protestantiškąsias [2]).

Be to reikia dar pridurti, kad ir pačios kun. Š-čio statistiškos žinios yra gana klišos. Pvd., mūsų kritikas norėdamas parodyti, kad katalikystė pasaulyje žlunganti, o protestantizmas kiląs, rašo, jog sulyginant su skaičium visų krikščionių,

1700 m. katalikų buvo 73%, 1801 m. buvo jų jau 51%, o 1901 m. liko tiktai 38%.

Ar teisinga statistika 1700 ir 1801 m., mes nežinom. Bet dėl 1901 m. ji tiesiog 10% kun. Š-čio sumažinta.

Nes naujausiomis statistikos žiniomis [1]) katalikų buvo ne 38%, kaip rašo kun. Š., bet 48,1%. Tai aišku iš to, jog visame pasaulyje apie 1901 m. katalikų buvo 270 miljonų, protestantų (visokių rūšių) — 180 mil. ir pravoslavų 110 mil. Taigi nežiūrint skelbiamojo kun. Š. katalikų mažėjimo, o protestantų daugėjimo, vis dėlto susilyginti su katalikais skaičium ir turtais protestantai tegalėtų nebent susijungę su pravoslavais.

Galop ir tas protestantų augimas mums atrodo gana abejotinas. Bent pas mus Lietuvoje nuo XVI šitm. jo visai nesimato. Todėl ir negalima apskritai sakyti, kad protestantizmas visur kyla, o katalikystė visur žlunga. Galop kad protestantizmas ir augtų, iš to visai neišeitų, kad reformatų skaičius pasaulyje eitų didyn. Prie protestantų priskaitoma ne vien reformatai, bet ir liuteronai, anglikonai, metodistai ir daug visokių sektų. Tame gi bendrame skaičiuje vienos protestantizmo šakos

---

2) Nereikia taip pat užmiršti, jog grynai protestantiškų kraštu nedaug terasime. Kun. Š., pvd., grynai protestantiška valstija laiko Germaniją. Tuo tarpu joje katalikų yra 35% ir, kaip jau minėjom, jų gyvenamos vietos k. š. Bavarija, Saksonija, yra daug turtingesnės už kitas protestantiškas Germanijos dalis. Taigi dar didelis klausimas, kas daugiau prisideda prie bendros ekonomiškosios vokiečių gerovės: katalikai ar protestantai? Tą pat reikia pasakyti ir apie Angliją ir Jungtines Amerikos Valstijas. Visur protestantai gyvena šale katalikų.

1) Gikman i Marks: Vseobščij geograf. i statistič. karmannyj Atlas. Izd 3-e. SPB. 1908 g. Nr. 7.

gali augti, o kitos žlugti ir net visai nykti. Ir mums būtų labai malonu, kad kun. Š. statistiškai įrodytų, jog Lietuvos reformatai prie tų pastarųjų nepriklauso.

Tai būtų daug naudingiau, negu džiaugtis, kad ir katalikų Bažnyčios padėjimas pas mus neperpuikus. Kaipo protestantas, kun. Š., žinoma, gali sau tai daryti, bet vis dėlto ir jis neturi teisės identifikuoti Lietuvos bažnyčios su visa katalikų Bažnyčia ir tuo klaidingu identifikavimu remtis savo polemiškuose „darodymuose". Nes Lietuvių bažnyčia, kaipo atskira didžiojo visuotinosios bažnyčios medžio šakelė gali nudžiūti ir net atkristi nuo jo, kaip tai XVI amž. buvo bemažko ir įvykę, bet visuotinoji katalikų Bažnyčia sulig Kristaus pažadėjimu, kaip gyvavo taip ir gyvuos iki pasaulio pabaigai, ko apie reformatų Bažnyčią pasakyti nedrįstu, nes neturiu tam tikrų įrodymų, be vieno tik šv. Povilo posakio: oportet et haereses esse. Bet ir tas yra perdaug apskritas ir, rodos, daugiau yra nukreiptas į vis naujų mokslų pramanytojus, negu į seniau pramanytųjų sekėjus.

Tuo, kas aukščiau pasakyta, po teisybei ir galima būtų baigti šis mano atsakymas kun. Š-čiui. Nes jo straipsnyje jokių faktiškų „darodymų" daugiau nebėra. Lieka tiktai vieni šiurkštūs apie katalikų Bažnyčią išsireiškimai, apie kuriuos ir noriu čia pridurti trumputę pastabą.

Gerb. kun. Š. apskritai nesigaili juodų varsų ir aštrių žodžių katalikų Bažnyčios charakteristikai. Jis randa, kad ant mūsų psichologijos „perdaug senovinė gulinti antspauda", kad katalikų rašytojai „nebežino kaip drabstyti purvais savo priešininkus", kad jų laikraščiuose kuone kiekviename numeryje pilna „dantų griežimo, neapykantos ir melo[1]) ir net visokių „pamazgų"[2]), kad

[1]) Prie „melo" mūsų kritikas matyt priskaito ir šiuos mano brošiūrėlės apie protestantizmą Lietuvoje paimtus žodžius: „Nebėsant katalikų kunigų, o protestantams tarp savęs nuolat dėl tikėjimo besiginčijant, nelaimingi lietuviai grįžo atgal stabmeldystėn prie savo šventų ąžuolų ir senovinio Perkūno", nes, pacitavęs juos, priduria: „Taip rašos istorija tų „Kristaus pasekėjų, kuriems rūpi tiesa". Labai norėtumėm išgirsti iš kun. Š. mokslišką įrodymą, kad tai visai netiesa, ką aš remdamasis Valančium parašiau ir ką p. A. Voldemaras naujausiame savo veikalėlyje „Nacionalnaja borba v V. Kniažestvie Litovskom v XV i XVI viekax. SPB. 1910" p. 17 patvirtino. Lauksime.

[2]) Kame tų „pamazgų" ir „dantų griežimo" daugiau, paliekame spręsti skaitytojams. Iš savo šalies galime nurodyti tik faktą, jog prieš porą sa-

katalikų dvasiškija savo „indeksais, grasinimais ir prakeikimais“ naikinusi visokį kriticizmą ir žingeidumą, tramdžiusi „visokį tyrinėjimą“ ir kas dar aršiau, pasišaukus pagalbon savo „baisesnę už marą“ inkviziciją, kuri „daug daugiau papiovė nekaltų aukų ir nužudė daugiau žmonių, negu baisiausias karas“, kad ji dar ir dabar tegiedanti „Osanna laužams ir žudymams“.

Tie kun. S-čio žodžiai, ištarti su tokia energija, rodo mums, jog jis tur labai jautrią širdį ir yra dideliai gailestingas žmogus. Jam gaila tų „nekaltų aukų“, kurias inkvizicija žudė ir laužuose degino. Visa tai labai gražu ir pagirtina. Jei čia kas galima prikišti, tai nebent vienas dalykas, būtent, kad kun. Š-tys mano, būk mums jų negaila. Anaiptol, mums jų dar labiau gaila, netik dėl to, kad jos buvo žudomos, bet ir dėl to, kad tai buvo daroma „vardan Kristaus“. Nė vienas šviesus ir doras katalikas tų žudynių šiandieną nepagiria; yra nemaž ir katalikų rašytojų (k. a. Vacandar'das ir k.) kurie atvirai pripažįsta, jog katalikiškoji hierarchija, palaikydama ir net sankcionuodama tuos žmonių žudymus dėl nesutinkančių su Bažnyčios mokslu religijinių įsitikinimų, yra tiesiog doriškai nusidėjus. Prisilaikydamas tokios pat nuomonės inkvizicijos klausime, aš irgi tariuosi turįs teisės smerkti panašius nekrikščioniškus darbus. Bet laikydamasis logikos, aš juos smerkiu ne tik pas katalikus, bet ir kitur. Todėl perskaitęs paties kun. Š-čio brošiūroje, kad reformatų bažnyčios įsteigėjas per penkerius savo valdymo Genevoje metus (1542 — 1546) yr pasmerkęs mirti 58 žmones, vėliau sudegino aukštai mokytą vyrą Mykolą Servetą ir reikalavo, „kad 700 jaunikaičių būtų nubausti mirtimi“, negalėjau kitaip jo pavadinti, kaip „kruvinu fanatiku, turinčiu savo sąžinėj nevieną nužudytąją žmogaus gyvybę“. Kun. Š. už tai pyksta, bet dėlko — aš visai negaliu suprasti. Jei žmonių žudymas ir laužuose deginimas yra kruvinas nekrikščioniškas darbas pas katalikus, tai, rodos, ne kitoks jis yra ir pas reformatus. Tatai aš visai nematau jokio skirtumo tarp Torkvemados, kurį kun. Š. taip žemina, ir Kalvino, kurį laiko „didžiausiu XVI amž. krikščionimi“. Vienas žudė ir degino savo tikėjimo priešus „katalikiškai“, kitas tą pat darė „evangeliškai“. Deginamiesiems nuo to nei kiek nebuvo leng-

---

vaičių vienas protestantas, užsisakydamas „Vienybę“, pasisakė dėl to mėgstąs tą laikraštį, jog ten esą gražių pamokslų ir jokio nėra protestantų užgauliojimo.

viau. Taigi, jei vienas vertas pasmerkimo, tai ir kitas; jei vienas teisinama, tai ir kito negalima kaltinti. Mūsų nuomone, evangeliškas Kalvino laužas dar sunkiau išteisinti, negu katalikiškasis Torkvemados. Juk Kalvinas laikė save reformatorium, turinčiu teisės protestuoti prieš katalikų Bažnyčios klaidas, atgaivinti žmonijoje tikrą evangelijos dvasią, iškreiptą būk tai katalikystėje. Ir, kaip žinome, jis tąja „teise“ energiškai naudojosi: jis protestavo prieš kryžių, prieš Šventųjų paveikslus, prieš atlaidus, prieš visųaukščiausią popiežiaus valdžią ir t. t. Tik prieš vieną dalyką, prieš kurį iš tikrųjų būtų buvę ne pro šalį protestą pakėlus — prieš deginimą žmonių dėl jų tikybinių įsitikinimų — Kalvinas netik protesto nepakėlė, bet dar ir pats tą barbarišką viduramžinę bausmę vartojo. Na, o jei pats garsiausis bažnyčios reformatorius, kurį kun. Š., sekdamas Renaną, vadina didžiausiu anos gadynės krikščioniu, laikė laužus visai naturale pabauda, tai kogi čia mūsų kritikas taip karščiuojas ir katalikams Torkvemadą prikaišioja? Jei Kalvino valdžia būtų siekus taip toli kaip Torkvemados, tai kažin, ar tik Kalvinas nebūtų sudeginęs savo priešų kur kas daugiau, negu Torkvemada. Jautri širdis labai geras daiktas. Todėl aš visai nesistebiu, kad kun. Š. lieja ašaras ant Torkvemados aukų ir ant Ferrero kapo. Man tik labai keistai išrodo kun. Š-čio vienpusiškumas: užsiėmęs inkvizicija ir Ferrero nužudymu, jis visai užmiršta, kas aplinkui darosi: jis užmiršta, kiek tai žuvo pastarais metais visokių revoliucijos šalininkų arba jos priešų. Juk kaip parodo mylimoji kun. Š-čio statistika — jie skaitoma jau nebe šimtais, bet tūkstančiais. Visi jie žuvo dėl visuomenės labo bei esančios tvarkos palaikymo, t. y. vardan tų pačių principų, vardan kurių buvo žudomos Torkvemados bei Kalvino aukos. Na, o jei dar šiame XX amž. visuomenės labui tiek šaudoma ir kariama žmonių, jei šiandieną krikščioniškos meilės idealas toli dar neįvykdintas, tat ko gi čia norėti nuo „tamsaus“ XVI amžiaus.

Tos gadynės žudytojai ir jų aukos šiandieną lygiai ilsis žemėje. Kun. Š-čio pamokslas nebepasieks jų ausų. Taigi su savo pabarimo žodžiais jautriam mūsų kritikui reiktų velyk kreiptis ne į seniai mirusius inkvizitorius, bet į dabartinius kariškuosius teismus ir teisėjus, juo labiau, kad jų aukomis dažniausiai būna mūsų „pirmeiviai“, kurių kun. Š. sakosi esąs didis mylėtojas ir prietelis. Nežinau kaip kam, bet aš kad ir nėsu jų didis garbintojas, vis dėlto drįstu manyti, jog jų pasigailėjimui verta išlieti

kur kas daugiau ašarų ir rašalo, negu dėl abejotinos moralės vertės Ferrero, o verta tai jau kad ir dėl to, nes anų yra tūkstančiai, o tas tik vienas[1]).

Galop tebūna man leista išreikšti ir antrą geismą, idant gerb. mūsų kritikas teologiškan klausiman — pas ką gi išganymas — nemaišytų dalykų nieko bendra su juo neturinčiųjų. „Išganymas“ mums katalikams ne tuščias žodis, bet visųaktualiausia mūsų gyvenimo problema. Jei kun. Š-čiui matos, kad „išganymas ne pas mus“, tai mes su tuo ir nesiginčysim, nes gerai žinom, jog išganymas tegali būti vien Jėzuje Kristuje (Ap. Darb. 4, 12); Jis yra vienatinis mūsų „kelias, tiesa ir gyvenimas“, visų aukščiausias mūsų idealas. Prie to idealo jau dvidešimt amžių veda mus mūsų Motina katalikų Bažnyčia. Ar mes jau pasiekėm tą idealą? Toli ne. Mūsų gyvenime buvo ir yra daug netobulybių, daug apsileidimų, daug nukrypimų nuo doros kelio. Kas panorės, visuomet ras pas mus ką kibti. Mes gerai žinom savo silpnybes ir todėl niekados nesigirsim, kaip anas evangelijoje fariziejus, kad mes apšviestesni, turtingesni, doresni už kitaip tikinčius. Mes bevelijam imti pavyzdį iš Evangelijos muitininko ir mušdamies į krūtinę šauktis į Dievą: „Viešpatie, pasigailėk mūsų nusidėjėlių“. O kadangi iš tos pačios Evangelijos žinome, jog labiau išteisintas paliko nuolankus muitininkas, negu išdidęs fariziejus, todėl mes ir tikimės, jog Teismo Dienoje Jėzus neišsižadės mūsų, kaip ir mes Jo neišsižadam. Ir jei mūsų broliai evangelikai vis dar nenori eiti su mumis išvien prie išganymo, mes jų ir neverčiame; mes tik norėtumėm vieno dalyko, idant — kaip katalikai taip ir reformatai — suprastų jog ieškant išganymo, niekur kitur negalima eiti, kaip tik pirmyn prie Kristaus. Tatai jei jų ir mūsų tikslas bus tas pats Jėzus, mirties pergalėtojas ir mūsų Atpirkėjas, tai be abejo ir vieni ir kiti, kad ir įvairiais keliais eidami, pagalios prie Jo susitiksime ir broliškai sau rankas paduosime[2]).

[1]) O ypač pasigailėjimo vertos bolševikų aukos, kurių skaičius siekia nūn jau poros milionų ir kasdien vis daugėja. Bet apie bolševikų žiaurumus tylima, o ispanų inkvizicijai vis dar neduodama ramybės!..

[2]) Tas, žinoma, greit neįvyks. Bet ačiū Dievui, kai kur jau ir dabar pradeda reikštis anas pageidautinas reformatų su katalikais susiartinimas. Taip, pav. Olandijoje mokyklų klausime reformatai šįmet ėjo išvien su katalikais (Monsterverbond). Kas įvyko Olandijoj, galėtų įvykti ir Lietuvoj. Reiktų tik, kad tarp mūs ir reformatų atsirastų žmonių, turinčių daugiau Kristaus dvasios, o mažiau fanatiško katalikų neapkentimo.

O susitikę pas vienatinį išganymo davėją Jėzų, visai nebūsime Jo klausinėjami apie tai, katrie turėjom daugiau žemiškų lobių, geriau pirkliavom, daugiau mokytų vyrų skaitėm, bet apie tai, katrie Jį, mūsų bendrą Mokytoją ir Teisėją, labiau mylėjom, ištikimiau jam tarnavom, uoliau jo valią vykdėm. Duok Dieve, kad mūsų broliai evangelikai suprastų, jog tai ir yra mums visiems unum necessarium, vienatinis teisingas mūsų religinio lenktyniavimo tikslas. Girtis gi savo dorumu palikim fariziejams, o savo turtingumu — žydams.

V.

„Kultūringame" straipsnyje „Aprėdytas ir kelmas kitaip išrodo" („Pasiuntinio" Nr. 7 — 8) p. J. Šepetys prikiša man, būk aš pripliauškęs „visokių niekų" apie jo neapykantą katalikystės — ir užmiršęs tą savo pliauškimą „kuomi nors pamatuoti". Netiesą sako p. J. Šepetys, nes mano tvirtinimai aiškiai buvo pamatuoti paties p. J. Šepečio straipsniu „Inkvizicijos istorija", pradėtu 1-me „Pasiuntinio" n-je, ėjusiu per visus metus ir dar neužbaigtu dar man šį straipsnį berašant. Tasai gi jo raštas aiškių aiškiausiai parodo, koks pra p. Š. „gerbimas katalikystės". Štai kad ir pradžia to rašto:

Jei gerai pagalvoti, jog inkvizicija atsirado prieglobstyje bažnyčios, turinčios pamatu evangeliją, tai gana sunku ją suprasti. Pats per save randasi klausimas, kaip galėjo religija, pilna meilės, deginti gyvais tuos, kurie nepriimdavo jos mokslo geruoju[2]).

Vadinas, katalikų religija, anot p. Š., degino „gyvais tuos, kurie nepriimdavo jos mokslo geruoju". Iš tikrųjų gi degino ne religija, bet tos religijos mokslo nesupratusieji dvasiškos ir civilės valdžios atstovai. Dėlko jie tai darė, klausimas nelengvas atsakyti. Bet mes dalimi galime jį p. Š-iui palengvinti vienu patarimu. Gerb. „Inkvizicijos" istorikas, yra tyrinėjęs ir Kalvino istoriją. Todėl, tur būt, neužmiršo, jog reformatų bažnyčios įsteigėjas per penkerius savo mokytojavimo Genevoje metus (1542 — 1546) 58 žmones yra pasmerkęs mirti; o 76 ištrėmęs iš Genevos; be to reikalavęs, kad 700 jaunikaičių būtų nubausta mirtimi; galop Mykolą Servetą gyvą su jo knygo-

[2]) „Pasiuntinys" Nr. 1, 7 psl. Bet ir čia aiškiai pasakyta netiesa, nes inkvizicija degindavo ne „tuos, kurie jos mokslo nepriimdavo geruoju, bet tuos, kurie skelbdavę nuomones priešingas katalikų mokslui. O tai toli gražu ne vis viena.

mis spalių 26 d. 1553 m. yra sudeginęs ant laužo. Tų faktų neatmeta ir p. Š. Taigi jie yra tikri ir neabejotini, tik, deja, kaip reikiant neišaiškinti. Patartumėm gerb. Kalvino biografui giliau apie juos pagalvoti ir pabandyti nutrinti nuo Kalvino atminties Serveto sudeginimą; tuomet ir apie katalikų „Inkviziciją“ tegalės jis teisingesnį išduoti nusprendimą. Kolei gi to nepadarys, visa „Pasiuntinio“ taktika, paremta nuolatine giesmele apie „Inkviziciją“ — iš tikrųjų greičiau panešės į „garsios Steneil taktiką“, negu į metodišką mokslo tyrinėjimą. Ta taktika labai pigi ir lengva, bet jokios objektyvios vertės neturi. Deja, p. Š. nuolat ją vartoja taip polemikoje prieš mane, kaip ir peikime mano brošiūros „Pradžia ir išsiplėtojimas protestantizmo Lietuvoje XVI amž.“, kaltindamas mane, kam aš pavartojęs tokius negražius žodžius, k. a. herezės, klaidatikybė, atskalūnai. Tiesą pasakius, aš ne visai suprantu, ko p. Š. čia nori. Jei reformatų tikyba skirias nuo katalikiškos, tai ji ir tur būt pažymėta kitokiais vardais. Tų techniškų vardų aš nekūriau, ėmiau kokius radau pas kitus autorius. Kai bus išrasti ir visų priimti kiti vardai bei terminai, priimsiu juos ir aš.

Čia gi tiek tik tegaliu pridurti, jog mano brošiūros kritikas mėgsta kitiems statyti net neišpildomus reikalavimus (pav., kad herezės nevadinčiau hereze, nors ji, kaipo toki, figuruoja XVI am. teismo kodeksuose, bet pats savo kritiškų pastabų niekuo nepamatuoja, tenkindamasis vien pliku paneigimu mano tvirtinimų.

Susitarti su p. Š. mums, matyt, nebus galima. Aš, pav., vadinu doru kunigu tokį, kurs netik dorai gyvena, bet ir giliai tiki į stebuklais patvirtintą Kristaus mokslą. Tuo tarpu p. Š. šaukia: „į stebuklus netikėsime“! Aš gerbiu protestantų veikėjus, kurie eina išvien ekonomiškuose klausimuose su katalikais (kaip tai yra München-Gladbach'o Gewerkschaft'uose), ponas gi Š. sakosi tegalįs eiti „draugiai ranka į ranką“... tik „su visais „Lietuvos Ūkininko“, „Lietuvos Žinių“, buv. „Skardo“ ir „Žarijos“ šalininkais“[1]), nors tie doriausius ir veikliausius mūsų kunigus biauriai šmeižė ir dabar tebešmeižia. Aš visus tuos ponus vadinu smeižikais, o p. Š-iui jie yra „prieteliai ir broliai“. Lietuvių patarlė sako: „prie ko pritapsi, tokiu ir pats tapsi“. Tuo remdamasis aš ir laikiau p. Š-tį niekintoju visų dorų katalikų kunigų. Dabar p. Š. ginasi tuo nėsąs. Labai man malonu tai gir-

---

[1]) Sk. „Liet. Žinių“ Nr. Nr. 24 — 25, 1909 m.

dėti. Norėčiau tik išgirsti, kokias gi ypatybes privalo turėti kat. kunigas, kad galėtų užsipelnyti p. Š-čio pagarbą? Ar čia užtenka netikėjimo į stebuklus, nepasninkavimo ir t. t.?...

Baigia savo raštą p. Š. pasigyrimu, kad „svietiškieji reformatai (univers. profesoriai, gimnazijų mokytojai, inžinieriai, advokatai, daktarai, agronomai ir tt.) susirinkę šiemet Vilniuj reformatų sinodan yra išreiškę jam, p. Š-čiui, padėką, pripažindami jo darbą „labai reikalingu ir naudingu". Jei tam „Pasiuntinio" reikalų svarstymui davė pradžią manoji to laikraščio kritika, tai aš galiu tik tuo tepasidžiaugti. Nes po to sinodo „Pasiuntinyj" iš tikrųjų rados šiokios tokios atmainos, didesnis turinio įvairumas, mažiau „inkvizicijos", daugiau dvasiškų dalykų. Taigi nors redaktorius ir paliko tas pats, bet, matyt, gavo kitokių instrukcijų, o aš to ir tenorėjau.

VI.[2])

Reformatų kunigas p. A. Neimanas „Pasiuntinio" 10-me n-je nusiskundžia, kam aš recenzuodamas jo knygą: A n d r z e j B o u r r i e r. C i k t ó r z y w y s z l i w l a t a c h 1895 — 1904 (Sk. „Dr." Nr. Nr. 66 — 67, 211 — 212 p.), metusius kunigystę prancūzų kunigus pavadinęs „iškrikėliais". Tuo būdu, girdi, aš savo artimui „plėšiąs garbę". P. Neimano pasakymu tuos kunigus reiktų pavadinti „i š e i v i a i s i š k a t a l i k ų b a ž n y č i o s."

Kur p. Neimanas mokinosi prancūziškai, aš nežinau. Man viena tik aišku, jog „išeiviai" prancūziškai bus ne é v a d é s, kaip to nori p. Neimanas, tik é m i g r é s. Žodis gi s'é v a d e r reiškia s l a p č i a, v o g t i n a i pabėgti[1]), lenk. w y m k n ą ć s i ę, u c i e c[2]). Taigi verčiant é v a d é s lietuviškai galima būtų pavadinti juos p a b ė g ė l i a i s, i š k u n i g i a i s, arba iš lenkiško u c i e k i n i e r i a i s. Aš juos pavadinau švelniau i š k r i k ė l i a i s nuo žodžio k r i k t i, arpa g r i k t i, kurs, anot Juškos, reiškia s t a v a ć s i ę n i e ż y c z l i w y m, t r a c i ć o c h o t ę[3]), ir man rodos visai teisingai, nes kas gi yra é v a d é, jei ne kunigas n u s t o j ę s n o r o b ū t i k u n i g u ir tapęs bažnyčiai „nieżyczliwy". Koks gi čia „garbės plėšimas" konstatavime v i e š o f a k t o.

---

[2]) Sk. „Draugijos" 1912 m. 70 n-ry.

[1]) S'é c h a p p e r f u r t i v e m e n t, žiūr. P i e r r e L a r o u s s e: Dictionnaire complet.

[2]) Sk. P. Dahlmano Nowy slównik podręczny języku polskiego i francuskiego. Części.-franc. polska".

[3]) Sk. Juškos Žodyną p. 471.

Antra mano kaltė, anot p. Neimano, — tai ta, kad aš pavadinęs prancūzų évadés neinteresingais žmonėmis. P. Neimanas mano, kad jie neužsitarnavę to vardo. Bet to savo subjektyvaus įsitikinimo nieku neparemia. Jam, matyt, tie žmonės atrodė labai interesingi. Aš su tuo negaliu sutikti. Kaip kitose žmonių kategorijose, taip ir tarp évadés yra visokių: yra didelių ir mažų, plačiai istorijoj pagarsėjusių ir niekam beveik nežinomų. Statyti juos ant vienos lentos nei logika nei istorija neleidžia. Pradedant nuo visų évadés pranokėjo eks-apaštalo Judos Iskarioto, aš randu daug garsių kitų évadés, k. a. Liuterį, Kalviną, Husą, Lamennais, Loisy ir k., kuriuos mielu noru pripažįstu interesingais, bet lyginti su jais kaž kokį Audouard'ą, Carrot'ą ar net ir patį Bourrier'ą nieku būdu negaliu. Nes anie istoriškieji évadés turėjo bent aiškią fizionomiją, ir net šiokį-tokį savotišką dydį, o šie iš Bourrier'o knygos visi priklauso vienai kategorijai, kurią, pasigaunant matematiškos terminologijos, negalima kitaip pavadinti, kaip vien „les infiniment petits". Kitaip sakant, yra tai évadés-nykštukai[4]). Jei jie p. N-ui interesingi, tai jau jo dalykas. De gustibus non disputandum. Koch'as tyrinėjo dar menkesnius įvairių ligų mikrobus. Jam jie irgi buvo interesingi. Bet iš to visai neišeina, kad kiekvienas žmogus turėtų interesuotis choleros ar džiovos bacilais.

Rūgoja taipgi p. N., kam aš jo išverstą veikalą pavadinęs „nuobodžiu, neinteresingu, vienpusišku ir siauraprotišku". Mano oponentui tie epitetai atrodo negražūs. Ginčytis su tokia subjektyvia p. N. pažiūra, žinoma, būtų bergždžias darbas. Jis brangina epitetų gražybę, aš gi žiūrėjau vien jų teisybės. Mano nuomone, kiekvienas veikalas tiek teturi vertės, kiek jame yra tiesos, ypač tos tiesos skaitytojas tur teisę reikalauti iš religinio turinio knygų.

---

[4]) Ir pats p. N., matyt, nelabai tetiki į jų moralę didybę, nes daugiau svarbos priduoda jų matematiškam kiekiui bei skaičiui. Mat jis apskaitęs, būk tų évadés per 10 metų (1895 — 1904) susirinkę Prancūzijoj „tūkstantis su viršum". O kadangi Prancūzijoj kunigų skaičius nesiekia 70 tūkstančių, tai p. N-ui tų évadés nuošimtis atrodo „gana didelis". Užmiršta tik p. N., jog tas évadés skaičius susidarė per 10 metų. Vieniems gi metams išeitų tik šimtas su viršum. Tiesa, ir tai nuošimtis nemažas, bet vis dėlto beveik 6 kartus mažesnis, negu Kristaus laikais, kuomet atsitraukė pirmutinis évadé Judas. Tuomet proporcija buvo: 1: 12 dabar gi tik 1000: 70000 = 1: 70.

Deja, sulyginęs Bourrier'o knygos turinį su vienatiniu religinės tiesos kriterijum — Kristaus mokslu: idant visi būtų viena, radau toje knygoje kaip tik šios tiesos antitezę. Mat p. Bourrier net ir paties p. N-o pasakymu norėjęs „išaiškinti visuomenei savo tikėjimą". P-nui N-ui tai užvis patinka. Jis vargo, vertė, „padėjo gana daug triūso ir lėšų", kad tą p. Bourrier'o tikėjimą padarytų prieinamą ir mūsų visuomenei. Bet kas iš to skaitytojui, tikram religinės tiesos mylėtojui? Jam juk svarbu tikėjimas Kristaus atneštas, o ne kaž kokio Bourrier'o. Jei atsitraukiam nuo Kristaus, tai bus tiek tikėjimų, kiek galvų. Interesuotis jais visais būtų ir negalima ir nenaudinga. Nes tokie tikėjimai kaip Bourrier'o — tai ne tikėjimai, bet efemeriški „tikėjimėliai" bei tikėjimo surrogatai, neturį jokios objektyvios vertybės. Taigi ir veikalai à la Bourrier negalima kitaip pavadinti, kaip tik vienpusiškais ir siauraprotiškais. Aš žinau, kad tai p-nui N-ui nepatinka. Bet ką padarysi: Amicus Plato, sed magis amica veritas.

* * *

Be priekaištų kat. Bažnyčios mokslui, netrūksta priekaištų ir jos valdymui bei šiaip jau gyvenimo tvarkymui. Už vis prikišama Bažnyčiai noras suimti visokią valdžią į savo rankas Dievo vardan bei klerikalizmas, kuris neretai painiojama su teokratija. Į tai atsakoma straipsniu: „Kas yra teokratija".

Kas yra teokratija? [1])

„Lietuvos Žinios" jau nebe pirmą kartą puola „Draugiją" dėl teokratijos. Tagi teokratija mūsų pirmeivių organui

[1]) Sk. „Draugiją" 1912 m. 70 n-rį.

„Mes gi tvirtinome ir istorijos faktais dar sykį parodysime, jog apie „Lietuvos Žinias" susispietusių žmonių kuopelės siekimai, tai tie patys, kurie buvo statomi ir gerbiami varpiečių, t. y. tautybė ir greta jos, toje pačioje eilėje demokratizmas. Gi „Šviesos", „Apžvalgos", „Tėvynės Sargo", „Draugijos", „Šaltinio", „Vienybės", „Vadovo", ir „Vilties" vyriausiu tikslu visuomet buvo ir yra teokratija (kunigų luomo viešpatavimas, paprastai mūsų klerikalizmu vadinamas), o tautybė jųjų visur ir visuomet buvo vartojama vien įnagio vietoje. Aiškiau sakant, mūsų klerikalų tautybė tai jųjų rūbas, kevalas, po kurio visuomet ir visada slapstosi teokratijos branduolys.

„Lietuvos Žinios" Nr. 119 1912 m.

atrodo baisių-baisiausias dalykas. Viską žinąs Vilniaus antiklerikalis laikraštis yra sužinojęs, būk teokratija niekuo nesiskirianti nuo klerikalizmo ir reiškianti „kunigų luomo viešpatavimą“. Visa tai garbus šis organas ne iš piršto išlaužęs, bet paėmęs iš „Draugijos“, kuri pasirodžius šiame atvejy toki negudri, kad ėmus ir paskelbus urbi et orbi, „jog kunigija žengianti prie teokratijos viešpatavimo“. Gudresnė už „Draugiją“ „Viltis“ kukliai nutylėjus. Bet nuo argusinių „Lietuvos Žinių“ redakcijos akių niekas negalėjo pasislėpti. Jos kaipo kiaurai viską permatančios, išvydo ir visam pirmeivių pasauliui paskelbė, jog vyriausias tikslas netik „Draugijos“, bet ir visų kitų lietuviškų katalikiškų laikraščių, kokių tiktai kada nors būta, „visuomet buvo ir yra teokratija“, t. y. „kunigų luomo viešpatavimas“ paprastai „klerikalizmu vadinamas“.

Kaip mato skaitytojas, visa „Liet. Žinių“ argumentacija remias identifikavimu teokratijos su klerikalizmu. Kyla tatai klausimas: ar galima tuodu dalyku identifikuoti? Argi iš tikrųjų teokratija tas pat, ką ir klerikalizmas? Ar tuodu žodžiu reiškia vieną tik dalyką — būtent kunigų luomo viešpatavimą, kaip tai „Liet. Žin.“ jau nebežinau kelintą kartą vis tebekartoja? Kadangi teokratija visų pirma yra žodis, tatai pirmiausia pažiūrėkim, ką jis reiškia, kokia prasme jis yra apšviestų žmonių vartojamas. Tam tikslui kreipkimės į žodynus bei enciklopedijas.

Nenorėdamas skaitytojų ilgai varginti, aš nesiknisiu po visas enciklopedijas. Mano tikslui, tariuos, užteksią šių trijų 1) *Pierre Larousse'o:* Dictionnaire Complet illustré, 78 e édition, Paris 1895 [1]); 2) *Herder'o;* „Konversations Lexicon'o“ paskutinio leidimo ir 3) „Encyklopedja Kościelna“.

Štai ką rašo apie teokratiją pirmasis iš nurodytųjų šaltinių:

„Teokratija (graik. theos — Dievas ir kratos — valdžia) yra tai tokia valdžia, kurios vyriausi atstovai yra laikomi Dievo tarnautojais“[2]).

Larousse'as yra pirmeivis, taigi į jo teokratijos definiciją „Lietuvos Žinioms“ labiausiai reikėtų atsižvelgti. Ką gi randame toje definicijoje? Visų pirma pažymėtina joje pilniausia antitezė bet kokiam politiškam absoliutizmui. Absoliutizmas laiko save nuo

---

[1]) Taip vadinamasis „Mažasis Larousse'as“.

[2]) Theocratie (gr. theos — Dieu; kratos — pouvoir). Gouvernement, dont les chefs sont regardés comme les ministres de Dieu. Op. c. p. 755.

nieko nepareinančiu, niekam neatsakomingu, nieko kito tik savo valios beklausančiu. Teokratijoje kaip tik viskas yra priešingai. Net ir vyriausi teokratijos atstovai (chefs) Larousse'o pasakymu yra ne viešpačiai, bet tik Dievo tarnautojai (ministres), Tiesa, dėl valdymo jie valdo, jų valdžia yra tikra, nefiktyvi, bet į tą savo valdžią jie turi žiūrėti ne kaip į kokią privilegiją, kuria turėtų teisę naudotis savo egoistiškiems tikslams, bet kaip į paties Dievo uždėtą jiems pareigą (ministres de Dieu), kurią turi sąžiningai vykdyti ir kurios neįvykdę turės atsakyti tos valdžios davėjui — Dievui. Tuo būdu teokratija po teisybei viešpatavimas yra tik iš Dievo šalies; iš žmonių gi ji yra ne kas kita, tik grynas tarnavimas, bet ne sau, nei kitam kokiam padarui, bet Dievui.

Iš čia, kaip mato skaitytojai, net ir pagal patį Larousse'ą, teokratija neturi nieko bendra nei su „kunigų luomo viešpatavimu", nei su klerikalizmu. Klerikalizmas kas kita, teokratija vėl kas kita. Painioti tuodu atskiru dalyku nieks netur teisės. Kas juodu painioja — nusideda tiesai, ir jei tą netiesą skelbia laikraštyje — tai tiesiog platina melą ir kvailina savo skaitytojus. Deja, „Liet. Žin." kaip tik ir yra tai padariusios, ir tai jau nebepirmą kartą.

Čia gal koks pirmeivis pasakys: Taip, tai taip: Larousse'o teokratijos definicija nesutinka su „Liet. Žin." definicija. Bet kažin, ar katalikai neturi kitos savos, priešingos pirmeiviškai Larousse'o definicijai? Pažiūrėkim tat, ką sako katalikai apie teokratiją.

Žinomas katalikiškas Herder'io „Konversations-Lexicon'as" štai kaip aptaria teokratiją:

„Teokratija (gr."Dievovaldystė") yra tai terminas, pirmą kartą Juozo Flavijaus pavartotas tokiai valdymo bei valstybės formai išreikšti, kurioje Dievas (bei dievybė) laikoma vienatiniu, tiesioginiu ar bent visų aukščiausiu Valdytoju"[1]).

Beveik tą pat atkartoja ir „Enc. Kościelna"[2]).

---

[1]) Theokratie (gr. „Gottesherrschaft"), zuerst von Joseph Flavius gebrauchter Ausdruck für die jenige Regierungs-oder Staatsform, in welcher Gott, (bzw. eine Gottheit) als der einzige und unmittelbare oder doch höchste Regent gilt". Cfr. Herder's Konv. Lex. VIII Bd, 556 S.

[2]) Cfr. Enc. Košc. T. XXVIII, str. 366 368: Teokracja — jest terminem, od czasu Józefa Flawiusza (c. Apion. 2, 16) przyjętym na oznaczenie wlašciwego narodowi hebrajskiemu religijno - panstwowego ustroju.. W teokracji St. Test. Bóg zostal prawdziwym doczesnym Królem Izraela,

Taigi pasirodo, kad ir pirmeiviškoji Larousse'o ir katalikiškoji dviejų kat. enciklopedijų teokratijos definicijos visai sutinka. Visuose juose nurodoma, jog teokratijoje viršiausiu ir vyriausiu valdytoju yra ne kunigų luomas, net nė pats vyriausias kunigas bei popiežius, bet vienas Dievas. Tatai teokratija, kaip toki, nėra priešinga nei dvasiškai, nei civilei valdžiai, ji neatmeta nei monarchijos nei respublikos, ji neginčija nei konservatyvumo nei progresyvumo principų, ji priešinas tik vienai bedieviškai valdžiai, norinčiai sukurti valstiją be religijos, politiką — be doros, visuomenės gyvenimą — be atsižvelgimo į Dievo apreikštąsias tiesas.

Kadangi tasai apreiškimas pirmučiausiai buvo duotas žydų tautai, tai jis ir yra pirmiausiuoju teokratijos pamatu. Tiesa, dėl buvimo būta teokratijos ir pas kitas tautas. Vokiečių mokslininkas Heeren'as yra įrodęs, jog teokratija buvo pas visas senovės tautas pirmiausioji ir seniausioji organizacija[1]), bet ji daug kuo skyrėsi nuo žydų teokratijos. Dievo apreikštoji Mozės teisdavystėje žydų teokratija yr pasiekus savo aukščiausio laipsnio. Bet ir ji nebuvo „kunigų luomo viešpatavimas".

Kaip žinome iš žydu istorijos, politiškos valdymo formos pas juos buvo gan įvairios. Kunigija, tiesa, vaidino ten svarbią rolę, bet politiškai ne ji valdė žydų tautą. Tikri jos valdonai iš pradžių buvo patriarkai, paskui vadinami teisėjai *(šofetim)*, po jų karaliai ir tik pačiu pastaruoju metu prieš pat Kristui gimsiant, politiškoji valdžia buvo patekusi į kunigų rankas. Taigi „kunigų luomo viešpatavimas" visai nesudaro teokratijos esmės. Teokratija buvo ir prie Mozės, ir prie Jozuės, ir prie Gedeono, ir prie Dovido ir prie Saliamono. Visi jie valdė žydų tautą, bet tur būt ir „Liet Žin." žino, kad jie nebuvo kunigai. Teokratijos esmė visai ne ta, kad kunigai viešpatautų, bet ta, kad padarytą šventą kultūrinį, socialinį ir politiškąjį tautos gyvenimą. Žydiškos teokrattjos tikslas buvo—sujungti jų političko ir religinio gyvenimo apsireiškimus harmoningon vienybėn. Taigi teokratijos atstovai pas žydus buvo ne vien kunigai palaikytojai *praeities*, bet ir karaliai, tvarkytojai *dabarties*, ir pranašai — skelbėjai *ateities*. Visiems jiems teokratija

---

Izrael zostal się jego poddanym narodem, a skutkiem tego religja zeszla się z polityką.

1) Cfr. Heeren: Ideen über die Politik ect. der vornehmstem Völker der alten Welt, II,2, Beilage 4 rinkinyje Hist. Werke XIV, Göttingen 1826, 430.

skelbė pareigą veikti ne skyrium viens priešais kitą, bet drauge, išvien, didesnei Dievo garbei. Teokratija nesistengė panaikinti karalių, bei pranašų funkcijas, kad praskintų kelią vien kunigų luomo viešpatavimui, bet ir kunigams, ir karaliams ir pranašams nurodinėjo tikrą jų rolę — kaipo Dievo tarnautojų ir Jo valios vykdytojų.

Tuo budu teokratija buvo drauge visųaukščiausias žydų gyvenimo padaras ir galingiausias tojo gyvenimo tvarkytojas visose jo srityse—religinėj, socialinėj, političkoj ir kūlturinėj. Teokratijos dėka religijos ir politikos sritys buvo ten harmoningai sujungtos. Religija nėjo sau, politika sau. Religija stengės sulaikyti politiką nuo iškrypimo; politika rūpinos religijos palaikymu. Bendru teokratišku savos kunigijos, karalijos ir pranašijos veikimu žydu tauta buvo prirengta prie naujo aukštesnio apreiškimo, prie naujos teokratijos dvasiškoje Kristaus karalystėje. Kristaus asmenyje netik susijungė, bet ir atsiekė visųaukščiausį savo laipsnį visos trys senos teokratijos funkcijos: kunigiška, karališka ir pranašiška. Kristui Dangun įžengus tos funkcijos nepranyko: jos po šiai dienai tebeveikia atnaujintoje Kristaus mokslu, pavyzdžiu ir nuopelnu žmonijoje. Darbuojas, kaip žinome, Kristaus Bažnyčioje nauja krikščioniškoji kunigija, nepranyko krikščioniškose valstijose nauja krikščioniškoji karalija, tebeveikia krikščioniškoje visuomenėje ir nauja krikščioniškoji pranašija, asmenyse įvairių geresnės ateities gamintojų, krikščioniškųjų idealų skelbėjų... Visi tie trys naujos teokratijos organai—kunigija, karalija ir pranašija—krikščioniškai visuomenei yra būtinai reikalingi ir svarbūs, jei tik veikia savo srityse Kristaus dvasioje ir stengias bendrai, išvien vykdinti ant žemės idealę Kristaus nurodytąją tikrojo gyvenimo organizaciją, kurios tikslas jungti žmoniją su Dievu, kad ji virstų tikra Dievo karalyste ant žemės, tikru nors ir mistisku Kristaus kūnu. Tai paskutinis ir visų aukščiausias krikščioniškosios teokratijos siekinys. Nuo jo ji negali atsisakyti, nes atsisakymas čia būtų lygus atsisakymui nuo Kristaus. Bet iš kitos šalies krikščioniškoji teokratija irgi negali to savo vyriausiojo tikslo kitaip pasiekti, kaip tik bendru, harmoningu visų trijų savo organų — kunigijos, karalijos ir pranašijos veikimu. Tas bendras tų trijų organų veikimas yra pirmutinis krikščioniškos teokratijos postulatas. Krikščioniškoji teokratija, kaipo krikščioniškoji, negal turėti kito pamato ir kitos

savo veikimo normos, kaip tik patį Kristų. O Kristus, būdamas tikras kunigas, tikras karalius ir tikras pranašas turėjo savo asmenyje sujungtas visas tris teokratiškas funkcijas: kunigišką, karališką ir pranašišką. Kad tarp tų trijų funkcijų bei valdžių nebuvo jokios priešingybės, kad jos Kristaus asmenyje harmoningai jungės ir padėjo Kristui įvykdyti trejopą jo misiją: kunigišką, karališką ir pranašišką—tai rodos aišku ir be įrodymų. Bet pripažinę nebuvimą priešingybių tarp teokratiškų Kristaus funkcijų, turime taip pat pripažinti principialių priešingybių nebuvimą ir tarp krikščioniškosios teokratijos organų — tarp kunigijos, karalijos ir pranašijos. Kitaip sakant, krikščioniškas teokratijos šalininkas negali primti nei vienos iš trijų alternativų: nei kunigijos panaikinimo bendromis karalijos ir pranašijos jėgomis, nei karalijos prašalinimo kunigijos ir pranašijos suokalbiu, nei pranašijos nutildymo bendru kunigijos ir karalijos spaudimu. Be kunigijos įsagalėtų žmonijoje bedievystė, be karalijos — anarchija, be pranašijos — stagnacija visose gyvenimo srityse. Pranašija reikalinga pažangai plėtoti, karalija—tvarkai palaikyti, kunigija — žmonių sąžinei tobulinti ir Dievop vesti. Tatai visi šie trys krikščioniškos teokratijos organai būtinai yra žmonijai reikalingi, ir nei vieno iš jų negalima panaikinti bei prašalinti nenuskriaudus žmonijos. Kad žmonijos gyvenimas būtų tikras, pilnas ir krikščioniškai tobulas — būtinai turi jame veikti visi trys krikščioniškos teokratijos organai: kunigija, karalija ir pranašija. Bet koks vienas, atskirtas nuo kitų dviejų organų — negali pilnai atsiekti savo siekimo ir nuvesti žmoniją į jos galutiną tikslą. Neįstengs to padaryti nei pati viena kunigija skyrium, nei pati viena karalija, nei pati viena pranašija. Todėl krikščioniškos teokratijos šalininkui yra lygiai negeistinas tiek papocezarizmas, kuriame visa karališka ir pranašiška valdžia koncentruotųs visųaukščiausio kunigo rankose, tiek cezaropapizmas, kuriame visa kunigiška ir pranašiška valdžia būtų įteikta aukščiausiam civiliam valdovui, tiek galop ir autoprofetizmas, kur visa karališka ir kunigiška valdžia taptų pavesta vien tik laisvos pranašijos atstovams. Nes papocezarizmas būtų tai — papokratija, cezaropapizmas — cezarokratija, autoprofetizmas — profetokratija. O mums, kaipo Kristaus — aukščiausio Kunigo, Karalio ir Pranašo sekėjams, geistina vien tik teokratija, t. y. toks valdymo būdas, kuriame ir popiežiai ir karaliai ir laisvos pranašijos atstovai būtų pirm

visko Dievo tarnautojai, o jau paskui valdovai tam tikrose, jiems Dievo skirtose srityse.

Taip suprasdami teokratiją (o jos, kaip aukščiau matėme, ir negalima kitaip suprasti), mes ir drįstame paklausti „Liet. Žinių“, kur jos rado, jog teokratija tai klerikalizmas bei kunigų luomo viešpatavimas, ir jog „Draugija“ tą „kunigų viešpatavimą“ viešai skelbianti urbi et orbi. Žinodami gerai, kas „Draugijoje“ buvo įdėta, o ko ne, mes turime pilną teisę čia pažymėti, jog „Liet. Žinios“ yra pasakiusios gryną netiesą. „Draugijoj“ apie teokratiją iki šiol visai nebuvo kalbėta; ten tik buvo įdėtas šis vienas sakinys:

Stenkimės būti nei aristokratais, nei demokratais, bet teokratais kaipo mylį viską Dievuje“ (T. XIII, 175 p.).

To sakinio prasmė rodos aiški kaip diena. Rašytojas išreiškė jame vien savo geismą, idant lietuviai būtų „sau žmonės“ ir nelenktų kaktos prieš jokį naujos gadynės dievuką, vistiek ar tas dievukas bus aukštasis luomas — ponija, ar žemasis — proletarija. Patarta nusilenkti tik Dievui, pripažinti vien Jo valdžią ir viską pamilti Dievuje, kaip Dievas nori. Ir tas patarimas duota visiems, be jokio luomų skirtumo. Kur gi čia skelbimas vien „kunigų luomo viešpatavimo“? Būti teokratu „mylėti viską Dievuje“, — neišskiriant nei savo priešų — juk tai reiškia būti ne kaž kokiu viešpačiu, bet tikru Dievo ir žmonių tarnautoju. Nebūti aristokratu yra tai atsisakyti irgi nuo viešpatavimo, su kuriuo aristokratizmas paprastai jungiasi. Lieka dar paskutinis patarimas nebūti demokratais. Be ne jame „L. Žinios“ išvydo kunigų viešpatavimo skelbimą?

Toki išvada būtų tik tuomet teisinga, jeigu kiekvienas nedemokratas — būtų eo ipso kunigų viešpatavimo šalininkas. Bet, ačiū Dievui, taip nėra. Anaiptol galima būti draug taip klerikalu ir demokratu, kaip ir antiklerikalu ir antidemokratu. Pav., tarp Prancūzijos „Sillonistų“ dauguma yra klerikalų ir demokratų; o tarp tos pat Prancūzijos monarchistų yra nevienas ne tik antidemokratas, bet ir antiklerikalas. Tai viena.

O antra — nereikia užmiršti, jog esama visokių demokratizmų. „Lietuvos Žinios“, pav., demokratizmą laiko kažkokiu absoliučiu žmonijos principu greta kito pranašaus tautybės principo[1]). Tą savo demokratizmo supratimą Vilniaus pirmeivių laik-

1) Žiūr. autentišką „L. Ž.“ tekstą straipsnio pradžioje.

raštis ne tik laiko tikru, bet ir stato jį kaipo antitezę „Draugijos“ ir kitų katalikiškų laikraščių „demokratizmui“, kur tautybė „buvo visur ir visuomet vartojama vien įnagio vietoje“. Kitaip sakant „L. Ž.“ kaltina mus, kodėl mes demokratizmo principui nepripažįstam absoliutumo, kodėl jį stumiam relativybės sritin ir naudojamės juo kaipo įnagiu?

Atsakyti visai nesunku. Darome mes tai dėl to, kad demokratizmo principas pats savyje jokio absoliutumo neturi ir negal turėti. Žodis demokratizmas žiūrint jos kilmės (dẽmos — liaudis ir krátos — valdžia) yra tai liaudies valdymos. Pripažinti tą liaudies valdymos absoliučiu, t. y. visųaukščiausiu, jokios kitos valdžios nebereikalaujančiu, būtų tai padaryti iš liaudies bei tautybės kažkokį dievaitį fetišą, suvis panašų į tuos, prieš kuriuos kinkuoja lenkai endekai, rusai-sąjungiečiai bei vokiečiai-hakatistai. Mes, kaip krikščionys, tos naujos stabmeldystės pripažinti negalime ir prieš naujai „L. Ž.“ nulipdytą tautybės fetišą klauptis nenorime. Tąja prasme, mes nebuvome „demokratais“ ir kitiems esame patarę nebūti. Bet tuo mes visai nepažeidėm nei tiesos, nei tautybės. Tautybė mums brangi; liaudies reikalai mums artimi, mes esame, rodos, nemaž padirbėję tai tautybei sustiprinti ir liaudies susipratimui pakelti; bet statyti tautybę Dievo vietoje mums nei sąžinė nei logika neleidžia. „Liet. Žinioms“ rasit tai ir keista atrodo, nes joms Dievas gal nieko nereiškia. Mes gi, pripažindami Dievą vienatiniu absoliutu, prieš kurį žmogui negėda galvą nulenkti, negalime Jo vieton statytis tautybės bei demokratizmo. Tautybė ir demokratizmas jų tikra prasme reikia gerbti, bet ne reikia versti dievekliais. Atsisakydami pripažinti tautybę ir demokratizmą aukščiausiais mūsų veikimo principais, mes nei kiek nenusidedam teisybei; mes tik atiduodam suum cuique: kas tautos — tautai, kas liaudies — liaudžiai, kas Dievo — Dievui. Mylėdami Dievą ir tautą, mes ir norim, kad juodu būtų viena: tauta Dievuje ir Dievas tautoje, kad tauta neliktų be Dievo, liaudis — be Bažnyčios, mūsų jaunuomenė — be tikėjimo.

Tiesa, dėl buvimo yra žmonių, manančių, Lietuva tik tuomet tepakilsianti, kuomet lietuviai apsieisią be Dievo, Bažnyčia nebeturėsianti jokios į liaudį įtakos, jaunuomenė nebūsianti „varžoma jokių religijų viržiais“[1]). Tiems trims separatizmams įvy-

[1]) Cfr. „Vienybė Liet.“ Nr. 41 š. m. straipsnyje „Lietuvių Moksleivių Susivienijimas Amerikoje“.

kinti nemaž jau padirbėta spaudoje, kaip apie tai „Lietuvos Žin." tur būt šį tą žino. Laikydami save laisvos minties atstovais, mūsų pirmeiviai publicistai ne vieną straipsnį yra tąja kryptimi pagaminę ir į žmones paleidę. Vienas iš jų „Liet. Ūkininke" kadaisiai pranašavo net naujo tikėjimo reikalingumą, o kitas „Laisvoj Mintyj[1]) neseniai paskelbęs visišką religijos nereikalingumą. Abu juodu, be abejo manė savo pažiūras būsią lietuviams naudingas ir laikė save įkvėptais naujos pranašijos dvasios. Bet iš tikrųjų pasirodė vien netikrais pranašais, ardančiais tik vispusiškos teokratiškos tiesos pilnybę, kurią, kaip aukščiau matėme, sudaro visų trijų krikščioniškos teokratijos organų—krikščioniškos kunigijos, karalijos ir pranašijos taikus veikimas. Stengimasis nustelbti kunigiją ar išgriauti karaliją — yra tikriausias netikros pranašijos ženklas. Tikra pranašija, kai reikia, turi užtektinai drąsos pasakyti krikščioniškos kunigijos bei karalijos atstovams nevieną kartų tiesos žodį, bet ji niekados nepainioja pačios kunigijos bei karalijos su kai kuriais jų kai kada ir nevertais atstovais ir dėl šių pastarųjų nevertumo nesikėsina neigti pačių teokratiškos kunigijos bei karalijos funkcijų. Krikščioniškoji pranašija, imdama pati savo veikimo normą iš Kristaus — Visųaukščiausiojo Pranašo, stengias tiesos žodžiu priartinti—ir krikščioniškąją kunigiją prie Kristaus, Visųakščiausiojo Kunigo, ir krikščioniškąją karaliją prie Kristaus — Visųakščiausio Karaliaus. Toks tai yra visų aukščiausias krikščioniškos pranašijos uždavinys ir pašaukimas. Jis yra vienatiniai tikras ir vienatiniai logiškas, nes remias amžinuoju Lógos'u, kuris yra Dievas.

Taip mes suprantam teokratiją.

Jei kas turi prieš tai ką pasakyti, tepasako. Tai padaryti kiekvienas turi pilną teisę.

Bet niekas neturi teisės skelbti, teokratija esanti vis tiek pat ką klerikalizmas bei „kunigų luomo viešpatavimas". Tokio kunigijos viešpatavimo mes netik niekur nesame skelbę, bet anaiptol —remdamies Leono XIII enciklika „Immortale Dei", išleistąja 1885 m., pripažįstame, jog nors abi valdžios—dvasiškoji ir civilė yra kilę iš Dievo, tačiau ir viena ir kita tam tikrose savo ribose

---

[1]) Sk. „Laisvos Minties" Nr. 31, š. m. kaž kokio O. A. Shrubsole's straipsnį: „Ar žmonija turėjo kiek naudos iš theologijos?", kuriame teologija identifikuojama su religija—ir abi pripažįstama nenaudingomis.

yra visai savarankiškos. Tokį pat savarankiškumą, mūsų nuomonę, turi ir trečias krikščioniškos teokratijos organas—krikščioniškoji pranašija, susidedanti iš visų tautų genijų bei naujų idealų ieškotojų ir gamintojų. To savarankiškumo ji nustoja tik tuomet, kai sulaužo pamatinį teokratijos postulatą, atmeta Kristaus vėliavą ir vietoj Dievui tarnauti užsigeidžia, nugriovus altorius ir sostus, pati viena pilnai viešpatauti.

* * *

Šale nepatenkintų Bažnyčios valdymu netrūksta protestuojančių prieš Bažnyčios dogmas mokslo vardu. Į tuos protestus atsakoma dviejuose straipsniuose „Religija ir mokslas" ir „Didžioji Realybė ir Dievas".

Religija ir mokslas. [1])

(Keletas pastabų dėl prof. V. Čepinskio tuo vardu parašytos brošiūrėlės).

Mūsų universiteto studentai „varpininkai" šių metų pradžioje yra prašę prof. V. Čepinskį padaryti jiems paskaitą apie „Religiją ir mokslą". Gerb. profesorius šį prašymą mielai išpildė, paskaitą tąja tema kovo 11 d. Lietuvos universiteto salėj paskaitė, o studentai „varpininkai" netrukus yra ją atskira brošiūrėle išleidę[2]). Išdėtos čia gerb. profesoriaus pažiūros į religiją yra gana savotiškos; tatai tariuos būsią ne pro šalį „Židinio" skaitytojus arčiau su jomis supažindinus.

Savo brošiūrėlės pradžioje prof. Č-kis karštai giria studentus „varpininkus", kad jie „gyvena kilniais idealais varpininkų kūrėjo Vinco Kudirkos". Gerb. kalbėtojas laiko tą vyrą „didžiausiu Lietuvos patriotu[3]) ir ištikimiausiu jos tarnu". Todėl ir džiaugias, kad Kudirkos sekėjai „varpininkai" „stengias sudaryti sau plačią pasaulėžiūrą", kad paskui su didesniu pasisekimu „skambintų šviesos, tiesos, ir laisvės varpą". Perskaitęs šį panegiriką, pašalinis žmogus gauna įspūdžio, kad tarp mūsų studentų tik vieni „varpininkai" teturi „plačią pasaulėžiūrą" ir kad tik jiems vieniems terūpi „šviesos, tiesos, ir laisvės varpas", taip kad be

[1]) Sk. Židinio, 1928 m. II n-rį.

[2]) Prof. V. Čepinskis. Religija ir Mokslas. Kaunas, 1928, 32 psl. in-18, kaina 80 c.

[3]) Mūsų visuomenė „didžiausiu patriotu" iki šiol laikė d-rą Basanavičių. Labai gaila, kad prof. Čepinskis nenurodė, dėlko jis d-rą Kudirką stato aukščiau už d-rą Basanavičių.

jų Lietuva tuojau nugrimstų tamson, netieson ir nelaisvėn. Ar šitoks kilnių idealų vienai kairiųjų studentų grupei monopolizavimas neprieštarauja tiesai, palieku spręsti patiems skaitytojams. Aš gi tuojau einu prie pačios paskaitos temos.

Gerb. profesoriui ji atrodo nelengva esanti. Mat, „religija ir mokslas yra dideli dalykai žmogaus gyvenime, gal patys didieji", — sako jis. Tai žinoma, tiesa. Bent mokslo didumu pasaulis šiandien neabejoja. Apie religijos didumą esama įvairių nuomonių. Kai kas laiko ją pasenusiu, savo amžių išgyvenusiu dalyku. Prof. Č-kis nėra šios paviršutiniškos nuomonės šalininkas: jis laiko religiją tokiu pat dideliu dalyku, kaip ir mokslą. Mes jam už tai esame dėkingi, juoba, kad jis nurodo ir ką gera žmonijai religija yra padarius. „Religija, — sako jis — iš pat pradžios buvo tikra žmogaus auklė. Didelis žmogaus suvisuomeninimo darbas, pakilimas žmogaus gyvenimo doros žvilgsniu, žmogaus apšvietimas praeityje, galima sakyti, buvo išimtinai religijos atliktas". Šitą nuopelną pripažįsta jis visoms religijoms apskritai, bet neslepia ir katalikų religijos patarnavimų žmonijai. Taip, pažymėjęs sunkius Romos imperijos sugriuvimo laikus, jis teisingai rašo: „Tada atsirado tik viena galybė, kuri sugebėjo šitą supuvusį ir sugriuvusį pasaulį atgaivinti, suvaldyti žvėriškumo apsireiškimus ir padaryti iš tikro chaoso tvarką. Tai buvo Romos bažnyčia"[1]). Ji ir vėliau, viduramžyje padarė „mūsų dabarties mokslo pradžią, visos Europos civilizacijos pradžią". Bet naujiems laikams stojus, ji mokslui nusidėjus, sukeldama skaudžių konfliktų, kovų. Gerb. profesorius nėra tų kovų šalininkas. Anaiptol jis mano, kad „kovos tarp religijos ir mokslo galima išvengti ir reikia išvengti". Mes čia su prof. Č-kiu visai sutinkam, tik, deja, negalim pripažinti tikromis ir priimtinomis tų priemonių, kuriomis jis tikis, religijos kovą su mokslu galėsiąs pašalinti. Nes tikybos kovos su mokslu tik tuomet nebus, kai tikybos ir mokslo tiesos bus pripažintos sau nepriešingomis, visiškai sutaikomomis. Norint tų kovų išvengti reikia pripažinti, kad kas kita yra tikyba, kas kita mokslas. Jei kartais ir pasitaiko, kad tikyba ir mokslas kalba apie tuos pat dalykus, pav. dangų, žmogų, tai yra viena tiktai matomybė, nes kitoks tikybos dangus,, kitoks — mokslo ir visai kitokiu atžvilgiu tikyba kalba apie žmogų ir kitokiu — mokslas. Taigi nėra dviejų savo

[1]) Cfr. op. c. 3—4 p.

kilme, esme, ir tikslu labiau skirtingų dalykų, kaip religija ir mokslas [1]). Tuo tarpu prof. Č-kis bando įrodyti, kad tikybos ir mokslo šaknys ir tikslai yra tie patys[2]). Pažiūrėkim, kaip gerb. profesorius tų keistų išvadų prieina.

Pasižadėjęs „varpininkams" kalbėti apie religiją ir mokslą, jis jautė reikalo visų pirma moksliškai apibrėžti, kas yra religija ir mokslas, kitaip sakant, duoti jųdviejų definiciją. Bet užuot nušvietęs religijos esmę, jis bando pirmiau nušviesti religijos kilmę. Religija, anot jo esanti kilus visai natūraliu keliu būtent: 1) iš žmogaus nustebimo prieš gražią gamtos panoramą, 2) iš baimės prieš galingas gamtos jėgas ir pagalios 3) iš jo žingeidumo emocijos. Ši pastaroji — be Dievo ieškojimo — vedanti prie „naujų dalykų pastebėjimo". Iš čia ir gimstąs mokslas. Tuo būdu, prof. Č-kio išmanymu, mokslas yra žmogaus proto, o religija žmogaus jausmų padaras. Kai varpų tonai sužadina jame maldos nuotaiką, o Šveicarijos reginiai veikia jo sielą, tai jis mano tikrai esąs susidūręs su religijos ir grožio realumu.

Tuo remdamasis jis toliau tvirtina, „kad ir religija ir mokslas turi vieną tikslą — pažinti didelę realybę"[3]). Skirtumas esąs vien tik tos realybės pažinime, kuris „eina įvairiais keliais ir liečia įvairius aspektus. Mokslas yra išraiška tų realybės aspektų, kurie betarpiai veikia mūsų jutimo organus, o religija yra kontempliacija, intuityvus pažinimas tų realybės aspektų, kuriuos mes vadiname estetiškomis ir moralėmis vertybėmis ir kurie tiesioginiai, betarpiškai neveikia mūsų jutimo organus".

Visoms šioms gerb. profesoriaus tezėms trūksta dviejų dalykų: aiškumo ir tiesos. Neaiškios pirmiausia abi jo definicijos — mokslo ir religijos, nes nepasakyta nei žodelio apie tai, kas gi yra toji abejose definicijose pavartotoji „didelė realybė" ar ji bus Haeckelio materija, ar Spinozos įvairiaaspektė,

---

[1]) Bendra juose tik tiek, kad ir čia ir ten ieškoma tiesos. Bet einama į tiesą visai atskirais keliais. Kartais gali paistaikyti, kad tikėjimas ir mokslas, eidami savo keliais, prieina tą pat tiesą, pav. Dievo buvimą, žmogaus sielos nemirybę, Kristaus Dievystę. Tuomet toks tikėjimo ir mokslo sutarimas garantuoja gautų rezultatų tikrumą. O jei užuot sutarimo būtų prieita nesuturimas, priešta ravimas, tai būtų ženklas, kad arba tikėjimas ir mokslas nesusitiko, prasilenkė, arba tikėjimo ir mokslo vietoj kalba nuo tiesos nukrypęs mokslininkas ar teologas.

[2]) Op. c. 5.

[3]) Op. c. 7.

substancija, ar Šopenhauerio beasmenė dievybė, ar kas kita. Palikus tą pamatinę „realybės“ sąvoką visai neišaiškintą, lieka ir abi religijos ir mokslo definicijos netik tamsios, bet ir visai beprasmės.

Bet ne tik minėtos dvi definicijos yra neaiškios; jos dar ir tiesai prieštarauja. Gerb. profesorius skirtumą tarp mokslo ir religijos mato vien tame, kad moksle tam tikri realybės aspektai betarpiškai veikia mūsų jutimo organus, o religijoj jie betarpiškai jų neveikia. Pažiūrėkim, ar taip yra. Štai matematika. Nieks jai mokslo vardo neginčija. Imu vieną jos formulą

$$\sin 2a = 2 \sin a \cos a$$

ir klausiu: kuriuos mūsų jutimo organus ji veikia? Kad ji neveikia mūsų klausos, uoslės, lietimo, ragavimo, tai ir be įrodymų aišku. Lieka tat vienas regėjimas. Mūsų formula veikia mūsų regėjimo organą — akis. Jei vieno jutimo organo veikimo mokslui pažinti ir užtektų, tai nurodytąjį šioj formuloj realybės aspektą turėtų suprasti kiekvienas, kas nėra aklas ir beraštis. Bet prityrimas parodo, kad vieno tos formulos pamatymo neužtenka. Norint ją suprasti, reikia išeiti tam tikras mokslas. Vadinas, gerb. profesoriaus patiektoji mokslo definicija yra visai nemoksliška, nes prieštaraujanti faktams.

Dar nemoksliškesnis ir nepriimtinesnis — jo religijos suvedimas į estetines ir morales vertybes. Dėl įėjimo, tiesa, estetika ir moralybė įeina religijon, bet nieku būdu jos nesudaro religijos esmės. Nes religija nėra vienašališkas žmogaus padaras. Ji yra tam tikras žmogaus santykis su Dievu. Religija be dviejų subjektų yra negalima. Jai sudaryti reikia ne vien žmogaus, bet ir Dievo. Dėliai to religija ir apibrėžiama, kaip „tiesų ir pareigų kompleksas, kuriomis nustatoma žmogaus santykis su Dievu“, o religija krikščioniška — kaip „žmogaus su Dievu santykis, nustatytas Kristaus apreiškimu“. Todėliai religija nėra kokia kontempliacija, bet realis susidūrimas žmogaus su Dievu bei Kristum. Religijoj žmogus stoja akis į akį priešais Dievą ir būdamas laisvas, gali laisvai nustatyt vieną iš trijų santykių su Dievu: 1) meilės ir klusnumo, 2) pilniausio indiferentiškumo ir 3) neapykantos ir maišto. Pirmam atvejy žmogus nusilenkia Dievui ir sako: Dieve mano ir Viešpatie mano. Myliu Tave visa širdžia. Sakyk, ko iš manęs nori, o aš viską Tavo padedamas stengsiuos išpildyti. Nusilenkia jis ir Kristui, dėkoja už atpirkimą ir nuodėmių atleidimą. Antrame atvejy žmo-

gus, nei nepažvelgęs į Dievą, atsuka Jam užpakalį, ir netaręs nei gero nei blogo žodžio, eina prie savo žemiškų reikalų. Pagalios trečiame atvejy stoja išdidžiai prieš Dievą ir akiplėšiškai taria: Didelis čia daiktas, kad tu Dievas! Štai aš nenoriu ir neklausau Tavo įsakymų. Spiauju ant Tavo grasymų, juokiuos iš Tavo pragaro! Ne Tavo valia bus čia žemėj, bet mano!...

Iš to trejopo žmogaus santykio su Dievu susidaro ir trejopos rūšies religija: Dievo meilės, indiferentizmo ir Dievo neapykantos. Kuri gi yra prof. Č-kio skelbiamoji religija?

Atidžiai skaitydami jo brošiūrą, neradom joj jokių burnojimų prieš Dievą, jokių pasityčiojimų iš Jo aukščiausios Išminties, Teisybės, Gėrybės ir t.t. Todėl konstatuojame, kad jo religija Dievo neapykantos religijų kategorijon neįeina. Bet iš kitos šalies prof. Č-kio religija nėra ir Dievo meilės religija. Tai matyt jau iš to, kad Dievas joj visai nėra minimas. Dievo vietą ten užima kaž kokia, arčiau neapibrėžta, neaiški „didelė realybė". Iš pradžių manėme prof. Č-kį tą „realybę" priėjus savo religiniu prityrimu, bet paskaitę toliau, radom, kad ji yra skolinta iš prof. A. Whitehead'o. Pasirodo prof. Whitehead'o esama taip pat fiziko, kaip ir prof. Č-kio ir taip pat užsiimančio religijos esmės aiškinimu, kaip ir brošiūros „Religija ir Mokslas" autoriaus. Paklausykim tat, ką sako apie religiją prof. A. Whitehead'as. Štai jo religijos apibrėžimas:

„Religija yra vizija tos amžinos ir didelės realybės, kuri stovi užpakaly, viduje ir virš visų laikinų pereinamųjų dalykų. Kitaip sakant, tai yra vizija labai realių dalykų, bet dar nerealizuotų. Tai yra tik tolima galimybė, intuityvus supratimas ko tai tokio, kas suteikia giliausios prasmės visam tam, kas yra laikina, kas praeina, kas gimsta, gyvena ir miršta. Tai yra siekimas galutinio gėrio, aukščiausio grožio formos, aukščiausio idealo, siekimas kad ir be vilties pasiekti"[1]).

Tų pavartotų čia žodžių daugybė parodo kaip tik pačios šios definicijos netobulumą. Ar galima pasakyt, kad religija — tai vizija? Katalikų teologai pripažįsta panašią viziją vien palaimintiems danguje. Žemėje vizija[2]) yra labai retas dalykas. Tuo tarpu religija turi apimti visas žmogaus gyvenimo valandas. Taigi vizijos žodį religijai taikinti negalima, juo labiau, jei Whitehead'ui amžinoji realybė yra Dievas, kuris žemėj tegali

[1]) Op. c. 10.
[2]) Pav., pranašų, šventųjų vizijos.

būti jausmo, minties objektas, bet ne regėjimo, vizijos. Tolesnis posakis, kad religija yra „vizija realių, bet dar nerealizuotų dalykų“ mums atrodo gryna nesąmonė, nes kol dalykas nėra realizuotas, tol jis negali būti realis. Pagalios tokie žodžiai, kaip vizija, supratimas, sekimas, būdami labai skirtingi savo prasme, nieku būdu negali tikti vienai religijos idėjai apibrėžti. Tiesą sakant, tąja nevykusia Whitehead'o religijos definicija nėra ko stebėtis: jos autorius yra ne teologas, tik fizikas. Daug nuostabesnės mums prof. Č-kio pastangos tą Whitehead'o definiciją šv. Povilo Ap. autoritetu pridengti. Čia jau išėjo tikra Šv. Povilo teksto falsifikacija, nes jo žodžiai „fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium“ (Žyd. 11, 1) [1]) prof. Čepinskio yra pacituoti šiaip: „religija yra tikintiems pranešimas ir nematomų dalykų vizija (regėjimas dvasios akimis“) [2]). Kas moka lotyniškai, tas žino, kad fides reiškia ne religiją, bet tikėjimą (Glaube, wiara). Vadinas, ką Šv. Povilas taikino tikėjimo dorybei, tą prof. Čepinskis pritaikino visai kitam dalykui — religijai. Tai jau nedovanotina net ir fizikui.

Iš čia matom, kad prof. Č-kio religija, būdama subjektyvi ir net vengianti Dievo vardo, nėra ir negali būti Dievo meilės religija. Ji yra vien religija kaž kokios „didelės realybės“, kuri nežinia nei kas yra, nei ko nori. Taigi yra labai rimto pamato manyti, kad toji, prof. Č-kio studentams peršamoji religija kažin ar tik nebus pilniausio indiferentizmo religija. Dalimi tai patvirtina ir labai palankus prof. Č-kio įvertinimas vokiečių poeto Šillerio religinio nusistatymo, išreikšto žodžiais:

„Kokią tikybą aš išpažįstu? Nei vienos iš tų, kurias Tamsta išvardinai. Ir kodėl nei vienos? Dėl mano tikybinės nuotaikos“ [3]).

Vadinas, Šilleris neigė visas esamąsias religijas, nes nei viena jų nepatenkinus jo nuotaikos. Religijos esme jis laikė vien savo subjektyvią nuotaiką, o ne religijos turinį.

Prof. Č-kis tą universališką Šillerio skepticizmą ne tik nesmerkia, bet atvirai stoja jo pusėn rašydamas:

„Šillerio šitais žodžiais pabrėžta, kad pagrindinis dalykas religijoje ne racionalizuota dogma, o galinga, gili, neišreiškiama žodžiais religinė emocija, kurios nerasi nei vienoje dogmoje“ [3]).

[1]) Arkivysk. Skvirecko vertime šį vietą skamba šiaip: „Tikėjimas gi yra pasitikėjimas tuo, ko viliamės, tvirtas įsitikinimas apie tai, ko neregima“.

[2]). Op c. 10 p.

[3]) Op. c. 30 p.

Vadinas, kad religija prof. Č-kiui būtų brangi, ji turi būti bedogmė, visai atpalaiduota nuo racionalizuoto turinio. Bet statydamas religijai tokį reikalavimą gerb. profesorius prieštarauja ne tik religinei tiesai, bet ir patsai sau.

Visų pirma netiesa, kad „nei vienoj dogmoj" nesama religinės emocijos. Imkit, pav., kad ir atpirkimo dogmą. Daugelis šventųjų, apmąstydami tos dogmos atskirus momentus, kaip pav. Jėzus, Dievo Sūnus, kentėjo ir mirė ant kryžiaus, atlygindamas savo kančia ir mirtim Dievo teisybei už žmonių nuodėmes, pajusdavo giliausios religinės emocijos, prapliupdavo gausiausiomis ašaromis, neretai pergyvendami savo širdyse visą Kristaus kančią, taip kad net jų kūne atsirasdavo kruvini penkių žaizdų ženklai bei stigmatai. Ar bereikia didesnės religinės emocijos!?...

Antra — mūsų religijos dogmos bei tikėjimo paslaptys nėra kaž kokios beprasmės formulos. Kas giliau jas tyrinėja, randa jose ne tiktai naujos šviesos, bet ir patiria giliausio susijaudinimo. Kiek plateliau aš bandžiau tą dalyką nušviesti savo brošiūroj „Tikėjimo paslaptys" [1]). Religija be dogmų būtų lyg kūnas be kaulų. Atimk žmogui kaulus, visas kūnas virs bejėge mėsgalių krūva, kuri nei paeit, nei pasijudint iš vietos negalės. Atimk iš religijos dogmas, religija virs viena tuštuma be jokio turinio. Bedogmė religija yra tokia pat klaida, kaip ir neretai šiandien girdimas posakis, katalikų religijos mokslas esąs išgyvenęs savo amžių ir virtęs netinkančiu šios gadynės žmonėms. Paklausus, dėlko gi tas mokslas laikoma netinkamu, atsakoma: dėl to kad jis nepadaro katalikų geresniais už kitų tikybų išpažinėjus. Bet dėlko katalikai negeresni už kitatikius: ar kad jie vykdo katalikų religijos mokslą? Ne, dėl to, kad jo nevykdo. O jei taip, tai ne katalikų religijos mokslas yra netikęs, tik netikę yra žmonės, kurie jo nevykdo. Bet, kaip žinom, nevisi katalikai jo nevykdo. Yra ir tokių, kurie to mokslo sąžiningai laikosi ir yra daug geresni už kitatikius. Tatai apie katalikų religijos mokslo netikumą kalbėti netenka. Anaiptol, naujaisiais laikais žymus prancūzų filosofas J. Serre yra įrodęs, kad katalikų religijos mokslas yra pats tobuliausias, nes visa, kas kitose religijose yra gera ir tikra, randama ir kata-

---

1) Prel. A. Dambrauskas, Tikėjimo paslaptys. Kaunas, 1927.

likų religijoj[1]). Tuo būdu katalikų religija yra visų pilniausia, patenkinanti visus žmogaus širdies reikalavimus. Ji yra religijų religija, visų religijų sintezė ir viršūnė Nėra kitose religijose pozityvios dogmos, kuriai neatatiktų ta ar kita katalikų dogma. Jei prof. Č-kis, sekdamas ateistu Guyau'u, svajoja apie bedogmę religiją[2]), tai jis labai klysta. Žmonijai reikalinga ne kokia subjektyvi religinė emocija, ne svajonė apie kaž kokią arčiau neapibrėžtą „didelę realybę", bet tikra religija su objektyviomis ir absoliučiai tikromis religinėmis tiesomis bei dogmomis. Noras apvalyti religiją nuo dogmų yra tokia pat utopija, kaip ir noras apvalyti chemiją nuo chemiškų formulų ir neorganiškos materijos dėsnių.

Tatai ir nenuostabu, kad gerb. prof. Č-kis, patsai sau prieštaraudamas, galų gale jaučiasi priverstas pripažinti, jog „religijoje yra tiesų, vadinamų amžinomis tiesomis"[1]). Vieną iš tokių tiesų jis mato evangelijos moksle apie tai, „kad visi žmonės, ir juodi ir balti, ir žydai ir elinai, ir išmintingi ir kvaili, ir šventi ir piktadariai yra vienodi to paties Dievo meilės vaikai". Bet jei jis katalikų religijos dogmą apie tai, jog „žmonija yra viena didelė brolija, viena didelė šeima", pripažįsta tikra ir priima, tai mums sunku suprasti, dėlko jis kitas tos religijos lygiai kilnias dogmas paneigia ir atmeta. Čia yra aiškus protavimo nenuoseklumas.

Tiesa, prof. Č-kiui atrodo, kad žmonijos kamieno vieningumas esąs prieitas „sunkaus ir ilgo prityrimo keliu" ir evoliucijos teorijos patvirtintas. Bet tai yra gryna iliuzija. Nes negi galėjo gerb. profesorius negirdėti, kad esama gamtininkų, karštų polifiletizmo šalininkų, kurie žmonijos kamieno vieningumą griežtai atmeta, kaip mokslo klaidą. Iš čia gi savaime aiškėja, kad „prityrimo kelias" ir evoliucija yra labai menki religinių tiesų kriterijai. Jei religinės tiesos nuo tų kriterijų pareitų, tai jos visos seniai jau būtų dingę, nes ką vieni gamtininkai pripažįsta tiesa, tą kiti laiko klaida ir neigia. Religija nėra ir niekuomet nebus gamtotyros išvada. Ji, kaip jau aukščiau minėjau, nei su gamtotyra, nei apskritai su mokslu neturi nieko bendra. Ji yra visai autonomiška, nuo nieko, išskyrus Dievą ir žmogų, nepareinanti. Prof. Č-kio manymas, kad prityrimas bei evoliucija

---

1) Cfr. Joseph Serre. L'unité religieuse. Irenikon. Janvier 1928.

2) Cfr. Guyau. L'irreligion de l'avenir. Paris, Alcan, 1902.

gali mums atskleisti naujų religinių tiesų, remias jo subjektyviu įsitikinimu, kad religija ir mokslas turi bendras šaknis ir tikslą. Bet tas įsitikinimas, kaip matėm, yra niekuo nepamatuotas ir prieštarauja tiesai.

Panašių klaidų netrūko ir seniau. Taip, praeitam amžiuj, beviešpataujant filosofijai, manyta, kad iš religijos ir filosofijos ilgainiui bus padaryta tam tikra sintezė, kuri ir virs ateities religija. Garsusis matematikas - filosofas H. Wronskis religines dogmas laikė ne gatavomis tiesomis, bet tam tikrais uždaviniais, kuriuos, filosofijai bekylant, žmonija galėjo išspręsti ir tuo apreikštąją religiją paversti pilnutine (religion accomplie). Panašios nuomonės laikosi ir prof. Č-kio cituojamasis anglikonų filosofas-teologas Mac Murray'is. Jis atmeta mistiškąjį prityrimą, kaip kelią į tikėjimo žinojimą. Jis mano, kad religijos tiesos teprieinamos vien tam tikru valios nusistatymu, ir kad šitoks valios nusistatymas bei ūpas yra identiškas mokslui ir tikėjimui.

Visos tos religinės teorijos, deja, tenka laikyti nepriimtinomis, net antireliginėmis. Visos jos turi vieną bendrą klaidingą pamatą — religijos pažeminimą. Mat, jiems religija atrodo tokiu pat žemišku dalyku, kaip ir mokslas. Tuo tarpu religija, būdama Dievo nustatytu su žmonėmis santykiu, turi ne žemišką, bet griežtai transcendentį pobūdį ir todėl su mokslu, grynai žemišku dalyku, yra absoliučiai nesugretinama. Mokslas užsiima daugiausia matavimu ir apskritai kiekybės klausimais. Tuo tarpu teisingu paties prof. Čepinskio pasakymu „vertybių, kuriomis užsiima religija, išmatuoti negalima". Tiesa ir tai, kad religija „matematikos kalba visiškai negalima taikinti", bet netiesa, „kad religijos kalba niekuomet nepasižymės tuo aiškumu, kokiu pasižymi precizijos mokslo kalba". Nes religijos kalbą, kaip prityrimas parodo, dažnai supranta net maži vaikai, ko apie mokslo kalbą negalima pasakyti.

Žymią prof. Č-kio brošiūros dalį užima pasakojimas apie konfliktus tarp religijos ir mokslo. Deja, ir čia jo vienur kitur nukrypta nuo tiesos. Pav., pažymėjęs, kad geologai žemės amžiui skiria 100.000, 1.000.000 ir net 1.000.000.000 metų, gerb. profesorius rašo: „Tuo tarpu krikščioniškoji teologija,

remiantis[1]) Biblija, nustato žemei amžių ne daugiau kaip 5.000 metų". Čia pasakyta gryna netiesa, nes nė vienoj šių dienų krikščionių teologijoj nerasime tvirtinimo, kad žemės amžius tesiektų tik 5.000 metų. Žemės amžiaus nustatymas yra mokslo, o ne teologijos dalykas. Teologija tenkinas vien tvirtinimu, kad žemė nėra amžina, kad ji sutverta laike, o kada, prieš kiek milionų ar miliardų metų, ji yra atsiradus, šį klausimą teologija palieka mokslui spręsti.

Negalima taipgi nieku gyvu sutikti su prof. Č-kio tvirtinimu, kad „evoliucijos teorija ir Darvino mokslas apie žmogaus kilmę sudaro kulminaciją religijos ir mokslo konflikte"[2]). Nes tikrą „kulminaciją" tesudaro vien visų religijos tiesų atmetimas bei visiškoji bedievybė. Darvinistai gi dažnai bedieviais nėra ir bedieviais vadinami nenori. Jei tas ar kitas darvinistas pripažįsta pirmą visų daiktų pradžią—Dievą, taip tarp jo ir religijos gali ir visai jokio konflikto nebūti"[3]). Katalikų religijos mokslas apie visų daiktų pradžią duodas suvedamas į šią trumpą tezę: Pradžioje Dievas savo žodžiu viską sutvėrė. Klausimas gi, kaip Dievas šį pasaulį yra sutvėręs: ar vienam akies mirksny, ar per miliardus metų ir ar žmogaus kūną sutvėrė iš paprasto neorganiško molio, ar iš perėjusio ilgą milionais metų besitęsusią evoliuciją ir t. t., visa tai, griežtai imant, priklauso jau nebe religijai, tik mokslui. Garbė bus jam, jei jis įstengs tuos klausimus galutinai išspręsti. Tik ar jis sugebės tai padaryti?

Prof. Č-kis mano, kad taip, ir laiko Darvino paskelbtąją žmogaus kilmę iš bezdžionės neišgriaunama mokslo dogma. Įtikėjęs savo jaunystėj į darvinizmą, jis nebegali jau jo užmiršti ir vis tebemano, kad darvinizmas ir evoliucija yra galutinai pašalinę „tvėrimo aktus", žmogų išvedę iš bezdžionės, visus Biblijos pasakojimus apie Adomą ir Ievą, apie Rojų ir žmogaus puolimą pavertę pasakomis, visą religiją nugalėję ir privertę jos gynėjus visai nutilti. Dėliai to prof. Č-kis savo šiais metais „Kultūroj" paskelbtame straipsny „Evoliucija" žmogaus kilme iš bezdžionės operuoja kaip tikriausiu mokslo faktu. Deja, tai iliuzija. Visa Biblija, kaip buvo pagarboje, taip ir tebėra. Religijos gynėjai nieko neturėdami prieš Dievo neneigiančiąją evoliuciją, nepaliauja

---

1) Turėtų būti remdamosi

2) Op. c. 11 p.

3) Cfr. Henry de Dorlodot. Le darvinisme au point de vue de orthodoxie catholique. Bruxellis, Fromant, 1825.

žodžiu ir raštu kovoję prieš darvinizmą, Dievą atmetantį. Mūsų rimtas ir sąžiningas evoliucijos tyrinėtojas prof. P. Dovidaitis, tikiuos, netrukus gausiais mokslo faktais įrodys, kaip toli prof. Č-kio atsilikta nuo šių dienų gamtamokslio evoliucijos ir darvinizmo klausimuose. Patsai gi aš tesitenkinsiu vien nurodymu, kad 1909 metais, kuomet Kembridže iškilmingai švęsta 100-metės Darvino gimimo sukaktuvės, tai šioje iškilmėje, šalia panegirikų darvinizmui, netrūko ir rimtų kritikų, griovusių iš pamatų visus darvinizmo principus. Tarp kitko ten buvo konstatuota, kad net pačioj Darvino tėvynėj, Anglijoj, naujų biologų įvedama darvinizman tokie principai, kurie griežtai priaštarauja Darvino mokslui ir jį visiškai griauja. Nuolatiniai gyvių stebėjimai yra parodę gamtininkams, kad evoliucija nesudaro gyvenimo esmės. Prancūzų mokslininkas de Quinton'as yra įrodęs, kad svarbiausias gyvybės dėsnys yra pastovumas. Gamtininkas Bonas, remdamasis savo tyrimais, yra paskelbęs tame suvažiavime, net visai darvinizmui priešingą principą: „gamta neapkenčia pakitimų". Jo išmanymu, kiekvienas gyvio pakitimas, kiekvienas nukrypimas nuo gyvio veislės tipo, atneša gyviui ne naudos, bet žalos. Anksčiau ar vėliau po kelių kartų gyvis tų pakitimų nusikrato ir sugrįžta prie pirmykščios tyros savo formos.

Gyvių atsiradimo klausime teko ir man gana ilgai svyruoti: mat neaišku man buvo, ko čia laikytis: ar gyvių evoliucijos, ar visiškos veislių vienų nuo kitų nepriklausomybės. Galutinai išspręsti šį klausimą man padėjo trys dalykai.

Pirmas—tai augmenijos karalija. Ji yra taip pat dauginga ir įvairi, kaip ir gyvių karalija. Bet jei gyvių atsiradimui dar iš bėdos šiaip taip ir galima taikinti evoliucijos dėsniai, tai augalams visas darvinizmas nieku būdu negalima pritaikinti. Nei lapų iškarpymo, nei žiedų varsų, nei žievės rūšių, nei sėklų skirtumo darvinizmas, net ir už ausų traukiamas nesugeba įmanomai išaiškinti. O jei jis nesiduoda taikinti žemesnei augmenijos sričiai, juo labiau jis negalima taikinti gyvijos skirtumams išaiškinti.

Antras — tai paties karščiausio darvinisto E. Haeckelio veikalas „Kunstformen der Natur. Leipzig-Wien, 1904". Žiūrinėdamas į dailiai čia atvaizduotus įvairių jūros gyvių pavidalus, aš pastebėjau, kad kiekvienas jų, net ir atrodąs iš pažiūros giminingas, po teisybei yra sudarytas pagal tam tikrą atskirą geome-

trišką planą. Tų planų visiškas skirtumas ir iš vienas antro neišvedamumas, net ir prie paviršutinio gyvių panašumo, man ir parodė, kad jie viens iš kito kilti negalėjo.

Tą įsitikinimą sustiprino pagalios ir mano paties išrastos naujos trigonometriškos sistemos. Jų buvo begalinė daugybė. Kiekvieną jų davės charakterizuojama trimis kreivėmis. Tų kreivių vienos buvo dvišakės, kitos keturšonės, trečios—keturlapės ir t.t. ir t. t. Bet pradžią visoms toms kreivėms yra davus v i e n a bendros trigonometriškos sistemos i d ė j a.

Kadangi tos kreivės turi didesnio ar mažesnio panašumo į kai kurių gyvių pavidalus, ir kadangi nei viena tų kreivių nesiduoda išvedama iš gimíningų kreivių, bet lengvai plaukia iš bendros geometriškos sistemos idėjos, tatai jei man būtų duota galios mechaniškais dėniais nukreipti materijos sroves pagal manąsias kreives ir dar pridėti gyvybės, tai aš galėčiau susitverti tiek gyvių, kiek yra manųjų kreivių, t. y. begalinę daugybę. Tikrumoje aš to negaliu padaryti. Bet Dievui tai būtų visai nesunku įvykdinti. Dėliai to aš tikiu, kad Dievas ir šio pasaulio gyvius yra sutvėręs panašiai. Šitoks atskirų gyvių tipų sutvėrimas man atrodo kur kas panašesnis į tiesą, negu jų išvedimas evoliucijos bei darvinizmo keliu.

Evoliucijos šalininkai čia gal šūktels, kad tuo būdu dingstąs gyvijos karalijoj gimíningumo ryšys. Į tai atsakau, kad šis priekaištas neturi pamato, nes išėjimas visų gyvijos veislių tiesiog iš Dievo plano sudaro dar kilnesnį tarp jų gimíningumą ir stipresnę vienybę, negu jiems kylant iš vienas antro.

Šitaip žiūrėdami, matom, kad evoliucija bei darvinizmas nėra nei vienintelis, nei pats kilniausias gyvijos atsiradimo išaiškinimas. Dievas galėjo augmenijos ir gyvijos pasaulį sutverti ir vienaip ir antraip ir dar gal kitaip. Kaip Jis iš tikrųjų yra padaręs, mes to nežinom. Nežino to nei didžiausi šių dienų mokslininkai. Taigi skelbti, Dievą sutvėrus pasauli v i e n t i k e v o l i u c i j o s k e l i u, o n e k i t a i p, yra tai rodyti daugiau drąsos, fanatiško užsispyrimo, negu tikro mokslo.

Pagalios negaliu susilaikyti nepadaręs dar vienos pastabos. Studentai varpininkai yra prašę prof. Č-kį paaiškinti jiems, kas yra religija ir mokslas. Gerb. profesorius, kaip matėm, neišaiškino, kaip reikiant, nei religijos nei mokslo esmės. Nes ką jis savo paskaitoje prikalbėjo apie religiją, yra taip tamsu, taip nesuprantama, kad mane tiesiog ima pagunda abejoti, ar jis pats gerai

supratęs, ką kalbėjęs. O kas svarbiau, studentai varpininkai po šios paskaitos kažin, ar tik nebus įgavę visai klaidingo religijos supratimo. Taigi čia išeina visai, kaip evangelijoj: prašyta duonos, duota nesugromuliuojamas akmuo; prašyta žuvies, įteikta žaltys[1]). Duok Dieve, kad nei vienas nei antras jauniem klausytojam nepakenktų.

Aš, žinoma, nemanau čia prof. Č-kio kaltinti. Jis kalbėjo kaip ir mokėjo ir kaip suprato. Jei jis, užuot tinkamai nušvietęs religijos esmės klausimą, pabėrė varpininkams vien tirštos tamsos, tai čia kaltas ne tiek jis, kiek jo jaunystėj pasisemta vienpusiška, evoliucionistiškai darvinistiška pažiūra į pasaulį, o taipgi ir jo palinkimas apaštalauti, skelbti mokslo dalykus, kurių jis yra arčiau netyrinėjęs.

---

1) Mat. 7. 9. 10.

Atsakymas prof. V. Čepinskiui.

„Didžioji realybė“ ir Dievas.[1])

Rašydamas savo prof. V. Čepinskio paskaitos kritiką, aš stengiaus elgtis kuo žmoniškiausiai — ir esu tikras, kad kiekvienas bešališkas žmogus, perskaitęs mano rašinį, neras ten jokio nežmoniškumo.

Varpininkų pagyrimų, kad jie „gyvena kilniais idealais varpininko kūrėjo Vinco Kudirkos“, kad jie „stengias sudaryti plačią pasaulėžiūrą“, kad paskui su dideliu pasisekimu „skambintų šviesos, tiesos ir laisvės varpą“, — aš neišlaužiau iš piršto, bet paėmiau iš pačios profesoriaus brošiūrėlės. Jei tai ne pagyrimai varpininkų, tai jau aš nebežinau, kas čia bebūtų. Bet jei gerb. mano oponentas nestato varpininkų aukščiau „už studentus „eucharistininkus“, aš, žinoma, mielai tuo tikiu ir esu jo bešališkumu giliai sužavėtas.

Kadangi d-ras Basanavičius yra V. Kudirką lietuvybėn atvertęs, tatai aš ir maniau, kad patriotizmo atžvilgiu Basanavičius pritiktų statyti kiek aukštėliau už Kudirką, bet aš, žinoma, mielai sutinku su prof. Č. nuomone, kad jie abudu buvo „vienodai dideli patriotai“.

Kad tikybos ir mokslo sritys „negalima griežtai perskirti“, aš nesiginčysiu, bet kad tikyba ir mokslas yra du esmingai skirtingu dalyku, tai aš palaikau ir toliau. Jei šitaip mano ir „religijai abejingi“ žmonės, tai jie neklysta. Labai gaila, kad prof. Č. nenurodė, kurie teologai tvirtino, „kad religijos ir mokslo šaknys yra bendros ir tikslai tie patys“. Aš esu tikras, kad jei tokių teologų ir esama, tai jie greičiausia bus protestantai, bei modernistai. Kataliko teologo aš bent nežinau nė vieno tokio.

Aš nieko neturėjau ir neturiu prieš religijos kilmės nušvietimą. Jei aš protestavau prieš prof. Č-į tame dalyke, tai vien dėl to, kad tas jo religijos kilmės nušvietimas prieštaravo tiesai.

Kad žodžiais neviską tegalima išreikšti tai, žinoma, tiesa. Bet netiesa, kad definicijos tevartotinos tik tos, „kurios galima

---

1) Sk. „Židinio“ 1929 m. 1 n-rį.

išreikšti matematikos ženklais". Gerb. prof. Č., manau, žino, kad be scholastų definicijomis plačiai naudojasi ne tik teologija su filosofija, bet ir jurisprudencija ir pati fizika su chemija ir tame darbe toli gražu nevisada tepasigauna matematikos ženklų. Be definicijų nėra mokslo, be definicijų tėra vien plepėjimas apie mokslą. Kas mėgsta griežtumą, tas instinktyviai ieško definicijų. Mokslininkas vengiąs definicijų greičiausiai pragyvens savo visą amžių nieko nauja mokslui nesukūręs, jokios naujos minties pasauliui nepatiekęs. Kas mokslo faktus šiaip ar taip grupuoja, klasifikuoja, sintetizuoja, tas jau šiokiu ar tokiu būdu naudojas definicijomis.

Nemėgdamas definicijų, prof. Č. yra nepatenkintas ir mano patiektuoju religijos apibrėžimu. Mat, jam pati „Dievo koncepcija" atrodo esanti „vienašališkas žmogaus padaras". Jame jis mato antropomorfizmo pėdsakų ir todėl, norėdamas „paliuosuoti Dievo koncepciją nuo hotentotiškų ingredientų", jis Dievo vieton sodina „Realybę", neapsiimdamas betgi jos arčiau apibrėžti. Realybė jam atrodo nesanti „impregnuota žmogaus silpnumais", kaip kad yra asmeniško Dievo koncepcija. Ši pastaroji gerb. profesoriui atrodo „neaiški" ir todėl jis, nenorėdamas panešėti į hotentotą, bevelija laikytis savo b e a s m e n ė s Didelės Realybės. Ypač jam nepriimtina „per daug aiški" Dievo pajėgos koncepcija, nes „Dievas, pasaulio tvarkytojas", profesoriaus išmanymu, „iš esmės nieku nesiskiria nuo žemės galiūnų". Vadinas, prof. Č-iui viena — asmeniško Dievo koncepcija netinka dėl to, kad ji „neaiški", o kita — Dievo pasaulio Tvarkytojo — dėl to, kad ji „per daug aiški". Tuo būdu pasirodo, kad religijos srity prof. Č-į patenkinti beveik negalima.

Žinoma, padarius religiją vien asmeniško skonio dalyku, tokia šneka visai suprantama. Keista tik, kad prof. Č. apsistojo vien prie pirmojo senovės žydams anksčiausiai apreikšto Dievo visagalybės atributo ir užmiršo naujausį Dievo esmės apreiškimą, būtent, k a d D i e v a s y r a m e i l ė. Šitam Dievo atributui, rodos, sunku kas nors beprikišti. Tačiau prof. Č. aplenkia ir jį ir bevelija pasilikti prie savo beasmenės „Didelės Realybės", teturinčios vieną tik ypatybę, kad apie ją „niekas nieko negali pasakyti". Bet jei taip ir būtų, tai visgi gerb. profesorius tur būt neginčys, kad toji jo „Didelė Realybė" gali panorėti ir pati šį bei tą a p i e s a v e žmonėms pranešti. Nes jei ji to negalėtų ar nenorėtų, tai ji būtų ne Didelė Realybė, bet greičiau

Didelis niekas. Mes katalikai tą Didelę Realybę vadiname Dievu ir tikim, kad Dievas yra siuntęs savo Žodį žemėn Kristaus asmeny, kuris ir atskleidė mums, kiek tai mums buvo reikalinga, savo esmės—meilės paslaptį. Tuo remias visas mūsų religijos transcendentiškumas, jos nežemiškumas, jos neturėjimas bendrų šaknų su mokslu.

Žinoma, mūsų Dievo pažinimas yra nepilnas, jo esmės paslaptis mes žinom toli gražu ne visas, tačiau vis dėlto negalim pasakyti, kad mes apie Dievą nieko nežinome. Tikėdami į Dievą, kaip Dangaus ir žemės Kūrėją, mes išsiaiškinam sau pasaulio atsiradimą ir įgaunam aiškų Dievo visagalybės supratimą. Iš viešpataujančios pasauly gražiausios tvarkos ir harmonijos, mes pradedam suprasti ir kitą Jo atributą—begalinę išmintį. Iš Jo visagalybės ir begalinės išminties mes prieinam išvadą, kad ir Jo asmenybė turi būti be galo skirtinga nuo mūsiškės ir kad todėl tikriau būtų Dievo asmenybę pavadinus—viršasmenybe. Šiuo keliu mes nuo nieko nežinojimo apie Dievą einam prie šiokio tokio žinojimo, taip kad dabar galime apie save pasakyti, jog mes stovim vidury tarp nieko nežinojimo ir viso ko žinojimo apie Dievą. Mes žinom apie Jį šį tą, kiek mums reikia šiam gyvenimui.

Šį tą apie Dievą žino ir gerb. prof. Č. Dėliai to jo dangstymasis absoliučiu agnosticizmu ir jo skeptiškas klausimas: kas yra Dievas, neatrodo nei rimtas, nei pamatuotas. Iš to, kad mes apie Dievą viso ko nežinom, visai neišeina, kad mes apie Jį nieko nežinotume. Vienas prancūzų filosofas tokį agnosticizmą vadina tiesiog eretišku, pažymėdamas drauge, kad šalia jo gali būti ir leistino bei katalikiško agnosticizmo[1]). Deja, prof.

[1]) De même, si l'Agnosticisme est hérétlque, c'est en tant que nègation de la possibilitê puor la raison d'atteindre l'existence de Dieu et ses atributs essentiels; c'est en tant qu'ignorance systématique et découragement métaphysique de l'esprit devant l'Inconnaissable radicalement inaccessible, donc inutile a l'homme, qui n'a plus qu'a l'oublier, comme le veulent Comte et Spencer, car le positivisme, de ce côté-lá, devrait se nomer le négativisme. L'Agnosticizme est héretique par ce côté négatif, et comme injure fait á la raison humaine. Mais par son côté positif, en tant que honneur fait á Dieu et comme affirmation plus sollennelle du mystère de l'infini et de l'insondabilité divine, imposant à l'homme une attitude plus profonde de respect et de silencieuse adoration,—de ce point de vue l'agnosticisme est au contraire magnifiquement orthodoxe, et Saint Denis Aréopagite l'a pratiqué de façon sublime. Quand nous disons que les jugements de Dieu sont inpénétrables, ne sommes-nous pas agnostiques?

Č. agnosticizmas nėra katalikiškas nei visai konsekventiškas. Nes, pripažinus, kad žmogus apie Dievą nieko negali žinoti, tektų, logiškai galvojant, pripažinti, kad mes negalim žinoti nei to, ar Jis yra ar ne, ar Jis yra asmeniškas, ar beasmenis. Tuo tarpu prof. Č., remdamasis vien tuo, kad jam „Dievo asmenybė neaiški", laiko abi—ir „Dievo pajėgos" ir „Dievo asmenybės" koncepcijas nustojusiomis savo vertės ir pakeistomis nauja beasmenės „Didelės Realybės" koncepcija. Į tą Realybę jis ne tik tiki, bet ir laiko savo pareiga virsti jos apaštalu, jos naujos evangelijos skelbėju. Bet jei taip, tai tegu nesistebi, kad mes jį toje jo naujoje rolėje nebegalim jau laikyti mokslininku, ir turim žiūrėti į jį, kaip į naujos klaidingos ir mūsų jaunimui žalingos religijos pranašą. O kas dar liūdniau, kad toji naujoji religija yra ne tik klaidinga, bet dar ir pačios žemiausios rūšies. Nes vyriausias jos objektas „Didžioji Realybė", būdama beasmenė, nei pati negali sueiti į santykius su žmogum, nei žmogus su ja. Tuo atžvilgiu ji visai prilygsta neaptašytam hotentotų stabui. O moralybės atžvilgiu toji „Didžiosios Realybės" religija žmogų dar žemiau nustumia, negu hotentotų stabmeldystė. Nes hotentotas, būdamas bekultūris, vis dar savo stabo prisibijo ir iš tos baimės nuo kai kurių blogų darbų susilaiko. Kas kita prof. Č. sekėjai, būdami kultūros žmonės, jie gerai žino, kad jų „Didžioji Realybė" kaip beasmenė ir bejėgė, nieko jiems negali padaryti, nei atlygint už gerą, nei nubausti už blogą, todėl gali be baimės daryti ką tinkami:—ar laikytis taisyklės: „kas tau dantį, tu tam penkis", ar nuvainikuoti sau patinkamą mergaitę, ar atimti net priešui gyvybę, jei nėra pavojaus pakliūt į kalėjimą.

Iš kitos šalies beasmenį Dievą išpažįsta plačiai pasklidęs Azijoj budizmas, ypač ta jo šaka, kuri yra įsigalėjus Ceilone, Nepale ir Indo-Kinuose. Tų kraštų budistai, kaip ir prof. Č., grieštai atmeta pasaulio įkūrimo idėją. Kai toks budistas nori kokį žmogų iškolioti, tai jis vadina jį isvariku, t. y. asmeniško dievo Isvaros garbintoju. Kadangi prof. Č. užuot asmeniško Dievo bevelija beasmenę „Didžiąją Realybę", tai tenka manyti, kad jo skelbiamoji religija yra labai artima Azijos budizmui. Skaitytojai tesprendžia patys, ar šitoki naujoviška religija gali uždegti mūs brolius lietuvius aukšto pasišventimo ug-

---

Cfr. Joseph Serre. L'Eglise et la Pensée 2-e éd. Emm. Vitte, Lyon, 1908, p. 22—23.

nimi, kilnių idealų troškimu? Aš bent tokių vilčių neturiu, anaiptol turiu rimto pagrindo manyti, kad pakeitimas katalikybės kaž kuo panašiu į budizmą būtų blogas mainas, nes pastūmėtų mūsų visuomenę į dar didesnį sugyvulėjimą ir dorišką puolimą, negu dabar kad yra.

Kad ir vengiąs definicijų, tačiau savo brošiūroje „Religija ir mokslas" prof. Č. yra bandęs apibrėžti ir vieną ir antrą. Jo išmanymu, moksle tam tikri realybės aspektai betarpiškai mūsų jutimo organus veikia, o religijoj jie betarpiškai jų neveikia. Paėmęs žinomąją trigonometrijos formulą, aš parodžiau, kad ir moksle vieno betarpiško jutimų veikimo neužtenka. Prof. Č. mano trigonometriškąją formulą pakeičia kita fiziškąja ir plačiai įrodinėja, kad ta jo fiziškoji formula tegalima prieiti pasigaunant vien jutimų. Aš to neginčiju, tik laikau savo pareiga nurodyti, kad apie ką kitą kalbėjau aš, o vėl apie ką kitą kalba gerb. profesorius. Vienatinis jo rimtesnis man atsakymas, tai jo pastaba, kad „Europos gerai pastatytose mokyklose dabar praktikuojama toksai empirinis matematikos dėstymas jaunesniosiose klasėse", t. y. panašus į fizikos dėstymą, sujungtas su matematiškosna formulosna įeinančių dydžių matavimu, lyginimu ir t. t. Kad taip yra, aš to neginčiju, bet ar tai gera, aš labai abejoju, nes tuo būdu užmušama mokiniuose pasitikėjimas savo protu toje srityje, kur jam teisėtai priklauso visiška autonomija.

Dėl manymo, aš visai nemanau, kad „prisilaikant formalės logikos dėsnių prie visokių mandrybių galima prieiti vien tik protavimu", aš žinau, kad esama fiziškų mokslų, kur sprendžiamąjį balsą turi bandymas bei eksperimentas. Bet iš kitos šalies aš gerai žinau, kad esama ir tokių mokslų, kur protavimas tėra vienatinė priemonė tiesai surasti. Tai matematiški, o iš dalies ir filosofiški mokslai. Ar gerb. profesorius pripažįsta kurią reikšmę filosofiškiems mokslams, aš gerai nežinau. Matematiškų mokslų svarbos jis bent neginčija. Jis tik norėtų, rodos, labiau juos sueksperimentinti. Tuo savo nusistatymu jis nesudaro išimties. Prof. Č-kio kolega, garsusis fizikas Einsteinas yra išreiškęs nuomonę, kad į geometriją reikia žiūrėti kaip į seniausią fizikos šaką. Netruko ir geometriškų klausimų, kur eksperimentui buvo gera proga tarti savo žodis. Aš čia turiu galvoje neeuklidines geometrijas: lobačevskinę ir riemanninę. Drauge su paprastąja euklidine geometrija jos sudaro savotišką geometriškąją trejybę. Visos trys jos yra tikros, visos trys jos

griežtos, bet galutinose savo išvadose apsireiškia nesutaikomomis priešingybėmis. Į klausimą, kiek iš duotojo punkto į duotąją tiesiąją galima nutiesti paralelių bei lygiagrečių tiesių, euklidinė geometrija atsako — t i k v i e n ą, lobačevskinė — b e g a l i n ę d a u g y b ę, — riemanninė — n ė v i e n o s. Tas pat ir apie trikampio kampų sumą: euklidinė sako, kad toji suma yra lygi dviem statiem kampam, lobačevskinė — kad toji suma yra mažesnė, negu du stačiuoju kampu, o riemanninė, kad ji didesnė, negu du stačiuoju kampu. Gausas ir pats Lobačevskis yra bandę nušviesti tą nesutarimą eksperimento keliu, bet pasirodė, kad čia eksperimentas yra bejėgis. Iš čia matome, kad eksperimentas nėra vienatinė priemonė tiesai pasiekti. Stebėjimas ir bandymas yra geri daiktai, bet tik s a v o s r i t y. Todėl ir prof. Č. pasakymas: „kada faktai dar tik nustatyti, tai dar nėra mokslas. Mokslas atsiranda tik tada, kada tie faktai suprasti ir išaiškinti išeinant iš tam tikrų bendrų principų“, — tetinka vien fiziškiems mokslams, nes kitur, pav., matematiškuose moksluose, faktų nustatymas esmingai niekuo nesiskiria nuo jų išaiškinimo bei iš bendrų principų išvedimo.

Laikymas fizikos bendru visų mokslų principu veda gerb. profesorių į dar keistesnį mokslo, filosofijos ir religijos palyginimą su „dujiška, skysta ir kieta medžiagos būkle“. Užmiršta čia prof. Č., kad c o m p a r a i s o n n'e s t p a s r a i s o n. Prilyginimai nėra įrodymai. Skirtumas tarp mokslo, filosofijos ir religijos, jei jau naudotis prilyginimais, bus greičiau toks, kaip tarp materijos, žmogaus ir Dievo. Dievuje susiduria ir materija ir žmogus, iš Dievo plaukia ir materija ir žmogus, bet Dievas neplaukia nei iš žmogaus nei iš materijos. Todėl ir visos prof. Č. pastangos užtrinti religijos transcendentiškumą ir padaryti ją vienos rūšies bei prigimties su mokslu yra nuėję niekais. Pripažindamas, kad „Evangelijos dangus nieko bendro neturi su fizikos dangum“, prof. Č. tuomi pat turi pripažinti, kad kas kita tikyba, kas kita mokslas. Jei jis tai ginčija, tai nebent tam, kad parodytų, jog jis turėdamas mokslą, turi ir religiją. Bet tai būtų aiški netiesa. Kad mokslui gali rūpėti gražiausios harmonijos ir visuotinos meilės tvarka ir kad mokslas gali ruošti kelią į tą Evangelijos dangų, aš, žinoma, mielai tai pripažįstu ir su prof. Č. visai sutinku.

Nemanau taipgi ginčyti, kad ir mokslas gali būti „tam tikrų žmogaus Ir realybės santykių“ išraiška. Kai mokslininkas yra

katalikas bei krikščionis, tai jame žmogaus ir mokslo santykiai su Didžiąja Realybe sutampa, religija čia apsiaučia mokslą ir mokslas nušviečia religiją ir tuo būdu susidaro pilnutinis žinojimas, kurį Vl. Solovjovas vadino „cielnoje znanije". Tuo tai ir duodas išaiškinamas nepaprastas mokslo išradimų gausumas pas tokius giliai tikėjusius mokslininkus, kaip Cauchy, Pasteur'as ir k.

Kadangi prof. Č. savo mokslą apie „Didžiąją Realybę" yra išreiškęs fiziko Whitehead'o žodžiais, tai aš ir pamaniau, kad toji Realybė yra jo skolinta iš Whitehead'o. Jei tai netiesa, aš savo žodžius atsiimu atgal. Savo religijos supratimą aš, žinoma, nesu priėjęs „savo protu", bet pasiskolinęs iš Katalikų bažnyčios. Čia prof. Č. yra pasakęs tiesą. Bet kad ir skolintas tas religijos supratimas, jis nepaliauja buvęs ir m a n o, nes, kaip brangiausia Dievo dovana, mano gera valia yra prisiimtas, pergalvotas ir pamiltas. Ir jei ko čia man gaila, tai vien to, kad gerb. prof. Č. religijos srity neina vienu keliu su manim, ir beieškodamas ko geresnio, yra nuėjęs ne pirmyn, bet atgal — į šaltąjį budizmą, ar net ir į visai bekultūrį hotentotiškąjį fetišizmą, nes jei jo „Didžioji Realybė" yra beasmenė, tai ji nieko beveik nesiskiria nuo paprasto stabmeldžių fetišo.

Nebūdamas fanatiškas nuosavybės gerbėjas, aš, žinoma, nieko neturiu prieš sėmimą iš bendro kultūros aruodo. Bet aš negaliu draug praeiti nepažymėjęs, kad tame aruode kiekvienas daiktas, turi s a v o v a r d ą. Tatai, jei kas pasiėmęs iš to aruodo f i l o s o f i j ą sakytų, kad tai r e l i g i j a, tai aš laikyčiau savo pareiga protestuoti ir nurodyti, kad čia vieton vieno daikto paimta visai kitas. Deja, šitoks vardų supainiojimas įsibrovė ir prof. Č. straipsnin. Jis ten gan plačiai kalba apie įvairias garsių matematikų i n t u i c i j a s, o vadina jas visai kitu vardu — v i z i j o m i s. Su visais mokslininkais aš griežtai skiriu v i z i j a s nuo i n t u i c i j ų. Vizijos žemėj pasitaiko vien aukščiausiuose religinio gyvenimo laipsniuose, r e l i g i n ė s e e k s t a z ė s e. Priėjimas gi prie tos ar kitos mokslo idėjos intuityviu būdu vadinas i n t u i c i j a. Tai gi ne aš kaltas mokslo istorijos nežinojimu, bet prof. Č. i n t u i c i j o s nežinojimu.

Panašiai yra ir su nerealizuotų dalykų realumu. Prof. Č. tą savo nuomonę bando pateisinti Herzo bangomis ir pavyzdžiu savo auklės, maniusios, kad Amerika netoli nuo Joniškio. Savo minčiai paaiškinti aš taip toli nesieksiu. Štai frakas, visai nau-

jas, bet jam dar neprisiūta viena rankovė. Vadinas tas frakas nėra dar realizuotas. Eidamas savo teorijos keliu prof. Č. turėtų jį laikyti realiu ir, juo apsivilkęs, eiti į svečius. Bet aš manau, kad jis vis gi to nepadarytų, nes kol frakas be rankovės, su juo kaip su realiu elgtis negalima. Tas pat su namais be langų ir stogo. Kol jie nerealizuoti, jie negalima laikyti ir realiais. Jie tėra tik medžiaga, iš kurios gali atsirasti realiai namai.

Kad kai kas painioja žinojimą ir mokslą, tai iš to didelio nepatogumo nėra. Kas kita tikėjimas ir religija. Tikėjimas tėra viena iš trijų didžiųjų dorybių. Religija apima visas dorybes ir visas tikėjimo tiesas, taigi religijos sąvokos tysa yra daug platesnė, negu tikėjimo. Tikėjimą, šv. Rašto liūdymu, turi net ir velniai (Jok. 2, 29). Pelnyti išganymą be tikėjimo, tiesa, negalima. Bet vienas tikėjimas be meilės žmogų neišganys. Meilę šv. Povilas laiko net didesnę už tikėjimą. Taigi, moksliškai kalbant, tikėjimas reikia skirti nuo religijos ir jų painiojimas nėra jau taip maža kaltė, kaip prof. Č. atrodo. O dar labiau neleistina kraipyti šv. Rašto žodžiai.

Kadangi dogma yra religinė tiesa, tai savaime aišku, kad tarp tiesos ir dogmos jokio esmingo skirtumo nėra ir negali būti. Peršamas prof. Č. skirtumas tarp tiesos ir dogmos tėra paremtas vien jo asmeniška pažiūra, arba tikriau sakant — jo skoniu. Žmonijos kamieno vieningumo dogma jam patinka ir jis priima ją; švenč. Panelės Nekaltas Prasidėjimas ir šv. Trejybė jam nepatinka ir jis yra linkęs jas atmesti, nes joms, girdi, Evangelijoje jis nerandąs aiškaus pagrindo. Tuo tarpu jokiai kitai dogmai nėra tiek Evangelijos tekstų, kiek Šv. Trejybei. Jei panašių Trejybei idėjų būta ir pas aigiptiečius ir pas Indijos braminus ir kitur, tai šitas faktas negriauna, bet stiprina mūsų Trejybės dogmą, nes parodo, jog Trejybės paslapties pėdsakų yra užsilikę įvairių tautų padavimuose. Aš tiesiog stebiuos prof. Č logika. Čia jis priima amžinąją tiesą apie žmonijos kamieno vieningumą, dėl to, kad ją „įvairiais laikais, įvairiais būdais ir įvairūs žmonės“ yra skelbę, čia jis dėl tos pat racijos Trejybės dogmą randa nepriimtiną. Apskritai gerb. profesorius sunku patenkinti. Aš suprantu, kad Trejybė jį atstumia nuo savęs savo nesuprantamumu. Savo brošiūroje „tikėjimo paslaptys“ aš bandžiau ir Trejybės nesuprantamumą išaiškinti ir Trijų Asmenų santykiavimą Dievo vidaus gyvenime nušviesti ir pateisinti. Ten, kas

nori, gali pamatyti, kad gilesnis katalikiškas mokslas apie Trejybę teikia nemaža dvasiškos šviesos slaptingai Dievo prigimčiai pažinti. Taigi šv. Trejybės nesuprantamumas negali kliudyti jos priėmimo, nes būtų keista, jei mes Dievą kiaurai suprastume.

Dar sunkiau suprasti, kas nepatinka gerb. profesoriui, Šv. Panelės nekalto prasidėjimo dogmoj. Jis, kaip žmonijos mylėtojas, turėtų tąją dogmą ypatingai branginti, nes po teisybei ji yra aukščiausio humanizmo dogma. Yra katalikų manančių, kad toji dogma buvo providencialiai iškelta prieš žeminantį žmones darvinizmo mokslą. Darvinas paėmė žmogų ir, pastatęs jį viso pasaulio akyvaizdoj, tarė: Tai gyvulys. Pijus IX paėmė Mariją ir, pastatęs ją visos Bažnyčioj akyvaizdoj, paskelbė: Štai mergelė, gimtosios kaltės nesuteptoji. Štai žemės dukra, kuri drauge yra ir dangaus karalienė! Ar bereikia didesnio žmogaus išaukštinimo. Teparodo prof. Č. kitą žmogų, kuris būtų taip aukštai iškeltas, kaip Marija! Jei tai prof. Č. nepatinka, tai tepasako dėl ko?

Šalia šv. Trejybės ir Šv. Panelės Nekalto Prasidėjimo nepatinka prof. Č-iui ir kitos mūsų dogmos, dėl to, kad „dogma yra tai kieta amžina formulė netoleruojanti jokių prieštaravimų". Matyt, prof. Č. norėtų, kad dogmose to kietumo nebūtų, kad jos šiandieną reikštų vieną, rytoj — ką kitą, kad joms būtų galima net paprieštarauti. Pageidavimai, deja, neįvykdomi. Dogma dėl to, kad ji yra amžina tiesa, negali kaitaliotis, kaip du kart du negali būti vieną kartą 4, kitą 3, trečią 5. Jei aš prilyginau dogmas chemijos formuloms, tai iš to visai neišeina, kad dogmos gal keistis, kaip tos formulos. Bet iš kitos šalies aš netvirtinu, kad mūsų dogmos yra negyvos kaip aigiptiečių mumijos. Dogmų supratimas gali augti, plėstis, ir dėl to katalikų teologai pripažįsta net tam tikrą dogmų evoliuciją, tik in eodem sensu, in eadem sententia. Teologijos kalboje tai vadinas profectus sive progressus genuinus dogmatum. Kadangi tas dogmų progresas tegali vesti vien į gilesnį kiekvienos dogmos supratimą, tatai jokia dogma negali esmingai pakitėti nei tapti priešinga prasme. Todėl kiekviena dogma kaip buvo, taip ir pasiliks ta pati amžina tiesa. Kaip chemija be savo formulų nebebūtų šiandienė chemija, kaip žmogus be kaulų ir be makaulės nebebūtų žmogus, taip ir dogma, jeigu ji paliautų buvus amžina tiesa, nebebūtų dogma.

Nebūdamas priešininkas dogmų progreso, aš nei evoliucijai gamtoje principialiai nesu priešingas. Savo straipsny „Pasaulio pradžia mokslo ir apreiškimo šviesoje“[1]), aš esu nurodęs, kokia evoliucija mums katalikams priimtina, kokia ne. Ten mano buvo nurodyta, kad evoliucija, siekdama už patyrimo ribų, nėra mokslo faktas, bet tik moksliška hipotezė Pripažįstu aš ir selekciją, ne tik tokią, kurią vartoja agronomai, bet ir kurią skelbė Darvino bendralaikis anglų gamtininkas A. R. Wallace'as savo veikale „Contribution to the theory of natural selection: a series of essays, London, 1870. Jis ten įrodinėjo, kad natūralė selekcija, tas pamatinis darvinizmo principas, yra absoliučiai nepakankama žmogaus atsiradimui žemėje išaiškinti. Wallace'o išmanymu, kad žmogaus kilmė iš gyvulių būtų galima, reikėję, kad naturalę selekciją lydėtų aukštesnių protingų būtybių įsikišimas (a superior intelligence, a controlling intelligence). Vadinas žmogaus atsiradimui išaiškinti Wallace'as postuliavo aukštesnių neg žmogus ir žemesnių neg Dievas būtybių, t. y. angelų bendradarbiavimą[2]) Tuo keliu galima iš tikrųjų ne tik gyvijos, bet ir augmenijos atsiradimą puikiausiai išaiškinti. Prieš tokią protingą evoliuciją aš, žinoma, nieko neturiu ir negaliu turėti. Jei ji p. Č. nepatinka, tai jau čia ne mano kaltė. Aš tik būčiau labai dėkingas gerb. profesoriui, jei jis savo darvinizmu išaiškintų man bent dobilo ir kmyno atsiradimą pievose.

Su tikru džiaugsmu sužinojau, kad prof. Č. yra dirbęs anatomikume ir embriologijos muzėjuje, klausęs žmogaus ir lyginamosios anatomijos, fiziologijos, zoologijos, botanikos, paleontologijos ir specialiai pas prof. Lesgaftą — evoliucijos istoriją. Lesgaftas bene bus tik ir užkrėtęs prof. Č. evoliucijos apaštalavimo karščiu?... Jei pasauly tebūtų tik tokie mokslo populerizatoriai, kaip prof. Lesgaftas, tai aš gal ir juos gerbčiau. Bet kadangi šalia jų yra tikrų mokslo genijų, k. š. Maksvelis, Mendelejevas, Pasteuras ir k., tai niekas negali manęs kaltinti, jei aš pirmąją vietą užleidžiu šiems pastariesiems, anot prof. Č., „didžiausiems mokslo revoliucionieriams“. Tie revoliucionieriai uoliai dirbo savo darbą neužsiimdami jokiu religijų apaštalavimu. Dėliai to man rodos, kad mūsų visuomenė turi teisės ir net pareigos mūsų uni-

---

1) Žiūr. aukščiau pusl. 39.

2) Sk. L'abbe A. Lecomte. Le darvinisme et l'origine de l'homme Le ed. Paris, Palme, 1873.

versiteto profesoriams viešai tarti: Jei jūs profesoriai, tai ir profesoriaukit, o ne apaštalaukit! Jei jūs profesoriai, tai ir negaiškit brangaus laiko pseudoreliginėms paskaitoms, bet visas atliekamas valandas skirkit savoms fizikoms chemijoms studijuoti, naujiems išradimams daryti, studentams į mokslo darbą pratinti. Nes tik tokie, vien mokslui atsidavę profesoriai, tepagarsins mūsų universitetą. Tik tokiems, mokslą už vis pamilusiems, profesoriams teišeina į naudą ir susidūrimas su pasaulinėmis mokslo garsenybėmis. Kur tos karštos mokslo meilės nėra, ten paviršutinis enciklopedizmas, diletantiška peregrinacija per įvairias mokslo sritis nieko gero negal atnešti. Ryšius tarp įvairių mokslo sričių tegali nustatyti vien rimta tų mokslų filosofija. Naudingas be abejo ir atskirų mokslavyrių tarpusavio kontaktas, bet su sąlyga, kad susiduriantieji mokslininkai būtų giliai pamilę mokslą. Kur yra mokslo meilė, ten ir ramioj mokslo srity eina nuolatinis judėjimas, nuolatinis naujų idėjų antplūdis, nuolatinės mokslo revoliucijos, dideliausios svarbos, bet tylios, be triukšmo, be klyksmo, be peštynių. Einsteinas, pav., nurodė Newtono mechanikos netobulumus ir sukūrė savo naująją mechaniką. Po Einsteino mūsų laikais ateina de Broglie, Schrödingeris, Heisenbergas, Dirac'as ir pagamina dar naujesnes specialines mechanikas. Kur gi čia „nabašninkų karalija"? Nabašninkų mokslo paieškoję, terastume jų nebent vien musų universitete?!.. Mūsų visuomenė laukia iš jo ne „mokslo nabašninkų", bet žymesnės kurios mokslo „revoliucijos". Linkiu prof. Č-kiui pasirodyti čia didžiausiu „revoliucionierium".

Jei jis, užuot daręs revoliucijas moksle, užsimanys daryti revoliucijas religijoj, tai už tai jis negali tikėtis jokio dėkingumo. Nes religijoj esama dvejopo apaštalavimo: gero ir blogo, tikrai religinio ir pseudoreliginio. Pasisekimo gali turėti ir pseudoreliginis apaštalavimas. Todėl klausytojų skaičius, kuriuo prof. Č. taip didžiuojasi, nieko čia nereiškia. D-ras Jonas Šliupas turi nemažiau klausytojų, bet iš to visai neišeina, kad jo apaštalavimas yra geras. Pav. prelegentas juokdarys visuomet turės kur kas didesnį pasisekimą, negu pats giliausias mokslininkas. Kad „Kultūros" skaitytojai prof. Č-io paskaitas randa įdomias, tai visai suprantama, nes „Kultūra" stengias religiją griauti, o prof. Č-is padeda jai tai daryti ir tuo virsta jos talkininku.

Bet kad prof. Č-io paskaita buvo neveltui, tai, žinoma tiesa Nėra be naudos ir šis antrasis jo rašinys. Iš jo prof. Č-io religinis nusistatymas beveik visiškai paaiškėjo: gerb. profesorius į Dievą, visagalį dangaus ir žemės kūrėją, jau nebetiki; Dievo viršasmenybė jam neaiški ir dėl to abejotina; Dievo visagalybė per daug aiški ir dėl to jam nepriimtina. Jei čia dar liko kurių neaiškumo žymių, tai nebent klausime apie prof. Č-io santykius su Kristum, kurį jis atrodo gerbiąs. Bet kadangi Dievo viršasmenybės jis nebrangina, tai ir Kristus jam veikiausia nebebus tikras Dievas, tik tikras žmogus. Bet jei Kristus nebe Dievas, tai kokią prasmę beturi jo garbinimas? Trumpai tarus, jei prof. Č. ir tiki į Kristų, tai kažin, ar toji jo krikščionybė nebus panaši į Tolstojaus, būtent sausa, racionalistiška, bedogmė?

Kalbėdamas apie ją prof. Č., švelniai tariant, bene bus tik klaidinąs žmones, pakišdamas vieton tikrojo Kristaus savąjį netikrą. Evangelija tai ir vadina vieton duonos davimu akmens, ir žuvies vieton davimu skorpiono. Nurodydamas tai savo pirmam rašiny, aš konstatavau vien faktą ir jokio ten prof. Č. įžeidimo iš mano pusės nebuvo. Dėliai to prof. Č-io priekaištas, dėl ko aš jo apaštalavimo negiriu, man atrodo tiesiog naivus. Negiriu dėl to pat, dėl ko ir Kristus negyrė klaidingų apaštalų ir liepė net jų saugotis, kaip vilkų avies kaily. Yra Evangelijoj ir dar smarkesnių Kristaus žodžių „mažutėlių piktintojams“, bet aš jų čia nekartosiu.

Savo rašinio pabaigoj prof. Č. Kristaus prilyginimą apie sūnų veltkleidį taiko religijai ir mokslui. Gerasis sūnus, jo išmanymu, tai „pagoniškai - žydiškomis akimis žiūrinti į Tėvą ir nesuprantanti Tėvo neišsemiamos meilės religija“, o veltkleidis — tai mokslas, visai dar nepermanąs, „kad atsiskirdamas su savo dalimi, ardo Tėvo ūkį ir rizikuoja sunaikinti ir savo dalį“. Šitas Kristaus prilyginimo pritaikymas man neatrodo nei tinkamas, nei teisingas. Nes, kaip prof. Šilkarskis neseniai yra įrodęs, iš 432 garsiausių mokslininkų, netikinčių, religijos priešų tebuvo vos 16! Kiti visi buvo tikri katalikai bei šiaipjau geri krikščionys. Vadinas, prof. Č. anuos 416 mokslininkų krikščionių tiesiog įžeidžia, prilygindamas sūnui veltkleidžiui. Po teisybės, jie greičiau bus gerojo sūnaus atvaizdas. Sūnų veltkleidį tegali atstovauti nebent anie 16 mokslininkų netikėlių, kurie po teisybei tesudaro vos mažytį būrelį, tikrąją quantité negligeable, kuri mokslo vardu kalbėti neturi jokios teisės.

Baigdamas negaliu palikti nepaminėjęs dar ir prof. Č. pasiteisinimo dėl savo dalyvavimo politikoj. Jis ja užsiimąs dėl to, kad ji jo išmanymu yra mokslas. Prieš politiką, kaip mokslą, aš, žinoma, nieko neturiu. Anaiptol, aš labai norėčiau, kad mūsų universitete būtų atskira politikos katedra, paversta pačiam geriausiam politikos mokslo žinovui. Bet politika tepasilieka mokslu vien tol, kol ji laikos universiteto sienose ir yra dėstoma iš universiteto katedros. Kaip tik ji iš universiteto išeina, ji jau iš mokslo virsta praktika; jos atstovas tuoj patenka į gyvenimo sukūrį, į partijų kovas, į agitacijos darbą, į propagandos varymą; visa tai žmogų atitraukia nuo mokslo, absorbuoja visą jo laiką, iščiulpia visas jo proto pajėgas, padaro jį bergždžiu, bevaisiu, partijos pastumdėliu, be savo laisvos nuomonės, o neretai ir be garbės. Tai yra faktas, kasdien visose šalyse lengvai pastebimas. Ši nelemta politikos praktika nėra galima sujungti su bet kokiuo mokslu. Nes žmogaus dvasios pajėgos, kad ir yra aukštesnės už fiziškąsias, tačiau jos visada lieka apibrėžtos, galuotos, Todėl atidavus žymią tų pajėgų dalį politikai, mokslui telieka vien tų pajėgų menki likučiai. Tas pat pasakytina ir apie laiką. Diena vos 24 valandas teturi. Paskyrus politikai 12 val., mokslui jau tiek nebegalima skirti, nes reikia dalį laiko pavesti ir valgiui ir atilsiui ir miegui. Taigi, kaip negalima susyk dviem ponam tarnauti, taip lygiai negalima drauge būti politiku ir mokslininku. O dar labiau negalima tarnauti susyk tokioms trims aukštoms būtybėms, kaip mokslas, religija ir politika. Čia nenuskriaudęs kurios vienos ar net ir dviejų neapsieisi. Ar apsieina to nepadaręs prof. Č. tepasako jis pats.

Tiesa, dėl buvimo yra buvę vyrų, pagarsėjusių moksle ir politikoj ir religijoj. Pavyzdžiui čia gali būti filosofas Leibnizas. Man būtų nemaža džiaugsmo, jei ir prof. Č., neapleisdamas politikos ir mokslo, pasižymėtų taipgi giliais religijos tyrinėjimais. Į tuos tyrinėjimus ragina jį ir evangelija, šaukdama: ieškokite ir rasite. Dėliai to aš ir turiu tvirtos vilties, kad jo tolesnės ir gilesnės religijos studijos prives jį prie tikros tiesos ir kad šią tiesą jis ras ilgainiui ne kitur, tik Katalikų Bažnyčioj, nuo kurios jis tuo tarpu atrodo atsiskyręs. Turėdamas nemenką kritišką protą, jis, esu tikras, po kiek laiko įsitikins, kad jo skelbiamoji „Didelė Realybė“ yra ir visagalė ir viršasmenė, ir pilna meilės, ir apsireiškusi žmonijai per Kristų, trumpai tarus, kad tarp mūsų Dievo ir jo Didžiosios Realybės po teisybei nėra jokio skirtumo.

Protestuodamas prieš Dievo asmeniškumą, tariuos, prieš Jo viršasmeniškumą jis neturės nieko. Tuomet toj viršasmeniškoj Realybėje rasis vietos ir krikščioniškai Trejybei ir amžinam nekaltai pradėtos Marijos moteriškumui (Goethes das ewig Weibliche, Vl. Solovjovo — večnaja ženstvennost) ir tikram katalikiškam tikėjimui.

Tiesa, tikėjimo dorybė yra Dievo dovana ir vienomis žmogaus proto pastangomis nepasiekiama. Be filosofiško galvojimo čia reikia ir maldingo šūkterėjimo: Viešpatie, padėk mano netikėjimui tapti tikėjimu. Bet tai vėl nėra jau taip sunku, nes Kristaus malda „Tėve mūsų" gerb. profesoriaus, tur būt, nepamiršta. Mano įrodymai, žinau, jo neįtikins. Bet yra aukščiausioji Išmintis, kuri, panorėjus, visada suras neišgriaujamųjų argumentų kiekvienam skeptikui įtikinti. Tą mano viltį remia ne tik paties prof. Č. dorumas, bet ir jo savotiškas Kristaus gerbimas, Kristui, jis, rodos, nėra nusidėjęs. Kristaus ir Marijos jis nėra niekinęs. Tą negarbingą darbą jis yra palikęs d-rui Jonui Šliupui, su kuriuo, jei neklystu, jis neturėjo ir tikiuos, nenorės turėti nieko bendra. O jei taip, tai Dievo malonei patraukti savęsp prof. Č. nebus, rodos, per sunku. Reikiamos čia geros valios truputis, tikiuos, pas gerb. profesorių visuomet, tur būt, rasis, taigi ir neteks, tur būt, nustebti, pamačius jį meilingojo Tėvo prieglobsty. Duok Dieve!

* * *

Matėm daromų mūsų Bažnyčiai priekaištų ir vardan tikėjimo ir vardan mokslo. Netrūksta nesusipratimų ir tarp pačių katalikų, ypač apie tai, koks turi būti katalikų veikimas ir kokiais principais jis turi remtis. Atsakymą į čiuos klausimus skaitytojai ras sekančiuose dviejuose straipsniuose.

Subjektyvizmas katalikų publicistikoje.[1])

I.

„Viltis“ savo laiku pajudino vieną labai aktualų klausimą: ji ėmė uoliai aiškinti, koks turi būti katalikų veikimas, kokiais dėsniais jis privalo remtis, ko katalikų veikėjai būtinai turėtų vengti, ko visada laikytis, kad jų veikimas taptų pilnai tobulas ,,turįs tikrai krikščionišką spalvą“ ir t. t.

Pasak p. J. K.[2]) tasai veikimas bus tokiu vien tik tada, kai katalikai veikėjai dės pirmon vieton „ne visą katalikų tikybą (sic!), ne jos konfesionalę pusę“, bet tik „vieną“[3]) jos krikščioniškojo teisingumo ir gailestingumo dėsnį“. Tasai gi dėsnis, p. J. K. išmanymu, esąs toks svarbus, kad jeigu katalikiškojo veikimo pamatan padėtumėm dar „ir kitus, nors ir labai prakilnius dėsnius, kur kitur taippat pirmoje vietoje tinkamus, tai tas veikimas negalės eiti gera vaga, nedarys, kaip reikiant gyvenimo pažangos“ (sic!).

Na, čia p. J. K. ištiesų mums pasakė tikrą, niekur niekados negirgėtą naujieną. Nes iki šiol mums nei sapnuote nesisapnavo, kad du pliku humanistišku principu, dvi grynai naturali dorybi — teisingumas ir gailestingumas turėtų katalikų veikime kur kas daugiau svarbos, negu „visa tikyba“. Ta pažiūra taip nauja ir taip keista, kad tiesiog netelpa mums galvoje. Nes jei iš tikrųjų taip būtų, kaip p, J. K. tvirtina, tai čia išeitų tikras, visųdidžiausias stebuklas. Nes priėmus p. J. K. teoriją apie teisingumą ir gailestingumą, kaipo vienatinį ir universalį katalikiškojo visuomenės veikimo dėsnį, tektų pripažinti, jog žmogus, remdamasis vien tomis dviem grynai naturalėmis dorybėmis, t.y. be jokios Dievo malonės bei pagalbos vien savo prigimtomis jėgomis gali tobulai veikti, būti net tikru katalikystės išreiškėju, eiti „gera vaga“ ir krikščioniškos pažangos keliu! Kaip skaitytojai mato, būtų tai tikras stebuklų stebuklas, nes neapsakomai svarbūs ir dideli

1) Sk. „Draugiją“ 1913 m. 76 n-rį.
2) Sk. „Viltis“ Nr. 33 (80).
3) Mano pabraukta.

daiktai, pasidarytų čia visai be Dievo, kitaip sakant — virstų tikrenybe tai, kas yra visai negalima. Dėlei tos priežasties tikras katalikas ir net šiaipjau tikintis krikščionis, atsimindamas aiškius Krikstaus žodžius: „be manęs nieko negalite nuveikti“ (Jon. XV.5), niekaip negalės į tą naujos rūšies viršstebuklą įtikėti; o dar sunkiau bus jam suprasti tą taip drasią p. J. K. antitezę tarp „visos tikybos“ su jos įsteigėju Kristum[1]) vienoj pusėj ir humanistiško teisingumo bei gailestingumo kitoj.

Tas taip griežtas tų dviejų dalykų priešpastatymas bus visada kiekvienam katalikui tikrą nesąmonė, gyva contradictio in adiecto ir aš negaliu kitaip pavadinti tų naujų p. J. K. tėzių, kaip katalikiškos publicistikos subjektyvizmu.

Ir iš tiesų visa aukščiau išdėtoji p. J. K. pažiūra tiesiog ore kybo ir nežinia, kokio vėjo yra atpūsta. Jos autorius dėl išreiškimo šiaip taip ją išreiškė, bet jokio tvirto katalikiško pamato jai nedavė. Po visų trijų p. J. K. straipsnių ji kaip buvo, taip ir tebelieka nieku neparemta: nei šv. Rašto tekstais, nei Bažnyčios Tėvų paaiškinimais, nei popiežių enciklikomis, nei katalikų teologų protavimais, o vis dėlto, turi pretensijų būti katalikiško mokslo išreiškėja.

Mokyti katalikus tikrai gero katalikiško veikimo be abejo girtinas daiktas — ir p. J. K. kaipo katalikas publicistas turėjo pilną teisę tuo užsiimti. Bet rengiantis mokyti kitus, reikėjo bent kiek giliau patyrinėti patį klausimą ir geriau savo tvirtinimus pamatuoti. Vien subjektyviais įsitikinimais čia negalima tenkintis. Katalikai, kad ir lietuviai, nėra jau tokie lengvatikiai, kad kiekvienam, po inicialais pasislėpusiam ir jokios misijos mokyti kitus neturinčiam, *aklai* patikėtų. Tiesa, katalikai, kad ir lietuviai, žino, jog svarbu ne kas sako, bet ką sako. Jie žino, kad tikrą tiesą gali pasakyti ne vien popiežius ar vyskupas, bet ir paprastas kunigas ir net šiaipjau doras apsišvietęs civilis. Bet čia yra viena labai svarbi sąlyga, kad tas šiaip jau katalikas mokytojas gerai žinotų katalikų Bažnyčios mokslą, jo visada laikytųs ir niekad niekame nuo jo nenuklystų.

II.

Daja, pas p. J. K. to kaip ir nerandame. Jo paskutiniai „Viltyje“ (Nr.Nr. 24, 33, 34, 45) paskelbtieji straipsniai daug kuo

1) Nes be jo tikyba nebūtų „visa“.

pasižymi, tik ne savo katalikiškumu. Akylas skaitytojas ras ten nemaža drąsos, didį savo pažiūromis pasitikėjimą, daug kategoriško dogmatizavimo, daug apodiktiškų griežtų tvirtinimų: „katalikų veikimas būtinai reikalauja to ir to, katalikiški veikimo principai yra tie ir tie“ bet visa tai yra pasakyta „ant vėjo“, *neišvesta iš tikrų katalikiško mokslo šaltinių* ir neparemta jokiais pozityviais įrodymais; kitaip sakant, autoriaus visai nesilaikyta moksliškos metodos, vienodai visiems privalomos ar kas bus kunigas, ar šiaipjau inteligentas. Dėlei tos priežasties, tokie rašiniai, kaip paskutiniai p. J. K. „Viltyje“ tegali turėti nebent negatyvią vertę, kaipo parodą, kaip nereikėtų paliestų klausimų judinti. Nes jei „Vilties“ skaitytojams labiau rūpėtų tiesa, tai jie iš tikrųjų turėtų paklausti p. J. K.: iškur sveikas žinai, jog katalikiškojo veikimo principu tik du tėra,—teisingumas ir gailestingumas? Kuo remdamasis Tamsta tvirtini, buk tuodu principu katalikiškame veikime daugiau sveria negu „visa tikyba“ ir t. t.

Ką į tuos klausimus p. J. K. atsakys ir net ar teiksis atsakyti, aš nežinau. Žinau tik tiek, jog jis turės daug vargo, jei panorės įrodyti, būk katalikų visuomenės veikime krikščioniškoji meilė ir teisybė o taipgi ir kitos mano pereitame strapsnyje išskaitytos viršgamtinės dorybės turi mažesnės svarbos negu jo vienatinis grynai humanistiškas teisingumo ir gailestingumo dėsnis...

O to vargo bus čia gerb. publicistui labai daug dėl to, kad jis turės susiremti ne vien su rašytojais iš „Draugijos“ ar „Vadovo“ bet ir su pačiu Leonu XIII, kurs savo laiške kard. Gibbons'ui sausio 22 d. 1899 m. gan aiškiai papeikė kai kurias taip vadinamojo amerikanizmo šalininkų pažiūras, suvis panašiai[1])

---

[1]) Štai autentiski Leono XIII žodžiai:

... Les hommes qui se proclament partisans d'innovations vantent outre mésure les vertus naturelles, comme si elles répondaient davantage eux meurs et aux besoins du siècle présent, et comme s'il valait mieux les posséder, que les autres, parce qu'elles rendraient l'homme plus apte à l'action et plus fort.

Il est difficile de comprende que des hommes pénétrés de la sagesse chrétienne puisent préférer les vertus naturelles aux vertus surnaturelles et leur attribuer une efficacité et une focondité supiérieures. La nature, avec l'appui de la grâce, sera donc plus débile, que si elle est abandonnée à ses propres forces? Cfr. Houtin: L'Américanisme. Paris 1924, 338 — 339 p.

į p. J. K. išdėtąsias, o taipgi ir su Pijum X, kurs savo encikliškoje apie „Sillon'ą“ dar aštriau panašius į p. J. K. katalikų publicistus pabarė [2]).

Taigi atvirai pasakius, man rodos, jog šį kartą p. J. K. pasirinko visai ne tą kelią, koks reikėjo, ir todėl juo toliau jis juo žengia, juo labiau nuo tiesos nuklysta. Dėlei to visas pastarasis p. J. K. žygis katalikiško veikimo reformuotų yra ne kas kita, tik vien magni passus extra viam. Intencijos turėta čia, matyt, labai geros: norėta suvesti vienybėn katalikus su pirmeiviais, priversti visus Lietuvos veikėjus žiūrėti vienaip į katalikų veikimo uždavinius ir tuo būdu sustiprinti pas mus katalikystę, o ypač — pakelti lietuvių tautos reikšmę kitataučių akyse. Brangindamas tą gerą autoriaus norą, aš ir stengiaus parodyti, kur tos vienybės reikėtų ieškoti; tam tikslui ir paaiškinau, kad jį galima rasti vien absoliučios tiesos ir gerumo šaltiny, sinergizme su Dievu, kad vienatinis katalikiško veikimo principas ir pamatas — tai Dievo valia, kad pirmučiausia mūsų pareiga yra — tą Dievo valią pažinti ir vykdyti, ir visame kame, taigi politiškame bei socialiame veikime veikti išvien su Dievu, būti Dievo padėjėjais, pagelbininkais ir net jo įrankiais. Toji pažiūra tikrai krikščioniška, pilnai absoliuti, visą žmogaus gyvenimą apimanti, maniau patiksiant p. J. K., kaipo dideliam vienybės principo šalininkui. Bet pasirodė, skaudžiai apsigavau; visos mano nurodytos septynios krikščioniškos dorybės, nepadarė p-ui J. K. jokio įspūdžio, jis praėjo pro jas prošalį kaip ir jų neužmatęs — o kas dar nuostabiau — iš vienybės apaštalo, tapo patsai pranašu principialio atskyrimo net tokių dalykų, kurie niekaip skirstyti nesiduoda. Kad šis mano pasakymas nepasirodytų kam paprasta polemiška priekabe, štai keletas svarbesniųjų p. J. K. propaguojamų separatizmų:

---

2) „Bet dar nuostabesnė, vien kart ir baisi liūdna, proto drąsa ir paviršutinumas tų žmonių, kurie, vadindami save katalikais, svajoja perstatyti visuomenę tokiose sąlygose ir įvykdinti ant žemės, šale Katalikų Bažnyčios, „teisybės ir meilės karaliją“, su pagalba darbininkų, atvykusių iš visur, iš visų religijų ar be religijų, su įsitikinimais, ar be įsitikinimų, kad užmirštų tai, kas juos skiria, t.y. religijinius ir filosofiškus savo įsitikinimus, o paremtų savo akciją tuo, kas juos jungia, t.y. prakilniu idealizmu ir dorinėmis pajėgomis „iškur kas gali“... Sk. „Vadovo“ Nr. 28, 319 pusl. Aplamai patartumėm p. J. K. perskaityti visą tą Pijaus X encikliką arba bent 318 — 322 pusl. Gal tuomet mažiau baidytųs katalikiškųjų draugijų „katalikiškumo“.

1) jis griežtai dalo kiekvieną kataliką pusiau ir mano, kad katalikas, būdamas politikos bei visuomenės veikėju, galįs vadovautis vienais dėsniais, o kaipo Bažnyčios narys visai kitais, nieko bendro su anais neturinčiais.

2) jis norėtų, kad katalikai politiškame ir socialiame veikime veiktų patys vieni, o Bažnyčios hierarchija kad į tą veikimą visai nesikištų, arba bent nebandytų jame vadovauti.

3) jis griežtai, lyg kokia siena, bando atidalinti religijos bei išganymo dalykus nuo šiaipjau gyvenimo bei visuomenės reikalų; galop

4) jis norėtų, kad katalikų veikimas, paremtas vien teisingumo ir gailestingumo dėsniu, stovėtų vienoj pusėj, o „visa tikyba" kitoj, jokio santykio su vienas antru neturėdamu.

Tas ketveriopas separatizmas, tiesa, pas p. J. K. nėra taip aiškiai išreikštas, kaip šičia, bet visos esencialės mintys tų separatizmų formulavime p. J. K. straipsniuose iš tikrųjų randas.

Štai įrodymai.

III.

Atsakydamas man „Vilties" 45 n-je p. J. K. tarp kitko rašo:

Kaip matau, išėjo nesusipratimas [1]. P. A. Jakštas čia kalba išviso apie katalikų Bažnyčios narių veikimą, turėdamas omenyje jų išganymo ir tobulinimosi reikalus,

o gerb. autorius, girdi, manęs ką kita: jam rūpėję —

tik dalelė katalikų darbų, jų veikimas tam tikrais atsitikimais, kuris reiškiasi visuomenės ir politikos darbo organizacijose, laikraščiuose ir t. t.

Tuo būdu politika ir socialis darbas griežtai atidalinama nuo religijos. Vadinas, varant politiką galima nesirūpinti savo išganymu ir tobulinimuosi, o užsiimant socialiu veikimu, galima užmiršti Bažnyčią ir net religiją.

Kad religija gali apsieiti be politikos, su tuo pilnai sutinkame. Bet kad dora politika būtų galima be religijos, tą nuomonę laikome tiesiog absurdu. Griežtas atidalinimas politikos nuo religijos pagamino juk visą dabartinę nekrikščioniškąją politiką, kurios klaidingumą, nežmoniškumą ir bedieviškumą taip puikiai yr įrodęs Vl. Solovjovas. Po jo, rodos, negalima daugiau apie tai

---

1) Anksčiau „nesusipratimas" išėjo su stud. Bistru (ž. „Vilties" 33 n-rį), dabar su manim. Patartumėm p. J. K. geriau apgalvoti savo rašinius, kad tų „nesusipratimų" būtų mažiau.

nė bekalbėti. Principas absoliutaus atskyrimo politikos nuo religijos pasirodė netik nekrikščioniškas, bet drauge visai nelogiškas ir todėl neišlaiką̨s jokios kritikos.

Man tai visai aišku. Bet ar tai aišku p. J. K., nežinau. Nes jis štai ką rašo.

Aš ėmiau dalyką daug siauriau. Tiesa, katalikų Bažnyčioje yra daug įvairių dėsnių, bet žmogus vienu kartu tais visais dėsniais negi gali vaduotis. Kiekvienam atsitikimui jis turi taikinti ir tam tikrą dėsnį: Eidamas išpažinties, žmogus vaduojas vienais dėsniais, šelpdamas artimą kitais...

P-ui J. K., matyt, katalikystė atrodo turinti devynias galybes dėsnių — kiekvienam atsitikimui po atskirą dėsnį. Valgai — pildyk vieną dėsnį, geri — taikyk kitą, rašai — dabok trečio, eini gultų — atsimink ketvirtą, varai politikos, visuomenės ar mokslo darbą — laikykis penkto, šešto, septinto ir t. t. P-no J. K. išmanymu vis tai bus „katalikystės dėsniai“. Aš tokios begalinės dėsnių diferenciacijos, sakyčiau net jų atomizacijos, visai nesuprantu. Kad valgymas, gėrimas, miegojimas, rašymas, mokslas turi savus dėsnius, tai tiesa, bet tie visi dėsniai yra hygienos, rašybos bei mokslo, o ne katalikystės dėsniai. Katalikystė savų dėsnių taip netrupina ir jų atomizacijos visai nežino. O nežino dėl to, kad jos nežinojo pats Kristus, pasakęs: „Mylėsi Dievą, savo Viešpatį, visa savo širdžia ir visa savo išminčia, tai yra pats didysis ir pirmasis įsakymas, o antrasis panašus į jį: mylėsi savo artimą, kaipo patsai save. Nuo tų dviejų įsakymu pareina Įstatymas ir pranašai (Mat. XXII, 38—40).

Nežinojo taip pat to dėsnių dauginimo nei didžiausias Kristaus mokslo sekėjas ir aiškintojas šv. Povilas Apaštalas, pasakęs: „Tat gi, ar valgote, ar geriate, ar ką kitą darote, visa Dievo garbei darykite“ (1 Kor. IX. 31).

Taigi visai be reikalo p. J. K. kalba apie kaž kokius atskirus išpažinties ir šelpimo artimo „dėsnius“. Abiejuose tuose atsitikimuose, kaip ir visur pilnai užteks, jei katalikas laikysis to vieno vienintelio dėsnio, kurį nurodė Kristus ir šv. Povilas. Negali juk būt geresnės išpažinties nei tobulesnio šelpimo artimo, kaip iš meilės Dievo ir Dievo vardan. Taip pat negali būti nei geresnės politikos ar socialio veikimo kaip iš tos pat Dievo meilės ir to pat Dievo vardan. Jei mūsų politikai ir visuomenės veikėjai to vienintelio dėsnio neįvykdys, tai kad jie būtų ir kaž kaip teisingi bei gailestingi, labai nedaug galės tenuveikti, o gal net ir visai nieko nenuveiks. Tiesa, so-

cialis ar politiškas darbas yra viena sritis, o religinis bei bažnytinis veikimas — kita. Laikyti jiedvi per vien nereikia, bet ir griežtai skirti viena nuo kitos, lyg kokia dirbtina tvora, irgi nebūtų gera. Čia yra taip, kaip su kūnu. Kūne vienoj pusėj yra galva, kitoj rankos, kojos ir kiti nariai. Galva kas kita, rankos, kojos vėl kas kita. Visi tie nariai turi savo atskiras funkcijas. Bet jei kas vardan to skirtumo atkirtęs galvą padėtų ją skyrium, o rankas ir kojas nukapojęs sudėliotų vėl į tam tikras atskiras vietas, manau, kūnui tai nelabai išeitų „į sveikatą".

Tą pat reikia pasakyti ir apie kiekvieną socialį kūną, kuriuo yra kiekviena sutvarkyta visuomenė. Čia irgi esama visokių organizmų-narių, turinčių savo atskiras funkcijas, tarp kurių visųsvarbiausios yra trys: karališka, kunigiška ir pranašiška; viena žiūri dabarties uždavinių, varo politikos darbą, kita palaiko praeities vertenybes ir daboja religijos reikalų, trečia nori patarnauti ateičiai, gamindama naujus gyveimo idealus visose trijose srityse — politiškoj, religinėj ir socialėj. Visos tos trys funkcijos, kaip ir minėtos trys sritys, yra neidentiškos, bet tikra tiesa bus ne jų griežtame nuo kita kitos atidalinime, tik harmoningame tų sričių sujungime ir bendrame, taikiame tų funkcijų veikime. Jei kas norėtų, galėtų tai pavadinti net pamatiniu katalikystės principu; tame nebūtų jokio nuo tiesos nukrypimo.

Man rodos, kad p. J. K. dalimi tą principą ir turėjo omenyje beprotestuodamas prieš katalikų tariamąjį separatizmą nuo „pasyvių" pirmeivių. Jam, be abejo, rodės, kad tie „pasyvūs" pirmeiviai, katalikystės aktyviai neužgauliojantieji, gali nurodyti mūsų visuomenei ne vieną brangų ateities idealą ir padėti katalikams jį įvykdinti. Ir jei ištiesų katalikai kuomet nors tokius geranorius pirmeivius būtų nuo savęs atstūmę, tai čia jie gal kiek ir būtų prasikaltę. Tatai visas klausimas tame, ar katalikai kur nors ir kuomet nors ištikrųjų bent vieną tokį katalikystei nekenksmingą pirmeivį yra prie bendro veikimo neprileidę ir jį grieštai nuo savęs atstūmę?

Aš prisipažįstu — tokių faktų nežinau.

Visur — ir Kaune ir Vilniuj ir Rygoj ir kitur lietuvių katalikų veikėjai moka puikiai sugyventi su dorais pirmeiviais. Jei lietuviai katalikai būtų tokie baisūs ekskluzyvistai, kaip kad ponams V. ir J. K. atrodo, tai vargiai būt begalėję atsirasti visos

mūsų kultūrinės draugijos, kaip šitai „Saulė“, „Daina“, „Blaivybė“ ir net pati „Viltis“...

Tokių kraštutinių dešiniųjų ekskluzyvistų tarp lietuvių, man rodos, visai kol kas nėra.

Tiesa, „Vadovas“ dėl rašymo rašė, kad tautininkams reiktų išsižadėti gal ir saldžios, bet vis dėlto svajonės apie bendrą darbą su pirmeiviais“, bet šis laikraštis gan aiškiai nurodė, kad jis turįs galvoj ne visus pirmeivius, tik savuosius kraštutinuosius suvalkiečius, knisančius vietinių katalikiškų draugijų šaknis; tai gan aiškiai matos iš „Vadovo“ žodžių: „kaip kad šiandien matome besidarant „Žagrėje“[1]).

Ponai V. ir J. K. nebuvę „Žagrėje“ pasipiktino tuo „Vadovo“ pasakymu ir prirašė devynias galybes apie nestumimą „pirmeivių“ apskritai. Tuo tarpu čia iš tikrųjų išėjo „nesusipratimas“. „Vadovas“ kalbėjo apie jam žinomuosius pirmeivius, pridirbusius nekultūringų trukšmų „Žagrėje“, „Gabijoj“ ir kitur, o ponai V. ir J. K. kalba apskritai apie „pasyvius“ pirmeivius, nieko panašaus nedarančius ir dagi pačią katalikystę, kad ir šaltai, gerbiančius. Aiškus qui pro quo kuriam vertėtų padaryti galas, ir jei jau kas čia kaltinti neprisileidimu pasyvių pirmeivių, tai ne visi katalikai aplamai, tik vien tie (jei jų yra), kurie tikrai pasižymėjo savo perdidele netolerancija ir vienašališku ekskluzyvizmu.

IV.

Ar pas lietuvius katalikus esama tos netolerancijos ir ekskluzyvizmo, to p. J. K. neįrodė.

Dėl sakymo, tiesa, jis daug aplamai prisakė apie tai, bet konkretaus fakto nedavęs nė vieno. O tuo tarpu čia tikrą svarbą turėti tegalėtų vien faktai ir faktai. Nes jei iš katalikų šalies „pasyvių“ pirmeivių bendran veikiman neprileidimo faktų nėra, tai, vadinas, ponai V. ir J. K. laužiasi į atdaras duris. Bet tai mažmožis

Daug svarbesnis dalykas yra tas, kad tas pats p. J. K., toks karštas unijos su pirmeiviais šalininkas, pasirodė nelabai norįs vienijimos katalikų su dvasiškąja hierarchija. Štai jo paties žodžiai:

...negalima ginti, kad reikalinga katalikų visuomenės organizacija. Tik aš nepasakyčiau, kad katalikų visuomenės veikimo vadovais turėtų būti pati

---

[1]) Mūsų delegatas dalyvavęs šių metų „Žagrės“ visuotiname susirinkime turėjo geros progos pats įsitikinti „Vadovą“ nei kiek nepardėjus vietinius pirmeivius taip atestuoti.

katalikų bažnyčios valdžia. Aš manau, kad katalikų visuomenės veikimui gali vadovauti ir ne bažnyčios autoritetai, o ir šiaip jau katalikai pasauliniai.

O kiek toliau pasakyta dar griežčiau:

katalikai visuomenės veikėjai, būdami paklusnūs savo dvasios ganytojams tikybos ir doros dalykuose, gali nesutikti su jais politikos, ekonomijos, mokslo, tautybės reikaluose. Taigi ir paklusnumo principas dvasinei valdžiai visuomenės darbe nėra privalomas, pamatinis dalykas.

Taip mano p. J. K. Be abejo kita yra visuomenės sritis, kita Bažnyčios. Valdymas Bažnyčios pavestas teisėtai Bažnytinei hierarchijai. O visuomenės veikimui gali vadovauti ir šiaip jau katalikai. Reikia tik, kad čia nebūtų ekskluzyvizmo. Vadovavimas turėtų būti pavedamas visada tinkamiausiam ir geriausiai apie tą dalyką nusimanančiam. Jei vienoj pusėj stovės tokie vyskupai veikėjai, kaip Ketteleris, Šeptyckis ar Bilczewskis, o kitoj toli žemesni už juos mokslu ir prityrimu civiliai, tai visai nebūtų naudinga visuomenei pirmuosius neprileidus prie vadovavimo socialiam darbe vien tik dėl to, kad jie vyskupai.

Be to — paties vadovavimo yra juk neviena rūšis. Yra vadovavimas tiesioginis, yra netiesioginis, yra ir garbės vadovavimas. Atsižiūrėdamas į tas įvairias vadovavimo rūšis, aš niekaip nedrįsčiau pašalinti Bažnyčios valdžią nuo vadovavimo „visuomenės veikime“ aplamai, be tam tikrų apribojimų ir paaiškinimų, o ypač be atsižiūrėjimo į pozityvius katalikų Bažnyčios įstatus. Nes tie pastarieji netik bažnytinės hierarchijos nuo socialio veikimo nepašalina, bet anaiptol uždeda dar vyskupams tam tikrą pareigą — vietinį socialį veikimą priveizėti[1]). Na o šita pareiga suponuoja teisę aktyvaus įsikišimo dėlei pataisymo, kas tame socialiame katalikų veikime yra negera, o per tai suteikia taipgi ir šiokią tokią vadovavimo teisę.

Neprošalį bus čia dar porą Bažnyčios įstatų priminus apie įvairias kultūrines ir darbininkų draugijas. Apie pirmasias štai kas pasakyta:

„Pastaruoju laiku mokslo, literatūros ir iklaikiniams dalykams pradėjo tvertis visokios kuopos, kurios priima visokio tikėjimo žmones. Patys iš savęs tokie susidraugavimai, jei tik jų tikslas ir vartojami įrankiai dori, nėra draustini. Tačiau, ir tokios draugijos vyskupo prievaizdai yra pavestos[2]).

---

1) § 873. Quamquam episcopus ipsam societatem vi suae iurisdictionis ita dirigere nequit, ut societates proprie ecclesiasticas ac confraternitates dirigit, ius tamen habet et obligationem invigilandi, ne abusus irrepant, neve fideles occasione societatum ruinam salutis incurrant. Cfr. Jos. Laurentius S. J.: Institutiones Juris Ecclesiastici. Friburgi Brisg. 1903.

2) Cfr. op. c. § 876. Žiūr. taipgi „Draugijos“ t. I, 42 psl.

Taigi, kad vyskupas ir nenorėtų, jis vardan uždėtos jam pareigos, privalo priveizėti panašių draugijų veikimą ir, reikalui atsiradus, to veikimo nukrypimus kiek galėdamas taisyti.

Tą pat reikia pasakyti ir apie darbininkų draugijas.

Ten kur draugijos bažnytinės negalima steigti, reikia platinti tie darbininkų susidraugavimai, kurie nors turi materialį ir iklaikinį tikslą, tačiau klauso kunigų patarimo ir eina po jų vadovavimu[1]).

Taigi socialiame veikime vadovavimas yra kilęs ne iš dvasiškijos ambicijos, bet iš jos ganytojiško pašaukimo.

Na, o kur dvasiškijai uždėta pareiga tokiu ir kitokiu būdu vadovauti socialiame veikime, ten šiaip·jau katalikai turi pareigą bažnytinės hierarchijos klausyti. Taigi ir paklusnumo principas nėra koks mano prasimanymas; o taipgi nėra jis toks jau siauras, kaip p. J. K. atrodo; anaiptol jis katalikų veikime yra visada ir visur „privalomas", vis tiek, kas ten vadovaus — dvasiškija ar civiliai; nes be paklusnumo joki organizacija nesilaikytų ir joks veikimas būtų negalimas. Be paklusnumo tegalima vien anarchija. Tai rodos savaime aišku.

Tiesa, kaip vadovavimo yra įvairios rūšys, taip ir paklusnumo yra nevienas laipsnis. Kitaip klauso tėvo mažas vaikas, kitaip baigęs aukštesnius mokslus jaunikaitis, kitaip subrendęs — jau vyras. Trims fazėms vaiko, jaunikaičio, vyro — atsako trys atskiri tėvams paklusnumo laipsniai. O jogei dvasiškoji valdžia yra par excellence tėviška, tat ir paklusnumas jai gali irgi turėti savo laipsnius. Tai viena. O antra nereikia niekados užmiršti, jog paklusnumas dvasiškai valdžiai riša mus tik ten, kur iš dvasiškos valdžios yra tam tikras paliepimas ar įstatas. Kur to paliepimo ar įstato nėra, ten nėra nė paklusnumo pareigos. Todėl nei p. J. K. neturėjo pareigos klausyti vysk. Paliuliono, prikalbinėjusio valstiečius ir dvarininkus rinkimuose į pirmąją Dumą eiti išvieno, nei vokiečiai — popiežiaus Leono XIII, patarusio centrui balsuoti už biudžetą.

Įkalbinėjimas, patarimas nėra juk paliepimas. Čia vieni ir kiti katalikai turėjo laisvės teisę ir visai neturėjo paklusnumo pareigos. Ir vysk. Paliulionis, ir popiežius Leonas XIII gerai žinojo, kur jie turi teisę liepti, o kur ne. Tatai jei kokiame, kad ir socialiame klausime būtų išleidę tikrą paliepimą, tai kiekvienas doras katalikas ir būtų to paliepimo paklausęs, ir nebūtų sakęs nei rašęs, kad aš turiu teisę to dva-

---

[7]) Cfr. op. c. § 876, p. p. 596 — 599, o taipgi „Dr." t. I, 43 psl.

siškos valdžios įsakymo neklausyti dėl to, kad čia nėra „tikybos bei doros dalykas". P. J. K. dideliai klysta manydamas, būk taip lengva pravesti ribą tarp tikybos bei doros ir visų kitų dalykų. Tai toli ne taip. Daugybė socialių klausimų yra surišta ne tik su dora, bet ir su tikyba. Pripažinę, jog dvasiškoji valdžia turi teisės mums vadovauti tikybos ir doros srityje, mes, negalime taip drąsiai, kaip p. J. K., atskirti socialį veikimą nuo doros bei tikybos ir įbesti visuomenės dirvoj stulpą su parašu: „Čia dvasiškai valdžiai kištis uždrausta". Pav. leidimas knygų, mokymas vaikų, globimas pavargėlių, blaivybės reikalai ir t. t. įeina be abejo socialio veikimo sritin; bet argi galima užginti, kad tie patys dalykai kitu žvilgsniu nepriklausytų doros sričiai, kame net ir pasak p. J. K. paklusnumas dvasiškai valdžiai yra privalomas? Taigi šiaip jau katalikų santykiai su dvasiškąja valdžia yra ir daug artimesni ir daug painesni, negu ponui J. K. atrodo. Jis su jais apsidirbo perlengvai ir per tat paviršutiniškiau, negu katalikui-publicistui priderėtų[1]).

V.

Tokį pat nedovanotiną paviršutiniškumą randame ir p. J. K. pažiūrose į išganymo bei tobulinimos klausimą.

Tiesa, dėl pripažinimo jis pripažįsta,

kad tikras katalikas, ieškodamas dūšios išganymo, turi būti Dievo malonėje, kad privalo gyventi vienybėje su Dievu, rūpindamasis įgyti aukščiau paminėtų ir nepaminėtų dorybių.

Vadina tai net tokiomis bendromis katalikų Bažnyčioj skelbiamomis tiesomis, „dėl kurių nėra jokio ir abejojimo", bet toliau, kalbėdamas apie politikos ir visuomenės veikimą, nepasako aiškiai, ar čia ta Dievo malonė ir vienybė su Dievu yra reikalinga ar ne. Tiesa, kad tas mistiškasis santykis su Dievu politikos ir visuomenės veikime būtų visai nereikalingas, p. J. K. nesako, bet iš jo griežtai antitetiško priešpastatymo išganymo vienoj pusėj, o „visuomenės ir politikos darbo organizacijų, laikraščių ir t. t." kitoj skaitytojas norom nenorom įgauna įspūdžio, būk autoriaus išmanymu toje pastaroje šiaip jau žmonių veikimo srityje visai galima apsieiti ir be Dievo malonės, pasi-

---

1) Be abejo katalikas šale paklusnumo turi ir savo individualės laisvės sritį. Bet kur baigiasi vienos srities ribos ir prasideda kitos, tai yra labai svarbus klausimas — vertas platesnio, vispusiško pagvildenimo. Būtumėm labai laimingi, jei toks gabus publicistas, kaip p. J. K., juo ex professo užsiimtų.

tenkinant vien pliku teisingumu ir gailestingumu. Nes jei autorius būtų su manim sutikęs, jog kiekvienas katalikų veikimas, ar jis bus šioks ar toks, turi remtis trimis teologiškomis dorybėmis ir keturiomis kardinalėmis, kaipo bendrais katalikiškojo veikimo principais apskritai, tai, rodos, tolesnis ginčas tarp mūsų būtų buvęs visai nereikalingas. Tuo tarpu pas autorių to nerandam. Jis anaiptol nepasiduoda, sakosi, aš jo gerai nesupratęs, ir todėl manuosius katalikiško veikimo principus, pripražinęs tinkamais vien išganymo ir tobulinimos reikalams, pasilieka prie savosios nuomonės, būk visuomenės ir politikos darbe užtenka vienatinio, jo numylėtojo „teisingumo ir gailestingumo dėsnio".

Aš su tuo negaliu sutikti ir to p. J. K. peršamojo atskyrimo „išganymo reikalų" nuo kitų žmogiško veikimo sričių visai nepripažįstu. Anaiptol laikau jį visųdidžiausiu katalikystės iškreipimu. Iš jo tai juk ir plaukia visas mūsų dvasiškojo gyvenimo paviršutiniškumas, formalizmas, rutina, dėl kurių visai teisingai rūgoja pats p. J. K. Iš čia taipgi eina ir tai, jog lietuvių katalikystė dažnai pasirodo vien šventadieniais, o kasdieninės krikščionystės namie, savo paprastų pareigų ėjime, santykiuose su artimais, socialiame ir politiškame veikime kaip ir nėra. Krikščionystė paliekama bažnyčioje, zakristijoje, o į namus, į šeimynas, į visuomenės, politikos, dailės ir mokslo srity jos su savim nesiimama. Kitaip sakant, pas mus yra taip kaip senoj Bizantijoj. Ten taip pat, kaip pas p. J. K., griežtai skirstyta išganymo reikalai, nuo kitų gyvenimo dalykų. Dėlei to — išganymo ieškota vien vienuolynuose ir tyruose, o visas socialis ir politikiškas gyvenimas palikta tūnoti pagonystėje.

Jei p. J. K. nenori, kad mūsų Lietuva panešėtų į seną supuvusią Bizantiją, jei jis nėra vien šventadienės krikščionystės[1]) šalininkas, jei jis iš tikrųjų trokšta, idant tikra Kristaus dvasia giliau įleistų šaknis lietuvių gyveniman, jį pakeltų, sukrikščionintų, labiau suvidujintų, tai, rodos, reiktų jam tikrai katalikiško veikimo principais pripažinti manuosius, būtent tikėjimą, meilę, viltį, išmintį, teisybę, prisiturėjimą, o taip pat ir paklusnumą teisėtai dvasiškai valdžiai tam tikrose Dievo nustatytose ribose, ne vien dvi humanistiški abstrakciji — teisingumą ir gailestingumą. Tai viena.

O antra — reiktų, kad p. J. K. ir pats geriau suprastų ir kitiems suprantamiau paaiškintų tą be galo svarbią, o pas mus,

---

1) Taip puikiai Vl. Solovjovo sukritikuotos

deja, po šiai dienai maž kam težinomą tiesą, jog išganymas pelnyti galima ne vien poteriais, sakramentais, pasninkais, išmaldomis ir kitais maldingumo darbais, bet draug prie jų taipgi ir žmonių švietimu ir gerų organizacijų steigimu, ir šiaip jau bet kokiu doru kultūriniu bei socialiu veikimu. Ir tegu nemano p. J. K. būk čia esąs koks mano subjektyvus prasimanymas, visai ne: yra tai tikriausia Evangelijos tiesa: „Nes kas norint duos jums gerti puodelį vandens mano vardan... ištiesų sakau jums nepasiliks be savo užmokesnio“ (Mork. IX, 40). Na, jeigu jau toks menkas darbas, kaip puodelio vandens reikalaujančiam padavimas, paties Kristaus pasakymu, prisidės prie mūsų išganymo, tai kaip gali neturėti svarbos mūsų išganymui tokie dideli Kristaus vardan varomi darbai kaip, pav., „Saulės“ namų statymas, doro laikraščio leidimas ar kitas koks panašus visuomenės bei kultūros srityje veikimas. Taigi tikram krikščioniui visi jo darbai yra išganymo darbai.

„Visa, ką nors darote žodyje ar darbe, visa darykite vardan Viešpaties Jėzaus Kristaus“ (Kal. III. 17), sako šv. Povilas Ap. O jei visa, tatai ir nėra pamato skirti politikos bei visuomenės darbus nuo kaž kokių specialių p. J. K. prasimanytų „išganymo reikalų“. Jokiam separatizmui bei eksklusyvizmui čia nėra vietos. Išganymas yra visųaukščiausias žmogaus tikslas, todėl visi žmogaus darbai, ar jie bus šiokie ar tokie, turi aliai vienas tarnauti tam vienam aukščiausiam tikslui, o ne vien daugybei žemesnių idealų, k. š. tautybei, kultūrai, dailei, visuomenei, nekalbant jau apie visai niekšiškus stabus kaip šitai: patenkinimas savo geidulių, tuščios garbės ir t. t.

VI.

Iš to kas aukščiau pasakyta, jau savaime aišku, ko yra vertas statymas „teisingumo ir gailestingumo dėsnio“ vienoj pusėj, o „visos tikybos“ kitoj. Tikyba — tai ne viršutinis rūbas, kurį žmogus gali nusivilkti įeidamas į kokį politišką mitingą ar į kokios socialės organizacijos biūrą; tai ne lazda, kurią prireikus, galima kertėn pastatyti. Tikybos, jei ji yra tikra ir gyva, niekaip neatskirsi nuo žmogaus dvasios. „Teisusis tikėjimu gyvena“, sako šv. Raštas. Todėl vien mirtis (fiziška ar moralė) tegali tikėjimą nuo žmogaus dvasios atskirti. Atskyrimas „visos tikybos“ nuo politiško ar socialio veikimo, bandymas toje srityje apsieiti be Dievo, remtis vien savo prigimtomis jėgomis, nei pačiam vei-

kėjui, nei platesnei visuomenei niekados į gerą neišeina. Tai yra amžiais patvirtinta tiesa, kuri kiekvienam katalikų publicistui turėtų būti aiški ir gerai žinoma. „Visa tikyba“, jei tik bus gerai suprasta ir tikroj Kristaus dvasioj pildoma, labai puikiai gali sutikti su kiekvienu žmogaus veikimu, nei politikos srities neišskiriant.

Partijų katalikų politikoj, tiesa, gali būti daug, bet kiekviena partija neprivalo laikytis kitos politikos, kaip vien krikščioniškos, tai yra būti sujungta su „visa tikyba“, tik, žinoma, Kristaus dvasioje suprasta. Be to politika virstų nekrikščioniška, pagoniška, bedieviška, o už tokią politiką nėra nieko piktesnio.

Krikščioniškos politikos idealas yra — „idant visi būtų vien“. Ėjimas prie to, tai mūsų pareiga. Geriausiai tą pareigą vykdo katalikų Bažnyčia. Joje sutelpa netik ponas su kaimiečiu, didžturtis su vargdieniu, bet ir lenkas su lietuviu, čekas su vokiečiu ir net balčiausias europietis su juodžiausiu negru. Jei Bažnyčia iki šiol neįstengė visai prašalinti vaidų tarp atskirų katalikų ir karų tarp atskirų katalikiškų tautų, tai čia kalta ne jos „tikyba“, bet permažas tos tikybos įkūnijimas atskirų asmenų ir tautų gyvenime. Jei atskiri katalikai vietoj bilinėjimos dėl niekniekių sutiktų atėję pas vietinį kunigą atiduoti savo kivirčus trečiųjų teismui[1]), o atskiros katalikiškos tautos savo politiškus vaidus pavestų šv. Tėvo vardu sušauktai konferencijai, be abejo ir bylos tarp atskirų katalikų ir karai tarp atskirų katalikiškų tautų taptų retenybe[2]). Bet tam reiktų dvasiškąją valdžią ir tikybą prie gyvenimo ir prie visokio veikimo artinti, o ne stumti į kažkokį pašalį, kaip to p. J. K., rodos, kad nori.

P. V. „Vilties“ 43 n-je abejoja, „ar Lietuvoje pasisektų sudaryti vieną lietuvių politikos partiją“, veikiančią po grynai katalikiška vėliava. Ponui J. K. irgi nepatinka katalikai, kuomet jie ant savo partyvaus veikimo „kelia ypatingą katalikybės vėliavą“. Vadinas, kam čia prisegama „tikyba“; geriau, kad jos nebūtų.

Mums ta ponų V. ir J. K. „tikybos vėluvų“ bei „katalikystės“ baimė atrodo be pamato, o jų noras, kad mes tas „vėluvas“ nuo lietuviškų įstaigų nuplėštumėm ir zakristijose su pri-

---

[1]) Vienas lietuvis advokatas buvo sustatęs net tam tikrų „Trečiųjų teismo vadovėlį“.

[2]) Jei tie susirėmimai tarp katalikų nepranyko, tai čia kaltas ne „žemės reikalėlio“ įsimaišymas, bet blogas katalikų tikybos supratimas.

derama pagarba sudėtumėm, yra visai subjektyvus[1]). Nes katalikišką veikimą ir tam tikras jo vėliavas ne mes pirmi prasimanėm. Tai yra visai ne naujas dalykas. Vokietijoj, Belgijoj, Prancūzijoj, Italijoj katalikų veikimas puikiai plėtojas jau nuo kelių dešimčių metų. Mes ten mokinomės veikti, iš ten ėmėm pavyzdžius. Atskyrus keletą mažmožių, tas užsienio katalikų veikimas rado Apaštališko Sosto patvirtinimą, pagyrimą ir net palaiminimą Kaipo katalikams, mums to ir užtenka. Jei p. J. K. randa mūsų veikimą Lietuvoje negerą, perdaug „tikyba" suvaržytą, tai tegu įrodo, kad tas veikimas yra paremtas kitokiais principais, negu užsieniuose, kad jis yra čia „katalikiškesnis", negu ten, arba tegu sukritikuoja, kaipo netikusį, visą užsienio katalikų veikimą, kurs mums buvo pavyzdžiu. O dar geriau padarytų p. J. K., jei pasistengtų įrodyti pačiam Pijui X, kad toks veikimas aplamai yra Bažnyčiai nepageidaujamas. Jei p. J. K. tai padarys ir jei Pijus X jo paklausęs atšauks savo laišką apie „Sillonų" ir nebereikalaus, kad tos katalikiškos organizacijos nariai dėtųs „į kuopas pagal diecezijas", nebebūtų „atskirų savo vyskupų vedami", nebenešiotų „k a t a l i k i š k ų Sillonų" vardo [2]), na, tuomet ir mes kitaip suorganizuosim savo draugijas, galėsim jungtis net su aktyviais pirmeiviais, ir tapsime katalikais veikėjais suvis tokiais, kokių p. J. K. taip karštai trokšta.

O tuo tarpu kitokiais būti negalim ir... nelabai tenorim.

VII.

Kad mes Lietuvos katalikai vadovaujamės užsienio katalikų veikimu, kad neprotestuojam prieš Pijų X, tai, rodos, ir pats p. J. K. nemato čia mūsų didelės kaltės. Bet jis negali man dovanoti, kam aš pataręs katalikams veikėjams imti pavyzdį

---

[1]) Pats aš esu ramaus kultūros darbo šalininkas, o ne manifestavimos su išviršinėmis bet kokiomis „vėluvomis", ar jos bus baltos kaip lelijos, ar raudonos kaip kraujas. Todėl aš ir ne guldyčiau galvos už tai, kad ant kiekvieno mūsų darbo plėvesuotų katalikystės vėliava. Bet nebūdamas principialis vėluvų šalininkas, aš nesu nė principialis jų priešininkas. Kad koki nauja lietuvių įstaiga ir neiškabintų katalikystės vėliavos, aš dėl to vien jos nekaltinčiau. Norėčiau tik, kad taip pat nieks nekaltintų nė tų lietuvių įstaigų, kurios katalikystės vėliavomis yra pasipuošę ir p r i p a ž i n ę s a u j a s n a u d i n g o m i s. Geriausias taktas būtų čia palikus kiekvienai įstaigai laisvę. Nori puoškis katalikystės vėliava, nori nesipuošk. Jei pats nepasipuošei, gyvenk sau sveikas ir be vėliavos, bet ne versk prie to kitų, nes tai būtų pilietiškos laisvės pažeidimas.

[2]) Sk. „Vadovo" Nr. 28, 223 psl.

iš socialistų disciplinos. Jis matąs tame katalikiškąjį „partyvumą“.

Bet dėlko gi man buvo jo nepatarti? Ar dėl to, kad jie socialistai ir katalikų priešai?! Bet toki pažiūra būtų persiaura. Kaip neviskas gera pas katalikus, taip neviskas bloga pas socialistus. O imti gera mes turime teisės iš visur. Auksas juk nenustoja savo vertės net ir purve begulėdamas. Taip pat ir kas yr savyje gera, negali virsti bloga, jei atsiranda socialistų partijoj. Tat jei p. J. K. negali ginti, „kad reikalinga katalikų organizacija“, tai, rodos, turėtų pripažinti ir reikalingumą griebtis tinkamų priemonių tai organizacijai įvykdinti, vesti ir plėtoti. O tinkamiausia tam tikslui priemonė yra viena: tai paklusnumas paremtas tam tikra disciplina. Tai aš ir nurodžiau.

Tiesa, aukštesnė už paklusnumą yra meilė. Toki meilė viešpatavo pas pirmuosius krikščionius, pas kuriuos „buvo viena širdis ir viena siela“ (Ap. D. IV. 32). Bet tai yra idealas ir paprastuose gyvenimo dalykuose jo nerandame. Į jį galima artėti, jei katalikai savo dvasiškų ir socialių vadovų klausys ne iš prievartos, ne murmėdami, bet iš gilaus įsitikinimo, kad to reikalauja Dievo valia, o taip pat ir iš meilės tų savo kad ir netobulų vadovų. Taigi aš visai nėsu aklo paklusnumo ir kareiviškos disciplinos šalininkas. Ji man visai ne idealas. Į paklusnumą ir discipliną aš žiūriu ne kaipo į katalikiškojo veikimo tikslą, bet vien kaip į būtiną jo sąlygą. Tat juo pas katalikus paklusnumas bus tobulesnis, labiau savanoris, juo jų disciplina bus krikščioniškesnė ir švelnesnė, — juo geriau. Katalikų disciplinoj neturėtų būti jokio žiaurumo, o jų paklusnume jokios vergiškos baimės, tik viena meilė. Prieš tokį paklusnumą — nežinau, ar ir pats p. J. K. turės ką bepasakyti...

Žinodamas gerai, kad tokio krikščioniško paklusnumo iš mūsų pirmeivių sunku susilaukti, aš iš jų bendradarbiavimo ir nesitikiu didelės naudos katalikams. Dėl to ir pasakiau, kad tokį jų katalikiškan darban kvietimą nelaikau nei perdaug katalikišku nei perdaug praktišku. Nelaikau jo perdaug katalikišku dėl to, kad dalyvavimas pirmeivių katalikų veikime įneša jin visados didesnio ar mažesnio antikatalikiškumo, ypač jei tų pirmeivių įeina didesnis skaičius. Nelaikau taip pat jį perdaug ir praktišku, nes labai dažnai veikime svarbu ne veikiančiųjų daugybė, bet jų sutarimas ir vienybė. Na, o tuodu dalyku dažnai esti la-

bai sunku pasiekti, kai katalikų tarpan prisimaišo daugiau pirmeivių, kad ir pasyvių.

Vienybė veikime be abejo yra geras daiktas, bet g e r a i, g y v a i, v i e n y b e i įvykdinti reikalingos šios sąlygos:

1) reikia, kad vienijamieji daiktai būtų maždaug vienos rūšies, nes, pav. įkinkius gulbę, lydį ir vėžį į vieną vežimą ir tuo būdu juos sujungus, nedaug bus naudos; įrodė tai jau senis Krylovas;

2) jungiant daugumą su mažuma, negalima spirti, kad toji pirmoji išsižadėtų savo teisių, nes m a j o r p a r s t r a h i t m i n o r e m, o ne atvirkščiai. Kur daugumos teisės ignoruojamos, ten vienybė negal įvykti; parodo tai lietuvių su Lietuvos lenkais santykiai. Mūsų gi pirmeiviai tame dalyke labei panėši į lenkus. Nes kur tik jų atsiranda būrys katalikų tarpe, tuoj jie stengias paimti katalikų dauguomenę savo rankosna ir juos vesti kur tinkami. Kas tuo netiki, tepasiklausia „Žagrės“ ar ,,Gabijos“ valdybų.

3) Norint suvesti vienybėn įvairių nuomonių žmonės, reikia bent kiek juos suprasti, įeiti į jų širdį. Ar p. J. K. gerai supranta pirmeivių psichiką, nežinau; bet kad jis gerai nepažįsta lietuvių katalikų, tai faktas, — nes kitaip jis nebūtų drįsęs pavadinti lietuvių dauguomenės ,,katalikystės karikatūra“. Įrodė tai puikiai kun. M. Vaitkus ,,Vadovo“ 57 n-je.

Prie šios progos tebūnie man leista atsakyti keliais žodžiais taipgi ponui V.

Jis „Vilties“ 43 n-je rašo, kad jei nebus vienybės tarp katalikų ir pirmeivių, tai bus „negalima ir lietuvių tauta, šios gadynės prasme tariant“ — ir todėl sako katalikams pamokslą, kad nesiskirtų nuo pirmeivių. Man rodos tas pamokslas reiktų labiau kreipti į pirmeivius, k a d j i e n e s i s k i r t ų n u o k a t a l i k ų. Katalikai juk to pirmeivių atsiskyrimo negeidžia ir būtų laimingiausi, jei nei vienas pirmeivis iš jų tarpo nebūt išėjęs ir nuo jų atsitraukęs. Taigi ne katalikai pirmeivius atstūmė, tik p a t y s p i r m e i v i a i n u o m ū s ų p a s i t r a u k ė. Kad tai negera ir negeistina, pilnai su p. V. sutinku. Negaliu sutikti tik tame, kad tas lietuvių pirmeivių nuo katalikų atsiskyrimas padarytų ,,negalimą ir lietuvių tautą“. Virtę lenkais, atsiskyrė nuo mūsų ponai — pati inteligentiškiausia ir turtingiausia mūsų tautos dalis, — tačiau lietuvių tauta nedingo. Nedings ji nei atsiskyrus pirmeiviams, kurie ir skaičium, ir turtu, o gal net ir pačia

inteligencija mūsų ponams neprilygsta. Tat be reikalo p. V. baido mus tautos žlugimu dėl pirmeivių atsitraukimo.

Jei jie eis su mumis iš vien, gerai, — bet jei atsitrauks, lietuvių tauta apsieis ir be jų. Dėlei tos priežasties ir diplomatiškai pridengtą p. J. K. obalsį: artyn prie pirmeivių, tolyn nuo katalikų ir dvasiškijos, laikome klaidingu ir mūsų visuomenei kenksmingu.

VIII.

Lieka dar keli mažmožiai. Pirmutinis tai p. J. K. gailestavimas, kam aš jo teisingumo principą pakeitęs gailestingumu ir ant jo pastatęs visą savo kaltinimą. P. J. K. sakosi niekur nerašęs,

kad dėl gailestingumo mes neturėtumėm liesti nei pirmeivių, nei žydų, nei lenkų. Priešingai: kada kalbama apie principus, gailestingumui nėra ir vietos. Čia galima vaduotis tik teisingumo principu, kurs kaip tik ir liepia nenusileisti netiesai.

Ar aš nusidėjau, kuo p. J. K. mane čia kaltina, gerai nežinau. Aš ištikimai sekiau gerb. publicisto mintį ir nemano kaltė, jei jis vieną kartą kalba apie du katalikiškojo veikimo principu, o kitą sykį — apie vieną „teisingumo ir gailestingumo dėsnį". Gerbdamas tą dėsnio vienumą, aš ir nedrįsau jį skaldyti į dalis, taigi per tai gal kartais ir apverčiau jį ne tuo šonu, kaip reikėjo. Bet jeigu tai buvo mano kaltė, galiu jąją drąsiai pavadinti felix culpa, nes ji davė proga p. J. K. dailiai suformuluoti vieną labai svarbų polemikos dėsnį: kada kalbama apie principus gailestingumui nėra vietos". Tuo dėsniu aš iki šiol nesinaudojau, turėjau šiokių tokių skrupulų, bijojaus per aštriai užgauti p. J. K.; todėl dailinau, švelninau savo atsaką, kai kur net nutylėjau jam nemalonios tiesos dalį; bet dabar baigdamas šį straipsnį norėčiau pasitaisyti ir pasakyti jam visą tiesą, kaip ji man atrodo, bent žydų ir ateitininkų klausimu.

P. J. K., matyt, į žydus vis dar tebežiūri 1905 metų veikėjų akimis, kuomet apie žydus neleista buvo nei mažiausio tiesos žodelio ištarti. Pasakyti, kad žydas ne visai toks mūsų krašto pilietis kaip lietuvis, kad jis dažnai mūsų brolius išnaudoja, buvo laikoma tuomet nedovanotina publicistiška nuodėmė, nors autorius savo žodžiams patvirtinti ir turėdavo virtinės faktų ir skaitmenų. Žydų tauta Lietuvoje buvo tuomet nepaliečiamas tabas.

Tokie pat santykiai viešpatavo ir Lenkijoj. Atskyrus vieną „Rolę", visi kiti lenkų laikraščiai, jei prieš žydus nekinkavo, tai bent sukandę dantis tylėjo. Dabargi viskas ten kitaip virto. Net ir kantriausiems pritrūko kantrybės. Atsivėrė akys dagi pačių didžiausių lenkų pirmeivių, kaip štai Swiętochowskio ir Niemojewskio. Visi pamatė, ką žydai yra nuveikę Lenkijoj, ir persigando. Prasidėjo ekonomiškoji kova lenkų su žydais, kurios taip bijo p. J. K. Ar ji pas mus ras atbalsį, nežinau. Bet kad Lietuvai žydai nedaugiau gera tepadarė kaip Lenkijai, tai, rodos, savaime aišku. Kaip kitur, taip ir pas mus jie tvirtai yra susiorganizavę ir laiko pasidalinę visą Lietuvą eksploatacijos tikslu. Imkim kad ir patį Kauną. Žydai turi čia savo rankose prekybą reikalingiausių dalykų: miltų, cukraus, geležies, medžių, kalkių, cemento, mėsos (atskyrus kiaulieną) ir k. Faktiškai yra tai, galima sakyti, tikri sindikatai, nors oficialiai, rodos, taip ir nesivadina. Jie tai nustato tų daiktų kainas ir ima už juos kiek tinkami.

Lietuvių prekybos organizacijų, bent platesnių, visai nėra. Nori ar nenori, esi priverstas pirkti iš žydo ir permokėti jam. Vienatinis mūsų bandymas išsiveržti iš tos skaudžios mums priklausomybės nuo žydų ekonomiškuose dalykuose, tai mūsų kooperacijos draugijos. Apie jas rašė ir „Viltis", bet permaž. O mūsų žydeliai taip pat jų nekenčia, kaip ir varšaviškiai dabartinio lenkų boikoto. Tiesa, žmonės patys instiktyviai atjaučia tų kooperacijos draugijų svarbą ir bent kiek jas palaiko; bet jei visa mūsų spauda žiūrės p. J. K. akimis į žydų klausimą, tai lietuvių ateitis bus gana liūdna; jie pateks pilniausion ekonomiškon priklausomybėn nuo žydų. Todėl, mano išmanymu, manifestuodamas savo perdidelį palankumą žydams ir nenurodydamas gresiančio mums iš čia didelio ekonomiško ir kultūrinio pavojaus, p. J. K. blogai vykdo savo publicistišką pareigą ir tiesiog, lyg koks netikras pranašas, klaidina mūsų visuomenę. Žydų klausimas šiandie mūsų krašte yra vienas svarbiausių. Jis, galima net sakyti, yra kur kas svarbesnis už kitus, kuriems „Viltis" tiek daug vietos kartais be reikalo pašvenčia. Negvildenimas žydų klausimo, sistematiškas, sąmoningas jo vengimas, yra viena iš labiausiai nedovanotinų p. J K. ir pačios „Vilties" publicistiškų prieš Lietuvą nuodėmių. Garbė kauniškei „Vienybei", kad ji pirmutinė sumanė plačiau papasakoti saviems skai-

tytojams apie ekonomišką kovą[1]) tarp Varšavos lenkų ir žydų. Darydama tai „Vienybė“ parodė ne savo „antisemitizmą“, bet vien didesnį sąžiningumą savo publicistiškų pareigų ėjime ir gilesnį šios gadynės reikalų supratimą. Iš „Vienybės“ straipsnių lietuvių visuomenė pirmą kart sužinojo dideliai charakteristišką faktą, jog pažiūrose į žydų klausimą lenkų spaudoje[2]) įvyko nūn nuostabiausia vienybė. Ir tikri katalikai ir visuaršiausi pirmeiviai, kaip štai Niemojewskis ir Swiętochowskis, kuriuodu dar neseniai galvas guldė už žydus, nūn eina iš vien, nurodinėdami objektyviai dideliausį lenkams pavojų iš perdidelio ekonomiško vietinės žydijos įsigalėjimo. Visos pirmeiviškos kabineto teorijos mesta šalin ir imta į žydų klausimą žiūrėti sveiko proto ir objektyvios kritikos akimis. Na, ir pamatyta ten daug ko negera ir drąsiai sušukta: Visuomenė atbuski, pagalvoki, gelbėkis! Taip yra Varšavoj. O pas mus?! Viskas po senovei. Arba tylima, arba traukiama solo 1905 „majofesą“. Tarp tų solistų p. J. K. užima pirmą vietą... Nepavydžiu! Nes jei kam kam, tai jau apaštalui vienybės su pirmeiviais, reiktų rodos, imti iš lenkų pirmeivystės patriarchų pavyzdį ir kitokią giesmelę užgiedoti. Bet mes, matyt, iš p. J. K. nieko panašaus nesulauksime. Jis tur būt pasiliks visados ištikimas savo pirmoms 1905 metų simpatijoms. Ne veltui juk pasakyta: Toujour on revient à ses premiers amours... Gaila ir liūdna.

O dar liūdniau, kad p. J. K. gerai nesupranta netik žydų, bet ir ateitininkų. Įsitikrinęs, kad jie nėra katalikai kaip reikiant, gerb. ateitininkų kritikas prikišė jiems visokių netobulumų: ir

---

[1]) Kova, žinoma, negeistinas dalykas. Daug geriau būtų sutvarkius lietuvių santykius su žydais teisės pamatais ir ramaus darbo keliu. Tat man labai būtų malonu, kad lietuviai kaskart geriau atsineštų į žydus; bet taipgi norėčiau ir iš žydų šalies geresnio atsinešimo į lietuvius. Nes jei dabar santykiai lietuvių su žydais nepergeri, tai čia kaltė ne vienų lietuvių, bet ir žydų. Tai yra faktas, kurį p. J. K. be reikalo slepia. Norint būti teisingam, reikėjo, barant vienus, turėti drąsos pasakyti tiesą ir kitiems. Be to bus tai tik vienašališkumas, tiesos iškreipimas, galįs ponui J. K. pagaminti pigų garsą tarp žydų, bet nežadąs nieko gera lietuviams. Žydai laiko mus quantité nègligeable, jie nededa ant savo krautuvių lietuviškų iškabų, lietuvių redakcijomis, siūlančioms apsimainyti laikraščiais, žydų redakcijos nieko neatsako ir t. t.

[2]) Atskyrus keletą menkesnių provincijos organų, k. a. „Tygodnik Suwalski“, „Gazeta Radomska“, o taipgi asimiliatorių organą „Nowa Gazeta“, kurie į lenkų visuomenę maž įtakos teturi.

maldingume (paviršutiniškumą, formalizmą) ir gyvenime (stoką teisumo, gailestingumo, netobulą savo pareigų ėjimą) ir takte (nedraugiškumą, partyvumą). Man už ateitininkus užtarus, dabar p. J. K. aiškinas, jam nerūpėję prikišti ateitininkams netobulumas. Jis tik dažnai nesutinkąs su ateitininkų taktu, kurs autoriaus supratimu, —

kartais esąs panašus į pirmeivių: tik ateitininkai stovi tada kitoje pusėje ir tai svarbiausia būdami, pasak p. A. Jakšto, dar 2 metų vaikais.

Vadinas atsikirsta A. Jakštui ir ateitininkams. Bet deja, bešvytuojant ironijos ginklu pažeista ne priešas, tik nieko nekaltas, o taip p. J. K. mylimas, teisingumo principas. Nes aš ateitininkų, „2 metų vaikais" niekur nevadinau; aš tik pasakiau, kad iš 2 metų vaikų negi galima reikalauti, kad jie mokėtų skraidyti aeroplanais. Peršokti iš to prilyginimo prie pačių ateitininkų neleidžia, rodos, logika. Taip drąsiai šokinėjant, galima juk kažkur nušokti[1]). Pav., kun. M. Vaitkus, polemizuodamas neperseniai „Vadove" su tuo pačiu p. J. K. ir dėl to paties straipsnio, pavartojo prilyginimą apie asilą ir Newtoną. Kas gi būtų, jei aš sekdamas p. J. K. imčiau ir pasakyčiau, jis esąs vienas iš tųdviejų, arba stovįs viduryje tarp vieno ir antro. Šis mano pasakymas, nors ir nelogiškas, visgi bent iš vienos pusės būtų artimesnis tiesai, negu ankščiau paminėtasis pono J. K. Nes atei-

[1]) Tiesą pasakius, p. J. K. perdaug mėgsta šokinėti. Pradėjęs, pav., kalbėti apie katalikiškąjį veikimą aplamai — greit peršoko prie socialio, ekonomiško ir ant galo prie politiško veikimo. To pastarojo pavyzdžiais daugiausia naudojos savo polemikoje prieš mane. Nebūdamas toks greitas, aš negaliu p. J. K. pavyti. Taigi prašyčiau pradėjus kalbėti apie katalikų veikimą aplamai, tą klausimą ir užbaigti. Ekonomijos gi ir politikos veikimą palikti kitam kartui. Nes kimšimas vienon krūvon visuomenės, ekonomijos ir politikos klausimų nėra geras, bent metodo žvilgsniu. Ypač apie politiką visai be reikalo taip daug p. J. K prikalbėjo, nes jos rolė Lietuvos gyvenime labai menka. (Tai rašyta 1913 m.). Išparodė tai gana gerai p. V. „Vilties" 43 n-je. Visa mūsų „politika" apsireiškia vien rinkimuose į Dumą. Bet ir juose viskas yra varoma daugiau po sociale, negu „politiškąja" vėliava! O jau kalbėti mums apie kokias ten monarchijos, respublikos ar vidurio partijas — yra tuščias prasimanymas. Man rodos, pas mus, lietuvių tarpe, politiškojo gyvenimo kol kas dar kaip ir nėra, nes nėra jam tam tikrų sąlygų. Nebent politikos vardu p. J. K. supranta ką kitą, negu aš. Savo politikos supratimą aš gan plačiai esu išdėstęs „Draugijoj" (t. II, 279 - 288 psl. „Kas tai yra politika"? ir t. IV, 163—177: „Dar prie politikos klausimo"). Norėčiau nūn išgirsti, ką politikos vardu supranta p. J. K. Aiški definicija dalyko — tai geriausia priemonė ginčams išvengti.

tininkų tarpe nėra nei vieno 2 metų vaiko, o tarp Newtono ir p. J. K. visgi yra šioks toks panašumas. Newtonas atrado naują gamtos dėsnį — visuotinąjį materijos pritraukimą, P. J. K. sakosi irgi atradęs vieną visuotinąjį katalikiškojo veikimo dėsnį — teisingumo ir gailestingumo principuose. Visas skirtumas tik tame, kad Newtono dėsnis yra tikras, o pono J. K. pasirodė subjektyvus ir todėl labai abejotinas. Mat, katalikiškų principų srityje tapti šiandie Kolumbu ar Newtonu nelengva.

Aplamai sakant, to subjektyvumo pas p. J. K. yra daug, net gal perdaug. Gerb. „Vilties" rašytojas kur-kas daugiau mano, negu įrodinėja. Mylimiausias jo argumentacijos būdas — tai — „aš manau". „Aš manau, kad visuomenės veikimui gali vadovauti ir ne bažnyčios autoritetai"[1]) „Aš manau, kad tokia antisemitinga kova su žydais mums lietuviams būtų nepageidaujama ir nesveika[2]). „Mano nuomone, (ateitininkų taktas) kartais esti panašus į pirmeivių". Vis manymai ir manymai, o įrodymų beveik kaip ir nėra.

Lietuviai tokio subjektyvaus manymo ir nuolataus savo „aš" kišimo dideliai nemėgsta, o kartais ir skaudžiai jį pajuokia[3]). Ir ne be reikalo. Nes toksai perdidelis „ašavimas" nieko gero savyje neturi: gyveniman jis įneša vien aršų egoizmą, o publicistikon—nerimtą, paviršutinišką subjektyvizmą. Egoizmas ir subjektyvizmas, tai irgi, galima sakyti du gyvenimo dėsniu, tik negatyviu. Jiem išvengti dvi tėra priemoni: karštesnis krikščioniškos tiesos ieškojimas teorijoje ir didesnis krikščioniškos doros pamilimas praktikoje.

Kad p. J. K. ieško tos tiesos ir myli dorą, aš nei kiek neabejoju. Todėl esu net tikras, kad gerb. „Vilties" publicistas nerūstaus ant manęs dėl šio straipsnio. Nes kaip jam taip ir man, niekas daugiau nerūpėjo, kaip vien mesti daugiau šviesos ant pajudintų čia klausimų, pažadinti mūsų visuomenę giliau apie juos pagalvoti. Beto norėjau ašai dar persergėti visuomenę, kad saugotųs įvairių separatizmų, kad nemanytų, būk geriau būsią žmogui atsiskyrus nuo Dievo, katalikui nuo bažnytinės valdžios, šiaip jau katalikams nuo dvasiškijos, politikai nuo religijos, visuome-

---

1) Reiktų nurodyti kas jie tokie: Marx'as, Bebelis ar kas kitas.

2) Mums svarbiau būtų sužinoti, ne ką autorius mano, bet kuo tą savo manymą pamatuoja. O to p. J. K. straipsnyje kaip tik ir nėra.

3) „Kas padarė gera? Aš. Kas pribjaurojo kamarą? Nežinau. (Lietuvių patarlė).

nės veikėjams nuo tikybos principų, ekonomijos reikalams nuo išganymo dalykų. Kaip kitur taip čia galybė yra ne griežtame, lyg kokiomis dirbtinomis tvoromis, tų dalykų pertvėrime, bet harmoniškame jų jungime. Jungimas — tai Dievo darbas, o vienybės ardymas griovimas — tai velnio. Nes Dievas yra meilė ir vienybė, o velnias, teisingu E. Hello pasakymu, „yra tas, kurs ir pats atsiskyrė ir kitką skiria[1]).

Taigi — mūsų gyvenime ir veikime nieko tenebūnie be Dievo, viskas teesti su Dievu ir Jo vardan. Vardan Dievo junkimės su dorais pirmeiviais, jei tai galima; bet vardan to paties Dievo, kaipo katalikai, dar stipriau vienykimės su katalikais ir dvasiškaja valdžia. Tai yra ne mano subjektyvus koks paradoksas, bet tikriausia gyva tiesa, lygiai svarbi teorijoje, kaip ir praktikoje ir vienodai tinkanti visiems amžiams ir kiekvienam žmogui[2]).

1913 m.

Principų klausimai.

(Atsakymas ponui J. K.).

I.

Ponas J. K., pajudinęs „Vilties" 24 ir 34 n-riuose klausimą apie katalikų veikimo principus, 63 ir 64 n-riuose to pat laikraščio nukrypo visai nuo temos, besistengdamas įrodyti, būk aš savo straipsnyje „Subjektyvizmas katalikiškoje publicistikoje" padaręs jam, ponui J. K., visai neteisingų priekaištų, būk aš išrinkęs iš jo straipsnio citatas be jokio sąryšio su kitomis straipsnio

---

[1]) Le diable est celui qui s'est séparé et celui qui sépare.

[2]) Visi ginčai dėl veikimo katalikų su pirmeiviais, mūsų supratimu, yra kilę iš vieno neaiškaus termino „pasyvūs pirmeiviai". To termino autorius nenurodė, kada katalikas paliauja buvęs kataliku ir tampa pasyviu pirmeiviu. Mums rodos daug teisingiau būtų buvę padalinus į dvi rūši (aktyvių ir pasyvių) ne pirmeivius, tik pačius katalikus. Kad veikimas aktyvių katalikų su pasyviais katalikais yra galimas ir geistinas, tai savaime aišku. Tat jei p. J. K. „pasyvus pirmeivis reiškia tą pat, ką ir „pasyvus katalikas", tai toliau nėra ko ir besiginčyti. Bažnyčia tokius pasyvius bei indiferentus katalikus toleruoja. Taigi p-ui J. K. reikėjo aiškiai ir pasakyti: 1) kaip jis supranta terminą „pasyvus pirmeivis": ar tas žodis reiškia katalikų indifirentą, liberalą ar kurį kitą, 2) ar ta „pasyvi pirmeivystė" užtrina žmoguje visai katalikystę ir stato jį už Bažnyčios ribų, ar ne. P-ui J. K. to nepadarius, ir kilo ginčai, parodžiusieji dar sykį, kaip svarbu yra duoti griežta vartojamųjų terminų definicija.

mintimis ir t. t. Pirm negu nurodyti, kiek tuose apkaltinimuose yra tiesos, laikau reikalinga priminti skaitytojams visųsvarbiausį centralį dalyką, nuo kurio p. J. K. nukrypo, o kurs man už vis rūpėjo. Tas dalykas yra katalikų veikimo principai.

Kai „Vilties" 24 n-je pasirodė pirmutinis p. J. K. straipsnis „Dėl katalikiškojo veikimo", be abejo ne vienas iš katalikų veikėjų tarė sau dvasioje: „Na, tat bent nors sykį „Viltis" pajudino tikrai aktualį dalyką. Katalikų veikimas pas mus vos nūn teprasidėjo; jis tebėra silpnas, daug silpnesnis, negu pas „pirmeivius"; reiktų jis stiprinti, koncentruoti, vienodinti, kurti tam tikras katalikiškas organizacijas, draugijas, traukti josna visus lietuvius katalikus, rūpintis, kad jos būtų tvirtos, gerai disciplinuotos, drąsiai ginančios katalikų reikalus, nesidrovinčios katalikiškojo credo nei katalikystės vėliavos, savo kojomis vaikščiojančios, savo galvomis galvojančios, nesimeilinančios prie pirmeivių, nei iš jų jokios pagalbos nelaukiančios, branginančios katalikų jaunimą, besidžiaugiančios jo krutėjimu ir juo remiančios savo viltį geresnės ateities mūsų kraštui ir Bažnyčiai"...

Taip svajoti kiekvienas turėjo teisės beskaitydamas minėtojo straipsnio įžangą, nes joje buvo pasakyta štai kas:

Paskutiniu metu vis daugiau ir daugiau kalbama apie katalikų visuomenės veikimą, dėl kurio veikėjų tarpe kilsta ginčų: kaip ir kas veikti, kokio takto laikytis kovojant su katalikybės[1]) priešininkais. Tas klausimas tapo svarbus ypač dabar, kada mūsų gyvenime pasirodė jau organizuotas katalikų jaunimas. Juk nuo katalikų visuomenės veikėjų priderės ir pačios katalikybės laimėjimas, todėl mums katalikams ir reiktų gerai išsiaiškinti svarbesnieji visuomenės veikimo dėsniai[2]).

Kaip mato skaitytojai, straipsnio pradžia labai katalikiška. Autorius pasirodė esąs karštas katalikas. Jam rūpinti kova „su katalikybės priešininkais", jam geistinas „katalikybės laimėjimas", jis norįs parodyt katalikams veikėjams, o ypač katalikų jaunimui, „kas ir kaip veikti". Žodžiai: katalikybė, katalikai, katalikiškas, taip ir mirga visame jo straipsnyje. Rodos reiktų tik džiaugtis ir dėkoti Dievui susilaukus tokio publicisto, kurs ne tik katalikystės nesidrovi, bet dar su jąja viešai, lyg pasididžiuodamas, prieš visuomenę afišuojas.

Daja, šis mūsų džiaugsmas buvo perankstybas. Pasirodė, poną J. K. išėjus katalikų vien peiktų, bardų, pravardžiuotų, o ne ka-

[1]) Visur mano pabraukimai. A. J.
[2]) „Viltis" Nr. 24, J. K.: Dėl katalikiškojo veikimo.

talikiškojo veikimo mokintų. Parodė tai kaip pirmutinio straipsnio turinys, taip ir visa tolesnė p. J. K. polemika. Mat, jo išmanymu, „dauguma mūsų katalikų visuomenės veikimas“ pirmon vieton tebededanti vien „formalę, paviršutinę katalikybės pusę“ ir todėl esanti neverta kito vardo kaip vien „katalikybės karikatūra“. P-nas J. K. pasirodo šalininkas ne tos lietuvių katalikų visuomenės, kuri nūn yra, bet kažkokios naujos, savotiškai suprastos, kurios pas mus dar kaip ir nesimato. Ta nauja ateities katalikų visuomenė, p. J. K. išmanymu, matyti, turėtų būti skaisti kaip kristolas, gryna kaip auksas, šventa kaip serafinas, be jokio moralio taško, griežta priešininkė katalikiško formalizmo, tikra Evangelijos dvasios gerbėja. Tokios idealios katalikų visuomenės susilaukęs, p. J. K. jaustųs tikrai laimingas, ją visa širdžia pamiltų ir jai mielu noru betarnautų. Tik visa nelaimė, kad tos naujos visuomenės kol kas dar nėra; toji gi, kuri yra, būdama pastatyta greta tokio idealo, pasirodo toli jam neprilygstanti. Ji, mat, susideda ne iš šventuolių, tik iš paprastų katalikų, tiesa, besistengiančių eiti Kristaus nurodytu keliu, bet jau tai dėl nepatogių politiškų, socialių ir religinių aplinkybių, tarp kurių gyvena, jau tai dėl asmeniškų silpnybių, kartais netobulai pasielgia, arba aštresnį žodį kam pasako. P-ui J. K., kaipo absoliučios tobulybės reikalautojui, tai nepatinka, jis negali to dovanoti mūsų visuomenei ir todėl, išvadinęs jos gyvenimą ir veikimą „katalikybės karikatūra“, sumanė parodyti kelią į tikrai tobulą ir grynai katalikišką veikimą.

Sumanymas iš visų pusių vertas pagirti. Tiesa, tą kelią seniai jau prieš p. J. K. rodė katalikams visų amžių ir visų tautų teologai ir asketai; jie tam tikslui yra net prirašę plačių veikalų, kuriuos nesunku rasti didesniose bibliotekose. Remdamasis jais p-as J. K. būtų iš tikrųjų galėjęs mūsų visuomenei priminti ne vieną užmirštą tiesą, duoti ne vieną grynai katalikišką pamokymą, už ką jam ne vienas iš katalikų ir būtų taręs nuoširdų ačiū. Bet gerb. katalykų kritikas nenorėjo tuo keliu eiti. Jis sumanė pamokyti mus ne senovės autoritetais, bet savo vardu, savo proto išvadomis ir savotišku būdu.

Principialiai mes neprotestuojame net ir prieš tai. Mokyti ko gero gali kiekvienas, ar jis bus Pranciškus Asižietis ar Alfonsas Liguorius, ar net ir p-as J. K. Svarbu ne kas, bet kaip mokina. Ir jei mes nustebome, tai ne dėl to, kad mus mokyti stojo p. J. K., tik dėl to, kad tas jo mokslas mums pasirodė

keistokas. Nes štai kaip jis buvo suformuluotas pirmame pono J. K. straipsnyje:

Atlikdami visuomenės darbus, turime galvoj tik platesnę žmonių minią, o santykiuose su kitais žmonėmis katalikybė stato ypač du dėsniu teisingumo ir gailestingumo.

Koki katalikybė stato, kame stato, ir dėlko ypač tik tuodu dėsniu testato, nei žodeliu nepaaiškinta. Ipse dixit ir gana.

Bet jei užmiršta savo tvirtinimas pamatuoti, užtat neužmiršta pridurti mūsų visuomenei pamokymas. Jis išreikštas šiais žodžiais:

Todėl kiekvienas veikėjas, kiekviena organizacija, kuriai rūpi veikimo katališkumas, turi atsistoti ant tų dviejų: — teisingumo ir gailestingumo principų — ir jais persunkti visą savo veikimą. Jei tie principai visuomenės veikime nėra akcentuojami, nėra statom priešakin, tai nors kažinkokia katalikiška frazeologija papuoštum savo veikimą, tai vistiek tas veikimas, Kristaus mokslo reikšme, katalikiškas nebus. Jį gali pavadinti katalikišku kurios nors katalikų partijos prasme, tik ne katalikų tikybos.

Kadangi p. J. K. teisingumą ir gailingumą yra padaręs katalikystės principais ir pasakęs, būk be jų akcentavimo negali būti mūsų veikime tikro katališkumo, todėl aš ir pasirūpinau patyrinėti, ar ištikrųjų taip yra. Tam tikslui kreipiaus į katalikiškojo mokslo šaltinius — į mūsų teologų veikalus ir į katalikų tikybos katekizmus. To tyrinėjimo rezultatai buvo neigiami: nei vienas iš man žinomų katalikų teologų teisingumo ir gailestingumo principų katalikų veikimo dėsniu nevadina, jų pirmon galven nededa. Priešingai teologai ir katekizmai nurodo reikalingumą kiekvienam katalikui (todėl ir visuomenės veikėjui) tarp kitko dviejų dorybių: krikščioniškos meilės ir teisybės.

Aš tai nurodžiau p-nui J. K. Priėmus šią pataisą būtų buvę galima jo katalikiškojo veikimo teoriją dalimi pateisinti. Bet p. J. K. nepasidavė. Dėl pripažinimo tiesa, jis pripažino mano nurodytus „meilės ir teisybės" principus teorijoje kilnesniais apimančiais „visus katalikų doros principus", neiškiriant nė teisingumo ir gailestingumo, bet praktikoje bevelijo pasilikti prie tų savo dviejų grynai natūralių dorybių; mat jam pasirodė „jos ypač privalomos kiekvienam katalikui". Taip pasielgdamas p. J. K. nė nepasijuto, kaip nuo katalikiškojo pamato nuslydo ir rados bestovįs gryno humanizmo bei altruizmo srityje. Maža to — polemikos karštyje

savo klaidingą stovį begindamas, p. J. K. nuvažiavo nuo katalikystės dar toliau, nes 33-me „Vilties“ n-je paskelbė jau visai klaidingą tvirtinimą, suformuluotą šiais žodžiais.

Norint, kad tas (katalikų visuomenės) veikimas būtų tikrai krikščioniškos spalvos, reikia pirmon galvon dėti ne visą katalikų tikybą (sic!), ne jo konfesionalę pusę, bet tik vieną jos krikščioniškojo teisingumo ir gailestingumo dėsnį.

Ir kad nebūtų jokio abejojimo, kokia prasme tai pasakyta, p. J. K. pridūrė dar šį paaiškinimą.

Jeigu dėsime jo (veikimo) pamatan ir kitus, nors ir labai prakilnius dėsnius, kur kitur taip-pat pirmoje vietoje tinkamus, tai tas veikimas negalės eiti gera vaga, nedarys gyvenime kaip reikiant pažangos.

Griežčiau atskirti visą tikybą nuo teisingumo ir gailestingumo dėsnio, aiškiau pastatyti jį antitezen prieš konfesinę religijos pusę, rodos nė negalima. Taip supratau aš, taip suprato Kaz. Zanavykas ir kiti.

Bet p. J. K. ir čia nepasiduoda, sako, šičia nesama jokios antitezės, esąs tik teisingumo bei gailestingumo pabrėžimas, ir net kaltina mane („Vilties“ 63 n-je), kad aš jo mintį iškraipęs, nes napaminėjęs ką jis yra pasakęs apie „Blaivybės“ draugijoj pabrėžtą blaivumą ir šv. Pauliaus draugijoj — gailestingumą.

Priekaištas visai neteisingas. Nes viena, esant aiškiai suformuluotai tezei, visai nėra reikalo cituoti visus prilyginimus, kuriais autorius ją iliustruoja, o antra anie p. J. K. prilyginimai faktiškai nieko bendra su jo pamatine teze neturi. Nes nei „Blaivybė“ niekur neskelbė, kad blaivininkai turį pirmon vieton statyti „ne konfesionalę religijos pusę, tik vieną blaivumą“, nei šv. Vincentas Paulietis neliepė savo sekėjams „pirmon galvon dėti ne visą tikybą — tik vieną gailestingumą.

Jei blaivininkai ar šv. Vincentas būtų taip pasakę, jie taip pat būtų suklydę, kaip ir p. J.K. Mūsų blaivininkai, ačiū Dievui, niekados to nėra padarę. Anaiptol — jie tiek brangina konfesionalę religijos pusę, kad ne sykį dėl tos savo konfesionalybės užšipelnė net pirmeivių papeikimą. Taip pat ir Vincentas Paulietis buvo netik gailestingumo, bet ir maldingumo pavyzdys. Jo tikslas buvo tarnauti visai tikybai ir Jos davėjui Dievui, o ne vienam plikam gailesttingumui. Taigi pasirodo, kad p. J. K. ne tik klaidingą tezę pastatė, bet ir netinkamais pavyzdžiais ją aiškina.

Tiesa, p. J. K. neklysta sakydamas:

Kas nori daryti joje (doroje) pažangą, tas turi savo domą ypač kreipti į kokią nors vieną savo silpnybę, kuri reikia panaikinti, arba dorybę, kurios reikia įgyti...

Taip mokina ir katalikų asketai, ypač šv. Ignacas. Skirtumas tarp šio pastarojo ir p. J. K. yra tik tas, kad šv. Ignacas niekur nėra pasakęs, būk lavinantis kokioj dorybėj, reiktų pirmo galvon dėti tą tik vieną dorybę, o ne visą tikybą. Mums bent neteko skaityti, kad šv. Ignacas norintiems įgyti, pav., nusižeminimo ar paklusnumo, būtų liepęs nei bažnyčion nevaikščioti, nei mišių neklausyti, nei kitokių religijinių praktikų per visą tą lavinimos laiką nevykdyti...

Taigi visa p. J. K. teorija apie teisingumą ir gailestingumą, kaipo fundamentalį katalikų veikimo dėsnį, kaip buvo, taip ir tepasilieka nieku neparemta. Jos nepatvirtina nei šv. Vincentas, nei šv. Ignacas, nei joks kitas katalikų teologas. Dėliai to ji, kaipo neturinti savy katalikystės antspaudo, yra grynai subjektyvi. Ir tas subjektyvizmas nėra čia „tariamasis“, bet tikrų tikriausias. Tą priekaištą p-ui J. K. pirmiau padarytą aš atkartoju ir dabar, ir man labai gaila, kad p. J. K. visame savo ilgame straipsnyje („Vilties“ 63—64 n-riuose) nė nepabandė jo sugriauti. P-o J. K. tvirtinimas, būk pas jį nėsama antitezės tarp visos tikybos ir jo rekomenduojamo katalikų veikimo dėsnio yra tuščias pasakymas. Kad tos antitezės galėjo nebūti p. J. K. mintyje — su tuo nesiginčysiu: čia p. J. K. gal geriau žinoti, neg aš; bet kad tos antitezės nebūtų aukščiau cituotuose žodžiuose — tai yra tikriausia netiesa. Nes sakiniai, kurie rišami jungėmis ne... bet... visados buvo ir bus antitetiški; pabrėžimams vartojama suvis kitokios jungės. Manyti kitaip būtų tai prie aukščiau minėtojo teologiškojo subjektyvizmo pradėti dar naują — gramatiškąjį.

Bet kam nuošaliai stovinčiam beabejo bus labai sunku suprasti, dėlko p. J. K. taip įsikibo savo teisingumo ir gailestingumo dėsnio, ir dėlko jis nori jį dėti visur katalikų veikimo „galvon“. Mūsų supratimu dalykas pigu išaiškinti. Mat p. J. K. tame savo „dėsnyje“ mato tiesos dalelę — ir dėl to mano, kad klysta ne jis, tik jo priešininkai. Tos tiesos dalelė iš tikrųjų jo „dėsnyje“ yra. Nes negi gali katalikai savo veikime būti neteisingi ir negailestingi. Teisingumas ir gailestingumas yra viena iš katalikų veikimo sąlygų. Nurodydamas ją p. J. K. nieko kito ne-

pasakė, kaip tik tai, jog katalikai veikdami privalo būt *teisingi ir gailestingi*.

Tai, žinoma, yra tiesa, bet toki primityvi, elementarė, jog versti ją vienatiniu katalikų veikimo „dėsniu" niekam pirm p. J.K. nei į valvą neatėjo. Įgimtas elementaris teisingumas ir gailestingumas, paverstas katalikų veikimo dėsniu, taip pat juokingas atrodo, kaip ir elementarės sudėstymo bei atimstymo taisyklės, jei kas jas paverstų šios gadynės astronomų veikimo „principais". Be abejo be žinojimo tų elementarių aritmetikos taisyklių negalima būti geru astronomu-teoretiku, bet kaip šiandien joks astronomas nepripažins tų taisyklių vienatiniu astronomijos dėsniu, tai pat jok rimtas katalikas nepripažins nei p. J. K. elementario teisingumo bei gailestingumo katalikų veikimo principais.

Jei kas nori, gali juos vadinti *sąlygomis*, parodančiomis, *be ko katalikas negali veikti*, bet ne dėsniais, mokinančiais *ką ir kaip katalikai turi veikti*. Tokių sąlygų galima nurodyti ir daugiau, pav., *sąžiningumas*, *protingumas*, *darbštumas* ir k. Jei kas nepatingėtų tuščiu darbu užsiimti, galėtų tuo pat p. J.K. praskintuoju „metodologijos ir pedagogijos" keliu, paversti visas tas naturales dorybes *naujais* katalikystės *dėsniais*, turinčiais tiek pat teisės prie to vardo ir tiek pat objektyvios vertės katalikų veikime, kiek ir teisingumas su gailestingumu.

Visa tai pakartojame čia tam, kad parodytumėm, jog pabraukiant tą ar kitą naturalę dorybę, labai daug ir pigiai galima prisidirbti naujų „katalikystės principų", kurių katalikystė niekados *savo* principais nelaikė ir pirmon vieton nestatė. Mat, ji visada užtektinai turėjo *savų* daug aukštesnių, antprigimtinių dėsnių, kuriais ir tvarkė savo narių veikimą.

Katalikystė yra tam tikrų tiesų sistema. Prikergti jai kokią naują tiesą nelengva. Todėl ir katalikų veikimo dėsniai yra kitoki, negu masonų, budistų ar kitokių idėjinių asociacijų.

Dėliai to tai, norint pažinti, koksai dėsnys yra *katalikiškas* koksai ne, negalima vaduotis asmenišku išmanymu, bet reikia būtinai atsižiūrėti ir į katalikų Bažnyčios mokslą.

Be to labai pigu suklysti ir palaikyti katalikų veikėju žmogų, kurs yra katalikystės didžiausias priešas. Jei tai kam neaišku, patariame paskaityti Solovjovo „Trumpą pasakojimą apie Antichristą". Genialė rusų filosofo-mistiko intuicija Antichristo charakteristikai pasinaudojo beveik *vienomis šviesiomis var-*

somis[1]). Jo Antichristas visai nebaisus ir nebiaurus, bet anaiptol begalo simpatiškas. Jis dar jaunas, bet savo aukšto genijaus dėka, vos 33 metus tesukakęs, tampa garsus, kaipo didis išmin-čius, rašytojas ir visuomenės veikėjas. Jis nėra koks bedievis, bet įsitikinęs spiritualistas. Jis tiki į Dievą, į Išganytoją, vienatinė jo silpnybė, kad jis myli tik save vieną. Bet ir ta savymeilė turi ne vieną pateisinimą. Mat, jis yra netik idealiai gražus ir genialiai gabus, bet ir pasižymėjęs tobuliausiu duosnumu, teisingumu ir veikliu labdaringumu. Drauge kaipo begalo gailestingas, jis yra netik žymiausiss filantropas, bet ir filozojus (gyvulių prietelius). Pripažindamas Kristų žmonijos taisytojų, patsai jis, naujos gadynės antžmogis, nori būti žmonijos geradaris. Kadangi žmonijai daugiausia kenkia karas tarp tautų, o taipgi luominiai ir religiniai nesutikimai, todėl jis rašo savo garsųjį veikalą „Tiesusis kelias į pasaulio ramybę ir gerovę". Toje knygoj jis nieko neužgaudamas, visiems įtinka. Mat, čia visoki priešingumai tampa genialiai sutaikinti. Šale prakilnaus senovinių padavimų ir šventenybių gerbimo eina ten platūs ir drąsūs visuomenės reformų reikalavimai, neapribota minties laisvė susiduria su giliausiu mistiškų dalykų permanymu, tikriausias individualizmas su karštu visuomenės labui atsidavimu, kuoprakilniausias principų idealizmas su praktiškųjų klausimų gyviausiu supratimu, ir visa tai taip genialiai sumegsta, kad kiekvienas vienašališkas išminčius ar veikėjas aiškiai mato ir gali apspręsti viską vien pagal savo asmeniškas nuomones, nieko netaukodamas pačiai tiesai, nepasikeldamas dėl jos virš savojo „aš", nė kiek neatsisakydamas nuo savo vienpusiškumo, nepaaisydamas savo pažiūrų ir pastangų klaidingumo. Tik kai kurie baukštesni krikščionys, garbindami tą knygą, pastebi, kad joje niekur nepaminėta Kristus. Bet kiti juos nuramina sakydami: „Ir ačiū Dievui!—gana jau praeitais amžiais visa, kas šventa, buvo nuvalkiota visokių be pašaukimo karštuolių, nūn tikrai tikintis krikščionis privalo būt labai atsargus". Ir su tuo visi sutinka.

Neilgai trukus genialis to veikalo autorius lieka išrinktas Jungtinių Europos valstijų prezidentu, o paskui ir Rymo ciesorium. Karai tuomi pat lieka Europoj panaikinti. Naujas ciesorius skelbia Europos tautoms visuotiną ramybę. Antrais savo

1) Panašiai piešia Antichristą ir H. Benson'as savo apysakoj „Le Maître de la terre". Žiūr. „Dr." t. VI. 298—300 psl.

viešpatavimo metais genialės sociales reformos dėka lieka panaikintas ir kitas didis žmonijos priešas — skurdas bei badas. Žmonijos geradaris, neskriausdamas turtuolių, pagerina būvį visų varguolių: kiekvienas pradeda gauti pagal savo gabumus, o kiekvienas gabumas pagal savo darbus ir nuopelnus.

Išsprendęs politišką ir socialį klausimą, genialis antžmogis imasi religinio—nori suvesti vienybėn tris svarbiausias susiskaidžiusios krikščionijos dalis: katalikystę, pravoslaviją ir protestantizmą. Kviečia jų atstovus Jeruzoliman į visuotinąją santarybą. Katalikams prižada sugrąžinti popiežiui civilę valdžią Ryme pakėlimui jo dvasiško autoriteto; pravoslavams, branginantiems už vis šventus padavimus, ketina įsteigti Konstantinopolyj krikščioniškos archeologijos muziejų, o protestantams, švento Rašto gerbėjams, Bibliškąjį institutą Tübingene. Pats gi iš visų tereikalauja, kad jį pripažintų tik savo „vyriausiu vadu". Ir dauguma krikščionių—katalikų, pravoslavų tr protestantų eina jo pusėn, pasiduoda jo vadovavimui. Bet pravoslavijos atstovas Jonas tą genialį didvyrį, pilną teisingumo ir gailestingumo krikščionijos geradarį viešai pavadina Antikristu, o katalikystės atstovas, popiežius Petras II, atskiria nuo Bažnyčios. Nepasiduoda jam ir dalis protestantų su savo vadovu prof. Pauli. Visus tuos tris vyrus dauguma bedievių ir net krikščionių pripažįsta siaurapročiais, visuomenei kenksmingais fanatikais, ypač popiežių Petrą II, didį karštuolį, pavartojusį savo ekskomunikoje gan aštrius žodžius. Bet galop pasirodo, jog dauguma krikščionių suklaidinta, o tik anie trys vyrai su mažu savo sekėjų būreliu ir tėra tikri krikščionijos gynėjai. Dėlko? Gi dėl to, kad jie tvirtai laikosi Kristaus, Jį vienatiniu savo vadovu tepripažindami, kuomet anas genialis antžmogis, pats Kristaus vieton stodamas, buvo begriaunąs krikščionijos pamatus, nors ir paliko visas paviršutines krikščionijos formas.

Iš čia matome, kad ir aukščiausias teisingumas, sujungtas net su tokiu dideliu iš pažiūros Bažnyčiai patarnavimu, kaip sugrąžinimas popiežiui Rymo sosto, ir noru padaryti, kad būtų vienas piemuo ir viena avija, gali būti ne tik nekatalikiškas, bet tiesiog antikrikščioniškas.

Kaip tai gal būt, reiktų ilgo aiškinimo. Solovjovas jo nepaduoda; jis pasitenkina vien priminimu žinomos patarlės, jog „ne visa auksas, kas blizga". Ir to čia visai užtenka. Nes kaip ko kito, taip ir teisingumo bei gailestingumo visokių galima

rasti. Yra teisingumas ir gailestingumas paremtas Dievu—virstantis krikščioniška antprigimtine teisybe ir meile. Bet yra teisingumas ir gailestingumas atskirtas nuo tikybos arba net pastatytas priešais ją, kurs paprastai ir virsta kovos ginklu prieš pačius krikščionystės pamatus, kaip tai iš tikrųjų ir randame pas masonus, bedievius ir kitokius katalikų Bažnyčios priešus. Dėl dėjimo jie, lygiai kaip ir p. J. K., neva deda savo veikimo pamatan teisingumo ir gailestingumo dėsnį, bet tuo nei kiek nesiartina prie katalikystės: anaiptol vardan tų pačių teisingumo ir gailestingumo principų, jie atvirai stoja kovon ne tik prieš Katalikų Bažnyčią, bet ir prieš patį krikščionių Dievą. Mat, jų supratimu teisingumas ir gailestingumas, būtinai reikalauja panaikinimo tiek Bažnyčios, tiek krikščionių Dievo. Teisingumas reikalauja panaikinimo katalikų Bažnyčios, dėl to, kad ji visada ėjusi prieš tą principą, visada buvusi neteisinga, kaipo nuolatinė žmonijos pažangos tramdytoja. To pat jos panaikinimo reikalauja ir gailestingumas, nes ji visada mynusi po kojų tą principą, be jokio pasigailėjimo persekiojusi mokslo atstovus, o nevieną net barbariškai nužudžiusi. Todėl gailintis žmonijos, reikia be pasigailėjimo griauti kat. Bažnyčią ir kur tik galima naikinti jos įtaką.

Panašių būdu, remiantis vien teisingumu ir gailestingumu įrodama, jog reikia taip pat atmesti ir tikybą į krikščioniškąjį Dievą, kadangi Jis visuose savo veiksmuose—sukūrime, atpirkime, nusidėjėlių baudime ir kituose pasirodąs ir neteisingas ir negailestingas. Esąs neteisingas sukūrime, nes galėdamas sukurti geresnį pasaulį, sukūręs šį netobulą; esąs negailestingas, nes leidęs, kad šiame pasaulyje būtų tiek vargo, ašarų, nelaimių, mirties ir visokio pikto. Esąs neteisingąs atpirkime, nes už kitų kaltybes nubaudęs mirtimi nekaltą žmogų Jėzų, ko joks teisėjas ant žemės nedaro; esąs ir negailestingas, nes galėdamas kitaip pasaulį atpirkti, davęs nužudyti savo mieliausį sūnų, ko joks doras tėvas nebūtų leidęs; esąs neteisingas ir žmonių baudime, nes kūriąs žmones žinodamas, kad jie atsidurs pragare; esąs ir negailestingas, nes už vieną sunkią nuodėmę baudžiąs per amžių amžius ir t. t.

Ir tegu čia nemano skaitytojai, būk šitie priekaištai esą iš piršto išlaužti; ne, jie yra paimti iš mūsų gyvenimo, šimtą kartų girdėti mūsų moksleivijos tarpe ir net pasiekią patį kaimo jaunimą.

Žinoma, jie lengva atremti tam, kas pripažįstą begalinę Dievuje tobulybę, teisybę ir meilę. Bet tegu kas pamėgina išaiškinti tai mūsų mažamoksliams ir mažadoriams pirmeiviukams, vien elementario teisingumo bei gailestingumo besilaikantiems, o nekaip neįstengs jų įtikinti.

Remdamies savaip suprastu teisingumo ir gailestingumo dėsniu, jie laikysis visada savo nuomonės, kad Dievas ir katalikų Bažnyčia yra neteisingi, ir todėl visą savo amžių pasiliks „susipratusiais" antikatalikais ir bedievukais. O jei taip, tai aišku, jog teisingumas ir gailestingumas kur kas tinkamiau galima pavadinti bedievių, o ne katalikų veikimo dėsniu. Katalikystė to elementario dėsnio visai nereikalauja, nes ji kaip aukščiau matėmė, turi savo veikimui daug aukštesnį—krikščioniškos teisybės bei meilės dėsnį. Jei p. J. K. lietuvių veikėjams būt jį priminęs ir tūlus nukrypimus nuo to dėsnio mūsų gyvenime nurodęs, nieks iš lietuvių katalikų jam nebūt prieštaravęs, anaiptol būt dar ne vienas jam padėkojęs. Bet p. J. K. to nepadarė. Jis vietoj tikrų katalikų veikimo principų meilės ir teisybės, užsimanė skelbt savo prasimanytuosius teisingumą ir gailestingumą, ir dar savo prasimanymą stengės pridengti katalikystės autoritetu, pabrėždamas tuodu savo principu kaipo katalikiškojo veikimo pamatą. Tai jau buvo išnaudojimas katalikystės autoriteto, primetimas kat. Bažnyčiai tokio mokslo, kurio ji niekad nebuvo skelbusi, ir tuo būdu, aiškus visuomenės klaidinimas vardan savo subjektyvių įsitikinimų. Dėl to aš ir pavadinau tai subjektyvizmu katal. publicistikoje. Žinoma, ponui J. K. tai nepatiko, jis stengės įrodyti („Vilties" 63 n-je), kad mano priekaištas neteisingas, kad anas jo subjektyvizmas yra vien mano prasimanytas, „tariamasis", o ne tikras. Bet, deja, tuo pliku pasakymu viskas ir pasibaigė. Jokių pozytivių įrodymų savo principų katalikiškumo p. J. K. nesurado.

Jo abu garsiu principu kaip buvo taip ir tebėr nežinia iš kur pagautu, ir todėl galima juodu vadinti pono J. K. bei „Vilties". o ne katalikystės principu. Katalikystė iš savo principų nedaro paslapties: jie visi surašyti tam tikruose katalikų veikaluose. O ten, kaip jau sakiau, tų principų, kaip tik ir nėra. P. J. K. gali sau kiek nori pykti ir polemizuoti, bet katalikystė pasiliks katalikystė, o jo subjektyvizmas—subjektyvizmu. Tuo pastaruoju

p. J. K. tik tuomet tenusikratys, kai panorės bent kiek pakilti virš savo asmeniško „aš“ ir dalį savo neteisingų nuomonių pašvęsti tiesai. To jam nuo širdies velijame.

II.

Apginti pakeitimą kat. veikime antgamtinių meilės ir teisybės dorybių — naturaliais gailestingumo ir teisingumo principais, kaip jau aukščiau matėme, p-nui J. K. nepavyko. Pažiūrėkim dabar arčiau, ko vertos jo pažiūros į tai, kas katalikų socialiame veikime gali vadovauti. P. J. K. mano, ten gali vadovauti „ir ne bažnyčios autoritetai“, bet dėlko jis taip mano, beveik nieko nepasakė. Privedė tik du vysk. Paliulionio ir Leono XIII pavyzdžiu, parodymui, kad katalikai politiškame veikime gali nepaklausyti savo dvasiškų vadovų patarimo.

Prieš tuodu konkrečiu pavyzdžiu, p. J. K. supratimu, parodančiu, kad katalikams veikėjams kartais yra naudinga nepaklausyti dvasiškių vadovų, aš iš vienos šalies, kaipo antitezę, iškėliau tris kitus konkrečius pavyzdžius (Ketteler'o, Šeptyckio ir Bilčevskio) parodymui, kad katalikams net ir socialėj srityj pravartu yra savo dvasiškos vyresnybės vadovavimui pasiduoti, o iš antros — prieš subjektyvų p. J. K. „manymą“, kad katalikų veikime gali vadovauti ir ne Bažnyčios „autoritetai“, pastačiau griežtai priešingą tezę, kad bažnytinė hierarchija turi „tikrą pareigą vietinį socialį veikimą priveizėti“, o per tai jai priklauso ir „šioki toki vadovavimo teisė“. Tą savo tvirtinimą aš netik išreiškiau, bet dar ir tam tikromis citatomis iš žinomojo katalikų kanonisto Laurentius'o patvirtinau. Ką gi atsakė į tai p. J. K.?

Ar bandė išgriauti mano tvirtinimą ir Laurentius'o citatų svarbą šiame klausime. Nė kiek.

Jis tik pagavo mano argumentacijos pradžią, ir pasityčiojęs iš jos, labai diplomatiškai nutylėjo jos vidurį ir galą, kur kaip tik ir randas ne tik visųsvarbiausias principialis mano tvirtinimas, bet ir Laurentius'o vadovėlio tekstai.

Kaip tai pavadinti, aš nežinau, bet palaikyti tai sąžininga polemika vargiai begalima. Tokios subjektyvios p. J. K. taktikos dėka skaitytojas, neužmiršęs, kas mano straipsnyje buvo pasakyta, taip ir nebežinos, katro gi čia dabar beklausyti: ar „Vilties“ šulo, pono J. K., bemanančio, kad „katalikų visuomenės veikime gali vadovauti ir ne Bažnyčios autoritetai“, ar tokio Bažny-

čios autoriteto kaip kanonistas Laurentius, kurs vyskupams aiškiai uždeda pareigą katalikų socialį veikimą „priveizėti", ir tuo pačiu jį Bažnyčios nurodymais tvarkyti, taisyti[1]), o per tai ir tūla prasme jame net vadovauti... Daugelis gal taip ir pasiliks tos dilemos neišsprendę, nors čia viena yr aišku, jog p. J. K. nuomonė tame dalyke, būdama griežtai priešinga žymaus katalikų kanonisto nuomonei, pasilieka visai s u b j e k t y v i, kaipo nieku neparemta. Aš ją taip ir pavadinau, ir nesijaučiu tuo nei kiek nuo tiesos nukrypęs. Jei p. J. K. prie to subjektyvizmo neprisipažįsta, tai jam ir reikėjo parodyti, kad jo „manymas" turi kokį nors objektyvų pagrindą ir nėra priešingas Bažnyčios autoritetams. Deja, p. J. K. to nepadarė; priešingai — jis parodė tiktai dar sykį savo perdaug išbujojusį publicistišką subjektyvizmą ir tuo dar labiau patvirtino mano padarytąjį jam priekaištą.

Kitaip sakant, ponas J. K. savo tvirtinimu, jog katalikų veikime gali vadovauti ir ne bažnyčios autoritetai, ne tik nieko nepaaiškino, bet anaiptol davė progą ne vienai klaidingai nuomonei, ne vienam nesusipratimui. Tai, žinoma, labai pagailėtina. Nes katalikišku žvilgsniu čia gali būti tik vienas atsakymas: jei Bažnyčia yra Dievo karalystė ant žemės, tai visos kitos jėgos ir autoritetai turi jai pasiduoti, būti jos įrankiai. Jokio apsitvėrimo nuo Bažnyčios įtakos ir nuo jos autoriteto negali būti netik religijos, bet ir politikos bei socialio veikimo srityse. Ir tai nėra joks klerikalizmas, bet neabejotina krikščioniškos pažiūros į pasaulį išvada [2]).

---

[1]) Nes vienas p a s y v u s žiūrėjimas, kaip katalikai veikia, visada ir viską jame aprobuojant, negi gali vadintis „priveizėjimu".

[2]) Štai ką rašo tame dalyke Vl. Solovjovas: Если церковь есть дѣйствительно царство Божіе на землѣ, то всѣ другія силы и власти должны быть ей подчинены, должны быть ея орудіями. Если церковь представляетъ собою божественное безусловное начало, то все остальное должно быть условнымъ, зависимымъ, служебнымъ. Двухъ одинаково самостоятельныхъ, двухъ верховныхъ началъ въ жизни человѣка очевидно быть не можетъ — онъ не можетъ служить двумъ господамъ. Говорятъ о сгрогомъ раздѣленіи, разграниченіи церковной и гражданской сферы. Но весь вопросъ въ томъ, можетъ ли гражданская сфера, могутъ ли мірскія дѣла быть совершенно независимыми, имѣть такую же безусловную самостоятельность, какая должна принадлежать дѣламъ божественнымъ, могутъ ли внѣшніе гражданскіе интересы человѣка быть отдѣлены отъ его внутреннихъ, духовныхъ интересовъ, не нарушая этимъ жизненности техъ и другихъ? Такое отдѣленіе внутреннихъ и внѣшнихъ не называется ли смертью и разложеніемъ? Если временная жизнь человѣка служитъ только средствомъ и переходомъ къ жизни вѣчной, то и всѣ инте-

Nes jei mes katalikai, tai ir privalom būti katalikai ne vien bažnyčioj šventadieniais, bet visada ir visur, kiekviename savo veikime, tiek šeimyniniame, tiek visuomeniniame. Na, o būti kataliku ką gi kita reiškia, jei ne būti pasidavusiu Bažnyčios autoritetams, pripažinti principą katalikiškos hierarchijos, organizacijos, paklusnumo, nes kas to principo nepripažįsta, jau tuomi pat yra nebe katalikas, bet didesniame ar mažesniame laipsnyje protestantas, subjektyvistas, individualistas, ar kitoks naujoviškas -istas.

Kuo yra p. J. K., aš gerai nežinau. Bet pavadinti jis tikru katalikų paskutiniai jo straipsniai nelabai teleidžia. Mat, tas jo „katalikiškumas" pasirodo čia gan keistas, kaip genys margas, sudėtas pusiau iš senų tiesų, pusiau iš naujų paklaidų.

O tos paklaidos p. K. Zanavyko pasakymu („Vadovo" 59 n-je) yra net „baisios".

Kadangi „Vadovas" yra specialis teologiškas laikrastis, vedamas gero teologijos žinovo, tai jis yra ponui J. K. davęs tokią atestaciją, matyt, ne be pamato. Prieštarauti „Vadovui" sunku, o dar sunkiau visai poną J. K. išteisinti. Tačiau aš vis dėlto manyčiau, kad gerb. kunigų laikraščio bene perdaug čia pasakyta. Dogmatiškų p. J. K. paklaidų „baisumas" nekoks; jos greičiausia bus bona fide padarytos, dėl „neužtektino katalikų tikybos mokslo pažinimo", kaip pats „Vadovas" sako. Mums daug baisesnė atrodo moralė jo paklaida — tas jojo įnirtęs gynimas savo pralaimėtos bylos ir neišlaikančių kritikos „pozicijų". Toks užsispyrimas, kaip žinome iš istorijos, virsta neretai artimiausia visokių klaidatikyščių ir atskalų priežastimi. Čia gi juo labiau reikia bijotis, nes p. J. K., kaip jau aukščiau matėme, ir su tiesa moka apsieiti labai... subjektyviai. Pav., jis drąsiai prikaišioja man vartojimą formos „mes", kuria, girdi, „imperatoriai išreiškia savo didumą"... Vadinas, duodama skaitytojams suprasti, kad būk ne tik p. J. K., bet ir aš viską skelbiu vien vardu savojo „aš" ar

---

ресы и дѣла этой временной жизни должны быть только средствами и орудіями для вѣчныхъ и духовныхъ интересовъ и дѣлъ, должны быть так или иначе обусловлены вѣчной жизнью и царствомъ Божіимъ, и разъ государство и общество признали себя христіанскими, такая точка зрѣнія должна быть для нихъ обязательна.

Царство міра должно быть подчинено царству Божію, мірскія силы общества и человѣка должны быть подчинены силѣ духовной... Собр. соч. III, стран. 15.

„mes“, būk nepaduodu jokių pozityvių įrodymų. Tuo tarpu, kas skaitė mano straipsnį, tas žino, kad aš stengiaus kiekvieną savo tezę paremti tai evangelijos žodžiais, tai popiežių raštais, tai kitų rašytojų autoritetu, tai citatomis iš paties p. J. K. straipsnių. Bet mano gerb. kritikas visa tai arba nutyli arba paskelbia prasilenkimu su tiesa ir gindamas savo „ašavimą“ katalikystės dalykuose, užbaigia triumfuojančiu sakiniu: „Tik čia tur būt manoma „Quod licet Jovi non licet bovi“. Aforizmas iš tikrųjų puikiai pritaikintas, nes Jovio rolė čia visai pritinka gerb. „Vilties“ šului, o man ir apskritai kunigijai tenka rolė nelaimingojo jaučio. Tiesą pasakius, mes tai jau seniau žinojom, nes nuo septynerių metų esam įkinkyti į visuomenės veikimo jungą, turim jį ant savo kaklo vilkti, visokias sunkenybes traukti, net ir pačią „Viltį“ ant savo pečių nešti. — Nežinojau tik, kad „Vilties“ užstovas p. J. K. pamokys mus tolesnio darbo čaižydamas ir šaukdamas: „na, jūs kvaili jaučiai, kur einat, sakau jums — kairėn“!.. Pamokymas gana keistas, juo labiau, kad daromas katalikystės vardu.

Nemažiau keistas ir kitas dalykas — tai p. J. K. supratimas etikos. Kai sykį p. Rygiškių Jonas viešai i š n i e k i n o mūsų raštų kalbą, išvadinęs ją tokia „suirusia“, tokia „liguosta“, kad ji net rašomosios kalbos vardo neverta, tai p. Druskius, matydamas tame aiškų, tikrai liguistą perdėjimą, visai nedovanotiną mokslo vyro išsikarščiavimą, palygino p. Ryg. Joną prie įvairių Juozapėlių, stebuklingų kaimo gydytojų[1]), kurie norėdami pakelti savo autoritetą visados ligonį baugina tyčia padidindami ligos pavojų. Kitoj vietoj vėl tas pats Druskius, pažymėjęs p. Ryg. Jono stengimos mūsų kalbą ir rašybą perdaug savotiškai reformuoti, pavadino jį autokratu filologijoje.

P-ui J. K. tai nepatinka. Jis jau kelintą kartą Druskiui tai prikiša, vadina tai „pravardžiavimu“, užgauliojimu ir mato tame nusidėjimą etikai. Tuo tarpu tame pat straipsnyje, kur taip kaltina Druskių, pats p. J. K. jau visai neliteratiškai, tiesiog storžieviškai pravardžiuoją A. Jakštą, pasinaudodamas prilyginimais apie kokią ten niekšę moteriškę, kurį „visa gerkle“ apvaginusi nieku nekaltą poną, o taipgi ir apie kažkokį dzūką, ganiusį arklį svetimuose dobiluose ir kalbėjusį ražančių. Ir tai padaręs nesijaučia kuo nors nusikaltęs etikai! Tai tau sąžinės jautrumas! Va-

[1]) O ne prie „šunadvokačių“, kaip prasilenkdamas su tiesa rašo p. J. K.

dinas, Druskiui neleista pavartoti nei vieno aštresnio palyginimo, o p-ui J. K. viskas galima. Kai Druskius tai padaro, tai negerai, o kai p. J. K. išpravardžiuoja Jakštą, tai niekis ir net gerai [1]. Argi nekeista čia to p. J. K. etika? Kaip ją pavadinti aš nežinau. Solovjovas, jei neklystu, vadindavo ją „hotentotiška". Iš mokytojo „katalikiško" veikimo galima buvo, rodos, tikėtis truputį kitokios etikos, kitokio pasielgimo. Bet, matyt, kur kas lengviau kiti mokyti, negu pačiam pagal to pat mokslo pasielgti, lengviau kiti kaltinti prasilenkimu su tiesa, negu pačiam tiesos laikytis, svetimų minčių nekraipyti ir kitam neteisingų priekaištų nedaryti.

Deja, šiomis aplamomis polemikos sąlygomis p. J. K. nelabai tesivaržo. Pav., nekritišką į žydų klausimą atsinešimą, vienpusiškasias tos tautos apologijas, kokios buvo madoje 1905 m., aš pavadinau 1905 metų „majofesu", o p. J. K. to „majofeso" pas mus solistu. Apie političką svarbą 1905 m. mūsų gyvenime nei žodelio neprasitariau. Tuo tarpu p. J. K. rašo:

Tiesa, kas buvo verta simpatijų 1905 metais, tas tebėra verta ir šiandien. Jeigu šiandien ir galimas šioks toks kultūros darbas, tai kažin ar tik nereikia dėkavoti ir tiems 1905 metams.

Vadinas, duodama suprasti, būk aš 1905 metuose nieko gero nematąs ir prakeikiąs netik įvairius giltiiniečius, plėšikėlius, bet ir idėjinę kovą dėl pagerinimo politiško bei socialio būvio... Kam čia to reikėjo, negaliu suprasti, nebent tam, kad p. Jakštas išeitų kuojuodžiausias... Bet tą juodinimo darbą ir be p. J. K. puikiai atlieka „Lietuvos Žinios" (sk. Nr. 74 š. m.). Nejaugi p. J. K. norėtų tam mūsų „pirmeivių" organui eiti į talką.

Neteisinga taipgi ir kita p. J. K. priekabė dėl žydų klausimo. P. J. K. rašo:

visų pirma reikia pažymėti, kad ligšiol ne kaip gvildeno žydų klausimą ir p. A. Jakštas „Draugijoje". Jeigu jis laiko tą klausimą svarbiu, tai kodėl gi jis jo prideramai nekelia?

Ir čia prasilenkta su tiesa. P. A. Jakštas jau pirm 20 metų tą klausimą kėlė; tam tikslui buvo išvertęs lietuvių ir rusų kal-

---

[1]) Nes jei nebūt buvę laikyta „gerai", argi p. J. K. būt dėjęs „Viltin", argi būt tais pasityčiojimais puošęs savo straipsnio pradžią ir pabaigą? Matyt, to pasityčiojimo noro būta čia pas p. J. K. taip didelio ir taip aptemdančio protą, jog nesidrovėta savo ironijos objektu pasirinkti net mano nekalčiausias paraginimas: „mūsų gyvenime ir veikime nieko tenebūnie be Dievo, viskas teesti su Dievu ir jo vardan". Puiki etika, nėr ką besakyti.

bosna gan storoką veikalėlį vieno iš garsiausių žydų mokslo žinovų. Ir ne p. Jakšto kaltė, kad tas veikalėlis rusų kalba vos pernai tepasirodė, o lietuvių tik šįmet.

Be to p. A. Jakštas šį bei tą apie žydus yra rašęs jau senovinėje „Apžvalgoje". Taigi p. A. Jakštas net ir žydų klausime darė, ką galėjo. Dabar, rodos, būtų metas i r k i t i e m s tan darban stoti. Užkrauti tą priedermę vienam p. Jakštui ir „Draugijai" būtų nei teisinga, nei dora,

III.

Kaltindamas mane, būk aš kartais nematąs, „kas yra parašyta straipsnyje", o regis, „ko jame nėra parašyta", p. J. K. užmiršta, jog straipsnis susideda ne vien iš žodžių, bet ir iš tam tikrų minčių. Straipsnis gali turėti ne vien diplomatiškai suformuluotą savo turinį, bet dar ir tam tikrą savotišką „dvasią". Koki yra ta dvasia, nuo to viskas pareina. Straipsnio dvasia gali būti katalikiška, bet gali būti ir subjektyvi, savotiška, nelabai tesutinkanti su Bažnyčios pažiūromis, nors to atskiruose sakiniuose ir nebūtų labai žymu.

Deja, J. K. straipsnių dvasia kaip tik ir yra toki. Dėl to aš visą tą straipsnių kryptį ir pavadinau subjektyvizmu. P. J. K. prie to neprisipažino, bet nežiūrint į visą savo smaikščią dialektiktą, visai išsiteisinti neįstengė. Kur yra klaidų, jų jokia dialektika nepridengsi. Pamatė jas K. Zanavykas, pamatė M. Vaitkus, pamatė ir kiti, Ponas J. K. turi dabar sunkų darbą — klaidas bei savo subjektyvias pažiūras paversti tiesomis ir objektyviais katalikystės principais. Tam tikslui jis jau parašė apie dešimtį straipsnių. Gali sveikas rašyti dar kitą dešimtį; rezultatas bus vis tas pats — subjektyvizmas pasiliks subjektyvizmu, niekados jis nevirs Bažnyčios veikimo bei mintijimo dėsniu.

Rašydamas apie tą dalyką paskutinį kartą ir daugiau prie jo grįžti neketindamas, aš čia norėčiau parodyti skaitytojui tik trumpą, krūvon sutrauktą, balansą subjektyvių p. J. K. nuomonių, kurias bepolemizuodamas su įvairiais savo kritikais p. J. K. yra pastaruoju laiku išreiškęs. Štai svarbiausios iš jų:

1. Santykiuose su žmonėmis katalikybė stato ypač du dėsniu: teisingumo ir gailestingumo.

2. Jei tie principai visuomenės veikime nėra akcentuojami, nėra statomi priešakin, tai nors kažin kokia katalikiška frazeologija papuoštum savo veikimą, tai vis tiek tas veikimas, Kristaus mokslo reikšme, katalikiškas nebus („Viltis" N. 24).

3. Norint kad tas (katalikų visuomenės) veikimas būtų tikrai krikščioniškos spalvos, reikia pirmon galvon dėti ne visą katalikų tikybą, ne jos konfesionalę pusę, bet tik vieną jos krikščioniškojo teisingumo ir gailestingumo dėsnį.

4. Jeigu dėsime jo pamatan ir kitus taip pat pirmoje vietoje tinkamus, tai tas veikimas negalės eiti gera vaga, nedarys gyvenime reikiant pažangos („Vilties" N. 33).

5. Meilės ir teisybės principai, tiesa, yra prakilnesni, bet jie kartu ir bendresni. Jie apima visus kitus katalikų doros principus, neišskiriant teisingumo ir gailestingumo, kūrie būdami siauresni yra kur kas ir konkretingesni. Nors tuodu pastaruoju netur savyje nieko konfesionaliai katališko, tačiaus p. J. K. juos vadina „katalikų visuomenės veikimo principais, dėl to, kad juodu ypač privalomu kiekvienam katalikui ir laiko juodu normalinių santykių (su žmonėmis) sine qua non sąlyga" („Viltis" N. 45).

6. Su pasyviais pirmeiviais (t. y. kuriems katalikybės nei kitos tikybos reikalai nerūpi ir kurie, reikalaujant katalikų „Credo" pripažinimo, darban nestotų) katalikai gali daug kame dirbti bendrą darbą: moksle, dailėje ir materialėje kultūroje.

7. Ponui J. K. atrodo, kad kiekvieno lietuvio kataliko mokslo ir visuomenės darbe turi būti idealas ne skirstyti katalikus nuo kitų įsitikinimų žmonių, bet ieškoti su jais bendro darbo, žinoma, nedarant mažiausio kompromiso su savo tikybos įsitikinimais.

8. Autorius nenorėtų, kad pažymėjimas įstatais ir veikimu savo tikybos „credo" būtu dedama katalikų visuomenės darbų principu, nebūtų statomas idealu, kad vienaip ar kitaip būtų daroma atsižvelgiant į aplinkybes".

9. Autoriaus išmanymu, „kultūros draugijos konfesionalės ir bendrosios neturėtų užsiimti jokia pašaline, nors ir labai prakilnia politika".

10. Jei kyla klausimas, kokių laikraščių draugijai parsisiųsdinti, vieni nori vienos pakraipos, kiti — kitos, jei nėra sutarimo, tai geriau nesisiųsdinti nei vieno, negu tokiu būdu suskaldyti draugiją, arba parsisiųsdinti tik tokį, kuris visiems tiktų („Viltis" N, 34).

11. Autorius nepasakytų, „kad katalikų visuomenės veikime vadovais turėtų būti pati katalikų Bažnyčios valdžia". Jis mano, kad „katalikų visuomenės veikimui gali vadovauti ir ne Bažnyčios autoritetai".

12. Pono J. K. išmanymu, katalikų veikėjai gali kartais ir nesutikti su savo dvasine vyresnybe. Taigi jie gali būti, kartais, kur nepaliečia tikybos reikalų, jai ir nepaklusnūs.

13. Ponui J. K. nepatinka, kai (katalikai) ant savo partingojo veikimo kelia ypatingą katalikybės vėluvą, kuomet realius žemės reikalus nors ir labai naudingus, painioja su amžinosiomis katalikybės tiesomis ir skelbia privalomais tikriems katalikams dalykais („Viltis" N. 45).

14. Autorius abejoja „kad teologų protavimai tą ribą (kur baigiasi dvasinė valdžios kompetencija, ir prasideda individualės laisvės sritis) nustatytų", greičiau pats gyvenimas ilgainiui ją nurodysiąs. Juk ir dabar jau aiškiai yra nustatyta veikimo sritis, kur dvasinė valdžia neturi teisės kištis pav., ūkės, buchalterijos, politiško balsavimo reikalai ir t. t.).

15. Pijaus X laiškas dėl „Silono" nėra absoliutinis visiems katalikams privalomų tiesų rinkinys. Tai ganytojo, daugiau Teisėjo įsakymas vieno krašto žmonėms.

16. Tie įsakymai, būdami Aukščiausiojo Bažnyčios autoriteto, nors ir privalomi ypač tiems katalikams, į kuriuos jie taikomi, bet absolutinio teisingumo žymės vis dėlto jie neturi.

17. Užsienio katalikų veikimas neprivalo būti mūsų veikimo norma. Mes neprivalome „didžiuotis[1]) užsienio katalikų veikimo sekimu". „Čia reikią žiūrėti daugiau vietų salygų o nesekti aklai[2]) („Viltis" N.64).

18. Arčiau įsižiūrėjęs į „ateitininkų" (t. y. mūsų mokslus einančiojo katalikiškojo jaunimo) veikimą, autorius matąs, „kad jie pirmon vieton savo veikimo stato paviršutinę, formalinę katalikybės pusę, o ne jos turinį": kad jie esą „karšti išpažintojai katalikybės idealų", bet abejotini jų vykdintojai.

19. Jų organas „Ateitis" daugiausia užsiima apologetika. Klausimai savęs auklėjimo, klausimai, kaip išdirbti gerą būdą, kaip tapti doresniam, teisesniam, kokie turėtų būti krikščionybės žvilgsniu santykiai su draugais, su priešininkais, kaip reikia žiūrėti į savo pareigas ir t. t., beveik ir nepaliečiami. O jei ir užsimenama, tai tik tarp kita ko.

20. Kaikuriems ateitininkams labiau rūpi katalikybėje visai kas kita, negu krikščionybės teisybės reikalas.

21. Dauguma katalikų lietuvių — tai formalistai, raidės, formų gerbėjai, tikra „katalikybės karikatūra" („Viltis" N. 24.).

Pasakyti, kad visa tai yr vienos klaidos ir dagi „baisios" — būtų neteisinga. Bet iš kitos šalies, ir pripažinti, kad čia pasakyta gryniausia tiesa, tegalėtų nebent koks perdidelis pono J. K. gerbėjas. Kiekvienas tų sakinių, imant jį skyrium, galima prie gerų norų ir geron pusėn nukreipti. Bet suėmus juos visus krūvon, pasidaro labai nemalonus įspūdis. Skaitytojas, kad ir neperkarštas būtų katalikas, turės galop pripažinti, kad iš p. J. K. straipsnių pučia kažkoki keistoka, savotiška, subjektyvi ir katalikystei nelabai palanki dvasia. Kritikos vargšei lietuvių katalikystei čia nesigailėta, o meilės, gailestingumo ir net teisingumo jai visai neparodyta. Ji visur kalta: ir bažnytiniame gyvenime, ir socialiame veikime, ir publicistikoje. Mat, bažnytiniame gyvenime viešpataująs pas mus vien paviršutiniškumas, formalės pusės laikymasis, socialiame — stengimos skirtis net nuo pasyvių pirmeivių, veikti atskirai nuo jų po katalikystės vėliava, publicistikoje („Ateityje") perdidelis užsiėmimas apologetika, nesirūpinimas doros klausimais. Žodžiu, viskas ne taip, kaip ponui J. K. geistina. Jam norėtųs, kad mūsų gyvenimas eitų kitu ke-

[1]) Tarsi aš kur bůčiau sakęs, kad mūms reikia tuo sekimu didžiuotis.

[2]) Tarsi aš būčiau tvirtinęs, kad Lietuvos katalikai aklai seka, ar net tur sekti. Toks tai pono J. K. griežtumas mano minčių atpasakojime!...

liu, kryptų kiton pusėn, sektų jo išgalvotaisiais principais. Jo supratimu, „jei mes tik girsimės, o tylėsime apie savo silpnumus, tuomet nebus ir jokios pažangos. Visa gerai: nėra iš ko taisytis“. Jei taip ištikrųjų būtų, žinoma, ir mes pagirti to negalėtumėm. Bet ar taip yra?! Ar kas kur girdėjo lietuvius katalikus besigiriant? Abejoju. Aš bent to mūsų pasigyrimo (atskyrus netikusį pirmeivio Kudirkos sustatytąjį mūsų tautos himną), niekur nesu sutikęs. Ne pasigyrimo pas mus daug, bet pesimizmo, hiperkriticizmo, savo tautos ir savo žmonių negerbimo; liguisto aimanavimo apie tai, kad viskas pas mus negera, niekam neverta[1]) Negera, mat, mūsų raštų kalba, negera katalikiška spauda, negera mūsų katalikiška moksleivija, negera jų „Ateitis“, negera visa katalikų visuomenė, negeros mūsų katalikiškos draugijos — žodžiu sakant, visa negera ir negera. Skaitant tuos visus skundus, kurių daugiausia randas „Viltyj“, nenorom kilsta klausimas, ar viskas gera to laikraščio raštuose ir jų autorių galvose. Ar ten nepriviso kokių nesveikų pirmeiviškai-pesimistiškų mikrobų, verčiančių tuos ponulius į viską per juodus akinius žiūrėti, ir ar ne metas į tuos amžinus visoko peikėjus ir taisytojus atsiliepti Margalio žodžiais:

Visokius turim cenzorius
Rūšies net ir rūšytės...
Na... būtų laikas ir patiems
Taisytojams taisyties!

Tiesa, kritikos mums reikia, bet teisingos, o ne partyvios, subjektyvios, viską peikiančios ir viską norinčios sureformuoti be „Bažnyčios autoritetų“, „sub specie Viltitatis ar Vilnitatis“. Aš pripažįstu nemažiau už p. J. K., kad Vilniaus lietuvių santykiai su dvasiška valdžia nėra normalūs, kad ten „katalikystė“ būna kai kada keistoka, bet visa tai nėra koki nekintama būtenybė; tik pereinamasis konkretus faktas. Jis dabar yra, ryt jo gal ir nebūti. Tam faktui pašalinti yra ne vienas legalis kelias. Bet tarp tų legalių kelių — nerasime keitimo amžinojo katalikystės principo — paklusnumo arba jo siaurinimo. Kaip parodo aukščiau privesti Solovjovo žodžiai, paklusnumas Bažnyčiai yra visada ir visur katalikams privalomas. Visas klausimas tegali būti tik apie tai, koks tas paklusnumas Bažnyčiai turi būti ir koki turi būti **pati Bažnyčia**, ką teisingai Solovjovas ir primena. Bet apie tai ne čia vieta kalbėti.

---

1) Tai pastebėjo net pats p. V. „Vilties“ 73 n-je, („Mortuos plango“).

Reikia mums taip pat vienybės veikime. Bet, deja, p. J. K. labai prastai mus jos mokina. Be to ta jo peršamoji vienybė yra kaž koki virškatalikiška, nepaprasta. Lietuvių daugumui kol kas sunku netik prie jos priprasti, bet ir suprasti. Kaipo vos tepradedantiems veikti, lietuviams tuo tarpu reiktų rūpintis spiestis tarp savęs, o pirmeiviams palikti laisvę dėtis su kuo tinkami. Nereiktų taip pat baidytis nė Bažnyčios autoritetų vadovavimo, nes viena tie Bažnyčios autoritetai, bent pas mus, nėra jau tokie baisūs ir autokratiški, kaip gal p. J. K. atrodo. O antra — atstūmus Bažnyčios atstovus — sunku būtų ir suorganizuoti katalikų veikimas, nes mūsų inteligentų dauguma kol kas dar vis tebetarnauja svetimiems kraštams ir betarnaudami dažnai net visai dingsta netik katalikystei bet ir tautystei.

* * *

Tuo ir baigiu savo atsakymą p. J. K. Mano tikslas pasiektas. „Draugijos" straipsniai davė progą p-ui J. K. ne vieną savo tvirtinimą paaiškinti, ar net susiaurinti. Kas dar juose liko pataisytina ar net atitaisytina, tai manau nurodys ir be manęs naujai gimstanti „Bažnytinė Apžvalga" su „Vadovu". Pasidalinimas darbo — svarbus principas. Metas jau mums pradėti juo naudotis.

* * *

Jei prieš karą buvo pavojingi katalikiškų jėgų skaldytojai à la J. Kubilius, tai nepriklausomoj Lietuvoj dar pavojingesni mūsų kariuomenės dvasios nuodytojai — antimilitaristai. Jų propagandai nušviesti ir atremti, skiriama sekantis straipsnis.

Antimilitarizmas Lietuvoje.[1])

Mums, vos išsigelbėjusiems iš po vokiečių okupacijos, vos apsigynusiems nuo bolševikų ir bermortininkų ir vis dar neturintiems užtikrintos ateities dėl ginkluotų okupantų Vilniuj, rodos, visai nereikėtų nė ištolo neprisileisti antimilitaristiškų idėjų. Tuotarpu, deja, antimilitaristų teoretikų netrūksta ir pas mus, ir tai net pačių tėvynės gynėjų tarpe. Mums teko patiems tuo įsitikrinti ir išgirsti iš jų ne vieną karo idėjai daromą priekaištą.

1) Sk. „Draugijos" 1922 m. 5—6n-rį.

Tiesa, tie mūsų antimilitaristai nėra tiek naivūs, kaip, pav., Butkų Juzė savo „Aimanoje" ir „Atdūsiuose"; jie neburnoja prieš Dievą dėl karo baisenybių, nedaro Jo kare pralietojo kraujo kaltininku, bet prisiskaitę Rusijoj skystučių Tolstojaus sofizmų, mano visgi, karą esant absoliučiai priešingą religijos mokslui ir yra nepatenkinti tuo, kad Katalikų Bažnyčia ligšiol tebetoleruoja karus, dagi tarp pačių krikščionių. Jų išmanymu Romos papoms seniai reikėję savo autoritetingu balsu pasmerkti karus ir uždrausti bent katalikiškoms tautoms vienom su kitoms bekariauti. Pažiūrėkim tatai, ko verti šie drąsūs tvirtinimai ir statomi Apaštališkam Sostui reikalavimai.

I.

Savo pažiūroms pateisinti, mūsų antimilitaristai pirmiausia stengias įrodyti, karą esant priešingą Dievo valiai ir todėl smerktiną religijos žvilgsniu. Dievas, girdi, savo Dekaloge aiškiai yra taręs: N e u ž m u š k. Tai yra Dievo įsakymas. Kaip toksai, jis yra amžinas, neatmainomas. Taigi žmogus niekur ir niekuomet, t o d ė l i r k a r e, neturi teisės kito žmogaus, savo artimo užmušti. Tatai kas kare žudo priešus, tas esąs 5-jo Dievo įsakymo peržengėjas, tas esąs žmogžudys!... Kas į tai atsakyti?

Pirmiausia — reikia pažymėti, kad šitoks 5-jo Dievo įsakymo aiškinimas yra sauvališkas ir vienašališkas. Čia aklai laikomasi raidės, ne įstatymo dvasios. Visi 10 Dievo įsakymai yra užrašyti Šv. Rašte. Jų autoritetingumas nėra ir negali būti didesnis už viso Šventojo Rašto autoritetingumą. Todėl ir tų 10 Dievo įsakymų aiškinimas tik tas tegalima laikyti teisingas ir mūsų sąžinėms privalomas, kurs turės paramos k i t u o s e Šv. R a š t o v i e t o s e. Todėl ir antimilitaristų 5-jo Dievo įsakymo aiškinimas, kad i r k a r e esą neleistina užmušti priešo, teturėtų mus įsaistančios galios tik tuomet, jei jiems pavyktų rasti Šv. Rašte vietą, kur būtų a i š k i a i p a s a k y t a, kad i r k a r e žmogus užmušti draudžiama. Bet tokios vietos t e n v i s a i n ė r a, o priešingai vietų, kur kalbama apie mirties bausmę ir karo leistinumą, Šv. Rašte esama nevienos. Pav., tose pat Mozės knygose, kur įrašyta 5-sis Dievo įsakymas, randas taip pat ir paliepimas m i r t i m i b a u s t i atnašaujantieji savo vaikus Molochui, besikreipiantieji į burtininkus ir žynius, keikiantieji savo tėvą ar motiną, svetimoteraujantieji ir t.t. (Kun. 20), o Skaičių knygoje (25, 16—18) aiškiai duota Izraelitams teisė išžudyti savo prie-

šai: „Viešpats dar kalbėjo Mozei ir tarė: Madianitai tepajunta jus esant jų neprietelius; užmuškite juos, nes ir jie elgėsi su jumis neprieteliškai".

Jei Dievas, žmogaus kūrėjas, rado reikalinga už tam tikrus didesnius nusidėjimus skirti mirties bausmę socialei tvarkai tarp senovės žydų palaikyti ir jei leido jiems vesti karą su išrinktosios tautos priešais, tai aišku, kad 5-sis Dievo įsakymas karo neliečia ir todėl to įsakymo taikinimas karui yra visai nevietoj ir nieku gyvu negali būti pateisintas.

Bet čia koks antimilitaristas gal pasakys: taip, senovės žydams buvo leista kariauti ir mirties bausmes vartoti, bet mes ne žydai, mes krikščionys ir gyvenam ne Mozės laikais, tik XX-me amžiuje. Čia principas: akis už akį ir dantis už dantį — nebe vietoj. Kristus tai yr atmainęs... Pažiūrėkim tatai, ar kariavimas yra Kristaus absoliučiai pasmerktas.

Prieš pradėsiant skelbti savo mokslą Kristus ėjo priimti krikšto iš Jono. Paties Kristaus pasakymu (Mat. 11, 11) Jonas buvo didesnis už visus žmones; Bažnyčios jis gerbiamas kaip Kristaus pranokėjas, tikras asketa ir jokių kompromisų nepriieidžiąs tiesakalbis. Jis skelbė atgailos krikštą, ir ėjo pas jį minių minios. Neatsiliko ir kareiviai. Mat, ir jiems parūpo Dievo karalystė ir klausimas: kas daryti, norint jon patekti. Ir ką gi? Ar Jonas jiems pasakė: Meskit kareiviavę, nevartokite ginklų kare, atminkit 5-jį Dievo įsakymą, nebūkit žmogžudžiai?! Nei kiek! Jis tarė jiems tiktai: „Nieko neskriauskite, nešmeižkite, tenkinkitės savo alga" (Luk· 14, 31—32).

Arba štai pas Kristų ateina kareivių šimtininkas. Ar Kristus ragina jį mesti savo „žmogžudišką" pašaukimą? Nei kiek! Jis dar pagiria jo nepaprastai tvirtą tikėjimą (Mat. 8, 10). Vadinas, pripažįsta kareivį net ir pasiliekantį kareiviu galint būti Dievui patinkamą žmogų.

O „Apaštalų Darbuose" su didžiu pagyrimu minima kitas „italų pulko" šimtininkas Kornelijus (Ap, D. 10. 1—2), ir nei vienu žodeliu nepapeikta kareivio profesija.

Galop pats Kristus skelbdamas savo mokslą vartoją gražų prilyginimą apie du karaujančiu karaliu, neišreikšdamas karui jokio papeikimo.

Taigi visame Šv. Rašte tiek Senojo, tiek Naujojo Įstatymo nerandame nei vieno teksto, kurs smerktų kareiviavimą, kariavimą bei ginklų vartojimą priešams mušti. Tatai jei mūsų anti-

militaristai bando dangstytis religija, tai jie daro tai arba dalyko gerai nežinodami, arba tiesiog veidmainiaudami.

II.

Bet čia gal vėl kas iš antimilitaristų tars: kad ir nėra Evangelijoj aiškaus karo pasmerkimo, tačiau jis visgi yra priešingas Kristaus dvasiai. Kristus įsakė mylėti visus, neišskiriant nei priešų. Taigi Katalikų Bažnyčiai, kaip Kristaus dvasios pasauly palaikytojai, priderėtų rūpintis karų neprileisti, jų nelaiminti ir net tiesiog jų neleistinumą skelbti. Tai turėtų būtinai padaryti Apaštališkasai Sostas... Viskas tai labai gražu, bet tepabando patys antimilitaristai nurodyti, kaip tai padaryti? Pigu būtų Bažnyčiai išleisti įsakymas: „Vardan Kristaus paliaukit kariavę“, jei ji žinotų, kad to jos įsakymo visi paklausys. Bet ar tuo galima tikėti? Nieku gyvu. Ne tik Bažnyčios priešai, bet ir daugelis katalikų pasmerktų tokį įsakymą šaukdami, kad Bažnyčia kišasi ne į savo dalykus, kad nori palaikyti neteisingą status quo ir t. t. Be to karus gimdo politika, o politika, neįeina Bažnyčios kompetencijon. Tuo būdu Bažnyčios balso paklausytų nebent mažos, silpnesnės tautos; didžiosios ir galingesnės greičiausia tik pasityčiotų iš to Romos papų „antimilitarizmo“. Bet pagal Bažnyčios mokslą peržengimas Bažnyčios įsakymo yra nuodėmė. Tatai drausdama kariavimą, Bažnyčia karų nepanaikintų, tik nuodėmių skaičių pasauly padaugintų. Bet nuodėmių dauginimas nėra Bažnyčios uždavinys.

Galop religijos srity popiežiai visai neturi autokratiškų teisių. Jie yra suvaržyti Šv. Rašto ir Tradicijos normomis. Taigi ir savo hipotetiškąjį draudimą kariauti jie turėtų išmotyvuoti, paremti jį Šv. Raštu ir visuotinuoju Šv. Tėvų mokslu. Bet, kaip jau matėm, Šv. Rašte griežto uždraudimo kariauti visai nėra. Tas pat pasakytina ir apie Šv. Tėvų raštus. O nėsant kuo pamatuoti, ir visas įsakymas nekariauti liktų bekabąs ore, arba būtų iš piršto išlaužtas. Taigi ir prie geriausių norų apsaugoti žmoniją nuo karo baisenybių, joks popiežius ano draudžiančio kariauti įsakymo negali išleisti.

Tai kas gi? Ar karai niekados nepranyks? Ar jie yra jau kažkokia amžina būtenybė? Ne! Jie gali pranykti savaime, kaip yr pranykus senovės vergija. Bet tai tik tuomet tegalės įvykti, kada netik atskirti indivydai, bet ir visos tautos giliai persiims tikra Kristaus dvasia, kada pagrindinis Dievo ir artimo

meilės įsakymas bus šventai žmonių vykdomas ir teisybė politikoj nebus — tuščias žodis. Ar toli toji palaimintoji gadynė, ar mes į ją bent artėjame, sunku nūn pasakyti. Mums viena tik čia aišku, kad naujų karų priežastys šiandiena nemažinama, bet vis dauginama. Nes viena tik Kristaus Bažnyčia teskelbia: broliai, mylėkitė kitskitą kaip Kristus įsakė, jūsų tikslas yra Dievo Karalystė žemėje, o šimtai įvairių naujų anti-bažnyčių (socialistiškoji, komunistiškoji, bolševikiškoji ir k.) nepaliauja didžiu balsu šaukusios: draugai, neapkęskite visų; kas nėr jums lygus, tai jūsų skriaudėjai ir išnaudotojai. Neapykanta ir krūvina kova teesie jūsų gyvenimo šūkis. Jūsų tikslas — proletarų diktatūra! Taip mokina jūsų pranašas Marksas. O kadangi neapkęsti žmogui daug lengviau, negu krikščioniškai artimas mylėti, tatai neapykanta ilgai dar viešpataus žemėje keldama luomus prieš luomus, tautas prieš tautas, rases prieš rases ir gamindama vis naujų karų ir naujų kruvinų revoliucijų. Kito ko sunku ir belaukti. Nes paniekinus Antrojo Adomo mokslą nieko kita nelieka, kaip eiti Pirmojo Adomo ir jo sūnaus Kaino pėdomis...

Grįžtant prie mūsų santykių, tenka irgi tas pat pasakyti. Karo pavojus, lyg Damoklo kardas, nuolat ant mūsų kabo. Mūsų nepriklausomybė, mūsų žemės reforma baisiai nepatinka mūsų stipresniems imperialistams kaimynams. Jie griežia dantis ir laukia tik progos — visą Lietuvą paglemžti. Pavojus didelis, visiems aiškus. Vieni tik mūsų antimilitaristai jo nemato. Jie net šioje kritiškoje valandoje drįsta kelti klausimą: ar jie nenusikals žmogžudyste, jei kovoj užmuš priešą? ar negeriau būtų šovus į orą užuot į ginkluotą užpoliką!... O sancta lituana simplicitas! Užpuolikas tų skrupulų neturės, jis drąsiai šaus jums į kaktą ir stengsis kuodaugiausia „prakeiktų lietuvių" mūšio lauke pakloti!.. Apsimąstykit, ponai antimilitaristai, kol yr laiko! Tai ne Kristaus mokslas, kurį jūs sekat, bet išgverusio senio Tolstojaus. Per vien laikyti savo skraudžiamuosius brolius ir jų užpuolikus yra tai tas pat, ką per vien laikyti Kristų ir Barabą. Su savo antimilitarišku mokslu kreipkitės ne į lietuvius, ne į mūsų kariuomenę, bet į Rusijos bolševikus, iššudžiusius jau milionus Rusijos piliečių ir po šiai dienai vis dar nepaliaujančius žudyti nekalčiausius žmones. Jei jūs tikrai norit, kad žmonės nebūtų žudomi, tai įkalbėkit Stalinui, kad jis liautųs

rengęs kruviną revoliuciją visame pasauly. O jei jūs to nemanot daryti, ir gal dar bolševikams pritariat, tai jums rūpi ne žmonių gyvybė apsaugot, bet tik jiems akis apdumti ir jūs patys esat ne žmonių geradariai, bet veidmainiai fariziejai.

*
* *

Tai ką gi, ar jau katalikas negali trokšti, kad pasauly viešpatautų taika ir tąja kryptimi darbuotis? Kodėl ne? Bažnyčia nesmerkdama karo, nesmerkia ir pacifizmo. Ji tik reikalauja, kad tas pacifizmas būtų katalikiškas.

Pagrindiniai to katalikiškojo dėsniai išdėti sekančiame straipsny.

Katalikiškojo pacifizmo dėsniai.[1]

Praeitam straipsny buvo pateikta siauro vienašališko antimilitarizmo kritika. Ten buvo nurodyta, kad nei Šv. Rašte nei Bažnyčios moksle karas nėra principialiai pasmerktas.

Iš kitos šalies visi krikščionys sutinka, kad karas yra savotiška blogybė, kad taika yra artimesnė Kristaus dvasiai. Todėl katal. Bažnyčia, nesmerkianti principialiai karo, nesmerkia nė katalikiškojo pacifizmo.

Bet kaip karas karui nelygu, taip ir pacifizmas pacifizmui. Tam tikro pacifizmo šalininkais pasirodo esą net ir bolševikai, nuolat besirengiantieji pulti su ginklu rankoje „kapitalistinę“ vakarų Europą ir ją kraujo jūroj paskandinti. Taigi norint, kad pacifizmas būtų mums priimtinas, reikia, kad jis būtų paremtas katalikiškojo pacifizmo dėsniais. Visų svarbiausi jų yra šie:

1. Tarptautinio gyvenimo idealas yra visuotinoji taika, leidžianti tautoms sėkmingai varyti kultūros darbą[2].

2. Ši visuotinoji taika nėra utopija, bet svarbi žmonijos problema.

3. Kad ši problema galėtų rasti savo išsprendimą, būtinai reikia pripažinti krikščioniškųjų tautų brolybė ir solidarumas.

4. Kad ši visuotinoji tautų brolybė taptų tarptautinio gyvenimo principu, ji turi organiškai plaukti iš visuotinosios tėvybės. Be tėvybės nėra brolybės, nes negalima būti kieno broliu, nebuvus pirma kieno sūnumi.

5. Kad tautos taptų savitarpy broliškos, jos turi pirma pripažinti bendrą, nematomąjį visų Tėvą danguje — Dievą ir bendrą matomąjį visų krikščionių tėvą žemėje — Romos popiežių. Be šios hiperfiziškos tėvybės tautų brolybė liks visados vien tuščias apgaulingas žodis.

6. Tos krikščioniškos brolybės dėka visos krikščioniškos tautos galės susieiti vienon šeimon, laiminamon ir autoritetingai vedamon bendrojo jos tėvo — Romos popiežiaus.

---

1) Sk. „Draugijos“ 1922 m. 1-2 n-rį.

2) Dantė šią tezę yr išreiškęs savo veikale „De monarchia“.

7. Iš to šeimyninės giminystės jausmo savaime gims visuotinojo krikščioniškų tautų solidarumo jausmas.

8. Todėl tikroji žmonijos ateitis, kuriai mes turime darbuotis, yra visuotinoji tautų brolybė, einanti iš visuotinosios tėvybės per moralę ir socialę jų sūnybę[1]).

9. Tikėdamos į Švenč. Trejybės dogmą, pagal kurią — antgamtinio gyvenimo principas — Šventoji Dvasia — yra einanti iš Tėvo ir iš Sūnaus (ar per Sūnų), krikščioniškos tautos turi taip pat pasirūpinti, kad šis Dievo paveikslas, kas kart skaisčiau spindėtų visoj krikščionijoj ir kad ši pastaroji paliautų buvus tik žmonijos dalis ir galutinai su ja visai sutaptų.

10. Šis tikslas juo greičiau bus atsiektas, jei kiekvienas atskiras krikščionis, atsimindamas, esąs sukurtas į Dievo Kūrėjo paveikslą ir panašumą, pasistengs kas kart labiau panešėti į savo prototipą ir tapti mažu kūrėjėliu bei uoliu Dievo padėjėju žemės gyvenimo sąlygose.

11. Pasiekę moralę sūnybę ir tikrąją brolybę kaip vieno tėvo vaikai, o per brolybę supratę ir savo vyriausių tikslų ir uždavinių bendrumą, krikščioniškos tautos nebegalės jau nieku gyvu bepakęsti savitarpy ir karo.

12. Tuo pat laiku jos supras: a) kad principas „tautų interesai yra vyriausias dėsnis“, kuriuo remias visi tautiniai egoizmai, yra taip pat smerktinas, kaip ir atskirų asmenų egoizmai; b) kad tarp krikščioniškų tautų nėsama nei specialiai Dievo išrinktų, nei Jo absoliučiai atmestų; c) kad mažosios tautos netam yra žemėj leistos, kad jas didžiosios tautos vergtų ir išnaudotų; d) kad tautų daugingumas bei kultūringumas neteikia joms tarptautiniam gyvenime daugiau teisių, bet uždeda joms daugiau pareigų; e) kad visos tautos turi sujungtomis pajėgomis darbuotis galutinam krikščionijos laimėjimui.

13. Paneigimas šių dėsnių yr pagimdęs pasaulinį karą. Ir baisenybėmis pamokyta, žmonija, reikia tikėtis, pažins savo paklydimą ir ims ieškoti vienatinio krikščioniško pacifizmo, kurs nėra utopija, o ieškodama, prieis ir čia išdėtus jo pamatinius dėsnius.

* * *

Katalikiškam pacifizmui yra priešingas antikatalikiškas pacifizmas, uoliai platinamas paslaptim prisidengusios tarptautinės masonijos. Šios esmė ir veikimas trumpai nurodoma sekančiam straipsnely.

1) Vl. Solovjovo tezė, išreikšta jo veikale „L'idee russe“.

Masonijos panegirikas Jokai'o apysakoj „Pajudinkim, vyrai, žemę".[1])

Rygiškių Jonas „Lietuvos" 1922 m. 228-me n-ry turėjo drąsos viešai pareikšti, kad mano tai apysakai („Draugijos" 1922 m. 1 — 2 n-ry 75 — 76 psl.) padarytasai priekaištas esąs neteisingas, kad nei jis, tos apysakos recenzentas, nei Aišbė, josios „atpasakotojas" jokio joje masonijos kėlimo į padanges neradę ir kad todėl mano nurodytasai „masonų panegirikas", esąs prasimanytas, „iš piršto išlaužtas". Tą „iš piršto išlaužimą" Ryg. Jonas, kad būtų stipriau, pakartojo per du kartu, pasibiaurėdamas mano atžagareivyste ir netolerantingumu. Tuo savo netolerantingumu aš žemiau esąs nusmukęs, negu „lenkų kritikai", kurie tos apysakos „atskiromis dalimis nesišlykštėdavo". Visa tai manęs nei stebina, nei kiršina, tik uždeda pareigą — faktais įrodyti, kad toje apysakoje masonų panegiriko tikrai esama ir dagi nebetkokio. Įrodyti tai visai nesunku: tam užtenka atidžiau perskaityti mano kritikoje nurodytoji apysakos vieta.

Joje pasakojama, kaip jaunas ungarų veikėjas Kolomanas Jénöi, pasinaudodamas ungaro masono kurpiaus Tseresnio nurodymais, yra susibičiuliavęs su italų masonija. Apysakos autorius kalbėdamas apie tą atsitikimą sako: „Tai buvo didelė atmaina visame Kolomano gyvenime. Įėjo čionai jaunikaitis, išėjo jau vyras"... Jau tuo vienu pasakymu duodama suprasti, jog masonija yra nebetkas. Nei viena pasauly draugija nepadaro jaunikaičio vyru, tą stebuklą padaryti teįstengianti viena tik masonų draugija...

Kas gi ji per viena? Kuo ji laikosi?

Į tai Jokai's duoda gan aiškų atsakymą: „Tai draugija, kuri laikosi tiktai idėja, bet ta idėja laiko ją tvirčiau, nekaip krauju rašyti traktatai, tvirčiau už Alkoraną ir Evangeliją, už švenčiausias priesaikas, už giminystę, monarchų sutartis, už savo paties reikalą, už fanatizmą"...

---

1) Sk. „Draugijos" 1922 m. 9 — 10 n-rį.

Kas tai per idėja, kuri masoniją taip tvirtai laiko, Jokai's nepasako. Jis duoda tik suprasti, kad ta idėja be galo kilni, aukšta, neturinti žemėj kitos sau lygios nei Alkorane nei Evangelijoj. Ar bereikia didesnio panegiriko?!

Toliau įrodama, kokia ta masonija žavinga: ji patraukia visus. Jokai'o pasakymu, „Tos draugijos nariai yra jauni ir seni žmonės, vyrai ir moters, kunigaikščiai ir amatninkai, kunigai ir kareiviai, studentai ir profesoriai, didžturčiai ir vargdieniai, mokyti ir nemokyti žmonės, daktarai ir ligoniai, žemiečiai ir svečiašaliai ir ištremtieji"... Na, ar begalima įsivaizdinti didesnis visuotinumas kaip masonijos?!...

O kokia ji galinga! Jei tikėti Jokai'u, tai jos narių „ausys, rankos, akys — visur: Vatikane, dožų rūmuose, kareivinėse, šventovėse, vienuolynuose, viešbučiuose, paštuose, ant žemės ir vandens—visur!... Ką vienas pamatė ar išgirdo, visi žino, ką daro vienas — visi daro". Vadinas masonija yra, lyg koks naujas dievas: ji visur esanti, ir viską žinanti ir viską matanti. Na, kas gi tai yra, jei ne kėlimas masonijos į padanges?

Bet ir čia dar ne galas masonijos panegiriko. Jokai's pasakojo toliau, kad jo didvyris Kolomanas galėjęs daug ko „iš tos ypatingos draugijos pasimokyti". „Matė jis, girdi, jaunikaitį, kurs išsižada meilės, tarnaudamas idėjai; aristokratą, kursai stato korton savo gyvybę, savo turtą, savo laisvę; kareivį, kursai drąsiai stato krūtinę prieš atkištą ginklą; kunigą, kursai sulaužė bažnyčios priesaiką dėl dar didesnės priesaikos; moteriškė, kuri išsižada savo lyties vyro darbui atlikti; pasenusį tėvą, kurs savo vaikus po vienas kito pašvenčia idėjai. Vaikus, kurie stoja į vienas kito pėdas; fanatiką, kursai žudo iš įsitikinimo ir paskui duoda draskyti savo kūną, nė vieno neišduodamas; poetą, kurio giesmėse viena didi idėja teskamba; pagaliau visus žmones, kurie tą giesmę, tą įdėją... slapčia spausdina, platina, leidžia per rankas ir nieko nebijo. (77 — 78 psl.).

Vadinas, del tos masoniškos „idejos" moteris gal' mest savo vyrą, kunigas išsižadėti savo bažnyčiai padarytos priesaikos, fanatiškas tos idėjos sekėjas gali nužudyti masonijos priešą ar neištikimą bei paslapties neišlaikiusį jos narį. Jokai's tuo nei kiek nesipiktina, anaiptol jam visa tai atrodo gražu, kilnu, šventa, nes daroma dėl „idėjos". Kas tai per idėja, Joka'is neaiškina. Bet iš kitų masonų raštų ir veikimo šiandieną tai jau nebe pa-

slaptis. Masonų idėja tai atsiskyrimas valstybės nuo Bažnyčios, betikybinės mokyklos įvedimas, moterų emancipavimas, popiežijos nugriovimas ir visų karalių nuo sosto nuvertimas, statant jų vieton vieną visuotiną pasaulio respubliką, paremtą vien „grynu žmoniškumu" be Dievo, be Kristaus, be religijos, be bažnyčios. Tuo būdu pasirodo, masonija esanti ne kas kita, kaip s u o r g a n i z u o t o j i a n t i k r i k š č i o n y s t ė. Savo tikslu ji niekuo nesiskiria nuo šiandieninio bolševizmo, nes, kaip šis, ji vartoja terorą, žudo nekaltus žmones. Todėl ir nenuostabu, kad įvairiausioms tikyboms nūn protestuojant prieš bolševikų tikybos persekiojimą, v i e n a t i k m a s o n i j a t y l i l ū p a s u ž č i a u p u s, nė vienu žodeliu Rusijos kankinių neužtardama. Nes kaip ji protestuos prieš bolševikų terorą, pati jį plačiai vartodama!! Todėl ir nenuostabu, kad ji buvo Leono XIII balandžio 20 d. 1884 m. pasmerkta; tas pasmerkimas įtraukta nūn ir Bažnyčios Teisių Kodeksan (can. 2335). Bet Jokai'ui, kaipo kalvinui, žinoma, tai neturėjo jokios reikšmės: jis netik neatkreipė į tai jokio dėmesio, bet anaiptol, kaip matėm, savo apysakoj išgyrė, išpoetizavo masonų draugiją, kiek tiktai galėjo. Tas jos išgyrimas randas 76—78 puslapiuose, iš kur ir imta aukščiau paduotosios citatos. Vadinas, yra tai faktas, aiškus, kaip diena, kiekvienam, kas tik moka skaityti ir žodžių prasmę supranta. Bet Ryg. Jonas užmerkė akis ir sakosi nematąs čia jokio kėlimo masonijos į padanges ir dar drįsta mane kaltinti, kad aš masonijos panegiriką „iš piršto išlaužęs". Tesprendžia skaitytojai, kas čia yra iš piršto išlaužęs: ar aš masonijos į padanges kėlimą, ar Ryg. Jonas to kėlimo nebuvimą. Maža to, Ryg. Jonas eina toliau ir gailestauja, kad mūsų tauta „neturi ligi šiol vengrų Kolomano ir kurpiaus Tseresnio", tų garbių Jokai'o m a s o n ų... ir teikia šį „apsakymėlį pirmiausia mūsų jaunuomenei ir šiaip jau mūsų darbo žmonėms"... Jei čia Ryg. Jono turėta omenėje socialdemokratų jaunuomenė ir darbo žmonės, atsimetusieji nuo krikščionybės, tai jau jo dalykas; man čia ginčytis netenka. Jiems tokios knygos gal ir tinka. Bet kad ši Jokai'o apysakaitė v i s a i n e t i n k a nei katalikų jaunimui, nei katalikams darbininkams, tai čia jokio abejojimo negali būti. Nes kam katalikų Bažnyčia yra šventas daiktas, mistiškas Kristaus Kūnas, tas nieku gyvu negali gerėtis masoniškosios Anti-Bažnyčios panegiriku, kurį čia ras įdėtą.

Ar Aišbė supras savo „kaltę" ir „pasitaisys", tai jau ne mano dalykas. Savo kritiką aš rašiau ne jam „taisyti" (senas

žmogus, kaip senas medis paprastai yra neatitiesiamas), bet mūsų katalikų visuomenei ir jaunimui perspėti. Šį tikslą aš, rodos, bent dalimi esu atsiekęs. To man, kaipo katalkių publicistui, ir užtenka. Jei dar kas iš katalikų buvo lig šiol šiame dalyke besvyruojąs, tai dabar po Ryg. Jono kritikos ir šio mano atsakymo, tariuos, nebeatsiras nei vienas, kurs nebeturėtų aiškaus nusistatymo dėl nelemto Jokaiškio masonijos panegiriko ir dėl dar keistesnio Ryg. Jono to panegiriko neigimo.

* * *

Masonijos veikimas geriausiai apsireiškia jos varomoj Vakarų Europoj politikoj. Suprantamas dalykas, masonijos politika yra masoniška, antikrikščioniška. Šiai priešinga yra katalikų politika. Tos pastarosios politikos esmei suprasti skirta straipsnelis „Kas yra politika“.

Kas yra politika?[1])

Politika žodis graikiškas, eina iš žodžio „Polites" — pilietis.

Vienas senovės filosofų pavadino žmogų dzoon politikon — politišku gyviu, nurodydamas tuo, jog kiekvienas žmogus paties prigimimo yra skirtas tapti piliečiu.

Tarp nepiliečių[2]) ir piliečių yra tas skirtumas jog pirmieji yra žmonės palaidi, antrieji — surišti juridiškomis normomis, t. y. tam tikromis teisėmis,[3]) tarsi kokia morališka juosta.

Tapti piliečiu yra tai šiokiu ar tokiu būdu priimti tas juridiškas normas ir pasižadėti jas vykinti

Juridiškos normos, arba kitaip sakant, įstatymai, savo keliu suponuoja atsakantį autoritetą bei valdžią, kuri žmones, buvusius palaidus, riša, jungia į tam tikrą organizaciją — giminę, kuopą, bendrovę, draugiją, sąjungą ir t.t., kurias visas galop mažesniame ar didesniame skaičiuje suriša ir sutraukia vienybėn viena galutina juridiškoji asociacija — valstybė; ji tai ir padaro kiekvieną atskirą palaidą žmogų piliečiu.

Suprantamas dalykas, jog apsiimdamas vykdyti tas ar kitas juridiškas normas, žmogus morališkai save suvaržo, susiaurina savo laisvę, užsideda sau tas ar kitas pareigas. Iš šių vienos būna lengvos, kitos sunkios, vienos geistinos, kitos nepakenčiamos. Iš čia eina, jog vieni jas vykdo, kiti jų nenori laikytis, stengiasi negeistinas juridiškas normas pakeisti kitomis geresnėmis, arba visai jas panaikinti. Tokiu būdu atsiranda valstybėj du gyvavimo elementu: vienas statiškas, kitas dinamiškas. Jei imtų viršų statiškas elementas, tai sulaikytų valstijoje kiekvieną judėjimą, kiekvieną atmainą, paverstų valstiją suakmenėjusia mumija; jei imtų viršų dinamiškas elementas ir panaikintų statiškąjį elementą — tuomet, neblikus joje nieko išsilaikančio,

---

1) Sk. „Draugijos" 1907 m. 7 n-rį ir 1908 m. 14 n-rį.

2) K. š. patekusieji, laivui suslkūlus, į negyvenamą salą.

3) Teisė-jus sen-lat. kalb. jous.

nekintamo, viskas irgi suirtų ir pranyktų bergždžioje individualių jėgų anarchijoje.

Padaryti žmones gerais piliečiais, mokėti sutvarkyti valstybę taip, kad joje rastų vietą nova et vetera, kad ji netik gyvuotų, bet ir tobulėtų, žengtų pirmyn — dalykas nelengvas. Čia reikia tam tikro mokslo. Tas mokslas ir vadinas politika.

Tatai į klausimą: kas yra politika, turime atsakyti vokiečių mokslininkų žodžiais: politika — tai mokslas apie valstybę ir jos funkcijas („Staatswissenschaft", arba „Lehre vom Staat und deren Anwendung auf das staatliche Leben"[1]).

To mokslo pamatus padėjo jau Aristotelis ir Platonas, vėliau jį sistematizavo ir tobūlino Macchiavelli, Montesquieu, Bodin, Hobbes, Locke ir k. Lenkų filosofas Hoene-Wronskis parašė net politikos filosofiją, suteikdamas jai metapolitikos vardą[2]).

Politikos tikslo atžvilgiu galima jį aptarti kaipo scientia gubernandi, o praktiškąjį to mokslo sunaudojimą kaipo ars gubernandi.

Suprantamas dalykas, jog tikrasis politikos tikslas nėra pats valdymo procesas, bet valdomųjų ir valdančiųjų gerovė. Kur tarp valdomųjų ir valdančiųjų politiškuose dalykuose nėra solidarumo, ten politika yra netikra, neteisinga. Nes tikra politika — yra tai scientia gubernandi ad assequendum commune omnibus bonum sociale.

Tatai kiekvienas politiškas veikėjas, jei jis nori būti tikras politikas, o ne politikanas, turi ne tiktai gerai žinoti: kas yra valstybė, kokie yra jos organai ir jų funkcijos, bet ir turėti aukštesnį supratimą apie tai, koks yra valstybės galutinas tikslas. Nelyginant kaip mašinistas — ne tik turi gerai pažinti garvežio machanizmą, kaip jis paleisti, kaip sustabdyti, bet da ir žinoti, kur tuo garvežiu važiuoti.

Todėl vokiečiai ir skirsto politiką į realę ir idealę[1]);

---

[1]) Cfr. Herders Konversations-Lexicon, 4 Bd. Lit. P. — Išėjęs neseniai lenkų kalba veikalėlis T. Raleigh. Elementarne zasady polityki. Warszawa 1906—tos definicijos nepaduoda, bet ją matyt, suponuoja, nes aprašo viepatijos atsiradimą, būdą, veikimą ir t. t.

[2]) Métapolitique messianique. Paris 1839 in 4⁰ pp. 266.

[1]) Je nach den angenommenen Grundsätzen der P. unterscheidet man heute Ideal. und Real. P.; jene hält sich an die höheren Ideen,

realė politika rūpinasi patenkinti praktiškus dienos reikalus, idealė stengiasi realizuoti tolimą, kartais paprastam žmogui vos užmatomą valstybės ar tautos i d e a l ą.

Toks idealas paprastai atsiranda iš pradžių vien genijų galvose, bet laikui bėgant, palengvėl įeina į minių kolektyvų protą, sukelia naują s o c i a l į j u d ė j i m ą, kursai verste priverčia net pačius konservatyviausius politikus stumti viešpatijos ar tautos laivą pirmyn — prie ano minių pageidaujamojo idealo. Dėl to kai kurie rašytojai apibrėžia politiką, kaipo s o c i a l i o j u d ė j i m o d i r i g a v i m ą (la direction du mouvement social[1]). To judėjimo politika nesukuria, jis randas viešpatijoj ar tautoj savaime šalia daugybės kitų socialių judėjimų; politika pasirenka tik vieną iš jų, jį plėtoja, tobulina ir sunaudoja, kaipo socialę jėgą, viešpatijai ar tautai tolyn pastumėti prie geresnės idealesnės ateities.

Kokia gi jėga tur remtis politika, idant ji būtų t i k r a ir t e i s i n g a?

Daugumai šios dienos „politikų" šis klausimas atrodys, keistas. Politika ir teisybė! Argi yra kas bendra tarp jų?! Politika — tai interesas, politika — tai diplomatiškas priešo apgavimas.

Aiškus dalykas, jog kas yra krikščionis, negal su tuo sutikti. Politiką „daro" politikai. Politikai — žmonės. Jų darbai — yra žmonių darbai — a c t u s h u m a n i, ir per tai jie pareina nuo moralių normų. O tos yra vienokios, kaip paprastiems žmonėms jų privačiame gyvenime, taip ir politikams jų politiškame veikime. Dėl to yra viena tik politika verta to vardo — politika k r i k š č i o n i š k a[2]). Politikos gi, kuriose krikščioniškos doroviškumo normos ignoruojamos bei niekinamos, yra ne kas kita, tik p s e u d o p o l i t i k o s; lietuviškai joms pritiktų š u n p o l i t i k i ų vardas, taip kaip netikrą daktarą vadina žmonės š u n d a k t a r i u, netikrą advokatą — š u n a d v o k a č i u arba l o j i k u.

Šiandienė didžiųjų viešpatijų politika, kaip visiems žinoma, remiasi vien valstybiniu militarizmu ir egoizmu arba taip vadina-

die im Volksleben zur Geltung kommen, diese will nur die praktischen Bedürfnissen befriedigen. Herders Konv. Lex. l. c.

[1]) L'a b b é C h a n t ô m e L a p o l i t i q u e c a t h o l i q u e. Solution du probléme de politique génèrale posé à notre èpoque. Paris 1862, p. 21.

[2]) Slg. „Draugijos 1907 m. 7 n-ry įdėtąjį D. D u m b r ė s straipsnį: „Dora visuomenės klausime" 245 p.

mu „gerai suprastu interesu. Žinoma, ji yra pseudopolitika, — ji yra neteisinga, begėdiška, kaipo prisilaikanti pažiūrų ano girinio afrikiečio, kurs gera vadina tai, kad jam pasiseka atimti iš priešo jo bandas ir pačias, o bloga, kad priešas iš jo atima bandas ir pačias. Tokia politika yra bjauri, nedora, — bet kiek ji savo „interesą" gali paremti brutale militarizmo jėga, — ji bent nėra kvaila. Ji būtų netik nedora, bet ir negudri, jeigu griebtųsi už „interesų", kurių nei apžioti, nei materiale jėga apginti negalėtų. Tokios nedoros ir negudrios politikos pavyzdį turime latvių revoliucionierių politikoje, kuri tiek nelaimių sutraukė nuvargintai mūsų kaimynei Latvijai. Ne gudresnė politika yra ir mūsų politikų à Ja Grigaitis et cons., pasitikinčių vien revoliucija Lietuvoje ir renkančių tai revoliucijai aukas Amerikoje.

Kad to nesupranta įvairūs mūsų Kapsukai, Grigaičiai ir k. tai nenuostabu. Jie išmoko vieną giesmelę, ją ir gieda po šimtą kartų kur tik gali. Bet tos giesmelės nei jiems patiems, nei visai lietuvių tautai nepriduos nei kiek didesnės galybės. Faktas pasiliks faktu, jog mūsų tauta yra nedauginga, mažai kultūringa ir silpna, ir jog per tai, jei mes nenorim būti bepročiai politikoje, turime priimti ne jėgos, bet tiesos politiką, kitaip sakant turime suprasti, jog tokioms mažoms tautelėms, kaip mūsoji, tepritinka tik viena krikščioniška politika paremta dorove ir teisybe.[2]).

* * *

Katalikui inteligentui svarbu žinoti, kas yra politika. Bet dar svarbiau turėti aiškų politikos padaro — istorijos supratimą. Šis dalykas nušviečiama straipsny: „Kas yra istorija"?

---

[2]) Tolesnę ilgoką polemiką su kun. P. V-nu dėl Lietuvos politikos, kaip nebetekusią aktualumo, čia apleidžiame.

Kas yra istorija.[1])

Visų mūsų atminty pastarasis karas stovi kaip gyvas. Pasauly jis yr pridaręs dideliausių perversmų. Tokios didžiulės monarchijos, kaip Austrija, Rusija, Vokietija yr žlugę. Jų pavergtos tautos išsivadavo. Daugelis jų susikūrė sau naujas valstybes. Tame skaičiuje buvo ir Lietuva. Jai tapus nepriklausomai, teko kruvinai kovoti su bolševikais, bermontininkais, lenkais. Tas mūsų valstybės įkūrimas ir nepriklausomybės apgynimas nuo priešų yra neapsakomos svarbos istoriškas faktas. Nuo jo mūsų tautos gyvenime yr prasidėjęs naujas istoriškas laikotarpis. Karą atsiminę, mes ir patys jaučiamės dalyvavę svarbiuose istorijos įvykiuose. Mes patys mokomės istorijos. Taigi žodžiai istorija, istoriškas mums tenka šiandieną labai dažnai girdėti. Iš čia savaime kyla klausimas, kas gi yra toji istorija, kokia jos prasmė ir pradžia.

Žiūrint pradžios, tenka pasakyti, kad istorija yr taip sena, kaip ir pati žmonija. Nes nuo to laiko, kai pirmutinis tėvas yr pradėjęs pirmajam savo vaikui pasakoti, ką jis savo amžiuje yr matęs, ko prityręs, ką nuveikęs, kur keliavęs, ir yra atsiradusi pirmutinė, žemiausioji istorijos rūšis — šeimynos istorija Jos pavyzdžius turime Biblijoje, patriarkų Abraomo, Izaoko, Jokūbo šeimynų istorijose.

Kaip šeimynos, taip ir atskiros tautos esti aplinkybių verčiamos trauktis iš užimto krašto, dangintis kitur, kovoti su priešais, kurtis naujas sodybas, naujus miestus ir t. t. Pasakojimas apie visa tai ir sudaro tautų istoriją.

Istorijos teikiamos žinios paprastai liečia praeitį, jos nurodo, kas seniau yr buvę, kokie gyvenę žmonės, ką jie nuveikę ir t. t. Tos žinios yra tuo naudingos, kad jos praplečia jaunos kartos žinojimą, sužadina joj kilnių jausmų, sukursto didvyriškumo dvasią. Turėdamas tai galvoj, senovės Romos filosofas Ciceronas ir yra pavadinęs istoriją „amžių liudytoja, tiesos šviesa, atminimo gyvybe, senovės pranešėja, gyvenimo mokytoja“.

[1]) Sk. „Ateities“ 1926 m. 9-10 n-rį.

Tuose žodžiuose yra daug tiesos, tik, deja, jie į pastatytąjį klausimą ne visai teatsako: mat, juose labiau nurodoma istorijos naudingumas, negu jos esmė. Kitaip sakant, Cicerono žodžiuose turime ne istorijos apibrėžimą, tik jos gražbylišką pagyrimą. Mokslui to neužtenka. Jis ieško moksliško griežtumo. Iš čia ir kyla klausimas, kas gi yra istorija mokslo atžvilgiu?

Į tai atsakoma ne vienaip. Mūsų išmanymu jei ne geriausias, tai bent aiškiausias atsakymas bus šis: istorija yra tikėtinas ir sutvarkytas pasakojimas apie žymesniuosius dalykus bei atsitikimus tam tikroje žmonių gyvenimo bei veikimo srityje.

Vadinam istoriją tikėtinu pasakojimu, nes ji reikalingas sau žinias semia iš tikrų bei kritiškai patikrintų šaltinių (senovės raštų, knygų, užrašų, parašų iškaltų akmenyje ir kitokių praeitų amžių paminklų) ir visa tai stengias atpasakoti bešališkai, kaip dalykai ištikrųjų yr įvykę, o ne kaip kam iš šalies yr atrodę. Tuo istorija skirias nuo netikėtinų pasakų, legendų, panegirikų bei pamfletų.

Vadinam istoriją sutvarkytu pasakojimu, nes joje atsitikimai dėstoma ne kaip pakliūn, bet tam tikron eilėn, parodoma atsitikimų priežastys ir pasėkos, nustatant vienų su kitais sąryšį. Tuo istorija skirias nuo metraščių, kronikų, atsiminimų, bei šiaipjau palaidų užrašų apie praeitus laikus.

Vadinam istoriją pasakojimu apie žymesniuosius dalykus bei atsitikimus, nes istorijos turinį sudaro ne visa kas buvo, bet tik tokie atsitikimai, kurie turėjo didelės svarbos bei įtakos, kurie žymiai yr pastumėję žmonių gyvenimą bei veikimą pirmyn. Tuo istorija skiriasi nuo dienraščių, kurie praneša ne tik svarbesniuosius įvykius, bet ir įvairius dienos niekniekius, pav., kas kur su kuo yr susimušęs, ką policija yr suareštavusi ir t. t.

Galop istorijos apiprėžime priduriama, kad istorija yra pasakojimas apie žymesniuosius atsitikimus tam tikroje žmonių gyvenimo bei veikimo srityje. Tais žodžiais nurodoma, jog kiek yra žmonių gyvenimo bei veikimo sričių, tiek bus ir istorijos rūšių. Nuo to, iš kurios srities imama tie žymesni atsitikimai ar dalykai, pareina tiek istorijos turinys, tiek ir jos vardas. Jei tie atsitikimai bus iš žmonijos gyvenimo — turėsime visuotinąją istoriją; jei iš Lietuvos ar Bažnyčios praeities—turėsime Lietuvos bei Bažnyčios istoriją;

jei iš mokslo, dailės, literatūros srities, — turėsime mokslo, dailės bei literatūros istoriją, ir t. t[1]).

Be tik ką išdėto istorijos apibrėžimo yra ir kitų. Pav. vieniems ji yra mokslas apie žmonių draugijų gyvenimo dėsnius, kitiems—„mokslas apie pasaulinę ir tautinę civilizaciją“ (Guizot), tretiems—„kelias į tautos sąmonę“ (Schellingas) ir t. t.[2])

Visuose tuose istorijos apibrėžimuose kalbama vien apie žmonių draugijas, apie žmonių darbus; kitaip sakant, istorijos veikėjais tepripažįstama vien žmonės: jie vieni tematoma istorijos scenoj. Ar tai tiesa? Ar bent visa tiesa?

Visa tiesa čia būtų, jei kas galėtų įrodyti, jog istorijoj teveikia vieni tik žmonės ir jokia aukštesnė galybė ten nesikiša ir nedalyvauja. Bet to ligšiol nieks da nėr įrodęs ir negali įrodyti.

Dėliai to giliau maną krikščionys mokslavyriai jau nuo senų senovės yra priėję įsitikinimą, kad matyti istorijoj vien tik žmonių darbus — tai tik pusė tiesos, kad pilna tiesa bus, pripažinus šale žmonių — taipgi ir Dievo veikimą. Tokią pažiūrą į istoriją pirmutinis yr išreiškęs šv. Augustinas savo plačiam veikale „Apie Dievo miestą“.

Juo remdamiesi vidurinių amžių prancūzų istorikai buvo pradėję savo krašto istoriją vadinti „Gesta Dei per Francos“ — Dievo veikalai atlikti prancūzų rankomis. Šis trumpas, bet dailus apibrėžimas, tinka ne tik prancūzų, bet ir kitų tautų istorijoms, lygiai kaip ir visuotinajai ir Bažnyčios istorijai. Visuotinoji istorija tuo atžvilgiu bus ne kas kita, kaip vien Gesta Dei per nationes — Dievo veikalai nuveikti tautų jėgomis, o Bažnyčios istorija — Gesta Dei per Christi fideles — Dievo veikalai įvykdinti krikščionių pastangomis.

Ir iš tikrųjų giliau pažvelgę žmonių istorijon, mes lengvai išvysime visuotinąjį ir nuolatinį Dievo veikimą, kuriuo Jisai,

[1]) Prof. Platonovas savo veikale: Лекцiи по русской исторiи изд. 3, СПБ 1913, стр. 3 duoda šitokį dar istorijos apibrėžimą: Исторiя есть наука, изучающая конкретные факты въ условiяхъ времени и мѣста и главной цѣлью ея признается изображенiе развитiя и измененiй жизни отдельныхъ историческихъ обществъ и всего человѣчества. Tai tinka vien politiškai sociališkai, istorijai, bet kitoms rūšims. k-š. dailės mokslo, literatūros istorijai neatsako. Todėl mūsų išmanymu, aukščiau tekste paduotasis istorijos apibrėžimas yra geresnis.

[2]) Sk. Platonovo op. c. 3 p.

kaipo žmonijos valdovas, auklėtojas ir tėvas nepaliauja amžiais, vedęs žmoniją prie iš anksto jai pastatytojo tikslo.

Žinoma kas užsimerkia ir nemato Dievo gamtoje, tas nematys jo ir istorijoje. Bet toks paneigimas Dievo buvimo istorijoje veda logiškai ir į pačios istorijos paneigimą. Nes jei Dievas žmonijos istorijoj nedalyvauja, tai tuomet viskas pasauly daros aklų jėgų veikimu ir pati žmonijos istorija yra nebe mokslas, bet netvarkinga palaidų atsitikimų krūva, žmogui visai nenaudinga ir nereikalinga.

Visai kas kita, jei istoriški atsitikimai kalas tam tikroj Aukščiausios išminties pramatytoj tvarkoj. Tuomet kiekviena tauta ir kiekvienas žmogus, kad ir atsidavę savo artimiausiems ieškiniams, bet Dievui jų likimą ton ar kiton šalin neregimai kreipiant, patys to nejausdami, padeda žmonijai artėti prie jai Dievo skirtojo tikslo.

Kad taip yra iš tikrųjų, krikščionis, šv. Augustino pasakymu, negali čia nei kiek abejoti. Nes „Tas, sako jis, kurisai ne vien dangaus ir žemės, ne vien angelo ir žmogaus, bet nei menkiausio gyvio vidurių, nei paukščių sparnelio, nei žolės žiedelio, nei medžio lapelio nepaliko tam tikru būdu nesutvarkęs, negalėjo nei žmonių karalysčių, nei jų viešpatavimų bei žlugimų neapimti savo galybės dėsniais“[1]).

---

[1]) Qui non solum coelum et terram, non solum angelorum et hominum, nec exigui et contemptibilis animantis viscera, nec avis pennulam nec herbae flosculum, nec arboris folium sine suarum partium cohaerentia et quadam velut pace dereliquit, nullo modo dicendus est regna hominum eorumque dominationes et servitutes a suae potentiae legibus alienas esse voluisse. Cfr. De civitate Dei, lib. V. c. XI.

Ne prošalį čia bus pridūrus žinomojo prancūzų apologeto I. M. A. Varant'o pažiūra į Dievo veikimą istorijoj bei Jo Apvaizdą. Jis rašo štai ką:

„Dievas, kurs nuog amžių žino žmonių palinkimus ir slapčiausias mintis, kuriam painiausios politikų kombinacijos tėra vien žaislas. Dievas, sakau, gali įvykinti savo planus istorijoj, leisdamas žmonėms pasiduoti savo aistroms ir užgaidoms ir, to nežiūrint, vis delto juos būtinai nuvesti prie savo nustatyto tikslo tuo pat keliu, kurį jie atsitikimų spiriami savaime yra pasirinkę. Tatai Apvaizda tiek pat neverčia Dievo kištis žmonijos raidon, kiek ir saulės sistemos bėgin. Mat, Dievas yra taip pat nustatęs tam tikrus dėsnius žmonijai, kaip ir žvaigždėms, taip pat išdėstęs visas aplinkybes, kuriose Jo įsakymu turėjo gimti, gyventi ir mirti garsūs nugalėtojai, teisdariai, filosofai, mokslininkai ir visi tie, kurie turėjo įeiti į visuomenių gyvenimą, ir sudaryti tautas skirtas savo laiku tarpusavy kovoti dėl žemės užvaldymo, kaip yra prirengęs elementų, turėjusių pagaminti mate-

Tačiau kas nenori čia klaidon įpulti, privalo žinoti, kad Dievo veikimas istorijoj, kad ir tikrų - tikriausias, labai retai tebūna betarpiškas. Paprastai Dievas veikia ne pats savo galybe, bet per žmones. Todėl būtų tokia pat klaida priskaičius istoriškame žmonijos veikime viską žmogui, o nieko Dievui, kaip ir nepalikus nieko žmogui, o viską suvertus Dievui. Tiesa giūdi tų kraštutinumų vidury: žmonijos istoriją sudaro ne vien žmonės, bet ir Dievas, kitaip sakant istorijoj veikia draug ir Dievas ir žmonės.

Ir vienas ir kitas veikimas yra neabejotinas. Tik žmonių veikimas, kaipo regimas, yra labiau apčiuopiamas ir todėl mums suprantamesnis. Daugelis, kaip jau minėjom, jį vieną istorijoj tik ir temato, nors ir to paties gerai nepermano. Tai aišku jau kad ir iš to, jog daugelis nesupranta net žemiško žmonijos tikslo. Tuo tarpu tas tikslas buvo pirmiesiems žmonėms Dievo aiškiai nurodytas tiek jų sukūrime į Dievo paveikslą ir panašumą, tiek ir jų palaiminime: „Dauginkitės ir viešpataukite ant jūros žuvų ir ant dangaus paukščių ir ant visų gyvulių, kurie kruta ant žemės“. Tuo būdu žmogus liko pastatytas žemės valdovu.

Bet žemei apimti valdžion, žmogus turėjo pirma pasigaminti tam tikrų kultūros priemonių. Jų Dievas jam nesukūrė, bet paliko pačiam susikurti, suteikdamas jam kūrimo galią ir tuo padarydamas žmogų savo paveikslu, mažyčiu kūrėjėliu. Pasigaudamas tos kūrimo galios, žmogus pasigamino sau laivų, kuriais greičiau neg žuvis gali perplaukti jūras, pasidirbo sau garvežį, kuris bėga greičiau už kiekvieną Dievo sukurtą gyvulį, išrado lėktuvų, kuriais greičiau neg paukščiai perlekia aukščiausius kalnus. Tie ir tūkstančiai kitų išradimų yra ne Dievo, bet žmogaus rankų darbai. Jais žmogaus papildo Dievo kūrimo darbą gamtoje. Ir visa žmonijos kultūra yra ne

---

riją dangaus kūnams. Taigi niekas nekliūdė Dievui jau iš anksto nustatyti žmonijos raidos ir planetų bėgio... Tik vieni žmonės vykdo Dievo planus laisvai, materija—tai daro nelaisvai. Tatai kad ir kitoniškai kai kada Dievas įsikiša į pasaulio raidą, tačiau dažniausiai Jis valdo tautas per savo visiems amžiams sykį nustatytus dėsnius. Tie, kur tyrinėja istoriją, filosofiją, politiškąją ekonomiją ir socialius mokslus, tie gali surasti padermių, tautų ir visos žmonijos gyvenimo dėsnius; o tie desniai kaip tik ir yra Apveizdos dieviškojo plano išreiškimas.“ (Sk. Dra. J. Jaugey, Slównik Apologetyczny, T. II 1894)

kas kita, kaip tik vienas milžiniškas Dievo kūrimo darbo papildymas žemėje.

Ir tai yra tiesa ne vien gamtos, bet ir paties žmogaus atžvilgiu. Nes, kad ir negali žmogus pats save sukurti, tačiau Dievo kūrimo darbus savyje Dievo padedamas pąpildyt netik gali, bet ir privalo. Nes kad ir yra gera, ką Dievas yr sukūręs mumyse, bet žmogui esant nuopuolio būvy, be Dievo pagalbos ir mūsų bendradarbiavimo lengvai gali pagesti. Išspaustą mūsų sieloj Dievo paveikslą greitai gal sutepti žemės purvai ir net visai išdildyti. Taigi kaip elektrotechnikas naudodamasis gamtos jėgomis sukuria nuostabią elektros šviesą, taip lygiai ir kiekvienas žmogus, plėtodamas tinkamu būdu savo įgimtas jėgas ir gabumus privalo, Dievo padedamas, susikurti sau amžinąją šviesą, t. y. laimingą nesibaigiamąją nemirybę. Sukūrimo malonė yr padarius mus tuo, kas esam, bet pašvenčiamosios malonės remiami privalom stengtis, idant, papildę Dievo kūrimo darbą savyje, taptumėm tuo, kas iš Dievo valios privalom būti.

Turėdami tai galvoj, mes drąsiai galim pasakyti, kad kiek tik yr buvę istorijoj žymių vyrų — ar tai karalysčių, bei miestų įsteigėjų, ar tautinių vadų bei karžygių, ar dainių bei filosofų, ar dailininkų bei išradėjų, ar Popiežių bei Bažnyčios mokytojų, ar abiejų lyčių šventųjų, visi jie istorijos atžvilgiu, nežiūrint jų pašaukimų skirtumų, galima drąsiai vienu vardu pavadinti — Dievo kūrimo darbo žemėje papildytojais, nes Dievas, po teisybei, yr jais pasinaudojęs, kaipo įrankiais savo kūrimo darbui žemėje papildyti.

Ir netik geri, bet ir blogi žmonės, patys to nežinodami ir nenorėdami, virsta Dievo įrankiais, jam tik vienam težinomiems tikslams pasiekti. Šiais pastaraisiais Dievas naudojasi kaipo botagais raginančiais žmoniją nestovėti vietoj, bet kilti aukštyn.

Dėliai to visai teisingai yra išsitaręs šv. Augustinas: „Nes ir bloga žmogaus siela, kad ir nenorėdama gamtos tvarkos laikytis, negali teisaus ir viską gerai tvarkančio Dievo įstatų aplenkti [1]). Nes „Dievas yra visokio būdo žmonių kūrėjas, gera-

---

[1]) Nec mala voluntas, quia naturae ordinem servare nolit, eo justi Dei leges omnia bene ordinantis effugit. Cfr. De Civitate Dei, lib. VI. c. 23.

valių padėjėjas, piktavalių apleidėjas ir smerkėjas, tų ir kitų tvarkytojas"[2]).

Tiesa, Dievas, būdamas be galo šventas, neapkenčia pikta ir yra priverstas bausti, bet būdamas be galo išmintingas, taip sugeba žmonių dalykus sutvarkyti, kad net tai, kas žmonių darbuose yra negera, padeda pasiekti gera, ko Dievas nori. Štai, pav., tikybos priešai, puldami žodžiu ir raštu tikėjimo tiesas, priverčia tikinčiuosius ieškoti geresnių tų tiesų apgynimo priemonių; panašiu būdu erezijų bei atskalų skelbėjai, norėdami Bažnyčios pamatus išgriauti, spirte spiria popiežius ir vyskupas rūpintis tikybos gynimu ir tuo padaryti ją stipresnę ir skaistesnę. Galop ir patys piktadadariai ir plėšikai, versdami civilę valdžią rūpestingiau globoti žmonių gyvydę ir turtą, irgi bent dalimi padeda socialę tvarką gerinti.

Todėl kas žiūri giliau į istoriją, tas mato joje nevien nesiliaujančias piktenybes, suirutes ir chaosą, bet regi joje ir tam tikrą tvarką bei tikslą, sakyčiau net nuostabią poemą bei dailiausiai nupieštą vaizdą, kuriame dieviškas dailininkas stebėtinu būdu moka šviesa ir šešėliais naudotis. Dėliai to šv. Augustinas nepabijojo prabilti šiais drąsiais žodžiais: „Kaip piešinyje tamsios varsos savo vietoj padėtos negadina grožio, taip ir pasaulio tvarka, net ir su nedorais žmonėmis, yra graži, nors tų nedorėlių biaurumas juos pačius neabejotinai biaurius padaro".

Tuo būdu prieiname išvadą, kad žmonija istoriškoj savo eigoj nėra visai palaida, bet turi tam tikrą tikslą, kuriuo yra žemės apvaldymas ir ėjimas prie kiek galima aukštesnio labo.

Jei žmonija nebūt nupuolus, ji būt pasiekus tą tikslą bendromis visų žmonių pastangomis ramiu būdu. Nupuolus gi, ji eina nūn prie jo bekovodama, pasidalinus į du būriu. Vieni aukščiausį labą mato žmonijos viešpatavime žemėj, ir mano pasieksią tą tikslą vien savo protu ir jėgomis, nežiūrėdami visai Dievo įstatymų; kiti priešingai, taikindami savo valią prie Dievo valios, rūpinasi pirm visko būti Dievo tarnais, steigti ir platinti Jo karalystę žmonėse. Bet kadangi „kūniškoji gudrybė yra priešinga Dievui" (Rom. VIII. 17), tatai istorijos turinį ir su-

---

[2]) Omnium naturarum creator, bonorum voluntatum adiutor et remunerator, malarum relictor, et damnator, utrarumque ordinator. Cfr. De civitate Dei lib. XI c. 26.

daro nesiliaujanti kova tarp tų dviejų būrių, kurių vienas, kaipo, besilaikąs Kristaus mokslo, galima pavadinti krikščionišku, o antras, kaipo neapkenčiąs krikščionystės, antikrikščionišku. Tuodu būriu nuolatos auga taip savo narių skaičium, taip ir ginklų galybe. Jųdviejų jėgos su laiku irgi didėja. Krikščioniškame būry pirmon vieton statoma Dievas ir Jo dėsniai antikrikščioniškame — žmogus ir jo teisės. Pirmame atiduodama kas Dievo — Dievui, kas žmogaus — žmogui; antrame viskas pavedama žmogui, Dievui nepaliekant nieko, nes ginčijamas net pats Jo esimas. Tų pažiūrų priešingybė ir gimdo nesiliaujamąją kovą.

Diena iš dienos ši kova eina vis didyn, bet savo didžiausį įtempimą tepasieks vien amžių pabaigoje. Tuomet galutinai išeis aikštėn, koks yra žmonijos tikslas ir kas yr tikras pasaulio viešpats! Dievas, gamintojas to, kas yr gera, panaikins visai pikto viešpatavimą ir atskirs rauges nuo kviečių. Tada tik, pikto viešpatijai pasibaigus, ir Dievui savo tikslą per žmones pasiekus, prieis galų gale galą ir žmonijos istorija. Dievas, kurs niekad nepaliauja veikęs, įvykdins tuomet tai, ką yr apreiškęs pranašo lūpomis: „Štai aš darau naują dangų ir naują žemę“ (Iz LXV.17).

Iš to, kas aukščiau pasakyta, esam jau pažinę, kas yr istorija, koks jos turinys ir galas. Laikydamasi taisyklės „nedrįsti nieko sakyti, kas yr melaginga ir nesibijoti sakyti, kas tiesa“, istorija stengias pasakyti ne vien tai, kas buvo, bet ir kaip buvo, ir tuomi atiduoda kiekvienai tautai ir kiekvienam veikėui, kas jiems pridera, neslėpdama, jų nuopelnų, bet ir neužmiršdama jų klaidų bei silpnybių. Dėliai to, teisingu vieno rašytojo pasakymu „istorija yra pasaulio teismas“ (Die Weltgeschichte ist das Weltgericht). Nuo to teismo nėra apeliacijos. Kas ten bus pavadintas niekšu, nenaudėliu bei piktadariu, tam tas vardas liks ir per amžius.

Iš praeities atsitikimų istorija pina juodą-baltą istoriškosios žmonijos eigos juostą. Sykį gimęs žmogus, lyg gija, lieka ton juoston įpintas. Nori ar nenori, privalo jis savo tautinių ar religinių įsitikinimų spalvą parodyti, tan ar kitan būrin prisidėti, būti Kristaus, ar Antikristo šalininkas, stoti po Bažnyčios ar po bėdievystės vėliava. Sėdėti dviejose kėdėse, būti vienkart juodu ir baltu, kataliku ir netikėliu, tėvynės mylėtoju ir jos priešu, negalima. Istorija tesudaro vien žmonės aiškiais įsitikinimais, tvirta valia, nepratę lenktis nei svyruoti.

Galop tenka čia pažymėti dar vienas svarbus dalykas: žmonija tik viena teturi istoriją. Nei gyvulija, nei paukštija, nei žuvija istorijos neturi ir negal turėti. Dėl turėjimo gyvuliai, paukščiai, žuvys turi gyvybės, bet nei vienas jų neturi kūrimo galios. Žvirblis pav. tesugeba vien susukti sau lizdą, kurmis — žemę kasti. Bet tas jų mokėjimas lieka nuog amžių nekintamas, visada tas pats. Jokios pažangos, jokio išradimo, jokios kultūros nesukūrė ir nesukurs. Tik viena žmonija iš visos gyvijos nestovi vietoj, ji be žvynų ir pelekų sugeba vandeniu plaukti, ji ir be sparnų išmoko skraidyti, ji visokiais išradimais palengvina ir pagražina savo gyvenimą, ji viena tekuria kultūrą, ji viena ir teturi istoriją, nes jai vienai Dievo teduota k ū r i m o g a l i a ir ji viena tesukurta n e g y v u l i o, b e t D i e v o K ū r ė j o p a v e i k s l u i r p a n a š u m u. Todėl tarp žmonijos ir gyvulijos yra beveik toks pat skirtumas, kaip tarp gyvulio ir Dievo. Kūno panašumas nieko čia nereiškia, nes žmogaus kilnumas eina ne iš jo kūno, tik ir jo dvasios. Nuo to dvasios skirtumo pareina ir kūrybos skirtumas. Žmonija sukuria begalo aukštą kultūrą, gyvulija — nieko.

O kadangi ta glūdinti mumyse kūrybos galia yra žymė skirianti mus nuo gyvulio, tatai ir stenkimės tos brangios žymės savyje neužtrinti. Sukūrti Dievo Kūrėjo paveikslu, būkime Dievo padėjėjai, maži kūrėjėliai, Dievo kūrimo darbo žemėje papildytojai. Visos mūsų pastangos tebūnie nukreiptos į tai, kad viskas aplink mus ir mumyse būtų geriau, gražiau. Turim grįčią, pasistenktm, kad ji būtų švaresnė skaistesnė, turim darželio tvorą, neleiskim, kad ji būtų sukrypus, sulūžus, turim tėvus, tapkime jiems meilesni ir paklusnesni, •padarykim jiems džiaugsmo gražiu savo elgesiu; turim savo sielą, žiūrėkim, kad ji nebūtų apskretus, kad įspaustas joj Dievo paveikslas ir panašumas nebūtų purvais užtrintas. Turim kūrimo galią, sunaudokim ją savo šeimynų ir krašto naudai. Mes esam žemėj ne tam, kad pranyktumėm be pėdsakų kaip grybai, bet kad kuodaugiausia gera padarytumėm. Nuo mūsų pareis mūsų krašto ateitis, nes bendromis pastangomis galim gerojon pusėn pakreipti ir mūsų krašto įstoriją. Taigi širdis Dievop, rankas į kūrimo darbą Dievo garbei ir tėvynės naudai.

*
* *

Kaip matėm istorijos procesas nėra amžinas. Jis turės ilgainiui, pasibaigti, prieiti savo galą. Istorijos galas bus ir pasaulio galas.

Ar greit ir kada jis ateis, į šį klausimą plačiau atsakome sekančiame straipsny.

Ką mokslas gali pasakyti apie pasaulio pabaigą?

Hora novissima, tempora pessima sunt, vigilemus!
Ecce minaciter imminet arbiter ille supremus.
Imminet, imminet, ut mala terminet, aeque coronet,
Recta remuneret, anxia liberet, aethera donet,
Auferat aspera duraque pondera mentis onustae,
Sobria muniat, improba puniat, utraque iuste.
Hymnus incerti auctoris saec. XV.

I

Katalikų Bažnyčios mokslu antrasis Kristaus atėjimas įvyks pasaulio pabaigoj. Taigi, jei galėtumėm kokiu nors budu atspėti Kristaus atėjimo laiką, jau tuo pat taptų mums žinoma ir pasaulio pabaiga. Ir atvirsčiai, jei būtų galima nustatyti pasaulio pabaigos laikas, galėtumėm išpranašauti, kada maž daug ateis Kristus pasaulio teisti. Tatai visas klausimas pareina nuo to, ar nustatymas kurio nors iš šių dviejų momentų yra galimas, ar ne?

Į tai amžių bėgyje visaip atsakinėta. Žymiausi Bažnyčios Tėvai ir katalikų teologai, remdamiesi Kristaus žodžiais: „o apie aną dieną ir valandą nieks nežino, nei angelai, tik pats Tėvas" (Mat. XXIV. 36), visados vienu balsu mokė, kad žmogus be ypatingo apreiškimo nieko negali žinoti apie pasaulio pabaigą. „Nekartą, sako šv. Augustinas, žmonės mėgsta klaustis apie pasaulio pabaigą: kada tai įvyks? Klausimas visai nevykęs. Nes jei čia mums būtų buvę kiek naudos, argi Kristus klausantiems apie tai savo mokytiniams nebūtų panorėjęs atsakyti"[1]).

Tačiau iš antros šalies niekuomet nestigdavo žmonių, kitais žvilgsniais net labai garbingų, kurie laikydamies tame dalyke griežtai priešingos nuomonės, nesigailėdavo laiko nei triuso įvairioms apie pasaulio pabaigą hipotezėms kurti. Jau šv. Jeronimas mini kaž kokį Judą, kurs III amž. pradžioje buvęs bepranašaująs pasaulio pabaigą. Šv. Augustinas savo garsiame aukščiau nurodytame veikale paduoda net tris jo laiku atsiradusias apie tą klau-

[1]) De civitate Dei lib. 18 c. 58.

simą nuomones. Viduriniais amžiais garsingi astrologai nesykį girdavosi iš žvaigždžių bėgio galį kuogriežčiausiai išpranašauti netiktai kiekvieno atskiro žmogaus mirties valandą, bet ir paties pasaulio galą. Kas, pav., nėr girdėjęs garsaus Nostradamo pranašystės apie 1886 metus: totus mundus vae clamabit[1]).

Net ir tarp šventųjų ir giliai mokytų vyrų rasdavos tokių, kurie pasaulio pabaigos klausimą gliaudydavo panašia kryptimi. Pav. šv. Norbertas skelbė pasaulį pasibaigsiant 1260 metais; šv. Vincentas Fererijus tą pat pranašavo 1412 metams; garsus mokslininkas Regiomontanus įrodinėjo, kad tai įvyksią 1588 metais, o dar garsingesnis savo mokslu kardinolas Kuza buvo pasaulio galui nuskyręs laiką tarp 1700 ir 1734 m.

Be šių neišsipildžiusių ir todėl pasirodžiusių aiškiai melagingomis pranašysčių yra dar kitų, kurios Kristaus atėjimui bei pasaulio galui skiria laiką tolesnėj bei artimesnėj ateityje. Pav. anglo Guiness'o ir vokiečio Beiningeno išvedžiojimais tai įvyksią 1933 m. (popiežystė dingsianti jau prieš tai — 1923 metais!), garsaus Piko Mirandoliečio apskaitymu — 1994 metais, prancūzo Lesquevin'o išmanymu — 2433-ais[2]), lenko A. Ostrzenievskio[3]) — apie 4662-us, t. y. popiežiaujant 666-am popiežiui, kunigo de la Tour de Noé apskaitymu — liepos 13 d. 1921 m. 7 val., 3 min., 31 $^{13}/_{17}$ sek. ryto [4]), ir t.t. [5]).

---

[1]) Ši pranašystė pasirodė esanti klaidinga. Bet 1911 m. prancūzų laikraščiuose buvo paskelbta kitas to pat Nostradamo pranašavimas apie būsimąjį baisųjį karą, užbaigtas žodžiais: Illo bello percellentur mundi nostri atria". Nuostabiu būdu toje eilutėje reiškiančios rymiškus skaitmenis raidės (I, L, L, L, L; C, L. L, V; M, V, D. I; I) sudaro sumoj 1914.

[2]) Sk. Compendium Theol. Dogm. Hurter S. J., kuris šio veikalo III-me tome (Ed. IV) 569 psl. išskaito apie 30 įvairių tame dalyke hipotezių.

[3]) Sk. „Przegląd Katol." 1887 m. Nr. 7.

[4]) Sk. vysk. V. Schneider'io Das andere Leben 1914, 12 Aufl. 555.

[5]) Bažnyčia savo V-ame Laterano susirinkime buvo net uždraudus pamokslininkams skelbti iš sakyklos pasaulio pabaigą griežtai nustatytu laiku. Tačiau netruko ir vėlesniais laikais žmonių, net šventų, skelbusių pasaulio pabaigą greitu laiku. Taip dievobaimingas Baltramiejus Holzhauseris (+1658) pranašavo Antikristą gimsiant 1855, mirsiant 1900 metais; garsioji Kotryna Emmerich (+1824) skelbė pasaulį pasibaigsiant apie 1940—1950 m.; šv Benediktas Labras (+1783) manė, tai įvyksiant XX-me amžiuje. Buvo manančių, jog 6 kūrimo dienos esančios paveikslas 6 tukst. metų nuo Adomo lig pasaulio pabaigos, sep-

Prie tiekos įvairių įvairiausių nuomonių, savaime kyla klausimas: katrų gi šalyje tiesa: ar tų, kurie visas žmonių pastangas pasaulio pabaigos laikui nustatyti išaukšto laiko bergždžiomis, ar tų, kurie, remdamies paties Kristaus nurodytais pasaulio pabaigos ženklais, stengias tą taip žmonijai rūpimąjį momentą kiek galima griežčiau ir net matematiškai apskaityti.

Pirm negu atsakysime į šį klausimą, turime čia pažymėti skirtumą tarp dviejų, kad ir artimų, bet visai atskirų sąvokų, būtent tarp pasaulio pabaigos gimtosios bei naturalės, ir to pat pasaulio pabaigos staigiosios [1]). Staigia pasaulio pabaiga vadiname aną paskutinį aktą, kuriuo šv. Rašto pranašavimu

---

tintoji diena esanti paveikslas amžinojo Kristaus viešpatavimo žemėje. Ta nuomonė remias šv. Petro Ap. žodžiais, jog pas Dievą „viena diena kaip tūkstantis metų" (2 Petr. 3. 8). Dangun paėmimas gyvo 7-jo patriarko Henocho yra kai kurių laikoma ženklu, jog ir žmonija, 6 tukst. metų praslinkus, sugrįšianti vėl prie rojaus laimės. Įdomu, jog ir pas persus esama padavimo, kad baigiantis 3-am tūkst. metų po Zoroastrui (t. y. apie 2000 m. po Kr.) pasibaigsiąs pasaulis. Žydų Talmude (Sanhedr. 97 a. Aboda Zara 9 a) randas irgi padavimas, kad žmonija tegyvuosianti žemėje tik 6000 m. (vadinas pasibaigsianti apie 2000 m. po Kr.) Kiti skirsto žmonijos gyvavimą žemėje į tris laikotarpius, kiekvienas po 2000 m.: pirmas tai gamtos įstatymų nuo Adomo lig Abraomo (4000—2000 prieš Kr.). antras Mozės įstatymų (nuo Abromo lig Kristaus), galop trečias Kristaus įstatymų nuo Kristaus lig pasaulio pabaigos — apie 2000 m.

Iš to, kad Paulius Ap. savo laikus vadina „pastaraisiais" (I Kor. 10. 11, I Tim. 4. 1) daroma išvada, jog krikščionystės laikotarpis reikia laikyti trumpesniu, neg prieškrikščioniškasis. Tai buvo apreikšta ir šv. Brigitai (+1373).

Taigi stumimui pasaulio pabaigos į neapribotą tolį nėra jokių tvirtų pamatų. Daug panašesnis į tiesą tos pabaigos artimumas. Pats Šv. Raštas yr nurodęs net ir kai kuriuos tos pabaigos ženklus-pranokėjus. Jų yra septyni: 1) Evangelijos skelbimas visame pasauly, 2) sugrįžimas atskalūnų vienan tikran tikėjiman, 3) Atsivertimas žydų krikščionystėn, 4) Antikristo pasirodymas, 5) žmonijos subedievėjimas, 6) Henocho ir Elijos atėjimas atgailos skelbti, 7) didis žmonijos suspaudimas ir baisūs ženklai danguje. Slg. prof. Fr. Spirago. Der Weltuntergang und die neue Erde. Prag. 1919, 9 — 18 psl. Nors tie ženklai yr paremti daugybe Šv. Rašto tekstų, tačiau naujausieji teologai kažkodėl laiko juos abejotinais. Tanquerey'is, pav., savo teologijos dogmatiškos vadovėly (Brevis Synopsis theol dogm. 1914) kategoriškai sako: „Signa enim, quae theologi collegerunt ex Scripturae variis locis et ipsa sunt incerta" (659 p.). Mums ši pažiūra atrodo perdaug liberalė ir pačiai teologijai pavojinga.

[1]) Kantas atskiria net trejopą pasaulio galą: 1. natürliches Ende 2. mystisches (übernatürliches), 3. widernatürliches. Sk. jo str. „Das Ende aller Dinge".

pasibaigs žmonijos istorija žemėje. Tai pareis nuo staigaus Dievo leisto gamtos perkeitimo [1]. Naturale pasaulio pabaiga vadiname tokį momentą, kuomet dėl naturalių priežasčių, pareinančių nuo fiziškų bei socialių sąlygų, tolesnis žmonijos gyvavimas žemėje taps nebegalimas. Šis skirtumas būtinai reikia turėti galvoje kiekvienam, kas tik pasaulio pabaiga užsiima, nes tik pasigaunant to skirtumo ir tegalima griežtai atskirti, kas šiame klausime galima ištirti ir ko absoliučiai niekuomet nebus galima sužinoti.

Laikantis nurodyto skirtumo, aišku, jog pasaulio pabaigos klausimas, griežtai imant, susideda iš dviejų visai atskirų klausimų: 1) kada įvyks staigi pasaulio pabaiga, ir 2) ar tolima nuo mūsų naturalė pasaulio pabaiga?

Į pirmąjį klausimą atsakas labai lengvas: staigi pasaulio pabaiga, kaipo faktas, absoliučiai pareinąs nuo Dievo valios, griežtai nustatyti visai negalima, nes Dievo paslaptys mums neprieinamos. Pats Kristus savo mokiniams yr pasakęs: „Ne jūsų darbas žinoti gadynės ir valandos, kurias Tėvas paliko savo valdžioje“ (Act. Ap. I. 6.). Tie žodžiai pasakyti visiems žmonėms be išimties. Taigi visai teisingai mano teologai, kurie remdamies šv. Raštu (Mat. XXIV. 36; Act. I. 6 etc.) ir šv. Augustino autoritetu, tvirtina, jog į klausimą apie staigų pasaulio galą tegalima tik vienas atsakas: ignoramus ignorabimus.

Visai kas kita, klausiant, kada pasaulis pasibaigs savaime, naturaliu būdu? Čia jau mokslas turi balsą ir gali laisvai gvaldyti šį klausimą. Su juo yra taip pat, kaip su klausimu apie atskiro žmogaus mirties laiką. Kada Dievas pašauks jį savęsp, nieks išanksto negali griežtai išpranašauti dienos bei valandos; bet žinant jo amžių, visai nereikia būt pranašu, kad nurodžius laiką, kuomet jo neabejotinai nebebus tarp gyvųjų. Pav., jei kas yr gimęs 1860 metais, o dabar eina 1930 m., tai tikimybė, kad jis galės susilaukti 2000 m. arba net ir 1960 m. yra lygi beveik nuliui. Taigi ir galima išaukšto tam žmogui pasakyti: „sveiks didesnę savo gyvenimo dalį jau pergyvenai ir turėsi mirti tarp 1930 ir 1960 metų; o jei prie geriausiųjų gyvenimo sąlygų ir sulauktumei 1960 m., tai visgi 2000 metų nepasieksi“.

---

[1] Plg. Mat. XXIV. 29: „Ir saulė užtems ir mėnuo nebeduos savo šviesos... ir dangaus galybės bus pajudintos“...

Sakydami taip, mes lšreikštumėm gryną tiesą patvirtintą amžių prityrimu. Panašiu būdu, remdamasis prityrimu atsiektais gamtos dėsniais, mokslas gali didesniu ar mažesniu artutinumu nurodyti ir naturalį pasaulio galą, pareisiantį pav. nuo išsisėmimo jame veikiančios aktualės energijos. Nes sykį mokslas yr įrodęs, kad pasaulis nėra koks perpetuum mobile, jau tuo pat yra įrodęs, kad pasaulis nėra amžinas, kad jis turės galą ir kad tas galas mokslo keliu galima prieiti. Mokslininkų išmanymu jis yra dar labai tolimas: pasaulis, kaipo visata, gali gyvuoti dar labai ilgai.

Pasaulio, kaip saulės sistemos, gyvavimas tų pačių mokslavyrių išvedžiojimais, būsiąs daug trumpesnis: tai sistemai suirus ar dingus, visatoj didelės spragos per tai nepasidarysią; pasaulis galėsiąs sau milionus metų gyvuoti be saulės ir jos planetų.

Dar trumpesnis yra planetų amžius. Mūsų mėnulis pav. yra jau baigęs savo gyvavimą: jis sukasi aplink saulę kaipo negyvas, irstantis lavonas.

Apie žemę to pasakyti kol kas negalima: ji da tebegyvuoja. Bet mokslininkų išmanymu, ji esanti jau nebepirmos jaunystės; gyventi telieką jai neperdaugiausia, juoba, kad jos gyvybei gresiąs nevienas pavojus: ji, saulei auštant, gali sušalti, ji bekeliaudama erdvėje paskui saulę galinti jon nukristi arba susitikti su kitų saulių planetomis ir susikulus virsti vėl ugninių dujų ruta, kokia yra buvusi pradžioje [1]); galop ji galinti ilgainiui susidurti su kometa, susidedančia iš nuodingų dujų, kurioms mirtingai užnuodijus žemės atmosferą, visa žmonija rastų neabejotiną galą.

Kuri tų hipotezių tikėtinesnė, nuo ko mūsų žemė, o su ja ir žmonija gali dingti, šių klausimų mes čia negvildensime. Mūsų tikslui užteks vien pažymėjus, kad šios gadynės mokslas visai nepripažįsta žmonijai amžinybės; to mokslo tvirtinimu — yra buvęs laikas, kuomet žmonijos žemėje nėra buvę, ir bus laikas, kuomet žmonijos žemėje nebebus. Vadinas, žmonija kaip turėjusi pradžią, taip turėsiant ir pabaigą. Tai yra šiandieną visų mokslininkų pripažinta aksioma, kurios tikrumu nieks nūn neabejoja. Ginčai eina vien apie Dievo dalyvavimą žmonijos

---

[1]) Sk. D-ro W. Meyer'o: Kada ir kokiu budu pasaulis gali kada nors pasibaigti? Chigago Ill. 1906, netikusiai verstą Jono Ilgaudo; o taipgi naujausį prof. Zahn'o veikalą Das Jenseits, 1906 382 — 384 psl.

istorijoje: mokslininkai krikščionys žmonijos pradžią ir pabaigą riša su tam tikrais transcendenčiais Dievo aktais, mokslininkai „pirmeiviai“ tvirtina, žmoniją ir prasidėjus ir pasibaigsiant savaime be jokio Dievo įsikišimo.

II.

Prisileiskim, kad šie pastarieji neklysta, ir pabandykim ištirti, ar daug dar belieka žmonijai gyventi žemėje, jei Dievas net ir nepertrauktų jos gyvavimo savo staigiu įsikišimu. Pagalbos šiam klausimui išspręsti ieškokim irgi ne religijos šviesoje, ne Dievo Apreiškime, bet griežčiausioje ir todėl net pačių pirmeivių gerbiamoje mokslo šakoje — matematikoje. Ką gi ji gali čia pasakyti? Pati viena — nieko; bet pasikvietus talkon statistiką, ji sako štai ką:

Žmonija susideda iš trejopos rūšies žmonių: vyrų, moterų ir vaikų; vaikai išaugę virsta vyrais bei moterimis ir gimdo naujus vaikus, kurie ilgainiui vėl virsta vyrais ir moterimis ir t. t. Tuo būdu žmonių skaičius eina vis didyn, žmonija auga, plėtojasi. Tai yra naturalis žmonijos gyvavimo dėsnis, patikrintas visų kulturingų tautų statistikomis, tuo tik skirtumu, kad vienos tautos auga greičiau, kitos netaip greit. Kad gyventojų skaičius dvigubai padidėtų: Norvegijai reikia 51 metų, Austrijai — 62, Anglijai — 63, Danijai — 73, Švedijai — 89, Vokietijai — 99, Prancūzijai — 334. Ta pati statistika parodo, kad Europos gyventojų skaičius laikotarpyje 1805 — 1900 yr pakilęs nuo 175.000.000 lig 392.000.000, taigi tapęs daugiau neg dvigubai didesnis; Šiaurinėj gi Amerikoj tuo pačiu laiku (1800—1900) iš 4.000.000 išaugo į 76.000 000, t. y. tapo didesnis net 19 kartų!

Taigi žmonijos dauginimosi dėsnis veikia visuose kraštuose; jis yra universalis vietos žvilgsniu. Drauge jis yra universalis ir laiko žvilgsniu: istorija nežino tokių gadynių, kuomet žmonija būtų nustojus bei visai paliovusi plėtotis. Karai, marai, badai, tiesa, trukdė, mažino tą plėtojimos, bet jo visai sustabdyti niekad negalėjo. Todėl to dėsnio universalumo nieks negali užginčyti. Priešingi tam dėsniui apsireiškimai, k. š. malthuzianizmas, „Zweikindersystem“ ir k. plečiasi daugiausia miestuose bei vienoj kitoj šaly, taigi jo universalumo negal panaikinti.

O jei taip yra, tai iš šio dėsnio gauname dvi didelės svarbos išvadas:

1) einant nuo tam tikro laiko (sakysime nuo šių 1930 metų) praeitin, žmonių skaičius žemėje tam tikru nuošimčiu mažės;

2) einant nuo to pat laiko ateitin, žemės gyventojų skaičius tam tikru nuošimčiu didės.

Remiantis tuo dėsniu ir jo išvadomis lengva matematiškai išspręsti nevienas svarbus uždavinys, pav. apie žmonijos pradžią ir pabaigą. Tam tikslui.

a tegu reiškia žmonių skaičių žemėje tam tikru laiku,

b tegu reiškia žmonių skaičių žemėje praslinkus *n* metams,

p tegu bus metinis žmonių priauglis bei priaugimo nuošimtis; tuomet, remiantis sudėtinių nuošimčių teorija, gaunama lyginys:

$$a\,(1+p)^n = b \quad . \; . \; . \; . \quad (1)$$

Žinant bet kurių trijų (1) lyg. dydžių skaitmeninę reikšmę visados galima sužinoti ketvirtojo to pat lyginio dydžio reikšmė.

Remdamasis tuo garsusis matematikas kun. Moigno[1]) bandė 1863 metais apskaityt, kiek reikėjo laiko, kad žmonija nuolat daugėdama galėtų iš 2 pirmųjų tėvų priaugti lig 1.320.400.000 žmonių, t. y. lig to skaičiaus, kurį 1863 m. statistika nurodinėjo kaipo viso pasaulio žmoniu skaičių, Dėdamas (1) lyginin vietoj *a* skaičių 2, vietoj *b* — 1.320.400.000, o dydžiui *p* pridavęs a priori reikšmę = 0,00347, Moigno gavo lyginį

$$2\,(1{,}00347)^x = 1.320.400.000 \quad . \; . \; . \; . \quad (2)$$

iš kurio rado, x=5863.

Paimtasis Moigno priauglis p=0,00347 yra be abejo minimalis; dabartinės statistikos visur paduoda žymiai didesnį; tačiau ir prie to minimalio priauglio užtenka 5863 metų, kad žmonija iš pirmos poros išaugtų į 1.320.400.000! Tai parodo, kad žmonija negal būti senesnė per 6000 metų,

Bet eikime toliau. Nuo 1863 m. lig 1916 m. perėjo 53 metai. Žmonių pasaulyje per tą laiką iš 1.320.4000.000 priaugo lig 1.664.610.000. Tokį bent skaičių paduoda statistika 1917 metų. Pažiūrėkim nūn, koks gi buvo žmonijos priauglis per tą laiką. Tai rasime iš lyginio:

---

[1]) Sk. Moigno. Les splendeurs de la foi. Paris Bleriot, 1881, tomas II, 1250 — 1272 psl.

$1.320.400.000\ (1+x)^{53} = 1.664.610.000$ . . . . (3)
iš kur x=0.00438.

Kaip matom, šis skaičius yra žymiai didesnis negu priimtasis Moigno. Prileiskim, kad jis toliau nedidės, pasilikdamas nekintamu. Tuomet per sekančius 53 metus žmonija padidės jau nebe 344.210.000, bet daug daugiau, per sekančius 53 metus dar daugiau ir t. t. Tuotarpu žemės paviršius neauga, jis pasilieka tas pat lygus 148.711.500 ketvirtainiškiems kilometrams. Dėliai tos priežasties žemės paviršius mets nuo meto bus vis tirščiau ir tirščiau žmonių gyvenamas, o tuo pat žmonių pragyvenimas darysis vis sunkesnis ir sunkesnis. Žemės išdirbimo patobulinimas ne kiek čia tepagelbės, nes jos našumas pasiliks visada apribotas.

Šioje gadynėje tirščiausiai gyvenamose vietose žmonių skaičius viename ketv. kilometre siekia 900 (apie Mančesterą Anglijoje). Pridurę prie šio skaičiaus dar 100, gausime maximum galimo žmonių tirštumo žemėje.

Nūn prileiskim, kad šį maksimalį tirštumą randame visame žemės paviršiuje, Tuomet žmonių žemėje bus 148.711.500.000. Prie tokio tirštumo gyvenimo sąlygos taps nebegalimos; tiekos žmonių neįstengs žemė išmaitinti; kitaip sakant, ateis natūralis žmonijos galas. Nūn belieka klausimas, kaip tolimas yra šis galas.

Atsakymą duoda šis lyginys:

$1.664.610.000\ (1{,}00438)^{x} = 148.711.500.000$[1]) (4)...
iš kur gauname x = 1027 metų.

Vadinas, kad žmonija pasiektų savo maksimalį tirštumą ir daugingumą, reikia nedaugiau, kaip 1027 metų.

Gretindami šį rezultatą su gautuoju aukščiau iš (2) lyg. matome, jog žmonija didesnę savo gyvenimo dalį žemėje yra jau pergyvenus, ji yra pasiekusi senatvės, jai belieka gyventi nedaugiau kaip 1027 metų. Bet ir tai yra maksimalis rakas, kurio ji vargiai besulauks.

Šiam rezultatui patvirtinti nestinga ir kitų faktų, seniai jau mokslo nurodytų. Štai keletas žymesnių.

---

[1]) Eulero išmanymu maksimalis žmoniu skaičius, kurių žemė neįstengs išmajtinti, yra bent kiek didesnis, būtent 166. 666. 666. 666 (Sk. jo Einleitung in die Analysis des Unendlichen I Teil, 11§). Tą skaičių žmonija pasiektų per 1049 m.

Visi žinom, kaip svarbią rolę dabartinėje kultūroje vaidina akmens anglys. Tuo tarpu mokslavyrių apskaitymais to natūralio kuro turtingiausiose anglimi Vokietijos srityse išteksią ne daugiau, kaip 1000-ui metų, Belgija savo anglis išbaigsianti per 700—800 metų, Prancūzija per 500, Anglija per 350, o vietomis net už 50 — 60 metų ir t. t.

Panašių žinių paduodama ir apie žibalą, durpes, girias.

Garsusis fizikas W. Crookes'as yr apskaitęs, jog geriausių Chilisalietros trąšų teišteksią tik lig 1950 metų, o apsėjamųjų javais plotų, galinčių žmoniją išmaitinti, lig 1931 metų. Vokiečių matematikas d-ras Grosse prieš karą yr apskaitęs, kad pakenčiamos žmonijos gyvenimui sąlygos besitęs žemėj neilgiau, kaip 160 metų.

Taigi nei matematika, nei kiti mokslai nepranašauja žmonijai ilgo gyvenimo. Dievo leista žemei užvaldyti, jį tą savo tikslą dalimi jau beveik yra pasiekus, o po kelių šimtų metų ir galutinai jį pasieks. Pasiekus gi jį ir toliau dėl žemės ankštumo nebegalėdama plėtotis, žmonija turės arba pati sau galą darytis nežmonišku žudimosi, paversdama mūsų planetą jau ne beašarų pakalne, bet tikriausiu pragaru, arba ieškotis nausėdijų... kitose didesnėsė planetose[1]), t. y. „naujos žemės ir naujo dangaus", apie ką dalimi mini ir pats Apsireiški- (2 Petr. 3.13). Kokia bus ta „nauja žemė", mes nežinome, galim tik spėti, kad ji greičiausiai bus kur kitur pasaulyje, tik ne dabartinėje mūsų žemėje[2]). Ši, virtus ugnine ruta, jei kokį laiką

1) Yra hipotezių, kad žmonija jau ne kartą yra mainiusi pasauly savo gyvenimo vietą. Mat, astronomijos nurodymu, prieš atsirandant gyvenimo sąlygoms žemėje, jos daug ankščiau buvo atsiradę mėnulio paviršiuje, nes jis, kaipo daug mažesnis, greičiau ataušęs ir iš ugninės perėjęs gyvenamos planėtos stovin. Taigi ir yra mokslininkų manančių, jog žmonija pirmiau gyvenus mėnulyje. Vokiečiai dar ir šiandien pilname mėnulyje mato žmogaus veidą ir turi net apie tai savo Eddoje užrašytą sagą. Ilgainiui, mėnuliui baigiant šalti, o žemės ašigaliuose atsiradus gyvenimo sąlygoms, žmonija iš mėnulio tapus Dievo perkelta žemėn ir nuo šiaurės ašigalio pasklidus po visas šalis. Šiaurės ašigalyje buvęs ir Biblijos rojus. Nuo šiaurės ašigalio yr atėjus ir germanų tauta, kuri yra senesnė neg žydų Taip tvirtina Wilse'ris, Arldt'as, Kossinna. ir k. Šias interesingas žinias radom paduotas naujuose F. Schrönghammer-Heimdalio veikaluose, Von Antichrist ir Von Ende der Zeiten, abu išleistu Augsburge 1918.

2) Bautz'o, Zahn'o ir k. nuomone, kad ta „naujoji žemė" bus ta pati planeta, kurioj mes nūn gyvename, tik atvesta perėjimu per ugnį į tobulybės stovį, mums atrodo nepanaši į tiesą. Amžinas žmonijos, net iš

dar ir suksis aplink saulę, bus taip pat negyvenama, kaip ir senos Kauno pilies griuvėsiai... Tas likimas yra neišvengtinas: jį nurodo tikėjimas, jį patvirtina ir mokslas. Kaip atskirą žmogų, taip ir visą žmoniją žemėj laukia vienoks galutinas likimas — mirtis. Ir ta mirtis, net ir prileidus ją būsiant naturalę, yra nepertolima tiek atskiram žmogui, tiek ir visai žmonijai. Atskiro žmogaus amžius šv. Rašto pasakimu (Ps.89.10, Eccli. 18.8) tegali tęstis 70metų, geriausiose sąlygose 80; ilgiau gyventi—vienas vargas ir skausmas. Žmonijos amžiaus ilgio Apreiškimas nenustatė. Paleontologai mano, žmonija esanti jau žemėje milionus metų. Matematika ir istorija to nepatvirtina. Remdamos žmonijos plėtojimos dėsniu, matematika nurodo žmonijos amžių esant neilgesnį 6000 metų; istorija irgi nežino tautų senesnių per 6000 metų. Priešistorijos mokslas su savo milionais metų toli gražu nėr dar pasiekęs tikrai moksliško griežtumo, kad jo tvirtinimais galima butu drąsiai pasitikėti[1]). Taigi ir pasiliekame tos nuo-

mirusių atsikėlusios, pririšimas prie šios žemės, galėtu rasti logišką pateisinimą tik tuomet, jei Dievas pasauly neturėtų daugiau vietų, kur galėtų žmonija patalpinti. Bet ir astronomijos mokslas ir apreiškimas (Jon. 12.2) aiškiai nurodo, jog pas Tėvą Dangiškąjį „daug yra vietų", vadinas, ne viena mūsų žemė Taigi manyti, kad ši mūsų planeta pasiliks amžina žmonijos būklė, nėra jokio rimto pamato.

Dar keistesną hipotezę yr paskelbęs neseniai prof. Spirago. Jo išmanymu, pasaulio pabaigoj, žemei einant per ugnį, nevisi žmonės dingsią tikri, dievobaimingi Kristaus sekėjai, daugiausia iš atsivertusių krikščionystėn žydų, išliksią gyvi; po visuotinam teismui, jie būsią Kristaus malone atleisti nuo gimtosios kaltės, atvesti į tobulybės stovį, kokiame yr buvęs Adomas prieš savo nuopolį ir paveldėsią atvestą į tobulybės stovį šią žemę. Apsigyvensią jie pirmiausia Palestinoj, Jeruzalėj būsiąs atstatytas senas Dovido sostas, kurį užimsiąs pats Kristus ir karaliausiąs ten per amžius. Naujoj žemėj būsianti nauja tobula gyvija ir augmenija, nauja žmonija busiant nekalta ir laiminga, ji nekaltai gimdysianti nekaltus vaikelius, tuo būdu visa naujoji žemė palengvėl vėl prisipildisianti žmonių, kurie, būdami nekalti, neragaus mirties, bet, atlikę sau paskirtą žemišką kelionę, gyvi bus perkelti iš naujos žemės į dangų, kame susijungs su nuėjusia ten po visuotinam teismui atsikėlusia iš numirusių žmonija. Tuo būdu ir žemė nepasiliks tuščia, ir kitos vietos, kurių Dievas turi daug, bus taip pat pripildytos. Visa tai išdėta naujausiam Spirago veikalėlyje Der Weltuntergang und die neue Erde Prag. 1919. Hipotezė labai įdomi, paremta įvairiais šv. Rašto tekstais, bet autoriaus tų tekstų egzegezei galima nevienas dalykas prikišti.

1) Mūsų išmanymu, į visas priešistoriškas rases (cro magnoninę, neandertalinę ir k.) reikia žiūrėti ne kaipo į žmoniją jau egzistuojančią in esse, bet kaipo į žmoniją dar besiformuojančią in fieri. Nes kad ir

monės, jog žmonija, kad ir nėra tokia žila senė, kaip prehistorikai tvirtina, vis dėlto yra jau d i e n g a l ė, pergyvenusi 6/7 savo gyvenimo dalis (apie 6000 metų) ir galinti išgyventi žemėje nedaugiau kaip 1027 metų. Kitaip sakant, jei žmonijos gyvenimas ir eitu naturaliu keliu, ji vargiai besulauks 2944 metų.

III.

Šiuo rezultatu be abejo daugelis skaitytojų bus nepatenkinti. Ypač naujajai mūsų kartai, laukiančiai savarankiškos Lietuvos su Vilnium ir visokių kitų političkų ir socialių permainų, turinčių viso pasaulio gyvenimą pakreipti geryneigos linkon, sunku bus apsiprasti su mintimi, kad lietuviams beteks pasirodyti istorijos scenoj vien paskutiniame žmonijos dramos akte. Taigi be abejo daug kas stengsis išgriauti mūsų aukščiau paduotąsias išvadas. Brangindami kiekvieną jauną optimizmą, mes mielu noru paliekame jauniems lietuviams matematikams mūsų išvadų griovimo darbą. Galime net jiems dalimi šį darbą palengvinti suformuluodami išaukšto eilę priekaištų, kurie galima padaryti mūsų pamatiniam lyginiui:

$$a(1+p)^n = b \quad . \; . \; . \; . \; . \; . \; . \; . \quad (1)'$$

Štai šie priekaištai:

„1) Visos autoriaus išvados gauta, prileidus žmonijos priauglį p (1)‘ formuloje n e k i n t a m u netik trumpesniais laikotarpiais, bet ir ištisais tūkstančiais metų. Bet į žmonijos dauginimąsi veikia ilga eilė įvairių įvairiausių sąlygų: klimatologiškų, geografiškų, religinių, ekonomiškų ir kitų kitokių. Taigi *p* nieku gyvu negali reikšti tam tikrą nekintamą aritmetišką skaičių, bet tik savotišką matematišką ir prieg tam labai painią funkciją su daugelių nežinomųjų x, y, z,... w išreikštą lyginiu:

---

pasakyta šv. Rašte, jog „Dievas padarė iš žemės molio žmogų ir įkvėpė į jo veidą gyvybės kvapą" (Gen. 2, 7), bet per kiek laiko ir kaip tai buvo padaryta — per vieną sekundą ar per milionus metų, tiesiog ar tarpininkaujant antrykščiams veiksniams, aiškiai neapreikšta. Šv. Rašte Dievas vadinama lygiai d a k t a r o (Eccli 38, 1, 14) kaip ir žmogaus kūrėju. Bet daktaras ne vienam akies mirksny sukuriamas. Taigi mums matos ir į žmoniją galima žiūrėti kaipo į ilgo biogenetiško proceso padarą. Jos formavimas, lygiai kaip pačios žemės, galėjo tęstis, milionus metų. Lyginys (1), kaip žemiau pamatysime, tam nepriešinas, prileidus priaugtį *p* esant tam tikrą laiko funkciją. Bet kaip matematikas neklysta laikydamas mažytę kreivosios dalį tiesiaja linija, taip ir mes manom, nieko beveik nesuklydę, prileisdami t r u m p a m e i s t o r i š k o s ž m o n i j o s g y v a v i m o (6000 m.) p e r i o d e prieauglį *p* esant beveik nekintamą. Bet, žinoma, visa tai tėra hipotezė.

$$p = f(x,y,z \; . \; . \; . \; . \; . \; w) \quad . \; . \; . \; (5)$$

Be to, kiekvienas iš įeinančiųjų tan lyginin nežinomųjų x,y,z...w gali būti savo žaru laiko *t* funkcija.

2) Kaip tam tikra funcija, *p* (1)' lyginy gali priiminėti, laikui bėgant, įvairias reikšmes. Nuo 1863 lig 1916 metų ji, tiesa buvo teigiamoji ir dėl to žmonija augo. Bet ilgainiui, keičiantis funkcijoms x,y,z,...w, toji *p* gali tapti lygi nuliui; tuomet iš (1)' lyg. gausime:

$$a\,(1+p)^n = a\,(1)^n = a = b \; . \; . \; . \; . \; (6)$$

Vadinas žmonija sustos augus ir tame stovyje išbūti gali ji neapribotai ilgą laiką.

3) Galop funkcija *p* gali dar labiau sumažėti ir virsti net neigiamaja tuomet (1)' lyg. įgaus formą:

$$a\,(1-p)^n = b \; . \; . \; . \; . \; . \; . \; . \; . \; (7)$$

iš kur matome, jog $a > b$, t. y. jog tuomet žmonių skaičius žemėje netik neaugs, bet ims mažėti.

Taigi aišku, jog autoriaus gautasai žmonijos gyvavimo žemėje galutinis rakas (1027 metai) reikia pripažinti labai abejotinu; jos gyvavimas gali prasitęsti dešimtimis ir net šimtais tūkstančių metų..."

Taip maž daug galėtų kibti matematikai specialistai į mūsų išvadas apie neilgą žmonijos gyvavimą, išdėtąsias antrame šio straipsnio skirsnyje.

Šitiems priekaištams matematikos žvilgsniu negalima nepripažinti tam tikro racionalumo. Žmonijos prieauglis *p* gali būti ir kintamuoju dydžiu ir net tam tikra gan painia funkcija, galinčia turėti įvairių netik teigiamų, bet ir neigiamų reikšmių. Prileidus tai, visai nesunku tiek žmonijos pradžia, tiek jos pabaiga nukelti į neapskaitomą tolį, patenkinant tuo būdu tiek prehistorikus siekiančiu milionų metų žmonijos senumu, tiek ir neapriboto progreso ideologus ilgais milionmečiais būsimojo kultūriškojo josios plėtojimos. Teoretiškai visa tai yra galima, jei tik žmonijos prieauglis *p* yra funkcija nurodytomis aukščiau ypatybėmis. Bet tai reiktų dar matematiškai įrodyti, ko, deja, nieks dar nėra padaręs ir abejotina, ar kada nors įsteigs padaryti.

Bet nebūkim perdaug kieti. Prileiskim, kad mokslui pavyko įrodyti, žmoniją ne tik gyvavus, bet ir gyvuosiant dar žemėje ne 1000, bet milioną milionų metų. Pažiūrėkim, kokios

būtų to taip ilgo josios gyvenimo pasėkos. Pradėkim nuo Bažnyčios.

Ji Kristaus pažadėjimu turės gyvuoti lig žmonijos pabaigos, tat ir bus valdoma tam tikrų popiežių. Šių pastarųjų, pradedant nuo Petro Apaštalo lig 1920 m. buvo 265. Jei žmonija gyvuotų dar 10^{12} metų, tai popiežių skaičius galėtų padidėti lig 138.020.833.333![1]) Proporcionaliai turėtų padidėti ir Bažnyčios istorija. Dabar ji vargais negalais sukemšama į vieną tomą apie 100 pusl. (imame čia žemiausią gimnazijos vadovėlių normą). Pragyvenus Bažnyčiai 10^{12} metų, josios istorija, net ir vadovėlio pavidale, turėtų susidėti jau nebe iš 1 tomelio, bet mažiausia iš 525.000.000 tokio pat didumo tomelių. O ką besakyti apie plačiasias Bažnyčios istorijas, kurios, kaip šit Rohrbachero, jau ir nūn užpildo po keliolika didžiulių tomų. Išvengti tos pasėkos tegalima tik prileidus viena iš dviejų: arba tolesniame Bažnyčios gyvenime ištisais tūkstančiais metų nebeatsitiks nieko žymaus, kas vertėtų istorijoj paminėti, arba milionai svarbių visą pasaulį liečiančių faktų bus praleidžiama ir tuo būdu Bažnyčios istorija paverčiama nepilnu, netikru bei nenuosekliu mokslu. Abu tuodu prileidimu atrodo dar mažiau tikėtinu, negu prileidimas greitos pasaulio pabaigos.

Ką čia esame pasakę apie Bažnyčios istoriją, dar labiau pritinka visuotinajai istorijai, o taipgi ir visiems kitiems mokslams, ypač fizikai, chemijai, technologijai ir t. t. Visuose juose prisirinktų milionų milionai naujų faktų, svarbių išradimų, kurie būtinai reikėtų tų mokslų vadovėliuose paminėti. Tuo būdu visų mokslų vadovėliai nuolat augtų, storėtų ir galop pasiektų tokio milžiniško didumo, kad jų jokia žmogaus galva nebeįstengtų apgalėti.

O ką besakyti apie knygas apskritai?! Šiandien viešieji knygynai didesniuose miestuose, kaip šit Paryžiui, Petrapilėj ir k.

---

[1]) Tuo tarpu garsusis Malachijas nuo dabartinio pop. Pijaus XI Fides intrepida tepramato tik 7, būtent: Pastor angelicus, Pastor et nauta Flos florum, De medietate lunae, De labore solis, Gloria olivae ir paskutinis Petrus II Romanus (Sk. J Firnstein: Malachias Weissagung 3 Auf. 1919). Tiesa, ši pranašystė net ir rimtesnių katalikų nepripažįstama tikra, bet ji mums atrodo daug tikėtinesnė, negu milionais metų besitęsianti Bažnyčios istorija su 138.020.833.333 popiežių!...

užima jau beveik ištisus kvartalus[1]). O kas gi bebūtų žmonijai sulaukus 10^{12} metų, prie nuolat vis didyn beeinančios knygų produkcijos visuose kraštuose, neišskiriant nei Lietuvos. Viešiems knygynams tektų jau užimti nebe atskiri didmiesčių kvartalai, bet statyti nauji dideliausi miestai, kurių kiekvienas namas, būtų vien knygų prigrustas!...

Galop žmonijai besiplėtojant, niekad nestigtų ir garsių didvyrių, pasaulinių genijų. Skaičius tų, kurių vardus istorija yra pasižymėjus lig šiai dienai, siekia jau nevieno tūkstančio. Tai galima matyti kad ir iš šio elementario apskaitymo: prieš 40 metų vienas lenkų laikraštis[2]) buvo padavęs žinią, jog 1889 metais mirė garsių visame pasaulyje vyrų nemažiau ir nedaugiau kaip 205. Prileidę, jog mirštančių didvyrių nuošimtis nuo 1889 lig 1920 met. nepadidėjo, rasime, jog pastarais 30-ais metais, persikėlusių amžinybėn garsių žmonių skaičius siekia 6150! Pridurkim čion dar tuos didvyrius, kurie igšiol tebegyvuoja, ir kurie gyvavo nuo pat žmonijos atsiradimo lig 1889 metų, o gausime skaičių tiesiog milžinišką. Prileidus gi, kad žmonija gyvuos dar kokiuos 10^{12} metų, prieisime išvadą, jog Šv. Rašte minimas infinitus numerus (begalinis skaičius) bus jau nebe stultorum (kvailių), bet sapientium (išminčių). O ką besakyti apie jų parašytųjų veikalų skaičių?! Kas juos besuskaitys?! Šv. Jonas Evangelistas yr išsitaręs, kad pasaulis nebūt galėjęs sutalpinti knygų, jei viskas būtų buvę surašyta, ką V. Jėzus yr padaręs. Pavojaus, kad visas pasaulis busiąs užverstas knygomis apie Jėzų, visai nėra. Bet esama kito visai pamatuoto pavojaus, kad knygos de omni re scibili (apie viską) ilgainiui užlies pasaulį, lyg koks tvanas, taip kad glūdinti jose tiesa paskęs lyg jūroje. Taigi nei kiek rodos neklydo ispanų filosofas Donoso

---

[1]) Pav. Britų muziejaus bibliotekos vedėjas, kaip ir kitų tautinių bibliotekų bendradarbiai, skundžiasi be galo didele knygų ir periodinių leidinių invazija; tiesiog nebežino kur jas dėti.

Britų muziejuj jau yra arti 4.000.000 tomų, kurie užima daugiau kaip 75 kilometrų rajoną, ir daug milionų periodinių leidinių. Ir prie šio šiurpulingo spausdinto popieriaus kalnyno kas metai prisideda šimtai tūkstančių periodinių leidinių ir dešimtys tūkstančių knygų.

Tik per vienus 1927 m. britų muziejus gavo 286.861 žurnalą ir apžvalgų, 33.703 knygas ir pamfletus ir tūkstančius kitų leidinių.

Nepaisant naujai pastatyto knygoms laikyti depo London'e, po kelerių metų britų muziejus nebeturės kur sutalpinti gaunamųjų leidinių. Liet. Aid. Nr. 529.

[2]) „Ziarno" Nr. 35, 1890.

Cortes'as tvirtindamas, jog ilgainiui ateis laikas, kuomet tiesa kur kas lengviau bus pačiam savo minties pastanga surasti, negu ji iš knygų tvano sužvejoti... Ypač teisingais pasirodytų šitie žodžiai, jei žmonija susilauktų 10^{12} metų... Anot lietuvių patarlės —„iš didelio rašto" ji neišvengiamai turėtų „išeiti iš krašto"... Panašių perilgo žmonijos gyvenimo žemėje pasėkų panorėjus galima pririnkti ir daugiau. Bet mums matos, užteksią ir aukščiau paduotųjų, kad suprastume, jog ilgesnis per 1000 metų žmonijos gyvenimas virstų neracionaliu ir net nepakenčiamu, nes nebepatenkinančiu svarbiausių žmogaus prigimties reikalavimų. Tai aišku savaime. Nes gyvas žmogus negal apsieiti be maisto, o to po 1000-io metų, kaip jau aukščiau nurodėm, pritruks; dauguma žmonių negal apsieiti be kuro, šis irgi išsibaigs; stipriausias žmogaus instiktas — veistis, vaikus gimdyti; tolimesnėje ateityje dauguma žmonių to instikto nebegalės patenkinti ir todėl nustos gyvenimo tikslo; kūlturingas žmogus mėgsta tiesos ieškoti, mokslan gilintis, bet po 1000 metų nei vieno mokslo nieks nebegalės apžioti nei reikalingos tiesos milionuose knygų besurasti. Taigi tolesnis žmonijos gyvavimas žemėje taptų neracionalis, betikslis.

Tatai, jei tikime Dievą ir pripažįstame Jo begalinę išmintį, negalime prileisti, kad Dievas leistų žmonijai ilgai be reikalo žemėje kamuotis. Dievo Išminčiai veikiant, žmogus radosi žemėj, tai pačiai Išminčiai veikiant, žmonija gaus ir pasitraukti iš žemės, lyg vaidintojas nuo scenos, dramai pasibaigus. Žemė nėra nuolatinio mūsų gyvenimo vieta: nieko čia nėra amžinai patenkančio: miršta atskiri žmonės, miršta ištisos tautos, mirti turės ir visa žmonija.

Svarbu be abejo nemirti, ilgai gyventi, bet dar svarbiau gyvenimo tikslą pasiekti. Tikslo nepasiekus nekiek vertės teturėtų gyvenimas, kad ir ilgeliausias. Gyvenimo be tikslo negalima nei suprasti. Taigi ar tai atskiras žmogus, ar koki tauta, ar net visa žmonija, jei gyvena, tai be abejo gyvena kokiam nors tikslui. Tai yra būtina išvada iš krikščioniškos pažvalgos į pasaulį. O jei taip, tai klausimas apie žmonijos tikslą toli nebergždžias. Koks gi jis yra?

IV.

Mūsų laimei šiame svarbiame dalyke mes nėsam palikti patys sau: gelbsti čia mus pirmiausia Apreiškimas. Kaip jau II-me skirsnyje esam paminėję, — žmonijos tikslas, šv. Rašto

nurodymu (Gen. I. 28) yra — „pripildyti žemę ir ją apvaldyti“ (replete terram et subiicite eam). Materialiai šis tikslas, kaip jau buvo aukščiau nurodyta, apie 2944 m. bus pilnai atsiektas. Visi žemės kraštai nuo pusiaujo lig ašigalių liks galutinai lygiu maksimaliu tirštumu žmonių pripildyti ir užvaldyti. Jei tuo viskas ir pasibaigtų, tai žmonijos tikslo klausimas galima būtų laikyti užbaigtu. Bet iš tikrųjų apie Genezės (I, 28) žodžiai negalima imti vien siaurai materiale prasme. Ir žemės pripildymas ir jos užvaldymas būtų buvęs tiesiog neįvykdomas be tam tikros proto kultūros. Dėliai to giliau galvojusieji apie šį naturalį žmonijos tikslą išminčiai, k. š. Wronskis, jungia jį su absoliučios tiesos ir absoliutaus labo atsiekimu, ir mato tame aukščiausį ir galutinį naturalio žmonijos tikslo išreiškimą. Wronskio išmanymu, absuliuti tiesa bus atsiekta tik tada, kuomet bus atrasta absoliutas, t. y. toks racionalis principas, iš kurio kiekviena tiesa bus galima racionaliai išvesti, kaipo tam tikra jos pasėka. Absoliutu gi labą atsieksianti žmonija tik tada, kuomet remdamasi absoliučia tiesa ir fiziškomis gyvenimo sąlygomis sugebėsianti tapti savaime nemiri, t. y. pati susikursianti sau nemirybę. Jei ši pažiūra nebūtų prakilni vien svajonė, tai savaime aišku, jog „nemiriajai žmonijai“, būtų žemėje ilgainiui dar ankščiau, neg ligšiolinei miriajai. Taigi ji turėtų ieškotis sau vietos nebe žemėje, tik kitur pasaulyje.

Wronskio pažiūra, kad žmogus ilgainiui galėsiąs pats save susikurti, t. y. suteikti sau nemirybę, reikia pripažinti klaidinga. Tokios galios žmogus neturi ir neturės. Bet „nemiriosios žmonijos“ ideja toli gražu nėra absurdiška, kaip tai kai-kam gali atrodyti. Religijos žvilgsniu „nemirioji žmonija“ (po atsikėlimo iš numirusių) yra net tikėjimo dogmatas. Tarp to dogmato ir Wronskio pažiūros yra tik tas skirtumas, kad Wronskis į žmonijos nemirybę žiūri kaipo į tam tikrą žmogaus padarą bei kūrimą (création propre de l'homme), o mes krikščionys tikime, žmonijos nemirybę pareisiant nuo tam tikro transcendenčio Dievo veiksmo[1]). Ši pastaroji

---

1) To veiksmo rezultatu bus permainymas viso žmogaus, padarymas jo panašiu į Kristų atsikėlusį iš numirusių, t. y. kad ir turėsiančiu kūną, bet jau nemirštantį, be žemiškų instiktų, ir todėl gyvensiančiu „kaip angelai“.

pažiūra atrodo daug logiškesnė net ir proto žvilgsniu. Nes jei mes prileidžiam, kad šis laikinas žmogaus gyvenimas negalėjo be Dievo žemėje atsirasti, juo labiau turime prileisti, kad savaime, be Dievo negalės atsirasti žmonijoje nė amžinasis bei nemirusis gyvenimas. Dievas yr davęs mums laikiną gyvenimą, Jis duos mums ir amžinąjį, nes Jo paties papasakymu „Jis yra ne mirusiųjų, bet gyvųjų Dievas" (Mork. 12. 27).

O jei taip yra, ir jei Kristaus atsikėlimu tai net faktiškai įrodyta, tat mums, kaipo Kristaus sekėjams, jei tik sulig Dievo valia gyvenam, nėra ko mirties bijoti. Mirtis bus mums ne vien šio gyvenimo pabaiga, bet ir naujo gyvenimo pradžia. Taip pat ir visai žmonijai: netekus per mirtį šios žemės, ji ras savo laiku „naują žemę ir naują dangų". Patvirtina tai šv. Raštas ir Bažnyčios mokslas. Taigi abejoti čia nė kiek negalima. Kas kita, kada tai įvyks? Šis klausimas, kaip buvo, taip ir tebelieka griežtai neišgvildomas. Nei atskiram žmogui, nei visai žmonijai neduota žinoti pastaroji diena. Bet tai nesvarbu. Pas Dievą viena diena, kaip tūkstantis metų ir tūkstantis metu kaip viena diena. Daug svarbiau, kad ta pastaroji žmonijos diena neužkluptų mus netikėtai.

Šiandien daug kas tebemano. tą dieną ateisiant vos po milionų metų. Tikėti tai neuždrausta ir katalikui, bet mums, dėl aukščiau išdėtų priežasčių, matos, kad ji yra daug artimesnė: užsitęsti toliau, kaip per 1027 m. ji negali, visųtoliausias jos rakas — tai 2944 m. mūsų eros. Taip bent turėtų būti, jei žmonijai būtų lemta užbaigti savo amžių naturaliu būdu. Bet, kaip jau žinom iš Apreiškimo, žmonijos galas bus staigus ir netikėtas, dauguma jo nelauks ir nebus prisirengus. Vadinas, savo naturalio paskutinio rako 2944 m. žmonija nesulauks[1]). Dievas pašauks ją auksčiau pas save sąskaitos išduoti. O prieš tai, kaip yr apreiškęs, pasirodys — ženklai pranokėjai: visuotinas tautų prieš tautas sukilimas, nežmoniški karai, neapsakomi vargai ir suspaudimai, lydimi dideliausia Dievo ir religijos neapykanta (Mat. 24. 7., Mork. 13. 8). Ar šis karas su visomis savo baisenybėmis galima laikyti pastarosios pasaulio dienos vien

1) Žinoma, jei tik mūsų aukščiau (ll-me §) paduotame apskaityme nėra klaidos. Tos klaidos mes labai ieškojome, bet ji mums nepavyko surasti. Jei kas ją surastų, tepaskelbia viešai. Mes pirmi tarsime jam už tai nuoširdų ačiū.

tolimesniu ar pačiu artimiausiu ženklu-pranokėju, to mes tikrai nežinom. Jei žmonijai tokiai, kaip ji šiandien yra, lemta žemėj gyventi dar ilgus amžius, tai ji be abejo ilgainiui susilauks dar didesnio karo, dar baisesnio vargo, dar sunkesnio suspaudimo ir dar didesnės neteisybės, pareisiančios nuo dar biauresnės bedievystės. Apreiškimo pranašavimu toks o ne kitoks turės but žmonijos istorijos žemėje epilogas. Gražūs visoki šūkiai: lygybės, brolybės, teisybės, demokratizmo, tautų laisvės, visų pasaulio valstijų sąjungos, neįstengs ano epilogo padaryti kitokiu. Nes puikūs šūkiai, gražios idėjos, kad ir veikia į žmonių psichiką, bet sugedusio žmogaus prigimimo perkeisti negali. Tai padaryti dalimi galėtų vien religija pasigaudama savo antgamtinių priemonių. Bet naujos gadynės dvasia yra religijai kuolabiausiai priešinga. Mat, į religiją žiūrima vien kaip į laisvos žmogaus dvasios varžymą, jo asmens vergimą. Todėl religijos vietoj skelbiama visur visokių rūšių e m a n c i p a c i j o s: emancipacija proto nuo dogmų, emancipacija valios ir jausmų nuo moralybės dėsnių, emancipacija šeimynos, mokyklos, politikos, valstybės nuo hiperfiziškų sankcijų ir t. t. Taigi optimizmui, geresnės ateities vilčiai būtų čia tik tuomet vietos, jei būtų galima tikėtis žmoniją iš šio karo išeisiant nušviestą, padorintą, patobulintą, sugrįžusią prie Dievo, išsižadėjusią egoizmo bei interesų politikos, paliovusią remtis jėgos teise, įtikėjusią į teisės jėgą, pamilusią idealą, ieškančią a b s o l i u č i o s t i e s o s ir trokštančią a b s o l i u t a u s l a b o. Bet, deja, kol kas nieko panašaus nesimato [1]). Šiam kare žmonija, kaip nereikia aiškiau, yra parodžiusi kuo esanti, atsitraukus nuo Dievo, išsiemancipavus iš po krikščionystės „jungo“. Kažkokios piktos dvasios apsėsta, ji dūmia tiesiog pragaran, pakeliui ir visą žemę pragaru paversdama. Reiktų ypatingo Dievo malonės stebuklo jai sustabdyti ir Dievop pakreipti. Bet šiandienių išminčių pasakymų, „stebuklų laikai seniai jau yr pasibaigę“. Tat belieka vienintelis paskutinis, bet, deja, jau nebe m a l o n ė s, tik Dievo t e i s y b ė s s t e b u k l a s — antrasis Kristaus atėjimas pasaulio teisti, paskutinei Dievo ūkyje tvarkai padaryti, kviečių grūdams nuo pelų atvėtyti,

---

[1]) Jau ir prieš pat karą Pijus X buvo išreiškęs pastabą: „Kas svarsto šiuos dalykus. turi teisės nugąstauti, kad šitoks žmonių dvasios sugedimas nebūtų paskelbtųjų amžių pabaigai nelaimių pradžia ir kad Apaštalo (II Thes. II 3) kalbamasis „prapulties sūnus“ nebūt jau apsireiškęs mūsų tarpe“.

ožiams nuo avinėlių atskirti, kas dangui gyveno, dangun perkelti, kas buvo pragaro žemėj kūrėjas, tikru pragaro paveldėju ir savininku padaryti. Tas antrasis Kristaus atėjimas yra paskelbtas evengelijose, jį skelbia ir Bažnyčia — ir tai be abejo turės ilgainiui įvykti.

To įvykio metai ir dieną mums neapreikšta, bet kad tas galutinis rakas daros mums kaskart artimesnis, tai yra neabejotinas dalykas.

V.

Nepripažįstantieji šių krikščioniškos eschatologijos teigimų laikosi paprastai milionais metų besitęsiančio nesibaigiamo progreso hipotezės. Ji randa šalininkų net ir pas mus, pačių krikščionių tarpe, kaip tai matyt iš įdėtojo „Draugijos" 2 — 3 n-ry 1919 m. S. Šultės straipsnio „Evoliucijos keliai ir revoliucijos dėsniai". Mat žmogus instinktyviai yr linkęs laukti vis geresnių laikų, skaistesnės ateities. Į ateitį vis dar nepaliaujama žiūrėjus, lyg į kokią visagalę deivę, kuri viską ilgainiui perkeisianti, ištaisysianti, žemę rojum paversianti. Prileidimas, kad žmonijos istorija pasibaigs tragiškai, baisiausios katastrofos aktu, vis dar mums atrodo keistas, abejotinas, negalimas. Net ir konservativiausi teologai, neabejojantieji, jog Dievas yr mechaniškai nulipdęs Adomo kūną iš molio, o Ievą sukūręs iš Adomui mechaniškai išlaužto 12 ar 13-jo šonkaulio, ir tie beskaitydami Evangeliją ir Apokalipsės žodžius apie pasaulio pabaigą daug ko ten nedrįsta imti literale prasme ir yra linkę juose matyti tam tikrų metaforų bei alegorijų. Tuo tarpu nėra, galima sakyti, kitos taip aiškios, visų Bažnyčios tėvų skelbiamos tiesos, kaip tragiškai-katastrofiška žmonijos žemėje pabaiga. Šiai senai teologiškai tiesai nieko negal principialiai prikišti nė naujasis gamtamokslis. Anaiptol, astronomija, kaipo dangaus kūnų judėjimo mokslas, netik prileidžia tokią pabaigą esant galimą, bet ir nurodo dangaus sferose nevieną jau įvykusią panašią katastrofą, kur nematomas tamsus kūnas virtęs ugniniu dujų skrituliu[1]). Visa tai, galima sakyti, yra lyg moksliška parafrazė šių šv. Petro Ap. žodžių. „O viešpaties diena ateis kaip vagis; tuomet dangus su didžiu trukšmu praeis, o elementai iš karščio

1) Tokie įvykiai astronomų pažymėti: 11 lapkr. 1572 m. Kasiopejos žvaigždyne, 1901 m. Persejo žvaigždyne, 1910 m. Žuvų žv., 1918 Aro žv. ir k.

pasileis, žemė gi ir ant jos esantieji dalykai sudegs“ (II Petr. III, 7-11). Taigi tikėti į nesibaigiamą šioj žemėj progresą tegali vien žmonės pilni dar jauno optimizmo, neleidžiančio jiems atskirti faktiškos gyvenimo tikrumos nuo apsupančių jį apgaulingų matomybių. Tikri mintytojai, ypač mokėjusieji giliau pažvelgti į žmogaus sugedimo gelmes, nesuranda paprastai nieko, kuo galėtų krikščioniškos eschatologijos teigimus pakeisti ir ilgai dar besitęsiančios pažangos žemėje viltį pateisinti. Jie pastarais laikais nesyki jau yra net pažymėję, kad žmonija, tikrai sakant, einanti prie galo, kad ji visą savo evoliuciją jau yra užbaigus. Tą savo įsitikinimą jie remia faktu, jog žmonijos mintis yra išsisėmus, jog ji besisuka nūn užburtame ratile vis tuos pat teigimus bekartodama, prie tų pat senų idėjų begrįždama. Todėl, pav., toks gilus filosofas, kaip Vl. Solovjovas, savo gyvenimo pabaigoj yr išsitaręs, kad pasakyti šiandiena ką nors nauja filosofijoj yra tiesiog nebegalima, nes viskas — ir tiesos ir klaidos, — seniai jau nesyk buvo permintyta, perkritikuota, nustatyta; nūn belieka vien jos iš naujo analizuoti, kartoti bei šiek tiek modifikuoti. O tai esąs darbas ir neproduktyvus ir nuobodus. Todėl Solovjovo išmanymu, visa žmonijos istorija iš tikrųjų „esanti jau pasibaigus, nors istorijos scenoj lėlių vaidinimas inercijos dėsniu dar ir tebesitęsias“.

Kad istorijos scena pastarais laikais yr baisiai išsiplėtus ir nūn yra jau su visu žemės paviršiu sutapus, — tai savaime visiems aiškus faktas. Kad įvykstančių toje scenoje atsitikimų ir gvildomų ten klausimų svarba taipgi proporcionaliai yr padidėjus, tuo irgi, aplamai kalbant, nieks nūn neabejoja, nors ir nevisi lygiai tat supranta. Bet kur žmonija eina, koks yra tos visas tautas savo sūkurin įtraukusios istoriškos evoliucijos galas, šis klausimas, virstąs kas kart aktualesniu, vis dar neranda rimtesnių tyrinėtojų. Nuvalkiotos progreso teorijos — visuotinos dabartinėse žemės gyvenimo sąlygose gerovės kilimo prasme, teisingu S. N. Trubeckoj'o pasakymu, yra gryna paikystė. Idealo žvilgsniu šis nesibaigiamas progresas yra visai menkos vertės; laukiamų gi naujų istoriškų veiksnių žvilgsniu — tai tiesiog nesąmonė. Nuvargintam, stabu ištiktajam seniui sakyti, kad jam esą skirta nesibaigiama jo dabartinio gyvenimo ir žemiškos gerovės pažanga... argi tai ne vistiek ką tyčiotis iš jo.

„Kad dabartinė žmonija yra liguistas senis, ir kad visuotinoji istorija yra vidujai p a s i b a i g u s, tai buvo, rašo Vl. Solov-

jovas, mylimoji mano tėvo mintis. O kuomet aš, būdamas jaunas, ją neigdavau, kalbėdamas apie naujas istoriškas spėkas, kurios galį dar istorijos scenoje pasirodyti, tai tėvas paprastai įsikarščiavęs man atkirsdavo: „Taip, taip, tik tu užmiršti vieną dalyką: senam pasauliui mirštant buvo, kas jį pakeičia, kas toliau tęsia istoriją: buvo germanų ir slavių tautos. O dabar kur tu naujas tautas berasi? Gal tuos saliečius, kurie Kuką suėdė? Bet jie tur būt seniai nuo degtinės ir sifilio išmirė, kaip ir raudonodžiai amerikiečiai. Arba gal negrai mus atnaujins? Bet jie, kad ir galima buvo iš legalės vergijos atvaduoti, tačiau perkeisti jų bukos galvos taip pat negalima, kaip ir jų juodumas nuplauti". O kad aš, studijavęs tuomet Lasalį, imdavau įrodinėti, kad žmoniją galinti panaujėti nuo geresnės ekonomiškos tvarkos, kad naujų tautų vietoj gali pasirodyti naujos visuomenės klasės, ketvirtasis luomas ir t. t., tai mano tėvas atsakinėdavo man sukdamas ypatingai nosį, lyg užuodęs kokią bjaurią smarvę...

Ką gi būtų besakęs garbus rusų filosofas, jei būtų sulaukęs šios gadynės su šio pasaulinio karo „būtinumais" ir su „aukštomis" bolševizmo idėjomis? Mums, matos, jis kuogreičiausiai atgal graban atgultų, pakartojęs tik dar sykį savo 1900 m. parašytuosius žodžius:

„Istorijos drama jau atvaidinta, beliko tik epilogas, kurs berods, kaip pas Ibseną, gali pats vienas išsitęsti penkiais aktais. Bet jų turinys po teisybei iš anksto žinomas"[1]).

Ir mums matos, Solovjovo čia nei kiek nesuklysta: „scenoje, kaip kitur tas pats rašytojas tvirtina, bus dar daug plepėjimo ir mėčiojimosi, bet pati drama seniai jau parašyta visa ligi galo, ir nei žiūrovams nei vaidintojams nėra leista kas nors joje pakeisti"[2]).

Panašių minčių netrūksta ir pas kitą slavių filosofą H. Wronskį. Šis gilus mintytojas kad ir tikėjo į žemiškąjį progresą ir buvo net nustatęs kilnų dėsnį (loi du progrès), vedantį žmoniją į atsiekimą a b s l i u č i o s t i e s o s, paremtos a b s o l i u t o pažinimu ir a b s o l i u t a u s l a b o, apsireikšiančio savo spėkomis pasigamintoje žmogaus n e m i r y b ė j e (création propre de l'homme), tačiau ir jis skelbė tai ne kategoriškai, tik lygtinai, — j e i ž m o n i j a e i s j o n u r o d y t u k e l i u. Žmonijai gi tą

---

[1]) V l. S o l o v i e v, Poln. sobr. sočin. T. 8, str. 586.
[2]) Ten pat 582 psl.

sąlygą atmetus, jis pramatė ir antrą alternatyvą, kurioj melas ir nelabumas galį stoti tiesos ir labo vieton; tuomet tuo pačiu progreso dėsniu žmonija užuot savo nemirybės (sa création propre), galinti jau nebe individualiai kaip pirmieji tėvai, bet kolektyviai pakartoti antru atveju jų nuopuolį (une nouvelle chûte) ir prieiti galutiną savo pražūtį žemėje (sa destruction propre).

Katra iš tų alternatyvų labiau atsako šiandienei žmonijai, kas jai artimesnė — amžinoji nemirybė ar galutinoji pražūtis, atsakyti nesunku. Į hiperfiziškąją nemirybę dauguma nebetiki, tikima vien į materialę jėgą, kuria ir naudojamasi žmonijai žudyti. Žmogaus, artimo sąvokos yr beveik dingusios. Visas ligšiolinės žmonių padalas yra pakeitus viena vienintelė į savuosius ir priešus. Priešo gi vardas yra įgijęs irgi kitokios prasmės: jis reiškia ne be tėvynės užpuoliką, žmonių skriaudėją, bet kiekvieną, kurs ne taip mano bei ne tai tautai ar partijai priklauso, kaip mes. Ir čia išvada: savieji palaikytini; priešai, kaipo beteisiai, naikintini, kaip tik galima. Taigi ir eina to šūkio sukelta žudymo ir griovimo banga per visą pasaulį. Valstybės ardo valstybes, tautos žudo tautas, luomai skerdžia luomus, asmenys — asmenius. Tam žudymo tikslui visos priemonės yra geros ir leistinos: galima tautos badu marinti, griauti sostai, galabyti karaliai, skleisti nebūti melai, skelbti net kova pačiam Dievui. Dievas, žmogaus gyvybė, asmens teisės nebeturi nūn daugumui jokios vertės. Žudyti, kankinti, plėšti, vogti nebe gėda, nebent jei tai būtų daroma saviesiems. Religija, nuodėmė, sąžinės balsas nebelaikoma realybėmis, su kuriomis reikėtų skaitytis. Iš politiškų principų tegerbiama (bent žodžiais) viena tik demokratija, bet ir ta pas įvairaus plauko revoliucionierius kaskart labiau virsta į zookratiją. Iš visų žmogaus apibrėžimų (animal rationale, animal sociale, animal religiosum, animal metaphysicum) vienui vienas beliko nūn grynas animal — gyvulys, be jokių specifiškų skirtumų, ir todėl, kaipo toksai, teisingai pakeičiamas nauju, tinkamesniu apibrėžimu — bestia rapax.

Žinoma, ne be to, kad nebūtų išimčių, prisilaikančių senos pažiūros į žmogų, kaipo į gyvą Dievo kūrėjo paveikslą, pašauktą savo kūrimo darbu papildyti Dievo kūrimo darbą žemėje. Bet tie žmonės paprastai esti užuiti, šalin nustumti, nekenčiami, nes jų žmoniškumas yra nesutaikomas su kaskart nūn vis labiau

gyvenime besiplečiančiu žvėriškumu. Galop šiam žvėriškumui nuolat kylant, žmoniškumas dažnai neberanda tinkamų sąlygų savo apsireiškimui ir ima toje žvėriškumo užnuodintoje atmosferoje pats silpnėti. Ir tai nenuostabu — žvėriškumas juk taipgi jėga, kad ir negatyvi; jos veikimas kartais gali būti net smarkesnis negu priešingos žmoniškumo jėgos. Beto juk žvėrim kur kas lengviau būti (tam užtenka tik nupulti žemyn), neg žmogum, nes čia reikia savo pastangomis kilti aukštyn į doros sritį.

Taigi turint visa tai galvoj, ilga nesibaigiama šioje žemėje progreso evoliucija su galutina žemiškojo rojaus stadija atrodo maž tikėtina; kur kas panašesni į tiesą krikščioniškos eschatologijos teigimai; jie kaip seniau taip ir nūn tebepalieka mums rimtais, neišgriaunamais memento mori — mirties priminimais. Numirėlį laidojant kunigo kalbamieji žodžiai: „Dulkė esi ir dulke virsi", puikiai tinkantieji atskiram žmogui, tinka nemažiau ir visai žemei ir visam pausauliui. Tai yra neišvengiamas mokslo ir tikėjimo nurodomasai būtinumas.

VI.

Jei čia kas galima racionaliai paneigti, tai nebent Solovjovo tėvo žodžiai apie naujų tautų neesimą senoms pakeisti. Seniui rusų istorikui mūsų jaunos Lietuvos atstovai, nesibaigiamo progreso išpažinėjai, galėtų maždaug šiaip atsikirsti: Kalbėdamas apie naujas tautas, Tamsta jų ieškai vien didžiųjų būryje. Tuo tarpu be didžiųjų esama ir mažųjų, o pastarųjų skaičiuj yra ir lietuvių tauta. Lietuva gi tai „didvyrių žemė". Jau ir nūn mūsų kariuomenės būreliai veja jūsų bolševikų pulkus. Lietuvių tauta kaip ir Dovidas nuveiks jūsų Goliatą - Rusiją. Sukūrę gi savo valstybę, lietuviai tars pasauliui naują žodį, įkvėps jam naujų minčių ir jėgų, paskelbs naujų idealų, sukurs naują istorijos erą, pagamins naują kultūrą, kaip apie tai jau prieš 80 metų yr pranašavęs mūsų dainius Baronas savo „Pasikalbėjime Giesmininko su Lietuva", įdėdamas anos gadynės Lietuvio progresisto lūposna šiuos žodžius:

Viso svieto mokslus lietuviams paduosiu,
Viso svieto raštus knygas lietuviškan versiu.
Lietuvininkai žmonės bus visi galvočiai:
Visam svietui visuos' moksluos' eis kelio vedžiotų.
Mokės žemę dirbti, kaip už marių dirba:
Mažiau arę, mažiau sėję, turės daugiau duonos.
Patys sočiai valgys, vaikus auklės laisvėj'.

Ir pardavę, kas atlieka, pripils aukso skrynias.
Visi pilni laimės tarp savęs mylėsis
Pilni laisvės, patogumo padoriai žmonėsis.
Ir augs giesmininkai karštos meilės pilni.
Amžių giesmės mūsų žemėj tvins ramumo vilnim..
Ir suvažiuos žmonės iš keturių šonų
Mūsų laisvės, mūsų žemės ramios pažiūrėtų.
Ir eis mūsų skardas per visą pasaulį... (110—125).

Kiekvieną tokį įsitikinimą, jei jis pas mus atsirastų, žinoma, reiktų pagerbti ir karštai pasveikinti. Jei jis iš individualio virstų ilgainiui kolektyviu, sudarytų naują srovę, sukurdamas tam tikrą lietuviškąjį mesianizmą, skelbiantį, Lietuvą būsiant visų tautų Išganytoją, Įkvėpėją, prie naujų idealų Vedėją, tuo irgi būtų galima vien pasidžiaugti, jei tik mūsų mesianistų teigimai neliktų vien tuščiais žodžiais, bet apsireikštų jų genialiais veikalais visose mokslo, poezijos ir dailės srityse. Bet ar panašus mesianizmas turi pas mus kuo remtis? Mums matos ne, nes lig šiol mes jokio ypatingo genialumo niekur nesame parodę. Visa mūsų poezija, literatūra, dailė, nekalbant jau apie mokslą, tebėra, galima sakyti, dar in posse (galimybėje), ne in esse (tikrumoje); pasigirti pasauliui neturim kuo. Tiesa, mes kuriam nūn savo valstiją; ji jau pripažinta. Kai kurios iš didžiųjų Entantos valstijų laiko Lietuvoje savo atstovus. Džiaugtis tuo galima, bet per daug pasitikėti nereikėtų. Tiesa, Entanta yr pasirodžius stipresnė už vokiečius, bet ne teisingesnė už juos. Ji vis tebemano galinti po senovei ir toliau varyti savo egoistišką interesų politiką ir, neatsižvelgdama į nieką, išnaudoti nuveiktasias tautas, kiek tik bus galima. Bet ar ši politika nepražudys pačios Entantos, tai dar didelis klausimas. Jei tai įvyktų, susidėjus krūvon vokiečių spartakams ir rusų bolševikams, tai ir Lietuvos padėjimas virstų tragišku: ji atsidurtų tarp kujo ir priekalo. Iš visos mūsų valstybės ir nepriklausomybės vargiai kas beliktų. Bet ir Entantai galutinai laimėjus, kažin, ar ji nesugrąžintų mūs Rusijai, kuriai tiek miliardų prieš karą yr sukišus. Taigi gyvenam nūn lyg ant vulkano, nieko pastovaus po kojų neturime; artimos katastrofos galimybė vis dar tebėra kur kas didesnė, negu ramusis rytojus. Klausimas — žūt ar būt — vis dar mums nepaliauja buvęs spirginančiu. Todėl ir lietuvių mesianizmui nėra vietos. Kad galėtumėm pasvajoti apie aukštus dalykus, pirma reikia turėti užtikrintas tautos būvis (primum

vivere, deinde philosophari), tuo tarpu, kaip matėm, jis vis tebėra dar labai problematiškas.

Bet ir gavę iš visų Europos valstybių Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą de facto et de jure, ar mes galėtumėm laikyti save Dievo išrinktąja tauta besibaigiančiam, nusigyvenusiam pasauliui išganyti? Mums matos, būtų tai tuščia, nieko neparemta pretensija. Nes kiekvienas mesianizmas privalo remtis kokia nors aukšta bei nauja idėja. Kur gi tos idėjos pas mus? Deja, jų nėra, o jei kas ir yra, tai ne mūsų, bet svetima, skolinta iš Europos. Net ir pačios mūsų valstybes kūrime neparodom mes nei naujos minties nei didesnio entuziazmo. Mes ir čia aklai kopijuojam ir dagi ne tiek Vakarų Europą, kiek seną Rusiją Visas mūsų valstybinis aparatas buvo kūriamas senais sugriuvusios rusų „imperijos" pamatais, vedamas rusų dvasioj, rusų tradicijomis, o neretai net ir rusų kalba. Savo veitkleidišku pirmosios paskolos suvartojimu mes pralenkėm net pačius rusų „kaznos" tuštintojus; tas pats pasakytina ir apie mūsų prekybos suvalstybinimą su milioninėmis Duodžio malversacijomis, kurioms lygių net ir Rusijoj nelengva rasti. O mūsų „Vilkolakis" kas gi yra, jei ne tikras supuvusios rusų dvasios vaisius. Įsivyravus ten visokių kvailiausių „derzanijų" manijai — literatūroj, poezijoj ir dailėj, mūsų jauni meno ir poezijos atstovai nerado nieko geresnio kaip tą dvokiančią rusų išsigimėlių „kūrybą" Lietuvon partraukti. Iš čia eina ir jų draugijai duotasai „Vilkolakio" vardas, ir tos draugijos bustą puošiantieji paveikslai ir vaidinami ten scenos veikalai, ir kitoki daromi balaganiški pasilinksminimai[1]). Iš žingeidumo lankosi ten kartais, ir svetimų valstybių atstovai. Pigu įspėti, kokį jie išsineša įspudį.—Ką dar mes turime? Gal esame pasižymėję mokslo srityje? Gal esame padarę kokį nepaprastą išradimą, naudingą visam pasauliui? Nieko panašaus. Mūsų mokslas kol kas tebėra didelis nulis. Mūsų didžiausis išradimas „sausoji jėga" pasirodė amerikietišku humbugu. Kultūros srity mes mokam tik kulti ir kultis. Civilizacijos vietoj ima nūn pas mus kas kart plačiau plėstis iš Rusijos atsineštoji „sifilizacija"[2]) Taigi ne mums būti žmonijos atgaivintojais, išganytojais, mesijomis!.. Nuo ištvirkimo žūna gan greit didžiosios tautos, o mažosios da greičiau.

---

[1]) Sk. „Laisvės" feljetoną (115 n-je 1919 m.)., „Lietuva" Nr. 2, 1929.

[2]) Apie ti yr neseniai rašęs D-ras Nagevičius „Lietųvoj." Patvirtino tai „Laisvė" (sk. Nr. Nr. 100, 115.. 1919 m. („Vienybė" Nr. 44 1919).

Kas čia tarta apie Lietuvą, tas pat su mažom atmainom pasakytina ir apie Latviją, Estiją ir kitas mažasias tautas. Kūrybos srity niekuo jos nepasižymėjo, jokio naujo žodžio žmonijai nepasakė. Kaip mūsų taip ir jų ateitis neaiški, politiškas buvis neužtikrintas. Visos jos yra didžiųjų tautų sekėjos, ne savų kultūrų kūrėjos. Didžioms tautoms savo kultūriniame gyvenime priėjus absurdų ir visą pasaulį vienų žudynių lauku padarius, sunku tikėtis, kad mažosios tautelės įstengtų istorijos bėgį kiton geresnėn šalin nukreipti ir pasaulį išganyti. Tam jos yra per mažos ir visais žvilgsniais persilpnos. Tiesa, didžiosios tautos per šį karą irgi žymiai nusilpo, bet jų apetitai nesumažėjo. Visokie Denikinai, Kolčakai vis dar tebesvajoja apie „vieną nepadalinamąją Rusiją“, o ir alldeutsch'ai neužmiršta savo „grösseres Deutschland“. Taigi naujos žmonijos istorijos lapas parašyti vargiai bau teks mažoms tautoms,

O jei taip, tai ir paskutinis, koks tik buvo galima padaryti Solovjovo išvedžiojimams priekaištas, savaime atkrinta. Žmonijos istorija jau užbaigta. Žmonijos drama baigiama vaidinti, ir mes lietuviai, jei ir pasirodysime scenoj, tai vien tik pastarame[1]) tos dramos akte. Ši aplinkybė ypatingos svarbos neturi; svarbu vien tai, kad mes pasirodytumėm tinkamai ir savo rolę atvaidintumėm sąžiningai ir garbingai. Taigi mūsų pašaukimas — aukštai iškelti krikščionystės vėliavą ir Dievui, viršiausiam tos dramos autoriui ir rezisieriui aukščiausią išreikšti padėką tiek už suteiktą mums, kad ir mažytę rolę, tiek ir už pagalbą ją bevaidinant. Tai yra mūsų pareiga, kurios įvykdymas nuo mūsų pareina; viska kita yra Dievo rankojo.[2])

Kaune. 19. XII. 19.

* * *

Pasaulio galas nuspręs ir žmonių likimą; vieni bus išganyti, kiti ne. Kurių bus daugiau, į šį klausimą teikiame atsakymą sekančiame pastarame straipsny.

---

[1]) Ne siauroj, bet platesne Solovjovo nustatyta prasme.

[2]) Šį veikalėlį esu pradėjęs rašyti dar 1887 — baigiau 1920 m.

Ar daug bus išganytųjų?[2])

Visi gerai žinom, kad mes čia žemėj amžinai negyvensim. Žinom, kad po kiek laiko mirę, pradėsim kitą, šį kartą jau amžinąjį, gyvenimą. Jis bus laimingas, jei laimėsim išganymą; jis bus nelaimingas, jei liksim neišganyti. Is čia savaime aiškėja neapsakoma išganymo svarba kiekvienam žmogui.

Visų šiandie pasauly gyvenančių žmonių statistika priskaito apie 1.700 milionų, arba apie 1,7 miliardo. Iš jų dabar kasdieną miršta apie 100.000. Taigi per metus kitan gyveniman persikelia apie 36 milijonus žmonių. Padarę apytikrį apskaitymą, radom, jog nuo 1800 iki šiam laikui žmonių yra mirę apie 38 miliardus, t. y. 22 kart daugiau negu dabar kad jų yra ant žemės. O ką besakyti apie skaičių, kurį sudaro visi nuo Adomo laikų mirę žmonės. Jis jau nebe 22 kartu, bet kokis 10 tūkstančių kartų bus didesnis už dabartinį gyvų žmonių skaičių. Koks gi šios milžiniškos mirusių žmonių masės pomirtinis likimas? Kurių ten daugiau: išganytųjų, ar išganymo nelaimėjusių?

Šis klausimas jau seniai neduoda krikščionių teologams ramybės. Nevienas jų yra mėginęs galutinai jį išspręsti. Deja, užuot priėję vieną bendrą išsprendimą, jie yra pusiau susiskaldę. Vieni įrodinėja, kad mirusių tarpe amžinai žuvusiųjų būsią kur kas daugiau, negu išganytųjų; ši nuomonė viešpatavo nuo šv. Augustino laikų beveik per tūkstantį metų[1]), kiti, pradedant garsiuoju XVI a. teologu Suarezu S. J., priešingai tvirtino, išganytųjų būsią daug daugiau, negu išganymo nelaimėjusiųjų. Trumpumo dėliai pirmuosius mes vadinsime mažybininkais, antruosius daugybininkais.

---

[1]) Sk. „Tiesos Kelias“ 1929 m. 2 n-rį.

[2]) „Šventųjų Bendravimas“ šių 1930 m. 5-am n-ry 69 pusl. yra idėjęs šiąįdomią žinutę: „Mokytas ir pamaldus tėvas Faber'is, Oratorionų Komgregacijos vienuolis, išnagrinėjęs įvairias teologų nuomones apie didesnį ar mažesnį pasmerktųjų skaičių, skiria juos į 17 punktų, kurių svarbesnius čia ir paduodame:

1. Teologų tarpe griežtoji nuomonė apie didesnės dalies žmonių amžiną pasmerkimą (priskaitant stabmeldžius ir klaidatikius), yra plačiai paplitusi.

Jei tiesa būtų mažybininkų pusėj, tai išganymas gauti pasirodytų be galo sunku. Nevienas tikintysis galėtų nusiminti ir mesti visai dorovės kelią, sakydamas: jei jau išganymas taip sunkus, tai ir aš, būdamas silpnas, jo negausiu, o jei aš nebūsiu išganytas, tai kam dar man melstis, pasninkauti, mišių klausyti?! Velyk metęs visa tai, palėbausiu kol gyvas...

Jei tiesa daugybininkų pusėj, jei žmonių dauguma bus išganytų, tai ir išganymas gauti nėra jau taip sunku. Tuomet daugelis tikinčiųjų bus linkę energingiau griebtis išganymo priemonių, tardami sau: velyk čia žemėj kiek pavargsiu, stipriau valdysiu savo aistras, daugiau darysiu gerų darbų, kad tik išganymą laimėčiau. Galėjo laimėti išganymą tas ir kitas, galėsiu, Dievo padedamas, ir aš.

Katalikų Bažnyčia šiuo klausimu nėra ikšiol tarus savo autoritetingo žodžio. Ji toleruoja tiek mažybininkų, tiek ir daugybininkų nuomones, nei katros negirdama, nei nesmerkdama. Tai gi katalikas šiame dalyke lieka visai laisvas: gali stoti katron nori pusėn ir rinktis katrą nori nuomonę. Dėliai to ir mano pareiga čia bus objektyviai išdėti abi minėti nuomoni drauge su jiedvi remiančiais įrodymais. Jais remdamiesi gerb. skaitytojai patys galės nuspręsti, kuri nuomonė panašesnė į tiesą ir labiau atsako Dievo Išminčiai ir Gerumui.

Ką sako mažybininkai?

Jų nuomonę vaizdžiausiai yra išdėjęs žinomas garsusis prancūzų pamokslininkas, mokslo akademijos narys, vysk. Massillonas, gyvenęs Liudviko XIV laikais. Savo pagarsėjusiame pamoksle „apie mažą išrinktųjų skaičių“ jis nė kiek nedvejuodamas yra paskelbęs, kad žymi mirusiųjų dauguma bus žuvę ir tik mažytis jų būrelis tebūsiąs išganytas.

Šitą nuomonę jis ir vėlesni jo šalininkai remia šiais įrodymais:

1) Išganyman, sako jis, teveda tik du keliu — n e k a l t y b ė s ir a t g a i l o s. Taigi dangaus laimę tepasieks tiktai tie, ku-

2) Griežtoji gi nuomonė, smerkianti didesnę dalį suaugusių katalikų, turi daugiau šalininkų teologų tarpe, negu jai priešingoji.

3) Nuolaidesnė teologų nuomonė kalbanti vien tik apie katalikus (priskaitant drauge ir vaikus), yra tokia, kad daugumas katalikų bus išganyti.

4) Naujesnių laikų teologai, rodos, jau krypsta į nuolaidesnę nuomonę, pagal kurią didesnis skaičius suaugusių katalikų priskiriama į išrinktųjų tarpą.

rie arba visai nebus nusidėję, arba už savo nuodėmes tinkamą atgailą padarę. Bet nekaltybė yra labai retas dalykas, o dar retesnis gera atgaila. Taigi tik retas kuris žmogus telaimės išganymą.

Nekaltybės retumą jis išveda iš pasaulio sugedimo. Priimdamas krikščionystę, pasaulis yra įnešęs Bažnyčion savo ištvirkimą ir savo nedoro gyvenimo taisykles. Mes beveik visi nuo pat motinos isčios nusidedam dorovei. Pirmas mūsų širdies veiksmas yra prasižengimas. Mūsų pirmieji palinkimai yra aistros ir mūsų protas tepradeda plėstis, kai jau mūsų nekaltybė yra žuvus. „Žemę, sako pranašas, yr užkrėtęs sugedimas tų, kurie joj gyvena: visi yra peržengę istatymus, nepaklausę liepimų, sulaužę sandorą, turėjusią tęstis per amžius, visi daro nedorybes ir vos tik vienas tėra, kurs daro gera. Juodžiausi nusikaltimai yr užlieję žemę: neteisybė, šmeižtai, melas, išdavimai, paleistuvystė, žmogžudystės ir kiti kitoki. Visos valstybės, visi luomai yra iškrypę iš tiesos kelio. Neturtėliai murma prieš Dievą, kad juos vargais prislėgęs; didžturčiai užmiršta, kas jiems turtus yra davęs; didžiūnai atrodo, lyg būtų gimę vien smaguriavimams ir savo padėties išnaudojimui. Net ir žemės druska išdvokus. Jokūbo žibintai užgesę, bažnyčios akmenys guli purve ir kunigas virto panašus į liaudį“. Tiesa, šventieji nėra visai pranykę, bet jų visai maža.

Taip pat maža atrodo pamokslininkui ir tų, kurie už savo nuodėmes daro tinkamą atgailą. Tinkamą atgailą jis laiko tokią, kuri buvo vartojama pirmaisiais krikščionybės amžiais. O ji tuomet buvo sunki, ilga, mat, į nuodėmes tuomet žiūrėta rimtai, nelaikyta juos nieku, todėl nevengta net didžiausių sunkenybių, kad tik padarytosios kaltės būtų atleistos. Dabar tų atgailų nebėr, jos pakeista trumputėmis ir lengvutėmis. Bet ar nuodėmių piktumas sumažėjo? Nė kiek: jis liko toks pat, kaip ir pirmaisiais krikščionystės amžiais. Taigi toks pat turėtų būti ir atsilyginimas Dievo teisybei už nuodėmes. Jei tat nūn sumažėjo atgailų kietumas ir ilgumas, tai turėtų nusikaltėliuose padidėti Dievo meilė ir gerų darbų skaičius. Bet ar taip yra? Ne, mes bent to šiandie nematom. O nėsant atatinkamos atgailos, kaip gali žmogus tikėtis išganymo?

2) Šv. Mato evangelijoje skaitome, jog pats Kristus yra išsitaręs: „Daug yra pašauktųjų, o maža išrinktųjų“ (Mat. 20,16).

Kas gi yra tie pašauktieji? Gi visi žmonės, o ypač krikščionys, ir dėl to jų daug. O kas yra išrinktieji? Gi tie, kurie bus išganyti. Bet jų, kaip Kristus pats nurodė, bus maža. Ar bereikia aiškesnio ir stipresnio mažo išganytųjų skaičiaus įrodymo? Ir kas dar svarbiau, jis yra nevienintelis.

3) Tas pats šv. Matas kitoj savo evengelijos vietoj užrašęs dar šiuos Kristaus žodžius: „Įeikite per ankštus vartus, nes erdvi vartai ir platus kelias veda į prapultį ir daug tų, kurie juo eina" (Mat. 7,13). Ir lyg tuo nepasitenkindamas Išganytojas pareiškia toliau net savo nustebimą tardamas: „Kaip gi ankšti vartai ir siauras kelias, kuris veda į gyvenimą ir maža tų, kurie ji randa" (Mat. 7,14). Bet jei maža tų, kurie randa kelią į gyvenimą, tai ir maža bus tų, kurie bus išganyti, nes evangelijoj g y v e n i m a s ir i š g a n y m a s reiškia tą pat.

4) Norint laimėti išganymą, reikia priimti ir išpildyti Kristaus nurodytos i š g a n y m o s ą l y g o s. Jų pirmoji yra išreikšta šiais žodžiais: „Dabar Dievo karalystė kenčia prievartą ir smarkieji sau ją plėšia" (Mat. 11,12). Tai reiškia—kas nori laimėti Dievo karalystę, turi nesnausti, bet priversti save daryti nuolat energingų pastangų, nebijoti sunkiausių darbų ir žygių jai gauti. Na, o kur pas mus šiandie tos pastangos, tie dideli darbai ir žygiai dėl Dievo karalystės? Jų visai nesimato. Dėl duonos kąsnio, dėl menkos pastogės mes prakaituojam, vargstam, o dėl savo išganymo nė piršto nepajudinam. Mes pasitikim, gausią ją iš Dievo dovanai. Bet ar tai būtų teisinga amžinoji laimė gauti dovanai, be jokio iš mūsų šalies prisidėjimo? Ne, ir todėl kas nenori savo išganymu rūpintis, jo ir negaus.

Kita išganymo sąlyga — tai išsižadėjimas savo turtų, savo giminių ir net savo gyvybės. Štai paties Kristaus žodžiai užrašyti šv. Luko evengelijoj (14,26): „Jei kas pas mane ateina ir nelaiko neapykantoje savo tėvo, motinos, pačios, vaikų, brolių ir seserų, dargi ir savo gyvybės, tas negali būti mano mokytinis". Ir toliau 14,32: „Taip pat kiekvienas jūsų, kurs neišsižada viso ką turi, negali būti mano mokytinis". Nūn klausiame: ar daug yra žmonių, išpildžiusių tą savęs išsižadėjimo sąlygą. Iš istorijos žinom, kad jų būta, bet labai maža. Dėliai to ir pats Kristus apie nelinkstančius viso ko išsižadėti turtuolius yra pasakęs: „Pigiau kupranugariui išlįsti pro adatos ausį, kaip turtingam įeiti į dangaus karalystę" (Mat. 19,24). O kadangi: „turtingas" yra ne tik tas, kur daug turtų turi, bet ir kiekvienas, kurs trokšta turtų,

nors jų ir neturi, tatai šie Kristaus žodžiai taipgi parodo, jog išganytųjų skaičius bus nedidelis.

Tą pat patvirtina ir Dievo teismo smarkumas. Nei mažiausias mūsų netobulumas neliks Dievo nepastebėtas, nes „visa yra plika ir atidengta akims to, kuriam turime duoti apyskaitą“ (Žyd. 4,12). Jis teis mus ne vien už mūsų blogus darbus, bet ir „už kiekvieną nenaudingą žodį“ (Mat. 12,36). O kiek tų netobulumų ir nenaudingų žodžių yra žmonėse, tiek turėtų būti ir baimės dėl išganymo!

5) Išdėtą evangelijų mokslą tuo klausimu pilnai patvirtina ir aprašytieji Sename Įstatyme žmonių baudimo faktai. Dievas visur pasirodo griežtas ir nepermaldaujamas baudėjas. Štai sugedo ir ištvirko pirmųjų žmonių kartos. Dievas graso ir baudžia juos visuotinu tvanu. Ar daug išsigelbėjo iš to tvano? Vos aštuoni žmonės. Štai vėl nežmoniškai pasileido nedori Sodomos ir Gomoros gyventojai. Ir kągi? Jie liko sudeginti iš dangaus kritusia sieros ugnimi. Kiek iš tos pražūties liko gyvų? Tik viena Loto šeimyna. Prieš žydams Palestinon ateimant, ten gyveno nedoros chananiečių tautelės. Koks buvo jų likimas? Gi jos visos buvo žydų sunaikintos. Visa tai parodo, kad su Dievu juokų nėra. Žmonių nuodėmes visuomet seka Dievo bausmė. Ir toji bausmė, kaip matom, gali būti ne tik baisi, bet ir visuotina. O tai kaip tik ir patvirtina tą tiesą, kad žmogui išganymas pelnyti nelengva ir todėl tenka manyti, kad žmonių išganytųjų bus kur kas mažiau, negu amžinai žuvusiųjų.

6) Iš to pat Senojo Įstatymo matom, kad ir po tvano Noės ainiai greit užmiršo tikrąjį Dievą. To tikrojo Dievo garbinimas teužsiliko vien Abraomo šeimynoj ir iš jos vėliau išaugusioje žydų tautoje. Bet ir joje, Šv. Rašto liudijimu, tikrojo Dievo pažinimas buvo toli gražu ne visuomet gyvas ir visuotinas. Daug kartų žydai duodavos patraukiami aplinkinės stabmeldijos, garbindavo šlykščius jos dieveklius ir priimdavo jos biaurius papročius. Norėdamas atvesti paklydėlius žydus į išganymo kelią, Dievas tų pačių stapmeldžių ginklais nesykį bausdavo žydų tautą sunkia vergija ir žiauriais persekiojimais. Tų nelaimių prispausti, žydai grįždavo prie tikrojo Dievo, maldaudavo jo pasigailėjimo. Bet po kiek laiko vėl jį užmiršdavo ir stabmeldystei pasiduodavo. Visa tai parodo, kad ir žydų tarpe, prieš Kristui gimus, vertų išganymo buvo nedaugiausia. O Kristui atėjus, kaip žinom iš Evangelijų, įtikėjusių į Jį žydų tebuvo labai nedidelis būrelis. Vi-

sa gi žydų tauta su savo kunigais, Šv. Rašto žinovais ir fariziejais Kristui buvo priešinga ir reikalavo iš Piloto, kad Išganytoją nužudytų, prie kryžiaus prikaltų. O ir dabar žydų dauguma Kristų neapkenčia, jo mokslą atmeta. Bet Išganytojo neapkentimas yra nesutaikomas su išganymu. Taigi, tuo remiantis, tenka manyti, kad žydų tarpe tik retas kuris tebus išganytas.

7) Su stabmeldžiais, atrodo, būsią dar prasčiau negu su žydais. Žydai dar turi Bibliją, meldžias kalbėdami tas pat Dovydo psalmes, kaip ir katalikai, turi tikrojo Dievo pažinimą. Stabmeldžiai Dievo visai nepažįsta. Užuot Dievą, jie tegarbina šlykščius dieveklius. Jų sąžinė apmirus, dorovė iškrikus, papročiai sugedę. Jų daugumoj yra užsitrynus net žmogystės žymė. Jų gyvenimas beveik gyvuliškas. Išganymu jie ne tik nesirūpina, bet net jokio supratimo apie jį neturi. Taigi jų išganymas ne tik atrodo abejotinas, bet ir tiesiog negalimas. Šią išvadą dalimi patvirtina ir daugybė Šv. Rašto tekstų, kur stabmeldžiai (goim) yra smerkiami. Pagaliau ir pats stabmeldžių apaštalas šv. Povilas savo laiške Romėnams (1. 18 — 31) stabmeldžių sugedimą piešia juodžiausiomis spalvomis. Taigi vargiai kas iš jų bebus išganytas. O tuo tarpu pasauly visuomet yr buvę ir dabar tebėra stabmeldžių kur kas daugiau negu krikščionių ir žydų. O jei taip, jei iš tos didžiausios žmonijos dalies tik mažytė dalelė tebus išganyta, tai tas pat tenka pasakyti ir apie visą žmoniją. Joje neapsakomai daugiau bus amžinai žuvusiųjų, negu išganytųjų. Taip bent išeina iš mažybininkų mokslo. Kam ši išvada atrodo keista, netikėtina, tam jie bando ją pateisinti žinomuoju biologijos dėsniu, sulig kuriuo iš didelės daugybės gyvybės sėklų, tik mažas sėklų skaičius tepasiekia pilnutinio gyvybės išsirutulojimo. Taigi kaip nesistebime, jog iš tūkstančių medžio sėklų teišauga vos vienas kitas medis, ir iš daugybės paleistų pavasarį ikrų teišrieda vos viena kita žuvelė, taip neturėtumėm stebėtis, jog ir iš milionų žmonių tepasiekia išganymo — to pilnutinio gyvenimo — vos nedidelis būrelis.

Visi, aukščiau išdėtieji mažybininkų įrodymai atrodo logiški, rimtai pagrįsti. Suimti krūvon jie daro įspūdžio. Argi ir tiesa būtų jų pusėj?

Į šį klausimą teologai daugybininkai atsako neigiamai ir tą savo nuomonę remia nemažiau rimtais įrodymais. Tie įrodymai irgi ne pro šalį pažinti ir pasvarstyti.

Daugybininkų įrodymai.

Visų pirma galutinos mažybininkų išvados daugybininkams atrodo skubotos, vienašališkos ir neišlaikančios rimtesnės kritikos. Jie nevien tai tvirtina, bet ir rimtais argumentais stengiasi įrodyti. Tam tikslui jie ima paeiliui visus mažybininkų aukščiau išdėtus išvedžiojimus ir ieško juose silpnų bei klaidingų protavimų. Ir gerai paieškoję, suranda jų nevieną.

Stabtelkim valandėlei ir mes prie to jų darbo ir pažiūrėkim, kaip jie paeiliui griauna vieną paskui kitą visus mažybininkų įrodinėjimus[1]).

Pirmasis jų įrodymas, kaip esam mate, remias tvirtinimu, kad nekaltybė pasauly yra retas dalykas, o gera atgaila dar retesnis. Bet ar tai yra tiesa? Ne, — atsako daugybininkai, — tai yra vienašališkas skirtingų dalykų painiojimas ir aiškus abiejuose atvejuose perdėjimas. Norėdami įrodyti, kad nekaltybė yra retas dalykas, mažybininkai piešia pasaulio gyvenimą kuojuodžiausiai ir prieš tą tamsų vaizdą stato skaistų evengelijos idealą. Kontrastas išeina didelis, bet vienpusiškai demagogiškas.

Visų pirma perdeda mažybininkai piešdami nesuaugusiųjų sugedimą. Katalikų moralinė teologija sunkiai, mirtinai nuodėmei nustato šias tris sąlygas: pilną nuodėmės pažinimą, pilną dėmesio atkreipimą į daromojo darbo didelę blogybę ir pilną sutikimą (ad peccatum mortale requiritur perfecta cognitio, perfecta advertentia ad gravem actus malitiam et plenus consensus). Be to, reikia visados skirti blogas jausmas nuo sutikimo (sensus concupiscentiae a consensu). Iš čia moralistų patarlė: nekenkia jausmas, jei nebus sutikimo (Non nocebit sensus, nisi aderit consensus). Mažybininkai tą dalyką dažnai užmiršta.

O kas blogiausia — tai jų painiojimas šventųjų nekaltybės su išganymui laimėti pakankama šiaip jau žmonių nekaltybe, laisvos tobulybės pareigą, sugriežto privalomumo pareigomis, pagaliau nedarymas skirtumo tarp svarbių pareigų, kurių sąmoningas nevykdymas sudaro mirtinąją nuodėmę, ir mažesnės svarbos pareigų, kurių peržengimas, net ir dažnas, nenaikina reikiamos išganymui nekaltybės. Priešinga nuomonė nėra tikras Bažnyčios mokslas. Vienatinė autoritetinga evangelijos aiškintoja Kat. Bažnyčia šalia di-

[1]) Sk. A. Castelein S. J. Le Rigorisme, le Nombre des Elus et la doctrine du Salut. 2-e èd. Bruxelles, O. Schepens et C-ie, 1899.

delės pagarbos šventumo idealui visuomet skelbdavo ir vidurio kelią, tarp šventųjų pavyzdingumo ir blogų krikščionių ištvirkimo, tarp tobulos dorovės ir smerktinos netvarkos gyvenime. Mažybininkai, kurie į tą vidurio kelią neatsižvelgia, užmiršta malonius Kristaus žodžius: „mano jungas saldus ir mano našta lengva“ (Mat. 11, 30), užmiršta ir Kristaus padarytus fariziejams priekaištus, kad jie „užkrauna žmonėms nepakeliamas sunkenybes“ ir „uždaro nusidėjėliams dangaus karalystę“. Į tą karalystę einama ne vienu šventųjų taku, bet ir bendro krikščioniško gyvenimo keliu ir šiuo pastaruoju, be abejo, nueinama dangun daug didesnio būrio, negu pirmuoju tobulo šventumo keliu.

Dar didesnę klaidą daro mažybininkai atgailos atžvilgiu. Jie painioja atgailą, reikalingą sakramentalėj išpažinty nuodėmių atleidimui gauti ar sužadintą savy Dievo meilės aktu — su atgailomis, kurios nuo III amž. po Kr. buvo Bažnyčios nustatytos anų laikų krikščionims už sunkesnes nuodėmes, ir turėjusios tikslą apsaugoti krikščionis nuo pagoniškų anos gadynės papročių. Tos atgailos buvo skiriamos ypatingai sunkiems bei piktinantiems nusikaltimams. Kad ir buvo jos jungiamos su sakramentale išpažintimi, bet griežto sakramentalio pobūdžio neturėjo. Dėliai to jos ir vartota sulyginti trumpą laiką, ir papročiams sušvelnėjus, kaip nebereikalingos, dingo. Taigi ir čia reikia daryti skirtumo tarp rūsčių ir sunkių šventųjų atgailų ir paprastos krikščionių atgailos nuodėmių atleidimui gauti. Tai bendrai krikščionių atgailai Kat. Bažnyčia nestato sunkių reikalavimų; ji tenkinasi vien nusidėjėlio nuoširdžiu gailesčiu dėl padarytų nuodėmių, vidujiniu širdies ir valios religiniais motyvais sužadintu pakitėjimu ir pasitikėjimu Kristaus nuopelnais ir kalčių dovanojimu. Tasai gi gailestis, pasiryžimas pasitaisyti ir pasitikėjimo aktas — yra visiems prieinamas. Jį gali padaryti nevien krikščionys, bet ir nekrikščionys. O tobulas Dievo meilės aktas, tam tikrose aplinkybėse, gali atstoti net patį atgailos sakramentą[1]). Tai-

---

[1]) L'acte de l'amour de Dieu super omnia est en quelque sorte un huitième et dernier sacrement, puisque la grâce sanctifiante lui est infailiblement attachée comme aux autres sacrements. Cfr. Dr. Paul Gaucher Le signe infaillible de l'etat de grâce. Le Porreux (Seine), 1907, p. 168. Be to, kat. teologai nurodo, jog nekrikščioniui būtina išganymo sąlyga — yra krikšto priėmimas; jei jis to negali padaryti, tai turi bent aiškiai išreikšti norą (desiderium explicitum) — priimti krikštą; o kuriems krikšto

gi išganymui gauti daug yra prieinamų kelių ir daugelis, be abejo, jais eina į amžinąjį gyvenimą. Iš tos priežasties mažo išganytųjų skaičiaus skelbimas neatrodo teisingas.

2) Dėl pasakymo „daug pašauktųjų, maža išrinktųjų“ Kristus jį yra pasakęs, bet jis reikia imti ne atskirai, tik atsižvelgiant į kontekstą, į aplinkybes, kuriose jis buvo ištartas, o drauge ir į tai, kam jis buvo taikintas.

Pats savyje šis Kristaus posakis, atrodo, buvęs anais laikais plačiai vartojama žmonių patarlė. Kristus ją yr pavartojęs užbaigdamas savo prilyginimą apie vynuogyno darbininkus. To vynuogyno šeimininkas daro po denarą dienai sutartį su darbininkais, kuriuos jis randa pirmą valandą ir siunčia dirbti į savo vynuogyną. Įvairiomis valandomis jis randa kitus darbininkų būrius ir siunčia juos dirbti su pirmaisiais. Vakare jis sumoka visiems po denarą, kaip buvo sutarta. Pakviestieji pirmą valandą ima murmėti, kad jie dirbę daugiau už kitus, o užmokesnį gauna lygų su kitais. Ką gi jiems atsako šeimininkas? Jis nurodo, kad jis pasielgęs sulig sutartim, mokėdamas po denarą visiems ir kad jis turėjęs teisės taip pasielgti, nes niekam skriaudos tuo nepadaręs. Po to Kristus, plačiau nesiaiškindamas, užbaigia savo prilyginimą dviem patarlėm: „paskutinieji bus pirmieji ir pirmieji bus paskutinieji“, nes „daug pašauktųjų, o maža išrinktųjų“.

Iš čia visų pirma aišku, kad pastarasis posakis, jei jis norima taikint šiam prilyginimui, negali turėti tos reikšmės, kurią jam teikia mažybininkai. Priešingai, kaip matom iš prilyginimo, vynuogynan yra visi kviečiami ir visi gauna tą patį užmokesnį, nė vienas nėra išskirtas bei pašalintas. Jei tat šis prilyginimas būtų galima taikinti žmonių išganymui, tai tektų daryti išvadą, kad visi žmonės bus išganyti, juoba, kad prilyginime ypatingai pabrėžta šeimininko nepaprastas gerumas. Dėlei to, sekdami garsiais evangelijų aiškintojais, mes ir manom, kad šiuo prilyginimu Kristaus pažymėta įvairių tautų įvairiais laikais Dievo karalijon prisidėjimas ir draug priminimas žydų tautai, kad jos pretenzijos turėti privile-

---

įstatymas yra nežinomas, tai bent turi sužadinti savy noro — vykinti visa, ką Dievas išganymui gauti yra įsakęs ir įstatęs. Taip pat ir po krikšto nusidėję turi aiškiai išreikšti noro bei pasiryžimo išpažinti savo nuodėmes sakramentalėj išpažinty, o jei to nežino, tai turėti bent votum implicitum padaryti, kas Dievo įsakyta.

gijų užimti Dievo karalijoj ypatingą vietą — neturi jokio pamato. Iš čia daros suprantama ir ta aplinkybė, kad šį prilyginimą su minėtuoju posakiu savo evangelijon teįdėjęs vienas tik šv. Matas, rašęs ją specialiai žydams. Iš čia aiškėja toliau ir galutinoji šio prilyginimo išvada: Dievas su paskiau pašauktais pasielgs lygiai, kaip ir su pirmaisiais. Jis kviesis didelę daugybę, bet toje daugybėje rinktinį branduolį sudarys n e v i s a ž y d ų t a u t a, t i k m a ž a s j o s b ū r e l i s. Tikras rinktinis tos daugybės branduolys, šventieji susidarys iš visų tautų, bet kiekviename amžiuje daugybėje tikinčiųjų š v e n t i e j i t e s u d a r y s t i k m a ž ą b ū r e l į. Tuo būdu čia viskas paaiškėja, nors ir toli gražu ne ta prasme, kurią gina mažybinininkai.

Be šio — šv. Mato evangelijoj esama ir kito prilyginimo apie karaliaus rengiamas savo sūnui vestuves. Karalius siunčia savo tarnus kviesti svečių. Bet kviestieji vieni atsisako ateiti, kiti net užmuša karaliaus tarnus. Ką gi daro karalius? Įrūstintas, jis nubaudžia žmogžudžius ir sunaikina jų miestą. Tai padaręs, jis vėl siunčia savo tarnus į kelius ir kryžkelius kviesti visų — piktų ir gerų, kad tik pilni būtų vestuvių rūmai. Kviestieji šį kartą susirenka, tik jų tarpe atsiranda vienas neapsivilkęs vestuvių rūbu. Karaliaus paklaustas jis neranda kuo pasiteisinti, taigi ir lieka laukan išmestas į tamsybes. Čia vėl Išganytojas savo prilyginimą užbaigia patarle: „Daug yra pakviestųjų, bet maža išrinktųjų". Šis prilyginimas, matyt, buvo taikintas fariziejams, nes šv. Matas čia pat ir priduria pastabą: „Tuomet fariziejai nuėję, padarė sutartį sugauti Jį šnekoje" (Mat. 22, 15). Tuo būdu „daug pakviestųjų" čia reiškia n e v i s u s ž m o n e s, bet tik v i e n ą ž y d ų t a u t ą, o žodžiais „maža išrinktųjų" Kristus yr nurodęs ne apskritai išganymą laimėjusius, bet ž y d u s į Kristų įtikėjusius, kurių sulyginti, tikrai buvo nedaug. Šitaip aiškinant šį prilyginimą, savaime aiškėja ir jo smulkmenos. Karaliaus sūnaus vestuvės nurodo Kristaus snsijungimą su Bažnyčia (Plg. Apok. 19. 9 10). Vieni iš pakviestųjų nužudo karaliaus tarnus, už ką karalius sugriauna jų miestą — čia aiški aliuzija į Kristaus nužudymą ir Jeruzalės sunaikinimą. Pagaliau daugybė naujų pakviestųjų nurodo įėjimą stabmeldžių Bažnyčion, o išmestasis be vestuviu rūbų reiškia, jog jų kai kurie nepasiliksią joje. Tuo būdu jei šis prilyginimas turėtų kokio sąryšio su išganytųjų skaičium, tai jis greičiau rodytų didelį išganytųjų ir labai maža žuvusiųjų būrelį. Taigi iš viso, kas aukščiau pasakyta, matom, jog

posakį „Daug pašauktųjų, o maža išrinktųjų", Kristus yra taikęs nedėkingai žydų tautai, o ne visai žmonijai. Bendras išganytųjų skaičius tuo posakiu visai nėra nustatytas.

3) Evangelijos posakiai apie „ankštus vartus" ir „siaurą kelią, vedantį į gyvenimą", paimti skyrium gali nevienam baimės įvaryti; bet sugretinti su kontekstu visai neatrodo taip baisūs. Evangelijose jie pakartoti keleriose vietose. Mes imam patį pilniausį tekstą užrašytą pas Šv. Luką 13, 23 — 30. Jis išreikštas šiais žodžiais: „Jis (Jėzus) ėjo per miestus ir sodžius mokindamas ir keliavo į Jeruzalę. Vienas jam tarė: Viešpatie, ar maža bus išgelbėtųjų? Jis jiems sakė: Stenkitės įeiti pro ankštas duris; nes sakau jums, daug ieškos įeiti, bet negalės. Įėjus šeimininkui ir užrakinus duris, jūs stovėdami lauke, pradėsite belsti į duris ir sakysite: Viešpatie, atidaryk mums. Atsakydamas jis jums tars: Aš nežinau, iš kur jūs. Tuomet jūs pradėsite sakyti: Mes valgėme ir gėrėme tavo akivaizdoje ir tu mokinai mūsų gatvėse. Jis jums tars: Aš nežinau, iš kur jūs... Atstokite nuo manęs, jūs visi, piktadariai... Ten bus verksmo ir dantų griežimo, kuomet išvysite Abraomą, Izaoką ir Jokūbą ir visus pranašus Dievo karalystėje, save gi laukan išvarytus. Ateis iš rytų ir vakarų, iš šiaurės ir pietų ir sėsis prie stalo Dievo karalystėje. Taip tat yra paskutiniųjų, kurie bus pirmi, pirmųjų kurie bus paskutiniai". Iš šio teksto matom Kristų beeinant į žydų sostinę — Jeruzalę. Jis eina mokindamas apie Dievo karalystę. Ji rūpi žydams ir vienas jų klausia: argi tiesa, kad žydų maža tepateks jon. Klausia vienas visų vardu, tat Kristus ir atsako visiems, nurodydamas savo karalystės įėjimo sąlygą — ankštus, tautinės didybės pasipūtimo nepraleidžiančius vartus [1]) Kristus aiškiai pasisako pats tos karalystės esąs valdovas, bet drauge aiškiai nurodo, kad toje karalystėje neturės reikšmės nei kūniška artimybė ir pažintis (su tavim valgėme ir gėrėme), nei ta pati tautybė bei pilietybė (tu mokinai mūsų gatvėse). Dievo karalystė bus uždaryta visiems piktadariams, o atdara visų keturių pasaulio šonų geriesiems. Ši pastaroji aplinkybė ne tik nenurodo mažo išganytųjų būrelio, bet priešingai kalba už didelę jųjų daugumą.

---

[1]) Siauro kelio prasmė yra ta pati, ką ir ankštų vartų. Tų dviejų panašių dalykų sugretinimas sudaro tai, ką hebraistai vadina paralelizmu... Todėl išaiškinus ankštų vartų prasmę, nebėra reikalo plačiau begvildenti siaurojo kelio raikšmė.

4) Ką sako šv. Raštas. tai, be abejo, yra tiesa. Bet gerai suprasti šv. Rašto mintis netaip lengva, Dėlei to ir aiškinti šv. Raštas, leista ne kiekvienam jo skaitytojui, bet tiktai Katalikų Bažnyčiai. Kas jos neklauso, pasitikėdamas vien savo protu, tas iš šv. Rašto gali išvesti visokių nesąmonių, kaip tai ir matom iš įvairiausių protestantiškų sektų mokslo.

Pirmoji tikro šv. Rašto aiškinimo taisyklė — tai neimti jo pavieni sakiniai atskirai nuo konteksto, bet žiūrėti sąryšio su tuo, kas ankščiau pasakyta ir lyginti su tuo, kas apie tą patį dalyką parašyta kitose šv. Rašto vietose. Taigi ir Kristaus žodžiai: ,,Dangaus karalystė kenčia prievartą ir smarkieji sau ją plėšia" (Mat. 11. 12) reikia palyginti su žodžiais užrašytais Luko 16. 16: „Įstatymas ir pranašai siekia Jono; nuo to laiko Dievo karalystė skelbiama evangelijoje ir kiekvienas į ją veržiasi". Tą pat mintį randame ir pas Matą, pažiūrėję konteksto (Mat. 11, 17). Vadinas, Išganytojas čia lygina dvi religiji — Senojo ir Naujojo įstatymo ir jis kreipia savo posakį į žydus, nes jie Senojo įstatymo tvarkoje yr turėję tikybos srity žymių privilegijų. Taigi Kristaus žodžių prasmė yra ši. Iki Šv. Jono Krikštytojo tikras Dievo mokslas buvo skelbtas žydams. Nuo šv. Jono — Dievo karalystė, t. y. dangų atidaranti tikyba, skelbiama v i s i e m s. Niekas čia neturi privilegijų, bet ir niekas nėra iš jos išskiriamas. Štai dėlko Kristus ir palygino tą naująją tikybą k a r o g r o b i u i, kuris gali tekti kiekvienam, kam jis rūpės. Taigi žodžiai veržtis „prievarta" ir ,,smarkieji" nereiškia čia didesnės ar mažesnės pastangos išganymui gauti — to reikėjo ir pirma, — bet kad Naujame Įstatyme visi jau gali įeiti Dievo karalystėn, o ne vieni žydai, kaip buvo seniau[1]).

Evangelijos žodžiai apie išsižadėjimą giminių, turtų, gyvybės dėl Kristaus, griežčiau juos ištyrus, irgi neatrodo taip baisūs. Nes ką šv. Lukas vadina „neapykanta", tą pat šv. Matas išreiškia kitu švelnesniu sakiniu: „Kas myli tėvą ar motiną l a b i a u n e k a i p m a n e, tas manęs nevertas" (Mat. 10.37). Taigi toji evan-

---

[1]) Taip Mat.. 11. 12 ir Luk. 16, 16 aiškina A. Casteleinas S. J. op. c. Naujausis egzegetas Lagrange'as (Evangile selon, St. Luc. Paris, 1925) aiškindamas Luko 16. 16 žodį „veržiasi" atmete senesnių egzegetų vertimą: „on y est introduit avec violence", teisingai nurodydamas kad: „personne n'est introduit de force dans le royaume, on est seulement invité à en prendre le chemin" (op. c. 440 p.). Klysta tat tie egzegetai, kurie Mat. 11 12 mato aluzijas į „persekiojimus, bei kliudymus įeiti Dievo karalystėn".

gelijos „neapykanta“ yra atsiradus čia vien iš žydų kalbos ypatybės. Mat, ten palyginimui išreikšti vartojama du priešingaprasmiu žodžiu, pav. sakoma: „aš vieną myliu, kitą neapkenčiu“ vieton „aš vieną myliu labiau nekaip kitą“. Taigi tenka pasakyti, jog evangelijos teskelbia vien neapykantą nuodėmių, ne žmonių. Priešingai manyti — būtų didžiausia klaida, nes tai būtų įnešimas Dievo prigimtin aiškaus prieštaravimo.

Savo dešimtyje įsakymu, kaip visi žinom, Jis reikalauja, kad vaikai mylėtų savo gimdytojus. Jis savo evangelijoj yra uždraudęs artimo neapykantą, įsakydamas visuotinę žmonių meilę, neišskirdamas iš jos nė vieno, net ir priešo. Kaip gi Jis galėtų reikalauti, kad vaikai tėvų neapkęstų?! Net, jei tėvai ir ką bloga vaikams palieptų, nėra reikalo savo tėvų neapkęsti; užtenka tik labiau klausyti Dievo, negu tėvų, nepildant jų blogų įsakymų.

Taip pat ir turtų išsižadėjimo klausime reikia neužmiršti svarbaus skirtumo: Kristus įsako jų išsižadėti ne apskritai visiems krikščionims ir net ne visiems kunigams, bet tik tiems, kurie yra pašaukti į tobulą gyvenimą. Šį skirtumą aiškiai pažymi pati evangelija. „Jeigu nori įeiti į gyvenimą, laikykis įsakymų“ (Mat. 19.17), tai bendra visiems krikščionims taisyklė. „Jei nori, būti tobūlas, eik, parduok, ką turi, ir, paskui ateik ir sek mane“ (Mat. 17.21). Štai jau nebe įsakymas tik patarimas (jei nori būti tobulas), paliktas vien tobulybės mylėtojams. Iš šiaip jau žmonių ir kunigų Kristus tereikalauja vien dvasiško išsižadėjimo, t. y. tokio turtų turėjimo ir vartojimo, kuris neįžeistų Dievo įsakymo svarbiame dalyke. Kas gi pasakys, kad šitaip nusistačiusių žmonių buvę ir esą maža.

Tiesa, Kristaus laikais pas žydus jų buvo nedaug. Mat, stabmeldiškų pažiūrų įtaka žydams buvo didelė. Dėlei to Kristus ir smerkė taip smarkiai neteisėtai įgytus turtus (mamona iniquitatis) ir jų vartojimą, neatsižvelgiant į Dievo valią ir artimų, o ypač vargšų reikalus.

Tąja prasme Kristus ir yra pavartojęs prilyginimą apie turtuolį ir kupranugarį. Šis prilyginimas būtų tikrai baisus, jei Kristus būtų čia turėjęs omeny visus, kurie turi pinigų. Bet kad taip nėra, parodo šv. Morkus. Jis savo evangelijoj (10.24), kalbėdamas apie tą pat dalyką, paaiškina, jog Kristus yra kalbėjęs ne apskritai apie turtuolius, bet tik apie tuos, „kurie pasitiki pinigais“, t. .y, kurie piniguose sudedą visą savo viltį. Taigi iš-

ganymą laimėti gali net ir miliardieris, jei tik savo kapitalo nelaiko dievuku ir nepasitiki juo. Dėlei to ir Kristus, klausiamas nustebintų apaštalų: „Tai kas gi gali būti išganytas", atsakė. „Pas žmones tai negalima, bet ne pas Dievą, nes pas Dievą visa galima„ (Mor. 10.27). Tuo būdu šis iš pažiūros baisusis pryligimas apie didžturtį ir kupranugarį turi savy ne vien bauginančių, bet ir raminančių elementų. Nes ne pats kapitalas yra blogas, tik neteisus jo įgijimas, ir ne pats kapitalo vartojimas kliudo žmogui laimėti išganymą, tik vartojimas jo ne pagal Dievo valią, vien savo egoistiškiems tikslams. Kas nestato savo turtų aukščiau, ne kaip Dievą, tam išganymas visai galimas.

Išsižadėjimas gyvybės reikia taip pat suprasti ne absoliučiai, bet kaip pasiryžimas — velyk numirti, negu begyvenant, Dievą įrūstinti. Tos rūšies sąžinės konfliktai labai reti. Jei jie kartais pasitaiko, tai Dievas duoda tuomet, kaip kitados kankiniams, savo ypatingų malonių mirties baimei nuveikti ir pergalei laimėti.

Lygiai nėra ko nusiminti ir dėl Dievo teismo baisumo. Nes jei Dievas tirs net ir mažiausius mūsų nusikaltimus, Jis atkreips dėmesį į mūsų silpnumą, neapgalvojimą, lengvapėdiškumą. Jo teismas bus ne tik teisingas, bet ir gailestingas, „nes jis žino, kad mes esame dulkės ir niekas, iš kurio ir esam išvesti", kaip sako šv. Raštas.

Tas pat pasakytina ir apie „kiekvieną žodį", iš kurio teis mus Dievas. Evangelijos originale terminas žodis nurodytoj vietoj graikų kalba išreikštas dvejopai (rema ir logos). Bet rema reiškia ne tik žodį, bet ir kalbėjimą, o logos — vien tik kalbėjimą bei pašnekėsį. Tuo remdamies šv. Rašto aiškintojai mano, kad mes būsime Dievo teisiami vien už ilgesnes, Dievą ar artimą įžeidžiančias kalbas, bei žodžius, pasižyminčius ypatingu piktumu. Šiaip jau gi blogo tikslo neturinčioms kalboms, nesipriešinančioms padorumui ir paklusnumui Dievas parodys savo tėvišką atlaidą.

Pagaliau evangelijoj pateiktas pats Dievo teismo aprašymas visai nepatvirtina mažybininkų nuomonių. Nes ten nepasakyta, kad paskutiniame teisme Dievas tarsiąs: „Ateikit, jūs, heroiškos sielos ir paveldėkit dangaus karalystę, nes jūs išlaikėt tobulą nekaltybę, bei nusidėję, darėt nepaprastai kietą atgailą, išsižadėdami visų padorių gyvenimo linksmybių"..., bet išganytieji išgirs vien šiuos meilingus žodžius: „Ateikite mano Tėvo palaimintieji ir paveldėkit karalystę, prirengtą jums nuo pasaulio pradžios, nes aš

buvau išalkęs, ir jūs mane pavalgidinot, buvau ištroškęs, ir jūs mane pagirdėte, buvau svečias, ir jūs mane priėmėte, buvau plikas ir jūs mane apdengėte, ligonis, ir jūs mane aplankėte, buvau kalėjime ir jūs atėjote pas mane“ (Mat. 25,3536). Śitie gi gailestingi darbai prieinami visiems, taigi ir galima tikėtis, kad išganytųjų skaičius bus greičiau didelis negu mažas.

Galop mažybininkų pažiūra į mažą išganytųjų skaičių dar būtų galima šiaip taip pateisinti, jei pomirtinis gyvenimas tebūtų apibrėžtas vien dangum ir pragaru. Bet tikrumoj, iš kat. Bažnyčios mokslo žinom, kad esama dar ir skaistyklos. Jos gi kančios yra tiek skaudžios, kad gali net ir didesnes kaltes nuplauti. Taigi daugybė žmonių, kad ir nevertų dėl savo netobulo gyvenimo tiesiog nueiti į dangų, galės betgi būti išganyti, atsilyginę Dievo teisybei skaistykloje.

5) Kad Dievas yra baudęs pirmąsias žmonių kartas tvanu, Sodomą ugnimi, chananiečius kardu ir pačius žydus įvairiomis nelaimėmis, tai tiesa, nes tai yra užrašyta Šv. Rašte. Bet tame pat Šv. Rašte randam užrašytus ir šiuos žodžius apie Dievą: „Tu visų pasigaili, nes visa gali ir apsimeti nematąs žmonių nuodėmių dėlei atgailos. Nes tu myli visa, kas yra... Tu pasigaili visų, nes jie Tavo, Viešpatie, kurs myli sielas“ (Išm. 11.24,25,27). Jei tat Dievas yr baudęs žmones, tai jis tai darė kaip mylįs tėvas ir išmintingas gydytojas. Jis baudė jų kūnus dėl to, kad mylėdamas jų sielas, troško jiems išganymo. Be tų bausmių daugybė žmonių gal būtų amžinai žuvę. Užėjus gi bausmėms, daugelis susiprato klydę ir pastaroje valandoje yr grįžę prie Dievo ir laimėję išganymą. Be to šitokios bausmės kaip tvanas, sieros ugnis ir k. yra parodę žmonijai, kad Dievas yra nemaršus, nors ir kantrus ir kad nusidėjimai yra gausiausi nelaimių šaltiniai.

Pagaliau, kalbant apie visuotinąjį tvaną, reikia vengti liguisto sentimentalizmo ir tiesai prieštaraujančio perdėjimo. Minėtojo kun. Castelein'o S. J. apskaitymu, visuotiname tvane yra žuvę ne daugiau kaip 90.000 žmonių, nes jų tiek tuomet tegalėję būti žemėje[1]). Be abejo nemažas tai skaičius. Bet atsiminkim, jog dabar visam pasauly per vieną dieną miršta apie 100.000 žmonių, o per metus apie 36.000.000! Vadinas, šiandieną mirtis kasmet išvaro iš šio pasaulio daugiau žmonių, negu visi karai ir revoliucijos ir 400 kartų daugiau, negu yra žuvę visuotinam tvane. Suliginę su šia taip gausia mirties piūtim, pamatysim, jog visuo-

1) Cfr. A. Castelein S. J., op. c. p. 71.

tinojo tvano tragedija nebuvo taip jau didelė ir baisi, kaip gal iki šiol daug kam atrodė.

Be to yra rimtų teologų (Hummelauer, Zaborski), manančių; kad tvanas visos žemės nėra užpylęs, kad jis tepasiekęs tik Noei žinomus kraštus, taigi be anų 8 Noės laive išsigelbėjusių, galėjo būti ir kitur tvano nepaliestų žmonių. Šv. Petras antrame savo laiške minėdamas Noės laive išsigelbėjusius 8 žmones (2,5), nėra ex professo sprendęs klausimo apie etnografiškąjį bei geografiškąjį tvano visuotinumą.

Ne pro šalį čia bus paminėjus dar vieną šv. Jono Auksaburnio pastabą. Kalbėdamas apie visuotinąjį tvaną, jis pažymi vieną labiai svarbią aplinkybę: vanduo nesusyk yr užliejęs žemę, bet yra perėję 40 dienų, kol buvo apsemti aukščiausi to krašto kalnai. Vadinas, žuvę tame tvane turėjo užtektinai laiko atgailai ir todėl galėjo laimėti išganymą.

Iš čia gaunam išvadą, jog visuotinas tvanas buvo Dievo išminties, teisybės ir gerumo pamoka, parodžiusi visoms būsimoms žmonijos kartoms, kad juokauti su Dievu negalima.

Sodomos ir aplinkinių miestelių nubaudime yra žuvę ne daugiau, kaip keletas tūkstančių žmonių, bet ir tie būtų išlikę nenubausti, jei jų tarpe būtų atsiradę bent dešimts teisiųjų. Deja, jų ten nė tiek nebuvo. Taigi šis faktas mažybininkų teorijai lemiančios reikšmės neturi, nes nėra įrodyta, kad visi sodomiečiai likę neišganyti.

Tas pat pasakytina ir apie chananiečių tauteles: jos, kad ir buvo labai sugedusios, bet mažos, nedaugingos ir todėl mažybininkams žymesnės paramos nesuteikia.

6) Dėl žydų tenka štai kas pasakyti. Dievas tą tautą yr laikęs savo ypatingoj globoj. Kol ji klausydavo Dievo įsakymų, ji būdavo laiminga: joks priešas jos nepuldavo, ji galėdavo ramiai gyventi, naudodamosi savo darbo vaisiais. Bet kai jį Dievą užmiršdavo, Dievas atimdavo jai savo globą: aplinkiniai stabmeldžiai ją pavergdavo, sunaikindavo jos miestus, pagrobdavo jos turtus ir jos gyventojus padarydavo nelaimingais nelaisviais. Tuo būdu žydų istorijoj po daug sykių pasikartodavo laimės ir nelaimės laikotarpiai. Bet vertinant tas Dievo bausmes, reikia vengti perdėjimo, o ypač išvedžiojimo, kad žydų dauguma yra netekus išganymo.

Dar labiau negalima taip galvoti, kaip mažybininkų vadas vysk. Massilon'as, kurs norėdamas įrodyti žydų išganytų mažą

skaičių remias faktu, jog iš 600.000 žydų pažadėton žemėn tėra teįėję tik du: Jozuė ir Kalebas. Nes jei ši išvada būtų teisinga, tai neišganytais tektų laikyti net ir Mozę su Aaronu. Bet Mozė Šv. Rašte nesyk yra vadinamas šventu pranašu — ir jo kaltė visai nebuvo mirtina. O ir anie pažadėton žemėn neįėję 600.000 žydų visai nebuvo Dievo nubausti, bet išmirė paprasta mirtimi savo 40 metų besitęsusioje kelionėje į Palestiną.

Jei kada buvo galima abejoti apie žydų išganymą, — tai viešpataujant Jezabelei, didžiausio stabmeldijos žydų žemėj įsigalėjimo metu, kai net pats Elijas buvo dėlei to nusiminęs. Bet ir tuomet Dievas jam užtikrino, kad vis dar yra žydų tautoj 7000 žmonių (skaičius simboliškas reiškiąs didelę daugybę), negarbinusių Baalo ir išlikusių ištikimais Izraelio Dievui (3 Kar. 19,18). Bet jei jau tuomet buvo didelė daugybė vertų išganymo dorų žydų, tai ką besakyti dabar, po Kristaus atėjimui, kai žydai stabmeldystėn visai nelinksta.

Tiesa, daugybė žydų vis dar nesidomi Kristaus mokslu; yra ir tokių, kurie neapkenčia patį išganytojo asmenį, bet pasakyti, kad jie nebus išganyti, būtų perdrąsu. Nebuvo didesnio Kristaus neapkentėjo, kaip Povilas, o bet gi tas pats Povilas virto didžiausiu Kristaus mokslo skelbėju. Dievas atleido jam jo paklydimą, nes jis persekiojo Kristaus Bažnyčią jos gerai nepažinęs. Todėl ir šv. Petras, sakydamas savo pirmąjį pamokslą žydams, yra išsitaręs: „Broliai, aš žinau, kad jūs tai darėte iš nežinios“ (Ap. D. 3.17). Toje nežinioje po šiai dienai tebėra ir šiandienių žydų dauguma. Taigi yra vilties, kad ir jie bus išganyti. Tai patvirtina ir pats Povilas Ap. Nes prilyginęs žydų tautą alyvos medžiui jis nepasakė, kad visas medis yra žuvęs, tik pažymėjo, kad jo „kai kurios šakos yra nulaužtos“ (Rom. 11.17). Tuo jis yra pasakęs, kad dauguma žydų bus išganyta. Pasaulio pabaigoj, to pat Povilo Ap. pasakymu „bus išgelbėtas visas Izraelis“ (Rom. 11.26). Taigi žydai maž teduoda paramos mažybininkų nuomonei.

7) Užtat stabmeldija atrodo visai patvirtinanti jų pažiūras į žmonių išganymą. Nes stabmeldija, jų išmanymu, Dievo pažinimo neturinti jokio, o jos gyvenime viešpataująs visuotinas dorovės žlugimas. O tokiose sąlygose kas gi gali būti išganytas?!

Bet šitoks pasakymas turi aiškių perdėjimo žymių. Tas gi perdėjimas eina iš labai paviršutiniško religiško ir doroviško stabmeldijos būvio pažinimo ir perdidelio jos kulto apibendri-

nimo. Tiems per smarkiems sprendimams dedama pamatan viešasis stabmeldijos kultas ir iš jo sprendžiama, kad toks pat turėjęs būt ir privatinis stabmeldžių Dievo garbinimas. Bet ši išvada nėra teisinga, nes šalia šlykštaus viešojo kulto, istorijos parodymu, privačiame gyvenime stabmeldžiai laikydavos visai švelnaus Dievo garbinimo ir kilnių religinių pažiūrų. Minėtas aukščiau kun. Castelein'as savo veikale yra surinkęs didelę daugybę citatų iš žymesnių senoviškos stabmeldiškos Graikijos vyrų (pav. Aristotelio, Solono, Pindaro, Eschilo, Herodoto, Tukidido, Sokrato, Platono ir k.), kurie, pasirodo, aiškiai tikėję į vieną Dievą, visų daiktų Kūrėją, Jo valią laikę dorovės norma, teikę Jam pagarbos, kaip pasaulio valdovui, išpažinę žmogaus sielos nemirybę ir gerų darbų vertę laimei po mirties pelnyti.

Netrūko panašių vyrų ir tarp senosios Romos stabmeldžių (k. š. Ciceronas, Seneka, Morkus Aurelijus ir k.), turėjusių kilnių pažiūrų į Dievą, religiją, žmogaus pareigas. Nemažiau skaistaus monoteizmo sekėjų būta pas persus, kiniečius, japonus ir kitas stabmeldiškas tautas. Tokie žmonės, kad ir gyveno stabmeldžių apsupti, bet jau nebuvo stabmeldžiai, nes garbino vieną tikrąjį Dievą, nors ir vadindavo jį įvairiais vardais. Savo pavyzdžiu jie darydavo didesnės ar mažesnės įtakos aplinkiniams gyventojams, nors ir neįstengdavo išblaškyti stabmeldijos ūkų. Šios įsigalėjimas ir net apsireiškimas šlykštaus kulto apeigomis yr įvykęs taipgi ne be Dievo leidimo. Leisdamas panašiems kultams įsikurti, Dievas norėjo pirštu prikišamai parodyti žmogui gimtosios nuodėmės vaisius, jojo nesugebėjimą savo dvasios jėgomis susikurti sau tikrą religiją ir pasiekti savo gyvenimo tikslą, o drauge ir Dievo apreiškimo reikalingumą.

Iš čia matom, kad Dievo apveizda yra lietus ne vien išrinktąją žydų tautą, bet ir pačius stabmeldžius, teikdama jiems savo malonių ir dvasiškos šviesos, ir vesdama žmoniją, lyg mažą vaiką, nuo stabmeldiškų sutemų į skaistų krikščionystės rytą. Tuo būdu ir stabmeldijoj buvo ne viena tik tamsa ir doroviškas sugedimas; ten buvo ir tikros šviesos ir doro gyvenimo, o per tai ir nemaža išganytųjų.

Negalima sakyti, kad ir tarp žemiausiai stovinčių stabmeldžių nebūtų išganytų. Nes žemos kultūros žmogus, net ir dalyvavęs biauriose stabmeldijos religinėse apeigose, gali laimėti išganymą, jei tik yra tai daręs, manydamas, darąs Dievui patinkamą darbą. Jų išganymui bus pritaikintas Dievo teisybės prin-

cipas: kam mažiau duota, iš to bus mažiau ir reikalauta[1]).

Jei Šv. Raštas nesykį smerkia stabmeldžius, tai vien dėl to, kad apskritai jų gyvenime nebuvo nieko, kas būtų galima statyti pavyzdžiu žydams; ir priešingai, žinant senovės žydų palinkimą stabmeldystėn, buvo didelio reikalo — įkvėpti jiems pasiryžimą nesidėti su stabmeldžiais, būti nuo jų kuo toliausiai.

Tuo pat tikslu ir šv. Povilas Ap. yra rašęs apie anų laikų stabmeldžius kuo pesimistiškiausiai. Bet tame laiške Romėnams jis visai panašiai yra išsitaręs ir apie žydus. Bet ar jis manė, kad jie visi nebus išganyti? Nė kiek, nes jis gerai žinojo aukščiau minėtąjį Dievo atsaką nusiminusiam Elijui pranašui. Jei jo laikais yra buvus didelė daugybė žydų Dievui ištikimų, tai reikia tikėti, kad tokių Dievui ištikimų visuomet nemažiau yra buvę ir stabmeldijoj.

Šią išvadą patvirtina faktas, jog tarp tiesų, Šv. Rašte dažnai minimų, yra ir ta, kad „Dievas nežiūri asmenų“. Dievo ap-

---

[1]) Žinomas teologas A. Tanquerey'is savo teologijos vadovėly (Brevis Synopsis Theol. Dogm.) gina tezę: „Omnibus infidelibus adultis, sive positivis, sive negativis dantur aliquando gratiae saltem remote sufficientes, ut possint ad fidem converti“ ir baigia išvadžiojimus šia teologiškąja aksioma: „Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam“, — pridurdamas prie jos šitokį paaiškinimą: „Scilicet: a) facienti quod in se est per vires naturae Deus, non quidem ex iustitia, neque ex positiva dispositione, sed ex gratuito beneplacito, gratias actuales concedit, quibus fides obtineri possit; b) Facienti quod in se est sub influxo gratiae actualis, Deus certo uberiores gratias actuales concedet, quae de congruo merentur; c) cum quibus facienti quod in se est et ultimam dispositionem ad iustificationem requisitam ponenti, Deus dat gratiam sanctificantem seu habitualem“ (n. 880.) Tuomi nustatoma išganymo galimumas visiems, net ir labiausiai nuo katalikystės išviršinai nutolusiems. Dėlei to vienas rimtas prancūzų teologas, kalbėdamas apie Bažnyčios sielą, yra išreiškęs šią gan drąsią mintį: „Au sein du schisme, en pleine hérесie, sous les dehors de l'apostasie, frappés ostensiblement par les sentences de l'autorité ecclesiastique, peut il se rencontrer des hommes de bonne foi, qui sont justes aux yeux de Dieu. Une erreur de fait, une ignorance point coupable, certaines circonstances de temps, de lieux, de personnes, un amour sincère du Seigneur et le desir de lui plaire peuvent maintenir dans l'ame de l'Eglise, ceux qui manifestement sont séparés de son corps“. C. Sadet. Un angoissant probléme: Si Dieu existe, porquoi le mal? Avignon, Aubanel, 1926, 230 — 231 p.

veizdai visi lygūs — ar kas bus stabmeldis, ar žydas, ar krikščionis. Kiekvienoj vietoj ir kiekvienu laiku Dievas yra nusistatęs teikti išganymo kiekvienam, kas tik elgias „su baime keleivystės metu“ (I Petr. 1, 17), nes Jo „tikroji šviesa apšviečia kiekvieną žmogų, ateinantį į šį pasaulį“ (Jon. 1, 8). Dėlei to jokios gyvenimo aplinkybės, kad ir tamsiausios, neįstengia užgesinti žmoguje jo sąžinės šviesos. Jei žmogus toje šviesoje tvarko savo gyvenimą, jis gauna Dievo malonę, atsipalaiduoja nuo gimtosios kaltės ir įžengia į kelią, vedantį išganyman[1]). Šį šv. Tomo mokslą nušviečia Niniviečių pavyzdys. Jie buvo nusidėję ir Dievo pasmerkti. Bet paklausę Jonos pranašo balso, susiprato, darė atgailą ir susilaukė Dievo pasigailėjimo. Iš čia matom, kad net ir tie, kurie atrodo artimiausi pražūčiai, gali prie savo geros valios laimėti išganymą. Nes anot šv. Povilo žodžių: „Dievas visa užrakino netikėjime, kad visų pasigailėtų“ (Rom. 11, 32). Tai reiškia, kad visi — ir pagonys ir žydai buvo nepaklusnūs Dievui, bet Dievas visų pasigaili[2]).

Prilyginimas žmonių likimo su žuvų ikrų ir medžių sėklų likimu turėtų įtikinamos galios tik tuomet, jei Dievui būtų vis tiek, ar žuvų ikros, ar medžių sėklos, ar žmonių sielos. Bet Dievui tai toli gražu ne vis tiek. Už ikras ir sėklas Jo sūnus nėra kentėjęs ir miręs, o už žmones — Jis yra savo gyvybę paaukojęs. Taigi Jam kiekviena žmogaus siela yra brangi ir Jis nori, kad nė viena jų nepražūtų.

Tiesa, suteikdamas žmogui laisvą valią, Dievas tuo pat yra Jam davęs galimumo — rinktis pražuvimą, atmetus išganymą. Yra žmonių, kurie tuo galimumu ir naudojas. Bet kad tokių žmonių būtų žymi dauguma, sunku tikėti. Nes jei taip iš tikrųjų būtų, kaip tvirtina mažybininkai, tai išeitų, kad Kristus veltui kentėjęs ir miręs už žmones. Velnias tuomet atrodytų galingesnis už Kristų, nes įstengęs iš Išganytojo išplėšti beveik visą žmoniją ir palikęs Jam vos mažą būrelį. Ši išvada logiškai plaukia iš mažybininkų teorijos, bet savo turiniu labiau panėši į biaurią blevyzgą prieš Dievą, negu į rimtą teologiškąją tiesą. Nes ji aiškiai prieštarauja daugybei šv. Rašto tekstų. Priminsim čia bent keletą Štai šv. Povilas Ap. rašydamas Romėnams tarp kitko sako, pav., „Kiekvienas, kurs į jį (Dievą) tiki, nebus

[1]) S. Tomas 1-a, 2-ae q. 6.
[2]) Žiūr. Arkivysk. J. Skvirecko Naujasis Testamentas, Kaune, 1922, 392 psl.

sugėdintas. Nes nėra skirtumo tarp žydo ir graiko; juk tas pats yra visų Viešpats, turtingas visiems, kurie jo šaukiasi. Nes kiekvienas, kurs šaukiasi Viešpaties vardo bus išganytas" (Rom. 10, 11 — 13). Kitoj to pat laiško vietoj jis dar drąsiau kalba, tardamas: „Jei Dievas yra už mus, kas prieš mus? Tas, kurs ir savo Sūnaus nepasigailėjo, bet išdavė jį už mus visus, kaipgi jis nebus mums taip pat visa su juo dovanojęs... Dievas yra tas, kurs nuteisina, tai kas yra, kurs pasmerktų?" (Rom. 8. 31, 32, 34). O savo mokytiniui Timotejui rašo, jog Dievas „nori, kad visi žmonės būtų išganyti ir pasiektų tiesos pažinimą" (I Tim. 2, 4). Tą pat patvirtina ir Jokūbas Ap., rašydamas savo laiške (2, 13), kad Dievo „gailestingumas persveria teismą". O šv. Jonas Ap. teikia visiems šį pilną meilės pamokymą: „Mano vaikeliai, aš tai jums rašau, kad nenusidėtumėt. Bet jei kas ir nusidėtų, tai mes turime pas Tėvą užtarėją Jėzų Kristų teisųjį; jis yra permaldavimas už mūsų nuodėmes: netiktai už mūsų, bet taip pat ir už viso pasaulio (1 Jon. 2, 1 — 3)." Šią tiesą buvo pramatęs ir supratęs dar Sename Įstatyme Izaias pranašas, šiaip atsiliepdamas apie būsimąjį Kristų: „jis ėmė ant savęs mūsų skausmus ir jis nešė mūsų sopulius... Jis buvo sužeistas dėl mūsų neteisybių, sudaužytas dėl mūsų kaltybių... Mes visi klydome, kaip avys, kiekvienas pasuko į savo kelią, o Viešpats uždėjo ant jo visų mūsų neteisybes" (Izai. 5, 4 — 6).

Šitoks Išganytojo nusistatymas kentėti už visą nusidėjusią žmoniją buvo vertas ir atatinkamo atlyginimo už savo tikrai dieviškąjį heroizmą. Kokį gi Kristus už tai yra gavęs užmokesnį iš savo Tėvo Dangiškojo? Į tai atsako šv. Povilas Ap., nurodydamas Kristaus pergalę ir iš nuveiktojo velnio atimtąjį grobį (captivam duxit captivitatem), Jo įgytąją garbę (omnia subiecit sub pedibus ejus), ir galybę (omnia traham ad me). Tą garbę ir galybę yra matęs jau psalmių autorius, kurs Dievo įkvėptas giedojo: „Visi žemės kraštai atsimins ir sugrįš prie Viešpaties ir visos pagonių šeimynos pagarbins jo akivaizdoje" (Ps. 21, 28). Tą pat skelbė ir Danielis, pranašaudamas, jog Kristaus valdžiai bus pavestos visos tautos, visos giminės, visos tarmės; jo karalystė tęsis iki laiko pabaigos (Dan. 7, 14 ir 27). O šv. Povilas dar priduria, kad Dievas „išaukštino jį ir dovanojo jam vardą, viršesnį už visus kitus vardus, kad Jėzaus vardu priklauptų visoks kelias danguje, žemėj ir

po žeme“ (Pil. 2, 10) ir užbaigia tvirtinimu, kad naujojo Adomo malonės dovana yra didesnė už senojo Adomo kaltę.

Bet visa ta Kristaus malonė, garbė ir galybė pasirodytų priештaraujanti tiesai, jei žmonijos dauguma nelaimėtų išganymo ir nuo amžinos prapulties teišsigelbėtų vien mažas žmonių būrelis. Tuomet ir šv. Povilo gilus įsitikinimas, išreikštas savo mokytiniui Timotejui (Speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium[1]) tektų laikyti tuščiu ir apgaulingu. Bet mums atrodo, kad šv. Povilas Dievo dalykus yra geriau išmanęs, negu visų amžių mažybininkai[2]).

Dėl to ir kat. Bažnyčia, kad ir nėra mažybininkų spėliojimus autoritetingai pasmerkus, tačiau savo praktikoje jais nesivaduoja, anaiptol, savo rimtų teologų lūpomis tebeskelbia mokslą, nesant jokio abejojimo, jog nei vienas suaugęs net ir tarp pagonių nebus amžinai pasmerktas, nebent jai pilnu supratimu ir gera valia sunkiai nusidėtų sau žinomiems Dievo įstatymams ir toj nuodėmėj atkakliai išsilaikytų iki galui[3]). Bet tokio pasielgimo ir atkaklumo, Dievui padedant, išvengti niekam juk nėra per sunku.

Iš to, kas čia aukščiau buvo pasakyta, matome, jog daugybininkų nuomonė atrodo artimesnė tiesai ir mes drąsiai galim jos laikytis. Bet tai darydami, turime betgi saugotis nusidėti antraja šv. Dvasiai nuodėme, būtent per dideliu pasitikėjimu Dievo gailestingumu ir visišku nesirūpinimu savo išganymu. Tiesa, išganymas eina pirmiausiai iš Dievo, bet jis visgi nėra vieno tik Dievo padaras, bet ir mūsų geravalio prisidėjimo vaisius. Dėl to šv. Povilo pilipiečiams duotas patarimas: „vykinkite savo išganymą su baime ir drebėjimu“ (Phili. 2, 13) reikėtų ir mums giliai atmintin įsidėti, o drauge neužmiršti ir garsaus dvasiško rašytojo Faberio priminimo apie tai, kad „esama labai didelio skirtumo tarp gyvenimo, nelemiančio išganymo ir to išganymo galutino negavimo“[4]). Ši pastaba reiktų visiems giliai atmintin įsidėti. Ja remdamasis Faberis ir yra išreiškęs nuomonę, jog krikščjonys beveik visi bus išganyti[5]).

---

[1]) I Tim. 4. 10: „Turime vilties gyvuoju Dievu, kurs yra visų žmonių Gelbėtojas, labiausiai tikinčiųjų“.

[2]) Be minėtojo A. Castelein'o S. J. veikalo sk. taipgi ir C. Sadet'o: Un probleme angoissant. Si Dieu existe, pourquoi le mal? Avignon, Aubanel, 1928, chap. XII: Le nombre des Elus pp. 206 — 231.

[3]) Sk. A. Tanquerey Brevior Synopsis Theol dogm. Ed. II n. 525.

[4]) Il y a une grande difference entre vivre actuellement de manière à ne pas se sauver, et ne pas se sauver finalement.

[5]) Sk. Faber. Le créateur et la créature, p. 331.

TURINYS.

Spaudos klaidos.

Prieš pradedant skaityti šį veikalą, prašoma ištaisyti šios spaudos klaidos:

			Atspausta:	Turi būti:
9 psl.	6 eil.	virš.	aprūpinimais	aprūpinimas
12 „	1 „	„	keičiantis, pasilieka	keičiantis, nyksta
„ „	11 „	ap.	reliatyviškąją	reliatyvistiškąją
33 „	9 „	v.	už Plutoną	už Neptuną
54 „	10 „	ap.	klaida,	klaida, tik
67 „	2 „	„	kąd, šiandieną	šiandieną
72 „	7 „	„	kartą nors	katrą nors
73 „	pirmoji eilutė reikėjo aukštyn pakelti ir kitokiu šriftu surinkti.			
77 „	16 eil.	ap.	Wron	Wronskio
82 „	16 „	v.	tikslas paduoda	tikslas — paduoti
86 „	5 „	„	apsėję	aprėpę
87 „	8 „	„	pereiti	pareiti
87 „	3 „	ap.	Ar angelai	Ak angelai
88 „	3 „	„	prierašą — psl.	prierašą 60 psl.
90 „	15 „	„	ta prame	ta prasme
91 „	12 „	„	bring	bringt
93 „	7 „	„	Aš esu, kuris esu	(Aš esu, kuris esu),
118 „	12 „	„	veikalų	reikalų
122 „	9 eilutė reikia atskirti nuo viršuj padėto teksto.			
124 „	3 „	ap.	parodęs	padaręs
125 „	8 „	v.	Brenheim	Bernheim
128 „	9 „	„	Graisset	Grasset
128 „	18 „	„	WKOB	ЧЕКОВ
129 „	3 „	„	D. E. K.	ЧЕКОВ
144 „	11 „	ap.	tikrinusį	tikriausį
149 „	4 „	„	vaisius	kursus
150 „	10 „	„	pilnoj praktikoj yra	praktikoj yra pilnai
151 „	17 „	„	biblijos	biblisto
152 „	15 „	„	esamybė	buvimas
153 „	8 „	„	Gi turi	Ji turi
184 „	2 „	ap.	Annitrilation	Annihilation
184 „	4 „	„	Scheesen	Scheeben
185 „	16 „	v.	Kūnų	kūnų
185 „	8 „	ap.	per konsekraciją	prieš konsekraciją
186 „	10 „	v.	vienybės	vienybėn
186 psl.	16 eil.	virš.	sakramentinė	sakramentinėj
186 „	18 „	„	taps	tapę
187 „	7 „	„	sacrameti	sacramenti
187 „	13 „	ap.	gimtojo Kristaus	gimtojo Kristaus kūno
188 „	19 „	v.	neteko daug	neteko dar

188	„ 5	„ ap.	nvaerit	negaverit
189	„ 19	„ v.	didelis	daleles
189	„ 24	„ „	svetimų	svetimas
189	„ 6	„ ap.	hifer-	hiper-
189	„ 3	„ „	atomų pasikeitimo	atomų
190	„ 10	„ v.	pradeda	padeda
190	„ 21	„ „	assumptia	assumptio
191	„ 8	„ „	Čia praleista žodžiai; „Pažinus neapsakomą Dievo galybę iš pasaulio sukūrimo ir begalinę Jo meilę iš mūsų tikybos paslapčių, aiškėja savaime ir mūsų pareiga — Dievą visa širdim garbinti, mylėti, Jam tarnauti ir, jaučiant savo menkybę, prašyti Jo pagalbos, kad galėtumėm pereiti per gyvenimą, niekuo Jam nenusidėję. Visi tie veiksmai — Dievo garbinimas, mylėjimas, Jam tarnavimas, Jo pagalbos prašymas — sudaro tai, ką paprastai vadinama malda Maldų yra daug, bet visų svarbiausi yra dvi, būtent „Tėve mūsų“, kurios pats Kristus mus išmokė, ir „Sveika Marija“, kurią yra sustačius pati Bažnyčia. Platesnis judviejų paaiškinimas — patiektas sekančiame straipsny.	
201	„ 20	„ „	pirtirtas	pritirtas
202	„ 6	„ „	pasakyta	pasakytina
210	„ 2	„ ap.	netikrumų	netikrų
211	„ 5	„ „	naikino	naikina
222	„ 7	„ „	Ir citavęs	Pacitavęs
223	„ 21	„ v.	netaip abejotinas	netaip neabejotinas
230	„ 1	„ „	Nesutik	Nesutiks
230	„ 14	„ „	gerą laiko	geru laiko
251	„ 3	„ ap.	pranašaus	panašaus
256	„ 5	„ „	nesuturimas	nesutarimas
262	„ 10	„ v.	galėjo	galės
262	„ 11	„ ap.	religija	religijai
264	„ 11	„ v.	priauštarauja	prieštarauja
266	„ 8	„ „	kaip ir mokėjo	kaip mokėjo
270	„ 7	„ „	pakeistomis	pakeistinomis
279	„ 5	„ „	paversta	pavesta
288	„ 1	„ ap.	taip atestuoti	taip atestavus
304	„ 3	„ „	bardų	bartų
309	„ 5	„ v.	į valvą	į galvą
310	„ 13	„ ap.	aisydamas	taisydamas
310	„ 15	„ „	taukodamas	aukodamas
334	„ 3	„ v.	katalkių	katalikų
346	„ 2	„ ap.	Istorija tesudaro	Istoriją tesudaro
364	„ 2	„ „	instiktų	instinktų